

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL „BUCOVINA” – RĂDĂUȚI

BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE

Vol. II.1

ADUNAREA DEPUTAȚILOR,
LEGLSATURA 1920–1922

Cernăuți. Reședința metropolitană.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

**BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL
ROMÂNIEI ÎNTREGITE**

VOL. II. 1

ADUNAREA DEPUTAȚILOR, LEGISLATURA 1920–1922

**BUKOWINER IM PARLAMENT
DES VEREINIGTEN RUMÄNIEN**

BAND. II. 1

ABGEORDNETENHAUS, LEGISLATUR 1920–1922

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL „BUCOVINA” RĂDĂUȚI

BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE

Vol. II. 1

ADUNAREA DEPUTAȚILOR, LEGISLATURA 1920–1922

Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii
de RODICA IAȚENCU și MARIAN OLARU
Indice de nume de RODICA IAȚENCU

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
BUCUREȘTI, 2016

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5
050 711, București, România
Tel.: 4021-318 81 06, 4021-318 81 46
Fax: 4021-318 24 44
E-mail: edacad@ear.ro
Adresa web: www.ear.ro

Referenți științifici: Dimitrie Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române
dr. Mihai-Ștefan Ceaușu, cercet. șt. gr. I

Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (42), seria „Documente” (2)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Bucovineni în Parlamentul României întregite / Rodica Iațencu,
Marian Olaru (sub îngrijirea). - București : Editura Academiei
Române, 2014-
vol.
ISBN 978-973-27-2472-9
Vol. 2.1 : Adunarea deputaților, legislatura 1920-1922. -
2016. – ISBN 978-973-27-2685-3

I. Iațencu, Rodica (ed.)
II. Olaru, Marian (ed.)

342.53(498)

Coperta: Reședința Mitropolitană din Cernăuți, complex de construcții proiectat de către arhitectul ceh Josef Hlávka, format din trei clădiri principale, construite în stil mauro-bizantin în perioada 1864-1878: Facultatea de Teologie, cu biserica seminarială, închinată Sfinților Trei Ierarhi; Mănăstirea (Presbyterium) unde a funcționat cea dintâi tiparniță românească și Palatul Mitropolitan propriu-zis, cu Sala Sinodală (cu pereții placați cu marmură și ornamentați cu scene pictate în fresce aurii de către pictorul vienez Karl Swoboda) unde, la 15/28 noiembrie 1918, s-a întrunit Congresul general al Bucovinei, care a votat unirea necondiționată a provinciei cu Regatul României.

Sursa: <https://romaniaimaginideierisiasi.wordpress.com/2014/01/12/>

Redactor: Mădălina-Oana MIHĂILĂ
Tehnoredactor: Daniela FLORESCU
Coperta: Mariana ȘERBĂNESCU
DTP: Rodica IAȚENCU și Raluca-Irina MUSCĂ

Bun de tipar: 23.09.2016; format: 16/70 × 100

Coli de tipar: 21,5

C.Z. pentru biblioteci mari: { 328 (498): 92 (498.6) «1920–1922»
92 (498.6): 328 (498) «1920–1922»

C.Z. pentru biblioteci mici: 328

CUPRINS

Bucovineni în Parlamentul României întregite. Adunarea Deputaților, legislatura 1920–1922	7
Notă asupra ediției.....	55
Rezumatele intervențiilor parlamentare	57
Zusammenfassungen der parlamentarischen Reden.....	61

INTERVENȚII PARLAMENTARE

1. Ion Candrea	67
2. Ion Zelea-Codreanu.....	68
3. Ion V. Crețu.....	118
4. Rudolf Gaidosch.....	119
5. Alfred Kohlruss.....	120
6. Constantin Krakalia.....	123
7. Anton Lukasiewicz.....	128
8. Iacob Pistiner.....	130
9. Ifrim Popescu	149
10. Dorimedont Popovici	153
11. Eusebie Popovici.....	163
12. Modest Cezar Scalat.....	173
13. Benno Straucher	175
14. Virgil Tempeanu	191
15. Vasile Tomegea.....	207
16. Aurel Țurcan	212
17. Vasile Ungureanu.....	218

DOCUMENTE

1. Listă guverne (1920–1922)	247
1.1. Guvernul Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921).....	247
1.2. Guvernul Take Ionescu (17 decembrie 1921 – 19 ianuarie 1922)	249
1.3. Guvernul Ion I. C. Brătianu (19 ianuarie 1922 – 30 martie 1926).....	250
2. Decrete și proiecte de lege	252
2.1. Proiecte de lege pentru reforma agrară din Bucovina	252
2.1.1. Decretul-lege agrară nr. 3 871 din 6 septembrie 1919.....	252
2.1.2. Proiect de lege pentru reforma agrară din Bucovina (1921).....	264
2.2. Proiect de lege pentru sporirea și perceperea unor taxe în județul Suceava (20 august 1920, 27 august 1920).....	290
2.3. Proiect de lege relativ la anulare de fond în bugetul Ministerului Agriculturii și Domeniilor și deschidere de credit – mărirea fondului bănesc alocat Hergheleii de cai de la Rădăuți (30 decembrie 1920).....	292

2.4. Proiect de lege privitor la majorarea competenței civile a autorităților judecătorești din Bucovina (15 iulie 1921, 20 iulie 1921)	293
2.5. Lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne (19 iulie 1921, 20 iulie 1921)	295
3. Sistemul contribuțiilor directe analizat prin legiurile contribuțiilor directe în Bucovina	297
4. Discursuri parlamentare	306
4.1. Pavlică Brătășanu (Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina)	306
4.2. Ioan Petrovici (politica guvernului față de provinciile reunite)	310
4.3. Petre P. Negulescu (unificarea învățământului)	312
4.4. Voicu Nițescu (prizonierii români din Rusia)	323
Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii (colecție fondată în anul 1996).....	331
Indice de nume	335

BUCOVINENI ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE. ADUNAREA DEPUTAȚILOR, LEGISLATURA 1920–1922

Bucovina și problemele integrării (1920–1922)

Din 4 aprilie 1920, Bucovina a intrat într-o altă fază a procesului de unificare, când autonomia i-a fost limitată treptat la nivelul administrației locale. Guvernul Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921), interesat de „organizarea definitivă a vieții interne”¹ prin descentralizare administrativă, a luat măsura desființării organelor care asigurau administrația proprie a provinciei, atribuțiile Secretariatelor/Serviciilor de Stat din Cernăuți trecând asupra ministerelor de resort/departamentelor corespunzătoare din guvernul central (Decretul-lege nr. 1 476/4 aprilie 1920)². În acest sens s-a înființat o Comisie de descărcare a serviciilor publice din teritoriile alipite și unificarea lor cu Regatul României, prezidată de primul-ministru, în cadrul căreia a funcționat o Comisie regională pentru descărcare și unificare, formată din șapte secretari generali și șapte delegați ai guvernului central, aleși dintre funcționarii superiori, recomandați de către Consiliul de Miniștri³. În cadrul acestei comisii au funcționat secretariate generale până în aprilie 1921, când acestea au fost transformate în directorate generale, cu servicii pentru fiecare minister. Aceste organe au avut doar atribuții administrative, conducând, din însărcinarea guvernului, serviciile publice din provincie. Activitatea acestei comisii s-a desfășurat până în anul 1923, când toate resorturile au trecut direct sub autoritatea ministerelor centrale de la București⁴.

¹ „Glasul Bucovinei”. Cernăuți, anul III, 16 martie 1920, p. 1.

² În condițiile în care din guvernul României făceau parte reprezentanții tuturor provinciilor istorice, s-a considerat că organismele guvernării autonome din Bucovina, Basarabia și Transilvania nu-și mai aveau rostul. Pe de altă parte, nu trebuie exclusă și motivația politică a desființării acestor instituții, guvernul lui Alexandru Averescu, în perspectiva alegerilor parlamentare, fiind conștient că partidele politice din provincii, rămase în opoziție, puteau să-și promoveze interesele prin organismele administrative proprii. Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 75; Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918–1948)*, București, Editura Paideia, 1993, p. 126; Mariana Hausleitner, *Die Rumänisierung der Bukowina. Die Durchsetzung des nationalstaatlichen Anspruchs Grossrumäniens. 1918–1944* [Românizarea Bucovinei. Impunerea pretențiilor național-statale ale României Mari. 1918–1944], München, R. Oldenbourg Verlag, 2001, p. 144.

³ Prin Decretul-regal nr. 1713/22 aprilie 1920 au fost numiți: Dorimedont Popovici – președinte; Constantin Ștefanelli – Interne; Erast Tarangul – Finanțe; Vasile Hnidei – Comerț și Industrie; Ion Balmuș – Lucrări Publice; Constantin Scarlat – Agricultură; E. Ionescu – Salubritate; Traian Brăileanu – Instrucție Publică (înlocuit cu Constantin Mandicevski). În perioada 1920–1922, în guvernul central Bucovina a fost reprezentată de Ion Nistor (13 martie 1920 – 2 mai 1920). După demisia acestuia, funcția de ministru de stat a fost preluată de Ion V. Stârcea (2 mai 1920 – 30 august 1920) și, ulterior, de Dorimedont Popovici (16 aprilie 1921 – 17 decembrie 1921). „Glasul Bucovinei”, anul III, 15 aprilie 1920, p. 1; Radu Economu, *op. cit.*, p. 76.

⁴ „Glasul Bucovinei”, anul III, 27 iunie 1920, p. 1; Vasile Pușcaș, Vasile Vesa (coordonatori), *Dezvoltare și modernizare în România interbelică (1919–1939). Culegere de studii*, București, Editura Politică, 1988, p. 45–46; Radu Economu, *op. cit.*, p. 75–76.

Tranziția către o nouă formă de administrare a Bucovinei nu a fost lipsită de dificultăți. De altfel, desființarea secretariatelor de stat și preluarea prerogativelor acestora de către ministerele specifice de la București a fost o „tentativă premeditată și cam bruscă de centralizare”, care nu a reușit să impună o „uniformitate perfectă”⁵.

Hotărârile de desființare a organelor proprii de conducere locală a Bucovinei și înlocuirea lor cu departamente corespunzătoare, ce urmau să funcționeze în guvernul central, au provocat reacții în rândul elitelor bucovinene. Dimitrie Marmeliuc a susținut ideea unei descentralizări în sensul creării mai multor centre administrative, supuse controlului numai în ceea ce privește „concordarea tuturor măsurilor ce trebuiau luate”. Bucovineanul demasca viciile sistemului centralist din administrație, considerând o prioritate legislativă realizarea unei legi privind unificarea și organizarea administrativă a țării: „Cerem cu toată hotărârea ca, până la definitivă organizare administrativă pe baza unei largi descentralizări a României întregite, să rămână în Bucovina neatinsă actuala formă administrativă [...]. Vom interveni totdeauna cu toată energia pentru menținerea la Cernăuți a unui centru administrativ regional”⁶. Considerând măsurile preconizate prin Decretul-lege nr. 1 476/4 aprilie 1920 drept „experiențe primejdioase”, Al. Procopovici nu era de acord cu desființarea organelor proprii de administrație, atâta vreme cât încă nu erau clarificate principiile care trebuiau să stea la baza organizării viitoare a statului român. Apreciind în mod pozitiv rostul unificării provinciilor, acesta afirma că ideea unei autonomii provinciale este justificată: „Unificarea n-a fost pentru noi niciodată identică cu întinderea și asupra ținutului, [...] a sistemului administrativ din Vechiul Regat de dinainte de război [...]. Nu vrem ca pentru fiecare lucru de nimic să batem calea Bucureștiului, spre a antișambra [a face anticameră] pe la ușile subsecretarilor, șefilor de cabinet, directorilor etc., care nu ne pot cunoaște îndeajuns spre a ne alina nevoile. Nu vrem ca toate nemulțumirile și toate amărăciunile să se reverse înspre București. Avem impresia că este o încercare foarte primejdioasă ceea ce se pregătește acum la București. Domnii care sunt de altă părere să descalece puțin în teritoriile noi și se vor îngrozi de perspectivele pe care le deschid”⁷. Declarațiile privitoare la păstrarea unei autonomii provinciale trebuie privite în contextul desfășurării procesului de unificare început după anul 1918, prin extinderea autorității politico-administrative a Regatului Român asupra Bucovinei. Autonomia provincială este înțeleasă ca o perioadă de tranziție, în care să se pregătească și să se realizeze treptat uniformizarea instituțional-administrativă, prin „armonizarea stărilor deosebite create de-a lungul istoriei în provincie”.

Măsurile politico-administrative luate de guvernul Averescu în privința Bucovinei au fost apreciate de către Ion Nistor ca ineficiente. Acesta constata, în anul 1921, că „administrația este în plină descompunere. Un haos indescriptibil

⁵ La nivel central, aceste instituții erau apreciate ca organe care mențineau „un vag sentiment de regionalism și de nesubordonare”. De exemplu, Secretariatul de Stat pentru Instrucție s-a opus pierderii autonomiei: a făcut numiri fără aprobarea ministerului, nu a demis inspectorii aparținând minorităților naționale și s-a opus unificării programului de studii liceale cu cel din Regatul României. Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare. 1918–1930*, București, Editura Humanitas, 1998, p. 56.

⁶ D. Marmeliuc, *Descentralizare*, în „Glasul Bucovinei”, anul III, 24 februarie 1920, p. 1.

⁷ Al. Procopovici, *Experiențe primejdioase*, în „Glasul Bucovinei”, anul III, 20 februarie 1920, p. 1.

domnește pretutindeni. Încrederea populației în stabilitatea instituțiilor de drept ale statului este zguduită. Funcționarii publici sunt nemulțumiți [...]. Poporul de la țară așteaptă cu nerăbdare aplicarea reformei agrare, iar muncitorimea suferă enorm sub scumpetea traiului. Nemulțumite sunt și minoritățile naționale fiindcă, în preajma alegerilor, li s-au făcut făgăduieli deșarte, care nu se pot împlini fără a primejdui caracterul național unitar al statului român [...]. Nemulțumiți de situație sunt însuși flondoriștii, care încep să-și dea seama de gravitatea situației”⁸. Propunerea făcută Partidului Democrat al Unirii (P.D.U.) de a accepta oferta de colaborare în conducerea administrativă a Bucovinei, prin încredințarea unor secretariate reprezentărilor acestui partid, a fost apreciată de către Ion Nistor ca nefirească, atâta vreme cât P.D.U. înțelegea să nu-și renege convingerile politice: „Noi voim să servim țara și să promovăm binele obștesc, dar să nu vânăm după situații pe care noi le avem și anume nu cumva primite de la d-l Flondor și nici de la d-l general Averescu, în schimbul renegării convingerilor noastre politice, ci dobândite prin munca, jertfa și osteneala noastră proprie [...]. Flondoriștii noștri ne cer front *unic* contra celor din Regat, în care ei văd pricina tuturor relelor și nemulțumirilor. Ei ne cer să facem front unic [...] contra celor din Regat care ne-au trimis armata eliberatoare, care ne-au ferit de grozăviile bolșevice și care doresc să trezească și să întărească conștiința și sufletul românesc [...]. Front unic cu cei ce sapă la temelia statului național unitar abia înjghebat? Front unic cu cei ce nu s-au putut încă debarasa de duhul Austriei asupritoare? [...] Front unic cu cei ce tind la reaustricizarea țării și la restabilirea autonomiei austriece? Acest front unic ni-l propun nouă, Partidul Democrat al *Unirii*, care am luptat și luptăm pentru restabilirea legăturilor dintre noi și Moldova [...]. Noi vom face *front unic* cu toți aceia, fie din provinciile alipite, fie din Regat, care doresc să lupte pentru unirea sufletească, pentru armonizarea vieții politice, economice, culturale, în hotarele țării întregite, pentru buna înțelegere între toate clasele sociale, pentru întărirea ideii de stat național unitar și pentru apărarea, ridicarea și întărirea prestigiului și autorității statului” (s.a.)⁹.

În perioada la care ne referim s-au luat o serie de măsuri administrative, cum ar fi numirea prefectilor (Decretul-regal nr. 1714/22 aprilie 1920), care depindeau direct de Ministerul de Interne, pentru cele 11 ținuturi/căpităniile ale Bucovinei (Suceava, Zastavna, Câmpulung, Vijinița, Coțmani, Rădăuți, Cernăuți, Storojineț, Gura-Humorului, Siret, Vășcăuți). O măsură importantă a fost luată în problema minorităților naționale: prin decizia Ministerului de Interne din 19 iunie 1920 a fost numit un nou Consiliu al orașului Cernăuți, condus de către consilierul consistorial Gheorghe Șandru. Acesta era alcătuit din 40 de membri: 20 de delegați ai socialiștilor și 20 de reprezentanți ai naționalităților orașului (câte patru membri din partea fiecărei naționalități: română, germană, evreiască, polonă și ucraineană)¹⁰.

O importantă măsură de natură economică și socială luată în Bucovina în perioada 1920–1922 a fost cea legată de aplicarea reformei agrare. La 30 iulie 1921,

⁸ Ion Nistor, *Din viața politică* (în continuare se va cita Ion Nistor, *Din viața politică*), în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1921”, Cernăuți, 1921, p. 173.

⁹ *Ibidem*, p. 174–175.

¹⁰ „Glasul Bucovinei”, anul III, 6 iulie 1920, p. 1; Radu Economu, *op. cit.*, p. 180–181, Anexa XXXVI.

a fost adoptat Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina¹¹, cu urmări benefice pentru țărănime, contribuind la modernizarea agriculturii și aducând schimbări profunde în viața social-politică românească.

Deși în anii '50 ai secolului al XIX-lea administrația habsburgică a realizat o reformă agrară, în provincie problemele economiei rurale au rămas nesoluționate, suprafețele de pământ insuficiente, divizarea proprietăților prin moștenire, preluarea unor terenuri în stăpânirea moșierimii sau burgheziei sătești impunând necesitatea unei redistribuiri a pământului.

După anul 1918, opera de legiferare a împrumăturilor a parcurs mai multe etape. În februarie 1919, anteproiectul pentru reformă agrară era deja pregătit de către administrația Bucovinei, urmând a fi dezbătut în cadrul Comisiei pentru reforma agrară (din care făceau parte membri ai consiliilor naționale român, ucrainean, evreiesc, german, polon, reprezentanți ai Mitropoliei Bucovinei, ai Partidului Social Democrat, Centralei Băncilor sătești românești) – împrumăturirea urma a se face în loturi de moșii țărănești de 5 ha, inalienabile și indivizibile. Ca măsuri pregătitoare exproprierii, s-a dispus realizarea unui recensământ general al populației Bucovinei, „cu considerarea specială a situațiunii economice” și a fost emisă, la 20 martie 1919, de către Guvernul Bucovinei, Ordonanța nr. 37 privind arendarea obligatorie a pământurilor ce urmează a fi expropriate (peste 200 ha) către țărani. Preluarea administrației Bucovinei de către Ion Nistor și demisia lui Iancu Flondor au dus la modificarea parțială a prevederilor acestui proiect, bazat pe principii flondoriene și considerat „radical”¹². La 6 septembrie 1919, a fost emis Decretul-lege agrară nr. 3871, care stabilea, printre altele, următoarele: exproprierea și împrumăturirea (capii de familie, parohii ortodoxe române, școli, personal silvic) urmau să se execute în paralel; loturile de împrumăturire sau de completare erau de 4 ha, putând atinge, în zona de munte, 8 ha; prețul vânzării-cumpărării terenului era suportat de către stat în proporție de 35%, iar restul de către cumpărători, prin credit bancar, pe termen de 50 de ani; împărțirea, vânzarea, ipotecarea sau amanetarea lotului până la amortizarea împrumutului și nici înainte de 10 ani de la cumpărare erau interzise împrumăturitului (se admitea doar transmiterea prin donație sau moștenire a terenului); execuția silită nu se putea aplica asupra casei agricultorului și a unei suprafețe de un ha de pământ; familiile care nu puteau fi împrumăturate în comuna natală, din lipsă de pământ, puteau fi colonizate în zonele care dispuneau de pământ suficient, beneficiind de un lot de 5 ha; terenurile expropriate erau incluse în Fondul de pământ bucovinean al statului; gestionarea suprafețelor agricole și dreptul de a achiziționa pământ și a-l vinde țăranilor în parcele îi revenea Băncii Regionale Cernăuți; prevederile reformei agrare urmau să fie puse în aplicare de către comisiile agrare, constituite la nivel de comună, județ și de provincie¹³.

¹¹ Vezi Documentul nr. 2.1.2. Pentru detalii despre reforma agrară din anul 1921 vezi D. Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, București, Editura Academiei Române, 1975; Ion Agrigoroaiei, *România interbelică. Unificare și evoluție economică*, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2015, p. 87–121.

¹² Ștefan Purici, *Premisele reformei agrare din Bucovina (1918–1921)*, în „Analele Bucovinei”, [Rădăuți – București], anul XII, nr. 2, 2005, p. 473.

¹³ Vezi Documentul nr. 2.1.1.

Toate aceste prevederi au fost parțial modificate prin Legea pentru reforma agrară din Bucovina (1921)¹⁴, precum și prin diverse regulamente, adoptate în anii 1921, 1923, 1924, 1926, 1927 etc.¹⁵. Aceste modificări vizau, în special, creșterea rolului statului în gestionarea terenurilor expropriate și a împrumietării sătenilor.

Amintim câteva dintre prevederile noii legi agrare: întinderea proprietăților rurale și starea lor juridică erau raportate la situația existentă la 6 septembrie 1919; lotul de împrumietărire era de 4 ha la șes și de până la 8 ha la munte, iar suprafața lotului de colonizare era de 6 ha; categoriile de persoane publice și private îndreptățite la împrumietărire erau: țăranii muncitori de pământ, parohii ortodoxe (sesii pentru preoți și cantori), școli (terenuri de experiențe agricole), personal silvic (terenuri pentru întreținere), comune (imașuri); ordinea de preferință la împrumietărire era următoarea: familiile celor căzuți în război, invalizii, participanții la război, persoanele păgubite în timpul războiului; din categoria persoanelor excluse de la împrumietărire făceau parte: cei care s-au sustras de la recrutările din anul 1919, cei care au comis acte de dușmănie, constatate prin sentințe judecătorești, față de statul român după 28 noiembrie 1918; evaluarea terenurilor se făcea în coroane (valoarea unei coroane era stabilită la un nivel egal cu un leu); anumite terenuri au fost exceptate de la expropriere totală (cele aparținând mănăstirilor Putna, Dragomirna, Suceava și Sucevița până la 100 ha și 50 ha din pământul cultivabil al Fondului bisericesc, proprietățile comunelor rurale și urbane, pădurile tovărășiilor și cele ale Fondului bisericesc, cu anumite excepții); categoria absenteiștilor a fost extinsă; persoanele juridice de drept public au fost excluse din categoria instituțiilor supuse anterior exproprierii integrale; organele de aplicare a reformei agrare erau: Comitetul Agrar, comisii regionale și comisii de ocol pentru expropriere.

În urma reformei agrare din anul 1921 au fost expropriate, la nivelul întregii țări, aproximativ șase milioane de hectare din suprafețele marilor proprietari și ale instituțiilor publice care aveau peste 100 ha, fiind împrumietăriți circa 1,4 milioane de țărani. În Bucovina au fost expropriate 68 684 ha (până în anul 1928), din care 39 594 ha au revenit țăranilor români. Minoritarii din provincie, care constituiau aproximativ 53,32% din totalul populației, au primit 38% din pământul împărțit¹⁶: ucrainenii – 14 481 ha; ungurii – 8 072 ha; germanii – 5 022 ha; polonezii – 1 446 ha; evreii – 393 ha; alții – 1 876 ha¹⁷.

Deși Bucovina pornise pe drumul integrării în cadrele statului român, situația specifică a acestei provincii a creat dificultăți în procesul de unificare administrativă și a percepției în mentalul colectiv a transformărilor survenite după anul 1918. Octavian Țopa remarca, în anul 1921, că stăpânirile străine asupra Bucovinei și „nepăsarea orientală a clasei conducătoare din Vechiul Regat au împiedicat deșteptarea maselor largi ale poporului nostru”. Conștient că după anul 1918 s-au produs schimbări fundamentale în Bucovina, autorul afirma că „n-avem voie să ne lăsăm amăgiți de strălucirea faptelor mari ale celor doi ani trecuți [...]. O muncă

¹⁴ Vezi Documentul nr. 2.1.2.

¹⁵ Ștefan Purici, *op. cit.*, p. 477.

¹⁶ Mihai Iacobescu, *Româniași Societatea Națiunilor. 1919–1929*, București, Editura Academiei Române, 1988, p. 203.

¹⁷ Ștefan Purici, *op. cit.*, p. 480.

foarte grea ne așteaptă încă”. Doar printr-o mobilizare a tuturor forțelor intelectuale ale națiunii și o mișcare culturală „tot mai intensă și sistematică” se putea realiza o rapidă integrare a provinciei în structurile statului român¹⁸.

Alegerile parlamentare din mai 1920

Alegerile parlamentare din mai 1920 au fost organizate de către guvernul condus de generalul Alexandru Averescu, președintele Partidului Poporului. Acesta a convocat, prin decret-regal, corpul electoral al întregii țări, care urma să aleagă, pe baza tipului de scrutin introdus prin Decretul-lege privind reforma electorală din 14 noiembrie 1918 (vot universal, egal și direct), corpurile legiuitoare¹⁹. Data alegerilor a fost fixată în zilele de 25, 26, 27 mai 1920 pentru Adunarea Deputaților și 30, 31 mai 1920 pentru Senat (în cazul Transilvaniei, acestea au fost amânate pentru luna iunie 1920).

În perioada premergătoare alegerilor, Partidul Poporului a atras în rândurile sale o grupare desprinsă din Partidul Național Român (condusă de Octavian Goga, Ioan Suci, Petru Groza), una desprinsă din Partidul Țărănesc din Basarabia (condusă de Sergiu Niță) și o a treia din Partidul Democrat al Unirii din Bucovina (condusă de Dorimedont Popovici). Guvernul a realizat un cartel electoral cu Partidul Conservator-Democrat și Partidul German din România. Forțele politice ale opoziției au format Federația Democrației Național-Sociale (Partidul Național Român din Transilvania, care a depus liste electorale separate în circumscripțiile din Transilvania, Partidul Democrat al Unirii din Bucovina, Partidul Țărănesc din Vechiul Regat, Partidul Țărănesc din Basarabia, Partidul Naționalist-Democrat – Nicolae Iorga, gruparea independentă dr. Nicolae Lupu). Partidul Național Liberal a candidat singur, la alegeri participând și Partidul Socialist.

Alegerile din mai – iunie 1920 s-au încheiat, pentru Adunarea Deputaților, cu următoarele rezultate: Partidul Poporului – 206 mandate; Partidul Național Român – 27 de mandate; Partidul Țărănesc (Ion Mihalache) – 25 de mandate; Partidul Țărănesc (Ion Inuleț) – 23 de mandate; Partidul Socialist – 19 mandate, Partidul Conservator-Democrat – 17 mandate; Partidul Național Liberal – 16 mandate; Partidul Naționalist-Democrat – 10 mandate; Grupare germană – 10 mandate, Partidul Țărănesc din Transilvania – 6 mandate²⁰. Lucrările celui de-al doilea Parlament al României întregite s-au deschis la 20 iunie 1920. În prima sesiune parlamentară din legislatura 1920–1922, președinte al Adunării Deputaților a fost Duiliu Zamfirescu (Partidul Democrat), iar președinte al Senatului, Constantin Coandă (Partidul Poporului).

¹⁸ Octavian Țopa, *Necesități culturale-naționale ale Țării de Sus*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1921”, Cernăuți, 1921, p. 111.

¹⁹ În perioada interbelică s-au organizat de zece ori alegeri parlamentare (noiembrie 1919; mai 1920; februarie – martie 1922; mai 1926; iulie 1927; decembrie 1928; iunie 1931; iulie 1932; noiembrie 1933; decembrie 1937) și de trei ori alegeri comunale și județene (februarie 1926; februarie – martie 1930; 1936–1937). La acestea se adaugă alegerile desfășurate în iunie 1939, sub regimul autoritar al regelui Carol al II-lea și al „partidului” său, Frontul Renașterii Naționale, ulterior Partidul Națiunii.

²⁰ Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *op. cit.*, p. 127.

În ceea ce privește viața politică din Bucovina, în perioada la care ne referim (1920–1922) s-au produs schimbări importante. După demisia guvernului Al. Vaida-Voevod (13 martie 1920), Partidul Democrat al Unirii (P.D.U.)²¹, condus de Ion Nistor, a aderat la Federația Democrației Național-Sociale (această grupare, condusă de Nicolae Iorga, a adunat partidele Blocului Parlamentar, trecute în opoziție)²². Inițial, P.D.U. a încercat o colaborare cu guvernul Alexandru Averescu, dar impunerea anumitor condiții politice – fuzionarea cu partidul ce urma să se înființeze, Partidul Poporului (17 aprilie 1920), și asumarea răspunderii pentru măsurile de unificare, au determinat, cum afirma Ion Nistor, „o schimbare esențială în conduita noastră politică de până atunci. Ne găseam la o răspântie de drum în calea noastră politică. Ni se cerea să ne schimbăm cu desăvârșire orientarea noastră politică [...]”²³.

Partidul Românilor Bucoveneni, condus de către Iancu Flondor, apropiat ca ideologie de Liga Poporului, înființată de generalul Alexandru Averescu, a fuzionat cu aceasta, la congresul din 16–17 aprilie 1920, cu ocazia transformării Ligii în Partidul Poporului. Această fuziune a fost de scurtă durată, deoarece Iancu Flondor s-a retras din Partidul Poporului și din viața politică (după anul 1920 s-a autodizolvat și Partidul Românilor Bucoveneni), în iunie 1920, ca urmare a deciziei lui Averescu, devenit prim-ministru, de a-l numi ca ministru al Bucovinei în guvernul central pe I. V. Stârcea, considerat de Flondor un personaj corupt (implicat în afaceri verozose privitoare la exploatarea pădurilor Fondului bisericesc) și nedemn de o asemenea funcție²⁴.

²¹ Partidul Democrat al Unirii a fost prima formațiune politică apărută după anul 1918 în Bucovina. Partidul s-a înființat la 15 septembrie 1919, din inițiativa grupării centraliste conduse de Ion Nistor, care era președintele partidului; vicepreședinți erau Iorgu G. Toma și N. Alexandrescu. Dintre membrii marcanți ai P.D.U. îi amintim pe Dorimedont Popovici, Aurel Morariu, Vasile Bodnărescu, Alecu Procopovici, Coco Vasilco, Constantin Hurmuzachi. Organul de presă al partidului era „Glasul Bucovinei”. Având menirea să facă trecerea „de la vechea stăpânire de robie austriacă la noua stăpânire românească, de libertate deplină”, scopul P.D.U. a fost acela „de a introduce Bucovina în albia românismului”. În acest sens, programul P.D.U., călăuzit de lozincă „Sus mâinile și izbândă gândurilor curate”, prevedea: unificarea administrativă prin descentralizare, unificarea justiției, libertate națională, culturală, confesională, reorganizarea învățământului, vot universal, realizarea reformei agrare, printr-o „dreaptă împărțire a pământului”. Din rândurile acestui partid s-a desprins gruparea lui Dorimedont Popovici, organizată în jurul ziarului „Țărănimea”, care a fuzionat cu Partidul Poporului (aprilie 1920), iar în iunie 1920, Vasile Bodnărescu, alături de alte personalități marcante ale P.D.U., a întemeiat Partidul Țărănesc din Bucovina, care a fuzionat cu Partidul Țărănesc (iunie 1922). În ianuarie 1922, Ion Nistor a realizat un cartel electoral cu P.N.L., fuzionând cu acest partid în anul 1923. „Glasul Bucovinei”, anul II, 26 octombrie 1919, p. 1; 31 octombrie 1919, p. 1; Romulus Cândea, *Ion Nistor*, în „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1927”, Cernăuți, 1927, p. 34; Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice și culturale*, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina – Basarabia, 2000, p. 196–199.

²² Ion Nistor, *op. cit.*, p. 166. Blocul Parlamentar s-a format la 25 noiembrie 1919, cu scopul de a forma o majoritate parlamentară pentru susținerea guvernului Al. Vaida-Voevod. A fost o coaliție politică alcătuită din Partidul Național Român (Transilvania), Partidul Țărănesc (Regatul României), Partidul Țărănesc (Basarabia), Partidul Democrat al Unirii (Bucovina), Partidul Naționalist-Democrat și gruparea independentă condusă de Nicolae Lupu. Acesta s-a dizolvat la 13 martie 1920, odată cu demisia guvernului Al. Vaida-Voevod.

²³ *Ibidem*, p. 167.

²⁴ Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2008, p. 296, 303; Radu Economu, *Iancu Flondor. Date inedite din Arhivele Statului*, în „Analele Bucovinei”, anul I, nr. 1, 1994, p. 57–58.

În această perioadă au mai activat în Bucovina Partidul Social-Democrat (organizat în secții naționale: română, germană, evreiască, ucraineană și poloneză)²⁵, grupul țărănesc, neconstituit în partid²⁶ și gruparea lui Dorimedont Popovici, care s-a desprins din P.D.U. și a aderat la Partidul Poporului²⁷.

În ceea ce privește P.D.U., acesta a încercat să colaboreze, după cum afirma Ion Nistor, „în cea mai deplină armonie și bună înțelegere” cu cele trei guverne care s-au succedat la conducerea României după anul 1918. Această colaborare se datorase faptului că șefii guvernelor respective „aveau deplină înțelegere pentru nevoile Bucovinei. Ei ne dăduseră, afirma Ion Nistor, tot concursul la aplicarea reformei agrare ce fusese alcătuită de partidul nostru în conformitate cu cerințele democratice ale vremii și cu nevoile noastre locale. Ei consimțiseră ca unificarea administrativă să se facă cu pricepere și bună chibzuință, unificându-se mai întâi legislația și respectându-se drepturile câștigate. Ei aveau o deplină înțelegere pentru marile probleme politicești naționale ale statului și, în special, pentru situația excepțional de grea din Bucovina [...]. Guvernele cu care eram în colaborare respectau organizația noastră de partid regional, înțelegând că pentru un timp oarecare de tranziție, partidele regionale pot găsi îndreptățirea lor, date fiind condițiile cu totul deosebite în care s-a dezvoltat viața politică în diversele provincii care alcătuiesc Regatul întregit”²⁸.

La congresul P.D.U. din 18 aprilie 1920, a fost impusă o nouă politică și orientare în cadrul partidului, deoarece, așa cum arăta Ion Nistor, „nu se poate continua politica de colaborare” cu guvernul Averescu²⁹. Unul dintre motivele adoptării unei asemenea poziții era legat de faptul că nu se dorea fuzionarea P.D.U. cu Liga Poporului, aflată încă în stadiul de formare, deoarece, așa cum preciza Ion Nistor, această formațiune nu avea un program „bine precizat”, iar interesele țării „puteau fi mai bine servite de un partid regional, până la așezarea definitivă a treburilor publice”³⁰.

Un alt motiv al neacceptării colaborării cu guvernul lui Alexandru Averescu era legat de modalitățile prin care acesta își propusese să realizeze procesul de unificare. Față de hotărârile Decretul-lege nr. 1 476/4 aprilie 1920 de desființare a organelor care asigurau administrația proprie a provinciei, Ion Nistor își exprimase părerea că în Bucovina existau interese specifice și de aceea organizarea regională ar fi trebuit păstrată până la realizarea unificării administrative, prin adoptarea unei legislații specifice la nivelul întregii țări³¹. „Noi nu puteam consimți la desființarea

²⁵ Înființat în anul 1896, Partidul Social-Democrat a fost singura formațiune politică din Bucovina care a supraviețuit Primului Război Mondial, continuându-și activitatea până în anul 1938. În structurile de conducere ale Federației Partidelor Socialiste din România, constituită în iunie 1921, s-au aflat bucovinenii George Grigorovici (președintele Comitetului Executiv), Iacob Pistiner (secretar), Constantin Krakalia (membru al Comisiei de Control), Romulus Dan (membru supleant). Nicolae Jurcă, *Istoria social-democrației din România*, București, Editura Științifică, 1994, p. 139.

²⁶ Grupul țărănesc s-a transformat în partid la începutul anului 1922 și a fuzionat cu Partidul Țărănesc din Regatul României. Filiala bucovineană a fost condusă de Teofil Sauciuc-Săveanu. Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 81.

²⁷ *Ibidem*, p. 77.

²⁸ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 166.

²⁹ „Glasul Bucovinei”, anul III, 20 aprilie 1920, p. 1.

³⁰ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 167–168.

³¹ „Glasul Bucovinei”, anul III, 4 aprilie 1920, p. 1.

pripită a administrației locale – afirma Ion Nistor – înainte să se fi votat și promulgat legile de unificare [...]. Aveam convingerea că unificarea pripită nu era în interesul întregii țări”³². De asemenea, Ion Nistor aprecia că „măsurile de unificare pripită nu servesc intereselor țării, ci mai mult intereselor electorale”³³. Aceste idei au fost dezbătute la congresul P.D.U. și de către Dimitrie Marmeliuc. Acesta, subliniind importanța realizării unirii și condamnând menținerea unei autonomii provinciale, și-a exprimat părerea că este împotriva unei centralizări pripite: unificarea trebuia realizată prin „legiferarea și apoi organizarea ei”, legiferare care trebuia făcută „prin Corpurile Legiuitoare și nu prin decrete-legi”³⁴. La finalul lucrărilor congresului P.D.U. a fost adoptată o rezoluție care prevedea că partidul nu va fuziona cu alte formațiuni politice, va colabora cu guvernul lui Alexandru Averescu „doar dacă el va ține seama de principiile democratice ale programului său și va avea toată sollicitudinea pentru interesele vitale ale Bucovinei”; față de măsurile luate de guvern în materie de unificare administrativă și constituțională, P.D.U. și-a exprimat atitudinea de dezaprobare³⁵.

Acțiunile guvernului Alexandru Averescu de a „demonta structurile de putere periferice”³⁶ prin desființarea organelor administrației locale, de a propulsa Partidul Poporului în viața politică și de a numi candidați proprii la viitoarele alegeri au atras nemulțumirea P.D.U. care își asigurase, prin participarea la coaliția de guvernare, competențe regionale care fuseseră pierdute odată cu venirea la guvernare a generalului Alexandru Averescu. În aceste condiții, P.D.U. s-a retras de la guvernare, atitudine justificată de Ion Nistor astfel: „Noi am trebuit să ne retragem, fiindcă divergențele de vederi între noi și guvernul Averescu erau prea mari [...]. Ne-am retras de la putere cu conștiința împăcată și cu sentimentul unor oameni care și-au îndeplinit datoria”³⁷. Ion Nistor a demisionat și din funcția de ministru de stat în guvernul Averescu, la 2 mai 1920. Prin Decretul-regal nr. 1 198/2 mai 1920, Ion V. Stârcea a fost numit ministru de stat (din titlatură dispăruse deja mențiunea „pentru Bucovina”, chiar dacă atribuțiile acestuia erau legate strict de problemele provinciei) și membru în Comisia de descărcare a serviciilor publice din teritoriile alipite și unificarea lor cu Regatul României³⁸. Această măsură luată de către guvernul Averescu a provocat reacția fermă a lui Iancu Flondor, care i-a adresat primului-ministru, la 27 aprilie 1920, o scrisoare, în care afirma că prin această numire s-a consfințit „cea mai odioasă corupție din Bucovina”, Ion V. Stârcea fiind acuzat de afaceri ilegale cu pădurile Fondului bisericesc³⁹. În condițiile în care asupra numirii lui Ion V. Stârcea în funcția ocupată anterior de Ion Nistor nu s-a revenit, Iancu Flondor și-a dat demisia din Partidul Poporului, la 2 mai 1920, părăsind definitiv viața politică. De la Storojineț, unde s-a retras, acesta a urmărit evenimentele politice din România, menținând relații cu reprezentanții partidelor politice aflate în opoziție față de

³² Ion Nistor, *op. cit.*, p. 168.

³³ Doina Alexa, *op. cit.*, p. 197.

³⁴ „Glasul Bucovinei”, anul III, 24 aprilie 1920, p. 1.

³⁵ Idem, anul III, 20 aprilie 1920, p. 1.

³⁶ Mariana Hausleitner, *op. cit.*, p. 140.

³⁷ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 168.

³⁸ Idem, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, p. 415.

³⁹ Radu Economu, *op. cit.*, p. 76.

P.N.L. S-a stins din viață la 19 octombrie 1924, statul român organizându-i funeralii naționale.

În Bucovina, organizarea alegerilor parlamentare s-a făcut în baza Decretului-lege nr. 1 638, din 8 aprilie 1920⁴⁰, care a modificat unele prevederi ale Decretului-lege electoral pentru Bucovina nr. 3 620, din 24 august 1919⁴¹. Conform noii legi electorale, în fiecare circumscripție electorală se repartiza un număr de comune a căror populație să însumeze 50 000 de locuitori pentru alegerile de deputați și 100 000 de locuitori pentru alegerile de senatori. Urmău să fie aleși 17 deputați și 10 senatori în cele 23 de circumscripții electorale organizate în Bucovina.

La alegerile din mai 1920 au participat: Partidul Democrat al Unirii, Partidul Social-Democrat din Bucovina; gruparea lui Iancu Flondor a fuzionat cu Partidul Poporului (17 aprilie 1920); la alegeri au participat candidați ai naționalităților minoritare și candidați independenți.

Referitor la organizarea acestor alegeri parlamentare, reprezentanții P.D.U. au condamnat, uneori cu accente dure, incorectitudinile înregistrate și presiunile făcute de către reprezentanții partidului averescian. Iorgu G. Toma, vicepreședintele P.D.U., afirma că bucovinenii combăteau „perversitatea unui nenorocit sistem de guvernământ din Vechiul Regat” și „samavolnicia unei administrații abuzive”. Tocmai datorită existenței unei asemenea stări de lucruri, Iorgu G. Toma invocă superioritatea bucovinenilor care, alături de ardeleni, „aduc cu sine luminile occidentului în crepusculul oriental, aduc duhul luminat al civilizațiunii europene în clăbucii ceței mentalității balcanice”⁴². Pornind de la ideea că provincia este de fapt o „Bucovină a bucovinenilor”⁴³, Iorgu G. Toma acuza guvernul care „tratează o provincie liberă, cu o înaltă cultură proprie, ca un teritoriu subjugat sau ca o colonie” și duce o „rea politică de stat și periclitează interesele superioare ale țării”⁴⁴. A. Morariu a demască modul în care s-au desfășurat alegerile parlamentare, întrebându-se dacă ele au fost cu adevărat libere⁴⁵ și a apreciat modul în care acestea s-au desfășurat în Basarabia. „care a știut să trântescă zdravăn averescianismul” și în Transilvania, care „a mers pe calea dreaptă a adevărului”⁴⁶.

⁴⁰ Dezbaterile Constituantei – Senatul, „Monitorul Oficial” (în continuare se va cita D.S., M.O.), nr. 107, 6 august 1921, p. 2736.

⁴¹ Cele trei decrete-lege (Decretul-lege privind reforma electorală din 14 noiembrie 1918. Decretului-lege electoral pentru Bucovina nr. 3 620/24 august 1919. Decretul-lege cuprinzând dispoziții privitoare la alegerile pentru Adunarea Deputaților și Senat în Transilvania, Banat, Crișana. Sătmăr și Maramureș, nr. 3 621/24 august 1919) au fost în vigoare, cu unele modificări, care nu le-au afectat natura inițială, până în anul 1926. În baza acestora au fost organizate alegerile parlamentare din anii 1919, 1920 și 1922. Unele dintre modificări au vizat redimensionarea adunărilor alese, din anul 1920 crescând norma de reprezentare, astfel că numărul deputaților s-a redus: de la 337 la 231 în Vechiul Regat și Basarabia, de la 205 la 121 în Transilvania și de la 26 la 17 în Bucovina. O reducere similară s-a produs și la Senat, dar mandatele de drept s-au prezervat. Alexandru Radu, *Reforma sistemului electoral din România. O istorie analitică* (I), în „Sfera politicii”. Revistă de științe politice editată de Fundația „Orient Express”, București, vol. XX, nr. 1 (167), ianuarie – februarie 2012: accesat online (10 februarie 2015) la adresa <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/167/art01-RaduA.php>.

⁴² „Glasul Bucovinei”, anul III, 16 iunie 1920, p. 1.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ „Glasul Bucovinei”, anul III, 8 iunie 1920, p. 1.

⁴⁵ *Idem*, anul III, 30 mai 1920, p. 1.

⁴⁶ *Idem*, anul III, 10 iunie 1920, p. 1.

Analizând evoluția situației politice din Bucovina, Ion Nistor afirma că, la alegerile parlamentare din mai 1920 „cuvântul de ordine era zdrobirea Partidului Democrat al Unirii și scoaterea din luptă a frunțașilor acestui partid”⁴⁷. Dar, în ciuda tuturor „ingerințelor, amenințărilor, ademenirilor și călcărilor de lege ce s-au comis în alegeri de către flondoriști, partidul nostru a reușit să trimită în Parlament doi reprezentanți – unul la Cameră și altul la Senat [...]. Și apoi în viața parlamentară [...] nu determină totdeauna numărul ci calitatea, priceperea, destoinicia și tăria de convingere”⁴⁸.

La alegerile din mai 1920 au participat și organizațiile unite ale social-democraților din Bucovina, care au lansat un *Apel*, îndemnându-i pe alegători să-și dea voturile candidaților Partidului Social-Democrat (George Grigorovici, Iacob Pistiner, Rudolf Gaidosch, Mihail Hamick, Ion Heșca, Constantin Krakalia și Isidor Țurcanovici)⁴⁹. În noul Parlament, socialiștii și social-democrații au trimis 21 de deputați și trei senatori. Dintre aceștia, cinci (patru deputați și un senator) reprezentau Bucovina.

În ceea ce privește atitudinea minorităților naționale din Bucovina față de procesul electoral din mai 1920, vizita familiei regale în provincie (16–18 mai 1920)⁵⁰ și întrevederile primului-ministru Alexandru Averescu cu reprezentanții acestora au

⁴⁷ Ion Nistor, *Din viața politică*, p. 169.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 170.

⁴⁹ Acest *Apel* conținea următoarele cerințe: „1) Noi vrem ca numai acela să mănânce, care muncește, fie cu mâinile, fie cu capul, adică lucrătorul și meșteșugarul, țărănul și slujbașul, doctorul ce ne vindecă, învățătorul și profesorul ce ne învață minte, căci acestea sunt straturile trebuincioase, fără [de] care niciun neam, nicio țară nu poate să trăiască; 2) Cărma comunelor, județelor și provinciilor să fie în mâinile norodului, care să-și aleagă în mod slobod și după bunul plac la treburile comunelor, județelor, provinciilor și statului pe oamenii lor de încredere; 3) Aleșii aceștia ai poporului să hotărască ei legile după care avem să trăim, căci nu e cu dreptate ca pământul muncit de țărăn să fie al boierului, nici ca fabricile în care lucră muncitorii să fie ale capitaliștilor. Obștimea muncitoare hrănește pe toți, obștimea ar trebui să hotărască asupra pământului și fabricilor”. Se observă preocuparea social-democraților bucovineni de a câștiga poziții „în favoarea celor care muncesc” prin susținerea unor măsuri care să contribuie la democratizarea societății și la egalizarea șanselor tuturor cetățenilor. Petru Rusșindilar, *George Grigorovici și social-democrația în Bucovina*, București, Editura Fundației „Constantin-Titel Petrescu”, 1998, p. 126.

⁵⁰ Prima vizită a familiei regale în Bucovina, însoțită de primul-ministru, generalul Alexandru Averescu, membri ai guvernului și reprezentanți ai bisericii, a avut loc la 16 mai 1920, la Putna. Aici au fost inițiate și primele contacte cu reprezentanții minorităților germană, evreiască și polonă, care și-au exprimat omagiul și loialitatea lor față de familia regală. La 17 mai, după vizitele făcute la Suceava și Rădăuți, regele Ferdinand și regina Maria au fost primiți oficial la Cernăuți, la Palatul Mitropolitan, în prezența oficialităților bucovinene, precum și a reprezentanților minorităților. În timpul acestei vizite, primul-ministru al României a avut numeroase întrevederi cu reprezentanții autorităților și ai etniilor bucovinene, care i-au prezentat problemele cu care se confrunta provincia, în ideea de a se găsi soluții optime pentru integrarea Bucovinei în statul român. Vizita regală s-a încheiat cu rezultate pozitive, care s-au reflectat în evoluția ulterioară a evenimentelor din provincie. Bucovina a fost vizitată, ulterior (8 august 1922), de către o delegație a guvernului român, din care făceau parte primul-ministru Ion I. C. Brătianu, ministrul de Finanțe, Vintilă Brătianu și alți reprezentanți ai autorităților române (ministrul I. Inuleț și ministrul Al. Constantinescu, generalul Gh. Moșoiu, ministrul Comunicațiilor). În mai 1933, Bucovina a fost vizitată de către regele Carol al II-lea, proclamat *doctor honoris causa* al Universității din Cernăuți, iar în anul 1936 a sosit în Bucovina Mihai, Mare Voievod de Alba-Iulia. Radu Economu, *op. cit.*, p. 78–79; „Calendarul «Glasul Bucovinei» pe anul 1923”, Cernăuți, 1923, p. 132; Ion Nistor, *Bucovina sub dominațiune românească. La 20 ani de la unire*, Cernăuți, f. e., 1938, p. 60–62.

avut un rol important în decizia lor de a participa activ la alegeri. De acum datează, în practica electorală din Bucovina, și începutul alianțelor dintre partidele minoritare și partidul de guvernământ, în acest caz între Partidul German și Partidul Poporului⁵¹.

La alegerile din mai 1920, ca și în cazul celor din noiembrie 1919, au participat și reprezentanții germanilor din Bucovina. După anul 1918, liderii germanilor din România Mare au susținut aderarea tuturor conaționalilor lor la diverse societăți cultural-politice, intensificându-și eforturile în direcția înființării unui partid politic, care să reprezinte interesele tuturor etnicilor germani din Bucovina, Basarabia, Transilvania și Banat. Astfel, la 6 septembrie 1919 a fost înființat Partidul German din România⁵². În Bucovina, Consiliul Național German (Deutsche Volksrat), cel care avea putere de decizie în chestiunile politice ale comunității, a organizat, în martie 1920, mai multe întruniri în vederea desemnării candidaților. Liderii Alfred Kohlruss, Alois Lebouton și Eduard Schnirch au decis încheierea unui pact electoral cu Partidul Poporului, pe listele căruia urma să candideze, pentru Adunarea Deputaților, Alfred Kohlruss. Prin Decizia ministerială nr. 28 244/11 mai 1920, din circumscripția Storojineț au fost scoase trei comune locuite de români (Cerepcăuți, Petriceni și Volcineț) și înlocuite cu alte patru comune din circumscripția Ciudei (Comărești, Jadova, Panca și Slobozia Comăreștilor), locuite preponderent de ruteni, germani, evrei⁵³. În acest fel, candidatul Alfred Kohlruss i s-a asigurat o bază electorală extinsă. Aceste acțiuni ale autorităților au atras reacția partidelor de opoziție, care au denunțat eforturile administrației locale de a asigura cu orice preț victoria candidatului german în alegeri. Decizia Partidului Poporului de a accepta candidatura lui Alfred Kohlruss a fost contestată de către P.D.U. Ziarul „Glasul Bucovinei”, oficiosul P.D.U, consemna următoarele: „Nu s-a pomenit nici măcar în timpul Imperiului Austriac ca un german să candideze în acest cerc electoral [Storjineț] [...]. Considerăm această candidatură ca o «sfidare» a noastră, a românilor, o provocare din partea concetățenilor noștri de naționalitate germană”⁵⁴.

Pe lângă Alfred Kohlruss, au mai candidat, pentru Adunarea Deputaților, și alți politicieni germani. Pe listele electorale ale circumscripției Cernăuți-oraș au candidat Norbert Kipper și Rudolf Gaidosch, iar în circumscripția electorală Rădăuți-oraș s-a înscris pe liste Karl Schläger, care s-a retras înaintea alegerilor⁵⁵.

Consiliul Național German a încheiat, la 22 mai 1920, un acord electoral cu Consiliul Național Evreiesc, care prevedea următoarele: 1) Volksrat-ul retrăgea lista de candidaturi din circumscripția Cernăuți, care îl avea în frunte pe Ludwig Strohmayer;

⁵¹ Florin-Răzvan Mihai, *Dinamica electorală a candidaților minoritari din Bucovina la alegerile generale din România interbelică*, în vol. Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coordonatori), *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, vol. V, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2010; accesat online (12 ianuarie 2015) la adresa <http://mihaiFlorinrazvan.ro/?p=132>.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Candidatura unui neamț într-un cerc românesc!*, în „Glasul Bucovinei”, anul III, nr. 425, 19 mai 1920, p. 3. Alfred Kohlruss a intrigat presa naționalistă românească și prin declarațiile făcute în timpul întrunirii electorale din comuna Hliboca (16 mai 1920), când a promis locuitorilor ucraineni că va înființa o școală ucraineană în localitate. Florin-Răzvan Mihai, *op. cit.*, 2010.

⁵⁵ Dezbaterile Adunării Deputaților, „Monitorul Oficial” (în continuare se va cita D.A.D., M.O.), nr. 5, 27 iunie 1920, p. 47–49; Florin-Răzvan Mihai, *op. cit.*, 2010.

2) Volksrat-ul se angaja să susțină lista formată din Benno Straucher, Norbert Kipper și Iosef Bierrer; 3) Partidul Național Evreiesc susținea candidatura lui Alfred Kohlruss în circumscripția Storojineț; 4) În cazul în care niciun candidat german nu era ales în circumscripția Cernăuți, la Adunarea Deputaților, Alfred Kohlruss candida la Senat, în aceeași circumscripție. Dacă Mayer Ebner intra în competiție cu oricine altcineva decât Alfred Kohlruss, atunci germanii urmau să voteze cu candidatul evreu; la fel urma să procedeze și Partidul Național Evreiesc în favoarea candidatului german⁵⁶. Acest acord electoral nu s-a aplicat, deoarece Partidul German a decis să colaboreze cu Partidul Poporului (guvernul Alexandru Averescu a încheiat un cartel electoral cu Gruparea germanilor din România).

În anul 1920, a fost constituit Blocul Evreiesc⁵⁷, însă această formațiune nu a reușit să-și trimită niciun reprezentant în Parlament în legislatura 1920–1922. Etnicii evrei au candidat fie independenți, fie din partea Partidului Social Democrat din Bucovina: Iosef Bierrer, Benno Straucher, Iacob Pistiner, (circumscripția Cernăuți-oraș, Adunarea Deputaților), Iosif Vihovici (circumscripția Coțmani, Adunarea Deputaților), Mayer Ebner, Friedrich Billig⁵⁸ (circumscripția Cernăuți-oraș, Senat)⁵⁹. Dintre aceștia, au fost aleși: Iosef Bierrer, Benno Straucher și Iacob Pistiner.

În mai 1920, au candidat și etnici ucraineni, în circumscripțiile electorale cu populație ruteană semnificativă. La alegerile pentru Adunarea Deputaților s-au înscris: Teofil Dracinschi (circumscripțiile Boian, Vijnița și Vășcăuți; s-a retras din cursa electorală); Isidor Țurcanovici (circumscripția Vășcăuți; s-a retras din cursa electorală); Corneliu Daneliuc (circumscripția Vășcăuți); Dimitrie Rusnac, Ion Heșca și Constantin Zenta (circumscripția Coțmani); Anton Lukasiewicz, Gheorghe Spetco (circumscripția Vijnița); Constantin Krakalia⁶⁰, Casian Bohateret, Dimitrie Mihailiuc (circumscripția Zastavna). La alegerile pentru Senat s-au înscris în cursa electorală: Eugen Kozak (circumscripția Coțmani-Zastavna); Ilie Șelepiuc (circumscripția Siret-Suceava; s-a retras din cursa electorală)⁶¹.

În ceea ce privește activitatea politică a etnicilor ucraineni, în anul 1921 a fost întemeiat Partidul Popular Ucrainean (P. Mihulea, S. Koralevici, R. Ivasiuk), cu o existență efemeră, care a colaborat cu guvernul. În anul 1922 s-a constituit Partidul Popular Democratic Ucrainean, care a promovat interesele minorității ucrainene în domeniul culturii, a învățământului și în plan social⁶².

⁵⁶ Emanuel Bălan, *Minoritățile naționale din Bucovina în cadrul procesului electoral din perioada interbelică*, Bacău, Editura Egal, 2012, p. 113–114.

⁵⁷ Ștefan Purici, *De la Dieta Bucovinei la Parlamentul de la București*, în „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 1, 2002, p. 136.

⁵⁸ Friedrich Billig a înființat, în aprilie 1920, Partidul Democrat Evreiesc, care avea legături cu evreii din Regatul României prin intermediul lui Horia Carp. Florin-Răzvan Mihai, *op. cit.*, 2010.

⁵⁹ D.A.D., M.O., nr. 5, 27 iunie 1920, p. 21, 47–49; D.S., M.O., nr. 2, 26 iunie 1920, p. 9–10.

⁶⁰ Constantin Krakalia a fost acuzat de „activitate dușmănoasă față de stat” (acesta intervenise în favoarea socialiștilor ucraineni de la ziarul „Lupta”, care era interzis de către autorități), fiind arestat înainte de alegeri. A fost susținătorul unei dizidențe naționaliste în cadrul Partidului Național Ucrainean. Emanuel Bălan, *op. cit.*, p. 72.

⁶¹ D.A.D., M.O., nr. 4, 26 iunie 1920, p. 8, 9, 21; D.S., M.O., nr. 2, 26 iunie 1920, p. 13, 17; Florin-Răzvan Mihai, *op. cit.*, 2010.

⁶² Ștefan Purici, *op. cit.*, p. 140.

Comunitatea poloneză din Bucovina a fost reprezentată în Parlament doar în legislatura 1919–1920, prin senatorul independent Stanisław Kwiatkowski, județul Zastavna. La alegerile din mai 1920 acesta s-a înscris pe listele circumscripției Cernăuți-oraș (pentru Adunarea Deputaților și Senat), dar s-a retras din cursa electorală⁶³. Din partea comunității poloneze a candidat, pentru Senat (circumscripția Coțmani-Zastvana), Paul Ștefanowicz, care a fost învins de ucraineanul Eugen Kozak. Problema reprezentării parlamentare a polonezilor din Bucovina (potrivit legii electorale, atribuirea unui mandat de parlamentar se făcea în funcție de numărul de locuitori) a stat în atenția Consiliului Național Polonez, care a redactat un memoriu, adresat primului-ministru Alexandru Averescu în iunie 1920, semnat de către Alexandre Skibiecowski, Anton Panecki, Leon Kaminieczky, Ignacy Kenkala. În favoarea obținerii unui mandat de deputat sunt aduse argumente demografice și istorice: numărul cetățenilor polonezi din Bucovina era de „vreo 50 000 de suflete”; în perioada administrației austriece, polonezii au avut șase reprezentanți în Dieta Bucovinei. Nu în ultimul rând sunt invocate argumente legate de loialitatea comunității poloneze, care „și-a manifestat, printr-o aderare deschisă, sentimentele sale pentru România întregită”. În răspunsul întocmit de către Ion Nistor, la solicitarea Ministerului Afacerilor Externe, se specifică faptul că numărul polonezilor din Bucovina (30 000) nu justifică cererea de a avea un reprezentant în Parlament, ceea ce impunea „lichidarea acestei situații privilegiate, de care o mână de polonezi bucovineni se bucură de atâta vreme fără îndreptățire”. Cererile comunității poloneze de a avea un reprezentant în Parlament au fost reluate, însă au rămas fără rezultat până în anul 1939, când Tytus Czerkowski a obținut un mandat de senator⁶⁴.

În Parlamentul României întregite, legislatura 1920–1922, cu majoritate averesciană, populația Bucovinei a fost reprezentată de 16 deputați (Eusebie Popovici, Ion Candrea, Dorimedont Popovici, Ifrim Popescu, Aurel Țurcan, Alfred Kohlruess, Vasile Ungureanu, Iacob Pistiner, Benno Straucher, Constantin A. Dragonesi, Modest Cezar Scalat, Constantin Krakalia, Ion Heșca, Anton Kukasiewicz, Toma Ionescu, Vasile Grigorcea; George Grigorovici, care a candidat pentru ambele Camere, a optat pentru mandatul de senator; în circumscripția Cernăuți-oraș au fost aleși și trei deputați supleanți: Rudolf Gaidosch, Norbert Kipper, Iosef Bierrer) și 10 senatori, dintre care unul de drept (mitropolitul Bucovinei, Vladimir Repta) și nouă aleși (opt prin vot universal: Constantin Cosmiuc, Ipolit Tarnavski, George Jemna, George Grigorovici, Constantin Niculiță, Eugen Kozak, Nicolae R. Căpităneanu, Erast Tarangul și unul din partea Universității din Cernăuți, Ion Nistor⁶⁵),

⁶³ M.O., Partea neoficială, nr. 46, 1 iunie 1920, p. 1436; accesat online (17 februarie 2015) la adresa <http://www.digibuc.ro/colectii/monitorul-oficial-iunie-1920-c7627>.

⁶⁴ Flavius Cătălin Siulescu, *Un memoriu al polonezilor bucovineni din 1920*, în „Observator cultural”, București, anul III, nr. 245, 2 noiembrie 2004; accesat online (17 februarie 2015) la adresa http://www.observatorcultural.ro/Premiul-III.-Poloniei-in-Bucovina*articleID_12127-articles_details.html.

⁶⁵ Dorimedont Popovici a cerut rectorului Universității din Cernăuți să elimine din lista alegătorilor profesorii sub 40 de ani, susținându-l pe candidatul guvernului, Vasile Gheorghiu. Acțiunile lui Dorimedont Popovici, văzute ca ingerințe în activitatea internă a acestei instituții, au rămas fără rezultat, Ion Nistor fiind ales senator. „Glasul Bucovinei”, anul III, 3 iunie 1920, p. 1.

care au candidat din partea Partidului Poporului, Partidului Social Democrat din Bucovina, Partidului Democrat al Unirii, Partidului Democrat. Reprezentanții P.D.U. – care întruniseră în Bucovina sub 30% din voturi – au constituit, alături de celelalte partide din Federația Democrației Național-Sociale, „opozitia federalistă”⁶⁶. La începutul anului 1921, în Adunarea Deputaților s-a constituit grupul parlamentar social-democrat, din care au făcut parte Iacob Pistiner, Rudolf Gaidosch, Constantin Krakalia, iar în Senat, din acest grup parlamentar făcea parte, alături de alți doi membri, George Grigorovici⁶⁷. Minoritarii (unii dintre aceștia au candidat pe listele Partidului Poporului) au câștigat toate mandatele de deputați în circumscripția Cernăuți-oraș, înregistrând succese și în circumscripțiile Storojineț, Zastavna, Coțmani și Vijnița.

În fața Parlamentului și a noului guvern Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921), o coaliție între Partidul Poporului și Partidul Democrat, se ridicau probleme de mare importanță. Acum au fost adoptate decretele-lege privitoare la reforma agrară (1921), tratatele de pace semnate cu Austria, Germania și Ungaria (29 iulie – 14 august 1920), au fost realizate reforma financiară și unificarea monetară, a fost votată Legea privind sindicatele profesionale. În plan extern s-a constituit Mica Înțelegere (1920– 1921), organizație politică defensivă, din care făceau parte Republica Cehoslovacă, Regatul Sârbo-Croato-Sloven și România, a fost semnată Convenția de alianță defensivă cu Polonia (3 martie 1921). În urma demisiei ministrului de Externe, Take Ionescu (Partidul Democrat), se provoacă o criză politică, iar cabinetul Averescu își depune mandatul. Acestuia i-a urmat guvernul condus de Take Ionescu (17 decembrie 1921 – 19 ianuarie 1922).

La 22 ianuarie 1922, a fost publicat decretul de dizolvare a Parlamentului, iar cabinetul condus de Ion I. C. Brătianu (19 ianuarie 1922 – 30 martie 1926) a anunțat o nouă consultare a corpului electoral în perioada 1–11 martie 1922. Noile adunări legiuitoare urmau să fie convocate la București pentru data de 27 martie 1922.

Validarea alegerilor parlamentare pentru Adunarea Deputaților

Verificarea și validarea mandatelor celor 76 de județe care și-au trimis reprezentanți în Parlament a fost cercetată de către cele șapte secțiuni în care a fost împărțită A.D., conform art. 2 din Regulamentul de funcționare a acesteia (ședința extraordinară din 21 iunie 1920)⁶⁸. Județele Siret, Câmpulung, Vijnița, Văscăuți și Zastavna au făcut parte din Secțiunea I; județele Gura-Humorului și Cernăuți – Secțiunea a II-a; județul Suceava – Secțiunea a III-a; județele Coțmani și Rădăuți – Secțiunea a IV-a; județul Storojineț – Secțiunea a VI-a⁶⁹.

⁶⁶ Doina Alexa, *op. cit.*, p. 197.

⁶⁷ Nicolae Jurcă, *op. cit.*, p. 136.

⁶⁸ Aceste secțiuni (conduse de către un președinte, doi secretari și unul sau mai mulți raportori) erau constituite la începutul fiecărei sesiuni parlamentare, cu scopul verificării și validării alegerilor. Numărul acestor secțiuni se stabilea în funcție de numărul județelor, care erau repartizate fiecărei secțiuni prin tragere la sorți. D.A.D., M.O., nr. 12, 5 iulie 1920, p. 171–172.

⁶⁹ D.A.D., M.O., nr. 1, 23 iunie 1920, p. 3.

1. Județul Suceava

În ședința A.D. din 24 iunie 1920, raportorul Virgil Slăvescu a propus validarea alegerilor de deputați pentru județul Suceava⁷⁰, desfășurate în perioada 25–27 mai 1920 (șapte liste electorale, patru mandate de deputați). S-au înscris 28 272 de alegători, s-au înregistrat 23 089 de votanți, iar 2 202 voturi au fost anulate. Lista nr. 1 a obținut ca masă electorală 38 415 voturi; lista nr. 2 – 27 819 voturi; lista nr. 3 – 1 414 voturi; lista nr. 4 – 3 656 de voturi; lista nr. 5 – 5 513 voturi; lista nr. 6 – 1 048 de voturi; lista nr. 7 – 4 151 de voturi. Pentru repartizarea mandatelor s-au împărțit masele electorale prin numerele 1, 2, 3 și 4 (câți reprezentanți erau de ales) și, alegându-se din toate aceste câturi cele patru mai mari, s-a găsit ca divizor comun cifra 13 909, adică cel mai mic dintre aceste patru câturi. Cu această cifră, împărțindu-se masele electorale, s-a stabilit că listei nr. 1 i se cuvin două mandate și listei nr. 2 tot două mandate. Au fost proclamați aleși din fiecare listă căreia i s-au atribuit mandate cei care au obținut cel mai mare număr de voturi și anume: Vasile Tomegea – 9 693 de voturi; Virgil Tempeanu – 9 630 de voturi; Ion Zelea-Codreanu – 7 039 de voturi; Ion V. Crețu – 7 032 de voturi. Deputați supleanți au fost declarați următorii: Toader Crețu – 9 557 de voturi; Ștefan Dimitriu – 9 535 de voturi; Constantin Demetrescu – 6 923 de voturi; Mihai Zăhărescu – 6 825 de voturi. La dosar s-a înregistrat o contestație a locuitorilor din comunele Fălticeni, Preutești și Rădășeni în legătură cu alegerea lui Virgil Tempeanu, care n-a demisionat din funcția de profesor cu titlul provizoriu. Conform art. 7 din Regulamentul A.D., Secțiunea a III-a verificatoare a luat în considerare această contestație, hotărând să fie adusă în dezbaterile Camerei. De asemenea, în ședința A.D. din 24 iunie 1920, deputatul Vasile Tomegea a avut o intervenție cu privire la Ion V. Crețu, căruia i s-au adus acuzații referitoare la faptul că a fost dat afară din magistratură, din Baroul avocaților din Piatra Neamț și din poliția orașului Fălticeni și că ar fi procedat incorect în timpul alegerilor parlamentare. În urma respingerii acestor contestații, Virgil Tempeanu și Ion V. Crețu au fost validați ca deputați ai județului Suceava⁷¹.

2. Circumscripția electorală Suceava

Validarea alegerilor pentru circumscripția electorală Suceava, desfășurate la 27 mai 1920, a fost propusă de către raportorul Gh. Cantacuzino în ședința A.D. din

⁷⁰ După anexarea nordului Moldovei de către Imperiul Austriac, Ținutul Suceava a fost împărțit în două. Partea care a revenit Bucovinei a constituit districtul Suceava, iar cea care a rămas în Moldova a format ținutul Suceava, cu o capitală nouă, la Fălticeni. În perioada cuprinsă între Marea Unire și până la intrarea în vigoare a Legii pentru unificare administrativă (ianuarie 1926) s-a păstrat specificul organizării administrativ-teritoriale în provinciile istorice. În Bucovina, regimul administrativ a fost reglementat prin Decretul pentru administrația Bucovinei nr. 3715/18 decembrie 1918, iar regiunea Regatului României a rămas ca organizarea moștenită din perioada antebelică (Legea pentru consiliile județene din 2 aprilie 1894), în care figura județul Suceava (ulterior a avut loc schimbarea denumirii în județul Baia, cu reședința la Fălticeni). Radu Săgeată, *Organizarea administrativ-teritorială a României. Evoluție. Propuneri de optimizare*, București, 2013; accesat online (30 mai 2014) la adresa [www.geopolitic.ro/17%20News%20March%202013%20\(5.03.2013\).pdf](http://www.geopolitic.ro/17%20News%20March%202013%20(5.03.2013).pdf); http://earth.unibuc.ro/file_download/293341; memoria interbelică. memoria.ro/județe/baia.

⁷¹ D.A.D., M.O., nr. 5, 27 iunie 1920, p. 33–35.

25 iunie 1920. S-au prezentat trei candidați pentru un loc de deputat și rezultatul a fost următorul: votanți – 7 335; voturi anulate – 256. Cele 7 079 de voturi rămase valabile s-au împărțit astfel: Eusebie Popovici – 4 335; Filaret Doboș – 2 073; Ion C. Brătianu – 671. Majoritatea absolută⁷² a întrunit-o Eusebie Popovici. La dosar au existat două contestații: una semnată de Filaret Doboș, Teodor Codici și Nicolae Mitrofan și cealaltă de Vasili Clipa și Sava Lungu, pe marginea căror deputatul Vasile Ungureanu a avut o interpelare în Parlament, în ședința A.D. din 25 iunie 1920⁷³. Contestațiile au fost respinse de Secțiunea a III-a verificatoare, însă, conform Regulamentului A.D., s-a cerut vot nominal pentru soluționarea acestora. În urma respingerii contestațiilor, Eusebie Popovici a fost declarat deputat al județului Suceava⁷⁴.

3. Județul Câmpulung

În ședința A.D. din 23 iunie 1920, raportorul Ioan Manolescu a propus validarea alegerilor pentru județul Câmpulung, desfășurate la 28 mai 1920. Aici s-au prezentat trei candidați, care au întrunit 5 976 de voturi, dintre care 5 755 de voturi au fost valabile și 221 de voturi au fost anulate: Ion Candrea – 2 765 de voturi; Vasile Lițu – 1 581 de voturi; Iorgu G. Toma – 1 409 voturi. Neîntrunind niciunul dintre candidați majoritatea absolută (2 878 de voturi), Biroul Electoral a procedat la alegerea restrânsă între candidații Ion Candrea și Vasile Lițu (6 iunie 1920). În urma acestor alegeri, Ion Candrea a întrunit 3 461 de voturi, iar Vasile Lițu 170 de voturi (dintre cele 3 636 de voturi date, cinci au fost anulate și 3 631 au fost valabile). Neînregistrându-se nicio contestație, Ion Candrea a fost validat deputat pentru județul Câmpulung⁷⁵.

4. Județul Gura-Humorului

Alegerile pentru desemnarea deputaților din partea județului Gura-Humorului s-au desfășurat la 3 iunie 1920, iar validarea acestora a fost propusă de către raportorul V. Niciu în ședința A.D. din 23 iunie 1920. S-au prezentat cinci candidați, iar rezultatul a fost următorul: votanți – 6 292; voturi anulate – 35; Dorimedont Popovici – 5 138 de voturi; Nicolai Ardeleanu – 776 de voturi; Dumitru Gavrilescu – 181 de voturi; Ioan Brătianu – 95 de voturi; Romulus Reuș – 67 de voturi. Având în

⁷² Conform art. 109 – „În circumscripțiile care aleg câte un singur deputat, precum și în circumscripțiile pentru alegerea de senatori, va fi declarat deputat sau senator candidatul care a obținut majoritatea absolută a voturilor. Majoritatea absolută e cifra mai mare decât jumătatea voturilor valabile. Dacă niciunul dintre candidați nu a obținut majoritatea absolută a voturilor, se va face alegerea restrânsă (balotaj) între cei doi candidați care au obținut mai multe voturi. Între candidații cu voturi egale, se va proceda prin tragere la sorți. [În cazul când] candidatul care, după rezultatul constat, a obținut majoritatea absolută a voturilor sau majoritatea relativă, pentru a fi admis la alegerea restrânsă, a decedat în decursul procedurii electorale, alegerea se va considera zădărnicită și se va face alegere nouă” – din Decretul-lege electoral pentru Bucovina nr. 3620/24 august 1919, în circumscripțiile electorale care aleg câte un singur deputat, va fi declarat ales cel care va întruni majoritatea absolută, adică numărul cel mai mare față de jumătatea voturilor valabile. M.O., Partea oficială, nr. 103, 26 august 1919, p. 5724–5734.

⁷³ D.A.D., M.O., nr. 6, 29 iunie 1920, p. 72–73.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 73, 74.

⁷⁵ D.A.D., M.O., nr. 4, 26 iunie 1920, p. 9.

vedere că la dosarul acestor alegeri nu s-a depus nicio contestație, Dorimedont Popovici a fost declarat deputat din partea județului Gura-Humorului⁷⁶.

5. Județul Rădăuți

În ședința A.D. din 26 iunie 1920, raportorul Gh. Cantacuzino a propus validarea alegerilor pentru județul Rădăuți. În circumscripția Rădăuți – oraș s-au prezentat șase candidați: Vasile Bodnărescu – 1 981 de voturi; Ifrim Popescu – 1 132 de voturi; Constantin Nastasi – 453 de voturi; Teofil Simionovici – 431 de voturi; Constantin Brăilean – 104 voturi; Vasile Strătescu – 93 de voturi. În total au fost înregistrate 4 332 de voturi, dintre care 139 au fost anulate. Neîntrunind niciunul dintre candidați majoritatea absolută a voturilor valabil exprimate, s-a declarat balotaj între Vasile Bodnărescu și Ifrim Popescu, noile alegerile având loc la 6 iunie 1920. Acum au fost înregistrate 4 670 de voturi, dintre care 28 au fost anulate. În urma rezultatului alegerilor (Ifrim Popescu – 3 565 de voturi și Vasile Bodnărescu – 1 077 de voturi), Ifrim Popescu a fost declarat deputat. Referitor la această validare, a fost depusă în Parlament o contestație de către Vasile Bodnărescu, care prezenta fraudele ce s-ar fi comis cu ocazia organizării alegerilor, cerându-se invalidarea candidatului ales și instituirea unei anchete parlamentare. Pe această temă au avut interpelări și deputații Vasile Ungureanu și Aurel Țurcan⁷⁷. Secțiunea a IV-a verificatoare, constatând faptul că informațiile prezentate în contestații sunt nefondate, a respins cererea.

Pentru circumscripția Vicovu de Sus au candidat Aurel Țurcan și Ion Nistor. Aurel Țurcan a întrunit majoritatea absolută a voturilor valabile. Astfel, județul Rădăuți a fost reprezentat în A.D. de către Ifrim Popescu și Aurel Țurcan⁷⁸.

6. Județul Storojineț

Validarea alegerilor pentru județul Storojineț, desfășurate la 28 mai 1920, a avut loc în ședința A.D. din 28 iunie 1920. În circumscripția Storojineț s-au înregistrat 4 818 votanți (145 de voturi anulate), ale căror voturi s-au repartizat astfel: Alfred Kohlruss – 2 328; Aurel Morariu – 1 873; Florea Lupu – 472. Pentru circumscripția Ciudei s-au înregistrat 6 037 de votanți și au fost anulate 220 de voturi. Vasile Ungureanu a obținut 3 347 de voturi; Vasile Gheorghiu – 2 212 voturi; Constantin Onciul – 258 de voturi. Pentru aceste alegeri s-au depus două contestații, pe marginea cărora au făcut interpelări Vasile Ungureanu, Dorimedont Popovici și Nicolae Iorga⁷⁹. În urma respingerii acestor contestații, Vasile Ungureanu și Alfred Kohlruss au fost declarați deputați ai județului Storojineț⁸⁰.

7. Județul Cernăuți

În ședința A.D. din 24 iunie 1920, raportorul Virgil Slăvescu a propus validarea alegerilor pentru județul Cernăuți, desfășurate la 27 mai 1920. Urmau să fie aleși

⁷⁶ *Ibidem*, p. 10.

⁷⁷ Ședința A.D. din 26 iunie 1920. D.A.D., M.O., nr. 7, 30 iunie 1920, p. 92–93.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ Ședința A.D. din 28 iunie 1920. D.A.D., M.O., nr. 8, 1 iulie 1920, p. 105–108.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 103–104.

doi deputați în circumscripțiile Boian și Cuciurul Mare. Pentru circumscripția Boian s-au înscris 7 905 alegători și s-au înregistrat 6 024 de voturi, dintre care 51 au fost anulate. Constantin A. Dragonesi a întrunit majoritatea absolută (4 930 de voturi) și a fost declarat deputat, față de Mihael Hamick – 839 de voturi și Dimitrie Țopa – 204 voturi.

Pentru circumscripția Cuciurul Mare s-au înscris 8 275 de alegători; votanți – 4 889; voturi anulate – 81. Modest Cezar Scalat a întrunit 3 174 de voturi (majoritatea absolută) și a fost declarat deputat, față de Nicolae Mitencu, care a obținut 1 634 de voturi. La dosar a existat o contestație a lui Nicolae Mitencu, adresată Biroului Electoral, în care a sesizat disfuncționalitățile care s-au înregistrat în desfășurarea procesului electoral. De asemenea, Alexandru Averescu a primit un protest semnat de 4 443 de alegători, membri ai Partidului Poporului, care au declarat că se retrag din partid dacă va fi validată alegerea lui Modest Cezar Scalat. Contestația a fost semnată de Vasile Ungureanu, T. Mureșianu, Vasile V. Haneș, Al. Mășătescu, Florian Christescu, N. Buțoreanu ș.a. Referitor la această contestație, în Parlament au fost susținute interpelări de către deputații Vasile Ungureanu și Modest Cezar Scalat⁸¹. Secțiunea a II-a verificatoare a respins aceste contestații, iar în ședința A.D. din 25 iunie 1920, prin vot, s-a respins contestația privitoare la alegerea deputatului Modest Cezar Scalat. Ca urmare, au fost proclamați deputați ai județului Cernăuți Constantin A. Dragonesi (circumscripția Boian) și Modest Cezar Scalat (circumscripția Cuciurul Mare)⁸².

8. Orașul Cernăuți⁸³

În ședința A.D. din 24 iunie 1920, raportorul Virgil Slăvescu a propus validarea alegerilor pentru orașul Cernăuți (27 mai 1920), care urma să fie reprezentat în Parlament de către trei deputați. S-au întocmit patru liste electorale, s-au înscris 20 913 alegători, s-au înregistrat 10 787 de voturi, dintre care 357 au fost anulate, rămânând valabile 10 430 de voturi. Lista nr. 1 a obținut ca masă electorală 19 095 de voturi; lista nr. 2 – 8 880 de voturi; lista nr. 3 – 2 049 de voturi; lista nr. 4 – 725 de voturi. Pentru repartizarea mandatelor s-a procedat conform art. 110 al Decretului-lege electoral pentru Bucovina nr. 3 620, din 24 august 1919⁸⁴, și s-a

⁸¹ D.A.D., M.O., nr. 5, 27 iunie 1920, p. 48–49.

⁸² *Ibidem*, p. 47–49.

⁸³ Orașul Cernăuți a avut, din punct de vedere administrativ, un statut aparte, fiind organizat de sine stătător. Acesta n-a fost inclus în niciunul dintre cele 11 ținuturi/căpităni în care a fost împărțită Bucovina până în anul 1926, când a intrat în vigoare Legea pentru unificarea administrativă, în baza căreia s-au organizat în provincie cinci județe.

⁸⁴ „În circumscripția orașului Cernăuți, președintele Biroului Electoral Central va totaliza rezultatele pentru fiecare candidat și apoi pentru fiecare listă în parte. Rezultatele se clasifică în ordinea importanței lor în două liste: una cuprinzând suma totală a voturilor obținute de toți candidații care formează o listă, a doua cuprinzând suma totală a voturilor obținute de [câtre] fiecare candidat în parte. Suma totală a voturilor obținute de [câtre] candidații unei liste se numește masă electorală. Repartiția mandatelor, la care are drept această circumscripție, se face proporțional cu masa electorală a fiecărei liste, după calculele următoare: masa electorală a fiecărei liste se împarte succesiv cu numerele 1, 2 și 3, adică

stabilită că listei nr. 1 i se cuvin două mandate și listei nr. 2 un mandat. Au fost declarați aleși din fiecare listă, căreia i s-au atribuit mandate, cei care au obținut cel mai mare număr de voturi: George Grigorovici – 6 728 de voturi (lista nr. 1); Iacob Pistiner – 6 421 de voturi (lista nr. 1); Benno Straucher – 3 261 de voturi (lista nr. 2). Rudolf Gaidosch (5 946 de voturi, lista nr. 1), Norbert Kipper (2 864 de voturi, lista nr. 2) și Iosef Bierrer (2 755 de voturi, lista nr. 2) au fost declarați deputați supleanți⁸⁵. Pe listele electorale ale circumscripției Cernăuți-oraș s-au înscris și alți candidați, care ulterior s-au retras din cursa electorală: Constantin A. Dragonesi, Ludwig Strohmayr, Franz Lang, Gheorghe Schauz, Stanisław Kwiatkowski⁸⁶.

9. Județul Zastavna

În ședința A.D. din 23 iunie 1920, raportorul C. Barbacioru a propus validarea alegerilor pentru județul Zastavna (27 mai 1920). S-au înscris 7 142 de alegători; votanți – 4 061; voturi valabile – 3 992; voturi nevalabile – 69. Candidații care s-au prezentat în fața alegătorilor au fost: Constantin Krakalia – 2 994 de voturi; Casian Bohatereț – 640 de voturi; Dimitrie Mihailiuc – 279 de voturi; Vasile Sion – 79 de voturi. Alegerea deputatului Constantin Krakalia, care a întrunit cel mai mare număr de voturi, a fost validată, neînregistrându-se nicio contestație⁸⁷.

10. Județul Coțmani

Validarea alegerilor pentru județul Coțmani (27 mai 1920) a fost propusă în ședința A.D. din 23 iunie 1920 de către raportorul Gh. Cantacuzino. S-au înscris 6 946 de alegători; votanți – 4 986; voturi valabile – 4 854; voturi anulate – 132. Ion Heșca a obținut 3 683 de voturi și a fost declarat deputat al județului Coțmani. La alegeri s-au prezentat și Iosif Vihovici – 703 voturi; Constantin Zenta – 226 de voturi; D. Rusnac – 186 de voturi; C. Angelescu – 56 de voturi⁸⁸.

până la concurența numărului de 3 mandate ce revin circumscripției și căturile astfel obținute se înscriu, apoi, în ordinea importanței lor. Cel mai mic din[tre] aceste cături, corespunzător mandatului al treilea, servește de împărțitor comun. Președintele Biroului Electoral atribuie fiecărei liste atâtea mandate de câte ori împărțitorul comun intră în masa electorală a listei. În cazul când unul sau mai multe mandate ar rămâne neatribuite, din cauză că resturile împărțirilor sunt inferioare împărțitorului comun, mandatul sau mandatele se vor atribui în ordinea importanței resturilor. Președintele Biroului Electoral Central atribuie mandatele convenite fiecărei liste candidaților cu cel mai mare număr de voturi și în caz de egalitate de voturi între doi candidați, procedează prin tragere la sorți. Când egalitatea există între două sau mai multe liste, mandatele se atribuie candidaților de pe ambele liste care au întrunit, individual, cele mai multe voturi și în caz de egalitate între doi sau mai mulți candidați, se procedează prin tragere la sorți. Voturile obținute de [câtre] un candidat decedat în cele zece zile libere ce preced scrutinului sunt valabil câștigate listei căreia [ii] aparține și mandatul care i-ar fi revenit din cauza numărului de voturi ce a obținut se va atribui candidatului de pe acea listă, care îi urmează imediat ca număr de voturi". M.O., Partea oficială, nr. 103, 26 august 1919, p. 5724–5734.

⁸⁵ D.A.D., M.O., nr. 5, 27 iunie 1920, p. 47–49.

⁸⁶ Idem, nr. 46, 1 iunie 1920, p. 1436; accesat online (17 februarie 2015) la adresa <http://www.digibuc.ro/colectii/monitorul-oficial-iunie-1920-c7627>.

⁸⁷ D.A.D., M.O., nr. 4, 26 iunie 1920, p. 9.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 21.

11. Județul Vijnița

În ședința A.D. din 23 iunie 1920, raportorul S. Neagu a propus validarea alegerilor pentru județul Vijnița, desfășurate la 27 mai 1920. În circumscripția electorală Vijnița, la alegeri s-au prezentat patru candidați: Anton Lukasiwicz (2 224 de voturi), Gheorghe Spetco (1 459 de voturi), Teodor Bujor (708 voturi) și Nicu Săveanu (48 de voturi). Numărul votanților a fost de 4 522, iar 83 de voturi au fost anulate. Județul Vijnița a fost reprezentat în A.D. de către Anton Lukasiwicz, a cărui candidatură a fost validată, neînregistrându-se la dosar nicio contestație⁸⁹.

12. Județul Vășcăuți

Validarea alegerilor pentru județul Vășcăuți, desfășurate la 3 iunie 1920, a avut loc în ședința A.D. din 25 iunie 1920, la propunerea raportorului Gh. Cantacuzino. La aceste alegeri s-au prezentat patru candidați, iar rezultatul a fost următorul: votanți – 4 997; voturi anulate – 497; Toma Ionescu – 2 659 de voturi; Eudoxie Gribovschi – 1 026 de voturi; Corneliu Daneliuc – 516 voturi; Teodosie Mardari – 299 de voturi. A fost declarat deputat cel care a întrunit majoritatea absolută, Toma Ionescu. Mai mulți alegători din Carapciu, susținuți de către deputații Iosef Ciser, Ilie Moscovici, Iosef Mayer, Eftimiu Gherman, Iuliu Haszkal, Francisc Geistlingher, au cerut invalidarea acestei alegeri, din cauza faptului că Isidor Țurcanovici, membru al Partidului Socialist, nu a fost lăsat să candideze, invocându-se faptul că nu era cetățean român și că se afla sub control polițienesc. Acesta a fost ofițer austriac până la prăbușirea Monarhiei Austro-Ungare, a intrat în serviciul armatei ucrainene și astfel i s-a interzis accesul în Bucovina. Ilie Moscovici a susținut o interpelare referitoare la acest caz, expunând situația lui Isidor Țurcanovici, iar deputatul Aurel Țurcan (circumscripția Vicovu de Sus, județul Rădăuți) a argumentat decizia autorităților de a respinge această candidatură în interpelarea prezentată în ședința A.D. din 25 iunie 1920⁹⁰. În urma supunerii la vot, contestația a fost respinsă și Toma Ionescu a fost validat ca deputat al județului Vășcăuți⁹¹.

13. Județul Siret

În ședința A.D. din 23 iunie 1920, raportorul Gh. Cantacuzino a propus validarea alegerilor pentru județul Siret, desfășurate în perioada 25–27 mai 1920. Aici s-au prezentat patru candidați, rezultatul fiind următorul: alegători înscriși – 11 800; votanți – 7 113; voturi valabile – 6 997; voturi anulate – 116; majoritate absolută – 3 499; Vasile Grigorcea – 4 018 voturi; Ion Cocârlă – 2 328 de voturi; Amfilochie Burac – 331 de voturi; Constantin Brăileanu – 257 de voturi. Întrunind majoritatea absolută și neexistând contestații la dosar, Vasile Grigorcea a fost declarat deputat al județului Siret⁹².

⁸⁹ *Ibidem*, p. 8.

⁹⁰ D.A.D., M.O., nr. 6, 29 iunie 1920, p. 72.

⁹¹ *Ibidem*, p. 71–72.

⁹² D.A.D., M.O., nr. 4, 26 iunie 1920, p. 30. Vasile Grigorcea a făcut parte din Comisia pentru grupul interparlamentar român al Uniunii interparlamentare. D.A.D., M.O., nr. 89, 6 mai 1921, p. 2019.

Tabela 1

Tabela deputați, legislatura 1920–1922

Nr. crt.	Județul/orașul	Liste/circumscripții electorale	Nr. mandate alocate	Nr. votanți	Nr. voturi anulate	Candidați/nr. voturi obținute	Deputați validați/partidul
1.	Suceava	Șapte liste electorale	4	23 089	2 202	Vasile Tomegea (9 693) Virgil Tempeanu (9 630) Ion Zelea-Codreanu (7 039) Ion V. Crețu (7 032) Toader Crețu (9 557) Ștefan Dimitriu (9 535) Constantin Demetrescu (6 923) Mihai Zăhărescu (6 825)	Vasile Tomegea (Partidul Naționalist-Democrat) Virgil Tempeanu (Partidul Naționalist-Democrat) Ion Zelea-Codreanu (Partidul Naționalist-Democrat) Ion V. Crețu (Partidul Naționalist-Democrat) Toader Crețu (supleant) Ștefan Dimitriu (supleant) Constantin Demetrescu (supleant) Mihai Zăhărescu (supleant)
2.	Câmpulung	Câmpulung	1	5 976	221	Eusebie Popovici (4 335) Filaret Doboș (2 073) Ion C. Brătianu (671)	Eusebie Popovici (Partidul Poporului)
3.	Gura-Humorului	Gura-Humorului	1	6 292	35	Ion Candrea (2 765) Vasile Lițu (1 581) Iorgu G. Toma (1 409) Dorimedont Popovici (5 138) Nicolai Ardeleanu (776) Dumitru Gavrilescu (181) Ioan Brătinau (95) Romulus Reuș (67)	Ion Candrea (Partidul Poporului) Dorimedont Popovici (Partidul Poporului)

(continuare)

Nr. crt.	Județul/ orașul	Liste/ circumscripții electorale	Nr. mandate alocate	Nr. votanți	Nr. voturi anulate	Candidați/nr. voturi obținute	Deputați validați/partidul
4.	Rădăuți	Rădăuți-oraș	1	4 332	138	Vasile Bodnărescu (1 981) Ifrim Popescu (1 132) Constantin Nastasi (453) Teofil Simionovici (431) Constantin Brăilean (104) Vasile Strătescu (93)	Ifrim Popescu (Partidul Poporului)
		Vicovu de Sus	1			Aurel Turcan Ion Nistor	Aurel Turcan (Partidul Poporului)
5.	Storojineț	Storojineț	1	4 818	145	Alfred Kohlruess (2 328) Aurel Morariu (1 873) Florea Lupu (472)	Alfred Kohlruess (Gruparea germană)
		Ciudei	1	6 037	220	Vasile Ungureanu (3 347) Vasile Gheorghiu (2 212) Constantin Onciul (258)	Vasile Ungureanu (Partidul Democrat al Unirii)
6.	Cernăuți-oraș	Patru liste electorale	3	10 787	357	George Grigorovici (6 728) Jacob Pistiner (6 421) Benno Straucher (3 261) Rudolf Gaidosch (5 946) Norbert Kipper (2 864) Josef Bierrer (2 755) Zaharie Voronca (750) Constantin Hostiuc (730) Josef Binder (569) Laurențiu Tomoioga (358) Gheorghe Voitcu (367)	George Grigorovici* (Partidul Social-Democrat) Jacob Pistiner (Partidul Social-Democrat) Benno Straucher (independent) Rudolf Gaidosch (supleant) Norbert Kipper (supleant) Josef Bierrer (supleant)

* George Grigorovici a optat pentru mandatul de senator.

Nr. crt.	Județul/ orașul	Liste/ circumscripții electorale	Nr. mandate alocate	Nr. votanți	Nr. voturi anulate	Candidați/nr. voturi obținute	Deputați validați/partidul
7.	Cernăuți	Boian	1	6 024	51	Constantin A. Dragonesi (4 930) Mihael Hamick (839) Dimitrie Jopa (204)	Constantin A. Dragonesi (Partidul Poporului)
8.	Zastavna	Cuciurul Mare Zastavna	1 1	4 889 4 061	81 69	Modest Cezar Scalat (3 174) Nicolae Mitencu (1 634) Constantin Krakalia (2 994) Casian Bohateret (640) Dimitrie Mihailiuc (279) Vasile Sion (79)	Modest Cezar Scalat (Partidul Poporului) Constantin Krakalia (Partidul Social-Democrat)
9.	Coțmani	Coțmani	1	4 986	132	Ion Heșca (3 683) Iosif Vihovici (703) Dumitru Rusnac (186) Constantin Zenta (226) Constantin Angelescu (56)	Ion Heșca (Partidul Social-Democrat)
10.	Vijnița	Vijnița	1	4 522	83	Anton Lukaszewicz (2 224) Gheorghe Spetco (1 459) Teodor Bujor (708) Nicu Săveanu (48)	Anton Lukaszewicz (Partidul Poporului)
11.	Vășcăuți	Vășcăuți	1	4 997	497	Toma Ionescu (2 659) Eudoxie Grabovschi (1 026) Cornelie Daneliuc (516) Teodosie Mardari (299)	Toma Ionescu (Partidul Democrat)
12.	Siret	Siret	1	7 113	116	Vasile Grigorcea (4 081) Ion Cocărlă (2 328) Amfilochie Burac (331) Constantin Brăileanu (257)	Vasile Grigorcea (Partidul Poporului)

Sursa: D.A.D., M.O., nr. 4, 26 iunie 1920, p. 8–10, 21; nr. 5, 27 iunie 1920, p. 33–35, 47–49; nr. 6, 29 iunie 1920, p. 71–74; nr. 8, 1 iulie 1920, p. 104–105; nr. 74, 5 aprilie 1921, p. 1501; nr. 89, 6 mai 1921, p. 2019; M.O., Partea Neoficială, nr. 46, 1 iunie 1920, p. 1436; accesat online (17 februarie 2015) la adresa <http://www.digibuc.ro/colectii/monitorul-oficial-iunie-1920-c7627>.

Tablul 2

Comisiile permanente ale Adunării Deputaților*

Nr. crt.	Comisia	Nr. membri	Deputați bucovineni
1.	Comisia de administrație generală, județeană și comunală	37	Dorimedont Popovici
2.	Comisia de afaceri străine	37	Vasile Grigorcea, Iacob Pistiner
3.	Comisia de agricultură, păduri și domenii	37	Modest Cezar Scalat, Aurel Turcan **, Constantin Krakalia
4.	Comisia armatei și marinei militare	37	Ifrim Popescu
5.	Comisia de instrucție publică, culte și bele-arte	37	Eusebie Popovici, Constantin Krakalia, Toma Ionescu
6.	Comisia financiară și bugetară	72	Ion V. Crețu, Benno Straucher, Rudolf Gaidosch
7.	Comisia de lucrări publice, căi ferate, căi de comunicație, marină comercială	37	Modest Cezar Scalat
8.	Comisia de comerț, industrie, mine și vămi	37	Aurel Turcan
9.	Comisia muncii, asigurărilor de prevedere socială și economie	37	–
10.	Comisia de sănătate și igienă publică	19	–
11.	Comisia de legislație civilă, comercială și criminală	37	Vasile Grigorcea, Alfred Kohlruss
12.	Comisia de legislație fiscală	19	Constantin A. Dragonesi
13.	Comisia de disciplină, incompatibilitate și imunitate	21	Dorimedont Popovici, Virgil Tempeanu
14.	Comisia de poștă, telefon și telegraf	37	Ion V. Crețu, Ifrim Popescu, Rudolf Gaidosch
15.	Comisia de indigenate și recunoașteri de persoane morale	21	Ion Candrea
16.	Comisia de petiții	21	Vasile Tomegea

Sursa: D.A.D., M.O., nr. 18, 29 decembrie 1920, p. 374–379, 395–396.

* Acestea au fost organizate conform art. 65 din Regulamentul de funcționare a A.D.: „Numărul membrilor comisiei de ales se raportează la numărul total al deputaților, pentru a se stabili câți deputați dau un membru în comisie și fiecare grupare va avea atâția membri în comisie de câte ori numărul membrilor ei va cuprinde acel număr de deputați. În cazul când mandatele în comisie nu au fost complet atribuite în modul arătat mai sus, locurile vacante vor fi atribuite reprezentanților grupărilor, după însemnăitatea fracțiunilor”. D.A.D., M.O., nr. 18, 29 decembrie 1920, p. 374–379, 395–396.

** Aurel Turcanu a demisionat din această comisie în anul 1921. D.A.D., M.O., nr. 74, 5 aprilie 1921, p. 1501.

Tabelul 3
Secțiunile Adunării Deputaților***

Nr. crt.	Secțiunea	Nr. membri	Deputați bucovineni
1.	Secțiunea I	49	Anton Lukaszewicz, Alfred Kohlruess, Vasile Grigorcea, Ion Heșca
2.	Secțiunea II	50	Aurel Turcan
3.	Secțiunea III	49	George Grigorovici, Constantin A. Dragonesi
4.	Secțiunea IV	46	Constantin Krakalia, Modest Cezar Scalat
5.	Secțiunea V	49	Toma Ionescu, Vasile Ungureanu
6.	Secțiunea VI	49	Iacob Pistiner, Eusebie Popovici, Dorimedont Popovici, Ifrim Popescu
7.	Secțiunea VII	48	Ion Candrea

Sursa: D.A.D., M.O., nr. 12, 3 iulie 1920, p. 171–172.

*** Secțiunile (conduse de către un președinte, doi secretari și unul sau mai mulți raportori) erau organizate, conform Regulamentului A.D., la începutul legislaturii parlamentare. Numărul acestor secțiuni se stabilea în funcție de numărul județelor, iar componența secțiunilor în care era împărțită A.D. se realiza prin tragere la sorți. Acestea verificau și validau alegerile, dezbăteau proiectele de lege și numeau, ulterior, delegați din partea fiecărei secțiuni. Aceștia se constituiau într-un comitet al delegaților, care urma să cerceteze din nou proiectele de lege, înainte de a fi propuse spre adoptare.

Intervenții ale deputaților bucovineni

Oamenii politici bucovineni au prezentat, în legislatura parlamentară 1920–1922, interpelări, comunicări, declarații, întrebări, petiții despre diverse probleme cu care se confrunta societatea românească în primii ani de după terminarea Primului Război Mondial⁹³. Deputații bucovineni au activat în cadrul celor 16 comisii permanente ale A.D., organizate conform art. 65 din Regulamentul de funcționare a acestei camere⁹⁴.

În legislatura 1920–1922 a A.D. au prezentat interpelări și comunicări parlamentarii bucovineni: Ion Candrea (Partidul Poporului, județul Câmpulung), Rudolf Gaidosch (Partidul Social-Democrat, circumscripția electorală Cernăuți-oraș, deputat supleant), Alfred Kohlruss (gruparea germană, județul Storojineț), Constantin Krakalia (Partidul Social-Democrat, județul Zastavna), Anton Lukasiewicz (Partidul Poporului, județul Vijnița), Dorimedont Popovici (Partidul Poporului, județul Gura-Humorului; a fost și ministru de stat în guvernul central de la București), Eusebie Popovici (Partidul Poporului, județul Suceava), Modest Cezar Scalat (Partidul Poporului, județul Cernăuți), Benno Straucher (independent, circumscripția electorală Cernăuți-oraș), Aurel Țurcan (Partidul Poporului, județul Rădăuți), Vasile Ungureanu (Partidul Democrat al Unirii, județul Storojineț), Iacob Pistiner (Partidul Social-Democrat, circumscripția electorală Cernăuți-oraș), Ifrim Popescu (Partidul Poporului, județul Rădăuți). Intervenții care au dezbătut probleme ce se refereau la Bucovina au prezentat și deputații Ion Zelea-Codreanu, Ion V. Crețu, Virgil Tempeanu și Vasile Tomegea (membri ai Partidul Naționalist-Democrat), care au reprezentat județul Suceava-Regat.

Începută în anul 1917, odată cu modificarea Constituției, activitatea de legiferare a reformei agrare s-a încheiat în anul 1921, prin adoptarea unor legi (distincte, dar

⁹³ Tematica intervențiilor parlamentare se referă la: dezbateră, inițierea și susținerea unor proiecte de legi (Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, pe marginea căruia s-au formulat amendamente la unele dintre articolele, Proiectului de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne, Legea impozitelor pe capital, Legea pentru încurajarea construcțiilor, Proiectul de lege asupra impozitului pe lux și cifra de afaceri, Proiectul de lege pentru reforma contribuțiilor directe, Proiectul de lege pentru sporirea și perceperea unor taxe în județul Suceava, Proiectul de lege pentru recunoașterea la gradație a anilor servii ca suplinitori de către membrii corpului didactic, Proiectul de lege referitor la distribuția manualelor școlare, Proiectul de lege referitor la mărirea fondului bănesc alocat Hergheliei de cai de la Rădăuți – Proiect de lege relativ la anularea de fond în bugetul Ministerului Agriculturii și al Domeniilor și deschidere de credit, Proiectul de lege referitor la combaterea celor mai periculoase molime: tuberculoza și sifilisul); problemele unificării și administrării Bucovinei; declarații de susținere a drepturilor minorităților. De asemenea, intervențiile deputaților bucovineni au avut în vedere și alte teme, legate de situația școlilor din provincie, a căilor de comunicație, sprijinirea populației bucovinene prin aprovizionarea cu diverse bunuri, desfășurarea alegerilor în unele dintre circumscripțiile electorale organizate în provincie. În această legislatură parlamentară a A.D. au fost susținute și comunicări în chestiuni personale sau despre imunitatea parlamentară.

⁹⁴ „Numărul membrilor comisiei de ales se raportează la numărul total al deputaților, pentru a se stabili câți deputați dau un membru în comisie și fiecare grupare va avea atâția membri în comisie de câte ori numărul membrilor ei va cuprinde acel număr de deputați. În cazul când mandatele în comisie nu au fost complet atribuite în modul arătat mai sus, locurile vacante vor fi atribuite reprezentanților grupărilor, după însemnătaea fracțiunilor”. D.A.D., M.O., nr. 18, 29 decembrie 1920, p. 374–379, 395–396. Vezi Tabelul 2.

care aveau, în esență, un caracter unitar) referitoare la Basarabia (6 martie 1920), Regatul României (17 iulie 1921) și Transilvania (30 iulie 1921). În ceea ce privește Bucovina, a fost emis Decretul-lege agrară nr. 3 871/6 septembrie 1919, care a fost propus spre ratificare în ședința Senatului din 14 iulie 1920, de către Ion Nistor⁹⁵. În anul 1921, a fost elaborat Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, prezentat de către Ifrim Popescu, în ședința A.D. din 20 iulie 1921 și adoptat la 30 iulie 1921⁹⁶.

În cadrul dezbaterilor pe marginea acestui proiect de lege s-au făcut referiri la modificarea unor articole, prin propunerea unor amendamente și s-au prezentat comunicări referitoare la aplicarea reformei agrare în provincie. Astfel, deputatul Ion Candrea, în ședința A.D. din 19 iulie 1921, propune un amendament la art. 5, alin. b al proiectului de lege, referitor la proprietățile rurale ale absenteiștilor, care a fost supus la vot și aprobat (completările deputatului au definit mai clar categoria absenteiștilor și proprietățile acestora). Referitor la același articol, alin. a (exproprierea proprietăților rurale ale persoanelor juridice), Modest Cezar Scalat a propus o completare care facilita măsurile de expropriere a pădurilor deținute de către societățile ungurești în Bucovina: „D-lor deputați, la art. 5, alin. a, propun să se adauge, acolo unde zice «ale tuturor persoanelor juridice de drept public», să se adauge «și privat». Aceasta o motivez pe următoarele: la noi în Bucovina, mai multe societăți ungurești au păduri întinse, care le-au acaparat în vremea războiului și nu ar fi în interesul țărânimii de acolo ca aceste păduri întinse să rămână mai departe în mâinile străinilor. Pentru aceste motive propun, deci, ca să fie posibilă exproprierea acestor păduri, căci este și interesul țărânimii și interesul țării ca toate aceste societăți juridice și de drept privat să fie expropriate”⁹⁷.

Alfred Kohlruss (ședința A.D. din 19 iulie 1921) vedea în rezolvarea problemei agrare o „necesitate de stat și social-economică”, insistând asupra ideii că „cea dintâi dorință a noastră e ca reforma agrară să se aplice în mod drept, să nu creeze cetățeni și țărani de clasa întâi și de clasa a doua și să nu facă nicio deosebire între singuraticile națiuni și confesiuni”. Deputatul a ridicat și problema arendașilor Fondului bisericesc: „Mulți din[tre] aceștia au fost dați, așa zicând, peste noapte afară, cu toate că [și] contractele lor mai aveau încă mulți ani. Prin procedeul acesta, au fost nevoiți să-și vândă pentru preț de batjocură inventarul, pe care numai cu mari jertfe l-au putut reface în urma celor trei invazii rusești. Arendașii, până astăzi, nu au primit nicio despăgubire, nici pentru inventar, nici pentru arenda plătită înainte și nici pentru cheltuielile ce le-au avut cu reparațiile edificiilor economice. E datoria guvernului să intervină în interesul celor năpăstuiți”. De asemenea, Alfred Kohlruss a propus și un amendament la art. 6 al proiectului de lege, referitor la categoriile de proprietăți care urmau a fi expropriate⁹⁸.

⁹⁵ D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217–225.

⁹⁶ D.A.D., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4437–4455. Vezi Documentul nr. 2.1.2.

⁹⁷ Idem, nr. 155, 15 martie 1922, p. 4459–4460; pentru conținutul articolului, vezi Documentul nr. 2.1.2.

⁹⁸ D.A.D., M.O., nr. 155, 15 martie 1922, p. 4458, 4459.

Constantin Krakalia a avut mai multe intervenții pe marginea proiectului de lege privitor la reforma agrară, susținute în ședințele A.D. din 8 iunie 1921 și 19 iulie 1921⁹⁹. Acesta sesizează mai multe inconveniente ale proiectului de lege: prevederea care hotărăște că persoanele care au făcut parte din armata română sau au luptat alături de Antantă să aibă preferință la repartizarea pământului „formează guvernului o bază pentru colonizarea Bucovinei ucrainene și creează două categorii de cetățeni”; centrala Comitetului agrar pentru Bucovina nu va fi la Cernăuți, ci la București; comunelor care nu posedă terenuri de construit nu li s-au desemnat terenuri.

Anton Lukaszewicz (ședința A.D. din 19 iulie 1921) atrage atenția asupra „repartizării juste a pământurilor printre țăranii ucraineni, care au fost păgubiți din cauza războiului”, a luării în considerare, în procesul de împrumut, a familiilor văduvelor și orfanilor de război, a invalizilor. În privința hotărârilor referitoare la colonizare (art. 64 al proiectului de lege stipula, printre altele, că „acolo unde nu este destul pământ pentru a împrumuta pentru toți cei îndreptățiți, o parte din[tre] ei se vor putea muta în regiuni de colonizare”), deputatul bucovinean aprecia că acestea „nu își au rostul”, pentru că se ivesc, „în fiecare comună unde se face repartizarea pământului mai mulți pretendenți cu drepturile pe deplin justificate decât există pământ de împărțit”. În legătură cu Banca regională¹⁰⁰, deputatul propunea ca aceasta să fie secțiune a Casei centrale de împrumut, iar secțiunea bucovineană a Comitetului agrar să-și aibă sediul la Cernăuți¹⁰¹.

Ion Zelea-Codreanu (județul Suceava-Regat), în ședința A.D. din 17 mai 1921, a ridicat problema definirii absenteiștilor, considerați a fi, cum se stipulează în art. 5, alin b, „proprietarii care au petrecut, în câte cinci ani consecutivi, în timpul de la 1 august 1909 până la 1 august 1919, pe an mai mult de o jumătate an afară de hotarele României întregite și ale Austriei, fără motive binecuvântate, precum și acei proprietari care de la 15/28 noiembrie 1918 și până azi nu și-au avut domiciliul în țară. Cu autorizația Comitetului agrar, persoanele juridice expropriate în întregime își pot rezerva clădirile și instalațiile care nu sunt necesare unor scopuri naționale, culturale și economice”. Deputatul propune simplificarea definirii acestei categorii de proprietari: „absenteist să fie acela care este în realitate, adică acela care a absentat în timp de la moșia sa”, solicitând modificarea art. 5, alin. b. În interpelarea sa, Ion Zelea-Codreanu a amintit și de alte aspecte referitoare la aplicarea reformei agrare: principiul progresivității la expropriere, prețul pământului, ordinea de preferință la împrumut (sesizând nedreptăți în ceea ce privește acordarea de pământ văduvelor și orfanilor de război), problema colonizărilor. De asemenea, s-a alăturat deputatului Gr. Lunian în depunerea unui amendament la art. 6, referitor la categoriile de proprietari supuse exproprierii¹⁰².

⁹⁹ Idem, nr. 112, 28 iulie 1921, p. 2873; nr. 155, 15 martie 1922, p. 4458–4459.

¹⁰⁰ Banca Țării Bucovinei a fost transformată, prin Decretul-lege nr. 4 209, din 12 septembrie 1919, în Banca Regională din Cernăuți, primind o altă organizare. M.O., Partea oficială, nr. 139, 9 octombrie 1919, p. 7965.

¹⁰¹ D.A.D., M.O., nr. 155, 15 martie 1922, p. 4457–4458.

¹⁰² Idem, nr. 93, 28 mai 1921, p. 2206–2214.

Comunicări referitoare la aplicarea reformei agrare în provincie au susținut și deputații Ifrim Popescu, Aurel Țurcan și Vasile Ungureanu, în ședințele A.D. din 20 aprilie 1921 și 19 iulie 1921¹⁰³. Aceștia au prezentat câteva observații generale legate de dezvoltarea agriculturii în Bucovina, au sesizat inconveniente legate de modalitățile de expropriere a pământului și repartitia acestuia, vinderea pământului expropriabil către speculanți și au propus măsuri pentru exploatarea rațională a pământului, sprijinirea „politicii vamale protecționiste pentru agrarieni și a industriei agricole”, dezvoltate din perioada austriacă.

Deputații bucovineni au avut intervenții și pe marginea altor proiecte de lege dezbătute în ședințele A.D. din această legislatură parlamentară. Astfel, Ion Zelea-Codreanu, în ședința din 19 iulie 1921, susține o comunicare referitoare la amendamentul propus de Oprea Soare la Proiectului de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne¹⁰⁴, aducând în discuție situația din zona Dornelor și Valea Bistriței. Acest amendament se referea la cota impozitului pe avere a dăunaților de război, propusă „a fi scăzută cu partea aceea care le revine din partea ministerului”¹⁰⁵. Deputatul este de părere că „privilegiile între dăunații de război nu pot să existe și eu aș merge și mai departe și aș spune și altceva. Se vorbește de diferite provincii. Aș zice: în ceea ce privește regiunile distruse de război, fără deosebire de provincie, să se ia norma următoare: acolo unde a fost frontul, acolo unde au fost distrugerii puternice și reale, acolo întâi, și mai pe urmă, treptat, treptat și în alte părți unde a ajuns răul într-un grad mai mic”¹⁰⁶. Pe tema evaluării despăgubirilor de război a susținut o comunicare și Ifrim Popescu (ședința A.D. din 19 iulie 1921), care a propus ca plata pentru

¹⁰³ Idem, nr. 89, 6 mai 1921, p. 2038; nr. 155, 15 martie 1922, p. 4459; nr. 156, 16 martie 1922, p. 4489–4490.

¹⁰⁴ Soluționarea legislativă a acestor probleme a avut loc în anul 1921, când a fost elaborat Proiectul de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne: „Art. 1. Produsul impozitului progresiv excepțional asupra averii și a îmbogățirii de război se afectează [alocă], înainte de toate, plății despăgubirilor de război și amortizării datoriei publice interne, în condițiile prevăzute în articolele ce urmează; Art. 2. Pentru repararea pagubelor produse de război, Ministerul de Finanțe va emite bonuri de despăgubiri de câte 100, 1 000, 5 000, 10 000 și 50 000 lei fiecare; Art. 3. Decretele-legi cu nr. 1 832/1919, 3 795/1918, 1 656/1919 și 1 794/1920 se ratifică și constatările pagubelor de război făcute în virtutea acestor decrete-legi, precum și cele deja făcute în noile provincii alipite, pe baza normelor acolo stabilite și ce vor fi recunoscute de [către] Ministerul de Finanțe, sunt admise de stat, ca dovadă a daunelor încercate, dar nu constituie creanțe decât în măsura în care statul dă în schimbul lor bonuri de despăgubiri. În ajutorul dăunaților de război din Vechiul Regat, statul vine în ajutor cu trei miliarde lei. [...] În provinciile alipite, statul vine în ajutorul dăunaților de război cu suma de un miliard [de] lei, care se va împărți după normele de mai sus. În niciun caz cota parte nu va fi mai mare decât cea aferentă pagubelor din Vechiul Regat, iar dacă va fi mai mică, se va veni cu o lege ulterioară. O comisie specială numită de [către] Ministerul de Finanțe, prin Înalt Decret Regal, va face repartitia sumei de patru miliarde, pe baza normelor stabilite mai sus și a instrucțiunilor ulterioare ale Ministerului de Finanțe”. D.S., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4488.

¹⁰⁵ Oprea Soare a propus un amendament la acest proiect de lege, prezentat în ședința A.D. din 19 iulie 1921. Acestea se referea la cota impozitului pe avere a dăunaților de război, propusă „a fi scăzută cu partea aceea care le revine din partea ministerului”. D.A.D., M.O., nr. 156, 16 martie 1922, p. 4488, 4492.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 4489–4490.

dăunații de război din Bucovina să se facă în lei, „calculându-se coroana egal cu leul”. În contextul discuțiilor pe această temă, ministrul de Finanțe, Nicolae Titulescu, a luat hotărârea ca, în ceea ce privește Ardealul și Bucovina, să fie stabilite reguli speciale „după care pagubele de război pot să alcătuiască un titlu, pentru că Decretul-lege în virtutea căruia s-a lucrat în Vechiul Regat nu era aplicabil acolo. Am vrut să fac reforma pe rând, d-voastră vreți să pun o sumă pentru toată lumea, fie patru miliarde! Dar, atunci rămâne bine stabilit că în Bucovina trebuie să faceți dovada, după regulile [pe] care le vom stabili împreună, ca să puteți veni în concurs cu noi”¹⁰⁷. Pe tema acordării despăgubirilor de război au avut intervenții și deputații Vasile Ungureanu (ședința A.D. din 21 decembrie 1920)¹⁰⁸ și Vasile Tomegea (ședința A.D. din 22 decembrie 1920)¹⁰⁹.

Un alt proiect de lege adus în discuția A.D. a fost cel referitor la impozitul pe capital, pe marginea căruia deputatul Rudolf Gaidosch a susținut o comunicare (ședința A.D. din 4 februarie 1922), propunând un amendament la art. 7, alin. a, referitor la scutirea de impozit a cetățenilor bucovineni care „au plătit după legea austriacă o parte din[tre] impozite”¹¹⁰.

În ședința A.D. din 11 iulie 1921, deputatul Modest Cezar Scalat a prezentat o comunicare prin care solicita modificarea art. 27 al Legii pentru încurajarea construcțiilor, în sensul ca numai zonele comerciale ale orașelor să fie supuse prevederilor acestor legi, argumentându-și ideile prin prezentarea situației orașului Cernăuți¹¹¹.

Iacob Pistiner a prezentat o comunicare pe marginea art. 10 al Proiectului de lege asupra impozitului pe lux și pe cifra de afaceri, referitor la concerte: „Eu nu înțeleg ca o simfonie de Beethoven să fie mai puțin decât o operă a lui [Franz] Lehár. Aceasta este imposibil. Eu cer să fie și aceste concerte trecute între cele scutite”¹¹².

Pentru a stabili un sistem unitar de impozitare pe întreg teritoriul României și a defini obligațiile fiscale în funcție de mărimea și natura veniturilor, ministrul de Finanțe Nicolae Titulescu a prezentat în Parlament, la 22 martie 1921, Proiectul de lege pentru reforma contribuțiilor directe, care a fost votat în august 1921, însă legea, „complexă și stufoasă”, nu s-a aplicat. Această reformă administrativă, cunoscută și sub denumirea de „reforma Titulescu”, avea la bază o idee progresistă pentru acea vreme – impozitul cedular, o formă a impozitului pe venit, calculat în funcție de proveniența acestuia. Acesta era completat cu un impozit general pe venitul progresiv, pe lux, pe cifra de afaceri și anexe. În anul 1923, a fost propusă o nouă reformă fiscală, de către Vintilă Brătianu, care urma să consolideze sistemul fiscal prin Legea pentru unificarea contribuțiilor directe și pentru înființarea impozitului pe venit global (impozitele cedulare au fost înlocuite cu șase impozite directe reale, denumite elementare)¹¹³. În ceea ce privește Bucovina, în ședința din

¹⁰⁷ D.A.D., M.O., nr. 156, 16 martie 1922, p. 4489–4490.

¹⁰⁸ Idem, nr. 14, 24 decembrie 1920, p. 277–278.

¹⁰⁹ Idem, nr. 15, 25 decembrie 1920, p. 301–302.

¹¹⁰ Idem, nr. 137, 8 februarie 1922, p. 3466.

¹¹¹ Idem, nr. 145, 24 februarie 1922, p. 3711.

¹¹² Idem, nr. 148, 1 martie 1922, p. 3682.

¹¹³ <http://www.mfinante.ro/rol12.html> (25 februarie 2015).

19 mai 1921 a fost prezentat Sistemul contribuțiilor directe analizat prin legiuirile contribuțiilor directe în Bucovina¹¹⁴.

În cadrul dezbaterilor din A.D. pe această temă s-au remarcat și deputații bucovineni Iacob Pistiner și Vasile Ungureanu, care au susținut comunicări și interpelări în ședințele din 31 martie 1921, 21 mai 1921, 3 iunie 1921, 23 iunie 1921, 1 iulie 1921, 18 iulie 1921.

Pornind de la ideea că „o unificare mecanică are darul de a opri unirea mai mult în loc să o avanseze. Și mai repet că prin unificare nu trebuie să înțelegem aplicarea legilor și [a] metodelor din Regat asupra tuturor provinciilor, după cum se practică acum”¹¹⁵, Iacob Pistiner expune, în intervențiile sale, câteva idei legate de programul financiar al grupului social-democrat pe care îl reprezenta în Parlament: „confiscarea tuturor averilor care nu pot fi justificate; impunerea, în primul rând, a rentei parazitare a capitalului, crușarea forțelor productive creatoare ale națiunii; instituirea unui impozit pe venit după criterii sociale, ținându-se seama de capacitatea economică a celor impuși; înlocuirea impozitului cedular printr-o dare generală proporțională și progresivă pe avere, după scăderea datoriilor, cu impunerea mai grea a capitalului constant (investit în mașini, clădiri, instalații); o dare progresivă pe creșterile de avere completate printr-o impunere grea a acelor a[le] căror cheltuieli trec peste o anumită limită a venitului lor; statul să fie părtaș de drept la moștenirile care depășesc o sumă minimă stabilită; cota parte a statului să crească progresiv în raport cu scăderea numărului urmașilor moștenitori, mergând până la dreptul integral de moștenire al statului, când lipsesc moștenitorii direcți; impozitele asupra consumației și traficului, ca și dările vamale, nu sunt îndreptățite decât [atunci] când impun averea și sunt destinate să servească economiei naționale și vor fi combătute atunci când au tendința să sacrifice interesele generale [ale] unei minorități privilegiate”. Deputatul bucovinean susține înființarea impozitelor directe („ar fi greșit să percepem dările numai în mod mecanic, fără considerații [față] de forțele contribuabililor”, „trebuie să veghem ca impozitele să nu devină o piedică pentru industria țării și, de asemenea, există pericolul ca sub masca favorizării industriei să nu fie favorizați numai industriașii”) și face observații privitoare la averile de război („impozitul e socotit cu începere de la 30 000 [de] lei și progresează în așa fel că la averile și de miliarde abia atinge cota numai de 33%, iar în cazul că averea e de proveniență dinainte de Războiul Mondial, cota ei e abia 26¼. Față de această dispoziție, stabilim – cota impusă asupra averilor de război, nu numai că este prea mică, ci nu există nicio măsură practică care ar putea asigura, de fapt, impunerea specială a acestor averi. Iar despre impozitul asupra moștenirilor, care ar fi un important izvor de venit pentru stat și care este introdus deja în cele mai multe state, la noi nu se face nici măcar amintire, dovedindu-se astfel lipsa de concepție a clasei dominante de la noi. [...] Suntem, mai departe, de părere că felul cum proiectul prevede plata și cota impozitului la societatea de acțiuni cu cota fixă de 12% e dăunător economiei naționale și fiscale. În locul acestui procedeu ar fi cu mult mai folositor dacă s-ar introduce, cu privire la fiecare

¹¹⁴ D.A.D., M.O., nr. 95, 2 iunie 1921, p. 2320–2331. Vezi Documentul nr. 3.

¹¹⁵ Idem, nr. 152, 8 martie 1922, p. 4090–4094.

industrie, sistemul participării statului, iar cu o cotă corespunzând impozitului prevăzut în genere”). Deși proiectul legii financiare „nu corespunde cerințelor programului nostru, precum și nevoilor reale ale statului, îl considerăm ca un prim pas în această direcție și de aceea, văzând că toate forțele reacționare se concentrează împotriva lui, declarăm că, propunând amendamentele, votăm pentru acest proiect”¹¹⁶. În contextul discuțiilor pe marginea reformei financiare, Iacob Pistiner amintește și despre problema funcționarilor din Bucovina sau despre „bătaia din partea jandarmilor”: „Însă, n-avem să ne plângem numai de samavolnicie, absolutism și persecuții fără margini față de muncitori, ne plângem că mica noastră industrie e cu desăvârșire sugrumată, nimicită. [...] Dezorganizația în viața publică omoară economia noastră și dacă mai rămâne ceva, aceasta se nimicește de către sistemul vamal și suntem greu loviți în orice ramură și în toate de dările și impozitele indirecte. Îngrijirea socială se menține numai în baza unor venituri întâmplătoare, timbre, în loc să dispună de sume fixe. Ne-ar interesa foarte mult să vedem o socoteală a acestor venituri și cum au fost întrebuițate”. În contextul discuțiilor pe marginea bugetului (primul buget al României întregite), Iacob Pistiner remarcă faptul că acesta este „bugetul unui stat de clase și de aceea noi, social-democrații, îl dezaprobăm. Îl dezaprobăm în special pentru că este bugetul unui guvern a cărui notă dominantă este nimicirea tuturor libertăților constituționale și a mișcării muncitorești”¹¹⁷.

Comunicări pe marginea proiectului legii financiare a susținut și deputatul Vasile Ungureanu, în ședințele A.D. din 3 iunie 1921 și 23 iunie 1921¹¹⁸. Acesta este apreciat a fi „un proiect cu pretenții noi și cred că voi dovedi că acest proiect, de care țara are neapărată nevoie și care, după referințele din Vechiul Regat, este un proiect democratic și just, pentru referințele din Bucovina, însă, și față de legile pe care le-am avut în Bucovina, el nu prezintă aceeași față democratică și justă. [...] Mi se pare că nu este justă, pentru că repartitia impozitelor nu este făcută în mod just și nu este făcută în mod just pentru că nu se repartizează impozitul în raport cu mijloacele de plată ale contribuabililor. [...] Nu este democratic acest proiect pentru că minimum de existență după legile vechi era mult mai mare decât acela pe care îl prevede d-l ministru”. Deputatul își argumentează această afirmație pornind de la ideea că situația Bucovinei era diferită față de cea din Regatul României, având în vedere legislația financiară anterioară anului 1918, evoluția sistemului de impozitare, dar și ruina economia provinciei în urma războiului. Deputatul bucovinean a depus și un amendament la art. 19 al acestui proiect de lege, referitor la formarea comisiilor pentru aplicarea legii financiare: „Jumătatea membrilor acestei comisii va fi aleasă de [câtre] contribuabili, iar cealaltă jumătate va fi numită prin Decret-regal, în urma propunerii Ministrului de Finanțe”.

Deputații bucovineni au participat la inițierea sau susținerea și a altor proiecte de lege. Amintim aici Proiectul de lege pentru sporirea și perceperea unor taxe în județul Suceava, prezentat și adoptat în ședințele A.D. din 20 și 27 august 1920. Proiectul (semnat de către Ion Zelea-Codreanu, Andoniu Schitănescu, V. Lucaci,

¹¹⁶ Idem, nr. 134, 28 ianuarie 1922, p. 3423–3424; nr. 98, 9 iunie 1921, p. 2553–2554.

¹¹⁷ Idem, nr. 152, 8 martie 1922, p. 4090–4094.

¹¹⁸ Idem, nr. 109, 24 iunie 1921, p. 2756–2769; nr. 125, 31 decembrie 1921, p. 3213.

Ion Tomescu, I. Anghelescu, G. Dinopol, G. Lupu, G. Nicolau, N. Popovici, N. Manolescu, Ioan Grigorescu, D. M. Enescu, Artenie Moldoveanu, V. Potârcă, Mișu Protopopescu), adus și în deliberarea Senatului (ședința din 27 august 1920), a fost întocmit „cu scopul ca să ajute bisericile, școlile și alte clădiri întreținute de județ în județul Suceava”¹¹⁹.

În ședința A.D. din 24 decembrie 1920 este prezentat Proiectul de lege pentru recunoașterea la gradație a anilor serviți ca suplinitori de către membrii corpului didactic. Acest proiect are două articole: „Art. 1. Anii serviți de membrii corpului didactic ca suplinitori de catedră, de titulari sau în funcții administrative școlare, se socotesc la gradație; Art. 2. Acoperirea se va face din bugetul ordinar pe 1920/1921”. Motivarea inițierii unui asemenea proiect este următoarea: „Din cauza concentrării și mobilizării în anii 1913–1918, ministrul Instrucțiunii Publice [Petre P. Negulescu] a amânat, neputând ține examenele de capacitate legale pentru membrii corpului didactic până în 1919. Aceste tinere elemente didactice, care au alcătuit seria de sacrificiu a războiului, deși aveau aceeași calificare ca și ceilalți colegi, din împrejurări absolut libere de voința lor, nu au putut, deci, trece examenele cerute și au servit în învățământ – unde se simte mare nevoie de forțe vii și tinere – și au depus examenele legitime să li se recunoască la gradație anii serviți la stat ca suplinitori. Față de absoluta nevoie de învățători și profesori, ca reparație materială și morală ce trebuie acordată acestei categorii valoroase de muncitori pe ogorul culturii, prezentăm dezbaterilor următorul proiect de lege”. Printre inițiatorii acestui proiect de lege se numără deputații Virgil Tempeanu, Vasile Tomegea, Vasile Ungureanu¹²⁰.

În aceeași ședință a A.D. este prezentat Proiectul de lege referitor la distribuția manualelor școlare, care trebuie să fie expediate „repede și ieftin”. Pornind de la ideea stabilirii unui „regim de favoare” care trebuie să se aplice „cărților de cultură”, inițiatorii acestui proiect de lege (Virgil Tempeanu, Vasile Tomegea, Iacob Pistiner) au propus următoarele: „Art. 1. Cărțile didactice, aprobate de minister, precum și cărțile tipărite, premiate sau numai aprobate de Academia Română ca opere culturale, să fie puse la expedierea și francarea pe căile ferate române, pe căile ferate particulare de pe teritoriul României Mari și pe căile de navigație aceluiași condiții ca și ziarele, considerate în colete mai grele de 5 kg; Art. 2. Cei care vor contraveni dispozițiilor acestei legi vor fi pedepsiți cu confiscarea pachetelor, în care vor fi introdus prin fraudă astfel de cărți sau orice alte mărfuri, iar mărfurile confiscate se vor vinde în folosul elevilor săraci”¹²¹.

În ședința A.D. din 30 decembrie 1920 a fost prezentat și adoptat un proiect de lege referitor la mărirea fondului bănesc alocat Hergheliei de cai de la Rădăuți – Proiect de lege relativ la anulare de fond în bugetul Ministerului Agriculturii și al Domeniilor și deschidere de credit¹²².

¹¹⁹ Idem, nr. 56, 18 septembrie 1920, p. 1371–1372; D.S., M.O., nr. 42, 16 septembrie 1920, p. 840–842. Vezi Documentul nr. 2.2.

¹²⁰ D.A.D., M.O., nr. 17, 28 decembrie 1920, p. 333.

¹²¹ Idem, nr. 17, 28 decembrie 1920, p. 335.

¹²² Idem, nr. 22, 13 ianuarie 1921, p. 539–540. Vezi Documentul nr. 2.3.

În ședința A.D. din 12 aprilie 1921, deputatul Benno Straucher a prezentat Proiectul de lege referitor la combaterea celor mai periculoase molime: tuberculoza și sifilisul. Acest proiect, inițiat de către deputatul bucovinean, a fost susținut de către Ifrim Popescu, Vasile Grigorcea, Eusebie Popovici, Alfred Kohlruss, Constantin Krakalia, Anton Lukasiewicz, Dorimedont Popovici. Din expunerea de motive reținem următoarele: „Între daunele cele mai cumplite care s-au ivit pe urma Războiului Mondial, care au apărut între păturile cele mai largi ale populației și care merită deosebită considerare din punct de vedere al salubrității publice, este tuberculoza și sifilisul. E notoriu că acestea au cuprins un număr extraordinar de mare de oameni de ambele sexe și amenință a otrăvi generații întregi. În vederea influenței funeste pe care aceste boli devastante le exercită asupra căsătoriilor, asupra posterității și asupra moralei publice, precum și în vederea daunelor economice și a degenerării de familii întregi, considerându-se, în fine, și slăbirea apărării țării, se impune categoric societății întregi de a lua fără preget măsuri prohibitive. Aceste măsuri ar avea să cuprindă: 1) O reformare fundamentală a prostituției; 2) Reglementarea și ameliorarea condițiilor de muncă și de plată ale muncitorilor de sexul feminin; 3) Înlăturarea mijloacelor de trai pentru populația săracă și, mai ales, înlăturarea greutăților câștigării de alimente; 4) Dispoziții și hotărâri conștiente privitoare la câștigarea de locuințe; 5) Înființarea de locuințe ieftine și sănătoase pentru cei lipsiți de mijloace și acordarea de subvenții eficace de către stat în scopul acesta; 6) O controlare continuă a locuințelor prin organe sanitare anume însărcinate cu serviciul acesta; 7) O legiferare vastă privitoare la scutul muncitorilor, îndeosebi prin înființarea de legi privitoare la muncitorii adulți de la stabilimente industriale și de meserie; 8) Înființarea de sanatorii pneumonice și de colonii de vacanțe pentru școlari, studenți și, mai ales, pentru orfani; 9) Aprovizionarea orașelor cu apă sănătoasă și canalizarea lor; 10) Înființarea de spitale publice și subvenționarea celor particulare, căutarea [tratarea] gratuită a celor lipsiți de mijloace; 11) Introducerea de legi riguroase pentru pedepsirea celor care, prin transplantarea de morburi venerice, periclită sănătatea publică; 12) Înființarea de cursuri populare și introducerea învățământului de igienă publică în toate școlile, cu deosebire, însă, aplicarea de învățători ambulanți pentru populația rurală. Subsemnații fac, prin urmare, propunerea: Adunarea Deputaților să binevoiască a hotărî. Guvernul este somat insistent de a lua măsuri de urgență prin legiferare și, până la votarea acestor fel de legi, prin ordonanțe, pentru combaterea tuberculozei și a sifilisului. Această propunere se va transmite de urgență Comisiei sanitare”¹²³.

O altă categorie de teme dezbătute în A.D. este legată de problemele unificării și administrării Bucovinei. Problemele economice ale provinciei, cele politice, problema naționalităților, chestiunea reformei agrare au fost dezvoltate de către deputatul Vasile Ungureanu în ședința A.D. din 16 iulie 1920¹²⁴, în contextul prezentării unei comunicări pe marginea răspunsului Camerei la Mesajul Tronului.

¹²³ Idem, nr. 86, 27 aprilie 1921, p. 1935. Pentru alte proiecte de legi dezbătute în această legislaură parlamentară și poziția deputaților bucovineni vezi lista de mai jos.

¹²⁴ Idem, nr. 22, 20 iulie 1920, p. 357–361.

Dorimedont Popovici, în ședința A.D. din 28 decembrie 1920¹²⁵, a ridicat problema unificării administrative și legislative și principiile după care se va „desăvârși” aceasta. Autonomia comunală, extinderea competenței prefecturilor, organizarea comunelor rurale și urbane, problema funcționarilor, problema comunicațiilor, intensificarea producției „în viața industrială a statului și în viața agrară”, reforma agrară, reforma finanțelor – toate acestea erau teme de dezbateri în ideea descentralizării și a bunei funcționări a aparatului administrativ.

O prezentare a vieții politice din Bucovina anilor 1919–1920 este făcută în interpelarea lui Eusebie Popovici (ședința A.D. din 29 iulie 1920), ca răspuns la „obiecțiile la adresa românilor bucovineni” ridicate de către Nicolae Iorga. Deputatul bucovinean este de părere că „această operă [a unificării], începută poate cu prea mult zel pe calea decretelor-legi și a ordonanțelor ministeriale, trebuie să iasă din dezbaterile acestui Parlament ca un monument de granit, neted și armonios în toate amănunțele sale, pentru că viața politică a poporului român, în toate manifestările sale, să-și poată lua liberă și neîmpiedicată avântul, care să fie vrednic de aspirațiile și chemarea poporului român. Suntem pentru unificare, însă, o declar cu toată convingerea mea, suntem contra centralizării”¹²⁶.

Problemele unificării și administrării teritoriilor alipite Regatului României au stat și în atenția deputatului Iacob Pistiner (ședința A.D. din 23 iulie 1920). Acesta sesizează disfuncționalități în procesul de unificare, invocă „prigoana sistematică în contra unei părți a populației ca străini”, analizează situația curților marțiale („Curtea marțială nu poate exista. Domnește din pricina aceasta o nesiguranță juridică generală”), aduce în discuție problema acordării indigenatului, a impozitelor („autonomia noastră constă, deci, în faptul că plătim impozitele mari austriece, fiind unificați totodată și cu sistemul de impozite din Vechiul Regat. Același lucru se petrece și cu timbrul – la noi se timbrează multe acte, care nu se timbrează în Vechiul Regat, totuși trebuie să plătim la timbre un leu pentru fiecare coroană, așa încât și aici plătim mult mai mult decât în Vechiul Regat”). În privința unificării, deputatul bucovinean nu este de acord ca „să se întindă pur și simplu legile din Regat asupra celorlalte provincii. Dimpotrivă, va trebui ca o comisie să studieze legislația tuturor provinciilor, să scoată de pretutindeni părțile bune, să adapteze totul vremurilor noi și să facă din aceasta un tot unitar. [...] Pentru a unifica provinciile trebuie părăsită ideea de a transforma vechiul pașalâc românesc într-o Românie cazarmă. Trebuie dată țării cea mai mare libertate în administrare și Constituție, căci numai libertatea cucerește pe oameni”¹²⁷.

Alte aspecte legate de procesul unificării sunt dezbătute de către deputații Alfred Kohlruss (ședința A.D. din 6 decembrie 1920)¹²⁸ și Benno Straucher (ședința A.D. din 12 aprilie 1921)¹²⁹. În intervențiile acestora este ridicată problema preschimbării coroanelor (după anul 1918, s-a procedat la ștampilarea bancnotelor

¹²⁵ Idem, nr. 20, 31 decembrie 1920, p. 433–435.

¹²⁶ Idem, nr. 31, 31 iulie 1920, p. 540, 543–545.

¹²⁷ Idem, nr. 27, 27 iulie 1920, p. 460–462.

¹²⁸ Idem, nr. 6, 9 decembrie 1920, p. 35–36.

¹²⁹ Idem, nr. 86, 27 aprilie 1921, p. 1934–1935.

care circulau în paralel cu leul emis de Banca Națională a României: rubla Lwoff, rubla Romanoff și coroana austro-ungară), făcându-se referiri la ordonanța Ministerului de Finanțe care decidea că băncile nu trebuie să plătească depunătorilor dobândă pentru reținerea, cu ocazia schimbării coroanelor, a 40% din sumele schimbate, măsură care a dus la „paralizarea completă a întregii mișcări comerciale”.

Este de remarcat faptul că, de la tribuna Parlamentului, candidații minorităților naționale și-au putut exprima opiniile privitoare la obținerea unor drepturi, lucru relevant pentru atmosfera democratică în care se desfășura viața politică a acelor ani. Astfel, Constantin Krakalia, în ședința A.D. din 12 august 1920, a susținut ideea organizării unui plebiscit în nordul Bucovinei, în zona dintre Prut și Nistru, ținut cu populație majoritar ucraineană, în vederea stabilirii apartenenței statale a acestui teritoriu: „În [ceea] ce privește teritoriul din Bucovina locuit de ucraineni, punctul nostru de vedere este că ucrainenii au de hotărât asupra soartei lor și nu Societatea Națiunilor. În consecință, noi, social-democrații ucraineni din Bucovina, cerem plebiscitul pentru teritoriile bucovinene locuite de ucraineni și, în orice caz, să ni se dea dreptul să fim reprezentați în administrația țării noastre proporțional cu numărul nostru. Tratatul de Pace asigură fiecărei națiuni dreptul la o dezvoltare culturală în limba sa. Ori la noi, în Bucovina, această clauză a tratatului nu se respectă”¹³⁰. Ideea organizării unui plebiscit era mai veche, în luna iunie 1920, Constantin Krakalia, într-un interviu acordat ziarului „Luptătorul”, precizând următoarele: „Nu este adevărat că am avea de gând să aducem un protest contra alipirii Bucovinei la România. Voim numai să cerem în Bucovina de Nord un plebiscit”¹³¹. Solicitățile liderului ucrainean se înscriu pe linia unor mai vechi preocupări pentru menținerea preponderenței acestei minorități în zonele nordice ale Bucovinei și ca o formă de rezistență față de așa-zisa românizare, promovată de autoritățile române ale vremii.

Cererea de organizare a unui plebiscit a fost susținută de către senatorul George Grigorovici¹³², care, în ședința Senatului din 2 iulie 1920, a apreciat această cerere ca fiind „o formă modernă de autodeterminare”¹³³.

Aceste declarații nu au rămas fără ecou, întrucât și în Camera Deputaților și în Senat s-a luat atitudine pe această temă. Deputatul Vasile Ungureanu, în ședința A.D. din 21 august 1920, a declarat: „D-lor deputați, cu ocazia ratificării Tratatului de Pace cu Austria, d-l deputat al Coțmanului, Krakalia, a crezut de cuviință să ceară plebiscit pentru o parte a Bucovinei. Pentru că nu eram de față atunci, îmi permit, în numele partidului meu, să protestez cu toată hotărârea contra acestei cereri nedreptățite, cu atât mai mult pentru că [și] Conferința de Pace a văzut că dreptatea e de partea noastră și ne-a dat-o”¹³⁴. Și senatorul Ion Nistor, în numele reprezentanților P.D.U., „a protestat cu toată hotărârea contra plebiscitului”, în ședințele Senatului din 28 iunie 1920 și 16 august 1920¹³⁵.

¹³⁰ Idem, nr. 47, 24 august 1920, p. 1002.

¹³¹ Apud Radu Economu, *op. cit.*, p. 80.

¹³² Ședința Senatului din 28 iunie 1920. D.S., M.O., nr. 6, 3 iulie 1920, p. 50–57.

¹³³ Idem, nr. 10, 9 iulie 1920, p. 97–109.

¹³⁴ D.A.D., M.O., nr. 51, 1 septembrie 1920, p. 1206.

¹³⁵ D.S., M.O., nr. 6, 3 iulie 1920, p. 50–57; nr. 33, 24 august 1920, p. 629–634; „Glasul Bucovinei”, anul III, 29 iulie 1920, p. 1–5.

Benno Straucher, în ședința A.D. din 30 iulie 1920, a prezentat declarația de apărare a drepturilor evreilor: „Considerăm ca o datorie sfântă de a lupta pentru încetățenirea completă și desăvârșită a întregii populații evreiești; de a lupta pentru recunoașterea comunităților evreiești, căci astăzi comunitățile evreiești nu sunt recunoscute de [cătore] stat, neavând dreptul de a administra averile obștii evreiești; de a lupta pentru autonomia culturală și religioasă; [...] considerăm ca o datorie de a lupta pentru contribuirea statului la întreținerea instituțiilor noastre școlare și de cult și pentru valabilitatea certificatelor noastre școlare; de a lupta pentru întronarea unei democrații sincere și cinstite în toate domeniile vieții publice [...]; de a lupta contra prejudiciilor nefondate împotriva evreilor; de a lupta, mai ales, contra antisemitismului oficial. Va fi și datoria Parlamentului să vegheze ca drepturile chezașuite prin lege să fie îndeplinite astfel încât libertatea din lege să devină o libertate vie, o libertate, de fapt, în toate ramurile organizației și [în] serviciile statului, fără vreo restricție”¹³⁶. Aceeași temă este reluată și în ședința din 19 iulie 1921¹³⁷, iar în ședința din 12 aprilie 1921, deputatul a făcut referire la incidentele dintre studenții români și cei evrei de la Universitatea din Cernăuți¹³⁸.

Intervenții parlamentare s-au făcut și pe alte teme, legate de situația școlilor din Bucovina (Iacob Pistiner, ședința din 3 iulie 1920¹³⁹; Vasile Ungureanu, ședința din 21 decembrie 1920¹⁴⁰); a căilor de comunicație, cu referiri la Direcția generală a C.F.R. (Ion V. Crețu, ședința din 20 decembrie 1920¹⁴¹; Ifrim Popescu, ședința din 12 martie 1921¹⁴²; Eusebie Popovici, ședința din 19 aprilie 1921¹⁴³; Virgil Tempeanu, ședințele din 6 decembrie 1920¹⁴⁴ și 24 februarie 1921¹⁴⁵); sprijinirea populației bucovinene, prin aprovizionarea cu diverse bunuri (Ion Zelea-Codreanu, ședința din 2 august 1920¹⁴⁶; Eusebie Popovici, ședința din 19 aprilie 1921¹⁴⁷; Vasile Ungureanu, ședința din 21 decembrie 1920¹⁴⁸; Virgil Tempeanu, ședințele din 3 iulie 1920¹⁴⁹, 27 decembrie 1920¹⁵⁰, 15 martie 1921¹⁵¹).

În această legislatură parlamentară a A.D. au fost prezentate și contestații referitoare la desfășurarea alegerilor în județele Storojineț, Cernăuți (Dorimedont Popovici), circumscripțiile electorale Cuciurul Mare (Modest Cezar Scalat, Vasile Ungureanu), Vășcăuți (Vasile Ungureanu), Suceava (Vasile Ungureanu), Storojineț

¹³⁶ D.A.D., M.O., nr. 33, 6 august 1920, p. 588–591.

¹³⁷ Idem, nr. 155, 15 martie 1922, 4378–4380.

¹³⁸ Idem, nr. 86, 27 aprilie 1921, p. 1934–1935.

¹³⁹ Idem, nr. 13, 7 iulie 1920, p. 205–206.

¹⁴⁰ Idem, nr. 14, 24 decembrie 1920, p. 277–278.

¹⁴¹ Idem, nr. 13, 23 decembrie 1920, p. 231.

¹⁴² Idem, nr. 60, 17 martie 1921, p. 1201–1202.

¹⁴³ Idem, nr. 89, 6 mai 1921, p. 2023–2024.

¹⁴⁴ Idem, nr. 6, 9 decembrie 1920, p. 32.

¹⁴⁵ Idem, nr. 45, 27 februarie 1921, p. 904.

¹⁴⁶ Idem, nr. 36, 10 august 1920, p. 654.

¹⁴⁷ Idem, nr. 89, 6 mai 1921, p. 2023–2024.

¹⁴⁸ Idem, nr. 14, 24 decembrie 1920, p. 277–278.

¹⁴⁹ Idem, nr. 13, 7 iulie 1920, p. 196.

¹⁵⁰ Idem, nr. 19, 30 decembrie 1920, p. 403.

¹⁵¹ Idem, nr. 62, 19 martie 1921, p. 1255.

(Vasile Ungureanu), precum și în Cernăuți-oraș (Aurel Țurcan, Vasile Ungureanu), s-au prezentat comunicări în chestiuni personale (Ion Zelea-Codreanu) sau despre imunitatea parlamentară (Ion V. Crețu) și încălcări ale regulamentului A.D. (Vasile Ungureanu).

Pe lângă intervențiile parlamentare menționate, în ședințele A.D. au fost prezentate și petiții, întrebări, cereri, declarații și memorii, pe care le prezentăm în ordine cronologică:

– 1 iulie 1920: petiție din partea primăriilor mai multor comune din Bucovina, care cer „să se repare linia de drum de fier pe parcursul Poharlăuți – Ocna”¹⁵²;

– 10 iulie 1920: petiția profesorilor secundari din Bucovina, prin care aceștia solicită să fie „egalizați în salariu cu colegii din Regat”¹⁵³;

– 15 iulie 1920: petiția învățătorilor, văduvelor, invalizilor și orfanilor din Bucovina, prin care se cere sporirea adaosului de scumpete; petiția egumenului mănăstirii din Suceava, care a înaintat un memoriu referitor la modificarea legii agrare¹⁵⁴;

– 30 iulie 1920: prezentarea declarației populației ucrainene din Bucovina: „D-lor deputați, în numele populației ucrainene din Bucovina, am onoare a declara că recunoaștem situația creată prin tratatele de pace și că, în consecință, ne vom purta în modul cel mai loial față de statul român. Precum eram în fosta Austrie stâlpii credincioși ai Tronului și ai ideii monarhice, așa și de acum înainte, atât suveranul, cât și statul român pot fi siguri de deplina noastră loialitate. Aderând, deci, pe deplin și fără rezervă la ideea de stat român, trebuie să cerem ca și statul, din care facem parte integrantă, să ne trateze ca pe niște cetățeni egali, respectând și reasezând drepturile minorităților, garantate, de altfel, și prin tratatele internaționale. Cererile noastre se rezumă la respectarea limbii noastre în școli, biserici și officii și la un tratament binevoitor față de populația noastră atât de greu încercată în urma repetatelor invazii războinice. Rugăm onoratul guvern să binevoiască a îndruma o soluționare a marilor probleme de refacere, de unificare a valutei și de despăgubiri într-un sens favorabil intereselor populației din Bucovina. O rezolvare echitabilă a acestor chestiuni actuale ar corespunde și intereselor statului român, căci o populație mulțumită va fi și tare în credința ei față de stat. Convinși fiind că interesul siguranței statului român și al dezvoltării sale puternice cer o combatere energetică a bolșevismului, declarăm că suntem gata a sprijini din toate puterile noastre orice acțiune a guvernului, întreprinsă în direcția aceasta, și credem, în această ordine de idei, că și recunoașterea oficială a statului ucrainean, care se află într-o luptă grea contra bolșevicilor, ar servi intereselor reale ale României. Sperând că guvernul va considera și va satisface cererile îndreptățite ale ucrainenilor din Bucovina și le va acorda posibilitatea unei dezvoltări naționale pașnice în limitele statului român, declarăm că vom sprijini guvernul”¹⁵⁵; această declarație se situează pe linia unei continue preocupări a minorității ucrainene din primul deceniu de după unire, când au fost adresate Societății Națiunilor memorii pe aceeași temă;

¹⁵² Idem, nr. 12, 6 iulie 1920, p. 177.

¹⁵³ Idem, nr. 18, 15 iulie 1920, p. 273.

¹⁵⁴ Idem, nr. 21, 18 iulie 1920, p. 336.

¹⁵⁵ Idem, nr. 33, 6 august 1920, p. 584.

– 27 august 1920: Consiliul de Administrație al Băncii Populare „Sf. Nicolae” din comuna Rotopănești (județul Suceava) cere o anchetă asupra modului cum s-a făcut distribuția bumbacului de către Federala Cooperativelor Sătești. Cererea este adresată Casei Centrale a Băncilor Populare, Secțiunea Federalelor, cu rugămintea de a se dispune cercetarea și a se comunica rezultatul; cercul cultural feminist „Bucovina” din Fundu Moldovei și Asociația pentru emanciparea politică a femeilor din Bucovina, cer guvernului acordarea de drepturi politice femeilor¹⁵⁶;

– 9 decembrie 1920: Societatea funcționarilor din Bucovina solicită intervenția A.D. în sensul îmbunătățirii situației materiale a acestora¹⁵⁷;

– 10 decembrie 1920: deputatul Constantin Krakalia (circumscripția electorală Zastavna, județul Zastavna) aduce la cunoștința ministrului de Interne, Constantin Argetoianu, abuzurile prefectului de Coțmani¹⁵⁸;

– 26 ianuarie 1921: cererea Asociației Corpului Didactic din Bucovina, „în care arată cum trebuie să fie împroprietăriți învățătorii rurali”¹⁵⁹;

– 27 ianuarie 1921: deputatul Virgil Tempeanu (județul Suceava) depune la Comisia de petiții a A.D. petițiile locuitorilor din Știrbeți, județul Suceava (care cer a fi și ei împroprietăriți), Rădăuți, județul Suceava (care cer să li se dea, de fiecare gospodărie, câte două hectare de loc, afară de cel destinat pentru ogor) și Preuțești, județul Suceava (care cer să nu li se ia lanul Vlădești și iazul de sus); de asemenea, sunt depuse și petițiile lui Gh. St. Maței (Hârtop, județul Suceava; cere două hectare loc arabil, așa cum a hotărât comisia locală de expropriere) și I. V. Grosu (Jacota, județul Suceava; cere să fie împroprietărit)¹⁶⁰;

– 29 ianuarie 1921: cererea Asociației Corpului Didactic din Bucovina, în sensul ameliorării stării materiale a învățătorilor pensionari și a văduvelor și orfanilor de învățători, a restaurării școlilor din Bucovina, devastate în timpul războiului și înființarea de noi școli, acolo unde este nevoie¹⁶¹;

– 31 ianuarie 1921: deputatul Ion Heșca (circumscripția electorală Coțmani, județul Coțmani) adresează mai multe comunicări cu privire la: dispoziția luată de Ministerul Instrucțiunii Publice ca în școlile primare din Bucovina să se țină cursurile în limba română; abuzurile din districtul Coțmani în ceea ce privește comerțul cu sare; plata despăgubirilor cuvenite proprietarilor expropriați cu ocazia construirii unei a treia linii ferate în gara Coțmani¹⁶²;

– 15 martie 1921: prezentarea telegramei prin care studențimea română de la Universitatea din Cernăuți protestează contra readucerii la catedră a doi profesori germani (Eugen Ehrlich și Last), constatați ca „dușmani ai neamului românesc”. Cererea este repetată în ședința A.D. din 4 aprilie 1921. Rezoluția comisiei parlamentare căreia i se adresează cererea recomandă o cercetare asupra activității depuse de cei doi profesori înainte și în timpul războiului¹⁶³;

¹⁵⁶ Idem, nr. 56, 18 septembrie 1920, p. 1377, 1378, 1385.

¹⁵⁷ Idem, nr. 8, 15 decembrie 1920, p. 153.

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 17.

¹⁵⁹ D.A.D., M.O., nr. 24, 30 ianuarie 1921, p. 557.

¹⁶⁰ Idem, nr. 25, 1 februarie 1921, p. 575.

¹⁶¹ Idem, nr. 27, 3 februarie 1921, p. 603.

¹⁶² Idem, nr. 28 4 februarie 1921, p. 619.

¹⁶³ Idem, nr. 62, 19 martie 1921, p. 1251; nr. 82, 20 aprilie 1921, p. 1745.

– 13 aprilie 1921: deputatul Iacob Pistiner (circumscripția electorală Cernăuți-oraș) adresează o comunicare ministrului de Război, Ion Rășcanu, referitoare la cazul soldatului Menasche Davidovici (Regimentul 114 din Rădăuți), care a fost bătut de către comandantul aceluși regiment, colonelul Mihail, prezentând în acest sens și un certificat medical¹⁶⁴;

– 18 aprilie 1921: deputatul Anton Lukasiwicz (circumscripția electorală Vijnița, județul Vijnița) adresează o comunicare ministrului de Interne, Constantin Argetoianu, referitoare la „starea păgubitoare” ce se creează județelor Vijnița și Vășcăuți prin alipirea acestora la județul Rădăuți¹⁶⁵;

– 20 aprilie 1921: deputatul Anton Lukasiwicz (circumscripția electorală Vijnița, județul Vijnița) adresează o întrebare ministrului de Finanțe, Nicolae Titulescu, asupra impozitului pe lux¹⁶⁶;

– 21 aprilie 1921: prezentarea adresei primăriei orașului Vijnița, prin care se cere să nu se alipească județul Vijnița la județul Rădăuți, ci județului Vijnița să i se alipească județul Vășcăuți și o parte a județului Storojineț, având capitala în comuna Vijnița (această adresă este trimisă Comisiei administrative a A.D.)¹⁶⁷;

– 17 mai 1921: adresă prin care conducerea Bibliotecii Universității Cernăuți arată normele după care să se asimileze funcționarii acesteia cu membrii corpului didactic¹⁶⁸;

– 27 mai 1921: deputatul Ion Heșca (circumscripția electorală Coțmani, județul Coțmani) adresează o comunicare președintelui Comitetului Agrar (Constantin Garoflid) cu privire la cedarea iazurilor și a drepturilor de pășunat, intervenită între comuna Șipeniț (județul Coțmani) și proprietarul moșiei din acea comună; de asemenea, adresează o comunicare ministrului de Finanțe, Nicolae Titulescu, cerând desființarea vămilor care funcționează aproape în fiecare sat al județului Coțmani¹⁶⁹;

– 6 iunie 1921: s-au trimis la comisia bugetară patru memorii ale funcționarilor judecătorești din Solca, Seletin, Gura-Humorului și Rădăuți, prin care se cere egalarea salariilor lor cu ale aceluși din Vechiul Regat¹⁷⁰;

– 14 iulie 1921: prezentarea comunicării avocatului Adonis din Cernăuți, în care se fac observații asupra Proiectului de lege pentru unificarea funcționării corpului de avocați (aceasta este trimisă Comisiei de legislație civilă, comercială și criminală a A.D.)¹⁷¹;

– 17 iulie 1921: petițiile funcționarilor judecătoreștilor de la Ciudei, Stulpicani, Gura-Humorului, prin care aceștia solicită „egalizarea salariilor cu cei din Vechiul Regat”¹⁷²;

– 20 iulie 1921: Asociația Corpului Didactic Român din Bucovina a trimis la Comisia de petiții a A.D. o declarație prin care se arată cum trebuie să fie

¹⁶⁴ Idem, nr. 87, 28 aprilie 1921, p. 1961.

¹⁶⁵ Idem, nr. 88, 5 mai 1921, p. 1996.

¹⁶⁶ Idem, nr. 89, 6 mai 1921, p. 2036.

¹⁶⁷ Idem, nr. 90, 10 mai 1921, p. 2067.

¹⁶⁸ Idem, nr. 92, 22 mai 1921, p. 2105.

¹⁶⁹ Idem, nr. 102, 15 iunie 1921, p. 2638.

¹⁷⁰ Idem, nr. 110, 25 iunie 1921, p. 2779.

¹⁷¹ Idem, nr. 148, 1 martie 1922, p. 3807.

¹⁷² Idem, nr. 151, 7 martie 1922, p. 4003.

împroprietăriți învățătorii rurali. Asociația intervine și pentru ameliorarea stării materiale deplorabile a învățătorilor pensionari și a văduvelor și orfanilor de învățători; cere a se asigura existența școlilor din Bucovina, restaurarea celor devastate și înființarea de noi școli¹⁷³.

În legislatura 1920–1922 a A.D. au fost prezentate și alte proiecte de lege, pe lângă cele menționate mai sus, inițiate sau susținute de către deputații bucovineni:

– în ședința din 28 decembrie 1920 a fost prezentat, din inițiativă parlamentară, un proiect de lege prin care „se majorează la 2 000 [de] lei lunar pensiunile de 500 [de] lei lunar a d-nelor Leontina Marian și Emilia Ștefanelli de la 1 septembrie 1920”. Acest proiect este susținut de către A. Imbroane, Aurel Țurcan, Dorimedont Popovici, Ion Candrea, G. Becescu-Silvan, Ifrim Popescu, P. Demetrescu, Dumitru Demetrian, Artenie Moldoveanu, Constantin A. Dragonesi, Vasile Grigorescu, Constantin Savu, G. Tulbure, Vasile Cogălniceanu, Th. Iacoban, Modest Cezar Scalat, Eusebie Popovici, Benno Straucher. În Expunerea de motive, prezentată de către Ifrim Popescu, se precizează următoarele: „În istoria culturală a neamului românesc din Bucovina, profesorul Simeon Florea Marian și consilierul de pe lângă Curtea de Apel, Teodor V. Ștefanelli, amândoi membri de onoare ai Academiei Române, vor ocupa pentru totdeauna un loc de cinste. Munca rodnică a vieții lor întregi au închinat-o acești vrednici bărbați cultivării și deșteptării naționale a neamului lor, iar scrierile lor sunt o prețioasă și bogată sporire a literaturii noastre naționale. Soțiile și familiile acestor doi bărbați repauzați [decedați] au rămas în cele mai grele condiții materiale și noi, bucovinenii, ne împlinim numai o simplă datorie de mulțumită și recunoștință venind cu alăturatul Proiect de lege pentru a acorda d-nelor Leontina Marian și Emilia Ștefanelli o majorare de la 500 [de] lei la 2 000 [de] lei lunar a pensiei acordate mai dinainte”. După prezentarea acestui proiect de lege, deputatul Vasile P. Sassu a ținut să precizeze că „este un procedeu primejdios pe care îl deschideți cu acest fel de cereri”, iar Nicolae Iorga a făcut următoarea declarație: „Să îngrijească copiii de mamele lor și de părinții lor. Este o rușine, copiii cuiva să ceară Adunării sprijin pentru mamele lor”¹⁷⁴.

– în ședința din 28 martie 1921: a fost propus, din inițiativă parlamentară, un proiect de lege prin care se recunoaște Societății Uniunea Profesoarelor, cu sediul în București, calitatea de persoană morală și juridică. Scopul societății era acela de „creștere a fetelor sărace din clasele de jos, orfane de ambii părinți, în special orfane de război; pregătirea lor în mod practic, pentru cariere gospodărești”. Printre inițiatorii proiectului s-au numărat Ion Zelea-Codreanu, Vasile Grigorcea, Dorimedont Popovici¹⁷⁵;

– în ședința din 19 aprilie 1921: deputatul Anibal Teodorescu a supus la vot Proiectul de lege prin care se recunoaște „calitatea de persoană morală Așezământului Institutul Social Românesc”. Acest proiect a fost semnat și de către Vasile Grigorcea¹⁷⁶;

– în ședința din 26 mai 1921: a fost prezentat un proiect de lege referitor la statutul funcționarilor publici. Printre semnatari se numără Vasile Grigorcea,

¹⁷³ Idem, nr. 158, 21 martie 1922, p. 4634.

¹⁷⁴ Idem, nr. 20, 31 decembrie 1920, p. 426.

¹⁷⁵ Idem, nr. 74, 5 aprilie 1921, p. 1502–1504.

¹⁷⁶ Idem, nr. 89, 6 mai 1921, p. 2024.

Ifrim Popescu, Ion Candrea, Anton Lukasiewicz, Alfred Kohlross, Constantin Krakalia, Benno Straucher, Iacob Pistiner, Ion Heșca, Eusebie Popovici, Modest Cezar Scalat, Virgil Tempeanu, Vasile Ungureanu, Ion Zelea-Codreanu, Vasile Tomegea¹⁷⁷;

– în ședința din 26 mai 1921: s-a prezentat un proiect de lege referitor la organizarea secției din Transilvania a Înaltei Curți de Casație. Printre semnatari s-au numărat deputații bucovineni Modest Cezar Scalat, Ion Candrea, Benno Straucher, Ifrim Popescu¹⁷⁸;

– în ședința din 11 iulie 1921: s-a prezentat Proiectul de lege pentru oprirea purtării titlurilor de nobleță și altele. Printre inițiatori se numără și deputatul bucovinean Eusebie Popovici¹⁷⁹;

– în ședința din 19 iulie 1921: s-a prezentat Proiectul de lege cu privire la sporirea pensiilor ofițerilor și a văduvelor acelorora care au făcut campania din 1877–1878. Printre inițiatori se numără și deputații bucovineni Modest Cezar Scalat, Ion Candrea, Anton Lukasiewicz, Benno Straucher¹⁸⁰.

În privința pozițiilor la vot pe care le-au avut deputații bucovineni, prezentăm câteva exemple:

– ședința din 13 decembrie 1920: deputatul Ifrim Popescu (circumscripția electorală Cernăuți-oraș, județul Rădăuți) votează contra moțiunii care se referă la desființarea cenzurii presei, „pentru că guvernul Blocului [parlamentar] a menținut în tot cursul guvernării sale în Bucovina cea mai odioasă cenzură”; referitor la aceeași problemă, deputatul Ion Zelea-Codreanu (județul Suceava), „convins adânc că nu există pentru neamul românesc astăzi o primejdie mai mare decât otrava [pe] care o împrăștie o anumită presă, pentru a anarhiza sufletele”, votează „cu toată convingerea” împotriva moțiunii¹⁸¹;

– ședința din 17 decembrie 1920: în cadrul dezbaterii pe marginea Regulamentului Camerei Deputaților cu privire la acordarea imunității deputaților, se aduc în discuție art. 146 („un deputat nu poate fi arestat sau urmărit în timpul sesiunii, decât cu învoirea Adunării”) și art. 147 („atunci când un deputat este arestat în intervalul dintre sesiuni, dosarul se comunică Adunării în ziua deschiderii sale. Adunarea hotărăște dacă trebuie a se înceta sau menține arestarea în timpul sesiunii. Tot astfel se procedează în privința arestării unui deputat, în caz de vină vădită în timpul sesiunii”). A. C. Cuza, în interpelarea sa pe această temă, afirmă că „dacă un deputat este arestat, după legile comune, el are, mai întâi, garanția instanțelor judecătorești, în care noi trebuie să avem deplină încredere. [...] Prin urmare, art. 52 din Constituție garantează inviolabilitatea deputaților [...] în timpul sesiunii. [...] Nu li se garantează inviolabilitatea în afara de sesiune, fiindcă nu se garantează persoana deputatului, [...] ci se garantează inviolabilitatea puterii pe care el o reprezintă în exercițiul funcțiunii sale”. Față de prevederile art. 146 și art. 147 s-a propus adăugarea unui amendament (depus de către Iuliu Maniu, Gr. Iunian, C. Xenii ș.a.) despre acordarea imunității și în afara sesiunilor parlamentare,

¹⁷⁷ Idem, nr. 101, 14 iunie 1921, p. 2605–2612.

¹⁷⁸ Idem, nr. 101, 14 iunie 1921, p. 2615–2621.

¹⁷⁹ Idem, nr. 145, 24 februarie 1922, p. 3727–3728.

¹⁸⁰ Idem, nr. 154, 14 martie 1922, p. 4347.

¹⁸¹ Idem, nr. 9, 16 decembrie 1920, p. 185, 186.

deși Constituția prevedea imunitate numai pe timpul sesiunilor parlamentare. Amendamentul se referea la faptul că obligația ministrului de Justiție, care a arestat un deputat pentru fapte comise în timpul vacanțelor parlamentare, este aceea de a veni la Comisia de imunitate a Parlamentului, care lucra și în afara sesiunilor parlamentare, pentru a explica motivele arestării. Această comisie avea dreptul de a cere acestuia date despre cauzele și împrejurările arestării, nu avea dreptul de a cere sistarea arestării, informa Adunarea Deputaților și aceasta decidea dacă rămânea în arest preventiv sau se ridica arestarea. Comisia nu avea o putere prevăzută cu sancțiune, dar rolul acesteia este explicat de Iuliu Maniu: „Raportul între guvern și între Cameră nu se poate aranja numai sub sancțiunea pe care o poate da justiția sau o sancțiune anume statornicită în lege, ci acest raport este de natură politică. Și, cu toată puterea Camerei, influența sa, controlul pe care îl exercită asupra mersului treburilor Statului, se bazează pe acest raport politic dintre guvern și dintre Cameră”. De asemenea, amendamentul se referea la faptul că deputații se bucurau de drept de imunitate și între sesiuni, în cazul în care aceștia aveau o „delegație oficială precisă din partea Parlamentului”¹⁸². În ședința A.D. din 18 decembrie 1920 s-a supus la vot acest amendament: abțineri – 3; majoritate absolută – 121; pentru – 108; contra – 133. Prin urmare, A.D. a respins amendamentul și s-au votat art. 146 și art. 147 „în redacția comitetului delegaților”. Printre cei care au votat pentru amendament se regăsesc deputații bucovineni Constantin Krakalia, Rudolf Gaidosch, Ion Heșca, Iacob Pistiner, Benno Straucher, Vasile Ungureanu. Împotriva amendamentului au votat Ion Candrea, Ifrim Popescu, Aurel Țurcan¹⁸³;

– ședința din 27 ianuarie 1921: ministrul Justiției, M. Antonescu, expune situația unor deputați socialiști arestați pentru infracțiuni penale, care ating grav ordinea publică. Aceștia „trebuie să fie menținuți în stare de arestare sau dacă d-voastre, în baza imunității parlamentare, aveți puterea să hotărâți ca ei să fie eliberați”. Este vorba despre Ilie Moscovici, condamnat definitiv de Curtea Marțială, cu recursul respins de Înalta Curte de Justiție Militară și cu un recurs la Curtea de Casație în curs de judecare; Boris Ștefanov și E. Stanef¹⁸⁴. S-a optat, conform art. 101 din Regulamentul A.D., pentru votul nominal în această chestiune. Astfel, pentru respingerea cererii de eliberare a votat deputatul bucovinean Dorimedont Popovici; împotriva respingerii acestei cereri au votat: Constantin Krakalia, Rudolf Gaidosch, Ion Heșca, Iacob Pistiner¹⁸⁵.

¹⁸² Idem, nr. 12, 22 decembrie 1920, p. 245, 246, 248, 249.

¹⁸³ D.A.D., M.O., nr. 12, 22 decembrie 1920, p. 260–261.

¹⁸⁴ La 8 decembrie 1920, după deschiderea lucrărilor Senatului, a avut loc un atentat, prin instalarea și amorsarea unei bombe artisanale de către un grup terorist de extremă stângă, condus de Max Goldstein. În urma acestui atentat au decedat Dimitrie Grecianu (ministrul Justiției) și senatorii Dimitrie Radu (episcop greco-catolic de Oradea-Mare) și Spiru Gheorghiu. În urma atentatului s-au înregistrat și răniți, printre care președintele Senatului, Constantin Coandă, episcopul ortodox Nifon și episcopul ortodox Roman Ciorogariu. S-a presupus că în această acțiune a fost implicat și Alecu Constantinescu, conducătorul aripii de extremă stângă a Partidului Socialist din România, care în anul 1921 a format Partidul Comunist din România. În urma acestor acțiuni, autorii atentatului au fost condamnați. http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/primul-atentat-bomba-senatul-romaniei (13 iunie 2015).

¹⁸⁵ D.A.D., M.O., nr. 25, 1 februarie 1921, p. 591, 593.

În legislatura 1920–1922 a A.D. s-a făcut referire, în anumite interpelări, și la unii dintre deputații bucovineni:

– ședința din 16 august 1920: deputatul Aurel Dobrescu îl acuză pe Octavian Goga că ar fi spus la Iași, în prezența lui Ion Nistor, Aurel Morariu și Dimitrie Marmeliuc, lucruri împotriva armatei române, afirmând că „războiul e pentru brute”. Octavian Goga infirmă aceste lucruri, aducând ca argument declarația lui Ion Nistor: „Este un neadevăr, nu-mi aduc aminte”¹⁸⁶;

– ședința din 5 februarie 1921: în interpelarea deputatului Gr. Iunian se face referire la tratativele guvernului cu socialiștii, care le-ar fi oferit acestora un loc în executiv. Ulterior, socialiști au învinuit guvernul care, aflând de afilierea acestora la Internaționala a III-a, au întrerupt negocierile, că i-a îndemnat la conspirație și au contestat autoritatea morală a ministrului Constantin Argetoianu și a primului-ministru Alexandru Averescu. În acest conflict, socialiștii au propus ca martori pe George Grigorovici și Iancu Flondor, „două personalități a căror onorabilitate este în afară de orice discuție”. Gr. Iunian afirma, în interpelarea sa, că guvernul „are interes să se lămurească dacă vrea să-și păstreze autoritatea sa și atunci este necesar, este neapărat necesar, ca d-l deputat [Ilie] Moscovici să vină în această incintă să-și spună cuvântul și să aducă dovezile nevinovăției lui, pentru că, d-lor din majoritate, cred că dintre d-voastre mulți, dacă se va dovedi că învinuirile aduse de către socialiști guvernului sunt întemeiate, v-ați retrage chiar d-voastre încrederea băncii ministeriale”¹⁸⁷;

– ședința din 22 martie 1921: deputatul C. Bucșan face o interpelare pe tema unificării și aduce în discuție campaniile venite din partea minorității opozante îndreptate, la început, numai împotriva comisiilor de unificare (desființate în aprilie 1920), apoi și împotriva ideii de unificare. Deputatul se întreabă dacă această campanie are la bază o nemulțumire reală și prin ce s-a justificat. Vorbind despre împrejurările în care s-a făcut unirea, acesta face următoarea remarcă: „Țin să amintesc însă că, decretând unirea, și Basarabia și Bucovina și Ardealul și-au rezervat o autonomie provizorie”. În acest context a avut loc un schimb de replici între C. Bucșan și Vasile Grigorcea (circumscripția electorală Siret, județul Siret): Vasile Grigorcea: „Bucovina nu și-a rezervat niciun drept de autonomie, nici provizoriu, nici definitiv”; C. Bucșan: „D-le deputat, la Cernăuți a funcționat un guvern local după ce s-a decretat unirea și de aceea am înțeles să vorbesc. Nu vorbesc de forma în care s-a rezervat această autonomie”. Vasile Grigorcea: „În Bucovina, după prima revoluție (1918), s-a ales un guvern provizoriu, însă, imediat după ce congresul din noiembrie 1918 a votat unirea necondiționată, guvernul acesta provizoriu a demisionat și a fost numit un ministru delegat de către M.S. Regele. Prin urmare, nu poate să fie vorba de nicio autonomie”. C. Bucșan: „Țara a fost administrată după legile austriece în vigoare. Aceasta am vrut să spun”¹⁸⁸;

– ședința din 30 iunie 1921: deputatul Sever Dan se referă la art. 34 al Proiectului de lege pentru reformă agrară, privitor la alcătuirea Comitetului agrar, care urma să fie organizat din trei secțiuni, pentru Vechiul Regat, Transilvania și Bucovina.

¹⁸⁶ Idem, nr. 50, 28 august 1920, p. 1122; nr. 89, 6 mai 1921, p. 2031.

¹⁸⁷ Idem, nr. 32, 9 februarie 1921, p. 707.

¹⁸⁸ Idem, nr. 69, 27 martie 1921, p. 1379.

„D-lor, dacă d-voastre înființați această secțiune pentru Transilvania și Bucovina, se prejudecă legea agrară din Transilvania și Bucovina. Nu avem niciun interes ca înainte de a rezolva chestiunea agrară în Transilvania, să stabilim aceste secțiuni. Eu cred că putem lăsa rezolvarea acestei chestiuni până când vom discuta reforma agrară în Transilvania și chiar dacă nu am cădea de acord asupra organelor separate pentru Transilvania, tot putem reveni asupra compunerii Comitetului agrar. Această cerere, d-le ministru, cred că este foarte justă, dacă ținem seama că pentru Basarabia, în legea de față nu se înființează o secțiune separată. Atunci de ce să se înființeze secțiunea pentru Transilvania și Bucovina. De aceea am onoarea să vă propun următorul amendament: «Se elimină alin. b și c din capitolul I al art. 34»¹⁸⁹.

Ca și în legislatura parlamentară anterioară (1919–1920), parlamentarii bucovineni au participat, în legislatura parlamentară 1920–1922, la dezbaterea unor probleme legate de legislație (în atenția oamenilor politici din Bucovina au stat, în special, Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, Proiectului de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne, Proiectul de lege pentru reforma contribuțiilor directe) și administrarea provinciei, din perspectiva consolidării procesului de unificare. De asemenea, au fost aduse în dezbatere de la tribuna Parlamentului problemele economice cu care se confrunta provincia, cele sociale, politice, problema naționalităților. Reprezentanții minorităților naționale și-au putut exprima opiniile cu privire la obținerea unor drepturi, lucru relevant pentru atmosfera democratică în care se desfășura viața politică a acelor ani (Constantin Krakalia a susținut ideea organizării unui plebiscit în nordul Bucovinei, în zona dintre Prut și Nistru, ținut cu populație majoritar ucraineană; Benno Straucher a prezentat o declarație de apărare a drepturilor evreilor).

Activitatea parlamentarilor bucovineni din legislatura 1920–1922 s-a concentrat pe expunerea problemelor cu care s-a confruntat provincia după alipirea acesteia la Regatul României din perspectiva consolidării procesului de unificare a României întregite.

La 22 ianuarie 1922, a fost publicat decretul de dizolvare a Parlamentului, iar cabinetul condus de Ion I. C. Brătianu (19 ianuarie 1922 – 30 martie 1926) a anunțat o nouă consultare a corpului electoral în perioada 1–11 martie 1922. Noile adunări legiuitoare urmau să fie convocate la București pentru data de 27 martie 1922. În Mesajul regal de închidere a Corpurilor legiuitoare, prezentat de către președintele Consiliului de Miniștri, Alexandru Averescu, în ședința Senatului din 20 iulie 1921, se face un bilanț al activității parlamentare din prima sesiune a legislaturii 1920–1922: „Legile cu care ați înzestrat țara în prima sesiune ordinară a acestei legislaturi și în prelungirea ei sunt dovada strălucită că, dându-vă seama de greaua sarcină pe care încrederea țării a pus-o pe umerii domniilor voastre, ați știut să vă faceți cu prisosință datoria. Prin adoptarea cu o majoritate de peste două treimi a reformei agrare din

¹⁸⁹ Idem, nr. 133, 26 ianuarie 1922, p. 3378.

Vechiul Regat și prin așezarea în Constituția țării a principiilor care garantează aplicarea sigură a legii, ați închis pentru totdeauna această vitală chestiune și ați săvârșit unul din actele cele mai însemnate ale anelor noastre parlamentare. Pentru această operă măreață, țara vă va fi veșnic recunoscătoare. Ducând la bun sfârșit și reforma agrară pentru ținuturile de peste Carpați și aceea a Bucovinei, ați împlinit ciclul legiferării agrare pentru întreg Regatul. Pe această bază solidă România nouă va merge cu pași repezi și siguri către o prosperitate și o înflorire tot mai mare. Mânați de spiritul de dreptate socială pe care nimeni nu-l mai poate nesocoti astăzi, ați desăvârșit o altă operă mare, votând noua lege asupra contribuțiilor directe și a impozitului progresiv pe venit, legea pentru impozitul progresiv pe avere și îmbogățirea din timpul războiului, legea asupra impozitului pe lux și pe cifra afacerilor și legea pentru perceperea și urmărirea veniturilor publice – legi care, toate împreună, constituie una din [tre] cele mai complete și mai îndrăznețe reforme din câte s-au încercat în Europa de la război încoace. Legile pentru asigurările muncitorești, pentru sindicatele profesionale, pentru înfrânarea vagabondajului și a cerșetoriei, pentru protecția copiilor, pentru organizarea Casei Muncii C.F.R., precum și Legea asupra regimului apelor etc., sunt dovada interesului ce ați dat celor mai importante chestiuni sociale care preocupă azi lumea civilizată. Viul interes pe care l-ați arătat armatei prin legile pe care le-ați votat în legătură cu puterea noastră armată, mi-au pricinuit o deosebită mulțumire. Vă mulțumesc pentru munca ce ați desfășurat în această sesiune în toate ramurile activității noastre de stat și pentru concursul călduros pe care l-ați dat guvernului meu. Rog pe Cel Atotputernic să vă aibă sub pază și să reverse peste România întregită binecuvântarea Sa”¹⁹⁰.

Intervențiile senatorilor bucovineni din legislatura parlamentară 1920–1922 vor fi publicate în partea a doua a acestui volum.

Aducem, pe această cale, mulțumiri deosebite domnului prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei pentru generoasa susținere a preocupărilor noastre în vederea realizării acestui proiect și îndrumările utile acordate pe durata realizării prezentului volum. De asemenea, gândurile noastre de recunoștință se îndreaptă către domnul Liviu Papuc (șef serviciu Circulația Documentelor – Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” – Iași), pentru bunăvoința cu care ne-a pus la dispoziție colecția „Monitorul Oficial” din anii 1920–1922. Adresăm mulțumiri domnului dr. Arcadie Bodale (inspector superior la Serviciul Județean Iași al Arhivei Naționale) și colegilor noștri de la Institutul „Bucovina”: cercet. șt. Ștefănița-Mihaela Ungureanu și cercet. șt. dr. Vasile I. Schipor, care au susținut munca de editare a acestei lucrări.

În acest cadru se cuvine să mulțumim Editurii Academiei Române pentru sprijinul acordat în publicarea acestui volum de documente.

Rodica Iațencu, Marian Olaru

¹⁹⁰ D.S., M.O., nr. 120, 14 februarie 1922, p. 3450.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Lucrarea *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, vol. II.1. *Adunarea Deputaților, legislatura 1920–1922*, se înscrie în colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”, seria „Documente”, colecție fondată în anul 1996, sub patronajul Academiei Române. Este a 41-a lucrare din această colecție, fiind elaborată sub egida Institutului „Bucovina” – Rădăuți.

Volumul reunește intervențiile deputaților bucovineni (discursuri, comunicări, interpelări, petiții, memorii) susținute în Parlamentul României întregite, legislatura 1920–1922 și pe cele ale parlamentarilor care au reprezentat județul Suceava – Regat, întrucât unele dintre acestea au dezbătut și probleme care priveau Bucovina. Intervențiile au fost preluate din „Monitorul Oficial”, *Dezbaterile Adunării Deputaților* (iunie 1920 – septembrie 1920, nr. 1–57; decembrie 1920 – decembrie 1921, nr. 5–125; ianuarie 1922 – martie 1922, nr. 130–158). Alături de acestea publicăm câteva documente: lista guvernelor din perioada 1920–1922; proiecte și decrete-legi referitoare la Bucovina, elaborate în perioada 1920–1922; sistemul contribuțiilor directe analizat prin legiuirile contribuțiilor directe în Bucovina; patru discursuri parlamentare, susținute de către Pavlică Brătășanu, Ioan Petrovici, Petre P. Negulescu, Voicu Nițescu, referitoare la Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, politica guvernului față de provinciile reunite, unificarea învățământului, situația prizonierilor români din Rusia.

Discursurile parlamentarilor bucovineni s-au concentrat pe expunerea problemelor provinciei din perspectiva realizării și consolidării procesului de unificare a României întregite. Documentele introduse pe această cale în circuitul științific contribuie la sporirea cunoașterii istorice privind anii de început ai perioadei interbelice, precum și la înțelegerea fenomenelor cu care s-a confruntat Bucovina în primii ani de după război.

În pregătirea pentru tipar a lucrării am respectat normele ortografice și de punctuație stabilite de Academia Română. Unele dintre cuvinte le-am păstrat în forma întâlnită în original, precizând sensul pe care noi îl considerăm potrivit, dedus din context, de exemplu: *antișambra*, *apersevează*, *beltea*, *cambie*, *convincțiune*, *deregere*, *maja*, *obijduit*, *vecinic*. Am omis din text intervențiile nesemnificative (aplauze, vociferări) care au întrerupt expunerile parlamentarilor bucovineni. Aceste omisiuni sunt marcate cu croșete [...]. Completările noastre în text sunt trecute între paranteze pătrate, iar comentariile pe marginea discursurilor parlamentare se regăsesc în note infrapaginale, marcate cu numere de ordine (1, 2...). La baza ordonării discursurilor parlamentare a stat criteriul alfabetic.

Rodica Iațencu, Marian Olaru

REZUMATELE INTERVENȚIILOR PARLAMENTARE

1. Ion Candrea (Partidul Poporului, circumscripția electorală Câmpulung, județul Câmpulung): amendament pe marginea Proiectului de lege pentru reformă agrară din Bucovina (ședința A.D. din 19 iulie 1921).

2. Ion Zelea-Codreanu (Partidul Naționalist-Democrat, județul Suceava): interpelare pe marginea adresei de răspuns a Adunării Deputaților la Mesajul Tronului (ședința A.D. din 19 iulie 1920); comunicări adresate subsecretarului de stat al Refacerii și Aprovizionării, ministrului de Finanțe, Nicolae Titulescu, ministrului Agriculturii și Domeniilor, Teodor Cudalbu și președintelui Comisiei de împroprietărire, Constantin Garoflid (ședința A.D. din 2 august 1920); comunicări în chestiuni personale (ședințele A.D. din 18 decembrie 1920, 21 decembrie 1920, 18 mai 1921, 26 mai 1921, 19 iulie 1921); comunicare despre neregulile sesizate în județul Suceava în alcătuirea tablourilor de împroprietărire pentru văduve și orfani de război; petiția funcționarilor administrației financiare din orașul Huși și județul Fălciu; situația comunei Rădășeni, județul Suceava (ședința A.D. din 28 decembrie 1920); interpelări pe marginea Proiectului de reformă agrară din Bucovina (ședințele A.D. din 17 mai 1921, 22 iunie 1921, 29 iunie 1921); interpelare adresată ministrului de Război, Ion Rășcanu, în chestiuni personale (Ședința A.D. din 1 iunie 1921); comunicare pe marginea Proiectului de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne (ședința A.D. din 19 iulie 1921).

3. Ion V. Crețu (Partidul Naționalist-Democrat, județul Suceava): comunicare în problema imunității parlamentare (ședința A.D. din 14 decembrie 1920); comunicare adresată ministrului Comunicațiilor, Gh. Văleanu, despre nereguli sesizate la Direcția generală a C.F.R. (ședința A.D. din 20 decembrie 1920).

4. Rudolf Gaidosch (Partidul Social-Democrat, circumscripția electorală Cernăuți-oraș): amendament la art. 7, alin. a al Legii impozitului pe capital (ședința A.D. din 4 februarie 1922).

5. Alfred Kohlruss (Gruparea germană, circumscripția electorală Storojineț, județul Storojineț): comunicare adresată ministrului de Finanțe, Nicolae Titulescu, în problema schimbării coroanelor (ședința A.D. din 6 decembrie 1920); comunicare pe marginea Proiectului de lege pentru reformă agrară din Bucovina (ședința A.D. din 19 iulie 1921).

6. Constantin Krakalia (Partidul Social-Democrat, circumscripția electorală Zastavna, județul Zastavna): comunicare pe marginea Tratatului de Pace cu Austria (ședința A.D. din 12 august 1920); comunicări despre Proiectul de lege pentru reformă agrară în Bucovina (ședințele A.D. din 8 iunie 1921, 19 iulie 1921).

7. Anton Lukaszewicz (Partidul Poporului, circumscripția electorală Vijnița, județul Vijnița): comunicare despre Proiectul de lege pentru reformă agrară în Bucovina (ședința A.D. din 19 iulie 1921).

8. Iacob Pistiner (Partidul Social-Democrat, circumscripția electorală Cernăuți-oraș): interpelare adresată ministrului Industriei și Comerțului, Octavian Tăslăoanu,

în problema exportului de carne (ședința A.D. din 1 iulie 1920); comunicări adresate ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu și ministrului de Război, Ion Rășcanu, în probleme legate de clădirile școlilor și ale cazărmilor (ședința A.D. din 3 iulie 1920); comunicare despre problemele unificării și administrarea teritoriilor reunite cu Regatul României (ședința A.D. din 23 iulie 1920); comunicări pe marginea proiectului de buget (ședințele A.D. din 31 martie 1921, 18 iulie 1921); comunicare referitoare la reforma financiară (ședința A.D. din 21 mai 1921); declarație despre programul financiar susținut de către grupul parlamentar socialist (ședința A.D. din 1 iulie 1921); comunicare pe marginea Proiectului de lege asupra impozitului pe lux și pe cifra de afaceri (ședința A.D. din 14 iulie 1921).

9. Ifrim Popescu (Partidul Poporului, circumscripția electorală Rădăuți-oraș, județul Rădăuți): comunicare adresată ministrului Comunicațiilor, Gh. Văleanu, despre Direcția regională C.F.R. din Cernăuți (ședința A.D. din 12 martie 1921); interpelări pe marginea Proiectului de lege pentru reforma agrară din Bucovina și a Proiectului de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne (ședința A.D. din 19 iulie 1921).

10. Dorimedont Popovici (Partidul Poporului, circumscripția electorală Gura-Humorului, județul Gura-Humorului): interpelare pe marginea contestațiilor referitoare la desfășurarea alegerilor în județele Storjoneț și Cernăuți (ședința A.D. din 28 iunie 1920); comunicare despre problemele integrării Bucovinei (ședința A.D. din 28 decembrie 1920); comunicare despre problema administrării Fondului bisericesc (ședința A.D. din 13 iunie 1921).

11. Eusebie Popovici (Partidul Poporului, circumscripția electorală Suceava, județul Suceava): interpelare pe marginea discursului lui Nicolae Iorga și a vieții politice din Bucovina (ședința A.D. din 29 august 1920); comunicare adresată Ministerului de Interne despre locul rămas vacant în circumscripția Bocșa Română, județul Caraș Severin (ședința A.D. din 26 ianuarie 1921); comunicări adresate ministrului Lucrărilor Publice, Ioan Petrovici, privitoare la orașul și județul Suceava (ședința A.D. din 19 aprilie 1921).

12. Modest Cezar Scalat (Partidul Poporului, circumscripția electorală Cuciurul Mare, județul Cernăuți): interpelare referitoare la contestația privitoare la alegerile desfășurate în circumscripția Cuciurul Mare și un răspuns la interpelarea deputatului Vasile Ungureanu (ședința A.D. din 24 iunie 1920); întrebare adresată ministrului Industriei și Comerțului, Alexandru Averescu, despre bugetul Secretariatului general de industrie, comerț și îngrijire socială (ședința A.D. din 21 februarie 1921); comunicare pe marginea Legii pentru încurajarea construcțiilor (ședința A.D. din 11 iulie 1921); comunicare pe marginea Proiectului de lege pentru reforma agrară din Bucovina (ședința A.D. din 19 iulie 1921).

13. Benno Straucher (independent, circumscripția electorală Cernăuți-oraș): declarație pentru apărarea drepturilor evreilor (ședința A.D. din 30 iulie 1921); întrebare adresată ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu, cu privire la incidentele dintre studenții români și cei evrei de la Universitatea din Cernăuți; interpelare adresată ministrului de Finanțe, Nicolae Titulescu, referitoare la schimbul coroanelor (ședința A.D. din 12 aprilie 1921); comunicare privitoare la votarea bugetului și asigurarea drepturilor evreilor (ședința A.D. din 19 iulie 1921).

14. Virgil Tempeanu (Partidul Naționalist-Democrat, județul Suceava): interpelare adresată lui Ion C. Atanasiu, Subsecretariatul Refacerii și Aprovizionării, referitoare la distribuirea mărfurilor către populație (ședința A.D. din 3 iulie 1920); interpelare adresată ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu, privitoare la măsura retragerii învățătorilor din cooperatie (ședința A.D. din 20 iulie 1920); interpelare adresată ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu, cu privire la încălcarea Legii învățământului secundar cu prilejul susținerii examenelor de capacitate (ședința A.D. din 11 august 1920); interpelări adresate ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu și ministrului Industriei și Comerțului, Octavian Tăslăoanu, despre acordarea gradațiilor de merit membrilor Corpului didactic și înființarea unui post de șef de birou al presei pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului (ședința A.D. din 17 august 1920); comunicare adresată ministrului Comunicațiilor, Gh. Văleanu, în problema transporturilor pe calea ferată (ședința A.D. din 6 decembrie 1920); interpelare adresată ministrului Instrucției Publice, Petre P. Negulescu, cu privire la înființarea școlilor române de la Paris și Roma și a drepturilor profesorilor secundari (ședința A.D. din 21 decembrie 1920); comunicare despre schimbarea orarului funcționarilor publici din București; întrebare adresată lui Ion C. Atanasiu, Subsecretariatul Refacerii și Aprovizionării, în privința aprovizionării județului Suceava (ședința A.D. din 27 decembrie 1920); declarația grupului parlamentar al Partidului Naționalist-Democrat (ședința A.D. din 30 decembrie 1920); întrebare adresată ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu, despre Facultatea de Științe (ședința A.D. din 26 ianuarie 1921); comunicare despre pensiile văduvelor de război (ședința A.D. din 31 ianuarie 1921); întrebare adresată ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu, cu privire la salariile profesorilor suplینitori universitari (ședința A.D. din 11 februarie 1921); comunicare adresată guvernului din partea funcționarilor statului (ședința A.D. din 17 februarie 1921); memoriul cetățenilor din orașul Fălticeni și județul Suceava adresat guvernului privitor la construirea liniei ferate Roman – Gura-Humorului (ședința A.D. din 24 februarie 1921); comunicări adresate ministrului Comunicațiilor, Gh. Văleanu și lui Ion C. Atanasiu, Subsecretariatul Refacerii și Aprovizionării, despre problemele maiștrilor din atelierele C.F.R. și situația județului Suceava (ședința A.D. din 15 martie 1921); comunicări despre încălcările Legii de organizare a învățământului secundar și despre campania agricolă (ședința A.D. din 18 martie 1921); Proiect de lege pentru înființarea pe lângă Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București a unei conferințe de arheologie preistorică; comunicare către președintele Comitetului agrar, Constantin Garoflid, despre neregulile din județul Suceava înregistrate cu ocazia împrumutării provizorii (ședința A.D. din 11 aprilie 1921); propunere amendament la art. 27 al Proiectul de lege privind reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea și comunicări referitoare la acest proiect (ședințele A.D. din 29 iunie 1921, 3 iulie 1921); comunicare pe marginea art. 118 din Regulamentul A.D. (ședința A.D. din 4 iulie 1921);

15. Vasile Tomegea (Partidul Naționalist-Democrat, județul Suceava): comunicări în problema acordării despăgubirilor de război în regiunea Dornelor, județul Suceava și a salarizării învățătorilor; memoriul funcționarilor administrației financiare din

Suceava; petiția locuitorilor din Drăgușeni și Drăgănești, județul Suceava (ședința A.D. din 22 decembrie 1920); comunicări despre salarizarea învățătorilor și situația sanitară din comuna Broșteni, județul Suceava (ședința A.D. din 14 martie 1921); moțiunea cetățenilor din orașul Fălticeni referitoare la construirea liniei ferate Roman – Gura-Humorului (ședința A.D. din 26 mai 1921); comunicare privind nereguli în activitatea cooperativelor de consum „România” și „Unirea”; depunere de petiții (ședința A.D. din 1 iunie 1921).

16. Aurel Țurcan (Partidul Poporului, circumscripția electorală Vicovu de Sus, județul Rădăuți): comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerea deputatului Toma Ionescu în circumscripția electorală Vășcăuți, județul Vășcăuți, depusă de unii alegători din Carapciu și răspuns la interpelarea deputatului Ilie Moscovici (ședința A.D. din 25 iunie 1920); comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerea lui Ifrim Popescu ca deputat în circumscripția Rădăuți-oraș, județul Rădăuți (ședința A.D. din 26 iunie 1920); comunicare pe marginea Proiectului de lege pentru reforma agrară din Bucovina (ședința A.D. din 19 iulie 1921).

17. Vasile Ungureanu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția electorală Ciudei, județul Storojineț): comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerea deputatului Modest Cezar Scalat în circumscripția electorală Cuciurul Mare, județul Cernăuți, depusă de alegătorii din Cuciurul Mare (ședința A.D. din 24 iunie 1920); comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerile de deputați pentru circumscripția electorală Suceava, județul Suceava (ședința A.D. din 25 iunie 1920); comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerea lui Ifrim Popescu ca deputat în circumscripția Rădăuți-oraș, județul Rădăuți (ședința A.D. din 26 iunie 1920); comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerile din circumscripția Storojineț, județul Storojineț (ședința A.D. din 28 iunie 1920); comunicare pe marginea proiectului de răspuns al A.D. la Mesajul Tronului (ședința A.D. din 16 iulie 1920); răspunsuri pentru deputații Constantin Krakalia și Eusebie Popovici (ședința A.D. din 21 august 1920); interpelare despre activitatea Direcției bunurilor din Cernăuți și situația școlilor (ședința A.D. din 21 decembrie 1920); comunicare despre aplicarea reformei agrare în Bucovina (ședința A.D. din 20 aprilie 1921); comunicări despre Proiectul de lege pentru reforma contribuțiilor directe (ședințele A.D. din 3 iunie 1921, 23 iunie 1921); comunicare despre problema orfanilor de război (ședința A.D. din 30 iunie 1921); comunicare despre încălcările de regulament în A.D. în contextul ratificării Decretului-lege privitor la Societatea „Reșița” (ședința A.D. din 16 iulie 1921).

ZUSAMMENFASSUNGEN DER PARLAMENARISCHEN REDEN*

1. Ion Candrea (Volkspartei, Wahlbezirk Kimpolung, Bezirk Kimpolung): Änderungsantrag betreffend den Gesetzentwurf zur Agrarreform in der Bukowina (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 19. Juli 1921).

2. Ion Zelea-Codreanu (National-Demokratische Partei, Bezirk Suczawa): Anfrage über die Antwort des Abgeordnetenhauses auf die Botschaft des Thrones (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 19. Juli 1920); Mitteilungen an den Unterstaatssekretär für Wiederaufbau und Versorgung, Finanzminister Nicolae Titulescu, den Minister der Domänen, Teodor Cudalbu und den Präsidenten des Landwirtschaftsausschusses Constantin Garoflid (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 2. August 1920); persönliche Mitteilungen (Sitzungen des Abgeordnetenhauses vom 18. Dezember 1920, 21. Dezember 1920, 18. Mai 1921, 26. Mai 1921, 19. Juli 1921); Mitteilung über die Gesetzübertretungen im Bezirk Suczawa bei der Ausstellung der Besitztitel für Kriegswitwen und -waisen; Antrag der Beamten der Finanzverwaltung aus der Stadt Huși und aus dem Kreis Fălciu; die Situation der Gemeinde Rădășeni, Kreis Suczawa (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 28. Dezember 1920); Änderungsanträge betreffend den Gesetzentwurf zur Agrarreform in der Bukowina (Sitzungen des Abgeordnetenhauses vom 17. Mai 1921, 22. Juni 1921, 29. Juni 1921); Interpellation an den Kriegsminister Ion Rășcanu in persönlichen Angelegenheiten (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 1. Juni 1921); Mitteilung über den Gesetzentwurf zur Liquidierung der Kriegsentschädigungen und zur Abschreibung der inländischen öffentlichen Schulden (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 19. Juli 1921).

3. Ion V. Crețu (National-Demokratische Partei, Bezirk Suczawa): Mitteilung über die palamentarische Immunität (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 14. Dezember 1920); Mitteilung an den Verkehrsminister Gh. Văleanu über die gemeldeten Unregelmässigkeiten bei der Verwaltung der Eisenbahnen (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 20. Dezember 1920).

4. Rudolf Gaidosch (Sozial-Demokratische Partei, Wahlbezirk Czernowitz-Stadt): Änderungsantrag zum Artikel 7, Abschnitt „a“ des Einkommensteuergesetzes (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 4. Februar 1922).

5. Alfred Kohlruss (deutsche Gruppe, Wahlbezirk Storozynetz): Mitteilung an den Finanzminister Nicolae Titulescu über den Kronenwechsel (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 6. Dezember 1920); Mitteilung über den Gesetzentwurf zur Agrarreform in der Bukowina (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 19. Juli 1921).

6. Constantin Krakalia (Sozial-Demokratische Partei, Wahlbezirk Zastawna, Bezirk Zastawna): Mitteilung über den Friedensvertrag mit Österreich (Sitzung des

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Abgeordnetenhaus vom 12. August 1920); Mitteilungen über den Gesetzentwurf zur Agrarreform in der Bukowina (Sitzungen des Abgeordnetenhaus vom 8. Juni 1921 und 19. Juli 1921).

7. Anton Lukaszewicz (Volkspartei, Wahlbezirk Wisznitz, Bezirk Wisznitz): Mitteilung über den Gesetzentwurf zur Agrarreform in der Bukowina (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 19. Juli 1921).

8. Iacob Pistiner (Sozial-Demokratische Partei, Wahlbezirk Czernowitz-Stadt): Interpellation an den Minister für Industrie und Handel Octavian Tăslăoanu über die Fleischausfuhr (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 1. Juli 1920); Mitteilung an den Minister für Kultus und Unterricht Petre P. Negulescu und an den Kriegsminister Ion Răşcanu betreffend die Schulgebäuden und Kasernen (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 3. Juli 1920); Mitteilung über die Probleme der Vereinigung und Verwaltung der mit dem Königreich Rumänien vereinigten Provinzen (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 23. Juli 1920); Mitteilungen über den Entwurf des Haushaltsplans (Sitzungen des Abgeordnetenhaus vom 31. März 1921 und vom 18. Juli 1921); Mitteilung über die Finanzreform (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 21. Mai 1921); Erklärung über das von der sozialistischen parlamentarischen Gruppe unterstützte finanzielle Programm (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 1. Juli 1921); Mitteilung über den Gesetzentwurf zur Luxus- und Umsatzsteuer (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 14. Juli 1921).

9. Ifrim Popescu (Volkspartei, Wahlbezirk Radautz-Stadt, Bezirk Radautz): Mitteilung an den Verkehrsminister Gh. Văleanu über die Regionalverwaltung der Eisenbahnen in Czernowitz (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 12. März 1921); Interpellationen über den Gesetzentwurf zur Liquidierung der Kriegsentschädigungen und die Abschreibung der inländischen öffentlichen Schulden (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 19. Juli 1921).

10. Dorimedont Popovici (Volkspartei, Wahlbezirk Gurahumora, Bezirk Gurahumora): Interpellation über die Bestreitung der Wahlergebnisse in den Bezirken Storozynetz und Czernowitz (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 28. Juni 1920); Mitteilung über die Integrationsprobleme der Bukowina (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 28. Dezember 1920); Mitteilung über das Problem der Verwaltung des KirCHFonds (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 13. Juni 1921).

11. Eusebie Popovici (Volkspartei, Wahlbezirk Suczawa, Bezirk Suczawa): Interpellation über die Rede Nicolae Iorgas und über das politische Leben in der Bukowina (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 29. August 1920); Mitteilung an das Ministerium des Inneren über die vakante Stelle im Wahlbezirk Bocşa Română, Bezirk Caraş Severin (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 26. Januar 1921); Mitteilungen an den Minister für öffentlichen Arbeiten, Ioan Petrovici, über die Stadt und das Bezirk Suczawa (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 19. April 1921).

12. Modest Cezar Scalat (Volkspartei, Wahlbezirk Kuczurmare, Bezirk Czernowitz): Interpellation über die Bestreitung der Wahlergebnisse im Wahlbezirk Kuczurmare und eine Antwort auf die Interpellation des Abgeordneten Vasile Ungureanu (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 24. Juni 1920); Anfrage an den Minister für Industrie und Handel Alexandru Averescu über das Budget des

Generalsekretariats für Industrie, Handel und Sozialpflege (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 21. Februar 1921); Mitteilung über das Gesetz für Bauunterstützung (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 11. Juli 1921); Mitteilungen über den Gesetzentwurf zur Agrarreform in der Bukowina (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 19. Juli 1921).

13. Benno Straucher (unabhängig, Wahlbezirk Czernowitz-Stadt): Erklärung für die Verteidigung der Judenrechte (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 30. Juli 1921); Anfrage an den Minister für Kultus und Unterricht Petre P. Negulescu über die Vorfälle zwischen den rumänischen und jüdischen Studenten an Universität Czernowitz; Interpellation an den Finanzminister bezüglich des Kronenwechsels (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 12. April 1921); Mitteilung über die Haushaltsabstimmung und die Sicherung der Judenrechte (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 19. Juli 1921).

14. Virgil Tempeanu (National-Demokratische Partei, Bezirk Suczawa): Interpellation an Ion C. Atanasiu, den Staatssekretär für Wiederaufbau und Versorgung, bezüglich der Warenverteilung an die Bevölkerung (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 3. Juli 1920); Interpellation an den Unterrichtsminister Petre P. Negulescu über die Maßnahme des Zurücktretens der Lehrer von dem Genossenschaftswesen (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 20. Juli 1920); Interpellation an den Unterrichtsminister Petre P. Negulescu über die Schulrechtsverletzung im Falle der Mittelschulen während der Versetzungsprüfung (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 11. August 1920); Interpellationen an den Unterrichtsminister Petre P. Negulescu und an den Minister für Industrie und Handel Octavian Tăslăoanu über die Verleihung von Verdienstzeichen an die Mitglieder des Lehrerkörpers und über die Schaffung einer Leiterstelle für das Pressebureau des Ministeriums für Industrie und Handel (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 17. August 1920); Mitteilung an den Verkehrsminister Gh. Văleanu über das Problem des Eisenbahntransports (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 6. Dezember 1920); Interpellation an den Unterrichtsminister Petre P. Negulescu über die Gründung der rumänischen Schulen in Paris und Rom und über die Rechte der Mittelschullehrer (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 21. Dezember 1920); Mitteilung über die Änderung des Arbeitsprogramms der Bukarester öffentlichen Beamten; Anfrage an Ion C. Atanasiu, den Unterstaatssekretär für Wiederaufbau und Versorgung, über die Versorgung des Bezirks Suczawa (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 27. Dezember 1920); Erklärung der parlamentarischen Gruppe der National-Demokratischen Partei (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 30. Dezember 1920); Anfrage an den Unterrichtsminister Petre P. Negulescu über die Fakultät der Wissenschaften (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 26. Januar 1921); Mitteilung über die Renten der Kriegswitwen (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 31. Januar 1921); Anfrage an den Unterrichtsminister Petre P. Negulescu über die Löhne der stellvertretenden Universitätsprofessoren (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 11. Februar 1921); Mitteilung der Staatsbeamten an die Regierung (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 17. Februar 1921); Denkschrift der Bürger der Stadt Fălticeni und des Bezirks Suczawa an die Regierung bezüglich der Erbauung der Eisenbahnstrecke Roman – Gurahumora (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 24.

Februar 1921); Mitteilungen an den Verkehrsminister Gh. Văleanu und an Ion C. Atanasiu, den Staatssekretär für Wiederaufbau und Versorgung, über die Probleme der Meister aus den rumänischen Eisenbahnwerkstätten und über die Situation des Bezirks Suczawa (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 15. März 1921); Mitteilungen über die Gesetzübertretungen bei der Organisierung des Mittelschulunterrichtes und über die Feldarbeiten (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 18. März 1921); Gesetzentwurf für die Gründung eines Lehrstuhls für vorgeschichtliche Archäologie an der Fakultät für Literaturwissenschaft und Philosophie der Universität Bukarest; Mitteilung an den Präsidenten des Landwirtschaftsausschusses Constantin Garoflid über die Gesetzübertretungen bei der provisorischen Verteilung des Grundbesitzes (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 11. April 1921); Änderungsvorschlag zum Art. 27 des Gesetzentwurfes zur Agrarreform in Oltenien, der Wallachei, der Moldau und der Dobrudscha und Mitteilungen über diesen Entwurf (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 29. Juni 1921, 3. Juli 1921); Mitteilung über den Art. 118 der Geschäftsordnung des Abgeordnetenhauses (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 4. Juli 1921).

15. Vasile Tomegea (National-Demokratische Partei, Bezirk Suczawa): Mitteilungen über die Kriegsentschädigungen im Dorna-Gebiet, Bezirk Suczawa und über die Vergütung der Lehrer; Denkschrift der Beamten der Finanzverwaltung in Suczawa; Petition der Einwohner der Ortschaft Drăgușeni und Drăgănești, Bezirk Suczawa (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 22. Dezember 1920); Mitteilungen über die Vergütung der Lehrer und die Situation der Gemeinde Broșteni, Bezirk Suczawa (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 14. März 1921); Antrag der Einwohner der Stadt Fălțiceni auf die Erbauung der Eisenbahnlinie Roman – Gurahumora (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 26. Mai 1921); Mitteilung über die Gesetzübertretungen in der Tätigkeit der Konsumgenossenschaften „România“ und „Unirea“; Antragstellungen (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 1. Juni 1921).

16. Aurel Țurcan (Volkspartei, Wahlbezirk Wikow-Ober, Bezirk Radautz): Mitteilung über die Beschwerde gegen die Wahl von Toma Ionescu als Abgeordneter im Wahlbezirk Waschkoutz, Bezirk Waschkoutz, die von einigen Wählern aus Karapcziu eingereicht wurde, Antwort auf die Interpellation des Abgeordneten Ilie Moscovici (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 25. Juni 1920); Mitteilung über die Beschwerde gegen die Wahl von Ifrim Popescu als Abgeordneter im Wahlbezirk Radautz-Stadt, Bezirk Radautz (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 26. Juni 1920); Mitteilung über den Gesetzentwurf zur Agrarreform in der Bukowina (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 19. Juli 1921).

17. Vasile Ungureanu (Demokratische Partei der Vereinigung, Wahlbezirk Czudyn, Bezirk Storozynetz): Mitteilung über die Beschwerde gegen die Wahl von Modest Cezar Scalat als Abgeordneter im Wahlbezirk Kuczurmare, Bezirk Czernowitz, die von den Wählern aus Kuczurmare eingereicht wurde (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 24. Juni 1920); Mitteilung über die Beschwerde gegen die Wahl von Ifrim Popescu als Abgeordneter im Wahlbezirk Radautz-Stadt, Bezirk Radautz (Sitzung des Abgeordnetenhauses vom 26. Juni 1920); Mitteilung über die Beschwerde gegen die Wahlen im Wahlbezirk Storozynetz (Sitzung des

Abgeordnetenhaus vom 28. Juni 1920), Mitteilung über den Antwortentwurf auf die Botschaft des Throns (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 16. Juli 1920); Antworte für die Abgeordneten Constantin Krakalia und Eusebie Popovici (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 21. August 1920); Interpellation über die Tätigkeit der Güterdirektion aus Czernowitz und über die Situation der Schulen (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 21. Dezember 1920); Mitteilung über die Durchführung der Agrarreform in der Bukowina (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 20. April 1921); Mitteilung über den Gesetzentwurf zur Reform des progressiven Steuerrechts (Sitzungen des Abgeordnetenhaus vom 3. Juni 1921, 23. Juni 1921); Mitteilung über das Problem der Kriegswaisen (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 30. Juni 1921); Mitteilung über die Übertretungen der Geschäftsordnung des Abgeordnetenhaus im Rahmen der Ratifizierung des Gesetzesdekrets über die „Reșița“ – Gesellschaft (Sitzung des Abgeordnetenhaus vom 16. Juli 1921).

INTERVENȚII PARLAMENTARE

I. ION CANDREA¹⁹¹

Partidul Poporului, circumscripția electorală Câmpulung, județul Câmpulung

Ședința A. D. din 19 iulie 1921¹⁹²

[Amendament pe marginea Proiectului de lege
pentru reformă agrară din Bucovina]

D-lor deputați, la art. 5, litera b¹⁹³, am un amendament unde spune: „Proprietățile rurale ale absenteiștilor intrând în această categorie...” (citește). Aici aș adăuga: „lipsind fără vreo însărcinare oficială. Fac excepție proprietățile rurale până la 25 hectare”. [Acest amendament a fost supus la vot și aprobat.]

¹⁹¹ Ion Candrea a fost unul dintre cei 50 de membri ai Consiliului Național Român aleși la Adunarea Națională din 27 octombrie 1918 care a participat la Congresul General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918. A făcut parte din delegația Bucovinei care a prezentat la Iași, la 29 noiembrie 1918, regelui Ferdinand, moțiunea Congresului General al Bucovinei de „unire necondiționată și pentru vecie” a provinciei cu Regatul României. Radu Economu, *Unirea Bucovinei. 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 141, 167.

¹⁹² D.A.D., M.O., nr. 155, 15 martie 1922, p. 4459–4460.

¹⁹³ În anul 1921, a fost elaborat Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, prezentat de către Ifrim Popescu, în ședința A.D. din 20 iulie 1921 și adoptat la 30 iulie 1921. Art. 5. se referă la proprietățile care vor fi expropriate în întregime; la litera b se precizează următoarele: „Proprietățile rurale ale absenteiștilor, intrând în această categorie proprietarii care au petrecut, în câte cinci ani consecutivi, în timpul de la 1 august 1909 până la 1 august 1919, pe an mai mult de o jumătate an afară de hotarele României întregite și ale Austriei, fără motive binecuvântate, precum și acei proprietari care de la 15/28 noiembrie 1918 și până azi nu și-au avut domiciliul în țară. Cu autorizația Comitetului agrar, persoanele juridice expropriate în întregime își pot rezerva clădirile și instalațiile care nu sunt necesare unor scopuri naționale, culturale și economice”. D.A.D., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4437–4455.

2. ION ZELEA-CODREANU¹⁹⁴

Partidul Naționalist-Democrat, județul Suceava

Sedința A.D. din 19 iulie 1920¹⁹⁵

[Interpelare pe marginea adresei de răspuns a A.D. la Mesajul Tronului]

D-le președinte, d-lor deputați, înainte de a intra în fondul discuției de adresă, să-mi dați voie să-mi precizez atitudinea politică în această adunare. Regret că, pentru motive pe care eu unul nu le înțeleg, stânga Camerei a părăsit locurile. Numai cea național internațională! Am avea multe lucruri să le lămurim și în ceea ce-i privește pe d-lor. Eu voi face abstracție de această lipsă și voi vorbi așa ca și cum ar fi de față. D-lor, cea dintâi datorie a mea este să-mi lămuresc, să-mi fixez atitudinea mea politică, deci atitudinea mea în această Adunare.

Țin să declar, înainte de toate, că vorbesc în numele crezului naționalist-democrat, al Partidului Naționalist-Democrat¹⁹⁶, a acelui partid care a înțeles să rămână credincios doctrinei pe baza căreia s-a întemeiat, la 3 aprilie 1910; a acelui partid care înțelege că, în virtutea acestei doctrine, trebuie să-și păstreze ordinea desăvârșită și deplină în mijlocul poporului român; a acelui partid care înțelege,

¹⁹⁴ Ion Zelea-Codreanu (1878–1941), profesor și publicist. Licențiat al Facultății de Litere din Iași (1903). Director și profesor de limba română și germană la Liceul „Atanasie Panu” din Huși. În perioada 1923–1927, a fost membru al Ligii Apărării Național-Creștine (al cărei președinte era A. C. Cuza). Din ianuarie 1930 a intrat în Mișcarea legionară. A fost deputat în Parlamentul României (legislaturile 1919–1920, 1926–1927, 1932–1933, 1937–1938). A fost arestat în anii 1923, 1924, 1934 și închis în lagărul de la Miercurea Ciuc în perioada 1938–1939. S-a numărat printre apropiații lui Nicolae Iorga și A. C. Cuza, care au înființat, în anul 1910, Partidul Naționalist-Democrat. A colaborat la publicațiile „Neamul românesc” și „Înfrățirea românească”. Este autorul lucrărilor: *Spre altă școală* (1909); *Răvașul unui țaran* (1911); *Pentru neam: cu arma cuvântului* (1918); *Pentru ordine, muncă și dreptate* (1920); *În umbra mormântului lui Ștefan cel Mare* (1927). Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea”*. *Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, ediție anastatică. București, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, 1999. p. 206; http://www.zelea-codreanu.com/Personalitati/4_Senatul_Legionar/Ion_Zelea_Codreanu.htm (27 ianuarie 2014).

¹⁹⁵ D.A.D., M.O., nr. 26, 24 iulie 1920, p. 439–449.

¹⁹⁶ Partidul Naționalist-Democrat a fost întemeiat în aprilie 1910, de către Nicolae Iorga și A. C. Cuza. Până în anul 1918, P.N.D. s-a implicat, mai ales, în planul luptei pentru unitate națională. În perioada 1918–1921, P.N.D. s-a remarcat în viața politică, mai ales, datorită prestigiului lui Nicolae Iorga. P.N.D. a participat la negocieri cu Partidul Țărănesc și Partidul Național Român în vederea unei posibile fuziuni. După despărțirea dintre N. Iorga și A. C. Cuza, naționaliștii-democrați au renunțat la prevederile antisemite existente în programul partidului. În timpul guvernării liberale (1922–1926), P.N.D. a încercat să negocieze cu celelalte partide din opoziție, reușind să fuzioneze cu gruparea Argetoianu, desprinsă din Partidul Poporului (1924) și cu Partidul Național Român (1925). Din anul 1934, P.N.D. a încetat să mai fie o formațiune politică parlamentară. Petre Țurlea, *Nicolae Iorga în viața politică a României*, București, Editura Enciclopedică, 1991; Horia Savu, *Nicolae Iorga și Partidul Naționalist-Democrat în viața politică a României*, în „Transilvania”, Brașov, s.n., anul VII, nr. 4–5, 2007, p. 133; accesat online (20 aprilie 2015) la adresa <http://www.revistatransilvania.ro/arhiva/2007/pdf/numarul4-5/art26.pdf>.

orice ar fi, să nu-și părăsească niciodată doctrina sa și să urmeze înainte calea despre care crede că este singura mântuire pentru interesele poporului român. Desigur că dacă onorata poziție naționalist-internațională ar fi aici m-ar întreba: cum partid naționalist-democrat, pe câtă vreme eu și d-l [A. C.] Cuza¹⁹⁷ am candidat pe lista Partidului Poporului¹⁹⁸. D-lor, țin să declar și să dovedesc că noi am avut tovarășie electorală în județul Suceava. Și în urma acestei tovarășii electorale cu Partidul Poporului, care este la cârmă, a fost rezultatul că s-au ales doi candidați ai Partidului Naționalist-Democrat și un candidat al Partidului Poporului. D-lor, tot în aceste condiții, am candidat și în județul Fălciu. Manifestele sunt de față și ele pot fi oricând o probă în privința aceasta pentru orice om de bună credință. Iată ce spun manifestele pe care le-am adresat în județul Suceava alegătorilor; vă citesc o frază de la mijloc: „Frați români suceveni, vă vorbesc în numele crezului naționalist democrat, crez pe care înțeleg a-l păstra neștirbit și de care nu mă voi despărți până la sfârșitul vieții mele! Vă vorbesc în numele Partidului Naționalist-Democrat, pe care munca mea grea și jertfele mele cunoscute de toți l-au întemeiat în acest județ”. Aceeași afirmare și în județul Fălciu, unde am candidat în aceleași condiții. D-lor, aici în Cameră, noi – adică eu și d-l Cuza, d-l Cuza, la timpul său va face

¹⁹⁷ Alexandru C. Cuza (1857–1947) a fost profesor de economie politică la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, om politic, militant antisemit, membru al Academiei Române (1936). Doctor în științe politice și economice (1882) și în drept (1886). În anul 1910, a fondat Partidul Naționalist-Democrat (împreună cu Nicolae Iorga), cu organul de presă „Unirea”, apărut din anul 1912. În anul 1922, a înființat, împreună cu dr. Nicolae Paulescu, Uniunea Național-Creștină, cu organul de presă „Apărarea națională”. În martie 1923, a fondat Liga Apărării Național-Creștine (L.A.N.C.), care a fuzionat, în iulie 1935, cu Partidul Național-Agrar (al lui Octavian Goga), formând Partidul Național-Creștin. A. C. Cuza a fost deputat, în diferite legislaturi, în Parlamentul României, ministru de stat (decembrie 1937 – februarie 1938), membru al Consiliului de Coroană (1939). A publicat, printre altele, lucrarea *Despre poporație. Statistica, politica și teoria ei. Studiu economic-politic* (1899), care a fost premiată, în anul 1900, de Academia Română. În februarie 1945, guvernul român i-a anulat titlul de profesor onorific, iar în aprilie 1945 A. C. Cuza a fost arestat. Eliberat din detenție, A. C. Cuza a decedat în anul 1947, la Sibiu. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866/2003. Dicționar*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Enciclopedică, Editura Academiei Române, 2003, p. 233–234; *Minerva. Enciclopedie română, cu peste 1000 clișee în text, 100 hărți simple, 10 hărți în color și 50 planșe artistice* (în continuare se va cita *Minerva. Enciclopedie română*), Cluj, Editura Comitetului de Redacție al Enciclopediei Române „Minerva”. 1929, p. 363; Lucian Predescu, *Enciclopedia României „Cugetarea”*. *Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, ediție anastatică, București, Editura Saeculum I.O., Editura Vestala, 1999, p. 246.

¹⁹⁸ Partidul Poporului (Liga Poporului) s-a constituit la Iași, în aprilie 1918; organ de presă – „Îndreptarea”; liderul său, generalul Alexandru Averescu (numit mareșal în anul 1930), a condus guvernul în perioadele februarie – martie 1918, martie 1920 – decembrie 1921, martie 1926 – iunie 1927; la alegerile din anul 1920, Partidul Poporului a obținut 206 mandate; în anul 1925, Partidul Poporului fuzionează cu o parte a Partidului Conservator Progresist; în anul 1932 se desprinde gruparea condusă de Octavian Goga, care a pus bazele Partidului Național Agrar (partid de centru dreapta, organ de presă „Țara Noastră”); în anul 1935, a fuzionat cu Liga Apărării Național-Creștine, formând Partidul Național-Creștin. Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Enciclopedia partidelor politice din România (1862–1994)*, București, Editura Media Print, 1995; Petre Otu, *Mareșalul Alexandru Averescu. Militarul, omul politic, legenda*, București, Editura Militară, 2009; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *Documente privind istoria României între anii 1918–1944*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995, p. 687, 689–690, 693–694; „Monitorul Oficial”, nr. 47, 2 iunie 1920, p. 1439–1448.

aceeași afirmare —, noi facem parte din opoziție, nu facem parte din majoritate. Însă noi, opoziția, înțelegem să o facem așa cum credem că în vremile acestea ar trebui să fie făcută orice opoziție și de către oricine. Opoziția noastră înseamnă situație politică de completă mână liberă, adică: va veni guvernul și majoritatea, care reprezintă partidul la cârma țării, cu legi bune, vom fi cei dintâi care să aplaudăm acele legi și să le susținem; va veni cu gesturi hotărâte de păstrarea ordinii publice în vremile grele prin care trece neamul nostru azi, vom fi cei dintâi care să dăm sprijinul nostru, cei dintâi care să aplaudăm acest lucru; iar dacă anumite gesturi le vom crede că sunt slabe din partea guvernului, dacă anumite legi vom crede că sunt împotriva intereselor țării, așa cum le înțelegem noi, în virtutea doctrinei noastre, vom avea mai multă libertate să ne opunem cu toată energia acestor legi și să le combatem, pentru că noi nu țintim nici la răsturnarea guvernului, și mai puțin încă la răsturnarea ordinii publice, pe care acest guvern, în momentul de față, o reprezintă. Aceasta e situația mea, aceasta este situația noastră, a Partidului Naționalist-Democrat, în această Adunare. Repet încă o dată că protestăm cu toată energia împotriva acelor care s-au numit cândva naționaliști democrați și continuă a uzurpa acest nume, după ce au călcat în picioare doctrina care a dat naștere acestui partid și pe care noi înțelegem să o păstrăm sfântă și neatinsă. Și cu aceasta intru în discuția adresei.

D-lor deputați, eu înțeleg discuția la adresă în modul acesta: am dinainte proiectul de răspuns la adresă, citesc anume pasajii [pasaje] din el și le discut, căci orice discuție relativă la acest proiect trebuie să fie în legătură cu el. Iată prima frază asupra căreia mă voi opri: „Adunarea Deputaților este fericită că poate exprima simțăminte de iubire și de credință ale întregului neam românesc Suveranului”. D-lor deputați, noi și, desigur, întreg neamul românesc, se asociază cu tot entuziasmul, cât poate fi în momentul acesta în sufletul tuturor, la această frază din Mesaj. În ceea ce privește Partidul Naționalist-Democrat, care nu este alcătuit numai din cei ce suntem aici, ci care este mult mai numeros dincolo de incinta acestei Camere și a cărei doctrină este în sufletul tuturor acelor care cugetă așa cum cugetăm noi, ținem să se știe că este, înainte de toate, din principiu, un partid monarhist. Face parte din însăși doctrina noastră concepția că cea mai înaltă formă de guvernământ pentru orice neam, orice țară, este monarhia constituțională, monarhia care garantează, pe de o parte, toate libertățile cetățenești, iar pe de alta, continuitatea lucrărilor, continuitatea ideilor și evoluția firească a originalității unui popor. D-lor deputați, suntem monarhiști nu numai prin faptul că o spune în mod cogitațional doctrina noastră, ci suntem monarhiști și ca sentiment, conform cu simțirea de veacuri a neamului nostru. D-lor, ceea ce-am spus altădată o repet și acum: poporul românesc, care prin obârșia lui și prin sângele lui a avut pe pământul acesta pe un Burebista, pe un Decebal, pe un Ștefan cel Mare, pe un Mihai Viteazul, pe un Ion Vodă cel Cumplit, poporul acesta zic, nu poate să fie decât un popor monarhist, și ca gândire și ca sentiment. Dacă toate neamurile lumii, la un moment dat, ar crede altfel, afirmăm cu tărie că poporul românesc va rămâne adânc în convingerea că nu este altă formă superioară pentru guvernarea popoarelor, a țărilor, a statelor, decât monarhia constituțională.

D-lor deputați, dar nu suntem monarhiști numai din principiu, noi suntem dinastici. Un alt cuvânt, o altă noțiune. Dacă suntem dinastici, dinasticismul nostru se bazează tot pe tradiția poporului românesc. Dinasticismul țării acesteia, cunoașteți și d-voastră din istorie, a mers așa de departe, încât istoricii noștri au căutat să explice alcătuirea dinastiilor Basarabilor și Mușatinilor ca urmașe a[le] dinastiilor lui Burebista și Decebal. Știm din istorie, atâta timp cât a existat o singură picătură de sânge mușatin, poporul românesc s-a strâns ca în jurul unui pivot sfânt pentru apărarea țării, în jurul acelei picături din sânge mușatin, care nu mai există. Astăzi, când avem o dinastie, care a devenit cu adevărat națională din toate punctele de vedere, prin iubirea pe care a arătat-o poporului românesc, prin încrederea neclintită în destinele neamului acestuia și jertfe supraomenești, poporul românesc întreg, de la un capăt la altul al țării, înțelege să se strângă cu credință, cu nesfârșită dragoste în jurul acelei dinastii, având nestrămutata credință că prin această dinastie el își va valorifica toate aspirațiile lui pentru viitor. Și toată strălucirea sa viitoare se va datora acestei credințe pe care o are și de-a pururi o va păstra poporul românesc față de dinastia sa.

Dar, d-lor deputați, merg mai departe. Nu suntem numai dinastici, noi, Partidul Naționalist-Democrat, care nu și-a părăsit doctrina, suntem admiratori până la fanaticism a persoanei auguste a regelui nostru Ferdinand! Și suntem convinși că nu există niciun partid de ordine și nicio pătură socială în țara românească care să nu împărtășească această admirație dusă până la extrem față de Maiestatea Sa, Regele Ferdinand I. D-lor deputați, fiecare dintre noi, și cea din urmă babă de la sat, a făcut jertfe pentru unitatea politică a tuturor românilor; jertfe pentru ca să vedem fluturând steagul românesc azi peste aproape întreaga întindere a pământului românesc; dar nu există nimeni pe pământul românesc care să fi făcut jertfe mai mari și cu mai multă hotărâre, cu mai mult suflet și mai multă inimă decât Regele nostru, Ferdinand I, Regina noastră și Prințul nostru moștenitor. D-lor deputați, concluzia noastră în ceea ce privește persoana majestății sale Regelui Ferdinand este că noi nu îl considerăm ca un domnitor oarecare, nu ca un rege oarecare, ci noi credem că e însuși trimisul providenței divine, ca în vremurile cele mai cumplite și mai grele pe care le-a văzut poporul românesc, să călăuzească pașii neamului nostru spre biruința desăvârșită și spre fericirea și gloria care îl așteaptă.

D-lor deputați, aceasta fiind convingerea noastră, țin să fac oarecari constatări dureroase chiar în comparație cu vremea oligarhiei Vechiului Regat. Vedeți, oligarhia aceea care a fost nu mai există și nu mai poate fi. Nu poate fi pentru că oligarhie înseamnă stăpânirea celor puțini împotriva intereselor celor mulți. Și această stăpânire era posibilă numai prin votul cenșitar, care era mai înainte. În momentul în care există votul universal, nu mai poate fi vorba de o oligarhie, pentru că votul universal, egal, direct, secret, obligatoriu și cu reprezentarea proporțională a minorităților politice, face ca întreaga națiune să participe la cârmuire, face ca să nu mai existe nicio minoritate mică sau mare, care să domnească împotriva intereselor mulțimii, ci mulțimea însăși, prin votul acesta, se cârmuiește ea direct, prin delegații săi. Prin urmare, nu mai poate fi vorba de oligarhia care a fost.

D. Lascu: Există și se organizează pe baza votului universal.

Ion Zelea-Codreanu: Îmi pare foarte bine de această întrerupere. Veniți mai aproape, căci întreruperile d-voastră sunt interesante. Că există și se organizează pe baza votului universal? Dar, d-lor, dacă marea majoritate a țării va veni și va zice: mie îmi trebuie cutare ins care e oligarh în concepția lui, ce să fac eu? Voi rămâne în minoritate, iar majoritatea va cârmui cum înțelege ea și mă va opri să propovăduiesc și să înfăptuiesc dictatura unei mici părți asupra majorității, chiar dacă am încerca-o eu și cu d-ta! Aceasta este democrație, adică domnia demosului, domnia poporului, domnia majorității. Sub regimul votului universal nu se poate cârmui nu numai împotriva majorității poporului ei, nici măcar împotriva intereselor minorității politice, căci minoritatea, după concepția noastră electorală, își are și ea reprezentanții ei în Parlament, deci ia parte la cârmuire! Prin urmare, nu mai poate exista acea oligarhie. A, d-ta vei zice: membrii din fosta oligarhie se organizează pentru a continua vechile obiceiuri ale oligarhiei. Eu la aceasta îți răspund: dacă pot să o facă, dacă vor să o facă și dacă majoritatea poporului român voiește aceasta și câtă vreme va voi aceasta, nici eu nu o pot schimba, nici d-ta, decât într-un singur fel: să mergem acolo și să spunem poporului român: oameni buni, nu este bine să continue aceștia, ci este bine să vină alții. El ne va asculta, dar va face așa cum crede de cuviință, cu acel buletin de vot tainic, la vot, unde numai el și Dumnezeu știe ce face. Și acolo va face ce crede de cuviință.

Dar spuneam, d-lor deputați, de această oligarhie. Nimeni nu a luptat cu mai multă jertfă și cu mai multă primejdie ca mine – și unii de aici o știu – împotriva acelei oligarhii, pe care eu am acuzat-o și despre care am susținut că este cea mai mare primejdie pentru interesele poporului românesc. D-lor, și nici azi nu zic că a fost altceva decât un lucru care nu trebuia să fie și că a fost o cârmuire primejdioasă pentru interesele poporului românesc. Și astăzi spun că a avut 995 de defecte, dar trebuie să recunosc că, pe lângă aceste 995 de defecte a avut și vreo cinci calități. Între calitățile acelea pe care le-a avut, voi aminti două: în Camerele oligarhice când se făcea – vă rog, dați-mi voie să fac o comparație mai drastică, adică cer voie de la d-l președinte –, lupta se dădea cu floreta, în mod subțire. [...] Vedeți, eu fac comparația acestei lupte cu lupta care se dă în vremea democrației și eu regret că trebuie să constat că lupta nu se mai dă cu floreta, ci se dă cu parul! Și nu este deloc estetic acest lucru. Iată, d-lor, o calitate pe care o avea vechea oligarhie. Dar mai avea încă una: era subțire și în alte obiceiuri de viață constituțională. Vorbeam aici de atitudinea partidelor față de Coroană. D-lor, erau două partide, care se succedau în mod de altfel foarte comod. Ei, partidul când trebuia să plece de la putere, nu s-a pomenit de când există viață constituțională în vechea României, ca să vină cineva în fața Coroanei și să amenințe și să spună că dacă cumva au să fie licențiați de la putere, dacă li se va primi sau dacă li se va cere demisia sau, cum zic frații din Ardeal, va fi demisionat guvernul, atunci zidurile Palatului vor fi stropite cu sânge – nu se știe, pe din afară sau pe dinăuntru – și acest lucru să se mai spună și în public pe urmă. Vechea oligarhie acest lucru nu-l făcea.

D. Lascu: Amenință și vechea oligarhie. Făcea revoluții de paradă.

Ion Zelea-Codreanu: Veți vedea că vă dau lămuriri și în privința aceasta. Își arăta vechea oligarhie colțșorii, dar știți când? A, treceau un an, doi și atunci i se părea incomod de a sta în opoziție și atunci, mai șoptind, mai scoțând o gazetă, care

nu avea răspunderea politică a partidului, începeau a avea o atitudine de nemulțumire, dar totdeauna foarte acoperită, când era vorba de Coroană. Aceasta pentru ca să fie, credeau dâșii, aduși mai degrabă la putere. Așa era atitudinea atunci, și noi, naționaliștii democrați, am blamat-o totdeauna. Totuși, astăzi, prin comparație, trebuie să recunosc: iată, unele din[tre] calități erau mai subțiri în procedura lor. D-lor, este trist să constatăm că democrația noastră începătoare începe cu atitudini care sunt absolut regretabile și care sunt de natură să jignească adâncile sentimente dinastice ale poporului român. Veți zice d-voastră: mă rog, în ce constă acuzația dumitale? D-lor, eu nu știu cu precizie, dar, totuși, toată lumea știe că cineva s-a lăudat către unul, doi sau trei și pe urmă știe toată lumea că a fost la Palat înainte de demisionarea vechiului guvern și a amenințat cu zugrăvirea Palatului cu sânge. D-lor, atitudinea aceasta n-a avut-o niciodată nimeni până acum și împotriva acestei atitudini protestează poporul român! Al doilea, în timpul campaniei electorale, am citit eu în gazetă, și nicăieri n-a fost dezmințit lucrul acesta, că cineva care avea o mare răspundere politică, la o întrunire publică, explicând cum s-a retras, cum a fost forțat să se retragă vechiul guvern, a dat mai multe explicații și a terminat cu fraza: „Poale lungi și minte scurtă”. Dar, d-lor, acestea sunt vorbe, rostite la o întrunire publică, scrise la gazetă, dar câte nu s-au scris și câte s-au vorbit din om în om! Și sunt altele.

Iată, aci am gazeta oficială a unui partid, „Țara Nouă”, ziar al Partidului Țărănesc¹⁹⁹, cu data de vineri, 28 mai 1920. D-lor, întrucât poate să aibă această atitudine un partid care este țărănesc, nu pot să-mi închipui. Pentru că în sufletul țărănimii se află cel mai adânc sentiment dinastic și sentiment de iubire pentru Regele care a eliberat pe frații din țările subjugate și care a dat țaranului libertate și pământ, prin îndemnul său și prin pilda sa. Și iată care este atitudinea: este aici (arătând gazeta) Coroana regală alcătuită în formă de balon, cu o nacelă. În nacelă, d-l general Averescu²⁰⁰, primul ministru, jos trei țărani și d-l general Averescu făcând semn cu batista țaranilor pe care îi părăsește și se înalță cu balonul, care este Coroana regală, iar jos este explicația: „cel mai sigur mijloc de a se înalța”, adică educația care se face țărănimii este aceasta: d-ta, d-le general Averescu, ești prim-ministru numai prin voința Coroanei, care caută să te salveze de furia mulțimii de jos, pe care d-ta o calci în picioare. Deci, pentru toate câte sunt, răspunzător este M.S. Regele, care te-a adus la putere și te menține la putere, împotriva voinței

¹⁹⁹ Partidul Țărănesc a fost înființat de către Ion Mihalache, în noiembrie 1918; organe de presă – „Țara Nouă” și „Aurora”; printre liderii îi menționăm pe Constantin Stere, Virgil Madgearu, Pantelimon Halippa; în octombrie 1926 a fuzionat cu Partidul Național Român, formând Partidul Național Țărănesc. Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *op. cit.*, 1995

²⁰⁰ Alexandru Averescu (1859–1938), mareșal, membru de onoare al Academiei Române (1923). A fost distins cu ordinele „Steaua României”, „Coroana României” și cu medaliile „Bene Merenti” și „Crucea Treierii Dunării”. După anul 1918, a intrat în politică și a înființat Liga Poporului, devenită, în anul 1920, Partidul Poporului. A fost președinte al Consiliului de Miniștri în anii 1918, 1920–1921, 1926–1927; a condus ministerele Afacerilor Străine (1918), de Interne (1919, 1920), Industrie și Comerț (1920–1921), Instrucțiune (1926), Finanțe (1927); ministru secretar de stat și consilier al Coroanei (1938). A desfășurat și o activitate publicistică: redactor al „Revistei armatei”, director al revistei „România militară”. Este autorul unor lucrări de specialitate (*Tactica, Jocul de război, Căluza ofiterului, Operațiile de la Flămânda*), dar și de memorialistică (*Notițe de război. 1916–1918*). Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 62; Petre Otu, *op. cit.*, 2009.

poporului. D-lor, aceste lucruri, încă o dată repet, vechea oligarhie nu le făcea și este regretabil că noua democrație le întrebuițează.

A. C. Cuza: Aceasta nu este democrație, ci demagogie.

Ion Zelea-Codreanu: E cu atât mai mult regretabil că, în loc de democrație, din cauza apucăturilor unora, avem demagogie! D-lor deputați, fraza care urmează în proiectul de răspuns [la mesajul regelui] este: „Noile alegeri, pe care înțelepciunea Maiestății Voastre le-a socotit necesare în împrejurările în care ne aflăm”. Deci, despre alegeri. De la această tribună, de la început, de când s-a deschis Camera, până în ziua de astăzi, neconținut, s-au adus acuzații și n-am auzit astfel de acuzații decât de ingerințe electorale. În ceea ce privește ingerințele electorale, nu cred să existe cineva în această Cameră, afară de d-l Cuza și de mine, care să cunoască mai bine ce va să zică ingerințe electorale în adevăratul înțeles al cuvântului. Voi da numai două exemple, de acum șapte sau opt ani. În județul Suceava candidam eu. Trec cu vederea faptul că, de șapte ori au încercat să mă asasineze, ci eu vorbesc numai de ingerințele asupra alegătorilor. La un moment dat s-a înconjurat orașul cu armată și, în timp de trei zile, n-a putut pătrunde nici copil, nici femeie, nici alegător în oraș. De votat, votau cu certificatele sechestrate agenți și bătăuși aduși din alte orașe și județe. Apoi, după aceea, d-lor, întrebați d-voastre pe colegul nostru, care regret că a plecat de aici, întrebați pe d-l dr. [Nicolae] Lupu²⁰¹, să vă spună d-lui ce va să zică ingerințele electorale de acum câțiva ani, când d-sa le-a comandat [la] alegerile din Huși, în timpul când era mai fervent liberal decât toți liberalii. [...] Luni de zile am trebuit să privesc cum copiii mei tresăreau prin somn în urma alegerilor făcute de d-l Lupu! Fapt absolut autentic este ceea ce vă spun. Au venit în oraș cu vreo trei zile înainte, altfel n-ar fi putut străbate în oraș niște alegători din partidul advers d-lui dr. Lupu. Ei bine, în mijlocul orașului, în casa unui onorabil cetățean fruntaș, unde erau găzduiți, i-au blocat bătăușii d-lui dr. Lupu, care era la putere ca liberal și când a venit procurorul să-i scoată de acolo cu un automobil, în momentul când ieșeau pe poartă a venit un alt automobil, care era sub ordinul d-lui dr. Lupu. De altfel, să știți un lucru, că niciun cuvânt de inexactitate nu voi spune în viața mea. Fiți atenți, d-lor, fiindcă scena merită să fie fixată. A apărut automobilul. Imediat, o ceată de bătăuși a înhățat o serie de alegători din automobilul care trebuia să-i ducă la vot și i-a așezat în automobilul guvernului! Și în goana automobilului îi bătea pe alegători. Trecând pe lângă casa mea, țipau așa de tare cei bătuți, încât copiii mei, de groază, s-au speriat și după aceea tresăreau luni de zile prin somn. I-au dus pe bieții alegători la distanța de 30 km, i-au aruncat în șanț și i-au lăsat acolo bătuți măr. Veniți, dacă vă dă mâna, la Huși și dacă puteți ajunge până la deschiderea urnei! Vedeți, acestea erau ingerințele electorale ale vremii. Dar, d-lor, sunt ingerințe electorale dintre acelea care sunt mai domoale, mai subțiri. Și eu nu le aprob și nu le voi aproba niciodată nici pe acestea.

²⁰¹ Nicolae Lupu (1876–1946), doctor și om politic; medic primar al județului Fălciu, prefect de Fălciu, deputat; membru marcant al Partidului Țărănesc și președinte al acestuia; vicepreședinte al Partidului Național Țărănesc; ministru de Interne în guvernul Al. Vaida-Voevod (1919–1920), ministru al Instrucțiunii Publice și *ad interim* la Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale în guvernul Barbu Stirbey (1927), ministru al Muncii, Cooperăției și Asigurărilor Sociale în guvernul Vintilă I. C. Brătianu (1927–1928). Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 502; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 689, 694, 695.

Ingerințele electorale pot veni din partea funcționarilor administrativi – le dezaprob. Ingerințele electorale pot veni din partea unui slujbaș ales, cum e primarul. Nu trebuie să se facă. Aș merge încă așa de departe în concepția de libertate a alegerilor – și când lucrurile se vor așeza temeinic pe pământul românesc, va trebui să ajungem acolo –, încât să se prevadă în Constituție că nicio alegere nu trebuie să se facă altfel, decât să fie călăuzită de un guvern de funcționari, pentru că nu trebuie să existe nici măcar această ingerință morală, indirectă, că dacă cineva este la putere fiindcă este, poate mai degrabă să se aleagă decât dacă n-ar fi la putere. Deci, sunt pentru această libertate desăvârșită în alegeri, pentru că numai așa se va putea alcătui sufletul democratic de cârmuire prin sine însuși al poporului român [...].

Însă, d-lor, mă întrebă cineva și regret că nu este aici: dar d-ta nu ai de adus acuzație guvernului în aceste alegeri, că zici că faci parte din opoziție? D-lor, vă aduc la cunoștință că am adus acuzații guvernului. Cu toate că am candidat în tovrășie, în colaborare cu Partidul Poporului! Și iată care este acuzația: în anumite locuri nu a fost libertate electorală, ci a fost o adevărată debandadă electorală, prin demagogia care s-a tolerat în anumite județe. D-lor, niciodată nu sunt deprins să arunc vorbe zadarnice. Totdeauna am căutat și voi căuta să dovedesc și le voi dovedi treptat și de această dată. Și veți judeca d-voastră dacă aceste procedee se pot numi libertate electorală sau le veți numi cum veți crede de cuviință. D-lor deputați, este o adevărată nenorocire lupta, aș putea zice sălbatică, ce se dă în vremurile acestea grele în alegeri între partide. Poporul românesc intră întâiași dată în viața electorală nouă prin votul universal. Ei bine, d-lor, trebuie să se zbată masa alegătorilor între ingerințele de sus și, ceea ce este de 100 de ori mai primejdios pentru viața poporului român, între demagogia care vine de jos, de la partidele care voiesc să se ridice cu orice preț, fie și cu prețul otrăvirii sufletului acestui popor! Iată, de pildă, în județul Fălciu, „Răvașul”, ziar ocazional scris și tipărit de d-l dr. Lupu la Huși, în tipografia d-lui Corlățeanu, în împrejurările următoare: în automobil sosește de la București d-l dr. Lupu, intră în tipografie, dă manuscrisul și întrebă dacă în 24 de ore poate fi gata în 10 000 de exemplare. I se răspunde că nu se poate, în 24 de ore este imposibil. Nu am întrebat cât costă. I se răspunde: o să vă coste cam un leu bucata. Fără nicio o vorbă i s-au numărat cei 10 000 de lei. Atitudine de mare bogătaș! În modul acesta a apărut acest jurnal. Să spicuiam câteva fraze din el. În frunte: „Toate răutățile și strâmbătățile boierilor care, ca pălămida, bozul și holera amărăsc viața bietului țaran”. A[cea]sta e o parte de frază. Altă frază: „Ciocoimea, cu meșteșugire drăcească, caută să robească țărănimea”. În alt loc: „De altfel, chiar înainte de votarea legii, eu luasem măsuri ca jandarmii să se poarte drept și blând cu oamenii, ceea ce sunt încredințat că se și făcea și că de îndată ce a venit guvernul generalului Averescu, cu ciocoiul [Constantin] Garofild²⁰² și ciocoi

²⁰² Constantin Garofild (1872–1943), agronom, om politic, președintele Ligii Agrare, deputat al Ligii Agrare (1930), secretar general în guvernul Alexandru Marghiloman (1918), ministru al Agriculturii și Domeniilor (1921, 1926–1927), ministru de stat, președinte al Comitetului Agrar (1920–1921), senator al Camerelor profesionale (1928). Este autorul unor lucrări despre problemele agriculturii, dintre care amintim: *Noul proiect de lege pentru învoielile agricole* (1907); *Părerii în chestia agrară* (1907); *Chestiunea agrară în România* (1920); *Problema monetară și agricultura* (1924); *Părerii economice și financiare* (1926) ș.a. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 341.

[Octavian] Goga²⁰³, [Duliu] Zamfirescu²⁰⁴ și [Constantin] Argetoianu²⁰⁵ și ceilalți jandarmi simțind..." etc. Vedeți d-voastre, „ciocoiul Goga” este o invenție de o frumusețe rară. Poetul Goga, care îmi aduc aminte că într-o poezie ridică în slava razelor copilul de țaran și-și pune toată nădejdea în el, nădejdea în țărănime pentru ridicarea în slavă a întregului neam al acestui poet, căruia i se datorește „cântarea pătimirii noastre”, care nu era numai cântarea rasei, ci era și cântarea clasei țărănești, ei bine acela este un ciocoi! Țărânimii din județul Fălciu i se spune că acesta este un ciocoi. Apoi, mai la vale: „Boierii lui Averescu, cu dânsul în cap, vreau să pună biruri tot pe sărac, măbind birul și șoselele și toate alea!”. Iar altă frază: „Atunci și-au adus aminte că dacă ar amăgi pe Rege, pot căpăta puterea”. Va să zică, M.S. Regele e înfățișat țărânimii ca unul ce poate fi amăgit și se lasă amăgit! Alta: „Țărâanii toți disprețuiesc și hulesc pe general ca pe un înșelător”. În sfârșit, ordinul: „Și acum veți trânti guvernul bicisnic și trădător de țărani a lui Averescu!”. Apoi, în alt articol: „Mă voi război crunt cu boierii”. Vedeți, luptă „cruntă” înseamnă luptă „sângeroasă”. În altă parte: „Lupta va fi crâncenă, căci e lupta pe viață și pe moarte între boierime și țărânimie”. Apoi este un articol în care se vede modul cum se face educația maselor populare în aceste alegeri, e un articol

²⁰³ Octavian Goga (1881–1938), poet, publicist și om politic; membru corespondent (1914) și membru titular (1919) al Academiei Române; vicepreședinte al Academiei Române (1929–1932). A colaborat la revistele „Tribuna”, „Familia”, „Tribuna literară”; a editat, în anul 1902, împreună cu Al. Ciura și Octavian Tăslăoanu, revista „Luceafărul”; în anul 1907, a editat revista „Țara noastră”, care a fost transformată în ziar de partid. Pentru volumul *Poezii* (1905) a primit premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române. Activitatea publicistică s-a concretizat în volumele: *Însemnările unui trecător* și *Mustul care fierbe*. A activat în cadrul Partidului Național Român, militând pentru eliberarea națională a românilor transilvăneni. Din cauza publicării unor articole politice, autoritățile austro-ungare i-au intentat mai multe procese de presă, fiind întemnițat la Budapesta și Seghedin. Din anul 1910, a venit la București, susținând ideea eliberării provinciilor românești aflate sub stăpâniri străine. A fost înrolat în armata română, a editat, împreună cu alți scriitori, ziarul „România” (1917), iar în anul 1918 a inițiat, la Londra și Paris, o largă mișcare în favoarea României. După război a fost ministru al Instrucțiunii Publice și Cultelor în guvernul Al. Vaida-Voevod (1919–1920), ministru secretar de stat și ministru al Cultelor și Artelor în guvernul Alexandru Averescu (1920–1921), ministru de Interne în guvernul Alexandru Averescu (1926–1927), președinte al Consiliului de Miniștri (1937–1938). A fondat Partidul Național Agrar, care a fuzionat cu Liga Apărării Național Creștine, și a devenit președinte al noului Partidul Național Creștin. Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 349.

²⁰⁴ Duliu Zamfirescu (1858–1922), scriitor; membru corespondent (1888) și membru titular (1908) al Academiei Române; vicepreședinte al Academiei Române (1918–1919). A fost membru al societății literare „Junimea” și colaborator al revistei „Convorbiri literare”. După ce a intrat în diplomatie, a fost secretar de legăție la Roma, Atena și Bruxelles, secretar general la Ministerul de Externe, ministru al Afacerilor Străine (1920), președinte al Camerei Deputaților (1920–1922). Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 908.

²⁰⁵ Constantin Argetoianu (1871–1955), doctor în fizică și licențiat în drept și litere la Paris; om politic, președinte al Partidului Agrar. A fost secretar și consilier de legăție la Viena, deputat și senator. După anul 1918, a fost ministru în guvernele Alexandru Averescu, Barbu Știrbey, Ion I. C. Brătianu, Nicolae Iorga (a condus ministerele de Justiție, Finanțe, Interne, Agricultură, Externe, Industrie și Comerț). A fost consilier regal și președintele Consiliului de Miniștri (28 septembrie – 23 noiembrie 1939). Arestat în martie 1950, Constantin Argetoianu a decedat în închisoarea de la Sighet, în februarie 1955. A fost reabilitat în anul 1999. Dintre lucrările semnate de Constantin Argetoianu menționăm: *Marea noastră proprietate și exproprierea* (1913); *Problema constituțională* (1923); *Naționalism și internaționalism* (1929); *Statul agrar* (1933); *În urmărirea normalizării monetare* (f.a.); *Pe urmele trecutului* (1938) ș.a. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 47.

intitulat: *Doi mișei*, în care se găesc cuvinte ca „geamurile idioților”, „scârbă de om degenerat”, „stârpitură”, „michiduță”, „au furat pe țărani”, „imbecilii care răspund la numele de Zelea-Codreanu și Băltănoiu”. [...] E adevărat că doctorul [Nicolae] Lupu e un om sărac, el se mândrește cu aceasta, e adevărat că nu s-a însurat cu o fată bogată. Vedeți, n-a găsit o fată săracă, ce să facă bietul om. A căutat ani de zile o fată săracă, nu numai în țară, ci și prin Anglia și America, dar n-a găsit! „Zelii, Băltănoii și toți boii aceștia tâmpiți, vipere, mișei care înveninează viața publică și caută să otrăvească și sufletul țărănimii”. Și așa mai departe. Cred că este foarte lămurit.

Dar mai sunt și alte mostre foarte interesante. Iată de pildă programul „Secerei”, din gazeta „Înainte”²⁰⁶: „Conducătorii federației care va da poporului, fără de margini, toate drepturile”; „de la dânsul”, adică de la dr. Lupu, „ni se trage demobilizarea”. Iată ceea ce nu știți d-voastre, că adică dr. Lupu a făcut demobilizarea! „Dânsul gătitse legea jandarmeriei și a pământului”. Deci o altă noutate. Și legea agrară tot d-l Lupu a făcut-o? Trecem la alt număr din gazeta „Înainte”, să spicuiem câteva mostre din acest număr: „Blocul s-a format la 15 iunie, guvern nou!”. Voiți să știți ce a făcut Averescu într-o lună? Iată câteva puncte: a oprit cărăușia; a ridicat taxa și timbrul la procese și la acte, „făcându-le de două ori mai mari”; a mărit birul și prestația; a împușcat pe muncitorii de la Petroșani; a întors islazurile la boieri; a pus taxă la spitale; a mărit plata biletului la trenuri. De n-om lua bine seama, la vot „ne așteaptă jugul”. Apoi, din alt articol: Averescu nu este și nu poate fi părintele poporului, ci este „frate de cruce cu boierii și ciocoi”. Este o minciună zvonul ce s-a răspândit că a stat „de-a valma cu soldații în tranșee. El stătea la 20 km, înapoia frontului și mânca pui fripți, pe când soldații mâncau mazăre stricată. La Mărășești, Mărăști și Oituz, dacă ar fi iubit poporul, ar fi pus piciorul în prag, ca să intre în foc și boierii”. Averescu a pus dări grele pe țărani, precum „bir mare, șosea mare, foncieră mare [impozit funciar], taxă la spital, taxă mare la procese și acte, taxă mare pe ouă, pe păsări, pe brânză”. Apoi, la întrebarea „steaua sau secera?”²⁰⁷ se recomandă: „Cui îi place să aibă boieri în sat”, să voteze steaua. Cine vrea să mai facă iarăși gărzi militare, să voteze steaua. Cine vrea să plătească plată mare la teren, să voteze steaua. Bineînțeles, dacă votezi secera, mergi gratuit! [...]

D-lor, sunt dator să citesc înainte, ca să vadă lumea măcar o mică parte din mijloacele pe care le-au întrebunțat. Între alegerile de la Cameră și de la Senat, pentru ca să dea impresia că după aceste alegeri a și căzut guvernul, zice: „În urma căderii guvernului Averescu în alegeri, s-a dat ordin la București să se facă propagandă. Această propagandă s-a dat pe mâna jandarmilor”.

Duiliu Zamfirescu: D-le Codreanu, este cam beltea [discurs foarte lung] literatura aceasta!

²⁰⁶ „Înainte”. Cotidian politic conservator, publicat de I. C. Bacalbașa (București, 1913–1916). Marian Petcu (coordonator), *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, Iași, Editura Polirom, 2012, p. 310.

²⁰⁷ Steaua era semnul electoral al Partidului Poporului, iar secera, al Partidului Țărănesc. Pentru detalii, vezi Ioan Scurtu, *Democrația românească în perioada interbelică (1918–1938)*; accesat online (21 aprilie 2015) la adresa <http://www.ioanscurtu.ro/democratia-romaneasca-in-perioada-interbelica-1918-1938/>.

Ion Zelea-Codreanu: E beltea, dar conține otravă ucigătoare pentru sufletul țărănimii și spun aceste lucruri pentru că este bine ca să se vadă mijloacele care s-au întrebunțat de către anumiți demagogi. În sfârșit, d-lor deputați, iată un mic manifest. Sus în stânga stă scris: „Întâia listă: dr. [N.] Lupu, I. Sârbu, V. Rășcanu, Gh. Niță”. Toți acum sunt colegii noștri în Cameră. Dedesubt stă scris: „Țăranul nu se răcorește și nu iese la lumină până nu scoate din sat pe boier și pe jandarm. Țăranul este rob la boier, iar jandarmul e biciu[1] în mâna boierilor. Astăzi, cu votul nostru putem să luăm toate moșiile, cu islazuri și cu păduri. Cu un alt prilej așa de bun nu ne mai întâlnim nici peste o sută de ani! Acu-i acu! Ori țăranul cu secera ori boierul cu steaua. Care-i mai tare? Și care mai mulți?”. Cu alte cuvinte, pe ei, că ei sunt puțini, voi sunteți mulți. Ce mare și nobilă vitejie se propovăduiește. Apoi: „Tot pământul la țărani! Toate islazurile la țărani! Toate pădurile la țărani! Toate conacele să se prefacă în școli și spitale! Trăiască Partidul Țărănesc! Trăiască dr. Lupu, spaima boierilor și moarte jandarmilor!”.

D-lor deputați, toate ca toate, dar un singur lucru rămâne nelămurit. Aici vedem scris „Trăiască Partidul Țărănesc!” Așadar, în județul Fălciu, d-l dr. Lupu candidează în numele Partidului Țărănesc, aici în București candidează în numele grupului independenților, iar la Chișinău, candidează cu semnul ciocanului și secerei, care e semnul comuniștilor Trotski, Lenin și Béla Kun. Regret că nu e aici ca să ne poată lămuri deplin și definitiv care din[tre] aceste trei înfățișări e cea adevărată. E dumnealui din Partidul Țărănesc? E independent? E socialist? E comunist? [...] D-lor deputați, iată la sfârșitul alegerilor cuvântul d-lui dr. Lupu: „Mulțumire și laudă țărănimii din județul Fălciu și alegătorilor din Huși!”. Voi cita câteva fraze [despre] „fiii ciocoilor, îmbrăcați în ofițeri”, prin urmare vedeți că se vâra în mintea țărănimii ideea că ofițerii sunt ciocoi, care sunt de disprețuit, de urât!

O voce: Nu prinde!

Ion Zelea-Codreanu: Nu vorbim de ce prinde, ci vorbim de intențiile care sunt, de scopurile care se urmăresc. Va să zică ciocoi? Și cu toate acestea, o serie întregă de generali, de ofițeri superiori, nu numai ofițeri inferiori, se mândresc că sunt fii de țărani, ridicați de opincă și însuși generalul acela care a comandat în admirația țării și care azi e șeful guvernului, tot din pătura de jos se trage, pentru că sergent a fost la 1877 generalul Averescu. Atunci întreb, e drept, cinstit, ceea ce se face? Cu ce intenție propovăduim ura împotriva a tot ce e îmbrăcat în uniformă de ofițer? Căci, cot la cot cu țărănimea, au căzut ofițeri, nu numai ofițeri ridicați din mijlocul țărănimii, ci și ofițeri care reprezentau vechea noastră boierime războinică. Dar cum îl cheamă oare pe sergentul care a căzut la șarja vestită de la Prunaru? Oare nu este boier de viță veche?

O voce: Donici.

Ion Zelea-Codreanu: Care, ca în vremurile vechi de luptă pentru apărarea pământului românesc, deși bătrân, cu gradul de sergent de la 1877, s-a dus voluntar și ca un vifor a plecat în frunte la acea șarjă furtunoasă, împotriva mitralierelor, în lupta de la Prunaru. Și e o mândrie pentru neamul nostru întreg că din mijlocul boierimii s-au găsit asemenea elemente. Deci, eu susțin că atunci când cineva e

îmbrăcat în uniformă de ostaș, nu e nici fiu de țăran, nici de boier, ci e numai fiul neamului, reprezentantul rasei! Și atunci când vine cineva să semene vrajbă și ură de clasă împotriva celor mai sfinte interese ale neamului nostru, aceasta eu o numesc crimă împotriva țării și a neamului [...].

Citesc mai departe: „Icoanele false și stelele de vicleim care, cu obrăznicie se înfingeau în fața voastră, le-ați călcat în picioare și le-ați sfâșiat în bucăți”. D-lor deputați, la acest pasaj țin să vă dau explicație pentru ce, în special, acuz eu guvernul. D-l dr. Lupu, stând de vorbă cu Brandeis²⁰⁸ în America, în momentul în care noi muream pe front și oamenii noștri în urma frontului mureau de tifos exantematic și febră recurentă, din lipsă de medici, în timpul când de mila noastră veneau medici din America și din Anglia, ca să moară alături de noi, atunci dumnealui, stând de vorbă cu Brandeis, șeful jidovimii din America și cu alți englezi *eiusdem farinae* [din aceeași categorie], se vede că a învățat multe americanisme acolo și între aceste americanisme era mai des întrebuițat unul: de la o secție de votare la alta se plimba înconjurat de o ceată mare, bineînțeles alcătuită din oameni cărora li-e foame câteodată, dar totdeauna li-e sete. De la o secție de votare la alta, cu 60, cu 100 de inși împrejur, mergea ca să facă impresie. Și dacă se oprea undeva, era și mai și: din ceată se așezau imediat santinele cu fața în toate direcțiile, le vârâse în cap că guvernul sau ciocoi vor să-l omoare! Aceasta era explicația pentru ce umblă cu garda după el. Dacă se oprea undeva din mers, trebuia să vină garda împrejurul lui, să stea de santinelă, să vadă ori de nu cumva vine vreo primejdie împotriva mântuitorului țărănimii... dr. N. Lupu. Și, d-lor deputați, așa fiind lucrurile, a treia zi a venit o comună, entuziasmată pentru persoana șefului Partidului Poporului, care era d-l general Averescu. Și a venit cu chipul d-lui general Averescu și cu steagul tricolor, cu muzica, cântând pe stradă. Ei bine, i-a ieșit înaintea dr. Lupu, cu convoiul lui, și eram de față când a comandat: „Pe ei și la pământ!” S-au repezit asupra celui care purta chipul generalului Averescu, asupra steagului și asupra mulțimii, au sfâșiat și au călcat în picioare chipul d-lui general Averescu, au rupt steagul tricolor, l-au rupt și l-au călcat în picioare! [...] Mă rog, nu este chipul numai al șefului Partidului Poporului, este, în același timp, chipul șefului guvernului, deși eu înțeleg îndeobște ca chipul unui om, pe care anumiți oameni îl admiră și demonstrează pașnic cu el pe străzi, să fie rupt și călcat în picioare. Dar cu atât mai puțin înțeleg eu – și de aceea acuz guvernul – ca într-o țară de ordine, chipul primului sftetic al Majestății Sale să fie călcat în picioare. Iar ceea ce înțeleg și mai puțin, ceea ce este o crimă împotriva tuturor intereselor poporului român, este ca se smulgă, să se rupă, să se sfâșie și să se calce în picioare steagul tricolor al țării. D-lor, d-voastre veți califica cum veți crede aceste apucături.

În ceea ce mă privește, voi continua, încă, a citi câteva fraze: „V-ați făcut pe deplin datoria”; vedeți, ei scriu felicitări pentru cele făptuite: „Vă mulțumesc și vă felicit. În mijlocul luptelor crâncene care mă așteaptă și în izbânda cărora cred, cum cred în unul Dumnezeu, Tatăl!”, vedeți, nu și în Dumnezeu fiul! Că se supără

²⁰⁸ Louis Brandeis (1856–1941), avocat, militant pentru dreptate socială, implicat în activități sioniste; a definit noțiunea modernă de „drept individual la viață privată”.

Brandeis din America și rabinul Segall de la Zürich. Apoi, o frază finală: „Cu piepturile noastre, cu cugetul nostru și la nevoie cu brațele noastre, vom lăsa ca nedreptatea să mai viețuiască”. Vedeti, acum abia putem înțelege gesturile făcute cu brațele în vânt în această Adunare așa de des. Poate or fi gesturile de brațe, eventual pe baricade, în revoluție? Dar iată, în definitiv, educația care se face poporului român, alegătorului român, în cele dintâi alegeri care se fac sub votul obștesc! Iată, de exemplu, mostră de program: „Toate moșiile în întregime, cu islazuri, păduri și conace, să treacă plugarilor”. D-lor deputați, între cei dintâi inși care au luptat pentru dreptatea țaranului în Vechiul Regat, am avut cinstea să fiu și eu. Și am luptat cu primejdii mari, cu primejduirea vieții mele însăși și cu jertfe de muncă și jertfe materiale scoase din gura copiilor mei. D-lor, în numele țărănimii, din mijlocul căreia m-am ridicat, pe care am onoarea a o reprezenta înaintea d-voastră și pe care înțeleg să o apăr în toate drepturile ei, cele adevărate, eu protestez împotriva acestei fraze, căci țaranului român nu-i va intra niciodată în minte să scoată pe cineva din casa sa. Cum adică, mă rog, „toate moșiile, fără nicio îngrădire, la țărani”. Adică un lucru: dacă eu voi merge și voi întreba țaranul din satul cutare și-i voi zice: „Măi bade Gheorghe, iată ce este, moșia boierului acestuia trebuie să o luăm noi să o împărțim între noi și are să ne vină cam câte șapte hectare sau îl dăm afară? Eu sunt convins că nu există nicăieri în țara românească un țaran care să zică: „Nu vreau să-i las nicio prăjină”. Aceasta nu se poate. Al doilea: dacă ar veni cineva și i-ar vorbi țaranului român așa: „Uite, în casa asta s-a născut boierul, în casa asta a trăit bunicul și străbunicul său, iar alături de casă este biserica, pe care a clădit-o unul dintre străbunii lui și alături de această biserică sau înlăuntrul bisericii sunt mormintele străbunilor acelora care au clădit biserica și boierul voiește să rămână stăpân în casa lui, ca din când în când să se roage la mormântul părinților și strămoșilor săi, oare ce este bine să-l lăsăm în casă sau să-l scoatem din casă”? Ei bine, nu există pe tot pământul românesc țaran adevărat, cu mintea așezată, care să spună să-l scoatem pe om din casa lui, pe omul care străjuiește mormintele și păstrează amintirea strămoșilor săi. Asemenea gând criminal numai în capete bolnave poate intra.

Al doilea punct din programul pentru care se obligă să lupte dumnealor: serviciul militar să fie numai de un an. Aceasta este scris. Ce s-o fi vorbit, a[cea]sta-i cu totul altă socoteală. Adică să judecați bine, în mijlocul dușmanilor care ne pândesc, în momentul în care până aici se aude ascuțișul armelor împotriva neamului românesc, în momentul în care primejdiile externe sunt departe de a fi trecute, în momentul acesta zic, este patriotic lucru și nu este altceva mai bine de făcut decât să spui săteanului care a trebuit să facă cinci, șase, șapte ani de armată în șir pentru interesele țării, jertfind toate interesele lui, că nu trebuia să facă decât un an. Ce mentalitate se sădește sau încearcă a se sădi în sufletul poporului, în vremurile acestea critice prin care trece țara și tot viitorul ei? Rămâne ca d-voastre să judecați și lumea să judece, ca să știe cu cine are de-a face.

Dar credeți d-voastre că numai aceste mijloace s-au întrebuințat în alegeri? Iată și alte lucruri mai mărunte, dar tot atât de josnice. Am aici copia de pe un proces-verbal al unei autorități, prin care în comuna Vutcani a fost confiscat în ziua de alegeri un vas de 680 de litri de vin negru, din care nu rămăsese[ră] decât 170 [de] litri.

Și, d-lor, dacă ar fi să mai continui, fiți siguri că m-aș termina încă cinci ore, enumerând mijloacele electorale întrebuintate în județul Fălciu. Îmi fac datoria de a protesta cu toată energia împotriva acestor apucături și de a atrage luarea aminte a guvernului, oricare ar fi guvernul care să prezideze alegerile, că noi înțelegem să fie cea mai desăvârșită libertate în alegeri, dar, mai înainte de toate, cea mai desăvârșită garanție împotriva demagogiei criminale care otrăvește sufletul poporului român.

Ajung, d-lor, la o altă frază din proiectul de răspuns la mesaj: „Grație armatei viteze a Regatului, sporită succesiv de acei frați din provinciile subjugate”. [...] D-le președinte, d-lor deputați, în proiectul de răspuns am ajuns la punctul care vorbește despre armata noastră. D-lor, când pronunț cuvântul „armata română”, în fața sufletului meu se întruchipează o ființă vecinic [veșnic] alcătuită din suferință, sânge și glorie și această ființă pentru mine, deși indivizibilă în timp, totuși înfățișează trei părți distincte: sunt morții noștri în război, sunt cei vii care trăiesc azi, sunt generațiile care vor urma sub steagurile țării pentru apărarea pământului românesc. În ceea ce privește partea întâi, pe cei morți, nu înțeleg numai morții din războiul acesta, pe care l-am purtat pentru întregirea neamului, nu înțeleg numai morții care au dat independența și neatârma Regatului Român, morții din Războiul de la 1877–1878, nu înțeleg numai morții pe care i-am avut la 1821, ci înțeleg pe toți acei care, din negura vremurilor, începând din vremea lui Deceneu și Burebista, din vremea lui Decebal și din vremea tuturor voievozilor înaintași care au apărut pământul acesta, au purtat o armă și au căzut apărând pământul sfânt al acestei țări. D-lor, pe toți aceia care au căzut înainte de 1877 îi acoperă duiosia dulce a țărânei calde a pământului acestuia și recunoștința vecinică a poporului român, cât va trăi el. Pentru acei, însă, a căror oseminte se mai disting și există astăzi, eu cred că neamul românesc are o datorie sfântă pentru azi și pentru viitor. Am văzut proiectul de lege prezentat de d-l ministru general [Ion] Rășcanu²⁰⁹ – căruia nu ne putem opri de a-i exprima recunoștința și omagiile noastre pentru munca sa neadormită și pentru grija ce arată pentru morți și pentru cei rămași în urma lor. Este o foarte frumoasă recunoștință a neamului nostru pentru toți acei care au murit în război. Sunt de părere că mormintele, oriunde sunt, trebuie să fie un bun public, că mormintele eroilor trebuie să fie îngrijite, că floarea veșniciei, recunoștința, trebuie să crească și să fie presărată asupra acestor morminte. Cred că este minunat să se alcătuiască acea carte de aur a eroilor despre care vorbește proiectul de lege. Cred că este o datorie ca în fiecare comună, în toate bisericile comunei, toți morții din comuna respectivă să fie la fiecare slujba dumnezeiască nominal pomeniți. Sunt de părere că numele tuturor trebuie să fie afișat la loc de cinste prin școli și prin toate localurile autorităților. Cred că este minunat că s-a

²⁰⁹ Ion Rășcanu (1874–1952), general de divizie. A fost atașat militar la Berlin (1907–1911), ofițer de legătură cu Statul Major francez (1916), comandant de brigadă în bătălia de la Mărășești, secretar general la Ministerul Apărării Naționale (1918–1919), ministru de Război în guvernele Arthur Văitoianu, Alexandru Vaida-Voevod, Alexandru Averescu, ministru de stat (1931–1932), comisar superior al guvernului în Basarabia și Bucovina (1931), deputat (legislaturile 1920–1922, 1926–1927, 1928–1931, 1931–1932) și senator (legislaturile 1920–1922, 1928–1931), primar al Bucureștiului (1942–1944). Arestat în anul 1950, a murit la Sighet, în anul 1952. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 716; http://ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_R%C4%83%C8%99canu (20 aprilie 2015).

proclamat ca zi de sărbătoare națională, pentru slăvirea eroilor, sărbătoarea creștină de Înălțarea Domnului, când se va sărbători cu sfințenie numele acelor ale căror suflete s-au înălțat la ceruri, pentru ca țara românească și poporul român să fie nemuritori, precum nemuritoare sunt și sufletele lor în ceruri. Dar aş mai avea o mică propunere de adăugat. Cred, d-lor deputați, că unul dintre actele de recunoștință va fi și acesta, ceea ce ar fi bine să se prevadă chiar în proiectul de lege amintit, ca atunci când se vor împlini șapte ani, când, după datina creștină, se exhumează morții, atunci să se exhumeze osemintele tuturor ostașilor, oriunde ar fi. Și, cu o mare sărbătoare națională, cum n-a mai fost alta pe pământul românesc, să se aducă din toate părțile și să se așeze în două morminte mari, în două capele, două mausolee naționale. Unul să se zidească la mormântul lui Mihai Viteazul, de la Mănăstirea Dealului, altul să se zidească la mormântul lui Ștefan cel Mare de la Putna. În aceste două capele să se așeze o criptă specială. De asemenea, sunt de părere ca aici să se aducă și osemintele celor care au murit în Războiul de la 1877. În aceste locașuri să fie zilnic slujba dumnezeiască și zilnic să se pomenească numele lor. Iar pe pereții acestor capele să se scrie, pe table de granit, cu slove nepieritoare, numele fiecărui ins care a murit pe câmpul de luptă, cu localitatea de unde este și cu numărul unității în care a luptat. D-lor, cred că prin acest mijloc se va face o strălucită educație ostășească generațiilor viitoare. Când, în cursul sutelor de ani, va citi urmașul numele strămoșului său, în capela de la mormântul marelui Ștefan Voievod sau a lui Mihai Viteazul, va ști cum va trebui să se poarte în fața lui Dumnezeu și a oamenilor și, mai ales, sub steag, ca să nu scadă slava numelui strămoșului său, care a pus viața lui temelie la clădirea României Mari. Aceste două locuri sfinte ar fi locuri de neîntrerupt pelerinaj național în cursul veacurilor, ar fi izvoare nesecate de energie națională în cursul tuturor timpurilor. Acolo s-ar putea crea două aziluri pentru invalizii de război, acolo s-ar putea crea școli pentru băieții rămași orfani, acolo ar trebui să se creeze – și cu aceasta intru în partea a doua a chestiunii când vorbesc despre armată – două școli, licee militare, ca acela de la Mănăstirea Dealului, pe care s-a creat înaltul patriotism al marelui patriot Nicolae Filipescu²¹⁰.

D-lor deputați, cu aceasta vin la partea armatei române care trăiește azi. Să știe și soldații care sunt astăzi sub steag, să știe și ofițerii, că toată nădejdea neamului acestuia și toată mândria rasei noastre e concentrată în ei! Îi vedem cu toții, de la ofițerii superiori, de la ofițerii generali și până la cel din urmă sublocotenent, în vremurile acestea grele, muncind din zori și până în noapte pentru oțelirea brațului și a sufletului românesc, muncind pentru interesul țării; în vremurile acestea încă

²¹⁰ Nicolae Filipescu (1862–1916) a fost deputat de Brăila (1885), primar al Bucureștiului (1893–1895) și al orașului Brăila (1895). A pus bazele ziarului „Epoca”, în jurul căruia erau grupați tinerii conservatori, ducând o campanie înverșunată contra regimului liberal. A fost ministrul Domeniilor și Agriculturii (1900–1901, 1912–1913), ministru de Război (1910–1912). A fondat Acțiunea Națională (1914), cu elemente din diferite partide, care s-a transformat în Uniunea Sacră (1916). Dintre lucrările semnate de Nicolae Filipescu amintim: *Partidele politice* (1890), *Chestiuni jărănești* (1891), *Finanțele noastre* (1900), *Rezultatele reformelor agrare* (1909), *Tendențele socialiste ale guvernului Brătianu* (1909), *Discursuri* (1911, 1912–1915), *Jafurile Băncii Naționale* (1914), *Revizuirea Constituției* (1914) ș.a. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 323.

pline de primejdii îi știm gata să sară la hotare, când amenințarea din partea dușmanilor va veni! Să știe toți -- ofițeri și soldați -- că tot ce este conștiință curat românească le urmărește munca cu inima plină de nădejde, mândrie și recunoștință! Precum acei care s-au jertfit, tot așa și acei care stau gata să se jertfească, acei care muncesc azi sunt hotărâți să apere pământul românesc, tot așa generațiile viitoare, avem credința neștrămutată că vor ști să-și facă datoria întreagă pentru neam și pentru rege, căci din stejar, stejar răsare!

Și acum trec, d-lor deputați, în analiza proiectului de răspuns. Găsesc aici fraza: „Consolidarea unei opere uriașe nu poate fi decât tot o operă uriașă, pentru a cărei realizare nicio inteligență nu e de prisos și niciun concurs nu e de disprețuit”. D-lor, a fost în Mesaj un apel [adresat] Coroanei în proiectul de răspuns, e un apel al acestei majorități, în definitiv apel al guvernului către toate puterile vii, către toate inteligențele, către toate experiențele politice ale acestei țări. În [ceea] ce mă privește, sunt cu totul de acord cu acest apel. Eu socot că vremurile prin care trecem sunt încă [...] atât de primejdioase pentru interesele noastre obștești, atât de primejdioase pentru interesele noastre naționale, încât toate puterile neamului nostru ar trebui să uite cu desăvârșire orice neînțelegeri și să se unească strâns laolaltă pentru ca să poată birui toate greutățile; că ele există din punctul de vedere extern, ne-a spus-o și d-l prim-ministru [Alexandru Averescu] și d-l ministru de Externe [Take Ionescu], iar că există greutăți imens de mari înăuntrul țării, asta o știm noi cu toții, cel puțin tot atâta cât și banca ministerială. Prin urmare, d-lor deputați, eu socot că dacă d-voastre cu toții, fără deosebire de partid și fără deosebire de majoritate și de minoritate, dacă veți avea în vedere numai nevoile mari care ne amenință, atunci noi, d-lor deputați, în mod cu desăvârșire neoficial, am putea să ne întrunim, aceia care credem că este absolută nevoie de unire într-o formă sau alta a tuturor forțelor, să ne strângem laolaltă și să ne sfătuiim, să vedem ce piedici sunt pentru această unire și să vedem dacă nu vom găsi cu toții mijloacele pentru a trece peste aceste piedici. Căci, pentru Dumnezeu, d-lor deputați, dacă este vorba de legiferare și de legi, eu nu cred că poate să fie în Adunare un om atât de rău la suflet încât să zică: nu-mi trebuie legea cea bună, poate că nu-mi servește intereselor mele personale sau interesele mele de partid. Eu cred că [dacă] aceia care cred că legiferarea nu vine destul de repede, că legile nu se anunță a fi destul de bune, s-ar sfătui cu toții împreună, și cei din opoziție și cei din majoritate, s-ar putea face spre binele țării! Dacă legile întârzie, le putem noi accelera, d-lor; dacă n-ar fi depline, le putem noi împlini, căci, în definitiv, puterea este în mâna d-voastre, nu este puterea pe banca ministerială! Întreaga putere este a d-voastre, care reprezentați nația și țara de la noi așteaptă îndreptare. Sunt convins că dacă vom sta de vorbă împreună, nu se poate să nu ne putem înțelege. Prin urmare, d-lor, eu îmi fac datoria și care o cred cea mai înaltă în momentele acestea, de a face cel mai călduros apel către toată lumea, către toți deopotrivă din această Cameră, să ștergem pentru moment cu buretele toate deosebirile, toate urile, toate neînțelegerile dintre noi, să ne adunăm în mod frățesc și românesc și să căutăm care sunt cele mai bune mijloace de a înfrunta primejdiile care ne amenință țara.

D-lor deputați, ajung la ultima frază din acest pasaj. Zice: „Trebuie purces la lucru fără întârziere, în chip sistematic și în ordinea trebuințelor celor mai urgente”.

D-lor deputați, țin să atrag luarea aminte a guvernului, înainte de toate și totodată a majorității, asupra cuvântului „urgență”. D-lor, eu îmi dau seama foarte bine cât de înaltă este această tribună, eu știu bine până unde se aude de la această tribună și de aceea vă rog să-mi dați voie ca să vă vorbesc mai mult în asemănări. Eu am să vorbesc asupra acestui punct foarte puțin și pe d-voastre vă rog, și rog, în special, pe d-nii din guvern să înțeleagă cel puțin de o sută de ori cât am să spun eu. D-lor, în ceea ce privește urgența unor anumite legi, eu vă spun lucrul următor: cunosc starea de lucruri din mai multe județe din Moldova, am avut prilejul să o cunosc foarte bine, dar foarte bine – pentru că mă pricep să cunosc o anumită stare de lucruri – în Ardeal zilele acestea. Apoi membrii din majoritate și din minoritate mi-au vorbit despre stările de lucruri din județele lor și din tot ce cunosc până în clipa aceasta, din tot ce știu eu și din ce mi s-a spus, trag concluzia următoare: nu este târziu, după cuvântul Sfintei Scripturi, nici în ceasul al unsprezecelea. Eu însă vă spun: a început ceasul al doisprezecelea, este miez de noapte.

Apostol Zamfir: De ce ocupați atunci o ședință cu un discurs, d-le deputat, dacă sunteți pentru urgență? Cincizeci de mii de lei costă o ședință și d-voastră, cu un discurs patriotic, țineți o ședință întreagă!

Ion Zelea-Codreanu: Știi de ce, d-le coleg? Pentru ca să am prilejul să-ți spun d-tale și altora ceea ce spun acum, pentru că lucrul acesta nu s-a spus până acum și pentru că dacă nu-l spuneam eu, apoi atunci nu-l auzea d-ta. Și nu-mi era că nu le auzea d-ta, d-le coleg, ci îmi era că nu le auzeau acei care te reprezintă pe d-ta pe banca ministerială. Eu nu fac aici floricele de stil retoric, cum crezi d-ta, ci eu vorbesc lucruri foarte serioase, asupra cărora dacă ai medita puținel ai vedea că a le spune este o adâncă datorie de conștiință. D-lor, cu aceasta v-aș ruga să nu mă provocați să spun de la această tribună mai mult decât îmi îngăduie conștiința să spun. Atâta spun, că nu este de întârziat deloc, dacă nu este să se calce în picioare cele mai mari interese ale neamului nostru și să primejduiască însuși viitorul poporului român.

D-lor, urmează pasagiul în care se anunță punctele de legiferare pentru sesiunea scurtă în care ne aflăm, sesiunea extraordinară. Între aceste puncte, este un punct anunțat astfel: „Avem de lichidat trecutul, ratificând tratatele de pace”. D-lor deputați, nu putem anticipa cu nimic asupra ratificării tratatelor de pace; ține însă de datoria mea să atrag luarea aminte a guvernului și, în special, d-lui ministru de Externe, că nu înțelegem să ratificăm ceea ce nu vom cunoaște; deci cerem să se publice tratatele de pace, să ni se dea în studiu de pe acum, să cunoaștem și noi, să cunoască și țara ceea ce avem noi de ratificat. Și atunci, de va voi țara să ratifice, vom ratifica și noi, dar mai înainte de toate trebuie să le cunoaștem! Căci de semnat, s-a semnat; cum s-a semnat nu vreau să insist, dar fără ca noi, în marea noastră majoritate, nici din această Cameră, nici din Camera trecută, să cunoaștem textele precise ale tratatelor de pace și, în special, al Tratatului de Pace cu Austria, cu anexele lui. Prin urmare, dacă ar fi în intenția cuiva ca să ne pună pe noi în situația de a ratifica lucruri [pe] care nu le-am cunoaște bine, noi vă prevenim că suntem hotărâți să protestăm în numele țării și în numele intereselor celor mai mari ale poporului român, cu toată energia, împotriva unui asemenea sistem.

D-lor, între punctele care se anunță pentru toamnă este legea muncii și legea reglementării grevelor²¹¹. D-lor, asupra acestor chestiuni, ca și asupra altor lucruri de cea mai mare importanță, trebuie să se vină cu legiferări radicale. De altfel, socot că trebuiesc legiferări radicale în ceea ce privește toate greutățile prin care trecem, legiferări radicale și nedrămluite, ca la farmacie! În ceea ce privește legea reglementării muncii și a grevelor d-lor, să se știe că până când nu se va veni cu o lege, în care să se prevadă, sub forma părtașiei la beneficiu, coproprietatea lucrătorilor în fabrici, să se știe că până atunci agitațiile nu vor înceta. Atunci nu va mai avea nimeni ce spune, nici cei mai dornici de agitații dintre socialiști, căci dacă vor încerca să spună ceva, vă asigur eu că-și vor găsi acel ac de cojoc, pe care l-ar fi împrumutat cuiva unul dintre dumnealor. În momentul în care lucrătorii din fabrică vor fi coacționari într-o anumită proporție și când ei, sub acea formă, vor participa la beneficiile fabricii, aș voi să-l văd pe acela care va îndrăzni să-i sfătuiască la limitarea orelor de muncă și la grevă. Dar să se știe bine, că până atunci nu se poate aranja temeinic o liniștită evoluție a muncii în fabrici. Eu, d-lor deputați, atrag luarea aminte a aceluia care au de gând să legifereze acest lucru, să mediteze asupra acestei propuneri [pe] care o fac.

Apoi, d-lor, se anunță în proiectul de răspuns o serie întregă de mari reforme până la toamnă; între altele, reforma electorală, reforma agrară, reforma financiară

²¹¹ Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă (primul act normativ modern care reglementa conflictele colective de muncă) a fost elaborată în anul 1920, de către Grigore Trancu-Iași, ministrul Muncii și Ocrotirii Sociale în guvernul Alexandru Averescu (martie 1920 – decembrie 1921). Aceasta cuprindea dispoziții cu privire la libertatea muncii, încetarea colectivă a lucrului, procedura „împăciuirii”, arbitrajul, dispoziții de procedură. Legea limita dreptul la grevă, instituind, după cum se arată în expunerea de motive, „procedura obligatorie a concilierii și, în unele cazuri, arbitrajul obligatoriu”, precum și regimul convențiilor colective de muncă, motiv pentru care au avut loc manifestații și întruniri de protest în București și în alte orașe din țară. Conform prevederilor legii, atunci când cel puțin o treime din numărul total al salariaților stabilimentului industrial sau comercial (instituție care întrebuița un număr de cel puțin zece salariați) ori din numărul salariaților ocupați în una sau mai multe secțiuni din acel stabiliment înceta lucrul, se considera încetarea colectivă a muncii. În cazul concilierii între delegațiile muncitorilor și patron, în prezența unui delegat al Ministerului Muncii, se încheia o convenție colectivă de muncă, ale cărei prevederi erau obligatorii pentru ambele părți aflate în conflict. Comisia de arbitraj, condusă de un președinte judecător, era alcătuită din cinci membri și doi supleanți, aleși din rândul salariaților și de către patron. În cazul în care nu se putea realiza concilierea conflictului colectiv de muncă, la solicitarea părților, această comisie prelua soluționarea conflictului. Un proiect de lege asupra reglementării contractului colectiv de muncă a fost elaborat și în anul 1919, însă acesta nu a fost adoptat de către Parlament. În anul 1921, a fost elaborată Legea contractelor profesionale, cu referire la contractul de muncă, aceasta stipulând, la art. 32, că „sindicatul profesional are dreptul să stea în justiție pentru fapte izvorâte din convenții colective”. Însă, legiferarea acestor probleme a fost completată în anul 1929, când a fost elaborată Legea asupra contractelor colective de muncă, care a creat cadrul juridic necesar încheierii, executării și încetării contractelor de muncă. „Monitorul Oficial”, nr. 122, 5 septembrie 1920, p. 4239–4242; accesat online (21 aprilie 2015) la adresa <http://www.digibuc.ro/proxy/?px=aHR0cDovL2RpZ210b29sLmRjLmJtbXMucm86ODg4MS9SLzI5TDZDFDRlVSOVVTJkdNSUo1QVRBRlFO M0NQQkJEUNJNEhCVeIMMzIRUFiJVjNMVTQxLTA4MTc0P2ZlbnM9cmVzdWx0cy1qdWlwLWZlbnBwcmVWY1wO3NldF9lbnRyeT0wMDAwMDkmYW1wO3NldF9udW1lZXI9MDA1MjY2JmFt cDtiYXNlPudFTjAx.>

și administrativă. Mă voi opri puțin asupra reformei agrare. D-lor deputați, chestiunea urgenței de care am vorbit mai sus privește, mai ales, reforma agrară. Îmi fac cea mai înaltă datorie atrăgând luare aminte a tuturor că nu este a se amâna deloc legiferarea chestiunii agrare pentru la toamnă sau pentru la iarnă. Acum trebuie să se legifereze chestiunea agrară întreagă! Să se știe, să știe guvernul că sunt mulți, foarte mulți din majoritate, care sunt de acord cu ceea ce spun în clipa aceasta. Nu putem pleca acasă până nu se va legifera chestiunea agrară.

O voce: Vom face legea noastră, nu a d-voastră și mai bună ca a d-tale, d-le Mihalache și ai să o votezi și d-ta.

I. Mihalache: Noi vă dorim urgența!

Ion Zelea-Codreanu: Îmi pare bine de această emulație. Sunt convins că din cele mai bune intenții vine și nerăbdarea de aici și nerăbdarea de acolo în ceea ce privește chestiunea legii agrare. Și acum câteva cuvinte asupra principiilor legii agrare. Vedeți d-voastră, [pe] de o parte se spune: a noastră e mai bună; [pe] de cealaltă se răspunde: ba a noastră va fi mai bună. Dumnezeu să ne-o dea pe cea mai bună și care va fi cea mai bună, aceea să se voteze. Care e mai bună să vă spun eu acum: d-lor, cea mai bună, întâi, e aceea care vine mai repede și al doilea, cea mai bună e aceea care nu drămăluiește această complicată chestiune, nu drămăluiește, cum drămăluiește farmacistul la farmacie, ci cântărește cu maza [balanță]. Aceea e cea mai bună. D-lor deputați, se spune că sunt foarte multe studii de făcut încă și că de aceea întârzie legea agrară. [...] Se spune din zvon public. D-lor deputați, în ceea ce privește împărțirea pământului la țărani, trebuie să se știe un lucru precis. Și eu cred că îl știe toată lumea, afară de copiii; cu adevărat numai copiii de un fel sau altul nu-l vor fi știind anume, că mai presus chiar de legiferările noastre și mai presus de actele de guvernământ în chestiunea aceasta, este o lege puternică, hotărâtoare, e legea economică firească, care în momentele acestea stăpânește chestia pământului: legea cererii și a ofertei brațelor de muncă, în special, și a mijloacelor de muncă a pământului, în genere. D-lor, din momentul în care vom privi chestia prin această lege economică firească, din momentul acela nici țăranii și nici proprietarii nu se vor întreba: cât pământ să dea țăranimii și cât pământ rămâne marilor proprietari.

D-lor, pe teritoriul Vechiului Regat, înainte de război, în fiecare vară, pentru muncile agricole, se aduceau, toți o știm, zeci de mii de lucrători agricoli din diferite țări, din Serbia, din Bulgaria, din Turcia, din Polonia, din Podolia, din toate părțile. Azi poți să-l cântărești cu aur că nu-l aduci, nu pentru că nu vrea, ci pentru că și acolo, în urma războiului, lumea s-a prăpădit și nici țăranilor aceluia nu le-au rămas destule brațe ca să-și poată munci pământul lor. Al doilea, înainte de război aveam brațe atâtea câte aveam și din ele s-au așternut în pământ 800 de mii de oameni, floare, în timpul războiului.

O voce din băncile socialiste: Foarte rău.

Ion Zelea-Codreanu: Nu foarte rău, căci s-au așternut pentru mărirea țării și asigurarea viitorului poporului român. Pe jertfa lor glorioasă s-a întemeiat România Mare, deci foarte bine și slavă vecinică lor. Dar fac constatarea că nu sunt brațe atâtea câte ne-ar trebui, apoi lipsesc vite de muncă; boi și cai aveam înainte de război atâția, nu știu dacă azi a mai rămas a cincea parte! Așa fiind, d-lor deputați,

nu există nicio putere din lume care să oprească ca pământul de cultură să intre în stăpânirea acelor care îl muncesc. Și iată pentru ce! Omul înțelege să muncească pe pământul lui și atunci noi putem impune condiții câte voiți d-voastre. Nu opt ceasuri cât voiesc dumnealor, socialiștii, ori șase, nu 12, cât muncesc țărani, ci vă asigur că, fără impunerea noastră, țărănimea va munci 16, 18 ore pe zi, în vremea muncilor agricole, dar să știe [...] că muncesc pe pământul lor, pentru interesul lor și al țării, nu pentru a ține, cum ați spus d-voastră, paraziții comuniști care voiesc să muncească numai pentru patru ore pe zi sau deloc. Căci, [dintre] acei care nu muncesc nimic și au lefuri prea mari, sunt paraziții; numai acei care pun munca lor pentru interesul țării, aceia sunt muncitori adevărați și aceia sunt țărani. Și atunci, dacă așa stau lucrurile, s-o spunem încet între noi, să nu audă nimeni, dacă și de o parte și de alta ați fâgăduit prea grabnic înfăptuirea legii agrare, alimentând nerăbdarea firească care există, atunci, d-lor deputați, nu ni-e permis să plecăm de aici până nu vom legifera chestiunea agrară și nici nu ni-e permis să legiferăm altfel decât cum legile economice însăși ne cer. Pământurile de cultură trebuie să intre în mâinile acelor care le vor munci. Nu se poate altă soluție. D-lor deputați, dar se va spune: totuși, pentru aceasta trebuie studii. Răspund. Studiile sunt foarte simple în clipa în care d-voastre nu veți socoti ce luați din marea proprietate, ci ceea ce lăsați marii proprietăți. [...] Deci, ce-i las marii proprietăți? Nu, am greșit: ce voi lăsa marilor proprietari? Nu voi spune cum a spus cineva, ca să-l scoți, să nu le lași nici cinci hectare de pământ și să-i scoți și din casa lor, ferească Dumnezeu! În mintea și în inima poporului român nu există asemenea concepții de comunism sălbatic!

O voce: Cine a spus aceasta?

Ion Zelea-Codreanu: A scris-o, nu a spus-o.

O voce: Cine a scris-o?

Ion Zelea-Codreanu: D-l dr. Lupu, în gazeta d-sale de la Huși, pe care v-am citit-o. Însă, d-lor deputați, înainte de a întreba cât las, eu pun întrebarea, cui las! Aceasta ca să arăt cât de simplu e de legiferat. Îi las aceluia care înțelege să se ocupe el direct de agricultură, aceluia care înțelege, care se obligă, sub sancțiune de lege, să alcătuiască fermă model, trebuitoare țării și trebuitoare țărânimii! Aceluia și numai aceluia! Cât îi las? D-lor deputați, în momentul în care voi reduce lucrurile ca să-i las numai aceluia care face și se obligă sub sancțiune să facă ferma model, în momentul acela vă asigur eu că nici nu va mai fi pusă întrebarea: cât îi las? De la sine va ști el cât trebuie să-i rămână și să facă fermă. Și de la sine urmează că tot restul va trebui să se împartă țărânimii! Dar veți spune, dacă vom face legiuirea așa, totuși trebuie să se știe că trebuie să treacă ani de zile până când fiecare țaran să-și aibă pământul său [de]osebit.

Aici fac o imputare unor membri din Partidul Țărănesc. Eu am auzit că Partidul Țărănesc ar avea în proiect că după ce va face exproprierea pământului, apoi până când se va înstăpâni în mod individual fiecare sătean, să treacă aproximativ cinci ani de treptată desfacere a obștilor. D-lor, sunt cu desăvârșire contra acestui mod de împrumțărare. Împrumțărarea se poate și trebuie să se facă foarte repede, eu zic imediat! Odată făcută legea, pentru a fixa cota de pământ

care trebuie împărțită țărânimii, în marea majoritate a cazurilor se poate proceda în modul următor: se măsoară și se împarte pământul prăjinește, de către comisia din sat până atunci până [când] vor veni inginerii, peste un an sau peste doi, când vor ajunge acolo, când adică vor trebui să facă o hartă de împărțire a pământului, când vor face cadastrul. Atunci vor găsi că cutare are jumătate prăjină mai mult ori o prăjină mai puțin și-l vor fixa pe fiecare în hotarele sale în mod definitiv. Acest lucru trebuie să se facă cu cea mai desăvârșită grabă!

O voce de pe băncile majorității: Se aplică așa.

Ion Zelea-Codreanu: Da, se aplică, decât [că], vedeți d-voastre, mie îmi pare foarte rău că d-voastre îmi adresați această întrerupere, întâi fiindcă eu știu ce vorbesc și al doilea, că prin aceasta m-ați sili să spun ceea ce nu vreau eu să spun în momentul acesta de aici. [...]

D-lor, în partea cea din urmă a proiectului de răspuns [la Mesajul Tronului] găsim fraza: „Înțelegem a învălui în aceeași ocrotire și pe cetățenii de altă naționalitate”. [...] D-lor, țin să fac următoarea declarație. Pe pământul României Mari sunt mai multe naționalități. Toți știu că poporul român nu are nevoie de nicio siluire și de nicio amenințare din afară pentru a garanta libertatea desăvârșită, culturală și națională, a tuturor naționalităților care trăiesc pe pământul României Mari și nu are nevoie de aceasta, d-lor, pentru că nu există. [...] D-lor deputați, nu s-a născut și nu se va naște un român care să-i spună unui om de altă națiune, de alt sânge: fă-te român! Românul este prea mândru pentru așa ceva. Dar ceva mai mult, românul îi spune: dacă vrei să te faci român, să nu te faci român numai de datini și obiceiuri, ci și de limbă, pe care trebuie să o vorbești foarte bine; căci noi nu suntem ungurii, care erau gata să aplaude pe oricine care era în stare să spună două, trei vorbe în limba lor și să-l admire cât de frumos vorbește. Românul, pentru cine îl aude vorbind pocit, are o armă cumplită, o armă grozavă: sarcasmul și râsul. Își râde de el. [...] Îi cere să vorbească perfect românește.

Nicolae Lupu: D-le Codreanu, sunt dator să vă atrag atenția că în această incintă sunt foarte mulți reprezentanți ai naționalităților din Ardeal.

Ion Zelea-Codreanu: Ei vorbesc toți destul de bine românește, eu însă vorbesc despre marea toleranță a poporului român.

C. Xeni: Nu e toleranță, e drept!

Ion Zelea-Codreanu: E, drept, însă acest drept rezultă nu numai din concepția de drept internațional, ci el rezultă din însuși sufletul poporului român, că poporul român așa înțelege, asta vreau să spun. Anume că nu înțelege poporul român să-l silească pe cineva să-și lepede neamul lui și să se dea în neamul românesc, el nu înțelege să-l facă pe cineva să-și lepede legea lui și să-l silească să se dea în legea românească. Ca să vedeți până unde merge cu această concepție poporul român, să vă citez o epigramă a d-lui Cuza, [pe] care a făcut-o cuiva care voia să-și lepede legea lui, dar numai pentru interes, nu din convingeri adânci. I-a spus unuia la Iași: „Geaba cerci să te botezi, jupâne, căci apa trece, jidovul rămâne!” [...] Prin urmare, vedeți, nu cerem nimănui să-și lepede legea lui, nu cerem nimănui să-și lepede naționalitatea lui. Însă, d-lor, sunt dator să constat că pe pământul românesc sunt naționalități din[tre] acelea care s-au alipit cu tot sufletul la România Mare; este

naționalitatea care a făcut declarația de la Mediaș, este naționalitatea care cea dintâi a făcut declarația de la Cemăuți; să se știe că poporul român nu uită acest lucru și nu va uita niciodată în viitor dragostea cu care s-au alipit aceste naționalități de Patria Mamă, de România Mare. Este o a doua categorie de naționalități, sunt naționalitățile care încă nu s-au dezvățat să se uite dincolo de hotare, să se uite cu ură la alcătuirea statului român. Să se știe bine, aceluia le facem declarația: să-și ia odată pentru totdeauna rămas bun de la orice gând de dușmănie și de la orice gând de știrbire a României Mari; pentru un bulgăre din România Mare, cel din urmă, cel din urmă ins din acest neam e hotărât să moară; nu se va știrbi pământul românesc niciodată! Să știe și acei care visează spre răsărit și acei care visează spre apus și acei care visează spre miazăzi, că nu vom permite niciodată să se atingă hotarele țării. D-lor deputați, în sfârșit, mai este o naționalitate care nu se uită într-o anumită parte de hotar, ci care se uită în toate părțile, peste toate hotarele, și care naționalitate socoate că va putea, prin ajutorul celor de peste hotare și prin lupta lor economică ascunsă împotriva noastră, să ne oprească de a ne crea clasa de mijloc românească națională și de a fi stăpâni pe orașele noastre, de a fi stăpâni pe cultura noastră națională originală, de a fi stăpâni pe bogățiile pământului nostru! Care cred că vor putea să se substituie păturii noastre diriguitoare. Această naționalitate să știe: pe câtă vreme va sta pașnică și nu va unelti pe pământ românesc împotriva intereselor românești, se va bucura de toate drepturile și de toată egalitatea în fața poporului românesc. În momentul, însă, în care va crede că poate să înfrângă economicște poporul român și să uzurpe, sub diferite forme, conducerea lui, toate puterile vii ale neamului acestuia se vor uni pentru a înlătura această primejdie care ne amenință.

A. C. Cuza: Foarte bine.

C. Xenii: Care naționalitate?

Ion Zelea-Codreanu: Jidani, d-le!

C. Xenii: Acea este naționalitate? Acea este rasa!

Ion Zelea-Codreanu: D-lor deputați, ultima frază asupra căreia mă voi opri este aceasta: „În politica externă, alăturarea strânsă de aliații care ne-au ajutat”. Țin să fac, în numele Partidului Naționalist-Democrat doctrinar... (întreruperi). Apoi, dacă ați plecat și n-ați auzit explicațiile de la început, ce să vă fac. Și ați plecat anume, zic eu, ca să nu le auziți! Țin, d-lor deputați, să declar că nu cred că să poată exista pe pământul românesc un om politic care să creadă că se poate uita în viitor sângele vărsat în comun cu aliații, că se pot uita aceia dintre ostașii aliaților, care au murit aici pe pământul românesc apărând steagul nostru și libertatea românească, precum cred că nu se va uita niciodată de către aliați...

Virgil Madgearu: Dar dacă erau jidani?

Ion Zelea-Codreanu: ... și faptul că intervenția noastră armată a avut darul de a atrage asupra ei 40 de divizii vrăjmașe, schimbând astfel pasul soartei. Și asupra politicii externe îndeobște, eu cred că cea mai bună dintre toate politicile externe este aceea de a pregăti puterile poporului românesc, ca el să poată totdeauna să [se] impună dușmanului și să fie de folos în toată puterea cuvântului și aliaților și civilizației omenești îndeobște. [...] D-lor deputați, îmi pare rău că distracția ușoară

a minorității nu schimbă împrejurările extrem de grele prin care trece neamul nostru în momentele acestea atât de grele, încât eu aş crede că sunt chiar mai grele decât momentele cele mai hotărâtoare prin care am trecut noi. D-lor deputați, în asemenea împrejurări, când îngrijorarea vine din toate părțile, când îngrijorarea chiar în mod oficial este afirmată prin cuvinte care ne vin de pe banca ministerială și, încă o dată repet, prin ceea ce fiecare din noi știm, în momentele în care greutățile sunt nu numai înlăuntrul țării noastre, ci lucruri foarte îngrijorătoare se prepară împotriva noastră dincolo de hotarele țării, de către dușmanii noștri, în momentele acestea toată lumea se întreabă cu îngrijorare cum vom scăpa din greutățile acestea? D-lor, am convingerea adâncă că prin unirea tuturor, voită sau nevoită, vom trece peste toate greutățile, pentru că poporul român are o pavăză întreită: Dumnezeu, regele și armata! Și poporul român, căruia Dumnezeu i-a hărăzit un mare și strălucit viitor, va ajunge în scurtă vreme la strălucirea predestinată, urmărind trei căi: calea ordinei, calea muncii și calea dreptății.

Ședința A.D. din 2 august 1920²¹²

[Comunicări adresate subsecretarului de stat al Refacerii și Aprovizionării, ministrului de Finanțe, Nicolae Titulescu, ministrului Agriculturii și Domeniilor, Teodor Cudalbu și președintelui Comisiei de împrumut, Constantin Garoflid]

D-le președinte, am onoarea de a interpela pe d-l subsecretar de stat al Refacerii și pe d-l ministru de Finanțe.

1) Au cunoștință dumnealor de mărimea dezastruoasă a distrugerilor produse de război în comunele Dornelor și pe valea Bistriței din județul Suceava? 2) Ce măsuri au luat sau intenționează a lua pentru ca populația acestei regiuni, câtă a mai rămas, să nu fie silită a locui și iarna care vine în colibe de cetină sau barăci de scânduri, pe gerurile aspre ale regiunii aceleia? 3) Ce măsuri socot dumnealor că ar fi potrivite pentru a garanta hrana populației în aceste regiuni, unde cerealele nu se fac, iar comunicația în timpul iernii este foarte grea, câteodată chiar imposibilă din cauza troienelor? 4) Ce măsuri intenționează [a lua], pentru a procura acelei populații îmbrăcăminte în vederea iernii care vine? 5) Refacerea întregă de atâta timp așteaptă, a acareturilor, a împrejmuirilor, a vitelor cornute și a oilor – care înainte de război alcătuiau bogăția acelei regiuni și o mare bogăție a țării – este măcar definitiv plănuită? Și care este planul? 6) Pentru acele dintre averi care nu se pot reface, când se vor achita despăgubirile bănești? Măcar decretul-lege relativ la acoutul de 20% asupra despăgubirilor²¹³, când se va înfăptui? 7) Având în vedere chestiunea generală a refacerii regiunilor distruse de război din întreaga Românie Mare și a despăgubirii bănești a dăunaților, d-l ministru de Finanțe a avizat la soluționarea uriașei părți pur financiare a problemei? Și care anume socoate d-sa că ar fi soluția?

²¹² D.A.D., M.O., nr. 36, 10 august 1920, p. 654.

²¹³ Vezi nota 104.

A doua. Am onoarea a atrage luarea aminte a d-lui ministru de Război [Ion Rășcanu] asupra stării imposibile în care au rămas în urma războiului șoselele județului Fălciu care, fiind grav deteriorate, prin mulțimea trupelor care au staționat în județ, cum și prin trecerea trupelor rusești, au fost aproape desființate prin mai multe ploi torențiale și inundații din vara aceasta. Populația județului suferă imens, deoarece cea mai neînsemnată ploaie face comunicația absolut imposibilă. În același timp, e un mare neajuns, atât pentru interesele locuitorilor din dreapta Prutului, cât și a celor de pe malul stâng, lipsa de poduri fixe măcar în locurile cele mai importante. De altfel, în genere, chestiunea podurilor peste Prut, mai ales în această regiune, o socot de mare importanță strategică și națională. Pentru toate aceste motive am onoarea a ruga pe d-l ministru de Război să ordone ca o parte din[tre] trupele care ajută la refacerea țării să se transporte în județul Fălciu, pentru deregarea [refacerea] șoselelor și construirea podurilor peste Prut.

A treia. Am onoarea a vă ruga să binevoiți a interveni la d-l subsecretar de Stat al Aprovizionării să binevoiască a-mi comunica măsurile pe care le-a luat sau de urgență le va lua pentru aprovizionarea țărănimii cu bumbac pe prețuri convenabile, fiind știut că prețurile actuale sunt o adevărată spoliație, când bumbacul există în comerț. De multe ori nu există deloc și lipsa lui amenință sănătatea țărănimii. Din răspunsul ce voi primi, voi vedea dacă nu va fi cazul de a dezvolta o interpelare.

Ultima. Am onoarea a vă ruga să binevoiți a interveni la d-l ministru al Agriculturii [și Domeniilor, Teodor Cudalbu], cum și la d-l ministru secretar de stat, președinte al Comisiei de împrumut [Constantin Garoflid], să mi se comunice de urgență: ce măsuri au luat dumnealor pentru a se procura țărănimii uneltele agricole de care duc mare lipsă și pentru care, când le găsesc, trebuie să plătească prețuri exorbitante? Ce măsuri au luat ca însămânțările de toamnă să nu fie imposibile, din cauză că țărâniea a ajuns să fie aproape complet lipsită de instrumente agricole? Din răspunsurile ce voi primi, voi vedea dacă nu va fi cazul de a dezvolta o interpelare.

Ședința A.D. din 18 decembrie 1920²¹⁴

[Comunicare în chestiuni personale]

D-lor deputați, au trecut opt zile de când am cerut cuvântul în chestiune personală. Nu am voit să intervin nici imediat, cum obișnuiesc mulți, nici la sfârșitul aceleia sau altei ședințe, pentru că voiam să se termine discuția materiei începute, adică a noului regulament, pentru ca după aceea să pot interveni în mod regulamentar. Și fiindcă a trecut atâta timp, d-lor deputați, să-mi dați voie să spun în două cuvinte care este chestiunea mea personală și cu cine. Chestiunea personală este cu d-l dr. Lupu și s-a iscat în modul următor. D-l dr. Lupu, după obiceiul d-sale, l-a apostrofat, nu-mi aduc aminte cu ce cuvânt, pe d-l Cuza. Eu atunci i-am spus: „Vezi de rabinul Segal de la Zürich!”. Era o chestiune care nu putea jigni pe d-l dr. Lupu, întrucât

²¹⁴ D.A.D., M.O., nr. 12, 22 decembrie 1920, p. 262–264.

i-am adus aminte de telegrama rabinului Segal, pe care a citit-o odată de pe banca ministerială. La aceasta, d-sa mi-a aruncat cuvintele: „Interesează-te de barăci!”. D-lor, în clipa aceea am cerut cuvântul în chestiune personală, pentru că de vreo două săptămâni sau mai bine, chiar de la începutul sesiunii actuale a Parlamentului, împotriva mea s-au lansat în mod subtil o serie de calomnii fâțișe, în mod deghizat și direct personal de la un grup la altul. Și iată în ce fel.

Unul dintre prietenii politici ai d-lui dr. Lupu, d-l senator [Constantin] Dinescu, a cerut de la Senat – vedeți, anume acolo unde nu pot cere cuvântul în chestiune personală, ca să mă apăr –, a cerut, zic, un dosar cu privire la niște acte din care ar reieși că eu aș fi obținut în condiții anormale, și anume pentru a face afaceri, niște scânduri de la Ministerul de Război. A fost suficient acest lucru pentru ca o anumită presă – „Adevărul”, „Dimineața”, „Socialismul” și altele – imediat să dea amploarea trebuitoare și să spună ceea ce d-l senator Dinescu, prietenul d-lui Lupu, o spunea din grup în grup. Mi-au spus o serie întregă de d-ni senatori și o serie întregă de prieteni, de colegi, de aici din Cameră, că d-l senator Dinescu se simțea obligat să vină din grup în grup să spună ce înseamnă această cerere de dosare. Și explicația, d-lor deputați, era următoarea, mai mult decât acuzațiile care mi se aduceau în presă, anume că eu aș fi făcut o cerere către Ministerul de Război ca să-mi cedeze o mare cantitate de scânduri din barăcile militare care se desfăceau, și nu numai atât, ci că însăși soția mea ar fi făcut o petiție în care ar fi declarat că este văduvă de război și că, în virtutea acestei declarații, ar fi căpătat și dânsa o altă mare cantitate de scânduri; pentru ca aceste mari cantități de scânduri, eu, împreună cu soția mea, să le speculăm pe piață, adică să le vindem cu 700–800 [de] lei metru cub, după ce le-am fi luat cu 20 [de] lei. Și, bineînțeles, în modul acesta ne-am fi îmbogățit. [...] D-lor deputați, bineînțeles că [o] anumită presă a amplificat și chestiunea, presărând-o, ca de obicei, cu insulte. Și atunci eu, vă spun drept, în momentul în care am văzut acest sistem de a căuta să se atenteze în mod laș la cinstea personală a cuiva, care fiecăruia dintre d-voastre îi este cea mai scumpă bogăție, și mai ales când e vorba și de cinstea soției și a copiilor, atunci am căutat – și o știu chiar unii din[tre] adversarii mei personali, dar care îmi sunt simpatici – de pe aceste bănci, că am rugat să releveze chestiunea în Cameră, ca să am cuvântul în chestie personală. Nu am găsit pe nimeni să-mi facă acest serviciu și serviciul, fără ca sa-l vrea, mi l-a făcut d-l dr. Lupu. Nu pot să-i zic că-i mulțumesc d-lui dr. Lupu pentru aceasta, căci ar fi hazliu să-i mulțumești unui lup, de pildă, pentru că a binevoit a cădea în capcană [...].

Dar iată cum stă chestiunea și vă rog pe d-voastre toți s-o judecați. D-lor, locuința mea este în orașul Huși. Prin orașul Huși au trecut în timpul războiului trupe rusești – și toată lumea știe ce înseamnă aceasta – și au fost cantonate atâtea trupe de-ale noastre. Eu am acolo o casă, o grădină, câteva acareturi. Mi s-au stricat din acareturi, mi s-a stricat gardul din jurul grădinii și al viei. Am căutat să mă interesez, să-mi cumpăr material pentru ca treptat să-mi dreg acareturile și gardurile. Am cumpărat sârmă ghimpată și am cerut să mi se vândă de la Ministerul de Război, exact în condițiile în care se vinde fiecăruia cetățean, o cantitate mai mare de scânduri din barăcile care se desfăceau. În adevăr, d-lor deputați, eu credeam că

voi putea obține măcar 20 [de] metri cubi de scânduri, care abia mi-ar fi ajuns. Și cum eu eram aici, l-am rugat pe d-l ministru ca să acorde soției mele, la Huși, o cantitate măcar de 20 [de] metri cubi de scândură, din care, desigur, numai jumătate putea să fie utilizat, deoarece materialul e în mare parte stricat. În loc de acestea, cu toate ordinile d-lui ministru, m-am ales cu patru metri cubi de scândură! Materialul acesta, d-lor, se dădea tuturor mobilizaților și se dădea și aceluia care nu au fost mobilizați și se plătea un preț de către acei care au fost mobilizați și alt preț de către aceia care nu au fost mobilizați. D-lor deputați, am fost și eu mobilizat de la începutul și până la sfârșitul războiului celui mare. Cu toate acestea, mi s-a cerut să plătesc ca nemobilizații. Se plătea cu 27 [de] lei, cu 40 [de] lei și cu 80 [de] lei metru cub. Am plătit 80 de lei metru cub de scânduri vechi care se desfăceau. D-lor deputați, dar se va zice: da, dar trebuie să fie ceva. D-ta, din cei patru metri cubi de scânduri, trebuie să fi vândut ceva. Nu le-ai întrebuințat pe toate pentru d-ta, de vreme ce s-a spus acest lucru. D-lor deputați, nu numai că nu am putut să vând ce am luat – pentru că, după cum am spus, mi-ar fi trebuit 20 de metri cubi de scândură, nu că nu am vândut niciun metru cub, ci n-am vândut nicio jumătate de scândură. Dar, d-lor deputați, mă mândresc că am atâția dușmani personali în toată țara. [...] D-lor, mă mândresc cu faptul acesta. D-lor, dacă atâția dușmani vor dovedi că eu am vândut o singură surcică din aceste scânduri, atunci primesc să rămân descalificat, eu și familia mea, pentru totdeauna și să-mi trag toate consecințele în fața d-voastre.

D-lor deputați, totuși ar putea spune cineva: dar, mă rog, dumneata afirmi lucrurile acestea, dar cu ce le dovedești? Și știu că în materie de asemenea natură trebuie să dovedești. Eu nu m-am înarmat cu o chitanță de plată a taxei, nu mi-a venit în minte că se vor ivi asemenea scormituri, dar aflând că întrebarea s-a făcut în Senat și știind că d-l ministru de Război [Ion Rășcanu] trebuie să răspundă, am mers și am luat o copie de pe răspunsul trimis cancelariei Senatului de ministrul de Război și acolo am găsit și numărul chitanței și suma și cantitatea cumpărată și vă rog să-mi dați voie s-o citesc. Tot [ceea] ce privește cinstea unui om public trebuie să fie interesant pentru toată incinta Camerei, cu atât mai mult când este vorba de cinstea unuia dintre deputați [se citește documentul invocat, semnat de ministrul de Război, datat 2 decembrie 1920]. Știu, d-lor deputați și eu, și mi-au spus și anumiți d-ni colegi, care au o idee înaltă de ceea ce se numește simțământul de onoare, pentru faptul că te-a atacat pe d-ta, d-ta poți să răspunzi de la tribuna Adunării, dar când cineva este atât de veninos încât încearcă a murdări numele soției și a familiei d-tale, d-ta ai datoria să videzi pe alt teren această chestiune. Da, d-lor, sunt perfect de acord cu colegul care a făcut această observație; un singur lucru [menționez] – a ieși pe teren cu cineva înseamnă a acorda o anumită considerație pentru adversar, a avea oricât de puțină stimă, dar a avea!

Iată, însă, că în momentul în care mă gândesc la ceea ce încercă să facă cu numele soției mele d-l senator Dinescu, când mergea calomniind din grup în grup, la fiecare senator în parte și la colegii noștri din Cameră, atunci îmi aduc aminte de sublocotenentul Constantin Dinescu, din Regimentul 25 Infanterie, regiment în care am servit și eu. Și care sublocotenent, într-una din luptele de la Oituz, în septembrie 1916, în văzul trupeii și al ofițerilor, a ridicat mâinile în sus și s-a predat

inamicului. [...] Da, spun aceste lucruri despre fostul secretar general de la ministerul de Interne, fost secretar general al d-lui dr. Lupu, care în timpul secretariatului său s-a dus cu automobilul luminat cu electricitate la Huși, în timpul sărbătorilor, și a cheltuit acolo ceva mai mult cu acel automobil decât am plătit eu pe cei patru metri cubi de lemn pe care i-am cumpărat. D-lor, dar veți spune d-voastre: acuzația aceasta e foarte gravă! Da, dar eu mă acuz și pe mine însumi; care este imputarea ce mi-o fac? Dacă d-l senator Dinescu, prietenul d-tale, d-leLupu, azi este pus în situație să ceară dosare de la Ministerul de Război împotriva mea și a soției mele, făcând aceasta cu anumită intenție, de a calomnia, apoi aceasta, d-lor deputați, mi-o datoresc mie, o jur aceasta pe cuvântul meu de onoare și iată cum. D-lor deputați, când s-a întâmplat această crimă, nu știam că Regimentul 25 de Infanterie, regiment de veche glorie românească, cântat de marele bard Vasile Alecsandri, va avea nenorocul să aibă un comandant pe care noi înșine a trebuit să-l împușcăm în urmă și credeam că o dezertare ticăloasă, deși individuală, ar putea atinge și păta gloria și steagul acestui regiment. Și atunci, nu știu pe ce să jur pentru ca d-voastră să fiți convinși de ceea ce spun eu acum. D-lor deputați, am intervenit cu toată puterea mea de convingere și cu câtă trecere aveam eu printre ofițerii din Regimentul 25 Infanterie și am intervenit la cei care au văzut acest lucru, acei care trebuiau să raporteze, și le-am cerut să nu fie trecut dezertor, ci în rândul prizonierilor. Dacă nu aș fi făcut eu acest lucru, atunci nu mai aveam prilejul eu să vă vorbesc acum de la această tribună, pentru a-mi apăra cinstea mea și a soției mele împotriva unui calomniator! [...] Recunosc și eu că în acest caz nu mi-am făcut datoria, acoperind un dezertor, dar am făcut-o de bună credință, pentru a apăra strălucirea unui drapel de-o pată murdară. Acum însă am prilejul să regret mai mult decât d-voastre această a mea slăbiciune [...].

Pentru cine socoate că declarația mea poate să nu fie suficientă, vă spun numai atât: mai trăiesc încă ofițeri și soldați dintre cei care au privit această scenă mizerabilă! Ei există, pot fi găsiți și interogați de parchetele militare, vor mărturisi! Așa fiind, l-aș întreba pe colegul nostru, care îmi vorbea de vidarea incidentului pe calea indicată de codul de onoare, pot eu să apar pe teren în asemenea condiții?! [...] Atunci nu-mi rămâne decât să vin să protestez cu toată energia, în contra infamiei care se face, târându-mi numele soției mele în noroi, demascând calomnia! Și, d-lor, eu țin să fac o declarație. Sunt cel mai sărac profesor din România Mare și nu-mi este rușine de sărăcia mea. Am șapte copii și nevastă-mea muncește din greu pentru ei, luptând cu sute de nevoi. Nu voi lăsa altă moștenire copiilor mei, căci nu voi putea să le las alta decât cinstea mea, dar aceasta sunt hotărât s-o apăr până la sfârșit în contra oricui va încerca s-o știrbească. Și ce rău face colegul nostru, d-l dr. Lupu, că își însușește întotdeauna, cu voie sau fără voie, din cauza impulsivității, orice versiune care este împotriva cuiva. Rău face d-l dr. Lupu, căci iată, țin să fac de la această tribună o mărturisire. D-lor, știe foarte bine d-lui câtă adversitate de păreri și câtă adversitate de politică există între mine și d-sa, în același județ unde suntem. Și, totuși, deși au venit la mine sute de inși și mi-au cerut ca de la tribună să cer dosare, că ce a făcut d-lui cu școlile și cu infirmeriile pe care le-a făcut pe când era prefect de județ. Și eu am răspuns că nu pot să cer,

pentru că eu nu știu nimic și nu vreau să merg pe incertitudini, să insinuez. Și, d-lor, au venit atâția inși la mine și mi-au spus să cer de la tribună d-lui ministru de Interne să-mi comunice ce sumă de bani lipsea din fondurile secrete, când d-l Dinescu și d-l dr. Lupu au plecat de la ministerul de Interne, și am refuzat. [...] Chiar zilele acestea mi s-a atras luarea aminte de către unii colegi, care știau că voi avea chestiune personală cu d-l dr. Lupu, și mi-au spus-o și sute de alți inși, ca să pun o întrebare precisă și categorică. În [ceea] ce mă privește, primesc să vină și prieteni și dușmani să vadă sărăcia în care trăiesc, nu-mi este rușine de ea, voi da cont de fiecare cinci bani, voi da cont de ce copiii mei adeseori umblă desculți și dezbrăcați; voi da cont de ce sunt adesea atâtea suferințe în familia mea. Dar aș fi foarte curios să văd și să ne dea cont și d-l dr. Lupu, nu mie și nu nouă, ci opiniei publice, cu ce trăiește d-sa de la 1914 până în ziua de azi? Când nu are cinci bani leafă de atâția ani de când nu mai e slujbaș al statului și nu câștigă cu meșteșugul său nimic; sunt foarte curios să știu cu ce trăiește, cu ce călătorește în Rusia, în Franța, în Anglia, în America și în Cehoslovacia și de unde a cheltuit, numai în județul Fălciu, în timpul alegerilor, o avere la care eu nu aș ajunge, chiar dacă ar fi să trăiesc o sută de vieți!

Ședința A.D. din 21 decembrie 1920²¹⁵

[Comunicare în chestiuni personale]

D-lor deputați, în ședința de sâmbătă, d-l dr. Lupu a afirmat că prietenul d-sale, senatorul C. Dinescu, va dovedi, cu ocazia unei interpelări, că eu aș fi luat de la Ministerul de Război două vagoane de sârmă. [...] Să nu cumva să credeți d-voastră că atunci când apăr eu cinstea mea și a familiei mele, voi pleca de la tribună fără să spun ce am de spus, să nu cumva să credeți, căci precum aveți d-voastră dreptul să vă apărați fiecare, așa am și eu dreptul să mă apăr de la această tribună de calomniile infame ce mi se aruncă. Prin urmare, rog să mă ascultați. Sistemul este din cale afară de brevetat la d-voastră, ca atunci când nu vă convine ceva, să faceți zgomot, să nu se audă. Așadar, d-lor deputați, a afirmat d-l dr. [Nicolae] Lupu că eu aș fi luat două vagoane, adică 20 000 kg sârmă ghimpată, și că un vagon l-am întrebuințat pentru gospodăria mea și un vagon l-am vândut unui oarecare jidan Schemsohn. D-lor, răspund cu acte. Am mers la Ministerul de Război să-mi cer o copie de pe ordinul care s-a dat, și iată. vi-l citesc: „Telegramă. Binevoiiți, vă rog, a elibera, contra cost, d-nei Eliza Zelea-Codreanu – pentru că eu eram aici și soția mea era acasă – din Huși, când se va prezenta, cinci mii kg sârmă ghimpată. Ministru de Război, general Rășcanu”. Această sârmă ghimpată o am și acum acasă la mine, deoarece n-am fost în stare încă să încep construirea gardului în jurul viei mele. N-am vândut nici lui Schemsohn, prietenul d-lui dr. N. Lupu să dovedească că eu am luat două vagoane și că am vândut un vagon, astfel rămâne un calomniator de rând!

O voce: De câte ori ai luat câte 5 000 kg?

²¹⁵ D.A.D., M.O., nr. 14, 24 decembrie 1920, p. 284.

Ion Zelea-Codreanu: O singură dată și desfid pe oricine să dovedească că am luat mai mult. Și oricine îmi spune acest lucru fără să-l dovedească este un calomniator ordinar. Iar încât privește pe Schemsohn, vă declar că nu numai că nu-l cunosc, dar nici de numele lui n-am auzit decât acum, după cum nu cunoșteam nici numele lui Brandis, pe care l-am auzit de la d-l dr. N[icolae] Lupu.

Ședința A.D. din 28 decembrie 1920²¹⁶

[Comunicare despre neregulile sesizate în județul Suceava în alcătuirea tablourilor de împroprietărire pentru văduve și orfani de război; petiția funcționarilor administrației financiare din orașul Huși și județul Fălciu; situația comunei Rădășeni, județul Suceava]

D-lor deputați, țin să atrag luarea aminte a onoratei Adunări, și-mi pare rău că nu este aici d-l ministru secretar de stat, președinte al Comitetului agrar, pentru a atrage atenția d-sale că în toate comunele din județul Suceava, nu știu dacă faptul se petrece și în alte județe, s-a făcut o mare nedreptate cu alcătuirea tablourilor de împroprietărire în ceea ce privește pe văduvele și orfanii celor morți pe câmpul de luptă, care n-au fost admiși pe tablou nici măcar la rând cu contingentul din care cei morți făceau parte, ca și când nu ar avea dreptul la pământ. Este o nedreptate strigătoare ideea că din mijlocul acestor copii orfani și văduve să se alcătuiască un anumit proletariat agricol. Eu îmi fac datoria, atrăgând atenția d-lui ministru asupra acestui lucru, căci pot să vă afirm că înșiși sătenii care sunt de categoria întâi și care sunt înscriși în tablouri, protestează în contra acestei nedreptăți ce se face văduvelor și orfanilor de război, ei înșiși fiind dispuși să cedeze din drepturile lor, fiindcă nu vor să ia înaintea aceluia care au murit pe front.

Cu acest prilej, am onoare a depune pe biroul Camerei o petiție din partea funcționarilor administrației financiare din orașul Huși și județul Fălciu. D-lor, funcționarii din administrațiile financiare sunt acei care muncesc în modul cel mai intens, dar care sunt cei mai rău retribuiți decât orice altă categorie de funcționari din țară. De aceea, rog pe d-l ministru de Finanțe [Nicolae Titulescu] să aibă în vedere cererea dreaptă a acestor funcționari.

În sfârșit, am onoare a atrage luare aminte a d-lui subsecretar de stat al Aprovizionării, cât și d-lui ministru al Comunicațiilor [Gh. Văleanu] și d-lui ministru al Agriculturii [și Domeniilor, Teodor Cudalbu], asupra comunei Rădășeni, din județul Suceava. Această mare comună se ocupă din vremuri străvechi numai cu cultura pomilor, care constituie singurul izvor de existență al sătenilor. Anul acesta comuna are de desfăcut aproximativ 100 vagoane de mere. Toate încercările sătenilor de a obține mijloacele de transport necesare pe C.F.R. au rămas zadarnice. Rog a interveni grabnic pentru a li se pune imediat la dispoziție vagoanele necesare, astfel ar fi o mare pierdere pentru sătenii respectivi și o pierdere pentru alimentarea țării.

²¹⁶ D.A.D., M.O., nr. 20, 31 decembrie 1920, p. 424.

[Interpelare pe marginea Proiectul de lege
pentru reforma agrară din Bucovina]

D-le președinte, d-lor deputați, nu pentru a face caz de religiozitatea mea – din nenorocire nu face nimeni astăzi caz de așa ceva –, ci pentru a face o asemănare, vă voi spune că de câte ori am posibilitatea să merg la biserică, merg. Și, d-lor deputați, am făcut observația că în cursul slujbei religioase, diferitele părți ale ei sunt diferit considerate, unele mai puțin importante, când, de pildă, publicul șade în strană, în alte împrejurări când – după un obicei care nu este frumos pentru bine-credincioși –, își permit chiar a vorbi întreolaltă; este însă momentul hotărâtor când se anunță ieșirea din altar a preotului cu Sfintele Daruri. Atunci, d-lor, corul cântă și cântă și sufletul credincioșilor celor adevărați: „Toată grija cea lumească acum să o lepădăm!”.

D-lor deputați, în adevăr, noi, care ar trebui cu toții să oficiem aici pentru interesele obștești ale neamului ca niște adevărați preoți sau cel puțin să ne purtăm ca niște credincioși adevărați în biserică și noi în diferite împrejurări, avem diferite atitudini. Câteodată mai admiși, de multe ori mai puțin admiși de opinia publică a țării. Sunt, însă, împrejurări mari ca acestea când, în adevăr și noi în sufletul nostru trebuie să cântăm în cor imaginar: „Toată grija cea lumească acum să o lepădăm!”. D-lor, grija cea lumească aici, în Adunare, înseamnă grija de luptă între diferitele partide, grija de a se menține unii la putere, grija de a veni alții la putere, grija unora sau a celorlalți de a avea cutare răsunet în mijlocul poporului, a alegătorilor sau, și mai rău, de a apăra interesele a câtorva împotriva intereselor neamului.

Este așa de mare și așa de solemn momentul acesta, când vine o lege agrară care pune capăt unor procese de veacuri în chestiunea agrară, încât, în adevăr, trebuie să întâmpinăm această lege cu toată religiozitatea sufletului nostru și să punem tot ce este putere și sinceritate în sufletul nostru, ca ea, date fiind împrejurările și posibilitățile, să iasă cât se poate de bună. [...] În același timp, d-lor deputați, voi face un apel și la d-l președinte al Adunării și la onoratul guvern să lase discuția complet liberă.

D-le președinte, oricâte ședințe am fi să ținem, oricât efort ne-ați cere din punct de vedere al timpului, chestiunea o consider așa de mare, încât nu trebuie să existe niciun singur deputat în Adunare care să aibă de spus ceva în chestiunea aceasta și să fie oprit sau împiedicat de a o spune; să spună fiecare tot ce are de spus și tot ceea ce are pe suflet, să contribuie cu tot ce are mai bun în ființa sa, în sufletul său, pentru perfecționarea acestei legi de însemnătate uriașă.

D-lor deputați, acestea spuse, să ne apropiem de subiect. În fața noastră se găsește legea pe care ne-o prezintă d-l raportor, pe care ne-o prezintă guvernul. Noi trebuie să o cercetăm, să o prefacem, să o votăm. Dar înainte de a proceda la acest lucru, e absolut necesar să știm care sunt puterile noastre. D-lor, cea dintâi chestiune

²¹⁷ D.A.D., M.O., nr. 93, 28 mai 1921, p. 2206–2214.

e caracterul și puterea Adunării noastre. Ce sunt actualele Adunări legiuitoare? Căci această lege este în strânsă legătură cu Constituția. Și atunci se pune întrebarea: suntem noi sau nu suntem o Adunare Constituantă? Adică o Adunare care ar putea să modifice oricare articole care sunt în Constituție sau măcar art. 19²¹⁸, ori nu? [...] Eu la aceasta răspund următorul lucru: dacă e vorba că pentru legea aceasta să fie nevoie de două treimi, eu nu mă îndoiesc o singură clipă că dacă ea se va modifica puțin, așa cum sunt interesele poporului român, atunci nu două treimi, ci aproape unanimitatea va vota cu entuziasm legea aceasta.

Nicolae Lupu: Chestiunea e alta. Această lege corespunde interesului poporului român ori ba?

Ion Zelea-Codreanu: Aceasta o s-o discutăm și o s-o vedem acum. O spun, însă, de mai înainte, că modificând puține articole, legea poate fi bună. D-lor deputați, care e părerea noastră, a Partidului Naționalist-Democrat, în numele căruia am onoare a vorbi de la această tribună. [...] Părerea noastră e următoarea. Noi suntem și nu putem fi decât Adunare Națională Constituantă! Și iată pentru ce – câteva din[tre] motive: d-lor, întâi ne-am adunat reprezentanți ai poporului român din toate hotarele României. Dacă nu admitem acest caracter Adunărilor, oricâte vor fi ele, până când se va desăvârși Constituția, atunci vedeți d-voastre, ne punem într-o situație foarte grea căci, prin însuși faptul prezenței fraților noștri din țările alipite, noi forțăm întrucâtva anumite articole din Constituție. Acesta este un argument. Al doilea. D-lor deputați, Adunarea care a precedat această Adunare a spus-o hotărât în public, atât guvernul cât și Adunarea și asupra caracterului ei nu a fost nicio discuție nicăieri, că este Adunarea Națională Constituantă. Dar atunci ar putea să spună cineva: dacă suntem Adunare Națională Constituantă, atunci înseamnă, și am auzit pe cineva spunând acest lucru, că acum nu avem Constituție. Se poate?! D-lor deputați, mie mi se pare că această concluzie este cu desăvârșire greșită. Noi putem foarte bine să fim Adunare Națională Constituantă și, totuși, să avem vechea Constituție. Îmi dați voie să fac asemănarea următoare. Mă rog, eram noi, neamul românesc, într-un sat, cu căsuța noastră cam nevoiașă, nu pentru că am fi fost de obârșie nevoiașă, ci pentru că anumiți dușmani ai noștri ne-au luat părți din moșia noastră, ne-au luat părți din drepturile noastre și câteva sute de ani ne-am judecat cu ei într-un proces greu. Dar, în sfârșit, la ultimul termen pe care l-am avut, la 1916–1919, am câștigat noi procesul și am devenit chiaburi în sat. De când am devenit chiaburi, nu mai puteam sta în căsuța cea mică pe care o aveam, ci trebuie să ne facem o casă mare, luminoasă, cum se cuvine unui chiabur în sat! Ei, ce minte ar avea acel om care ar veni și ar zice: apoi, fiindcă trebuie să ne facem o casă mare, atunci hai să radem

²¹⁸ Art. 19 din Constituția de la 1866 are următorul conținut: „Proprietatea de orice natura, precum și toate creanțele asupra Statului, sunt sacre și neviolabile. Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauza de utilitate publică legalmente constatată și după o dreaptă și prealabila despăgubire. Prin cauza de utilitate publică urmează a se înțelege numai comunicațiunea și salubritatea publică, precum și lucrările de apărarea țării. Legile existente privitoare la alinierea și lărgirea străzilor de prin comune, precum și la malurile apelor ce curg prin sau pe lângă ele rămân în vigoare. Legi speciale vor reglementa procedura și modul exproprierii. Libera și neimpedicala întrebuintare a râurilor navigabile și flotabile, a șoselelor și [a] altor căi de comunicare este de domeniul public”. <http://legislatie.resurse-pentru-democratie.org/constitutie/constituțiunea-din-1866.php> (20 aprilie 2015).

din temelie căsuța noastră cea mică și apoi să începem casa cea mare?! Nu! Ne vom mulțumi cu căsuța cea mică până vom putea, din materialul pe care îl vom aduna, să ridicăm, să mobilăm casa cea mare și luminoasă! Și numai după aceea vom înlătura pur și simplu căsuța cea mică. Altfel, până am mântuit-o pe cea mare, am fi expuși furtunii, gerului și viscolului. Și n-ar fi bine! [...] Prin urmare noi, naționaliștii democrați, afirmăm că aceste Adunări pot să concilieze, în același timp, toate rosturile de viață ale țării și ale neamului nostru. Aceasta este părerea noastră! Și atunci, fiindcă așa este și nu poate fi altfel, eu susțin că noi avem dreptul să modificăm, dacă votăm așa cum trebuie votată modificarea pentru Constituție, anumite articole din ea, și deci putem modifica și articolul sau articolele respective, care ar putea altfel să ne fie piedică în alcătuirea unei legi, așa cum credem noi, marea, imensa majoritate a acestei Adunări, că trebuie să se facă legea agrară pentru interesele țării și pentru interesele țăranimii [...].

D-lor deputați, veți zice poate: părerea aceasta o împărtășiți aici, în Adunare, numai partidul d-voastre și n-ar fi împărtășind-o alți deputați și, mai ales, ar zice cineva: oligarhia – eu zic fosta oligarhie – nu o împărtășește. D-lor, eu voi da d-voastre imediat o dovadă că chiar reprezentanții Partidului [Național] Liberal din Senat sunt de aceeași părere. [...] Consideră că dacă noi votăm în condițiile în care trebuiesc votate reformele în Constituție, noi puteam avea dreptul să înscriem în Constituție anume principii. Iată ce spune d-l senator Alexandru Constantinescu în discursul său de la Senat: „Eu cred că prin lege se pot pune restricții. Și fiindcă le punem toți, cădeți de acord cu noi asupra formulei și, votând-o cu toții, o putem înscrie chiar în Constituție”. Prin urmare, vedeți d-lor deputați, „chiar în Constituție”. Iată fraza! Va să zică iată că și dâșii sunt de aceeași părere cu noi. Prin urmare, încă o dată repet, noi putem să votăm și în așa fel legea agrară, încât anumite principii să le înscriem în Constituție.

D-lor deputați, ipoteza că noi nu am fi Adunare Națională Constituantă este o ipoteză incomodă. Și incomodă iată pentru ce: 1) Nu putem trece în anumite părți, în anumite regiuni, unde necesitățile împrumutării o cer imperios, de bariera minimului de 100 [de] hectare, nu putem coborî la mai jos de 100 [de] hectare anumite proprietăți în expropriere; 2) Nu putem trece de maximul de două milioane de hectare în totalul exproprierii particulare. Dar, dacă trebuiesc două milioane și cinci hectare, nu se poate nici într-un fel să facem ca să putem să-i mulțumim pe toți? Chiar și pe acela căruia îi trebuiesc cele cinci hectare, care sunt între cele două milioane?! 3) Nu putem face exproprierea pe proprietari pentru că în Constituție se vorbește despre expropriere pe proprietate. Iată numai câteva inconveniente pe care le avem din cauza aceasta. D-lor, am spus care este părerea noastră și eu vă mărturisesc că în clipa aceasta am nădejdea că acest punct de vedere, cu prilejul votării legii, va birui [...].

D-lor deputați, cu toate acestea, pentru că aceasta este numai o dorință și o nădejde a mea: că, în adevăr, cu prilejul votării acestei legi, se va putea face prin amendamente ca să biruiască punctul nostru de vedere în Adunare și nu este o siguranță, îmi dați voie să tratez chestia în împrejurările constituționale incomode în care ne găsim, adică să ne închipuim că nu avem posibilitatea să schimbăm anumite articole din Constituție. Dar, înainte de a începe aceasta, ceea ce ar însemna intrarea direct la articole, înainte de a începe această chestiune, trebuie să

arătăm care este punctul de vedere al diferitelor partide politice față de chestiunea agrară în general. D-lor, un partid politic din fosta oligarhie s-a pronunțat într-un anumit fel în această chestiune, în discuția la Senat.

D-lor deputați, în ce privește Partidul Național Liberal, nu pot să nu recunosc că are anumite merite în înscrierea principiilor în Constituție pentru expropriere. Nu pot să nu recunosc că Partidului Național Liberal i se datorește conceptul decretului-lege, așa cum a fost alcătuit în octombrie 1918²¹⁹. [...] D-lor, dar de la aceasta și până la aceea ce afirmă astăzi Partidul Național Liberal, că întreaga operă de expropriere și de împrumut este exclusiv opera sa, este o distanță imensă, ca de la cer la pământ. Mai întâi, au mai fost și alții, mulți, înaintea Partidului [Național] Liberal, care au luptat pentru răspândirea acestei idei și au luptat din greu, cu jertfe sângeroase pentru drepturile țărănimii. [...] În al doilea rând, d-lor deputați, în adevăr eu am cunoștință că chiar în ultimul moment, când trebuia să se hotărască la Iași, să se comunice trupei de pe front că împrumutul se va face, sunt două, trei persoane, cel mult patru, care știu ce anume s-a întâmplat la Iași. Eu știu de la o persoană, care era în cea mai mare măsură de a ști, și nu vreau să spun nici numele persoanei și nici ce mi-a spus. Eu, însă, am nădejdea că acea persoană, dacă va lua cuvântul aici în Adunare, va pune punctul pe i și va spune câtă rezistență era din anumite părți, pentru gestul pe care trebuia să-l facă M.S. Regele. Și știu foarte bine că atunci M.S. Regele nu a voit să țină seama de acele anumite rezistențe, că s-a așezat în automobil și a făcut cel mai mare gest patriotic ce se poate închipui. A venit la Divizia de fier de la Oituz, a adunat-o și a spus cuvântul pe care l-a citit d-l raportor în această lege! Cuvânt care va rămâne pe veci înscris în inima țărănimii, din generație în generație și din veac în veac: „Vouă, fiilor de țărani, care ați apărat cu brațul și pieptul vostru pământul unde v-ați născut, unde ați crescut, vă spun eu, Regele vostru, că, pe lângă răsplata cea mare a izbânzii, care vă asigură fiecăruia recunoștința neamului nostru întreg, ați câștigat totodată dreptul de a stăpâni într-o măsură mai largă pământul pe care v-ați luptat. Vi se va da pământ! Eu, Regele vostru, voi fi întâiul a da pildă!” Și a dat-o! D-lor deputați, eram acolo, după ce ne schimbasem de la începutul războiului, de la 14 august 1916 și până la data aceea de pa linia întâi și nu ne trebuia altă învioreare decât aceasta, care a venit de la cuvântul M.S. Regelui.

O voce: Atunci se datorește Regelui, nu Partidului [Național] Liberal!

Ion Zelea-Codreanu: Apoi concluzia nu aveți decât s-o trageți d-voastră, căci eu nu vorbesc aici ca să trag numai eu toate concluziile, ci și d-voastră trebuie să mă ajutați în această privință. Și, d-lor deputați, eu mai știu un lucru, că după ce s-a făcut acest lucru și după ce M.S. Regele a forțat mâna unor anumiți inși, care voiau să tergiverseze și să întârzie, pentru a vedea cum vor mai fi lucrurile – numai eu știu,

²¹⁹ Procesul de legiferare a reformei agrare a început în anul 1917, când Parlamentul, aflat în refugiu la Iași, a adoptat revizuirea Constituției, care a consacrat, printre altele, adoptarea reformei agrare prin exproprierea marii proprietăți și introducerea votului universal. Guvernul Brătianu a emis, în decembrie 1918, două decrete prin care se expropriau domeniile Coroanei, Casei Rurale, instituțiilor, proprietățile rurale ale supușilor străini și ale absenteiștilor. Pământul expropriat nu era vândut direct țăranului, ci arendat obștilor sătești, constituite cu ajutorul Casei centrale a cooperației și împrumutării. http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ion_I._C._Br%C4%83tianu (21 aprilie 2015).

de pildă în 1918, la Iași, câți vorbeau în contra acestui gest, câți și în ce fel protestau împotriva lui! Și deci, onorată Adunare, bine ar face partidele politice să nu-și asume și nici chiar noi, care votăm, să nu ne asumăm prea mult din opera înfăptuită! Că să lăsăm Cezarului ce este al Cezarului! Adică înfăptuitorului adevărat, care este M.S. Regele! Să-i lăsăm meritul pe care îl are în fața istoriei și în fața țării întregi.

D-lor deputați, aceasta în [ceea] ce privește atitudinea partidelor politice. [...] În ceea ce privește atitudinea partidelor noi, apoi d-lor deputați, eu m-aș mira să se găsească cineva în această Adunare, indiferent dacă este aici jos în incintă sau este acolo, pe banca ministerială, care să voiască a face cea mai mică restricție posibilă când e vorba ca legea agrară să se facă așa cum e, în interesul țării și în interesul țărănimii. Iată anume pentru ce partidele noi nu pot să refuze de-a lărgi legea. Să nu ne mai amintim de Partidul Țărănesc, care-și are un anumit punct de vedere hotărât, desigur democratic, să nu vorbim de partidele fraților noștri din provinciile alipite, care sunt gata să ne ajute pe cei din Vechiul Regat ca să alcătuim o lege cât se poate mai democrată și mai conformă cu interesele țărănimii. Dar Partidul Poporului însuși, care este partidul de la putere, nu este deloc demult de când a făcut toate făgăduințele formale și solemne, pe care de altfel toate partidele le-au făcut în fața țărănimii și în fața țării. Așa fiind lucrurile, încă o dată repet: nu cred că poate să se găsească cineva care să vină astăzi și într-un fel oarecare, în orice fel, să încerce a modifica făgăduielile pe care le-a făcut alegătorilor, pe care le-a făcut țărănimii și țării [...].

D-lor deputați, cum spuneam, bazat pe această atitudine obligatoare a tuturor partidelor, eu nădăjduiesc că atunci când se vor pune la vot anumite principii care trebuiesc înscrise în Constituție, eu nădăjduiesc că vom avea nu o imensă majoritate, nu două treimi, ci nădăjduiesc că vom avea aproape unanimitatea Camerei întregi. Nimic nu poate să se opună acestei legi! De pildă, este vorba de calculul celor două milioane de hectare. D-lor, asupra calculului acestuia nu la început, ci chiar după atâta vreme câtă a fost până acum, nu se poate spune nimic cu precizie matematică! Din însuși proiectul de lege care este, se vede foarte lămurit – sunt anumite fraze din care se vede foarte lămurit – că nu poate fi un calcul extraordinar de precis. Așa fiind lucrurile în vederea acestei statistici, se pot face oarecare modificări, fără să se atingă Constituția.

De pildă, iată, este vorba de absenteiști. D-lor, se spune într-un loc în Constituție, că proprietatea absenteiștilor trebuie expropriată integral. Mă rog, eu nu sunt jurist, sunt atâția avocați care vor fi știind mai bine decât mine ce sunt acei absenteiști din punct de vedere juridic. Eu, cuvântul de „absenteist” îl iau după înțelesul lui etimologic. Adică absenteist este acela care este absent de la moșie. N-am să-l urmăresc unde este, ci constat numai că nu este la moșie, unde a fost rolul lui social să fie. Adică cine n-a stat unde trebuia este absenteist. Cred că pentru toată lumea este foarte limpede. Atunci de ce veniți și puneți în proiectul de lege că absenteiștii sunt numai acei care stau peste hotare sau spuneți că sunt numai acei care au fost impuși la dublarea impozitului după anumite legi? Eu întreb, însă, cum rămâne acela care, prin strecurare, a scăpat de dublarea impozitelor? Acela înseamnă că nu este absenteist, chiar dacă a stat în străinătate? Dar cum să fi putut scăpa? O, Doamne, ce întrebare! Nu se poate scăpa în țara românească?

Prin urmare, vedeți ce greutate este în a arăta ce este un absenteist, dacă admiteți punctul de vedere al proiectului cu dublarea impozitului funciar. Dar cât de elementar, de simplu și de drept este ca absenteist să fie acela care este în realitate, adică acela care a absentat în timp de la moșia sa. Veți zice d-voastre: cât a absentat? D-lor deputați, eu am să vă citesc o scrisoare, primită încă de astă iarnă, sunt șase luni de zile de când am primit această scrisoare, din care am să vă citesc două fraze. Scrisoarea unui țăran din județul Suceava, și anume a lui Constantin Gheorghe Creangă, din comuna Valea Glodului, județul Suceava: „Lumea este răbdătoare și dă încredere marelui nostru guvern de astăzi, căci în curând vom vedea acele litere de aur pentru noi, adică legea agrară! Dar tare am dori să vedem și exproprierea moșiilor, pe care niciodată proprietarul nu le-a lucrat pe seama sa. Și-i mai bine să-și vadă el de un contract veșnic, decât azi cu Ițic, pe cinci ani și mai pe urmă cu Moise, pe 20 de ani! Apoi, ceilalți proprietari, care niciun soi de inventar nu posedă, să fie colonizați ei, că mai ușor este a se strămuta un om decât o mie”. Iată, două principii elementare de dreptate și foarte însemnate, într-o scrisoare simplă a unui țăran! D-lor deputați, eu am găsit în Rotopânești, spun și localitatea, în județul Suceava, o moșie care a fost a vestitului boier Istrati din Moldova [...], care a luptat în contra unirii de la 1859. D-lor deputați, de la Istrati și până în ziua de astăzi această moșie a fost arendată în permanență. Niciun singur an, nicio singură lună, această moșie n-a fost lucrată de aceia care, rând pe rând, au fost proprietarii ei. D-lor deputați, în această categorie se găsesc destul de multe moșii în țară. Și atunci întrebarea este: proprietarii acestor moșii ce voiesc să aibă? Pământ de speculă? Pământul a fost totdeauna, dar mai ales este astăzi ceva sfânt! Pământul este baza, baza de căpetenie pentru existența națională a poporului românesc! Și nu poate fi obiect de negoț și de speculă. Dacă-l arendează, ce voiește să aibă? Bani? Ei bine, bani îi dăm! Vorba țăranului a cărui scrisoare o citeam adineaori: mai bine să aibă boierul un singur contract de vânzare odată pentru totdeauna cu noi, decât să schimbe contractele la cinci sau la zece ani cu Ițic, cu Moise sau cu cine ar fi.

Deci, d-lor deputați și d-le ministru și fără să ne atingem deloc de Constituție, noi putem să introducem în lege explicația că absenteiștii să se considere acei care au lipsit de la moșiile lor. [...] Eu cred că d-l ministru [Constantin Garoflid] este de altă părere, pentru că în legea și în expunerea de motive văd că stă altfel scris. Mai mult, în Comisia agrară s-au suprimat anumite lucruri drepte, care există numai ca să se păstreze articolul. Așa, de pildă, erau excepții pentru acei care au arendat moșiile, fiind militari, pentru acei care și-au arendat moșiile, fiind funcționari publici, mamele au arendat moșia pentru copii, tutorele pentru minori. Se prevedeau aceste excepții, spunându-se că nu trebuie să se ia totul până la 100 [de] hectare în aceste cazuri. În loc să se lase aceste excepții binecuvântate, dar să se exproprieze în regulă generală, se lasă 100 [de] hectare și se taie excepția. [...] Eu vă spun: orice s-ar întâmpla, acest articol nu poate rămâne așa cum este aici. Acest articol constituie un punct de onoare pentru toate partidele, acest articol cu absenteiștii va trebui neapărat să fie schimbat! [...]

Apoi este vorba de o scară progresivă. D-lor deputați, Constituția prevede două lucruri: întâi că proprietatea acelor care nu sunt absenteiști, deci și care au muncit

singuri moșiile (adaug eu aceasta), nu va putea să fie expropriată sub 100 de hectare. Și al doilea principiu, că trebuie neapărat să existe o progresivitate. D-lor deputați, noi suntem foarte respectuoși față de Constituție. Dacă nu putem, pe cale legală și formală, să schimbăm anumite articole, atunci să ținem seamă de ele, dar să ținem în așa fel ca măcar în cadrele acestor forme să facem tot ceea ce omenește e posibil. Dar ce se poate face? Iată ce se poate face: să fie salvat principiul progresivității, dar numai principiul! Proiectul de lege prevede progresivitatea de 100, 200, 300, 500 de hectare. Mi se pare că cele 50% care ridică moșiile la 750 [de] hectare s-au tăiat, rămânând numai maximum de 500 [de] hectare. D-lor deputați, iată că noi putem, fără să ieșim din cadrul Constituției, să facem totuși ceva. Constituția cere neapărat progresivitate. Progresivitate vom prevedea. Și vom zice: 100 [de] hectare, 101 [de] hectare, 102 [de] hectare și 103 [de] hectare și cu aceasta am salvat principiul progresivității. Dar unii vor spune: bine, bine, aceasta înseamnă să faci glume pe socoteala Constituției! Nu d-lor! Este tocmai respect pentru Constituție și cel mult, dacă este vorba de ironie glumeață, apoi ea se adresează aceluia dintre cei de la 1917, care au impus restricția de două milioane hectare și care au impus restricția de 100 de hectare! D-lor deputați, în momentul în care noi am putea să nu avem aceste restricții, în momentul acela noi am putea foarte ușor să aranjăm în așa fel lucrurile, încât să rămână ce este de rămas și mai ales cui și unde trebuie să rămână din marea proprietate. Și n-ar trebui să luăm mii de oameni din diferite părți să-i colonizăm la distanțe prea mari, ci am putea să aranjăm lucrurile așa cum cere cumințenia și interesul țării: să se împartă moșiile până la minimum unde desimea populației este mare și poate să rămână cât de mult unde populația este rară. Acolo ar trebui colonizați și proprietarii din regiunile dese! Așa fiind, suntem siliți să recurgem la această progresivitate și sunt convins că se va trece oricâtă opunere ar fi și din partea oricărui s-ar face această opunere! Așadar: 100, 101, 102, 103 hectare, pentru ca progresivitatea să existe! Dar se va zice, poate: în momentul în care vom proceda în modul acesta la expropriere o să treacă de două milioane de hectare și ne lovim de cealaltă barieră. Eu la aceasta răspund: aș fi grozav de interesat să văd cine ar putea să dovedească lucrul acesta! Pentru că chiar din anumite fraze ale proiectului de lege rezultă cu precizie că guvernul, că însuși d-l ministru este în îndoială asupra calculului și nu numai că este în îndoială d-sa, dar a afirmat chiar și d-l prim-ministru [Alexandru Averescu] și eu cred că poate să aibă dreptate: că două milioane și șase sute de mii de hectare ajung. Totul depinde, însă, de regiunile de unde iau și de modul cum se face împrumutarea pe cele două milioane de hectare expropriate. E sigur că pământ pentru marea proprietate va rămâne, vorba este numai unde trebuie să rămână. În Bărăgan poate să rămână oricât, dar împrumutarea s-o facem în așa fel încât acolo unde este absolută nevoie, acolo să se dea pământ țăranimii.

D-lor, vin la prețul pământului. În proiectul de lege văd că sunt două feluri de plăți către proprietar. Întâia plată, [pe] care o face țăranul și a doua plată, aceea [pe] care o face statul. D-lor, eu cred că asupra acestui lucru am putea să nu mai discutăm, fiindcă aici nu este așa, suntem cu toții aproape partide noi. Noi nu suntem aici în imensa majoritate decât partide noi și în momentul acesta nici nu văd aici pe cineva din vechile partide. [...] Am putea nici să nu mai discutăm. Și

știți de ce? Pentru că asupra acestui lucru s-a pronunțat un reprezentant al unui partid care este continuatorul, moștenitorul vechii oligarhii, căci eu am spus că oligarhia a murit prin votul universal, nu mai trăiește. Așa am spus și nu pot să mă dezic. Dar vă spun, chestiunea este că Partidul [Național] Liberal s-a pronunțat. S-a pronunțat în mod hotărât! Și mi se pare chiar cu multă sinceritate, d-lor! M-a uimit sinceritatea cu care s-a pronunțat, căci eu îi cunosc bine pe cei din vechile partide și știu că sunt foarte subtili. Când întind o capcană, nu atrag luarea aminte asupra ei! Vă rog, dați-mi voie să vă citez din discursul d-lui Alexandru Constantinescu câteva fraze și să vedeți d-voastre dacă se mai poate ca noi, partidele democratice, să mai intrăm în discutarea prețului. Și veți vedea îndată de ce. Iată cuvintele d-lui Alexandru Constantinescu, mare proprietar: „Noi, d-lor, adică Partidul [Național] Liberal, pentru hectarul de pământ expropriat am stabilit un preț al exproprierii, adică o indemnizare. Am spus că prețul trebuie să meargă până la prețul regional înmulțit cu 20. În momentul când l-am precizat, am făcut aceasta cu toată buna credință, cu toată sinceritatea. Credeam că aceasta este valoarea lucrului, valoare pe care o credem și astăzi că este aceeași”. Și altă frază: „Va așeza prețurile, deci valoarea pământului la prețul regional înmulțit cu 20. Sporirea până la 60 nu o dă, pentru că valoarea pământului ar fi mai mare, căci această valoare, în urma aprecierii elementelor ce se arată în proiect, spune că nu poate trage regional înmulțit cu 20. Proiectul acorda sporul numai din cauza scăderii valorii banului. De ce, dar, proiectul transformă pierderea proprietarului din cauza scăderii valorii banului în urcarea însăși a valorii lucrului și pe care o ridică până la de trei ori?” În fine, mai este alt pasaj și mai hotărâtor, iată-l: „De altminteri, chiar guvernul a consimțit în legea de expropriere pentru pășune, că prețul maxim este cel regional înmulțit cu 20, aceasta acum câteva luni, când valoarea banului era tot atât de scăzută. El este legat prin această lege. Și vă rog încă a nota că 150 000 [de] hectare pământ cultivabil expropriat pe baza acelei legi intră în cele 450 000 [de] hectare ce se mai expropriază prin proiectul ce discutăm. Așa fiind, este admisibil ca unele din[tre] aceste pământuri, adică 550 000 [de] hectare, să fie plătite cu un preț și restul de trei ori mai mult? Aceasta nu se mai poate sub niciun cuvânt, chiar în interesul d-voastre, căci cum va judeca lumea?” Mai ales cuvintele din urmă sunt cele care m-au surprins. Atunci când oamenii din vechiul partid întind o capcană, nu ne anunță! Și de aceea am tras concluzia că, în adevăr, trebuie să fie sinceră declarația, fiindcă astfel nu are înțeles. [...] Sunt acele câteva cuvinte de la urmă ale d-lui Alexandru Constantinescu. Știți ce înseamnă ele? Înseamnă pur și simplu că în momentul în care ne vom duce în fața alegătorilor, care pe toate partidele noi ne-au trimis aici, va veni reprezentantul Partidului [Național] Liberal cu acest ziar sau cu „Monitorul Oficial” și va spune: d-lor alegători, eu nu am să vă spun d-voastre nimic, ci am să vă citesc. Nu știam care e deosebirea între vechile partide și partidele cele noi, dar iată, ne-am lămurit acum, când legea agrară a venit și vă rog să mă ascultați. Iată pe reprezentantul nostru, un mare proprietar, care vine și declară în fața Senatului, în numele partidului nostru învechit, că el este numai pentru prețul cutare, că nu admite Partidul [Național] Liberal cu niciun preț, nicio centimă mai mult. Și partidele cele noi, pe care d-voastre le-ați ales, v-ați pus toată nădejdea în ele și le-ați trimis să vă cârmuiască, au găsit că trebuie să dea mai mult bieților boieri, cu toate că liberalii

s-au opus din răspuțeri și cu toate că boierii liberali au spus că lor nu le trebuie niciun ban mai mult! [...] În momentul în care noi, partidele democratice noi, ne-am luat anumite angajamente. cred că trebuie să ne ținem cu sfințenie de acel angajament. [...] După aceea ce văd că scrie aici? Eu nu am dreptul să mă îndoiesc de declarația autorizată și oficială a unui partid, chiar dacă, în fond, ar fi o șiretenie. [...] D-lor deputați, d-l prim-ministru spunea: acesta era un argument, dar supralicitarea liberală nu este un argument. Dar și eu zic tot așa [...].

Dar, d-lor deputați, să venim la argumente temeinice și morale. D-l [Alexandru] Constantinescu, în declarația de la Senat, spune frazele pe care le-ați auzit, dar la urmă dă o înțelegere pe departe că, în definitiv, dacă toate partidele ar cădea de acord asupra faptului de a se da pentru această pierdere prin scăderea valorii banului proprietarilor o recompensă oarecare, atunci ar fi și dâșzii pentru aceasta. Vedeți d-voastră, aceasta ar însemna toți marii proprietari din partid și, în sfârșit, să le îndulcească hapul amar! [...] D-lor deputați, deci așa a lăsat să se înțeleagă, la Senat, d-l Constantinescu, că dacă ați conveni cu toții, atunci ar admite și dumnealor o despăgubire pentru scăderea valutei. Eu, dacă este vorba să conveniți, vă dau soluția de unde să luați banii pe care să-i dați. [...] În momentul acela nu cred că ar putea să fie drept ca țăranul să plătească de două ori. Deci, să faceți bine și să instituiți un impozit special pentru aceasta pe averile care încep de la 500 000 de lei în sus [...] asupra tuturor averilor și atunci eu nu voi face nicio opoziție când vă veți înțelege. [...]

D-lor, acum să venim la adevăratele motive, la adevăratele argumente. [...] Și vă rog să-mi dați voie să vă aduc un exemplu al meu. D-lor, în anul 1913 eu am cumpărat, prin intermediul Casei Corpului Didactic, o casă și o grădină, pe care am plătit-o cu 27 000 de lei. De atunci eu plătesc lunar. Am plătit, n-am făcut socoteala, vreo 13–14 000 [de] lei. Am mai rămas cu 13–14 000 [de] lei. Ce ați zice d-voastre, nu mai zic ce aș zice eu, ca să vina Casa Corpului Didactic și să-mi spună: d-ta ai plătit 13 000 [de] lei, dar pentru restul de 14 000 [de] lei trebuie să-mi dai 140 000 [de] lei, pentru că leul nostru este numai 20 bani în valută. Ei, d-lor, m-aș despărți și de casa mea și de Casa Corpului Didactic și de lume când ar fi vorba să-mi ceară acest lucru. Acesta este exemplul meu. Dar dacă este vorba că s-a depreciat banul și este vorba ca noi să dăm sută la sută valoarea banului, dacă ar veni funcționarii și v-ar spune: apoi, d-lor, eu aveam 400 [de] lei (așa aveam eu leafă ca profesor, 400 [de] lei leafă inițială) și ar cere 4 000 [de] lei. [...] Îmi dați voie d-lor, dar încă voi veni să vă spun: vă rog, valoarea celor 400 de lei să mi-o dați în aur, pentru că, înainte, cu biletul Băncii Naționale oricând mă puteam duce să le schimb în aur. Vă închipuiți ce ar fi dacă funcționarii statului ne-ar cere același lucru, muncitorii și așa mai departe. Unde putem să ajungem cu această socoteală? [...] D-lor, să ne închipuim altceva. A contractat cineva un împrumut în străinătate sau aici, la o bancă. Ei, ce te faci d-ta? Ai contractat un împrumut de cinci mii de lei la 1916, ai plătit procentele regulat și acum vine banca și-ți cere să-i dai leii de atunci, nu de acum. Adică suma de cincizeci mii lei. [...] Vă voi dovedi imediat că stă în picioare și ca drept și ca logică. Cu dreptul poate să mă mai încurc, nu sunt jurist, dar cu logica nu! D-le prim-ministru, d-voastră mi-ați făcut o întrerupere în care eu sunt, din nenorocire, grozav de specialist. Iată pentru ce: o foarte mare parte din județul Suceava este distrusă de război. D-lor, iată ce se întâmplă. Judecătorul dă hotărârea următoare și

zice: i s-a distrus avere în valoare reală de atâția lei atunci, iar alături zice: valoarea de refacere este atât, căci aici este logica: țara este datoare față de dăunații de război să le refacă gospodăriile, nu să le dea valoare! Să le refacă ceea ce a fost distrus. [...] Pentru motivele pe care vi le-am spus, chiar dacă d-voastre, noile partide, împotriva vechiului Partid Național Liberal, veți hotărî să dați plusul marilor proprietari, pe care îl cere proiectul de lege, vă declar că eu sunt contra acestui adaos.

Mai departe, d-lor deputați, vin la un alt capitol, care să-mi dați voie să vă spun că m-a impresionat foarte dureros. E capitolul cu ordinea de preferință la împrumut. [...] D-lor, să vedeți d-voastre ordinea de preferință: întâi mobilizații în războiul 1916–1919, apoi vin mobilizații din campania 1913 și abia după aceștia vin văduvele de război pentru copii. Apoi urmează agricultorii mici, lipsiți de pământ, agricultorii cu proprietăți mai mici de cinci hectare și orfanii de război, orfani de tată și de mamă sunt cei din urmă. D-lor, această ordine de preferință nu mi-o pot explica altfel decât într-un singur fel, că d-l ministru a închis cu cheia orice simțăminte în inima sa și nu a lăsat să vorbească decât rațiunea. D-sa a spus că nu trebuie să se dea pământ, cu preferință, decât aceluia care imediat și direct pot să-l muncească, căci acesta este interesul economic al țării și interesul economic primează toate celelalte interese. La acest lucru, d-le ministru, eu răspund următoarele. Sunt anumite interese morale, care sunt așa de recumpănitoare pentru viitorul unui neam, încât atunci când sunt știrbite, sunt un dezastru pentru tot viitorul acelui neam. Adică, cum credeți d-voastre, d-lor deputați, că se va putea ca să ne lase inima pe noi toți câți suntem aici, fără deosebire, ca să călcăm cu toții ceea ce am făgăduit? Și acei care am fost pe front și cei care nu au fost pe front am spus: mergeți și muriți, căci dacă nu veți avea voi pământ, copiii voștri îl vor avea. [...] Precum însă țara, pentru ca să facă educația militară și ostășească a fiilor ei, a spus: invalizii vor fi preferați față de alții, de pildă în slujba sau situația cutare, precum ostașii vor fi preferați în diferite împrejurări, în alte părți, tot așa țara e datoare să [se] îngrijească de orfanii de război rămași și ei trebuie să fie preferați și la împrumut. De altfel și în Legea I.O.V. [Legea invalizilor, văduvelor și orfanilor de război]²²⁰ toate

²²⁰ După încheierea Primului Război Mondial, protejarea instituționalizată a victimelor războiului (orfani, invalizi, văduve) a stat în atenția autorităților, interesate în rezolvarea acestor probleme sociale complexe. În anul 1920 a fost elaborată Legea pentru înființarea Oficiului național al invalizilor, orfanilor și văduvelor de război (publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 119, 2 septembrie 1920), căreia i s-au adus modificări în anul 1922 („Monitorul Oficial”, nr. 11, 14 aprilie 1922). Legislația cu privire la sistemul de ocrotire socială a fost completată ulterior: Legea nr. 73 pentru organizarea Ministerului Sănătății și Ocrotirii Sociale și pentru modificarea unor articole din legea sanitară, a Oficiului Național I.O.V. și asistenței sociale (publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 68, 23 martie 1926), Legea pentru organizarea ministerelor din 29 iulie 1929 (care prevedea, la art. 156, că Ministerul Muncii și Ocrotirii Sociale „organizează și controlează opera de asistență socială și de ocrotire a mamei și copilului, invalizilor, orfanilor, văduvelor de război, a infirmilor și debililor mintali”) și Legea nr. 236 din 14 iulie 1930 (publicată în „Monitorul Oficial”, nr. 154, 14 iulie 1930; cap. 4 și 5 ale acestei legi se refereau la asistența socială I.O.V., la orfelinate și case de sănătate). Mihalea Grancea, *Despre problematica asistării sociale a orfanilor Primului Război Mondial în presa confesională din Transilvania (1919–1925)*, în „Revista istorică”, București, tomul XXII, nr. 5–6, 2011, p. 565–575; accesat online (22 aprilie 2015) la adresa http://www.academia.edu/5685308/Despre_problematica_asistarii_sociale_a_orfanilor_primului_razboi_mondial_in_presa_confesionala_din_Transilvania_1919-1925.

aceste lucruri sunt prevăzute și acest articol calcă prevederile acestei legi. D-lor deputați, nu putem să admitem, cu atât mai mult cu cât argumentul care a făcut ca această nedreptate monstruoasă să se închege într-un articol nu poate sta în picioare. Nu putem admite cu atât mai mult acest lucru cu cât nedreptatea pusă în acest articol este și irațională. De ce e irațională? Adică nu poate să lucreze pământul mama copiilor orfani al căror tată a murit pe câmpul de luptă? Sau copiii care au rămas fără un tată și fără mamă nu pot să lucreze pământul? Eu la acestea răspund un singur lucru: veniți cu un articol de lege, noi vom veni cu un amendament și sunt convins că acest amendament, oricine s-ar opune, va fi primit de întreaga suflare a acestei Camere, ca să fie obligate comunele, ca înainte de a se pune plugul în brazdă, de oricine și oriunde, să se lucreze întâi pământul orfanilor în mod gratuit și apoi pământul celorlalți. Se poate să admitem noi anomalia acestui articol? Știți d-voastre ce s-a întâmplat? Îmi spunea d-l Cantacuzino deunăzi – eu nu cunosc împrejurările din Muntenia –, tocmai vorbeam de această anomalie, și d-l general îmi spunea ce este în Muntenia: o sumă întreagă de dezertori, care au rămas în teritoriul ocupat și nu au urmat drapelul și sub ocupația inamicului au făcut averi, aceștia, prin amnistie, se consideră că nu au nicio vină și primesc pământ înaintea tuturor. Iar copiii acelor care au urmat steagul și au căzut la Mărășești, neputându-se duce la colonizare, rămân să muncească ca slugi la dezertori. Aceasta nu se poate! [...] D-lor deputați, după câte văd eu, iar suntem de acord asupra faptului că [și] comisiile locale sau judecătorii sunt vinovați. Să știți, însă, un lucru, pe ei să nu-i pedepsim prea tare, legea, însă, s-o facem cum trebuie, că atunci nu vor greși nici ei. De ce să nu schimbăm, căci avem puterea s-o facem. Să punem întâi orfanii de război, de tată și de mamă; al doilea, văduvele de război cu copii, al treilea, mobilizații din 1916 și la urma tuturor numelor pe cei amnistiați [...].

D-lor, după ce ne-am înțeles să schimbăm și acest lucru și încă o dată spun că trebuie să se schimbe, căci înșiși țărani o cer, după aceasta, d-lor deputați, trec la o altă ordine de idei. Cu toate aceste modificări, care nădăjduiesc că se vor face, va trebui, totuși, neapărat să se facă și colonizări. În această privință sunt de părere ca [și] colonizarea să se facă, precum spune țăranul în scrisoarea pe care v-am citit-o, pe cât este posibil în sensul ca să fie mutat unul în loc de o mie, iar nu o mie în loc de unul singur! În afară de aceasta, când colonizarea va trebui să se facă în masă – și sunt județe unde aproape o treime din totalitatea populației trebuie să plece în alt județ, atât de deasă este populația, în cazurile acestea trebuie neapărat să se prevadă în lege toate mijloacele posibile pentru ca această colonizare să se facă cât se poate de repede și în mod cât mai avantajos pentru cei care urmează a se coloniza.

Cu aceste observații aș fi terminat cele ce voiam să spun despre partea tehnică a chestiunii și n-aș avea prea multe de vorbit despre alte părți. De pildă, despre păstrarea tradiției. D-lor deputați, eu sunt de părere că chiar absenteiștilor să li se lase posibilitatea de a-și răscumpăra conacul și grădina, până la o întindere de cinci hectare, dacă voiesc din când în când să revină să vadă casa și locul unde strămoșii lor au viețuit și poate se odihnesc. Să poată reveni fie și la un an la conacul strămoșesc. Să le dăm acest drept, cu condiția, însă, ca și ei să se supună principiului de cămin indivizibil și inalienabil. [...] În al doilea rând, și tot în vederea păstrării tradiției, mai e un lucru de prevăzut. Proiectul vorbește de

indivizibilitatea lotului până la două hectare. Sunt perfect acord cu acest lucru, cu condiția, însă, ca această indivizibilitate să fie obligatorie, căci după câte am înțeles, proiectul nu prevede obligativitatea. [...] În același timp trebuie căminul, nu numai indivizibil, ci eu aș merge mai departe, aș spune să fie inalienabil. Casa și două hectare! Dar nu insist prea mult asupra acestui lucru, ceea ce, însă, țin numaidecât este ca să se prevadă un maximum la care să se poată acumula pământul vândut de către țaran, căci vedeți d-voastre, nu latifundiile care au fost pe vremea republicii romane au pierdut Italia și Imperiul, ci acelea care s-au refăcut din fărâmișarea micilor proprietăți, care au ajuns ca [și] câțiva mari latifundiari să stăpânească Italia și provinciile. Și în modul acesta s-a prăbușit Imperiul Roman. D-lor, aici este toată înțelepciunea ca să putem legifera în așa fel, să nu se poată reface niciodată aceste latifundii, indiferent de către cine. Sunt atâția cârciumari care, chiar în ziua de astăzi, sunt mari proprietari și fac pe boierii, deși nu sunt mari proprietari decât de o singură generație. Refacerea latifundiilor, aceasta ar fi în adevăr primejdia cea mai mare.

D-lor deputați, fără a renunța ca să intervin în discutarea diferitelor articole, eu aș fi isprăvit tratarea materiei pe care o aveam de tratat în timpul permis de regulament. Și ca încheiere, dați-mi voie să fac o parimie, o asemănare. Am citit într-o carte, mi se pare scrisă de Maeterlinck²²¹, *Inteligența plantelor și inteligența florilor*. [...] În această carte îmi aduc aminte că autorul descrie un arbore care creștea de mic pe marginea unei prăpăstii și în momentul în care a crescut mai mare, nu putea să fie apărat de vânt și de furtună de către ceilalți arbori care erau împrejurul lui și îl apăraseră cât era mic și era în primejdie de a se prăbuși în prăpastie. Atunci, autorul dă drept dovadă de inteligența plantelor, acest arbore, care a început a da rădăcini puternice din trunchiul său și le-a aruncat în partea de pământ care trebuia să-l protejeze împotriva furtunilor și a aruncat atâtea rădăcini în pământ, încât avea loc într-o parte de mal și tocmai acolo de unde trebuia să se țină, a aruncat, zic, atâtea rădăcini, încât s-a asigurat deplin împotriva furtunii. D-lor deputați, această lege eu o consider că este aruncarea de rădăcini numeroase, de sute de mii de rădăcini a stejarului neamului nostru în pământul nostru roditor, pentru a asigura viitorul neamului nostru de prăpastia lângă care a așezat soarta. Prăpastia este: situația geografică și dușmanii care ne înconjoară. Suntem înconjurați din toate părțile de popoare care numai prietene nu ne sunt. Ba avem un vrăjmaș pe viață și pe moarte chiar în mijlocul nostru. În momentul în care stejarul neamului nostru va avea atâtea rădăcini viguroase înfipite în pământ, câte îi va permite această lege modificată, cum am spus, în momentul acela, zic, vor putea să vină oricâte furtuni. Vor putea să vină furtuni cu freamăt de arme, vor putea să bată vânturi bolnave de dezordine în jurul nostru și neamul românesc va rămâne ca veșnicia, la locul lui. Văd în zarea viitorului cum din brazda binecuvântată de Dumnezeu și sfințită prin mii de ani cu sânge viteaz, pe care va picura sudoarea de

²²¹ Maeterlinck Maurice (1862–1949), pe nume adevărat Polydore Marie Bernard – poet, eseist și dramaturg de limba franceză. Este considerat cel mai important dramaturg al simbolismului. În anul 1911, a primit Premiul Nobel pentru literatură. Lucrarea: *Inteligența florilor* a apărut în anul 1907. *Minerva. Enciclopedie Română*, p. 638–639.

muncă de pe fruntea țaranului nostru harnic, va răsări întreaga vigoare a neamului nostru. Văd această energie prefăcându-se în cultură puternică la sate, în școli și biserici, la țară văd vlăstarele tinere de țărani îndreptându-se cu energia lor elementară înspre orașe, pentru a le recuceri din mâna străinilor, văd naționalizându-se orașele noastre, văd ridicându-se din această brazda și din această sudoare palate pentru cultura noastră națională, originală, văd, d-lor deputați, într-un timp mai apropiat decât nădăjduiesc cei mai optimiști dintre noi, cultura noastră națională originală ridicându-se până la înălțimi de la care va impune respect vecinilor noștri și admirație din partea civilizațiilor vechi ale lumii întregi; văd în zarea timpului fericirea și gloria neamului nostru! Și totul se va datora legii acesteia, pe care o doresc cât se poate mai perfectă!

Ședința A.D. din 18 mai 1921²²²

[Precizări cu privire la comunicarea prezentată în ședința A.D.
din 17 mai 1921]

D-lor deputați, mă simt dator să fac o mică rectificare. Pe ziua de ieri, în ambele ședințe, și în cea de după amiază, ca și în cea de seară, am avut nenorocul să fac două nedreptăți: una d-lui ministru Garoflid, atribuindu-i ordinea de preferință în ceea ce privește împrumutul. M-am interesat de aproape și am văzut că era o greșeală a mea, căci ordinea de preferință n-a fost făcută de d-sa, ci a găsit-o gata, fiind făcută de d-l ministru Cudalbu [Ministrul Agriculturii și Domeniilor]. [...] O altă nedreptate am făcut-o colegului nostru, d-l Sică Georgescu, în ședința de seară, când l-am apostrofat în mod cu totul inutil, crezând că venea să susțină pe comuniști, pe când în realitate d-sa se suia la tribună ca să vorbească în chestiune personală și nu mă supărasem că vine să susțină atât ca deputat, cât mă supărase că d-sa era profesor. Am greșit, deci, în ambele cazuri și cer acestor doi colegi scuzele mele.

Ședința A.D. din 26 mai 1921²²³

[Comunicare în chestiuni personale]

D-lor deputați, mai întâi de toate trebuie să restabilim lucrul care a provocat incidentul. [...] Cel dintâi lucru care s-a produs [...] era un incident care se ivise între d-l dr. Lupu și d-l Cuza. Eu protestam față de d-l dr. Lupu împotriva faptului că d-sa îi adresa adevărate insulte d-lui Cuza [...]. Atunci eu [îi] spuneam

²²² D.A.D., M.O., nr. 94, 29 mai 1921, p. 2215.

²²³ D.A.D., M.O., nr. 101, 14 iunie 1921, p. 2601–2603. La biroul Camerei Deputaților s-a depus o propunere prin care se cerea trimiterea înaintea Comisiei de disciplină a lui Ion Zelea-Codreanu pentru „cuvinte ofensatoare ce ar fi adresat unuia din[tre] colegii noștri”. Vicepreședintele Avram Imbroane îl invită pe deputat „să se explice”.

d-lui dr. Lupu: „D-ta nu ai dreptul să te superi, căci d-ta ai provocat acest incident”. Așa am înțeles eu, că d-sa a provocat incidentul, căci atunci când d-l Cuza a spus de statuia care se va ridica d-lui Titulescu²²⁴, d-l dr. Lupu a spus că pe soclu acestei statui se va pune imaginea d-lui Cuza făcând tumba. [...] Atunci când eu mă adresam d-lui dr. Lupu, d-l Popescu, căruia, de când trăiesc, nu i-am spus un cuvânt rău, mă trezesc deodată că-mi spune cea mai dureroasă insultă care s-ar putea spune unui om, învinuindu-mă de un fapt pe care și l-a însușit din lansarea veninoasă a unor infame calomnii de către anumite gazete jidovești, zicând că eu am dezertat de pe front! [...] D-lor, nu o fi spus, dar eu așa am auzit și așa au auzit și alții alături de mine. Și atunci, d-lor, indignat de acest lucru, m-am sculat în picioare și de indignare nu am putut articula niciun singur cuvânt [...]. Vă rog, ca să fi spus eu, să fi strigat eu un singur cuvânt, trebuia întâi să-l aud eu. [...] Al doilea, să-l fi auzit vecinul meu din stânga; să-l fi auzit vecinul meu din spate; să-l fi auzit stenografii. Măcar atâta, până să-l fi auzit d-voastră, care erați prea departe. [...] Poate, l-aș fi spus, dacă puteam, dar nu am putut. [...] Aș fi spus, dacă aș fi putut. Nu am putut să pronunț un singur cuvânt. Iată, poftiți, părintele Lucaci era lângă mine. [...] Prin urmare, d-lor, nu am făcut decât gesturi și o mimică, ce e drept, foarte elocventă. Aceste gesturi, dacă d-l Popescu crede că n-a spus ce mi s-a părut mie că mi-a spus, atunci le retrag. [...] Gesturile le-am făcut, d-lor, fiind provocat [...].

Iar în ceea ce privește incidentul, eu protestez împotriva [...] intenției ce mi se atribuie de a jigni demnitatea acestei Adunări. Nu am făcut niciodată și nici nu înțeleg să aprob când o face altcineva. Dar, întrebați pe d-l Iorga, care a protestat împotriva pretensei mele jigniri față de Cameră, ce a fost gestul d-sale de ieri când și-a înturnat spatele în văzul a toată lumea? Aceste gesturi se practică numai la mahala și degradează demnitatea Adunării, nu gesturi elocvente ca ale mele. [...] În orice caz, eu mă înscriu, d-le președinte, la cuvânt în chestiune personală [...].

²²⁴ Nicolae Titulescu (1882–1941), diplomat și om politic, membru de onoare (1930) și membru titular (1935) al Academiei Române. A urmat Facultatea de Drept la Paris și a profestat la Facultatea de Drept a Universității din Iași și apoi la cea a Universității din București. Din anul 1908 a devenit membru al Partidului Conservator Democrat. A fost ministru de Finanțe (1917–1918, 1920–1921), trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Londra (1921–1927), ministru al Afacerilor Străine (1927–1928, 1932–1933, 1934–1937). A fost prim-delegat, împreună cu I. Cantacuzino, la Conferința pentru încheierea Tratatului de Pace cu Ungaria, șef al delegației României la Conferința de la Spa, calitate în care a semnat (iulie 1920) acordul privind reparațiile datorate de Germania puterilor învingătoare în Primul Război Mondial, s-a numărat printre semnatarii pactului de organizare a Micii Înțelegeri (1933), a semnat Convenția de definire a agresiunii (1933), a semnat Tratatul de amiciție, neagresiune, arbitraj și conciliațiune dintre România și Turcia (1933), Pactul Înțelegerii Balcanice (1934) ș.a. A fost însărcinat de către guvernul român să reia tratativele cu delegația sovietică în vederea încheierii unui pact de neagresiune între România și U.R.S.S., a fost delegat permanent al României la Societatea Națiunilor (1920), reprezentant permanent pentru Consiliul Societății Națiunilor (1928), președintele sesiunilor ordinare a XI-a și a XX-a ale Adunării Societății Națiunilor. În calitate de reprezentant al României a participat la lucrările unor importante reuniuni internaționale, unde a prezentat memorii și soluții referitoare la reglementarea reparațiilor de război și a creanțelor speciale ale României, consolidarea păcii și apropierea între națiunile balcanice etc. Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 829–830.

[Interpelare adresată ministrului de Război, Ion Rășcanu, în chestiuni personale]

D-le președinte, am onoare a interpela pe d-l ministru de Război dacă are cunoștință de faptul că doi ofițeri, care fac parte din cadrele armatei, și-au adus reciproc învinuiri de o extremă gravitate, atât pentru ei înșiși ca ostași, cât și pentru prestigiul armatei române. Învinuiri rostite de la tribuna Parlamentului și ajunse în cea mai largă publicitate prin presă și anume: maiorul de rezervă Zelea-Codreanu Ion a acuzat în Adunarea Deputaților pe sublocotenentul Dinescu Constantin de dezertare la inamic, iar sublocotenentul Dinescu a acuzat de la tribuna Senatului pe maiorul Zelea-Codreanu de fugă de pe front în timpul luptelor. Nu crede d-l ministru că gloria armatei române nu poate tolera niciun echivoc în asemenea materie și că ar fi de datoria d-sale să instituie grabnic o comisie de anchetă militară, care în timpul cel mai scurt posibil să cerceteze riguros ambele acuzații și pe cine îl va găsi vinovat, să-l trimită imediat în fața instanței competente de justiție militară, iar până la judecare să se dea într-un comunicat oficial al ministerului concluziile comisiei de anchetă? De răspunsul d-lui ministru depinde dacă va trebui sau nu să dezvolt această interpelare. Iar până la comunicatul eventual al anchetei, care cred că e imposibil să nu se deschidă, cred, d-lor deputați, că este datoria mea față de domniile voastre și față de întreaga opinie publică cinstită a țării, să vă aduc la cunoștință că acuzațiile care mi s-au adus de către o anumită presă zilele acestea și, desigur, mi se vor mai aduce, sunt bazate pe cea mai sfruntată pervertire a adevărului și constituie o infamă calomnie. Căci, din fericire, pot dovedi oricând: 1) Că ofițerul pe al cărui referat, un raport, se bazează calomniatorii, nu mi-a fost în toată viața mea de ostaș niciun ceas comandant direct, ci numai câteva zile comandant de detașament, întâmplător; 2) Că se referă la o plângere a mea, contrazicându-se nu numai cu toți comandanții mei direcți, ci și cu sine însuși; 3) Că se referă după 13 luni de la pretinsele întâmplări; 4) Că se referă și asupra unui timp, când nici măcar ca detașament nu eram sub ordinele sale; 5) Că absolut toate afirmările sale sunt numai insinuări și pervertiri de adevăr, lipsite de orice scrupul; 6) Că toate aceste lucruri ignobile le-a săvârșit din ură personală pe care o nutrește împotriva mea încă din campania din 1913; 7) Că pentru toate aceste motive, comandanții mei direcți au aruncat la dosar acest referat veninos, de unde l-a scos o încercare de diversiune care nu va reuși; 8) Că toți comandanții mei direcți, chemați a mă aprecia, cunoscând că în timpul războiului mi-am închinat toate puterile mele fizice și sufletești datoriei de ostaș, mi-au dat notări strălucite și m-au propus spre decorare, deși de foarte multe ori mă găseam în raporturi foarte puțin cordiale cu domniile lor; 9) Că, din fericire, mai trăiesc încă gradați soldați, care m-au văzut cu carabina în mână, cot la cot cu ei în lanțul de trăgători, acolo unde, după orice regulament militar, nu aveam ce căuta. Iar dacă măcar unul din[tre] aceste nouă puncte nu-l voi putea dovedi, nu unei comisii de specialiști, ci chiar oricărui om de bună credință, atunci declar că sunt gata să mă consider însumi descalificat și să trag toate consecințele.

²²⁵ D.A.D., M.O., nr. 106, 19 iunie 1921, p. 2712-2713.

Ședința A.D. din 19 iulie 1921²²⁶

D-lor deputați, acum câțva timp, d-l deputat Zelea-Codreanu a fost atacat de banca parlamentară asupra modului cum s-a purtat în timpul războiului. Aceasta s-a întâmplat în Senat. După aceea, d-l deputat Codreanu a protestat în Cameră. S-a cerut ajutorul Ministerului de Război. Protestarea fiind adusă la cunoștința Ministerului de Război, d-l prim-ministru și *ad interim* la Război [Alexandru Averescu] a dispus să se facă o cercetare de către generalul [Ernest] Broșteanu, șeful justiției militare. Rezultatul acestei cercetări am onoare a-l înainta președinției Camerei, împreună cu următoarea adresă:

Domnule președinte,

Pe adresa d-voastră, cu nr. 3 634, din 1921, prin care comunicați interpelarea d-lui deputat I. Zelea-Codreanu, din 1 iunie 1921, d-l președinte al Consiliului și *ad interim* la Război a propus următoarea rezoluție: general Borșteanu va face o cercetare amănunțită și completă pentru restabilirea faptelor și va înainta rezultatul ministerului. Cu onoare se trimite alăturat raportul cu nr. 83, din 1921 al generalului Broșteanu, cuprinzând rezultatul anchetei făcute și din care reiese că maiorul în rezervă I. Zelea-Codreanu s-a purtat cu totul bine pe front. În ceea ce privește ofițerii activi, lt. colonel Hotnog și colonelul Botez Gheorghe și sublt. de rezervă Dinescu, ei vor fi traduși înaintea Consiliului de onoare.

Ministru de Război, general Rășcanu

Nr. 83, 6 iulie 1921

Generalul Broșteanu Ernest către Ministerul de Război (Cabinetul d-lui ministru)

Pentru executarea ordinului d-voastră, cu nr. 4 343, din 6 iunie 1921, aici alăturat, am onoarea a vă înainta alăturatul dosar, compus din 118 file. Acest dosar cuprinde în el toate declarațiile ce am luat și investigațiile ce am făcut pentru a stabili în mod cât mai cert și documentat faptele despre care tratează adresa aici alăturată a d-lui președinte al Camerei [Avram Imbroane].

Din cercetările făcute rezultă: 1) Că maiorul de rezervă Zelea-Codreanu, nu numai că nu s-a făcut vreodată vinovat de fugă de pe front în timpul luptelor, dar din contră, rezultă că și-a făcut datoria în mod desăvârșit și că a fost la înălțimea celor mai distinși și vrednici ofițeri activi de pe front. Reiese că d-sa, care, în calitate de ofițer de rezervă, putea să fie întrebuințat și în serviciile dinapoia frontului, a fost neclintit în fruntea unității ce rând pe rând a comandat (companie și batalion), unitate cu care a luat parte la luptele la care ea a fost chemată. Rezultă că atunci când comandantul brigăzii, conform ordinelor ce promise de a întocmi tablouri de ofițeri

²²⁶ D.A.D., M.O., nr. 154, 14 martie 1922, p. 4333-4334.

de rezervă ce urmează a fi luați de pe front și trimiși la serviciile dinapoia armatei, i-a propus aceasta, maiorul Zelea-Codreanu a refuzat categoric propunerea ce i s-a făcut și a cerut să rămână în unitatea sa (fila 32). Declarațiile tuturor șefilor și camarazilor săi – ofițeri distinși și cu greutate morală – sunt pline de elogii la adresa maiorului Zelea-Codreanu, declarații care se găsesc aici, în acest dosar; 2) Singurii ofițeri care sunt în dezacord cu totalitatea celorlalți sunt: colonelul Botez Gheorghe, comandantul Cercului de Recrutare Râmnicu-Sărat (filele 82, 83), lt. colonel de rezervă Ionescu Gheorghe, căruia i s-a luat comanda pe front pentru nedestoinicie (filele 64, 65) și lt. colonel Hotnog (filele 84-92), de a cărei declarație mă voi ocupa mai departe, fiindcă acest ofițer este acela ce a provocat în mare parte incidentul de care ne ocupăm. a) Colonelul Botez Gheorghe, [care] face o declarație cu totul neconformă cu realitatea și numai auzită de la alții, fără a indica vreun nume, califică pe maiorul Codreanu „de fricos”; afirmă că, ocazional, în ziua de 25 septembrie 1916, a văzut pe lt. Zelea-Codreanu în trenul regimentar cu dr. Dona; afirmă că l-a întrebat ce rost are acolo și că lt. Zelea-Codreanu i-ar fi răspuns că este ros la un deget de la picior. Ori, această afirmație este făcută nu numai cu ușurință, dar chiar cu rea voință, pentru că tocmai atunci Zelea-Codreanu fusese ușor rănit la picior, a refuzat evacuarea, a stat trei zile la trenul regimentar, unde l-a găsit colonelul Botez, după care și-a reluat locul la unitatea sa. Când se face o cercetare ca aceasta, nu e permis unui ofițer bătrân, cum e colonelul Botez, să formuleze o asemenea afirmație. b) Declarația lt. colonel Ionescu Gh. este fără valoare, fără inteligență și făcută cu evidentă rea credință. Pentru că din cauza nepriceperii i s-a luat comanda și a fost trecut la pensie, se crede autorizat a face o declarație ca aceea de la filele 65-65, care, dacă ar cuprinde fapte reale, atunci acele fapte trebuiau să atragă sancțiuni imediate, chiar pe front. c) Declarațiile lt. colonel Hotnog cuprind neexactități, exagerări, afirmații dușmănoase și contraziceri, care trebuie să atragă după ele consecințe asupra acestui ofițer. În adevăr, lt. colonel Hotnog este acela care a pus în mod interesant la îndemâna sublocotenentului de rezervă Dinescu G. documentul sau posibilitatea de a-l găsi în arhiva Regimentului 25; e vorba de raportul său cu nr. 44, din 25 noiembrie 1917. Lt. colonel Hotnog, fiind pe front și având cândva sub comanda sa pe maiorul Zelea-Codreanu, nu și-a manifestat niciodată nemulțumirile contra sa; nu l-a observat și n-a făcut raport contra sa pentru niciunul din [tre] lucrurile menționate în raportul său cu nr. 44. Lt. colonel Hotnog a făcut acest raport după încheierea armistițiului, provocat fiind de reclamația lui Zelea-Codreanu. Afirm un fapt concret și real – Zelea-Codreanu „s-a pus jos, pe marginea șoselei, spunând că [ii] e rău și a rămas în urma trupei”, nu vrea să arate de ce a rămas în urma trupei; dacă medicul l-a găsit sau nu bolnav, ci se mulțumește a afirma apoi că: „în timpul acestor operațiuni, căpitanul Zelea-Codreanu lipsea. Nu s-a prezentat la unitatea sa decât „după ce s-a ocupat poziția”. Lt. colonel Hotnog cade în grava greșeală de a lăsa să se înțeleagă că lt. Zelea-Codreanu n-a fost bolnav, deși toate declarațiile celorlalți stabilesc aceasta și cade în grava greșeală de a lăsa să se înțeleagă că, în timpul absenței locotenentului Zelea-Codreanu, au avut loc lupte, ceea ce e strict neadevărat, dovadă [fiind] toate declarațiile din dosar și în special aceasta, [care] reies chiar din declarațiile lt. colonel Hotnog de la întrebările 17, 18, 19, 29, 21 și 22. Lt. colonel Hotnog, în dorința sa neînfrântă de a zugrăvi cât mai urât pe maiorul Zelea-Codreanu, căruia nu-i cunoștea nimic bun (răspunsurile

sale cu nr. 25, 26 și 27), își însușește dreptul de a-l nota pentru faptele de pe dealul Rechițașului Mic, când Zelea-Codreanu se găsea sub ordinea lt. colonel Hotnog, dovadă răspunsurile sale de la întrebările cu nr. 38, 39, de la filele 91, verso 92, care sunt în contradicție cu toate celelalte declarații și de niciun martor confirmate. Din toate declarațiile reiese că în timpul când Zelea-Codreanu a lipsit de pe front, n-a avut loc nicio luptă și că, deci, nu putea fugi de pe front în timpul luptelor. Dacă mai luăm în considerație declarația colonelului Linteș, un distins ofițer (fila 25), declarația colonelului Iordăchescu (filele 26, 27), care arată că maiorul Hotnog „nu putea restabili nicio linie (după cum afirmă în raportul său cu nr. 44, la punctul cu nr. 9), deoarece el constituia rezerva generală la dispoziția colonelului Iordăchescu; dacă luăm în considerație declarația unui vechi și vrednic ofițer, colonel Calmuschi (fila 32), dacă luăm în considerație declarația colonelului Linteș, comandantul de brigadă, care s-a purtat vrednic pe front (filele 39–42), dacă luăm, în fine, în considerație întreaga declarație a lt. col. Hotnog, atunci ușor putem trage concluzia imediată că lt. colonel Hotnog a făcut o acțiune nedreaptă și calomnioasă în contra maiorului Zelea-Codreanu, acțiune care nu poate rămâne nereferată și nepedepsită. 3) În ceea ce privește pe sublocot. de rezervă Dinescu C., regret că nu am putut aduna decât afirmații contrazicătoare, atât asupra scurtei sale activități în război, cât și asupra împrejurărilor în care a căzut prizonier, în ziua de 12 octombrie 1916. Din complexul de declarații găsite în acest dosar se stabilește o atmosferă de bănuială asupra căderii sale ca prizonier, care sub niciun cuvânt nu se poate transforma într-o acuzație care s-ar putea susține. Din cele de mai sus raportate, se stabilește: a) Modul cu desăvârșire distins și laudabil cum s-a purtat maiorul Zelea-Codreanu pe front; b) O vagă bănuială asupra modului cum a căzut prizonier sublocot. de rezervă Dinescu C.; c) Rolul urât, necavaleresc, nedemn chiar, pe care l-a jucat lt. colonel Hotnog în această afacere; d) Ușurința cu care a înțeles colonelul activ Botez Gh. să dea o declarație, mai ales dacă ne referim în modul cum d-sa apreciază căderea ca prizonier a sublocot. de rezervă Dinescu C., aprecierea absolut izolată.

General de divizie Broșteanu

Ședința A.D. din 22 iunie 1921²²⁷

[Comunicare în contextul depunerii unor amendamente la art. 6 al Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina]

D-lor deputați, am formulat același amendament la art. 6, pe care l-a prezentat d-l deputat Iunian²²⁸, în înțelesul de a se modifica articolul 6, prin ștergerea ultimei

²²⁷ D.A.D., M.O., nr. 123, 21 iulie 1921, p. 3168–3169.

²²⁸ Deputatul Gr. Iunian a propus, în ședința A.D. din 22 iunie 1921, modificarea art. 6 în sensul înlăturării excepțiilor care au fost prevăzute în articol, aducând în discuție următorul amendament: „Se suprimă cuvintele «Fac excepție moșiile comasate pe baza dispozițiilor Decretului nr. 3697/1918, fără ca întinderea totală, astfel comasată, să treacă peste maximum de 250 hectare în regiunile cu populație deasă»”. D.A.D., M.O., nr. 123, 21 iulie 1921, p. 3169.

frază, spuneam noi, acei care semnam amendamentul și n-aș fi luat cuvântul dacă nu m-aș simți dator să vă atrag luarea aminte a d-voastre asupra unei chestiuni foarte importante. Cu prilejul acestui articol, d-lor deputați, când am vorbit de discuția generală, eu am înțeles că dacă ne punem din punctul de vedere al Constituției, atunci avem atâta inimă noi, marea, imensa majoritate a acestei Adunări, ca în acel sac al Constituției să putem vâri cât mai mult pentru interesul țărănimii. D-lor deputați, cu surprindere am observat, la începutul votării articolelor din legea agrară, că în loc să se vâre câte ceva în sacul care se mai poate lărgi al Constituției, prin faptul că s-a îndepărtat amendamentul colegului nostru Bobeș, s-a mai rupt o fărâmiță din ceea ce Constituția dădea țărănimii. Și de aceea, d-lor deputați, dacă este să fim adânc conștienți de misiunea pe care o avem cu toții aici, eu cred că putem o parte din răul pe care l-am făcut să-l dregem, votând acest amendament.

Ședința A.D. din 29 iunie 1921²²⁹

[Comunicare în contextul depunerii unor amendamente la art. 6
al Proiectului de lege pentru reforma agrară din Regatul României]

D-lor deputați, eu sunt pentru amendamentul pe care l-a propus vorbitorul dinaintea mea²³⁰, însă, dacă e foarte rău ca țărănimii să i se ia dreptul la subsol atunci când cumpără pământ, eu cred că e mult mai rău ca să i se vândă numai solul și subsolul, în virtutea nu știu cărui drept, să rămână proprietarului.

O voce: Nu proprietarului, ci statului.

Ion Zelea-Codreanu: Citiți, vă rog, articolul; la Senat se hotărâse că subsolul va fi al statului; cu toate acestea aici, în Cameră, comisia a hotărât ca anumită parte din subsol, adică la deal și munte, acolo unde, în adevăr, subsolul poate avea o valoare, el să rămână proprietarului.

Constantin Garoflid, ministru de stat, președinte al Comitetului agrar: Nu comisia, ci Constituția spune lucrul acesta.

Ion Zelea-Codreanu: Art. 19 din Constituție spune că subsolul e al statului.

Constantin Garoflid: Iar la alin. III al aceluiași articol se spune că subsolul expropriat pentru pășune rămâne proprietarului.

Ion Zelea-Codreanu: De aceea, d-lor, eu cred că e bine să facem media și să nu ne speriem nici de faptul, de pildă, că nu ar fi un principiu socialist și nici al societății burgheze, și dat fiind faptul că toate partidele sunt absolut de acord, și

²²⁹ D.A.D., M.O., nr. 132, 22 ianuarie 1922, p. 3353.

²³⁰ Deputatul Popescu Oprișoreanu s-a pronunțat, în ședința A.D. din 29 iunie 1921, asupra art. 23, devenit 24, din Capitolul 3 (*Dispozițiuni generale*) al Proiectului de lege pentru reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea (din Vechiul Regat), referitor la chestiunile subsolului. În proiectul de lege se specifica faptul că „subsolul pământului expropriat pentru cultură rămâne proprietatea statului, iar subsolul pământului expropriat pentru înființarea pășunilor comunale la munte și deal, precum și acela al pământului schimbat conform art. 9 și 16, rămâne proprietarului”. D.A.D., M.O., nr. 132, 22 ianuarie 1922, p. 3352–3353.

Partidul Poporului și Partidul Țărănesc și toate celelalte partide, ca subsolul să fie al statului și dovada că sunt de acord, cum spun eu, e că așa a venit articolul de la Senat, așa a fost propus de guvern de la început. Deci, toată lumea fiind de acord, eu propun următorul amendament. Art. 23, devenit 22, se modifică după cum urmează: „Subsolul pământului expropriat rămâne proprietatea statului”.

Ședința A.D. din 19 iulie 1921²³¹

[Comunicare în chestiuni personale]

D-lor deputați, sunt adânc mișcat, am senzația omului care a scăpat de încercarea unui asasinat, asasinat moral, mai groaznic decât asasinatul fizic. D-lor deputați, cum am spus și altădată, nu voi putea să las altă moștenire copiilor mei decât numele meu nepătat în viața civilă, ca și în cea ostășească. Atunci vă puteți d-voastre închipui ce se petrecea în sufletul meu, în sufletul familiei și [al] copiilor mei, în sufletul celui mai mare dintre copiii mei, care a fost pe front și m-a găsit grav rănit, când a văzut toată avalanșa de calomnii care s-au abătut asupra mea. D-lor deputați, nu voi insista, pentru a nu răpi din timpul Camerei, asupra acestor lucruri. Țin, însă, să vă spun că încă din vremea mântuitorului Isus Christos, calomnia a fost considerată ca cea mai josnică, mai satanică armă de luptă! Și El a pus-o între cele șapte păcate de moarte, care nu se vor ierta nici în veacul acesta nici în viitor. Calomnia a numit-o înfruntarea duhului sfânt. Prin calomnii, cărturarii și fariseii l-au răstignit pe Isus Christos. Și calomnia este specialitatea acelei neam, de atunci și până astăzi. Observați d-voastre, d-lor, și oriunde veți vedea calomnia infamă, pusă la cale în modul cel mai dibaci posibil, să știți că toată obârșia de acolo este.

Cazul meu. D-lor, un ofițer, care nu mi-a fost niciodată comandant direct, care întâmplător m-a comandat câțva timp, referă după 14 luni, nu printr-un raport, ci pe o petiție a mea, întâmplătoare, lucruri extraordinare împotriva mea, pervertind cu desăvârșire adevărul și inventând. Cine se apersevează [remarcă]? Gazeta „Luptătorul”, la care este prim-redactor un rabin, „Curierul israelit”, „Mântuirea”, „Dimineața”, „Adevărul”, „Opinia”, „Lumea”²³² de la Iași, toată presa jidovească. D-lor deputați, de ce a făcut ofițerul respectiv acest lucru? Ce era? D-lor, v-am spus, trebuie căutată totdeauna obârșia calomniei numai într-un singur loc. Este căsătorit cu o jidancă! Un altul care a mărturisit împotriva mea, fiind chemat martor de [câtre] locotenentul colonel Hotnog, îl cheamă Botez. Alții, care la „Luptătorul”

²³¹ Idem, nr. 154, 14 martie 1922, p. 4334–4335.

²³² „Luptătorul”, ziar de dimineață, director Algazi (București, 1920–1922); „Curierul israelit”, organ săptămânal, director și proprietar M. Schweig (București, 1921, 1944); „Mântuirea”, cotidian național evreiesc (București, 1919, 1944–1948); „Dimineața”, cotidian editat de către redacția și administrația ziarului „Adevărul” (București, 1904); „Adevărul”, cotidian politic fondat de Al. V. Beldiman (București, 1888); „Opinia publică”, organ politic, social și economic, săptămânal, director M. Cioranu (București, 1920–1921); „Lumea”, ziar independent, director și proprietar Alfred Hefter (Iași, 1918–1937). Marian Petcu, *op. cit.*, p. 148, 239, 351, 361, 387, 389, 396, 683.

au luptat împotriva mea, sunt de aceeași speță. Voiam să vă arăt obârșia și originea calomniei care s-a purces împotriva mea. Sunt foarte recunoscător d-lui prim-ministru, care era *ad interim* la Ministerul de Război, pentru că a luat măsurile de anchetă în urma interpelării mele de la această tribună, numind pentru aceasta pe însuși șeful justiției militare; sunt foarte recunoscător d-lui ministru de Război, că s-a grăbit să vină în fața Camerei cu concluziile anchetei, iar d-voastră vă mulțumesc foarte mult pentru că ați avut răbdarea necesară să mă ascultați.

Ședința A.D. din 19 iulie 1921²³³

[Comunicare pe marginea Proiectului de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne]

D-lor deputați, relativ la amendamentul propus de prietenul meu Soare²³⁴ spun, [*verba docent*], *exempla trahunt*. Deci să luăm două exemple. D-lor, de ani de zile duc în sufletul meu mizeria nesfârșită a unor comune care erau fala țării: Dornele și Valea Bistriței. Să luăm, relativ la acest amendament, două exemple. Întâi un țăran, să-l cheme, de pildă, Petre Țarcă din Neagra Șarului. În iulie sau august 1916 avea o avere [de] aproximativ 250 mii lei pe atunci. În urma războiului, acest țăran a ajuns să nu aibă cu ce să-și hrănească familia lui. Întrebarea este următoarea: acest țăran va fi lovit de impozitul pe avere? Eu zic că nu, fiindcă nu o are. Al doilea exemplu. Este domnul cutare din județul vecin. A avut o avere de șapte milioane în august 1916. Din aceste șapte milioane, războiul i-a distrus trei milioane și jumătate. De atunci el nu a mai făcut nicio afacere și i-a rămas o avere netă și curată de trei milioane jumătate. Va fi impus la cota pe avere? Va fi, pentru că are trei milioane și jumătate. Petre Țarcă nu are să fie impus, pentru că nu are nimic. Și atunci vedeți d-voastre ce simplu și ușor ar fi ca d-nul din județul acela, care a rămas cu trei milioane și jumătate să zică: „Nu plătesc absolut nicio centimă impozit pe avere, pentru că statul îmi datorează mie o despăgubire de trei milioane jumătate”. Da, dar atunci eu mă întreb: pe Petrea Țarcă cu ce o să-l despăgubească țara, dacă d-nul cu trei milioane nu o să plătească? Unul sărăcit complet că nu are ce mânca, iar cel cu trei milioane jumătate are, slavă Domnului, cu ce să-și țină familia și să se îngrijească gospodăria. Îl va plăti țara și pe el, dar la timp, întâi să vină cei complet distruși.

Prin urmare, privilegiile acestea între dăunații de război nu pot să existe și eu aş merge și mai departe și aş spune și altceva. Se vorbește de diferitele provincii. Aș zice: în ceea ce privește regiunile distruse de război, fără deosebire de provincie, să se ia norma următoare: acolo unde a fost frontul, acolo unde au fost

²³³ D.A.D., M.O., nr. 156, 16 martie 1922, p. 4489–4490.

²³⁴ Oprea Soare a propus un amendament la Proiectul de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne (vezi nota 104), prezentat în ședința A.D. din 19 iulie 1921. Acesta se referea la cota impozitului pe avere a dăunaților de război, propusă „a fi scăzută cu partea aceea care le revine din partea ministerului”. D.A.D., M.O., nr. 156, 16 martie 1922, p. 4488, 4492.

distrugerii puternice și reale, acolo întâi, și mai pe urmă, treptat, treptat și în alte părți unde a ajuns răul într-un grad mai mic. Aceasta este părerea mea.

3. ION V. CREȚU

Partidul Naționalist-Democrat, județul Suceava

Ședința A.D. din 14 decembrie 1920²³⁵

[Comunicare în problema acordării imunității parlamentare]

D-lor deputați, chestiunea care face obiectul discuțiilor de astăzi este foarte importantă, tocmai de aceea ați hotărât ca să se facă cea mai largă discuție asupra ei, fiind vorba de imunitatea parlamentară și, prin urmare, de soarta fiecăruia dintre d-voastre. D-lor, există un principiu elementar, cunoscut de toată lumea, și anume: *quod [lege] non prohibitum, licitum est* – tot ceea ce nu este oprit, este permis. Prin urmare, în conformitate cu acest principiu, nu pot să mă unesc cu concluziile d-lui raportor, pentru rațiunea că [această] Constituție nu vorbește nicăieri în mod lămurit de soarta unui deputat în timpul când nu există sesiune parlamentară, ci se ocupă de imunitatea aleșilor națiunii în timpul sesiunii. Nu se spune, de exemplu, că în timpul când există sesiune parlamentară deputatul va putea fi arestat sau urmărit, tăcând asupra acestui punct. Așa că nu poate fi vorba de [în]călcarea unui text, fiindcă acel text nu există. De altfel, s-a [în]călcat de atâtea ori Constituția când a fost vorba de restrângerea libertăților, încât n-ar fi un precedent rău dacă am călca-o odată în folosul acestor libertăți, rolul Constituției fiind tocmai acela de a apăra libertățile cetățenești. D-voastre, deci, ați putea pune în concordanță regulamentul cu textul de procedură penală, modificându-l și pe acesta, mai cu seamă că în procedura penală se arată numai modul cum trebuie să procedă [procedeze] judecătorul în cazul când e urmărit oricare cetățean în genere, neprevăzând cazul când cetățeanul urmărit este deputat. Deci, dacă voiți să asigurați imunitatea parlamentară, nu aveți decât să modificați textul corespunzător din procedura penală.

O voce: Pe cale de regulament?

Ion V. Crețu: Nu, nu m-ați auzit. Am zis textul din procedura penală punându-l în concordanță cu sensul motiunii pe care a depus-o d-l [Gr.] Iunian²³⁶: deputatul neurmărit pentru vină vădită (flagrant, delict), ci pentru alte cazuri, va trebui să fie adus înaintea comisiei numite de d-voastre. Atunci nu va putea fi nicio contraindicație între lege și regulament. Aceasta am vrut să spun.

²³⁵ D.A.D., M.O., nr. 10, 18 decembrie 1920, p. 199.

²³⁶ Pentru a se garanta imunitatea parlamentară și a se evita abuzurile, deputatul Gr. Iunian a propus, în ședința A.D. din 14 decembrie 1920, modificarea art. 146 din Legea privind imunitatea parlamentară, în sensul „instituirii unei comisii permanente, în sarcina căreia să fie dată cercetarea diverselor cazuri în timpul vacanțelor. Această comisie să aibă căderea să se pronunțe în locul Parlamentului imediat, dacă este locul ca deputatul învinuit să fie sau nu urmărit și arestat”. D.A.D., M.O., nr. 10, 18 decembrie 1920, p. 195.

[Comunicare adresată ministrului Comunicațiilor, Gh. Văleanu, despre nereguli sesizate la Direcția generală a C.F.R.]

Am onoarea a întreba pe d-l ministru al Comunicațiilor ce cunoștință are în privința măsurilor vexatorii și anticonstituționale luate de Direcția generală a C.F.R., care în mod deghizat și pe căi piezișe a nesocotit drepturile cetățenilor români de rit mozaic, excluzându-i de la funcțiile publice, după cum se poate constata din publicațiile și circulările direcțiunii pe a.c. Dată fiind vigilența d-lui ministru, cum se explică ignoranța d-sale la faptele relatate; iar dacă are cunoștință de toate acestea, rog pe d-l ministru a-mi răspunde ce pedepse a aplicat celor vinovați, întrucât prin măsurile vexatorii și ilegale ale direcțiunii se violează principiul constituțional care proclamă egalitatea tuturor cetățenilor români înaintea legii; se micșorează prestigiul statului nostru față de țările civilizate și se tulbură relațiile cu noii cetățeni români, relații care, pentru interese superioare de stat, trebuie să fie cât mai cordiale. De la răspunsul d-lui ministru atârnă dacă nu e locul a transforma întrebarea în interpelare, în care scop rog pe d-l președinte a interveni locului în drept pentru a-mi pune la dispoziție dosarul circulărilor pe C.F.R. pe anul curent.

4. RUDOLF GAIDOSCH²³⁸

Partidul Social-Democrat, circumscripția electorală Cernăuți-oraș

Ședința A.D. din 4 februarie 1922²³⁹

[Propunere în legătură cu Legea impozitului pe capital]

D-lor deputați, fac o propunere la art. 7, alin a [Legea impozitului pe capital], [ca] să se adauge următoarele: „Tot asemenea și pentru teritoriile alipite...” (citește). D-lor deputați, o fac aceasta pentru că în Bucovina o mică parte din[tre] cetățeni au plătit după legea austriacă o parte din[tre] impozite și eu cred că acești oameni, cu suma plătită, să fie scutiți de acest impozit.

[Nicolae Titulescu, ministru de Finanțe, specifică în răspunsul său, că există o dispoziție în acest sens și citează art. 39 al Legii impozitului pe capital: „Sumele achitate până acum ca impozit pe avere vor fi scăzute la stabilirea impozitului de față. Cele achitate ca impozite asupra câștigurilor de război se scad numai din impozitul datorit la averea câștigată după 1914, stabilită conform art. 19 și numai până la concurența acelei părți a impozitului. Scăderea se va efectua numai cu condiția prezentării actelor doveditoare de plată”.]

²³⁷ Idem, nr. 13, 23 decembrie 1920, p. 231.

²³⁸ Rudolf Gaidosch – deputat supleant, ales în anul 1920 din partea Partidului Social-Democrat.

²³⁹ D.A.D., M.O., nr. 137, 8 februarie 1922, p. 3466.

**Gruparea germană, circumscripția electorală Storojineț,
județul Storojineț**

Ședința A.D. din 6 decembrie 1920²⁴¹

[Comunicare adresată ministrului de Finanțe, Nicolae Titulescu,
în problema schimbării coroanelor]

D-le președinte și onorată Cameră, am onoarea de a adresa d-lui ministru de Finanțe, respectiv locțiitorului domniei sale, următoarea întrebare. La 10 decembrie, expiră termenul de trei luni în care guvernul avea datoria de a achita bonurile de 40% emise cu prilejul preschimbării coroanelor. Reținerea de 40% a sumelor schimbate a pricinuit în teritoriile atinse de această măsură o paralizare completă a întregii mișcări comerciale, așa că întreaga populație a așteptat cu cea mai mare nerăbdare expirarea termenului de trei luni. Peste câteva zile însă, acest termen va fi trecut, fără să se fi luat măsuri de îndeplinire a acestei îndatoriri a guvernului. Am, deci, onoarea de a întreba dacă d-l ministru de Finanțe binevoiește a dispune imediata achitare a bonurilor, fără să se facă vreo deosebire și a împiedica prăbușirea economică a unor teritorii importante.

Ședința A.D. din 19 iulie 1921²⁴²

[Comunicare pe marginea Proiectul de lege
pentru reforma agrară din Bucovina]

D-le președinte, d-lor deputați, aceleași considerații care m-au îndrumat să votez pentru reforma agrară din Vechiul Regat, mă îndrumă să votez și pentru legea agrară din Bucovina. Eu sunt de părere că rezolvarea reformei agrare este o necesitate de stat și social-economică. Numai atunci poate statul să se consolideze, atât înăuntru cât și în afară, să se dezvolte în mod priincios, când toți cetățenii lui vor fi pe deplin mulțumiți și își vor pune toate puterile în serviciul statului. Temelia fiecărui stat o formează țărănimea. Aceasta trebuie să fie mai înainte de toate pe deplin mulțumită și trebuie să se împlinească făgăduințele ce i s-au făcut în repetite [repetate] rânduri,

²⁴⁰ Alfred Kohlruss (1875–1935) și-a făcut studiile gimnaziale la Rădăuți și cele superioare (Facultatea de Drept) la Cernăuți, susținându-și doctoratul în științe juridice. A fost procuror la Cernăuți, a condus Parchetul din Linz (1916–1918), a fost consilier municipal la Cernăuți (1928–1930), președintele Consiliului național german din Bucovina, președintele Uniunii Germanilor din România (1920–1934). A reprezentat minoritatea germană în Parlamentul României întregite în legislaturile 1920–1922 și 1922–1926. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I), Suceava, Iași, Princeps Edit, 2004, p. 585–586.

²⁴¹ D.A.D., M.O., nr. 6, 9 decembrie 1920, p. 35–36.

²⁴² Idem, nr. 155, 15 martie 1922, p. 4458, 4459.

atât de la locurile competente, cât și din partea Maiestății sale, Regelui nostru. Se înțelege de [la] sine [că] reforma agrară, în care se ciocnesc cele mai acute interese extreme, nu se poate rezolva decât numai în linia curentelor extremiste, dacă voim ca ordinea economică să nu fie zdruncinată și producția periclitată. Cele mai largi cercuri ale populației trebuie să fie împărțite cu pământ, dar și proprietatea câștigată în mod cinstit sau moștenită trebuie să fie într-o anumită măsură protejată. În caz contrar, suferă siguranța de drept și producția țării. Deoarece proiectul reformei agrare pentru Bucovina, în redactarea lui prezentă, se năzuiește a ține seamă de aceste principii, [acesta] va rezolva una dintre cele mai importante chestiuni care preocupă întreaga noastră viață publică.

D-lor deputați, cu această ocazie aș voi să exprim ale mele dorințe relativ la aplicarea reformei agrare, fiindcă și cea mai bună lege, dacă e rău aplicată, mai mult strică decât folosește. Cea dintâi dorință a noastră e ca reforma agrară să se aplice în mod drept, să nu creeze cetățeni și țărani de clasa întâi și de clasa a doua și să nu facă nicio deosebire între singuraticile națiuni și confesiuni. Că nu se respectă totdeauna acest principiu o știu cu durere prea bine. La noi, în Bucovina, au progresat lucrările pregătitoare mai mult decât oriunde în țară. Pământurile destinate a fi expropriate au fost preluate de către comisiile agrare și date țăranilor în arendă. În județul Vijnța avem o comună, Katarinendorf, unde țăranii germani țineau în arendă de mai mult de 60 de ani un complex de pământ. Acolo ei nu puteau cumpăra pământ, fiindcă acesta se află tot în mâna marilor proprietari. Amintesc aici numai comunele Alexanderdorf, Nicolausdorf și comunele din sudul Bucovinei, în județul Câmpulung, care sunt locuite de germanii din Zips. Comisia agrară a județului Vijnța a luat de la locuitorii din Katarinendorf pământul pe care aceștia l-au ținut 60 de ani în arendă, l-au cultivat cu mâinile proprii și l-au dat sătenilor din satul vecin, Cerescenca. Tot astfel a fost luat pășunatul, pe care decenii de-a rândul l-au ținut în arendă de la Fondul religios greco-ortodox²⁴³,

²⁴³ Fondul religios greco-oriental al Bucovinei (din 1821 Fondul bisericesc din Bucovina; 1870 – Fondul bisericesc greco-oriental din Bucovina; 1925 – Fondul bisericesc ortodox român al Bucovinei), a fost creat la 19 iunie 1783 (Ordonanța Consiliului Aulic de Război nr. 3 469/1783), în urma unor acțiuni anterioare luate de administrația austriacă. La 27 decembrie 1781, împăratul Iosif al II-lea a aprobat memoriul guvernatorului Bucovinei, Karl Freiherr von Enzenberg, din 11 decembrie 1781, care privea „încamerarea” moșiilor bisericești și mănăstirești și desființarea acestora. În anul 1782, s-a trecut la inventarierea lor și la 1 martie 1783 toate moșiile Episcopiei Rădăuți, delimitate și hotărâcite, între 9 martie și 20 iunie 1782, au fost trecute în proprietatea statului. Fondul cuprindea toate sursele de venit ale bisericilor, mănăstirilor și schiturilor, ale episcopiei de Rădăuți precum și proprietățile acestora din toată Moldova; în total au trecut în administrarea Fondului 110 sate cu moșii și cu circa 20 de munți, păduri, poieni, heleșteie. Regulamentul duhovnicesc bucovinean din anul 1786 a reglementat statutul și caracterul Fondului bisericesc: „Sub numirea de Fond religios se înțelege întreaga avere destinată pentru întreținerea religiunii. Aceste averi ale Fondului religios constau în bani gata sau în natură, adică averi mănăstirești și preoțești mișcătoare și nemișcătoare. Veniturile realizate din acestea intră cu destinație precisă în casa religioasă și se valorifică absolut prin plata cheltuielilor de întreținere necesară pentru plata personalului bisericesc și pentru școli și numai pentru binele clerului, al religiei și omenirii”. Crearea Fondului bisericesc a urmărit scopuri economico-financiare, dar și politice. Acesta a fost un „instrument național-politic”, care „a permis și stimulat colonizarea și deznaționalizarea”, favorizând fenomenul arendașiei, care a căpătat ample proporții după anul 1783. După unirea Bucovinei, statutul Fondului a fost reglementat printr-o serie de acte normative elaborate între anii 1921 și 1922. Legea pentru organizarea Bisericii Ortodoxe din

locuitorilor din Prisaca și a fost dat câtorva persoane din Vama. Prin aceasta, locuitorii din Prisaca, care de la încetarea exploatării minelor se ocupă exclusiv cu creșterea vitelor, sunt destinați pieirii. Nădăjduiesc, însă, că aceste greșeli care, la început nu s-au putut evita, vor fi cu totul evitate prin aplicarea definitivă a reformei agrare.

D-lor, ar mai fi o problemă de discutat, care nu se poate rezolva în cadrul reformei agrare, dar care stă în strânsă legătură cu aceasta. Ea privește pe arendașii din trecut ai Fondului religios. Mulți din[tre] aceștia au fost dați, așa zicând, peste noapte afară, cu toate că [și] contractele lor mai aveau încă mulți ani. Prin procedeele acesta, au fost nevoiți să-și vândă pentru preț de batjocură inventarul, pe care numai cu mari jertfe l-au putut reface în urma celor trei invazii rusești. Arendașii până astăzi nu au primit nicio despăgubire, nici pentru inventar, nici pentru arenda plătită înainte și nici pentru cheltuielile ce le-au avut cu reparațiile edificiilor economice. E datoria guvernului să intervină în interesul celor năpăstuiți și mă adresez și eu către d-l ministru în sensul acesta.

D-lor deputați, permiteți-mi ca de la terminare să-mi exprim dorința că nădejtile noastre ce le punem în reforma agrară să se îplinească, să se creeze o țărănime vrednică și dornică de muncă, spre binele și folosul patriei noastre frumoase și iubite Bucovina și al întregii țări.

D-lor deputați, la acest articol, propun un amendament care are cuprinsul următor. La sfârșitul art. 6 [al Proiectului de lege pentru reforma agrară din Bucovina]

Regatul României (6 mai 1925, art. 39-43) stabilește statutul Fondului ca fundație specială de sine stătătoare, administrată de un Consiliu eparhial, sub președinția mitropolitului Bucovinei. Statul își rezervă dreptul de control prin Ministerul Agriculturii și Domeniilor și cel al Cultelor. Ulterior au fost elaborate alte acte normative (1936, 1937, 1938, 1940, 1941, 1942) privitoare la regulamentul de organizare și funcționare a Fondului. Începând cu anul 1946 Fondul și-a pierdut în totalitate autonomia, iar la 11 iunie 1948 Societatea anonimă „Domeniile Bucovina” (constituită după instaurarea regimului comunist) a fost naționalizată. Prin decretul nr. 273/1949, Fondul bisericesc ortodox român al Bucovinei a fost desființat. Acesta a fost cel mai mare proprietar de terenuri din Bucovina, deși, de-a lungul timpului, au fost instrăinate, prin vânzări, colonizări, exproprieri, schimburi, cumpărări, jumătate dintre moșii. În anul 1918, Fondul era proprietarul a 266 352 ha, adică 25,71% din suprafața Bucovinei (față de 63%, cât avea în anul 1786). Averea imobiliară a Fondului consta în păduri, domenii și mine. Pădurile Fondului ocupau o suprafață de 249 972 ha (225 159 ha păduri propriu-zise, 5 722 ha terenuri arabile și fânețe, 18 276 ha pășuni și 815 ha teren neproductiv), pe când suprafața întreagă împădurită a Bucovinei era de 447 868 ha. Averea imobiliară a Fondului era apreciată la aproximativ 135 000 000 de coroane, iar cea mobilă la circa 20 000 000 coroane. După cel de Al Doilea Război Mondial, patrimoniul Fondului a scăzut cu 20% (aproximativ 42 810 ha teren forestier și agricol) prin cedarea nordului Bucovinei către U.R.S.S. În anul 1949, cu ocazia operațiunilor de lichidare a patrimoniului Fondului, s-a constatat că acesta deținea 192 468 ha (187 056 ha de teren forestier și 5 412 ha de teren arabil). Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862), *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, p. 194-197; Sorin-Toader Clipa, *Fondul bisericesc al Bucovinei și lichidarea lui (1948-1949)*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2006, p. 42 și urm; accesat online (16 iunie 2015) la adresa <http://www.arhiepiscopiasucevei.ro/editura/FONDUL%20BISERICESC%20AL%20BUCOVINEI%20SI%20LICHIDAREA%20LUI.pdf>.

se adaugă un alineat nou: „d. Pământul rural, folosit prin embatic²⁴⁴ plantat sau nu (emphyteusis), precum și acela ținut de [cătrefe] săteni cu arendă [de] cel puțin 10 ani neîntrerupt, dacă aceștia își vor fi construit pe el case, sălașuri, mori de apă primitive (rustice) sau vor fi plantații de vii sau pomi roditori, exproprierea făcându-se în folosul lor”. Adică așa cum este în legea agrară a Transilvaniei. [Acest amendament a fost votat.]

6. CONSTANTIN KRAKALIA²⁴⁵

Partidul Social-Democrat, circumscripția electorală Zastavna, județul Zastavna

Ședința A.D. din 12 august 1920²⁴⁶

[Comunicare pe marginea Tratatului de Pace cu Austria]

D-lor deputați, știu foarte bine că Tratatul de Pace nu poate fi modificat, căci se bazează pe consimțământul reciproc al statelor respective. Vreau să constat, însă, că aceste tratate nu realizează, într-adevăr, dreptul de autodeterminare al popoarelor. Acest drept dă dreptul fiecărei minorități naționale să decidă ea însăși asupra felului cum ea voiește să fie administrată. Tratatul de Pace cu Austria prevede clar că Bucovina devine românească, „în limita granițelor ce mai trebuie să fie hotărâte”. În ce privește teritoriul din Bucovina locuit de ucraineni, punctul nostru de vedere este că ucrainenii au de hotărât asupra soartei lor și nu Societatea Națiunilor²⁴⁷.

²⁴⁴ Embatic (în Moldova purta și denumirea bezmân, bezmen sau besman) – termen juridic care desemnează un drept real de folosință asupra imobilului altuia, care izvorăște dintr-o locație perpetuă sau de lungă durată; formă de arendare a unei proprietăți pe termen foarte lung, în intervalul căruia arendașul beneficia de toate drepturile de proprietate. Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, București, Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006, p. 425.

²⁴⁵ Constantin Krakalia (1884-?) a urmat Școala Normală de învățători. A fost redactor la ziarul ucrainean „Dreptatea țărănimii”. Până în anul 1922, a condus secția ucraineană a Partidului Social-Democrat din Bucovina. După ce s-a înscris în Partidul Național Țărănesc, a condus, în perioada 1922–1930, secția ucraineană. A editat două publicații în limba ucraineană: „Khliborob” (1923) și „Khliborobska pravda” (1924–1938). A redactat un manual de limbă ucraineană și a tradus diverse lucrări din ucraineană în germană. A fost deputat în Parlamentul României în două legislaturi: 1920–1922 și 1928–1931. Emil Satco, *op. cit.*, p. 594.

²⁴⁶ D.A.D., M.O., nr. 47, 24 august 1920, p. 1002.

²⁴⁷ Organizație internațională guvernamentală creată la Geneva, în anul 1920, pe baza unui pact semnat, la început, de către 23 de state, la care au aderat, apoi, alte 22, cunoscută sub numele de Societatea (Liga) Națiunilor. Scopul acesteia a fost menținerea păcii, reglementarea armamentelor, dezvoltarea colaborării între state, respectarea dreptului internațional și a obligațiilor stipulate în tratatele internaționale. Nicolae Titulescu, delegat permanent al României la Societatea Națiunilor, a fost ales de două ori consecutiv președinte al acesteia (1931, 1932), calitate în care a militat contra revizionismului din Europa, pentru securitate colectivă și prevenirea agresiunii, pentru păstrarea frontierelor stabilite prin tratatele de pace, pentru raporturi de bună vecinătate între state și respectarea suveranității și egalității tuturor statelor în relațiile internaționale. Mihai Iacobescu, *România și Societatea Națiunilor. 1919–1929*, București, Editura Academiei Române, 1988; Georgeta Smeu, *Dicționar de istoria românilor*, București, Editura Trei, p. 347–349.

În consecință noi, social-democrații ucraineni din Bucovina, cerem plebiscitul pentru teritoriile bucovinene locuite de ucraineni și, în orice caz, să ni se dea dreptul să fim reprezentați în administrația țării noastre proporțional cu numărul nostru. Tratatul de Pace asigură fiecărei națiuni dreptul la o dezvoltare culturală în limba sa. Ori la noi, în Bucovina, această clauză a tratatului nu se respectă. După cum se poate constata dintr-un șir întreg de comunicări pe care le-am adus la cunoștința d-lui ministru de Instrucție [Petre P. Negulescu], până în prezent au fost românizate 84 de școli ucrainene și două gimnazii ucrainene [au fost] desființate. Profesori, institutori și funcționari au fost urmăriți, revocați și închiși numai pentru că sunt ucraineni, iar limba ucraineană alungată de la toate instituțiile. Cerem, cu toată energia, să se pună capăt acestor procedee, nedemne pentru un stat civilizată și să ni se redea toate drepturile ce le-am posedat pentru dezvoltarea liberă a culturii noastre. Deseori mai se întâmplă în Bucovina ca oameni care trăiesc acolo de zece ani să fie considerați ca străini și să nu li se admită drepturile de cetățenie românească. Astfel, ei nu sunt trecuți în listele electorale, nu li se dau pașapoarte și altele. Cu siguranță că aceasta este în contradicție cu Tratatul de Pace. Trebuie avută grijă să se dea satisfacție pentru fiecare caz în parte. Trebuie să se dea cetățenia tuturor aceluia care au avut domiciliul stabil în Bucovina în momentul când această provincie a trecut la România, în cazul că ei n-ar uza de dreptul lor de opțiune.

Ședința A.D. din 8 iunie 1921²⁴⁸

[Comunicare pe marginea Proiectul de lege
pentru reforma agrară din Bucovina]

D-lor deputați, în calitatea mea ca reprezentant al clasei muncitoare și al țărănimii, simt ca o datorie să mă pronunț și eu în chestia agrară și reforma agrară, pentru a exprima opinia maselor muncitoare asupra acestei chestiuni atât de importante pentru România întreagă, care nu formează decât o etapă în luptele de clasă. Noi, social-democrații, suntem ferm convinși că reforma agrară care se va făuri aici nu corespunde nici spiritului vremii și nici trebuințelor marilor mase ale țărănimii, în primul rând din cauză că această reformă va rămâne ceva incomplet, un fel de cârpăceală, creată nu din cauza unei necesități imperioase, ce s-a dezvoltat ca un fruct copt, și trebuie fortamente aplicat, ci care a fost creată de frica maselor înfometate după pământ, spre a le astupa gurile pentru moment, pentru a-i face să-și uite adâncă mizerie în care trăiesc, în scopul ca burghezimea, în uriașa luptă a revoluției mondiale, actualmente în curs, să mai poată să răsuflă, să mai poată să se înarmeze pentru luptele viitoare.

Urmările acestei reforme se vor arăta foarte curând. O covârșitoare majoritate a țărănimii nu va fi în stare să plătească pământul și, din cauza lipsei mașinilor și [a]

²⁴⁸ D.A.D., M.O., nr. 112, 28 iunie 1921, p. 2873.

instrumentelor agricole necesare, nu va putea munci pământul în mod rațional, [în] așa fel ca randamentul să fie rentabil. Atunci și țărani vor recunoaște că faimoasa reformă, care s-a născut cu mare bătaie de tobă și cu lungi și mari dureri, cu ajutorul de forceps, nu este decât un copil monstruos, care numai din depărtare seamănă a fi ceva bun, iar în apropiere văzut, se desfășoară în adevărata lui formă. Din marii latifundiari ai pământurilor, numai o parte minimă va întrebuița capitalurile rezultate din cedarea pământurilor pentru crearea întreprinderilor industriale, pe când partea cea mai mare va aduna, pentru un preț foarte ieftin, produsele agricole de la țărani, fapt care va îngădui cămătarului să-și exercite funcția nestânjenit, iar țăranul va rămâne tot așa de sărac ca și până acum, fapt care dovedește că reforma nu-și îndeplinește scopul ei principal, adică să procure țăranului mijloacele de a trăi într-un mod mai omenesc și să producă cereale îndeajuns pentru acoperirea trebuințelor țării și pentru menținerea exportului de până acum.

Noi cu toții știm în ce mod mari latifundii au intrat în mâinile proprietarilor lor. Pornind din punctul de plecare că numai acela să aibă dreptul de posesiune asupra pământurilor, care este în măsură a le lucra singur, nu vedem altă soluție decât aceea ca tot pământul să fie expropriat și să se dea aceluia care vor să-l muncească, bineînțeles luându-se în considerație numărul membrilor unei familii a cărui cap urmează a fi împrorietărit. Marii proprietari au strâns destule averi din produsele pământului de până acum. Așadar, ar trebui să se fixeze o rentă viageră numai aceluia care, după expropriere, ar rămâne fără mijloace, iar acea rentă sau indemnizare ar putea să consistă chiar în pământ arabil, după cum s-a făcut în statul social-democrat Georgia, care acum, din nenorocire, a fost distrus de către bolșevici și unde fiecare persoană, care anterior fuse mare proprietar, a fost lăsată în posesiunea unui teren așa de mare, cât el putea să muncească în persoană și care a fost suficient pentru a-i procura existența. Restul de pământ care ar rămâne după o atare repartizare ar putea fi utilizat pentru crearea de ferme model sau întreprinderi agricole în stil mare. Pentru a pune pe țărani în posibilitatea de a lucra pământurile în mod rațional, ar trebui ca statul să cumpere mașinile și instrumentele agricole necesare fiecărei gospodării țărănești, pe care apoi să le revândă țăranului contra cost și cu plata în rate, așa că în timp de câțiva ani el să-și achite datoria. O asemenea reformă ar avea ca rezultat o productivitate mărită, cu atât mai mult cu cât, după dizolvarea latifundiilor, foarte mulți muncitori agricoli ar deveni independenți; totuși, terenurile aparținând comunelor nu s-ar expropria în acest caz, ci ar rămâne în proprietatea comunelor respective, pentru a fi utilizate în folosul locuitorilor acelor comune.

Pe când burghezimea caută în reforma agrară mijlocul de a se mai menține, noi știm foarte bine că prin acest procedeu se va ajunge numai la crearea unei noi clase, care va fi clasa proletară de la sate, care în viitor va înfăptui socialismul alături de frații lor din orașe. Deci, salutăm și această reformă agrară, care este urmarea inevitabilă a unei revoluții reușite, care, deși a fost înfăptuită de țărănimea rusească, totuși și țărănimea română se va bucura de roadele ei, care va fi o unealtă de a surpa capitalismul, apropiindu-l tot mai mult de căderea sa.

[Comunicare pe marginea Proiectul de lege
pentru reforma agrară din Bucovina]

Noul proiect al legii agrare²⁵⁰, care de-abia azi a fost prezentat onor Camerei, este, ce e drept, întru câtva o ameliorare a Decretului-lege care până acum a fost în vigoare pentru Bucovina²⁵¹, prin fapt[ul] că expropriază mai mari întinderi de pământ care aparțin moșierilor, punând țărani în posesiunea lor, totuși noi, social-democrații, nu ne putem mulțumi numai cu atât, căci noi cerem ca nimeni să nu posede mai mult pământ decât atât cât el, împreună cu familia sa, este în stare să muncească, iar proprietățile latifundiare necesare să fie administrate de către o mare întreprindere din cooperative ori din comune. Țara noastră, adică Bucovina, este, din toate teritoriile alipite, aceea care are populația cea mai densă, mai cu seamă acolo unde este locuită de ucraineni, și anume în districtele Zastavna, Coțmani, Cernăuți, Vășcăuți, Siret, Vijnița etc., unde nu se exercită niciun fel de industrie și unde agricultura formează principala ocupație a locuitorilor care posedă industrie.

Majoritatea populației rurale ucrainene e formată din mici agricultori, care nu posed măcar atât pământ cât le este necesar pentru întreținerea lor. Ciopârțirea pământurilor în acele părți ale Bucovinei, care sunt locuite de mase compacte ale ucrainenilor este, după cum reiese din datele statistice, cea mai pronunțată din toată România. Ar fi, deci, un act de dreptate ca, înainte de toți și de toate, acei țărani care cunosc lucrarea pământului și felul solului în acele ținuturi care însă au prea puțin sau chiar deloc teren propriu, să primească terenurile de care au nevoie. Bineînțeles că la repartizare ar trebui să fie luate în considerație, în primul rând, familiile celor căzuți în război, precum invalizii. Afară de aceasta, însă, în Bucovina, care în diferite rânduri a fost teatru de război, sunt foarte multe persoane care, deși n-au participat în mod activ la lupte, totuși au fost răniți de gloanțe, așadar și aceștia ar trebui să fie considerați drept victime de război la distribuirea pământurilor.

Trebuie, însă, să mă declar cu desăvârșire contra acelei prevederi a legii agrare care hotărăște că acele persoane care au făcut parte din armata română sau au luptat alături de Antanta să aibă preferință la repartizarea pământului. Această hotărâre formează guvernului o bază pentru colonizarea Bucovinei ucrainene și deci creează două categorii de cetățeni. Această hotărâre constituie o nedreptate, deoarece populația neromână va fi defavorizată la repartizarea terenurilor de lucru care, cu siguranță, va da loc la animozități între naționalitățile care locuiesc în Bucovina. Dacă guvernul cumva este de părere că va putea româniza populația neromână, și în special ucrainenii, prin această colonizare, atunci va vedea că se va întâmpla ceea ce s-a întâmplat cu ocazia când asemenea încercări s-au făcut asupra românilor din Ungaria – aceste încercări se vor spulbera la piatra de granit, că este voința de existență a poporului

²⁴⁹ D.A.D., M.O., nr. 155, 15 martie 1922, p. 4458–4459.

²⁵⁰ Vezi Documentul nr. 2.1.2.

²⁵¹ Este vorba despre Decretul-lege agrară nr. 3 871/6 septembrie 1919, care a fost propus spre ratificare în ședința Senatului din 14 iulie 1920, de către Ion Nistor. D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217–225. Pentru conținutul acestui decret vezi Documentul nr. 2.1.1.

nostru ucrainean. La noi, unde terenurile de distribuit sunt în cantitate atât de minimă, nu există nicio cauză economică care ar vorbi în favoarea unei colonizări. Dacă, însă, guvernul vrea să încerce acest joc din motive politice, atunci eu nu mă pot abține a ridica cel mai pronunțat protest în contra acestui procedeu și de a preveni guvernul că ar fi periculos să facă acest pas, cu atât mai mult că d-l ministru [Constantin] Garoflid [ministru de stat, președinte al Comitetului agrar], a declarat că în Vechiul Regat rămân mari întinderi de pământ nedistribuite și care ar trebui să se colonizeze. Acolo să conduceți curentul populației rurale bucovinene, flămândă după pământ, pentru care nu se mai găsește loc de împărțit în comunele sau județele lor.

Este, apoi, un mare inconvenient al acestui proiect că centrala Comitetului agrar pentru Bucovina nu va fi în Cernăuți, ci în București. Noi, cei din Bucovina, cunoaștem cu de-amănuntul toate inconvenientele în legătură cu aceasta și ne vedem nevoiți a insista cu ultima energie ca sus-zisa centrală să fie numai și numai în Cernăuți. Dacă guvernul crede ca prin măsura că a fixat prețul pământului cu o sumă care reprezintă de 20 de ori arenda pentru același pământ din anii 1913–1914, va stârni impresia la țărani, că ei cumpără terenurile foarte ieftin, atunci este foarte mult în eroare, căci aceasta este numai un petec cusut cu ață albă, după cum s-ar zice, căci și țăranișii își poate da cont că dacă atunci a plătit arenda în coroane, iar acum plătește un leu, o coroană calculată egal cu un leu, aceasta înseamnă totuși două coroane, căci la preschimbarea banilor a plătit două coroane pentru un leu²⁵²

²⁵² După anul 1918, s-a procedat la ștampilarea bancnotelor care circulau în paralel cu leul emis de către Banca Națională a României: rubla Lwoff, rubla Romanoff, rubla Kerensky și coroana austro-ungară. Începând cu anul 1920 s-a trecut la operațiunea de unificare monetară. Un prim pas s-a făcut prin încheierea Convenției din 11 iunie 1920, între ministrul de Finanțe, Constantin Argetoianu și guvernatorul Băncii Naționale, I. G. Bibicescu. Ulterior, în Parlament a fost prezentat Proiectul de lege privitor la unificarea monetară (ședința Senatului din 10 august 1920), care dădea Ministerului de Finanțe libertate în ceea ce privește fixarea cursului de preschimbare a coroanelor Băncii Austro-Ungare regulat ștampilate, a rublelor Lwoff, Romanoff și Kerensky, admise în Basarabia, precum și a notelor Băncii generale regulat ștampilate. În aceeași ședință s-a prezentat un Proiect de Lege (supus la vot și admis), însoțit de o Expunere de motive, referitoare la autorizarea Băncii Naționale de a emite, peste suma prevăzută prin Legea din 19 decembrie 1916, bilete de un leu pentru valoarea de 10 milioane [de] lei; bilete de doi lei – 25 milioane [de] lei; bilete de cinci lei – 50 milioane [de] lei. Operațiunea servea unificării circulației monetare. Punerea în aplicare a legii s-a făcut prin intermediul organelor fiscale și a câtorva bănci aflate sub supravegherea directă a Băncii Naționale, care și-a deschis în acest scop filiale în Ardeal și Bucovina. În ceea ce privește preschimbarea coroanelor, în perioada 20–24 august 1920 s-au primit, la oficiile de preschimbare, declarațiile posesorilor de coroane, după formulare speciale. Cursul fixat a fost de 50 de bani pentru o coroană (cursul pieței pentru o coroană nu era mai mare de 20–25 de bani). S-a hotărât a se plăti 60% din valoarea coroanelor raportată la curs în numerar sau cec al Băncii Naționale, iar restul de 40% sub formă de chitanță emisă în numele Ministerului de Finanțe, plătită în trei luni, fără dobândă și netrasmisibilă. Tranziția către noua monedă națională nu a fost lipsită de greutate, tranzațiile între lei și celelalte monede durând o vreme îndelungată, motiv pentru care speculațiile „au luat un caracter primejdios”. D.S., M.O., nr. 30, 17 august 1920, p. 524, 540; Victor Slăvescu, *Istoricul Băncii Naționale a României (1880–1924)*, București, Cultura Națională, 1925, p. 286–289; accesat online (24 aprilie 2015) la adresa [127](http://www.digibuc.ro/proxy/?px=aHR0cDovL2RpZ210b29sLmRjLmJtbXMucm86ODg4MS9SLlExMkU0RFBQUkdFRONQVkJHUjVUzVMQICOVMIk5GU1lyVk1NWFQ4M0Y2ODdGMjg5LTAA0TAYpZ21bmM9cmVzdWx0cy1qdW1wLWZ1bGwmYW1wO3NldF9lbmRneY0wMDAwMDEmYW1wO3NldF9udW1iZXI9MDElODQ2JmFtcDtiYXNlPudFTjAx.</p></div><div data-bbox=)

și în acest mod țăranul din Bucovina va plăti din propria-i pungă mai mult decât cel din Regat.

Un alt inconvenient al acestui proiect este ca acelor comune care nu posedă propriile ei terenuri de construit, ca de pildă Cacica, nu li s-au desemnat terenuri, astfel că muncitorii de acolo trebuie a-și clădi colibe lor pe o întindere de 20–50 mp. Nu corespunde, apoi, deloc principiilor noastre că proprietățile comunale să fie expropriate, din contră, noi avem punctul de vedere că proprietățile comunale, atât terenurile pentru construit cât și pământul de cultură, să fie din ce în ce mărite, în scopul că comunele urbane să fie puse în posibilitate de a-și aproviziona singuri locuitorii lor. Aceasta ar fi, în mod sumar, părerea mea asupra acestui proiect.

7. ANTON LUKASIEWICZ²⁵³

Partidul Poporului, circumscripția electorală Vijnîța, județul Vijnîța

Ședința A.D. din 19 iulie 1921²⁵⁴

[Comunicare pe marginea Proiectul de lege
pentru reforma agrară din Bucovina]

Salut în mod călduros legea agrară pentru Bucovina, care conține o înăsprire a Decretului-lege agrar votat altădată²⁵⁵, pentru că pune țărani noștri, care duc mare lipsă de pământuri, în posesia a mari întinderi de terenuri. Dreptatea socială cere ca masele mari ale populației rurale să fie puse în posesia pământului arabil în condiții favorabile. Ori, partea nordică, nord-estică și nord-vestică a Bucovinei, care e locuită în majoritate de ucraineni, poate fi numită cu drept cuvânt hambarul de grâu al Bucovinei. Acolo, după cum dovedesc datele statistice, populația este mai densă și deci îmbucățirea pământului, pentru a fi repartizat între țărani, este cea mai intensă. Niciun loc al țării noastre nu a suferit așa de mult ca nordul Bucovinei, pentru că acolo

²⁵³ Anton Lukaszewicz, cavalier von Luk (1873–1936) – a absolvit Gimnaziul și Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți. A fost secretar al Guvernământului Bucovinei, deputat în Dieta Bucovinei, deputat al districtului electoral rural Zastavna (1907–1918); în Camera Deputaților a Consiliului Imperial din Viena a făcut parte din Clubul Naționalist Democrat Rutean; deputat al curiei a IV-a (ucraïneană) în legislatura a XI-a (1911–1914); în camera legislativă provincială a reprezentat Partidul Poporal Ucrainean. Pentru meritele câștigate față de Biserica Catolică, a fost înnoobilat de Vatican. Mihai-Ștefan Ceaușu, *Parlamentarism, partide și elită politică în Bucovina Habsburgică (1848–1918). Contribuții la istoria parlamentarismului în spațiul central-est european*, Iași, Editura Junimea, 2004, p. 434, 503.

²⁵⁴ D.A.D., M.O., nr. 155, 15 martie 1922, p. 4457–4458.

²⁵⁵ Decretul-lege agrară nr. 3 871/6 septembrie 1919, care a fost propus spre ratificare în ședința Senatului din 14 iulie 1920, de către Ion Nistor. D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217–225. Pentru conținutul acestui decret vezi Documentul nr. 2.1.1.

au avut loc cele mai înverșunate lupte, cele mai crâncene bătălii, ani de-a rândul acolo au avut loc invazii peste invazii și niciun oraș, niciun sat, nici cea mai umilă moșioară nu au rămas neatinse de furia războiului. Toți au fost loviți de acest flagel. Orașe întregi, ca Vijnița, Sadagura, apoi satele situate pe Nistru, au fost nimicite în parte sau chiar în total. Nu s-a făcut până acum nimic pentru reconstruirea lor. Însă a trebuit ca printr-o reformă agrară dreaptă, printr-o repartizare justă a pământurilor printre țărani ucraineni, care au fost păgubiți din cauza războiului, să se facă dreptate și să se despăgubească populația nevoiașă a acestor ținuturi. La noi s-a făcut parcelarea unei mari părți a proprietăților latifundiare în mod firesc și natural. Marile moșii din Bucovina, care au fost supuse deja, în timpul războiului, suferințelor, au trebuit, din lipsă de orice alte ajutoare din partea statului, să fie vândute (mai cu seamă parte din câmpii) țăranilor reînțorși din America, pentru a putea reface gospodăriile distruse. O reziliere a acestor cumpărături ar putea să aibă cele mai grele urmări economice pentru țăranii care și-au construit pe terenurile închiriate casa și alte clădiri necesare gospodăriei și care insistă acum, cu cumpărările efectuate în scop de a conduce ei înșiși gospodăriile acolo, să rămână în picioare. Este atât în interesul statului, cât și în interesul conservării produselor existente ca țăranilor, care au ținut terenurile expropriate în arendă, să li se pună la dispoziție inventarul viu și mort de care au nevoie pentru a putea lucra pământul lor și astfel să se creeze o bază agrară sănătoasă și puternică, ceea ce este cel mai sigur sprijin al fiecărui stat.

Apoi ar trebui luate în considerație familiile celor ce au căzut în război, invalizii, precum și cei a căror avere a pierit în război și care, totuși, n-au primit încă nicio despăgubire pentru aceasta din partea statului. O diferențiere, respectiv o preferință, după cum o prevede art. 62, alin. 4, litera b²⁵⁶, nu mi se pare nimerită din punct de vedere uman și social-politic; afară de aceasta, o asemenea prevedere este în crasă contradicție cu drepturile egalității constituționale a tuturor cetățenilor deopotrivă, care au fost garantate de tratatele de pace tuturor naționalităților care locuiesc în această țară. Hotărârile referitoare la colonizare în Bucovina nu prea își au rostul lor, prin faptul că acolo se ivesc, în fiecare comună unde se face repartizarea pământului, mai mulți pretendenți cu drepturile pe deplin justificate decât există pământ de împărțit. Îmi permit a cere ca toți prefectii să primească ordinul strict de a întocmi niște liste exacte și juste ale tuturor țăranilor cu drepturi bine motivate la posesiunea terenurilor, care să fie orânduite pe sate. Dacă aceste specificații vor fi întocmite regulat și exact și dacă repartizarea pământurilor se va face în mod drept, atunci mulțumirea populației se va obține și aceasta trebuie să fie una din [tre] țintele cele mai de căpetenie a [le] unui stat bine organizat. Dacă într-un loc terenurile care ajung la distribuire nu sunt suficiente pentru satisfacerea [nevoilor] tuturor țăranilor îndreptățiți a cere să li se dea pământul, atunci se va recurge și la terenurile aflătoare în comunele vecine sau în județele vecine, astfel ca toți pretendenții să fie satisfăcuți.

În interesul păstrării legalității, pe de o parte, și a siguranței comunicațiilor, pe de altă parte, trebuie să insistăm ca deciziile intrate în vigoare în urma Decretului-lege

²⁵⁶ Pentru conținutul acestui articol vezi Documentul nr. 2.1.2.

agrar să fie respectate. În Bucovina s-au expropriat până acum nu mai puțin de 25 000 [de] pogoane de pământ²⁵⁷, ceea ce reprezintă o treime a întregii întinderi care este a se expropria și această întindere expropriată s-a distribuit printre țărani. Pentru aceste pământuri, țărani plătesc o arendă potrivită. O modificare a acestor decizii ar putea să aibă urmările cele mai grave și incalculabile, ceea ce în interesul liniștii acestei țări atât de greu încercate ar trebui cu tot dinadinsul evitat. Trebuie să insistăm cu ultima energie asupra faptului ca Banca regională²⁵⁸ să fie secțiunea Casei centrale de împrumut și secțiunea bucovineană a Comitetului agrar să-și aibă sediul său la Cernăuți. Distanța între București și Bucovina este atât de mare, iar speșele pentru acest voiaj dus și întors sunt așa de mari, încât dacă ultima decizie va fi pusă în mâinile instanțelor din București, atunci nu ar fi posibil decât celor puțini, cu mijloace suficient de mari, să ia drumul Bucureștilor pentru a apela la această instanță. Având în vedere că reforma agrară îndeplinește un înalt scop de ordin social, politic, eu, din parte-mi, voi vota pentru ea.

8. IACOB PISTINER²⁵⁹

Partidul Social-Democrat, circumscripția electorală Cernăuți-oraș

Sedința A.D. din 1 iulie 1920²⁶⁰

[Interpelare adresată ministrului Industriei și Comerțului,
Octavian Tăslăoanu, în problema exportului de carne]

D-le președinte, subsemnații avem onoarea a adresa următoarea interpelare d-lui ministru de Comerț și Industrie, cu rugămintea de a ne fixa o zi pentru dezvoltarea ei. La 9 iunie, au fost încărcate la Cernăuți, de [cătore] Simion Lazăr Binderer, două vagoane de carne afumată, pentru a fi exportate în străinătate. Binderer s-a legitimat cu o autorizație de export nr. 392, din 18 decembrie 1919, eliberată de [cătore] Direcția generală a comerțului, pentru Cooperativa de funcționari „Poliver” din Cernăuți.

²⁵⁷ Pogon – unitate de măsură pentru suprafețe de teren agricol, a cărei mărime a variat, după epoci și regiuni, în jurul unei jumătăți de hectar. Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 1063.

²⁵⁸ Banca Țării Bucovinei a fost transformată, prin Decretul-lege nr. 4 209, din 12 septembrie 1919, în Banca Regională din Cernăuți, primind o altă organizare. M.O., Partea oficială, nr. 139, 9 octombrie 1919, p. 7965.

²⁵⁹ Iacob Pistiner (1882–1930) a urmat Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți (1906). A avut merite în organizarea și conducerea mișcării social-democratice din Bucovina, fiind, din anul 1911, membru al Partidului Social-Democrat. A reprezentat acest partid în Internaționala Socialistă. S-a remarcat prin apărarea inculpaților din Procesul celor 500, de după incidentele de la Tatar-Bunar (1924). S-a implicat în ridicarea clădirii „Morgenroitt” din Cernăuți, unde s-a constituit un puternic centru cultural evreiesc. A fost redactor-șef al săptămânalului „Volksprese” (organ al P.S.D.) și al săptămânalului „Vorwärts”. A fost deputat în mai multe legislaturi în Parlamentul României întregite. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II (în continuare se va cita Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II), Suceava, Iași, Princeps Edit, 2004, p. 216.

²⁶⁰ D.A.D., M.O., nr. 8, 1 iulie 1920, p. 186.

Aceasta prevedea o compensație de import simultan de haine și ghete. Prin adaosul din 14 mai 1920, nr. 2 979 D.R., această autorizație de export s-a transmis asupra sus-numitului Binderer, fără să se majoreze cautiunea de 300 000 [de] coroane, care se impusese Cooperativei funcționarilor de stat „Poliiver”. În aceste noi condiții, cautiunea aceasta nu reprezintă o garanție îndestulătoare: în raport cu câștigul de milioane, rezultat de pe urma acestui export. Aici se mai adaugă circumstanța agravantă că în orașul Cernăuți domnește o mare lipsă de carne. Cazurile acestea de export s-au înmulțit mult în ultimul timp în Cernăuți, fără ca autoritatea comunală, însărcinată cu aprovizionarea unei populații de 120 000 [de] suflete, să fie măcar consultată.

Datele de mai sus sunt extrase din adresa oficială a primăriei orașului Cernăuți către Ministerul de [Industrie și] Comerț, cu nr. 366/36/VII, din 10 iunie 1920, prin care îi cere ca acest sistem să înceteze. Nu crede d-l ministru de [Industrie și] Comerț că e locul să nu mai acorde autorizații de exportare de carne din Cernăuți, fără a lua avizul prealabil al administrației comunale? [Președintele Adunării Deputaților, Duiliu Zamfirescu, a anunțat că această interpelare va fi comunicată guvernului.]

Ședința A.D. din 3 iulie 1920²⁶¹

[Comunicări adresate ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice,
Petre P. Negulescu și ministrului de Război, Ion Rășcanu,
în probleme legate de clădirile școlilor și ale cazărmilor]

D-lor deputați, am onoare a ruga pe d-l ministru de Instrucție Publică să ia următoarele la cunoștință. Odată cu instalarea și dezvoltarea școlilor naționale la Cernăuți, școlile comunale suferă de o mare lipsă de localuri, astfel că încă din ultimii ani de pace existau tratative pentru clădirea de școli moderne în circumscripțiile Russischegasse și Dreifaltigkeitgasse. Prin declararea războiului, nu numai că aceste proiecte n-au luat ființă, dar mai mult, încă două localuri de școală au fost sustrate întrebuințării, anume școala din Dreifaltigkeitgasse, instalată într-o casă particulară, a cărei prelungire de contract a fost omisă și școala mixtă din Altgasse în care, cu toate că este situată în centrul orașului, a fost instalat un spital de boli contagioase. Cu toate că epidemiile ivite în anii precedenți sunt aproape stinse și sunt internate în acest spital numai foarte puține persoane militare bolnave, această clădire nu se poate obține de la administrația militară și nu poate fi utilizată ca școală, atât de necesară. Convingerea noastră este că cei câțiva bolnavi vor putea fi cu ușurință instalați în spitalele locale civile și militare, fără ca interese militare superioare să sufere. În schimb, reținerea acestui modern local de școală are consecințe pedagogice și igienice dăunătoare. Lipsa de localuri, care încă înainte de război se simțea destul de neplăcut, s-a agravat încă prin sustragerea acestor două localuri școlare de la scopul lor și prin înmulțirea populației. Copiii de școală ai circumscripțiilor Dreifaltigkeitgasse și Altgasse au fost forțați încă înainte de război de a frecventa școlile din circumscripțiile Siebenbuergerstrasse, Landhausstrasse și Bahnhofstrasse. Aceste școli sunt atât de

²⁶¹ D.A.D., M.O., nr. 13, 7 iulie 1920, p. 205–206.

congestionate, încât nu numai că a trebuit să fie menținut orarul de dimineață, atât de neprielnic pentru școlari, dar a trebui să fie introdus încă și un orar suplimentar (Schichtunterricht), recunoscut ca foarte puțin avantajos pentru copii. Din această cauză, copiii trebuie să aștepte pe coridoare iarna în frig și clasele nu pot fi ventilate aproape deloc. Această stare de lucruri este intolerabilă. Rog pe d-l ministru al [Cultelor și] Instrucțiunii [Publice] să intervină pe lângă Ministerul de Război pentru curmarea acestui rău.

A doua comunicare. Am onoarea a ruga pe d-l ministru de Război să ia următoarele la cunoștiță. De la intrarea trupelor românești în Bucovina, adică din noiembrie 1918, cazărmile au fost ocupate de [către] formațiunile militare, fără ca administrația militară să fi achitat comunei până în ziua de azi chiriiile pentru cazărmi. Numai pentru cazarma de cavalerie Rosch, care din octombrie 1919 este ocupată de corpul de jandarmi, din ordinul ministrului de Interne [Constantin Argetoianu], a fost plătită chiria de la cea dată pentru anul precedent, însă care merge tot pe contul Ministerului de Război; [în rest] nu s-a plătit nimic. Din cauza finanțelor zdruncinate ale orașului Cernăuți, comuna nu mai este în stare să aștepte achitarea chiriei. Intervențiile făcute în mai multe rânduri pe lângă Ministerul de Război n-au avut rezultat decât ordinul primit de la Direcția Geniului din Cernăuți, de a supune comunei contracte spre semnare, a căror chirie este departe de a atinge suma cheltuielilor avute cu diverse reparații. Aceste chirii sunt inacceptabile de către comună, căci finanțele ei cer imperios ca [și] capitalurile investite să producă o dobândă proporțională. Ori, comuna ar avea posibilitatea, transformând cazărmile în locuințe, să obțină cifra de aproximativ 20–25 de ori mai mare ca cele oferite [...]. Solicit, deci: 1) Achitarea imediată a chiriilor pentru anul 1918–1919, cum s-a formulat de către comună, prin adresa nr. 744, din 2 august 1919, luând ca bază ultimele chirii austriece, care să fie plătite în lei; 2) Ministerul de Război să renunțe la condiția ca [și] comuna să achite din chirie speșele reparațiilor, începând cu contracte din noiembrie 1919. Trebuie să adaug – comuna a avut de suportat în timpul războiului și după încheierea păcii speșe enorme pentru repararea cazărnilor, fapt recunoscut de [către] Ministerul de Interne, care a renunțat la clauza din contract pentru cazarma de cavaleri Rosch de a achita speșele de reparație din suma de chirii. [Președintele Adunării Deputaților, Duiliu Zamfirescu, a anunțat că se vor comunica celor în drept aceste interpelări.]

Ședința A.D. din 23 iulie 1920²⁶²

[Comunicare despre problemele unificării și administrării teritoriilor reunite cu Regatul României]

Onorată Cameră, problema statului român este de natură dublă. Din vechea Românie s-a alcătuit un stat mare, nu numai cu un număr îndoit de locuitori, ci afară de aceasta cu locuitori având deosebite culturi și deosebite tradiții politice. La aceasta

²⁶² D.A.D., M.O., nr. 27, 27 iulie 1920, p. 460–462.

se mai adaugă faptul că prefacerea dintr-o țară oligarhică feudală într-un stat țărănesc burghez are loc în momentul în care lumea europeană se și află în transformare spre socialism. Cu atât mai însemnată este în acest stat dezlegarea problemei constituționale și administrative. Numai acela care nu ne mai cunoaște pe noi, social-democrații, se va mira că nu ne interesăm pentru aceste chestiuni, chestiunea statului actual, cu toate că luptăm din toate puterile și fără concesiuni pentru o formă cu desăvârșire nouă a relațiilor de producere și a suprastructurii juridice. Suntem un partid care vrea să clădească și care nu distruge cele existente decât întrucât trebuie să facă loc pentru realizarea programului nostru. Nu voim să distrugem deosebitele comunități sociale ca atare, ci numai să înlăturăm forma lor actuală, în măsura în care se manifestă prin exploatare economică din cauza proprietății private a mijloacelor de producție și prin asuprafire politică din pricina domniei de clasă, bazată pe această proprietate privată.

Problema constituțională și administrativă se exprimă în general astăzi prin denumirea de unificare. Vreau să vă arăt, d-lor deputați, cum s-a făcut de la 12 noiembrie 1918²⁶³ această unificare. Ea s-a început printr-o prigoană sistematică în contra unei părți a populației, ca străini. Protestând în ziar în contra acestui lucru, spunând că la noi numai obiceiul bătăii este străin, am fost amenințat cu împușcarea, dar de bătut s-a bătut mai departe. Câtva timp a mai încetat bătaia, dar în ultimul timp a început din nou. Am o serie întregă de cazuri concrete din ultimele săptămâni, pe care nu le voi citi în special, ci le-am înaintat d-lui ministru. Vreau să scot în relief faptul că, în special, bat grănicerii și că între aceștia se bucură de un renume special d-l căpitan Turculeț, în circumscripția prietenului meu [Zastavna, județul Zastavna], [Constantin] Krakalia. Acesta închide oamenii într-un dulap, care nu are decât o mică răsuflătoare. Bucovinenii nu au fost bătuți niciodată așa și niciodată nu se vor obișnui cu această unificare. La aceasta se mai adaugă faptul că, de la 12 noiembrie a domnit starea de asediu. Nimeni nu poate spune din ce cauză și în ce scop. Populația este liniștită și singurul lucru care o neliniștește este tocmai starea de asediu. Îmi amintesc că frontul a fost la 12 km de Cernăuți, fără ca să avem o asemenea stare excepțională, deși azi nu mai avem front în apropiere. În ultimele săptămâni, starea de asediu a mai fost înăsprită, deoarece polonezii au mâncat bătaie undeva. Aș fi înțeles mai curând contrariul, deoarece România nu are nimic mai puțin de dorit decât o Polonie îngâmfată și victorioasă, care să-și întindă stăpânirea până la Marea Neagră. Abia acum a fost ridicată.

În legătură cu starea de asediu, stă situația curților marțiale. După decretul confirmat de Parlamentul trecut, trebuie să se aplice în Bucovina, pentru moment, vechile legi. Dar, în cadrul acestor legi, Curtea marțială nu poate exista. Domnește din pricina aceasta o nesiguranță juridică generală, competențele nu sunt stabilite. Numai așa s-a putut întâmpla ca patru vardiști să fie acuzați și condamnați

²⁶³ La 12 noiembrie 1918, Consiliul Național, în virtutea suveranității naționale și pe baza hotărârilor Constituantei Țării Bucovinei, luate în Adunarea din 27 octombrie 1918, a decretat Legea fundamentală asupra puterilor Țării Bucovinei. Pentru conținutul acestei legi vezi Radu Economu, *op. cit.*, p. 149–150.

deoarece, conform datoriei lor, au luat apărarea unor civili împotriva exceselor câtorva soldați. Dacă nu și-ar fi făcut această datorie, ar fi fost condamnați de justiția bucovineană. Nu trebuie să ne mirăm dacă în dilema de a fi condamnați fie de autoritatea civilă, fie de cea militară, aceștia părăsesc posturile lor. Asemenea cazuri aş putea cita multe. Ele sunt cu atât mai tragice cu cât avocații bucovineni nu sunt admiși să pledeze la curțile marțiale, așa încât numai bogătașii își pot procura un apărător. Starea de asediu și această justiție militară au fost ilegale și ar putea cel mult să fie aplicate într-o țară cucerită împotriva celor învinși. Bucovina n-a fost, însă, cucerită, căci armata a fost chemată de sfatul național pentru a menține ordinea. Ar fi trebuit să veniți altfel la noi, de pildă așa cum au venit italienii la Triest. Aceștia nu au depreciat vechea valută, printr-o ștampilare ușuratică, sărăcind apoi, printr-o speculă sistematică, populația, așa cum s-a făcut la noi.

Războiul s-a terminat de un an și jumătate și, totuși, zece mii de bucovineni mai sunt prizonieri în Siberia²⁶⁴. Dacă vreunul poate, după luni de zile de pribegie, să se reîntoarcă acasă, nu i se permite intrarea în Bucovina decât dacă are indigenatul (Heimatsrecht). Acest indigenat, o invenție curat austriacă, nu are, însă, însemnătate decât pentru ajutorarea săracilor și nu are nimic comun cu cetățenia. Cel întors are nevăstă și copii în Bucovina, lui nu i se îngăduie, însă, intrarea. Două fete, plecate înainte de război la Londra ca [și] croitorese au fost internate de englezi și repatriate de curând în Bucovina. Neavând indigenatul, au fost arestate la întoarcere, deși sunt născute în Bucovina, din părinte născut și trăit numai în Bucovina. Numai după intervenția noastră Siguranța le-a pus în libertate. Siguranța completează starea de asediu și curțile marțiale. Nici ea nu cadrează cu legile bucovinene, dar își vâra nasul în toate. Sunt convins că spionează până și pe președintele comisiei de lichidare. Nu i se spune decât ohrana²⁶⁵. Oricare copil știe că unii dintre funcționari se folosesc de situația lor pentru a lua mită, mai ales la eliberarea pașapoartelor. Siguranța alcătuieste un stat în stat și nu ține seama nici de administrația țării.

Numai pentru completare voi mai aduce un fapt privitor la unificare, și anume impozitele. În Bucovina se plătesc impozite directe foarte mari, care nu sunt cunoscute în Regat. Aceste impozite au fost fixate într-o vreme când banii aveau o altă valoare și cresc în proporție cu venitul, cine avea un venit anual de zece mii de coroane era pe vremea aceea om bogat și putea plăti ușor patru sute coroane anual

²⁶⁴ Chestiunea repatrierii prizonierilor de război ardeleni și bucovineni din Siberia a stat în atenția parlamentarilor bucovineni și în legislatura parlamentară 1919–1920. Senatorului Nicolae Carabioschi (Partidul Democrat al Unirii, județul Rădăuți) a prezentat o interpelare pe această temă în ședința Senatului din 21 februarie 1920; o amplă prezentare a situației prizonierilor români originari din Bucovina și Transilvania a fost făcută și de către senatorul Voicu Nițescu, în interpelarea susținută în ședința A.D. din 13 iulie 1920 (vezi Documentul nr. 4.4.). Ștefan Cicio-Pop, președinte *ad interim* al Consiliului de Miniștri, a dat un răspuns în această privință, arătând că încercările de repatriere, foarte dificile, începute în toamna anului 1919, sunt condiționate de ajutorul venit din partea Japoniei și a S.U.A., iar pentru rezolvarea acestei probleme, în anul 1920 a fost trimisă o misiune specială în Japonia, în frunte cu A.S.R. Principele Moștenitor. D.S., M.O., nr. 32, 28 februarie 1920, p. 349–350; D.A.D., M.O., nr. 19, 16 iulie 1920, p. 310–312.

²⁶⁵ Poliția secretă a Imperiului Rus.

ca impozit pe venit. Astăzi, oricine câștigă atât trebuie, cu alocația de război, să plătească opt sute de coroane anual ca impozit. Cu zece mii de coroane nu poate cumpăra nici ceea ce cumpăra înainte cu o mie de coroane, la care venit pe vremea aceea nu avea niciun impozit de plătit. Cu toate că plătim impozite atât de mari, legea impozitelor indirecte din urmă a fost întinsă și asupra noastră. Autonomia noastră constă, deci, în faptul că plătim impozitele mari austriece, fiind unificați totodată și cu sistemul de impozite din Vechiul Regat. Același lucru se petrece și cu timbrul – la noi se timbrează multe acte, care nu se timbrează în Vechiul Regat, totuși trebuie să plătim la timbre un leu pentru fiecare coroană, așa încât și aici plătim mult mai mult decât în Vechiul Regat.

Dar cum ne închipuim noi această unificare? În niciun caz așa încât să se întindă pur și simplu legile din Regat asupra celorlalte provincii. Dimpotrivă, va trebui ca o comisie să studieze legislația tuturor provinciilor, să scoată de pretutindeni părțile bune, să adapteze totul vremurilor noi și să facă din aceasta un tot unitar. Legislația noastră muncitorească și funcționărească nu vom permite să fie înrăutățite niciun moment. Dimpotrivă, cerem dezvoltarea mai departe, conform timpurilor, a acestor drepturi. Să permitem noi oare să ne fie luate casele noastre districtuale pentru bolnavi, pe care noi le-am făcut cu propriile puteri și mijloace, în plină autonomie și din care am făcut adevărate centre pentru igiena și sănătatea muncitorimii? Să permitem noi ca ele să fie înlocuite cu casele de boală din Vechiul Regat care, după cum o arată și numele, sunt case bolnave? La noi există obligativitatea închiderii magazinelor la ora șapte și astăzi cerem închiderea la șase, pe când aici văd magazinele deschise până noaptea târziu.

Noi avem serviciul de plasare și multe altele pe care le-am cucerit prin lupte parlamentare și sindicale grele. Să permitem noi să ne fie răpite pentru că ele nu există încă aci? Nu uitați, d-lor deputați, că muncitorimea noastră urmărește mereu legislația acelor state cu care a trăit laolaltă în trecut, și când află despre legislația socială din Cehoslovacia ori Austria germană, e firesc să se simtă aruncată înapoi. Un guvern cuminte ar face concurență acestor state și ar câștiga, astfel, sufletele muncitorimii pentru România. Funcționarii noștri publici au asigurate, prin acte pragmatice, drepturile lor. Aceste acte pragmatice au nevoie de îmbunătățire în folosul funcționarilor. În niciun caz nu le pot fi smulse aceste drepturi pentru care au răbdat de foame, căci ei nu au rămas cu micile lor salarii decât din pricina libertăților și asigurărilor ce le erau garantate. Nu vă putem sfătui decât să îmbunătățiți și să întindeți aceste legi asupra întregii Români. Așa înțelegem noi unificarea.

D-voastră să ne dați Constituția d-voastre și noi vă vom da legislația muncitorească și funcționărească. Dar Constituția nu este decât o literă moartă până ce nu va fi însuflețită cu spirit nou. Acest spirit nou este descentralizarea și autoadministrarea. Statul trebuie clădit de jos în sus. Temelia trebuie s-o alcătuiască comuna, care să hotărască și să execute tot ceea ce privește chestiunile locale. Ele se unesc în circumscripții, care la rândul lor se administrează singure. Circumscripțiile se unesc pe regiuni și abia acestea lasă acele chestiuni, care privesc pe toți, statului.

Fiecare dintre aceste organisme se administrează singure prin corpurile sale reprezentative și prin funcționarii săi. Aceasta nu este nou, există în Anglia de veacuri. Aici se pare neobișnuit, dar fapt este că numai descentralizarea și autoadministrarea face unificarea cu puțință. Ea dă fiecărei părți a țării puțința să pornească de la obiceiurile tradiționale. Se va obiecta că, pe alocuri, populația nu este ocupată pentru aceasta. Dar întotdeauna ești mai copt pentru a te conduce în mod democratic singur, decât pentru a fi comandat de perfecții numiți.

Războaiele sunt locomotivele istoriei, iar acest război a copt oamenii și împrejurările într-un tempo accelerat. S-au copt nu numai pentru dezvoltarea pe care am schițat-o pe scurt și care ar trebui completată cu dreptul tuturor națiunilor și a maselor de a se dezvolta în cadrul statului în mod liber și de a avea o libertate completă nu numai în teorie, ci și în practică, întrebându-se limba maternă în școli, autorități și corpuri reprezentative, ci s-au copt și pentru o nouă ordine socială. Știu prea bine că interesul și egoismul de clasă nu pot trage încheierile din aceasta și că până aici orice progres a avut loc numai în luptele dintre clase. Dar chiar dacă istoria omenirii este istoria luptelor de clasă și va rămâne până ce socialismul va înlătura temelii domniei de clasă, lucrurile firești, de care am vorbit, sunt o chestiune de prevedere și civilizație. Nu este de ajuns să se vorbească mereu de România Mare. Pentru a unifica provinciile trebuie părăsită ideea de a transforma vechiul pașalâc românesc într-o Românie cazarmă. Trebuie dată țării cea mai mare libertate în administrare și Constituție, căci numai libertatea cucerește pe oameni. Lupta de clasă nu va înceta prin aceasta, dar nu va mai stânjeni încheierea politică a națiunilor, ci se va croi un drum pentru forme noi ale luptei pentru înfăptuirea socialismului și a democrației desăvârșite.

Ședința A.D. din 31 martie 1921²⁶⁶

[Declarație pe marginea proiectului de buget]

Onorată Cameră, în numele grupului parlamentar socialist-democrat, am onoare a face, cu privire la propunerea d-lui ministru de Finanțe [Nicolae Titulescu], următoarea declarație. Constatăm că proiectul de buget, a cărui votare o cere d-l ministru de Finanțe, a fost depus azi la ora patru, fără a fi fost împărțit mai dinainte deputaților. La ora patru și un sfert a fost luat în discuția comisiei bugetare, iar la cinci și un sfert a fost aprobat în unanimitate, minus votul reprezentantului socialist. Constatăm că nici în momentul de față raportul comisiei n-a fost împărțit. Mai departe, procedând astfel, d-l ministru de Finanțe cere Camerei votarea unei legi de o atare însemnătate, care este necunoscută membrilor comisiei bugetare și întregii Camere, așadar a unei legi inexistente. Protestăm împotriva acestui procedeu și neparlamentar și neconstituțional, care corespunde unui adevărat regim absolutist.

²⁶⁶ D.A.D., M.O., nr. 79, 15 aprilie 1921, p. 1677.

[Comunicare referitoare la reforma financiară]

D-lor deputați, reforma financiară este importantă, fiindcă este bazată, ar trebui să fie bazată, pe economia țării și trebuie să aibă o legătură cu politica generală a țării. Fiindcă până acum eu nu vorbesc românește îndeajuns de bine ca să pot discuta toate problemele care sunt în legătură cu reforma financiară, vreau să vorbesc numai despre câteva principii, pentru ca d-voastre să știți din care punct de vedere noi, social-democrații, vom face propuneri și amendamente la discuția legii pe articole.

Dacă chestiunea reformei financiare ar fi numai o chestiune teoretică, atunci ne-am putea mulțumi cu proiectul d-lui ministru de Finanțe [Nicolae Titulescu], fiindcă principiile acestui proiect sunt așa cum trebuie să fie. Noi am avut și până acum impozitul direct și anume impozitul global pe venituri, iar combinația care este făcută în acest proiect, combinația dintre mărirea veniturilor și dintre felul veniturilor este în proiectul acesta mai bine făcută decât cum era în legile de până acum. Altceva sunt detaliile progresiunii și contrazicerile care sunt acum în proiect, făcute fie de [către] comisie, fie de [către] d-l ministru. Noi nu suntem aici ca să facem numai o lucrare științifică. Noi suntem aici ca să creăm legi care pot să fie aplicate și care să corespundă situației actuale a țării. Un proiect cum este acesta, despre care se poate zice că plutește în spațiu și în timp, un proiect care este un model, mai mult un model pentru studenți decât o lege, acest proiect trebuie să fie examinat cu foarte mare atenție. Nu este suficient să se facă o lege care este recunoscută ca bună, esențialul este aplicarea acestei legi. Regret că nu pot să mă ocup aici cu toate problemele și, mai ales, cu legătura pe care o are legea financiară cu economia țării și chiar cu gradul de cultură existent, ci trebuie să mă mărginesc acum numai la observații scurte.

Se zice că proiectul acesta de lege este o operă revoluționară și anume pentru Vechiul Regat. Dacă ar fi acesta adevărul, atunci d-l ministru de Finanțar fi fost arestat de mult de d-l ministru de Interne ca revoluționar. [...] D-l ministru va citi în „Monitorul Oficial”. Aceste impozite sunt, într-adevăr, numai consecința firească a capitalismului. Dacă s-au făcut acum și nu mai înainte, este numai cauza că Vechiul Regat a ajuns în faza de a se elibera de restricțiile feudale de care a fost până acum legat. Și de aceea noi, social-democrații, suntem aceia care cerem totdeauna înființarea impozitelor directe. Nu este mai puțin adevărat că executarea acestei măsuri în niciun stat nu a fost până acum completă. După cum, pe lângă serviciul militar obligatoriu, există spiritul clasei militariste, după cum pe lângă educația școlară obligatorie, totuși se găsesc săraci care nu au posibilitatea de a-și completa studiile lor, după cum, cu tot votul universal, au rămas fraudele și corupțiile în alegeri, tot așa vor rămâne în vigoare, pe lângă noile impozite directe, care sunt acum propuse, și impozitele indirecte vechi. Astfel se arată în adevărul ei democrația burgheziei. În acest sens se impune să mai cercetăm dacă cei impuși sunt și cei care plătesc, sunt cei care sunt contribuabili. Să vedem dacă nu se

²⁶⁷ D.A.D., M.O., nr. 98, 9 iunie 1921, p. 2553–2554.

întâmplă să fie numai câțiva care aduc impozitele la percepții, dar nu sunt ei acei care plătesc într-adevăr.

Este o iluzie, dacă credem că ar fi posibil, precum a zis aici un orator, să aducem o schimbare într-un sistem social numai prin biruri, numai prin înființare de taxe. E cu totul copilăresc și ridicol când ne închipuim că băncile pot fi lovite, în adevăr, prin impozite asupra veniturilor lor. Băncile sunt numai o ocazie de a pune mâna pe venituri fără muncă și este sigur că băncile vor căuta toate mijloacele ca să se poată elibera în modul cel mai ușor de aceste impozite. Cea mai mare importanță pentru discutarea legilor financiare în practică o constituie morala contribuabilului și ea depinde, în cea mai mare parte, de politica generală. Nimeni nu plătește impozitul cu plăcere. Acesta este adevărul. Și cel care combate un guvern pe această teză e sigur totdeauna că poate să devină popular. Dar, totuși, există țări unde impozitele se plătesc de bună voie, pe când la noi trebuie percepute ori cu greutate ori numai cu sila. Credeți, însă, d-lor, că fraudele descoperite și dosirile banului public pot stimula pe contribuabil să-și plătească impozitele de bună voie? Eu cred că nu! Dacă poporul vede că defraudanții de bani publici nu sunt pedepsiți, atunci vă rog să credeți, d-lor deputați, că din cauza acestor defraudanți [...] chiar oamenii cuminți și oamenii cinstiți se vor da în lături de a-și plăti impozitele. Impozitele, apoi, se plătesc în lei. Prin urmare, valoarea reală a sumelor încasate prin impozite va depinde de cursul leului nostru. Dacă facem, deci, o politică a cărei consecință va fi scăderea leului, este clar și firesc că impozitele vor trebui mărite tocmai într-un timp când poporul are cele mai mici venituri. Scăderea leului, apoi, înseamnă o criză economică și atunci, pe lângă scăderea valorii reale a încasărilor fiscale, vor scade și cele nominale.

Numai acest singur exemplu dovedește că politica financiară poate fi numai o parte din politica economică și că trebuie să aibă rădăcini în spațiu și în timp. Chiar și formalitățile și felul încasării sunt de cea mai mare importanță. Astfel, noi am văzut că zilele trecute a fost introdus și în Bucovina sistemul de percepere aplicat în Vechiul Regat. Rezultatul imediat al acestui sistem a fost că restanțele de mai multe milioane trebuie considerate ca pierdute. Cu intenția de a știrbi birocrațismul, încasarea impozitelor a devenit pentru totdeauna imposibilă. Iarși trebuie să ne dăm seama că ar fi greșit să percepem dările numai în mod mecanic, fără considerații [față] de forțele contribuabililor. Trebuie întâi să avem de unde lua, iar nu să omorâm cloșca cu ouăle de aur. Apoi, d-lor, și despre aceasta s-a mai vorbit aici, trebuie să veghem ca impozitele să nu devină o piedică pentru industria țării și de asemenea există pericolul ca sub masca favorizării industriei să nu fie favorizați numai industriașii. Opera care, teoreticește, poate fi excelentă, trebuie să se potrivească cu cadrul împrejurărilor reale. Dar acesta nu e cazul.

În această privință un exemplu numai vă voi da: impozitele puse asupra lucrătorilor manuali și intelectuali. Este un non sens chiar perceperea de biruri asupra diurnelor – și nu vorbesc despre diurnele parlamentare, ci de diurne în general. Credem că recompensa pentru un anume fel de prestare de serviciu nu constituie în realitate un venit, căci diurna, de foarte multe ori, este absorbită în totalitatea ei și sunt chiar cazuri când acești muncitori vor plăti mai mult decât legea singură o cere. Pe când toți ceilalți contribuabili se evaluează ei singuri sau sunt evaluați în mod aproximativ, pentru muncitori și funcționari există date precise, care sunt date de

patron sau de stat, pe când, mai departe, ceilalți contribuabili pot alege timpul oportun pentru plata impozitelor, pentru ce poate să fie dator funcționarul și muncitorul ca să plătească, căci patronul vrea, iar nu când funcționarul sau muncitorul vrea. Mai departe se poate întâmpla că lucrătorul are trei, patru luni de ocupație și primește lunar 2 000 de lei. Patronul lui îi plătește salariul după cedula²⁶⁸ F, adică 300 de lei îi reține din acești 8 000 de lei, dar el este fără ocupație, așa că anual el ar fi avut mai puțin decât 9 000, care sunt prevăzuți după cedula F și el a plătit în adevăr 300. După teoria aceasta, cazul e foarte clar. Dacă muncitorul sau funcționarul a plătit statului pe nedrept, dacă vine la percepător îl dă afară și dacă merge la jandarm va fi bătut și după aceea va veni și d-l Argetoianu și-l va aresta că e bolșevist pentru că cere bani de la stat. Aceasta e foarte clar. Până acum nu, dar este de așteptat. Dacă cedula A și B întinde o progreseune foarte mică, prea puțină după părerea mea, dar întinde o progreseune, această cedulă a salariilor nu o face. Încât înseamnă, de fapt, răsturnarea lor în folosul aceluia care are venituri mai mari. Noi suntem pentru fixarea minimumului necesar de existență și cerem ca acest minimum necesar să se ridice cu mult mai mult și ca impozitul fixat să progreseze la început într-un mod lent și să se compenseze la veniturile mai mari.

Nicolae Titulescu, ministru de Finanțe: Care este minimumul de existență după d-voastră?

Jacob Pistiner: Eu susțin că este două mii de lei pe lună. [...] Cu toate că trebuie să mă exprim într-un mod foarte restrâns în momentul actual, se poate întâmpla ca un orator care face la discuția generală o propunere să fie arestat înainte de a-i veni rândul să dezvolte această propunere la direcția specială. Acest lucru se poate întâmpla în momentul actual. Noi ne facem datoria să ratăm propuneri pozitive și, în principiu, suntem de părere că fiecare partid care e reprezentat în Cameră are datoria să spună ce vrea să facă dacă ar fi la putere. Din acest punct de vedere eu cred că datoria noastră este tocmai să facem propuneri pozitive la discuția generală. Încheind, voi constata că, cu toată necesitatea impozitului asupra venitului și asupra averilor, economia capitalistă a intrat deja într-o fază unde nu numai statul român, dar niciun stat nu-și poate acoperi deficitul numai prin impozite. Statul trebuie să ia parte în mod activ la producția țării, trebuie să naționalizeze mijloacele de producție și această cale trebuie să fie luată de către România.

Sedința A.D. din 1 iulie 1921²⁶⁹

[Declarație despre programul financiar susținut
de către grupul parlamentar socialist]

D-le președinte, d-lor deputați, în numele grupului parlamentar socialist, am onoarea a face următoarea declarație. Luând în considerare faptul că impozitul

²⁶⁸ Cedulă – adeverință, chitanță; rubrică în condica birurilor. Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 1550.

²⁶⁹ D.A.D., M.O., nr. 134, 28 ianuarie 1922, p. 3423–3424.

asupra averii tinde a completa impozitele directe votate, cu prilejul acesta ținem să expunem aici programul nostru financiar: confiscarea tuturor averilor care nu pot fi justificate; impunerea, în primul rând, a rentei parazitare a capitalului, crușarea forțelor productive creatoare ale națiunii; instituirea unui impozit pe venit după criterii sociale, ținându-se seama de capacitatea economică a celor impuși; înlocuirea impozitului cedular²⁷⁰ printr-o dare generală proporțională și progresivă pe avere, după scăderea datoriilor, cu impunerea mai grea a capitalului constant (investit în mașini, clădiri, instalații); o dare progresivă pe creșterile de avere completate printr-o impunere grea a acelor a[le] căror cheltuieli trec peste o anumită limită a venitului lor; statul să fie părtaș de drept la moștenirile care depășesc o sumă minimă stabilită; cota parte a statului să crească progresiv în raport cu scăderea numărului urmașilor moștenitori, mergând până la dreptul integral de moștenire al statului, când lipsesc moștenitorii direcți; impozitele asupra consumației și traficului, ca și dările vamale, nu sunt îndreptățite decât când impun averea și sunt destinate să servească economiei naționale și vor fi combătute atunci când au tendința să sacrifice interesele generale [ale] unei minorități privilegiate.

Este evident că nici legea financiară votată și nici proiectul ce-l discutăm acum nu corespund programului nostru. Proiectul nu face nicio deosebire între calitatea și scopul diferitelor averi, impozitul este la fel de urcat, atât pentru averea productivă, cât și pentru cea speculativă, nu face nicio deosebire între micile economii depuse la diferitele case de depuneri cu scopul de a asigura existența în caz de boală, invaliditate, șomaj etc. a elementelor muncitoare și între renta acumulată. Impozitul e socotit cu începere de la 30 000 [de] lei și progresează în așa fel că la averile și de miliarde abia atinge cota numai de 33%, iar în cazul că averea e de proveniență dinainte de Războiul Mondial, cota ei e abia 26%. Față de această dispoziție, stabilim – cota impusă asupra averilor de război, nu numai că este prea mică, ci nu există nicio măsură practică care ar putea asigura, de fapt, impunerea specială a acestor averi. Iar despre impozitul asupra moștenirilor, care ar fi un important izvor de venit pentru stat și care este introdus deja în cele mai multe state, la noi nu se face nici măcar amintire, dovedindu-se astfel lipsa de concepție a clasei dominante de la noi.

Noi cunoaștem greutățile ce împiedică, în cadrele unui stat capitalist, introducerea unui impozit radical asupra averii. Cu toate acestea, ne ținem de datoria [de] a face critica actualului proiect, care prevede impunerea impozitului deja de suma de 30 000 [de] lei, ceea ce în timpul de azi nici nu constituie în realitate o avere și progresează în mod prea lent, scutind în mod vădit averile mari. Suntem, mai departe, de părere că felul cum proiectul prevede plata și cota impozitului la societatea de acțiuni cu cota fixă de 12% e dăunător economiei naționale și fiscale. În locul acestui procedeu, ar fi cu mult mai folositor dacă s-ar introduce cu privire la fiecare industrie sistemul participării statului, cu o cotă corespunzând impozitului prevăzut în genere. Totuși, deși ne dăm seama că proiectul acesta nu corespunde cerințelor programului nostru, precum și nevoilor reale ale statului, îl considerăm ca un prim pas în această

²⁷⁰ Impozitul cedular este o formă a impozitului pe venit calculat în funcție de proveniența venitului.http://www.crispedia.ro/Impozit_cedular (2 februarie 2015).

direcție și de aceea, văzând că toate forțele reacționare se concentrează împotriva lui, declarăm că, propunând amendamentele, votăm pentru acest proiect.

Ședința A.D. din 14 iulie 1921²⁷¹

[Comunicare pe marginea Proiectului de lege
asupra impozitului pe lux și pe cifra de afaceri]

La art. 10 [al Proiectului de lege asupra impozitului pe lux și pe cifra de afaceri]²⁷², este vorba de concerte. Eu nu înțeleg ca o simfonie de Beethoven să fie mai puțin decât o operă a lui [Franz] Lehár. Aceasta este imposibil. Eu cer să fie și aceste concerte trecute între cele scutite.

Ședința A.D. din 18 iulie 1921²⁷³

[Comunicare pe marginea proiectului de buget]

Onorată Cameră, d-lor deputați, dacă ne-am mulțumit până acum de a lua atitudine față de legile bugetare numai prin niște declarații, cauza era fiindcă guvernul ne-a tot amânat, promițându-ne că va veni cu bugetul. Ceea ce legea bugetară a realizat înainte de toate este o micșorare a lefurilor funcționarilor pentru unele ținuturi, care se efectuează sub titlul de încadrare. Nu este mai puțin adevărat că, în cele din urmă, s-a promis o rectificare, dar însăși încercarea este semnificativă pentru spiritul guvernului. Este un fapt neîndoios că scumpetea crește din zi în zi și aceasta numai din cauza incapacității și lipsei de bunăvoință a guvernului de a aduce o ameliorare. În această țară, atât de bogată în cereale, orașele rămân săptămâni întregi fără pâine; abundența noastră în păduri este uimitoare, totuși a trebuit să degerăm. Pe de o parte se prăpădesc cantități de cărbuni, fără folos, și pe de altă parte multe industrii stagnează din cauza lipsei de cărbuni. Pe de o parte guvernul se consultă cum să remedieze șomajul, iar pe de altă parte se dovedește că acest șomaj se datorește faptului că statul nu-și achită datoriile către industriași și lucrători. În acest mod am intrat într-un cerc vicios, din care nu mai găsim ieșire.

Și acum e vorba să facem economii! Dar de unde să începem? La muncitori? La funcționari? Crede cineva că în felul acesta va putea să deștepte dorul de muncă? Oameni flămânzi și care știu că și familiile lor acasă flămânzesc nu pot avea nici gândul, nici dorul de muncă. A fost odată un timp când statul burghez a văzut în funcționarii săi un ajutor și un sprijin. Acest timp a trecut. Astăzi îi consideră numai ca pe niște sclavi plătiți și îi tratează ca atare întocmai ca un întreprinzător brutal. Ba și mai brutal ca acesta, pentru că puterea lui i se pare nemărginită. Și apoi se miră când acești sclavi se opun, se revoltă! Toate își au

²⁷¹ D.A.D., M.O., nr. 148, 1 martie 1922, p. 3682.

²⁷² *Ibidem*, p. 3845–3857.

²⁷³ D.A.D., M.O., nr. 152, 8 martie 1922, p. 4090–4094.

limitele lor. Dar aceasta constituie o miopie a guvernelor burgheze, fiindcă, în realitate, ele pierd prin acest sistem de exploatare a maselor mai mult decât ar putea să piardă dacă ar feri – în măsura în care aceasta se poate aștepta de la o societate burgheză – pe funcționari și muncitorii lor de foame și mizerie.

Cunosc viața funcționarilor publici la noi în Bucovina și văd cum situația lor se înrăutățește din zi în zi. Schimbarea coroanelor în lei, prin care posesorii de numerar au câștigat averi, a fost în detrimentul lor²⁷⁴. Luni întregi ei au trebuit să se roage, să cerșească ca să li se admită sporul de scumpete, care li se promisese de nenumărate ori, sporuri care demult nu mai sunt în proporție cu scumpetea reală. I-a tot purtat cu vorba pe acești funcționari, promițându-le multe și mărunte, pentru ca la urmă să li se mai ia din ce au avut. Aceasta, însă, din călcare de drepturi cinstite câștigate, cu prețul anilor pierduți în robie și în foame, pe deasupra pagubelor materiale. Funcționarii poștali, care au un serviciu așa de greu, trebuie să se mulțumească și azi cu niște lefuri și salarii atât de minime, încât nu li se ajunge nici pentru a muri. Ceferiștii, cu o răspundere atât de enormă în serviciul lor, lucrează încă și astăzi cu niște salarii neîndestulătoare nici pentru potolirea foamei; ei fac mereu muncă silnică. Și astfel merge în toate categoriile. Când se îmbolnăvește cineva, atunci primește numai o mică fracțiune din salariul ce i se cuvine. Și în acest mod, cu un asemenea tratament, credeți că veți putea face din slujitorii statului partizani ai acestui stat? În loc ca statul, ca și în alte țări, să servească ca model pentru antreprenorii particulari, în privința plății, a îngrijirii și a condițiilor generale de muncă, la noi e dimpotrivă. Statul e exploatatorul cel mai nemilos.

Într-o serie de propuneri, expuse în ședințele Comisiei bugetare, mi-am dat [cu] părerea [despre] ce e de făcut. Am adus la cunoștință cererile funcționarilor. Or, acești funcționari nu sunt revoluționari. Sunt oameni care azi încep adunările lor cu strigătul „Trăiască Regele!”. Sunt oameni care cred că strigându-și durerile și foamea în văzduh, arătându-și hainele lor de mult zdrențuite în public, vor găsi ascultare, vor face pe d-nii guvernanți să se ocupe puțin și de dânșii. Aceasta, însă, nu este cazul. Și, așadar, d-lor, noi nu suntem aceia care îndemnăm pe funcționari la revoluție, ci d-voastră faceți asta, zădărniciind speranțele lor și măbind din ce în ce mai mult mizeria lor.

Acum, tocmai când acest stat are nevoie de consolidare, dacă vrea să existe, acum când depinde de funcționarii și muncitorii săi, tocmai acum îi aduceți la disperare? În loc să ascultați păsurile, cererile lor atât de îndreptățite, îi țineți sub baionete? Ca și cum ordinea la Căile Ferate cu baioneta s-ar putea face! În toate statele, chiar și la mult încercata noastră vecină Polonia, care de la 1914 încoace n-a încetat de a fi teatrul celor mai însângerate lupte și care n-a avut un stat vechi

²⁷⁴ Situații similare sunt prezentate și de către deputatul Toma Dragu, în interpelarea susținută în ședința A.D. din 23 iulie 1920, care face referiri la comunicarea lui Iacob Pistiner, prezentată în aceeași ședință a A.D.: „Tovarășul deputat Pistiner are un caz identic [anterior, deputatul s-a referit la un caz din Transilvania, unde autoritățile au adunat argintul de la particulari, dându-li-se în schimb coroane – cazul unui cetățean păgubit de stat și bătut] petrecut în Bucovina. Funcționarii de acolo, poliția de Siguranță, pentru care d-voastre înscrieți în bugetul statului 700 [de] milioane [de] lei anual, bagă mâna pe față în buzunarul particularilor, îi jefuiește, ca în Transilvania”. D.A.D., M.O., nr. 27, 27 iulie 1920, p. 471.

existent, în jurul căruia să se grupeze, totuși serviciul ei de transport și comunicație funcționează în bună regulă. Numai la noi nu! Că aceasta nu e vina muncitorilor este evident, căci în statele învecinate serviciul Căilor Ferate și al Poștelor e ținut în bună regulă chiar de [câtre] colegii acestei muncitorimi. Este, deci, numai vina guvernului, care nu este capabil măcar de a concepe aceste probleme.

În această Adunare aud vorbindu-se mereu de Schuller. Nu știu și nici nu mă interesează să știu dacă acest unic Schuller are o legătură legală sau ilegală cu membri de-ai guvernului. Ceea ce văd și știu este faptul că spiritul acestui Schuller – și orice națiune își are „șulerii” ei – își face apariția în toate legile guvernului. Ori, acești „șuleri” nu sunt indivizi, nu sunt persoane anumite, acești „șuleri” au devenit un sistem, sistemul acaparării capitaliste, al câștigului nelimitat; este goana după îmbogățirea repede și cu orice preț, este specula neînfrânată și fără scrupule.

Capitalismul a existat și înainte de război și războiul este copilul capitalismului; el s-a născut din capitalism, ca o consecință firească. Capitalismul a fost totdeauna sângeros și urât, dar până la izbucnirea războiului a mai știu să păstreze o oarecare pudoare; caută să-și justifice metoda prin motive de ordin moral și economic. S-a dat o tencuială nouă zidurilor clădirilor care constituie capitalismul. S-au pus perdelețe frumoase la ferestre, ca lumea să nu vadă ce se petrece înlăuntrul acestei clădiri. Acum s-a isprăvit. Astăzi, orice aparență de pudoare măcar a încetat! Spiritul noilor capitaliști ai societății capitaliste este spiritul lui Schuller. Dacă altădată s-a vorbit de o reformă agrară, atunci s-a avut în vedere o faptă revoluționară în interesul țărănimii. Astăzi, însă, această reformă reprezintă, în parte, o afacere pentru marii latifundiași și, în parte, un proces pentru desfeudalizarea pământului. S-au făcut legi ale chiriilor pentru protejarea chiriașilor și s-a spus: dacă cineva posedă o casă de mai înainte, nu are dreptul să ceară o chirie mai mare ca înainte. O casă nu este un obiect de speculă, ci se poate considera cel mult ca un depozit pus la Casa de Economie. Să fie mulțumit că cel puțin averea sa nu e depreciată, cum e cazul celor care au bani depuși la Casa de Economie. Și acum vine guvernul și spune: veți plăti întreit chiriile de până acum. Acesta este spiritul lui Schuller; aceasta este adevărata legătură între d-voastră și „șulerii”, pe care nu o puteți nega. D-voastră sancționați specula, legalizați camăta! Căci e curată camătă să scoți dintr-un capital de 100 000 [de] lei dobânzi ca și când ar fi un capital de 300 000 [de] lei.

Într-un timp în care se caută în toate statele de a se asigura locuitorilor dreptul elementar al omului civilizat de a ocupa o locuință, într-un asemenea timp d-voastre ne veniți cu legi care înseamnă pentru noi, ca să mă exprim moderat, un regres? În toate țările culturale, statul demult a început să clădească, pentru că particularii, din cauza lipsei de numerar ce domnește actualmente, nu dispun de mijloace pentru a-și clădi case. Aici ne consfătuim asupra unor imperfecțiuni, după cum este și legea chiriilor o imperfecțiune. Sunt sigur că nici aici nu e mai bine ca la noi, în Bucovina, unde familia se plimbă luni întregi din casă în casă, fără a se putea găsi adăpost. Am avut o lege a chiriilor, care nu era tocmai rea, ea a fost, însă, înrăutățită de către centrală. Mai mult, ne mai vin mereu ordine noi, cu scopul de a proteja tocmai pe cei mai bogați. Băncile ocupă un număr de locuințe pentru dânsese și noi nu avem nicio putere față de ele. Vă închipuiți oare că, dacă veniți cu asemenea legi, cu biruri asupra veniturilor mici, funcționarii și muncitorii vor

accepta aceste legi ca trimise de la Dumnezeu? Puteți interzice greva de zece ori, puteți militariza tot, în zadar, căci foamea este un suveran mai mare decât guvernul cel mai despot și brutal, iar impunând pe funcționari și muncitori să plătească noile biruri, atunci vă veți trezi în fața unor noi cereri de sporiri de salarii din partea acestor funcționari și muncitori. La aceasta să vă gândiți de pe acum!

Pe lângă spiritul lui Schuller mai domnește un alt spirit în guvernul nostru, spiritul militarist. Privit în mod superficial, acesta se trage încă din timpul războiului. Dar nu e totul. România, adică România cea nouă, trece de abia acum prin faza de transformare dintr-un stat feudal într-un stat capitalist și pentru aceasta are nevoie de ajutorul militarismului. Aceasta a dat naștere la legile excepționale dirijate contra muncitorilor, sub masca de legi muncitorești și care dau înapoi noile provincii cu decenii în urmă. Burghezia în nesaț, în voracitatea sa, vrea să înghită, să devoreze tot, apucă cu lăcomie ce-i vine în cale, dar în curând o să-și strice stomacul, căci altceva e când exploatarea muncii omenești și acumularea capitalului are loc într-o perioadă universală a ordinii sociale capitaliste și altceva este când acest lucru se întâmplă într-un singur stat, care e situat în mijlocul altor țări penetrate de capitalism. Tot așa cum un stat, o comunitate socialistă, nu s-ar putea menține în mijlocul unor state capitaliste, tot așa este imposibil ca un stat care se află situat în mijlocul Europei supra dezvoltate să mai lucreze și astăzi cu învechitele metode de altădată. Acest lucru e imposibil din cauză că influențarea reciprocă a țărilor, legăturile dintre state sunt indisolubile. Pentru a putea, totuși, întrebuița câțva timp vechile metode ale capitalismului în față, burghezia în leagăn solicită ajutorul militarismului cu riscul chiar de a fi silită de a-și împărtași domnia cu acest militarism. Și astfel ne este dat să vedem tragi-comedia că în această țară încep constrângerile capitalismului străvechi și răscopt, într-un stadiu când el se dezvoltă liber independent de legea liberei concurențe și de bunăvoința muncitorilor.

Statul burghez nu mai poate ieși din încurcăturile, contrazicerile și contrastele ce compun întreaga noastră viață publică. Lumea se indignează – Camera nu mai lucrează și nu vede cauzele adânci ale acestei stări de inactivitate. Guvernul încearcă, ca niște diletanți, ba aici, ba acolo, ba cu un lucru, ba cu altul, când cu Curtea Marțială, când cu Siguranța, când cu autoritățile administrative, se numesc comisii și se dizolvă, secretari generali se văd transformați în niște directori generali și cu aceste jucării copilărești guvernării cred că vor putea deveni stăpânii situației, vor putea învinge dificultățile administrative. Noi, care privim lucrurile dintr-un punct de vedere mai înalt, noi care, deocamdată, rămânem pasivi în acest conflict, noi știm prea bine – cauzele lucrurilor ce se petrec trebuie să le căutăm cu mult mai adânc.

Și dacă vorbim de d-nii guvernanți, nu avem în vedere guvernul, întâmplător astăzi la cârmă. E posibil că un alt guvern să numere între membrii săi un ministru de Interne mai amabil și un ministru de Comunicație care nu se mărginește numai la semnarea actelor ce i se supun, zicem că e posibil, însă, nu sigur. Sigur este că niciun guvern burghez nu va reuși să rezolve dificultățile interne, căci aici e vorba de o criză a statului burghez însuși, a societății burgheze în genere. Aceasta nu înseamnă, însă, că orice guvern burghez trebuie să fie așa de reacționar ca cel actual. Poate să ne vină unul care, din nefericire, să fie și mai reacționar, care să fie, ca să mă exprim așa, conștient reacționar, înzestrat cu un deosebit talent reacționar,

dar poate să ne vină și unul care să țină seama de tendințele și împrejurările momentului până la un anumit grad. Bineînțeles, numai până la un anumit grad. Guvernul actual, însă, caută să-și ascundă incapacitatea sa sub mantaua reacțiunii. El ne-a adus, ca o ultimă inovație, starea excepțională și cenzura. În ultimul timp, s-a luat chiar măsura de a nu mai lăsa să intre în țară niciun ziar social-democrat. Întocmai ca și când, prin asemenea măsuri, ar putea să oprească spiritul vremii ca să-și facă drumul!

Dacă în comisie am făcut o serie de propuneri, tinzând la o îmbunătățire a situației funcționarilor de stat, dacă noi, social-democrații, facem propuneri pentru îmbunătățirea legilor existente oricând și oriunde, aceasta nu o facem în scopuri de a produce agitație, cum crede d-l [D. R.] Ioanițescu, care nu e în stare de a face distincție între „de a face politică” și „de a forma un partid politic”, noi vrem ca aceste ameliorări să se adopte în interesul poporului muncitor, ca situația lui să se îmbunătățească, să se ușureze. Noi vrem ca omenirea muncitoare să trăiască mai bine chiar de pe acum în societatea capitalistă de azi, pe cât e posibil natural, ca ei să-i îmbunătățească soarta într-o asemenea societate, căci nu este adevărat că trebuie să le meargă atunci rău, după cum le merge în țara noastră.

Clasa conducătoare de la noi își închipuie că a făcut cine știe ce ispravă mare, că a dat dovadă de mare democrație dacă a contribuit la instalarea societății capitaliste în locul sistemului oligarhico-feudal de până acum. Tot meritul ei constă că sunt urmașii părinților lor, și nici măcar urmașii prea talentați, căci ei îndeplinesc numai obligațiile firești impuse de timpul lor, și aceasta numai imitând faptele ce se petrec aiurea în mod automat. Și dacă ne numiți antinaționaliști, în mod greșit, căci internaționalism nu este antinaționalism, atunci d-voastră sunteți antinaționali în cel mai rău sens al cuvântului, căci toate proiectele d-voastre de legi sunt copiate după cele străine și unicul lucru național ce l-ați inovat este instituția. Noi cerem să ne acceptați propunerile. Iar dacă nu o faceți prin aceasta, faceți agitație pentru noi. Noi vă arătăm numai calea evoluției liniștite; dacă nu veți merge pe acest drum, atunci nu trebuie să aruncați asupra noastră răspunderea evenimentelor viitoare. Aceasta o spunem numai pentru că, cu ocazia certeii noastre cu bolșevicii, s-au vorbit atâta pe seama noastră, atribuindu-ni-se iluzia că reformele pot să aducă socialismul. Aceasta nu e părerea noastră.

Reformele pot avea efectul de a ridica clasa muncitoare din punct de vedere material și cultural, însă niciodată nu vor putea desființa antagonismul dintre clase. Lupta de clasă n-am inventat-o noi. N-aveți decât să aruncați o privire în istorie și veți vedea că și societatea burgheză este produsul Revoluției Franceze, actul politic care a încheiat lupta de clasă dintre feudalism și burghezie. Între noi și bolșevici există mari deosebiri de păreri asupra metodelor și a drumului care duce la socialism. Totuși, bucuria d-voastre răutăcioasă, din cauza sciziunii ce s-a produs în mișcarea muncitorească, nu va dura mult timp. Tocmai persecuțiile în curs vor aduce o reunire în clasa muncitoare, care se va convinge că munca noastră liniștită și sistematică o va aduce încet, dar sigur, spre țintă. D-voastre credeți că prin aceste persecuții veți putea opri statornicirea unei ordini noi. Fără să fi avut o revoluție în această țară, avem de îndurat toate spaimile contrarevoluției, ale terorii albe. Prin faptele d-voastre

ne dovediți [următoarele]: Constituția rămâne în picioare numai atâta timp și întrucât ea convine clasei stăpânitoare. Este deja semnificativ că aici, în Cameră, domnește de luni de zile starea excepțională, astfel încât excepția a devenit regulă. Același lucru cu libertatea presei, care se respectă numai față de presa capitalistă, pe când nouă ni se cenzurează până și criticile pe care le aducem proiectelor de lege. Cenzura este întotdeauna stupidă și răutăcioasă, dar chiar stupiditatea și răutatea trebuie să aibă o margine. Contrar tratatelor de pace, oamenii care au dreptul la cetățenie română sunt izgoniți din țară, pe câtă vreme alții, care renunță de bună voie la acest drept și vor să emigreze, trebuie să aștepte luni de zile până ce li se dau pașapoartele. În conformitate cu hotărârile Tratatului de Pace, toți austriecii și ungurii care, în momentul unirii, au avut domiciliu permanent în Bucovina, în mod automat au devenit cetățeni români. Cu toate acestea, unele autorități din Bucovina recunosc numai acele persoane ca cetățeni români care sunt născute în Bucovina sau au căpătat indigenatul. Toți ceilalți sunt considerați ca supuși numai, iar nu și ca cetățeni. Localurile uniunilor muncitorești sunt mereu menținute închise, iar în locul unei amnistii radicale, nu vedem decât comutări de pedepse. Și astfel constatăm că: fie că prelungiți starea excepțională sau nu, clasa muncitoare trăiește, de fapt, într-o veșnică stare excepțională. Vina acestei stări [de lucruri] nu o poartă guvernul întâmplător de la cârmă, ci ordinea socială pe care o reprezintă.

Nu este o simplă întâmplare că în dosul fiecărui partid burghez se ascunde o bancă. Băncile sunt sufletul ordinii economice capitaliste și dacă astăzi Banca Românească, Banca Țărănească și Banca Marmorosch Blank se combat între ele, mâine, când va fi vorba să lupte contra clasei muncitoare, se vor uni toate. Și dacă d-l ministru de Externe [Take Ionescu] s-a exprimat aici că din țările din Orient, România este țara unde minorităților le merge cel mai bine, atunci are dreptate și ar fi putut să includă și Polonia în aceste state, însă este oare ambiția România să rămână un stat oriental? Noi, cei din noile provincii, nu vrem să fim orientalizați, noi vrem ca România căreia îi aparținem noi să nu rămână un stat balcanic, ci să devină un stat european. De aceea noi măsurăm lucrurile cu altă măsură și cerem ca să înceteze, în fine, acea concepție, cum că li s-ar face minorităților o pomană dacă în teorie sunt tratate egal cu ceilalți locuitori ai țării. Minoritățile nu au drept de a fi considerate ca cetățeni neaoși ai țării și tratați ca atare. Și pentru aceasta e nevoie ca să fie reprezentați în toate corporațiile și instituțiile, în proporție cu adevărata lor forță, ca să-și rezolve în mod autonom toate chestiile lor culturale și ca să aibă școlile lor proprii. Aceasta este egalizarea. De fapt, nu s-a ținut cont nici măcar de Tratatul de Pace, căci ceea ce funcționează sub marca de fabrică a unui corp didactic național este o monstruoasă pedagogică prin care în special națiunii evreiești i se răpește dreptul de a avea școlile ei naționale.

Și în același fel după cum se tratează națiunile, sunt tratate și provinciile. Am mai vorbit odată în această chestie și nu pot decât să repet că o unificare mecanică are darul de a opri unirea mai mult în loc să o avanseze. Și mai repet că prin unificare nu trebuie să înțelegem aplicarea legilor și [a] metodelor din Regat asupra tuturor provinciilor, după cum se practică acum. Aceasta nu înseamnă unificarea dacă, de pildă, un oarecare domn Petrescu e numit ca șef al Direcțiunii de Finanțe

în Bucovina, care debutează prin a scoate la pensie unii funcționari vechi și rutinați, iar pe alții, tot așa, îi trimite în niște posturi ridicole și în urmă ia toate actele existente, le azvârle în pod și astfel dăunează statul cu multe milioane de biruri neplătite. Dacă vă mai spun că activitatea acestui domn Petrescu a fost criticată în multe articole de jurnale, atunci puteți vedea și înțelege frica de unificare de acest fel care domnește. Dacă înainte funcționarii au fost pensionați, atunci au știut că, după o viață tot așa de bogată în muncă ca și în privațiuni, acum cel puțin vor fi feriți de foame. Actualmente, însă, pensionarii sunt expuși celei mai îngrozitoare mizerii, și dacă d-l ministru al Finanțelor [Nicolae Titulescu] vrea să facă o operă într-adevăr valoroasă, atunci ar trebui să scoată o lege a pensiilor, de urgență, prin care pensionarii să fie feriți de foame. În conexiune cu aceasta, trebuie să vă amintesc și de invalizii și celelalte victime ale războiului. Pe câtă vreme în biroul central sunt automobile, acești nenorociți sunt lipsiți de proteze. Prin desființarea oficiilor județene (Bezirksämter), acești invalizi nu mai au unde să se ducă ca să ceară sfat și concurs, care odinioară le-a fost dat de [către] aceste oficii. Căci nu putem să cerem ca cercul de recrutare să se ocupe și de ei.

O altă plângere foarte serioasă, pe care trebuie să o fac, este bătaia din partea jandarmilor. Trebuie să admit că [și] comandantul garnizoanei din Cernăuți este destul de sever cu jandarmii care bat populația și că aceasta e protejată de dânsul. Și trebuie să vă spun că se va mai întâmpla o nenorocire, căci populația noastră nu este obișnuită cu o asemenea purtare și nici nu o va mai suporta mult timp.

Însă n-avem să ne plângem numai de samavolnicie, absolutism și persecuții fără margini față de muncitori, ne plângem că mica noastră industrie e cu desăvârșire sugrumată, nimicită. În stațiunile de gară sunt depuse lemne pentru sute de milioane și nu pot fi încărcate. Cu toate că antreprenorii au posibilități de vânzări și câștiguri strălucite, totuși vor să concedieze muncitorii și să-și constrângă industriile la minimum, pentru că nu mai dispun de loc pentru depozitarea mărfurilor. Și așa este cu totul și orișice.

Dezorganizația în viața publică omoară economia noastră și dacă mai rămâne ceva, aceasta se nimicește de către sistemul vamal și suntem greu loviți în orice ramură și în toate de dările și impozitele indirecte. Îngrijirea socială se menține numai în baza unor venituri întâmplătoare, timbre, în loc să dispună de sume fixe. Ne-ar interesa foarte mult să vedem o socoteală a acestor venituri și cum au fost întrebuințate. Ceea ce am putut afla până acum este că medicamentele trimise de către Ministerul Muncii pentru Casa de ajutor a bolnavilor sunt cu mult mai scumpe decât cele cumpărate din comerț. În asemenea împrejurări nu este de mirare că populația se sfiște de îngrijirea și ajutorarea statului, care este lucrul cel mai firesc. Sfiala aceasta devine mai mare acum, când circulă atâtea zvonuri asupra celor petrecute la aprovizionare. Îmi închipui în ce hal trebuie să fie acest serviciu, că ați găsit necesar să arestați cinci deputați pentru a deturna atenția publică de acolo.

Acum, câteva cuvinte relativ la bugetul însuși. El este, bineînțeles, bugetul unui stat de clase și de aceea noi, social-democrații, îl dezaprobăm. Îl dezaprobăm în special pentru că este bugetul unui guvern a cărui notă dominantă este nimicirea tuturor libertăților constituționale și a mișcării muncitorești. Dar, abstracție făcând

de toate acestea, trebuie să-l declinăm din cauza construcției sale financiare. Dacă este semnificativ că mijloacele pentru ajutorarea socială provin din niște timbre și din biruri din comunicație, aceasta devine și mai dubios prin faptul că aceste cheltuieli s-au redus mult. Un stat modern, chiar dacă e capitalist, trebuie să-și întrebuițeze cea mai mare parte a veniturilor sale pentru școală și alte scopuri sociale. La noi tocmai aceste două ramuri ale administrației sunt tratate cu mai multă vitregie. Cheltuielile pentru siguranță au ajuns la o cifră fantastică, cu toate că această instituție se potrivește mai mult pentru un stat oriental despotice, decât pentru un stat capitalist. Această instituție a devenit de mult un stat în stat, care nu salvgardează siguranța statului, ci își întinde spionajul până și în intimitatea vieții particulare și care inventează crime când nu le găsește. Cât timp va ființa această instituție, nu poate fi vorba măcar că [această] Constituție există pentru individ. Căci siguranța stă în practică deasupra Constituției și [a] legii.

Această instituție trebuie desființată și, în schimb, trebuie organizată poliția. Tot așa și serviciul sanitar trebuie cu totul reorganizat. Cu cât o țară este mai necivilizată, cu atât necesită mai mulți medici și spitale. Starea de azi este o stare imposibilă. Iar dacă ministrul Finanțelor [Nicole Titulescu] crede că cine știe ce ispravă a făcut că a acoperit cheltuielile publice, atunci se face ridicol. Atunci bugetul a devenit un buget fictiv, căci suprimările nu pot dăinui. Eu înțeleg intențiile ministrului de Finanțe. El vrea să o sfârșească cu o gospodărie îndatorată. Acest lucru e bun; nu trebuie, însă, să se facă în contul sănătății publice. Nu se poate admite să se suprimă cheltuielile pentru combaterea tuberculozei, a pelagrei și a sifilisului, fără altele, cum se face la noi. Aceasta e o greșeală chiar din punct de vedere economic, căci bolnavii vor costa mai mult decât prevenirea bolilor.

Problema se înfățișează astfel: industrializarea țării trebuie sprijinită, fără a micșora satisfacerea imediată a celor mai iminente nevoi. Însă ce se întâmplă? Articolele de primă necesitate sunt impuse de niște taxe vamale enorme și, pe de altă parte, importul articolelor de lux în imense cantități se admit mai departe. Ați venit cu un nou tarif vamal, care scumpește și mai mult viața, anume zahărul. Prețul e de șase lei, iar taxa vamală de șase lei; zahărul nu e un lux. Dacă am hotărât o lege pentru construcție, tariful vamal împiedică refacerea țării. Ați impus cu taxe mari fierul. [...] Iar fier lipsește. Speculanții particulari și o politică financiară greșită se completează unii pe alții și contribuie la scumpetea mereu crescândă și la deprecierea leului nostru. De o organizare a exportului, o eliminare a speculanților, de o mărire a monopolurilor statului, nici vorbă nu poate fi de toate acestea.

Deci, tabloul care ni se prezintă este următorul: în politică – reacțiune; în economie – prăbușirea; din punct de vedere cultural – creșterea criminalității. Acesta, d-lor, acesta este bilanțul guvernului d-voastră! Mulți, foarte mulți, nu înțeleg rostul mișcării muncitorești și de aceea, fără ca după clasa socială căreia îi aparțin să aibă un drept pentru aceasta, o întâmpină cu ură. Ei trebuie să înțeleagă că masele, chiar în România, trebuie să înceteze de a fi instrumentate fără voință și fără gândire. Aceasta este ceva nou în istoria României, dar aceasta este și garanția că o Românie nouă va fi creată, care va adăposti în granițele sale, în locul reacțiunii, a prăbușirii și analfabetismului, libertate, civilizație, avuție.

D-voastră vă iritați când se vorbește de luptele de clasă și nu recunoașteți că este cea mai înaltă idee morală care activează aceste lupte de clasă. Și în fața reacțiunii mondiale și a reacțiunii din țara noastră în special, închei cu cuvintele pe care nemuritorul [Jean] Jaurès le-a exclamat în catedrala de la Basel: „Noi reprezentăm toate forțele morale din lume, iar dacă odată va suna ceasul tragic când ar trebui să ne sacrificăm pe noi înșine, această idee ar trebui să ne întărească și să ne sprijinească. Nu numai din vârful buzelor noastre, nu, din adâncul sufletului o spunem azi, suntem gata pentru orice sacrificiu!”. Aceasta este ceea ce trebuie să zicem astăzi și de aceea e numai firesc că votăm în contra bugetului.

9. IFRIM POPESCU

Partidul Poporului, circumscripția electorală Rădăuți-oraș, județul Rădăuți

Ședința A.D 1921²⁷⁵

[Comunicare adresată ministrului Comunicațiilor, Gh. Văleanu,
despre Direcția regională C.F.R. din Cernăuți]

D-lor deputați, am onoare de a aduce d-lui ministru al Comunicațiilor următoarele la cunoștință. Sunt informat că populația din Bucovina este foarte alarmată și agitată în urma unor zvonuri care afirmă că Direcția regională C.F.R. din Cernăuți e pe cale să fie din nou desființată și strămutată la Galați²⁷⁶. Observ cum că știrea aceasta s-a lansat în Bucovina încă pe la finele lunii decembrie 1920 și a fost discutată în mod foarte violent de presa provincială. S-au liniștit întrucâtva spiritele abia după declarațiile d-lui ministru al Comunicațiilor, ce le-a făcut în Adunarea Deputaților, răspunzând la o comunicare de același conținut, făcută de un coleg din Basarabia cu privire la Direcția regională C.F.R. din Chișinău. În ultimul timp, însă, firul telegrafic continuă să ne aducă nenumăratele plângeri, proteste și cereri insistente din partea funcționarilor C.F.R. și știri despre ținerea de adunări publice ca semn de protestare din partea populației din Bucovina contra pretinsei mutări a Direcției regionale. Toate aceste mișcări se bazează pe zvonurile tendențioase ale unor anumiți politicieni, care vor să știe cum în bugetul statului pe exercițiul anului viitor nu sunt trecute și cheltuielile pentru direcția menționată. Funcționarii regionali, amenințați de pericolul de a-și pierde slujba, sunt disperăți, întreprinderile comerciale și industriale sunt periclitate în existența lor, iar

²⁷⁵ D.A.D., M.O., nr. 60, 17 martie 1921, p. 1201–1202.

²⁷⁶ Această problemă a stat în atenția parlamentarilor bucovineni și în legislatura A.D. din 1919–1920. În ședința A.D. din 13 decembrie 1919, Vasile Bodnărescu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția Marginea, județul Rădăuți), a adresat o comunicare ministrului pentru Lucrări Publice, Ștefan Mihail, în legătură cu administrarea căilor ferate din Bucovina. D.A.D., M.O., nr. 12, 16 decembrie 1919, p. 110–112.

populația, care nu poate să înțeleagă rostul și rațiunea unei astfel de măsuri a guvernului central, se găsește în cea mai mare neliniște.

Vă amintesc, d-le ministru, că Direcția regională C.F.R. din Cernăuți a fost o dată, în anul 1919, desființată și guvernul central de pe atunci a revenit, în urma tristei experiențe făcute cu această pripită măsură, de urgență asupra aceluși act, reînființând iarăși Direcția regională. Îmi place a crede că știrile care perpetuă a fi colportate pe această temă sunt neîntemeiate și rog pe d-l ministru al Comunicațiilor să binevoiască a ne lămuri care este adevărul în această chestiune, făcându-mi totdeodată și o declarație hotărâtă care, pe de o parte să liniștească spiritele agitate în rândurile celor interesați, iar pe de alta să pună capăt campaniei alarmante ce se duce pe această temă de presa provincială.

Gh. Văleanu: D-lor deputați, la toate telegramele pe care le-am primit în această privință am răspuns totdeauna prin cele mai formale dezmințiri. În proiectul de buget, care va fi prezentat Corpurilor legiuitoare, sunt prevăzute toate direcțiile regionale care ființează și astăzi, fără să fie suprimată niciuna.

Ifrim Popescu: D-le ministru, dacă este așa cum spuneți dumneavoastră, atunci nu văd ce împiedică guvernul central să dea un comunicat oficial, căci acest lucru se întâmplă și în Basarabia și în Ardeal și în Bucovina și să se poată liniști lumea.

Gh. Văleanu: Sunt zvonuri neîntemeiate.

Ședința A.D. din 19 iulie 1921²⁷⁷

[Interpelări pe marginea Proiectului de lege pentru reforma agrară din Bucovina și a Proiectului de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne]

D-lor deputați, din expunerea aproape a tuturor antevorbitorilor mei la discuția generală a reformei agrare din Bucovina, d-voastre ați putut observa două lucruri: că noi, în Bucovina avem pământ puțin și o populație foarte densă; bineînțeles, deci, că prin legea de față, care dezvoltă întrucâtva Decretul-lege existent până acum la noi în țară²⁷⁸, mărim numărul acelor hectare care sunt expropriate și care se vor da în mâna țăranilor. Țărănimea este, însă, datoare, tocmai în interesul ei, ca să compenseze această lipsă de pământ, printr-o muncă, exploatare mai rațională și mai radicală a puținului pământ ce-l au și al aceluia pe care îl vor căpăta. De aceea țin să constat că după aplicarea legii de față, va trece din tot pământul cultivabil al Bucovinei aproape 94% în proprietatea mică. Rămân, deci, în proprietatea mare, care, după cum a spus d-l deputat [Aurel] Țurcan [Partidul Poporului, circumscripția Vicovu de Sus, județul Rădăuți], și-a făcut datoria ei în evoluția istorică a acestei țări, rămân cinci, până la cel mult șase procente, deci mai puțin decât în Vechiul Regat

²⁷⁷ Idem, nr. 155, 15 martie 1922, p. 4459; nr. 156, 16 martie 1922, p. 4489-4490.

²⁷⁸ Decretul-lege agrară nr. 3 871/6 septembrie 1919. Pentru conținutul acestui decret vezi Documentul nr. 2.1.1.

și Ardeal. Principiile care ne-au condus ca să obținem și mai mult pământ au fost că am luat tot pământul de la acei care nu-l muncesc. Noi trăim în convingere adâncă și acesta a fost și gândul care ne-a călăuzit la făurirea acestei legi, că pământul trebuie să fie dat pe mâna acelor care îl muncesc. De aceea, expropriem pe toți acei care nu sunt cetățeni români, pe toți aceia care nu locuiesc pe domeniile și moșiile lor. N-am expropriat, d-lor deputați, pădurile, pentru că nu voim – după cum a spus și d-l ministru de Domenii [Constantin Garoflid] mai dăunăzi – să prevenim prin măsuri, poate pripite, [ale] unei reforme a pădurilor, care va urma să se înfăptuiască în scurtă vreme, conform explicațiilor guvernului actual. Tot pământul propriu pentru pășuni comunale de la munte este expropriat în întregime, cu singura deosebire că numai acolo îl prefacem în pășuni comunale unde întrebuințarea lui n-ar strica pădurilor. Avem foarte mult pământ pentru pășuni, care se află între munți. Pe acesta îl dăm în posesia statului, care va reglementa ca toate comunele învecinate să aibă dreptul la păscătorie.

Nu pot încheia, d-lor deputați, fără să nu-mi exprim bucuria mea personală că toți reprezentanții bucovineni, care sunt de față în acest Parlament, și-au dat asentimentul lor în această lege. Țin să le mulțumesc de la această tribună pentru concursul lor dat în comisia specială. Prin aceasta au dat dovadă de armonia socială care domnește între noi. Au dat dovadă că toți suntem însuflețiți de aceeași dorință și aceeași dragoste: ca să facem dreptate țărănimii noastre bucovinene. Având convingerea că prin votarea acestei legi realizăm o dreptate socială și pentru țărani din acel colț de țară numit Bucovina lui Ștefan cel Mare, vă rog, d-lor deputați, să dați aprobarea d-voastre, votând acest proiect de lege.

D-lor deputați, să îmi dați voie și mie, ca unul care fac parte dintr-o regiune dăunată de război, să fac o observație d-lui ministru de Finanțe [Nicolae Titulescu]²⁷⁹.

²⁷⁹ Interpelarea se face pe marginea Proiectului de lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne, prezentat în ședința A.D. din 19 iulie 1921. D.A.D., M.O., nr. 156, 16 martie 1922, p. 4488. La discuția pe articole a acestui proiect de lege, Nicolae Titulescu a prezentat, în ședința A.D. din 20 iulie 1921, noua formă a articolului 3, referitor la despăgubirile de război: „Constatarea pagubelor de război făcută pe cale judiciară, fiindcă cele în curs s-au încheiat și procese noi nu se mai deschid de astăzi înainte, în virtutea Decretului-lege azi în aplicare și cele făcute în noile provincii alipite pe baza normelor acolo stabilite și recunoscute de [către] Ministerul de Finanțe, sunt admise ca dovadă a daunelor încercate, dar nu constituie creanțe împotriva statului, decât în măsura în care statul dă în schimbul lor bonuri de despăgubire. În ajutorul dăunaților de război din Vechiul Regat, statul vine în ajutor cu trei miliarde. Ministerul de Finanțe va remite dăunaților de război bonul de despăgubire pentru valoarea integrală a hotărârilor definitive ce [le] dețin. Dacă paguba constată, ca preț de cost, nu întrece suma de 3 000 de lei, pagubele referitoare la efectele de corp și la mobilier, socotindu-se în calcul, chiar până la această limită pentru jumătate din valoarea lor constantă, coeficienții de scumpete neintrând în calcul, dăunații de război care au pagube mai mari de 3 000 de lei vor primi bonuri de despăgubire pentru cota parte ce le revine din suma globală de trei miliarde. [Pentru] cei cărora li se dăduseră daune în rentă blocată, cei care au încercat daune mai puțin de 3 000 [de] lei în sumele alocate cu ocazia constatării pagubelor, coeficienții de refacere nu vor intra în calcul, ca și la cea de a doua categorie; iar la repartiția sumei de trei miliarde, pagubele

D-le ministru, atunci când s-au evaluat despăgubirile de război la noi în Bucovina – și d-voastră știți că peste jumătate din teritoriul Bucovinei a fost zonă de război – s-a făcut evaluarea în coroane. O parte din[tre] aceste despăgubiri au fost plătite de fosta Austrie înainte de prăbușirea ei, iar o parte a rămas în ziua de astăzi de achitat. Aș dori, deci, ca această plată pentru dăunații de război din Bucovina să se facă în lei, calculându-se coroana egal cu leul. Legea de față mi se pare că e pentru întreaga Românie.

Nicolae Titulescu: D-lor, este o primă experiență pe care o fac eu. Nu știu ce va da impozitul pe avere. Deocamdată dăm despăgubiri de trei miliarde. E de discutat dacă nu e preferabil să rezervăm întreaga chestiune a daunelor datorite în Ardeal, Bucovina și Basarabia, pentru că d-voastră nu aveți încă hotărâri judecătorești.

Ifrim Popescu: Avem hotărâri date de organele administrative.

Nicolae Titulescu: Aici este vorba de hotărârile judecătorești în virtutea Decretului-lege, care nu se aplică în Bucovina.

Ifrim Popescu: Eu cer tocmai ca aceste hotărâri date de organele administrative să fie valabile, deci recunoscute.

Nicolae Titulescu: D-lor, un lucru este clar, că atunci când se primesc despăgubirile de război de o parte din țară, o altă parte a țării, care a încercat pagube de război, trebuie să primească și ea despăgubiri. Dar, în acest moment, nu discut chestiunea despăgubirilor Ardealului, Bucovinei și Basarabiei, ci vorbesc de Vechiul Regat și de lucrările care s-au dat aici. Credeți că Vechiul Regat își va vota un privilegiu?

Ifrim Popescu: Eu credeam, d-lor deputați, că toate sarcinile care au căzut pe toți locuitorii României întregite, în urma marii și vastei reforme a d-lui ministru de Finanțe, sunt sarcini care au adus o îngreunare a fiscului din întreaga țară. Deodată, însă, d-l ministru de Finanțe vine cu o bucurie pentru oamenii de aici, din Vechiul Regat. Nu îmi închipuiam, însă, că această bucurie – legea despăgubirilor de război – nu o să se răsfrângă și asupra celorlalte provincii.

Nicolae Titulescu: Dacă o asemenea interpretare poate fi posibilă în mintea cuiva, atunci prefer să adăugăm încă un miliard, să fie patru miliarde și să fie bine înțeles că intră toată lumea în aceste patru miliarde. [...]

Ifrim Popescu: D-le ministru, vă rog să primiți următoarea propunere. Toate hotărârile făcute de organele administrative în provinciile alipite, în ce privește evaluarea despăgubirilor de război, să fie supuse unei revizuirii după anumite norme ce se vor da de către Ministerul de Finanțe.

referitoare la efectele de corp mobilier se vor scădea pe jumătate, spre deosebire de pagubele încercate la cultură, la gospodăria agricolă, la vii, la industrie, comerț, care vor veni în concurs la repartitia sumei de trei miliarde pentru întreaga valoare cuprinsă în hotărârea constatatoare de pagube. În ajutorul dăunaților de război din provinciile noi alipite, statul vine în ajutor cu un miliard de lei, care se va împărți după normele mai sus expuse. În niciun caz coeficienții, cota parte acordată, nu va fi mai mare decât cea aferentă dăunaților de război din Vechiul Regat, iar dacă ea va fi mai mică, se va aviza ulterior la un adaos. Și acum ultimul alineat. O comisie specială, numită de [câtre] ministrul de Finanțe, prin Înalt Decret Regal, va face repartitia sumei de trei miliarde, cât și a sumei de un miliard, pe baza normelor stabilite de [câtre] Ministerul de Finanțe. Frațiunile de 100 de lei se vor șterge”. În urma supunerii la vot, acest articol a fost admis. D.A.D., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4494–4495.

Nicolae Titulescu: O să propun o nouă redactare a acestui articol în care vor intra măsurile care privesc provinciile alipite. D-lor, în [ceea] ce privește Ardealul și Bucovina, trebuie stabilite reguli speciale. După care pagubele de război pot să alcătuiască un titlu, pentru că Decretul-lege în virtutea căruia s-a lucrat în Vechiul Regat nu era aplicabil acolo. Am vrut să fac reforma pe rând, d-voastră vreți să pun o sumă pentru toată lumea, fie patru miliarde! Dar atunci rămâne bine stabilit că în Bucovina trebuie să faceți dovada, după regulile [pe] care le vom stabili împreună, ca să puteți veni în concurs cu noi. [...]

Ifrim Popescu: D-lor deputați, țin să mă declar mulțumit cu această urcare a sumei pentru despăgubiri de război și să constat cu bucurie că și populația provinciilor unite o să se bucure, luând parte la sarcini și la avantajele acestei legi.

10. DORIMEDONT POPOVICI²⁸⁰

Partidul Poporului, circumscripția electorală Gura-Humorului, județul Gura-Humorului

Ședința A.D. din 28 iunie 1920²⁸¹

[Interpelare pe marginea contestațiilor referitoare la alegerile
desfășurate în județele Storojineț și Cernăuți]

D-lor deputați, trimis în această Cameră de către populația din Bucovina, care, în urma Războiului Mondial, sângeră din mii și sute de răni, care așteaptă zi cu zi, ceas cu ceas, salvarea și alinarea durerilor ei de la noi, dați-mi voie să declar că am prea mult respect față de înalta chemare a acestei Camere decât aș putea să urmez pe aceia dintre d-nii oratori care, de patru zile, au reținut această Cameră pe chestiunea validărilor, cu discursuri absolut inutile. Am să fiu, prin urmare, cât se poate de scurt și concis. Aș fi preferat, d-lor, să nu fi fost nevoit să iau cuvântul la această validare, dar, întrucât s-a prezentat în timpul acestor zile o serie întregă de contestații împotriva alegerilor din Bucovina, contestații care nu au avut în fondul lor niciun argument mai serios, în schimb însă au avut tendința ca să discrediteze libertatea cu care s-au făcut, de fapt, alegerile din Bucovina, am înțeles că eu, în

²⁸⁰ Dorimedont (Dori) Popovici (1873–1950) și-a făcut studiile universitare de drept la Cernăuți. A îndeplinit mai multe funcții administrative (funcționar la Direcția generală a Fondului bisericesc din Bucovina – 1900, secretar administrativ, ajutor de primar al orașului Cernăuți) și politice (vicepreședinte al Consiliului Național Român, secretar de stat la Ministerul de Interne în guvernul provizoriu al Bucovinei, participant la Congresul general al Bucovinei). A fost membru al Partidului Democrat al Unirii din Bucovina, din septembrie 1919. Din anul 1920, s-a înscris în Partidul Poporului, iar din anul 1927 a fost membru al Partidului Național Țărănesc. La 24 aprilie 1920, a fost numit președinte al Comisiei regionale de unificare și descărcare a serviciilor publice din Bucovina. În perioadele 16 aprilie – 13 decembrie 1921 și 30 martie 1926 – 4 iunie 1927, a fost ministru de stat. În anul 1950, a fost arestat și întemnițat la Sighet, unde își va găsi sfârșitul. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 244.

²⁸¹ D.A.D., M.O., nr. 8, 1 iulie 1920, p. 105–108.

calitatea mea de președinte al Comisiei de unificare din Bucovina, nu pot să trec cu tăcerea asupra acestor încercări tendențioase.

D-lor, cred că veți fi de acord cu mine dacă voi susține că orice contestație, ori și din care parte ar veni ea, mai ales, când ea află concursul și sprijinul unor personalități dintre d-nii deputați, care pretind să aibă un rol determinant în viața de stat a poporului român, aceste contestații trebuie să aibă la baza lor infracțiuni dovedite, probe și dovezi de încălcare de lege, care cer absolut sancțiuni și reparații. Dați-mi acum voie să vă întreb care sunt infracțiunile care se află la baza acestei contestații, care se susține astăzi și de către d-l profesor Iorga. Că a candidat un german²⁸² într-un județ românesc? Las la o parte că nici nu este adevărată această aserțiune, după cum voi explica mai târziu, dar vă întreb pe d-voastră și, cu deosebire, pe d-l profesor Iorga, care dispoziție a legii prevede incompatibilitatea acestui lucru? [...] Eu cred, d-lor, că dreptul de a-și pune și de a-și menține candidatura în orisicare județ din cuprinsul României este un drept al fiecărui cetățean, fără deosebire de naționalitate. Este un drept inalienabil, asupra căruia nu încap nicio discuție. Eu cred că ar fi fost mult mai bine să nu se facă mențiune de aceasta [...].

În aceeași ordine de idei, țin să constat că d-l deputat [Alfred] Kohlruss nu a candidat în județul Storojineț, ci în circumscripția Storojineț, într-o circumscripție care e formată numai dintr-o parte a județului Storojineț și o parte a județului Siret. D-l profesor Iorga, ca mare istoric, mai ales ca d-sa a fost adeseori și prin Bucovina, ar trebui [...] să știe că județul Storojineț din Bucovina este un județ mixt. Circumscripția în care a candidat d-l Kohlruss arată, d-lor, o populație de 28 [de] mii aparținătoare naționalităților din minoritate și numai 14 mii de români. Prin urmare, aserțiunea că această circumscripție ar fi românească este absolut inexactă și tendențioasă. În ceea ce privește alcătuirea acestei circumscripții, care de fapt e deplorabilă, d-l profesor Iorga, care sprijină această contestație, să binevoiască a se mulțumi la prietenul d-sale politic, d-l Nistor, din capul și din capacitatea căruia a pornit atât făurirea acestei circumscripții, cât și legea electorală²⁸³, pe care singur d-l deputat Iorga a laudat-o, cu toate că înseamnă suprimarea drepturilor minorităților. Eu nu știu să fac paradă cu dragostea mea față de minorități, eu am stat pe punctul de vedere că ceea ce am reclamat pe vremuri, când am reprezentat, prin aproape 30 de ani, dreptul românilor din Bucovina, pe când erau în minoritate, nu pot să contest azi acelora care au ajuns să fie degradați prin providență la rangul de minoritate. Eu am avut curajul să traduc în fapt ceea ce d-l Iorga știe să susțină numai pe hârtie. Contra acestei legi antidemocratice, am știut să asigur, prin popularitatea mea, naționalităților din minoritate, reprezentarea ce li se cuvine; efectul îl puteți vedea azi pe aceste bănci.

Întreb, după aceste explicații, dacă d-l Iorga mai este încă tot atât de revoltat și dacă da, de ce nu s-a revoltat în Camera trecută, când prietenul d-sale, d-l Nistor, nu a admis, ci a impus în județul Zastavna, unde nu se află niciun singur suflet de

²⁸² Se face referire la Alfred Kohlruss (gruparea germană), deputat care reprezenta în Parlament populația din circumscripția Storojineț, județul Storojineț.

²⁸³ Decret-lege electoral pentru Bucovina nr. 3 620/24 august 1919. M.O., Partea oficială, nr. 103, 26 august 1919, p. 5724–5734.

polon, a impus ca deputat pe d-l [Stanislaw] Kwiatkowski. D-l Iorga nu a avut atunci niciun singur cuvânt de revoltă. În [ceea] ce privește insinuarea că s-au aplicat la alegerea din Storojinet numai funcționari germani și evrei, dați-mi voie să vă spun că nici aceasta nu este exact. Oratorul care a precedat, precum și d-l profesor Iorga, a uitat să releveze că circumscripția e compusă din cel puțin 20 [de] comune și că numai 8–10 germani au funcționat de fapt ca [și] comisari electorali. Restul erau funcționari români sau ruteni. Îl privește pe d-l Iorga dacă-i place să opereze cu astfel de inexactități.

Ce mă privește pe mine e că în dosul acestei aserțiuni este o insultă la adresa funcționarilor germani din Bucovina. Noi nu facem deosebire dacă cineva este funcționar german sau este funcționar român, ci știm să-i apreciem după meritele și după felul cum își îndeplinesc datorița [datoria] lor. Dați-mi voie, ca președinte al Comisiei de unificare, să resping aceste insulte aduse la adresa funcționarilor germani. D-lor, departe de mine ca să ating pe cineva în această Cameră. [...] Dar, dați-mi voie să vă spun, cu franchețea unui bucovinean, că așteptările mele, ale unui român care, din timpurile copilăriei sale, nicio singură clipă nu a stat nepăsător față de interesele mari ale neamului românesc, că așteptările mele în ceea ce privește seriozitatea muncii, pe care o reclamă azi mai mult ca oricând de la noi, fără deosebire dacă facem parte din majoritate sau din minoritate, au fost înșelate. O mare decepție a fost pentru mine să văd pe d-l profesor Iorga, pe un om de talia lui [...], pentru care am știut totdeauna să cultiv respectul ce i se cuvine ca mare român, să-l văd amestecându-se, nu numai cu necunoștință de cauză, dar și cu malițiozitate, cu rea voință și cu sarcasm, pe care eu nu le-am înțeles, în afacerile bucovinenilor, pe care ar face mai bine să le lase în seama lor. O spun aceasta d-lor din următoarea cauză. Interpelat fiind sâmbătă seara, d-l profesor Iorga, după ce a produs știutul document cu un pretins ordin [...] de arestare împotriva candidatului [Vasile] Bodnărescu²⁸⁴, care ar fi emanat de la mine, de ce i-a dat acestui document un înțeles fals [discursul este întrerupt de Nicolae Iorga, care a ținut să precizeze că nu este falsificator]. Constat că nu am spus acest cuvânt, ci am spus că d-l Iorga a fost interpelat de ce a dat acestui document un alt înțeles decât îl are în adevăr și că d-l Iorga a răspuns atunci respectivului [...] că el a fost în deplină cunoștință când a afirmat acest lucru, că această afirmație este inexactă. [...] În fața procedurii acesteia atât de pătimășe, regret, d-lor, din adâncul sufletului meu, că oameni, pe care neamul românesc, la timpul său, s-a crezut îndreptățit să pună cele mai frumoase speranțe, îi văd astăzi, când ar trebui să fie mai mult decât oricând la înălțimea chemării lor, îi văd coborându-se la micimea acelor suflete, care nu-și dau seama de jocul periculos ce-l fac cu viitorul țării.

²⁸⁴ Nicolae Iorga a dat citire următorului document: „Corpul jandarmeriei, batalionul Moldova, compania Rădăuți. Comandantului Plutonului de Jandarmi Rădăuți, către d-l candidat deputat [Vasile] Bodnărescu, în Rădăuți. Binevoiji a cunoaște că, în baza ordinului general dat de d-l președinte al Comisiei de verificare și descărcare, d-l Dori Popovici, primiți ordin de a nu părăsi orașul Rădăuți, fără de noi ordine și a vă prezenta în cursul fiecărei zile de două ori la reședința acestui pluton. Comandantul Jandarmeriei, Plutonul Rădăuți, locotenent Țurcan [...]”. D.A.D., M.O., nr. 7, 30 iunie 1920, p. 93.

D-lor deputați, la fel cu aserțiuni similare ca acestea, fără orice fond și temeinicie, au fost susținute și contestațiile celelalte. D-lor, nu am nici intenția și nici plăcerea să revin asupra acestor contestații; totuși, dați-mi voie să ating una din[tre] ele, care este foarte instructivă, este contestarea care privește județul Cernăuți. Această contestare a fost, d-lor, susținută pentru motiv că, între multe altele, ea ar fi asumată de către trei, până la patru mii de alegători. D-lor, relev acest fapt [...], pentru că îmi dă dreptul să mă îndrept către onorata opoziție și să întreb pe d-lor, mai ales pe liderii acestei opoziții, să întreb pe d-l profesor Iorga, pe d-l dr. [Iuliu] Maniu și pe ceilalți lideri ai majorității din Camera trecută, [...] să-i întreb dacă își mai aduc aminte când partidul naționalist bucovinean [Partidul Democrat al Unirii] a prezentat în Camera trecută un protest semnat, nu cu mii, ci cu zeci și zeci de mii de semnături, și că dumnealor, care dețineau atunci puterea, nu au admis ca să se dea măcar citire acestui protest, ci l-au respins cu un gest scârbos, cu un urlat nebun, care numai cinste nu le-a putut face și nici nu le-a făcut. [În urma atenționării asupra cuvântului „scârbos”, deputatul l-a înlocuit cu „regretabil”]. Eu cred, domnilor, că sub aceste raporturi pe care le-am ilustrat, d-nii aceștia care, prin propria lor vină pierzându-și popularitatea, se află astăzi pe băncile din stânga, și-au pierdut capacitatea să mai facă pe marii judecători în afaceri de alegeri și validări.

D-lor, înțeleg foarte bine că rezultatul alegerilor din Bucovina a fost o surpriză foarte neplăcută pentru d-voastre. [...] Dar a fost o surpriză numai pentru acei care n-au știut, nu s-au interesat niciodată de ce se petrece în viața politică din Bucovina, a fost o surpriză pentru acei care nu au voit să audă strigătul partidului național din Bucovina care, de la alipire până azi, s-a împotrivit cu toată hotărârea contra acelora care au dezonorat țara cu o administrație coruptă și care au încărcat neamul românesc cu rușine înaintea întregii lumi civilizate.

Da, d-lor, am avut datorința să vă spun acest lucru ca să știți că rezultatul alegerilor [...] din Bucovina nu se datorește niciunei ingerințe din partea administrației. Rezultatul alegerilor se datorește încrederii pe care o are populația în calitățile morale ale deputaților de azi, se datorește respectului pe care îl aduce populația acelora care zeci de ani de zile au lucrat cu abnegație pentru binele neamului, se datorește dorinței generale de a trimite în această Cameră oameni de ordine și de ispravă, dornici de muncă, [de] a trimite oameni care să meargă alături de singurul partid care mai dă garanția că este o scăpare în țara românească, alături de Partidul Poporului.

[Răspunsul lui Nicolae Iorga]

D-le președinte și onorată Cameră, din moment ce oratorul a declarat că nu permite să i se răspundă la întrebările pe care neconținut mi le-a făcut, am înțeles că are alt sistem decât sistemul care cruță timpul Camerei. De obicei, de atâția ani de când sunt la Parlament, cunosc sistemul: i se pune o întrebare cuiva, i se dă voie ca imediat să dea răspunsul. Dumnealui a înțeles să-mi facă un întreg proces, pentru ca pe urmă, cu voia d-voastre, pentru care vă mulțumesc, să-mi fie îngăduit de a răspunde.

Onorată Cameră, întâi se pare că d-l dr. Dori Popovici a adus de la Cernăuți câteva rămășițe de stil austriac, pe care a vrut să mi le servească. Eu stilului

austriac nu i-am răspuns niciodată. Ori mi s-a spus în nemțește, ori mi s-a spus în românește. Că nu-mi dau seama de ce vorbesc, că operez manevre, că sunt malițios, că sunt falsificator, la toate acestea am răspuns cu acea tăcere care cred că este, în adevăr, o dovadă nu numai de educație parlamentară, dar de educație generală [...].

Vin, d-lor, la câteva fapte care s-au accentuat și la care sunt dator, nu numai pentru cinstea mea, dar pentru cinstea Adunării din care facem parte cu toții, să răspund. Am adus alaltăieri un act, l-am citit înaintea d-voastră. D-l Dori Popovici a spus că l-am falsificat, i-am prezentat actul, d-lui n-a găsit timpul să-l citească, am întrebat: va să zică eu sunt un falsificator? Pe d-lui l-a luat vorba înainte și a spus: da, și pe urmă a declarat că n-a fost aceasta intenția d-sale; dar actul nu l-a citit d-lui; actul acesta nu l-am făcut eu. Că este autentic nu rămâne nicio îndoială, este iscălitura, este pecetea, este numărul de ordine și tot ceea ce garantează autenticitatea lui. Dar acel care a făcut actul să zicem că a greșit, invocând numele d-lui dr. Dori Popovici; d-lui este șeful lichidării de acolo, prin urmare nu are decât să-și pedepsească funcționarii care au afirmat ceva în dauna d-sale, iar nu să-mi facă un cap de acuzație mie. Fiindcă d-l Țurcanovici, comandantul Plutonului de Jandarmi din Rădăuți, spune lămurit: „Binevoiți a cunoaște că, în baza ordinului gural, dat de d-l președinte al Comisiei de unificare și descărcare, d-l Dori Popovici, primiți ordinul de a nu părăsi orașul Rădăuți”. [...] Va să zică eu n-am falsificat nimic, este un act oficial, vădit oficial. Are pe cineva să-l pedepsească? Să-l pedepsească! [deputatul Nistor Cincu cere lămuriri în privința datării actului invocat de către Nicolae Iorga: actul prezentat Camerei poartă data de 2 iunie, însă alegerile pentru județul Rădăuți, care au fost contestate, s-au desfășurat în perioada 25–27 mai]. Iată ce este: jos e scris „primit, 2 iunie”, ceea ce înseamnă că hotărârea a fost luată de [câtre] locotenentul de jandarmi, dar împrejurarea a făcut că nu l-a găsit de d-l [Vasile] Bodnărescu în ziua aceea și i s-a dat ordinul mai târziu. [...] D-lor, am crezut că i s-a înmănat din greșeală actul prea târziu, că intenția de a-l aresta există singură, că puțința de a-l aresta nu s-a putut îndeplini. Cineva care cunoaște alegerile de acolo îmi spune că este o greșeală. [...] Acest act a fost dat în ziua de balotaj [...].

Mai departe, mi s-a adus învinuirea că am spus lucruri pe care nu le-am spus și că în Cameră nu am lucrat cum eram dator să o fac. O parte din[tre] protestele făcute împotriva vechii administrații din Bucovina s-au făcut în timpul când președinția provizorie a Camerei o avea venerabilul d-l [Vasile] Stroescu, când era cu neputință – fiindcă au mers lucrurile foarte repede – să se aducă o părere într-un sens sau altul; iar altele din[tre] aceste acuzații s-au adus în momentul când eram președintele Camerei și când, prin urmare, vă puteți închipui că aveam cu totul altceva de făcut, decât să mă cobor de la președinție pentru a susține sau pentru a combate cutare sau cutare părere, adică pentru sau contra administrației bucovinene. Acestea sunt lucruri care nu mă privesc. Iar în [ceea] ce privește calitatea mea de istoric, care m-ar îndatora să știu ce se face în Bucovina în ultimul moment, îi amintesc onoratului domn că eu, ca istoric, știu lucruri care s-au petrecut și mai am obiceiul să știu unele lucruri și să nu le spun, fiindcă știu de ce nu le spun, iar lucrurile care se petrec în ultimul moment, pentru a asigura cuiva într-un anume cerc creat majoritatea, lucrurile acestea nu sunt în seama istoricului, ci în seama altuia, care poate peste câteva luni va veni și va ști ce să facă.

[Comunicare despre problemele integrării Bucovinei]

D-lor deputați, Bucovina, cu puterea suveranității sale, prin hotărârea Consiliului ei Național, din octombrie 1918, a întregit, ca răsplată a sângelui vărsat pentru dezrobirea ei, patrimoniul românesc. Conștiința ei națională, așa de încercată în trecut și așa de bănuită în prezent de acei care nu ne cunosc sufletul, a contribuit în mod hotărâtor la unitatea națională. Legată de Tron și Dinastie, cu sentimente monarhice ce nu i se pot dezminți și recunoscătoare luptătorilor cu armă și cuvânt întru întregire de neam, se ferește astăzi a fi părtaşă la marea operă de consolidare a românismului, chemată la lucrările celui de al doilea Parlament, prin reprezentanții ei aleși prin vot obștesc, care nu i-a fost străin, considerată ca cea mai înaltă a ei datorie de a pune modestele ei puteri, cunoștințele, precum și o îndelung încercată experiență a vieții politice-economice în slujba ridicării noului așezământ al patriei.

I. Problema unificării. Problema de căpetenie care o preocupă este unificarea administrativă și legislativă și principiile după care se va desăvârși această unificare. Dezlegarea acestei chestiuni o considerăm ca cea mai esențială pentru noi, dânsa trebuind să fie începutul unui sistem în lucrările noastre. Odată desăvârșită organizația constituțională, înfăptuită unificarea legislativă și administrativă, vom avea a ne izbi mai puțin de neajunsuri în dezlegarea celorlalte probleme. Această unificare, care nu trebuia să întârzie, pentru ca haosul vieții noastre administrative să-și afle odată capăt, trebuie să fie călăuzită după principii de echitate în raport cu împrejurările, cu obiceiurile și legiferările care deosebesc însăși ființa provinciilor alipite de fâgașul de dezvoltare al Vechiului Regat. Nici nu ne închipuim o unificare care să nu țină seama de drepturile câștigate prin străduințe de neînchipuit în provinciile alipite și experimentate în școala străinătății.

Pornind de la acest punct de plecare, fără ascunse intenții de autonomie, după cum suntem bănuți, Bucovina, la lucrările de unificare, va stăruii, nestrămutată în convingeri, pentru menținerea tuturor acelor drepturi câștigate, pași de progres în viața ei politică, socială și culturală. Declar în mod loial că suntem împotriva autonomiei, pe care n-am cerut-o niciodată, dar ridicându-ne pe față împotriva demagogismului care se face pe această chestie, declar că suntem cu toată hotărârea pentru o largă descentralizare. În consecință, cele trei instanțe în administrație, prefectura, administrația regională și ministerele de la centru care, prin decenii, s-au dovedit la noi a fi bune, căci au dat o unitate de vederi în măsurile de guvernământ, trebuie să rămână. Desființând cea de a doua instanță, care astăzi este exercitată de [câtre] administrația regională a țării, se sfarmă armonia între vederile de guvernare de la centru și aplicarea lor la fața locului, față de oameni și împrejurări care, prin educație și experiență, sunt refractari unei centralizări. În afară de aceasta ar atrage după sine inconvenientul că ar nemulțumi, pe de o parte, o populație deprinsă cu rezolvarea grabnică a chestiunilor ce o privesc, pe de alta, ar stânjeni,

²⁸⁵ D.A.D., M.O., nr. 20, 31 decembrie 1920, p. 433–435; în calitate de ministru în guvernul central, Dorimedont Popovici a susținut, în ședința Senatului din 13 iunie 1921, o comunicare despre problemele administrării Fondului bisericesc. D.S., M.O., nr. 92, 1 iulie 1921, p. 2213–2215.

prin aglomerare mare, bunul mers și funcționarea ministerelor de la centru. Menținerea, deci, a celei de a doua instanțe administrative, acolo unde este și înființarea ei acolo unde trebuie, se impune cu o logică nezdruincată pentru însăși forma de descentralizare a regatului pe centre regionale. Evident că împărțirea regatului pe centre regionale nu va ține cont de vechile îngrădiri, fie a Vechiului Regat, fie a provinciilor alipite. Îmi închipui, de exemplu, centrul regional Cernăuți, Bucovina veche, rotunjită cu județe din Basarabia, Maramureș și Vechiul Regat. În fruntea unui astfel de centru, un înalt funcționar bărbat de încredere al guvernului central.

II. Autonomia comunală. În aceeași ordine de idei a descentralizării și a bunei funcționări a aparatului administrativ, se lasă discutată lărgirea competenței prefecturilor și, mai ales, organizarea comunelor urbane și rurale. Autonomia comunelor, precum și dreptul statutar al orașelor, pe lângă [faptul] că [acestea] constituie un progres în administrație, dar contribuie și la perfecționarea organizării unui stat pe principiul împărțirii muncii. Noi, cărora autonomia comunelor nu ne este străină de la 1863, nu vom putea admite abrogarea ei, căci aceasta ar constitui un regres dăunător însăși bunei gospodării a aceluia colț de țară. A lăsa comunele lor însăși să gospodărească și să se administreze singure înseamnă a descărca statul de griji și îndatoriri de prisos. Dacă ele revin numai statului, atunci, prin aglomerare, îl fac imposibil să satisfacă toate nevoile și cerințele, ba, în plus, îl încarcă de răspundere față de cetățean, autoritatea lui scade precum scade și încrederea cetățeanului în stat.

Astăzi, după război, îi revin comunei îndatoriri cu mult mai grele: aprovizionare, îngrijire de locuințe, ocrotirea socială, cu un cuvânt o serie de probleme cărora cu neputință le poate face statul singur. Lăsându-se toate acestea în sarcina gospodării comunale, spre a fi dezlegate la fața locului de imediații cunoscători în cauză, toate răspunderile cad în socoteala reprezentanților aleși ai comunei, fără ca autoritatea regimului să sufere vreo micșorare. Bineînțeles că gradul de competență al autorității comunale trebuie să fie bine definit în statute alcătuite anume în acest scop. Statului îi revine numai îndatorirea de a supraveghea și controla bunul mers în administrația comunală, bunăoară după sistemul german, prin un primar numit al statului, pus în fruntea fiecărei primării comunale. Dacă Regatul Vechi simțea nevoia unei descentralizări, iar autonomia comunei face parte din programul atâtor partide, e firesc ca patria întregită să fie guvernată și administrată de un sănătos sistem de descentralizare.

III. Problema funcționarilor. O altă problemă în strânsă legătură cu problema unificării administrative este problema funcționarilor. Situația acestora e departe de a fi înfloritoare în România, în afară de împrejurarea că funcționarul e prețuit mai puțin (ca să nu zicem desconsiderat), dar se pare că în puterea unor prejudecăți învechite nici nu e socotit ca factor absolut menținător de existență a statului. Ori funcționarii, ca executori neapărați ai măsurilor de guvernământ, constituie tocmai pârghia existenței statului. De aceea mai multă atenție lor! Dacă Imperiul Austro-Ungar s-a prăbușit doi, până la trei ani mai târziu decât era firesc, a avut a mulțumi aceasta numai funcționarilor, executori orbi și conștiincioși. Indiferent de evenimentele ce grăbeau moartea imperiului, aparatul administrativ încă a funcționat în mod automat până în ultimele clipe, datorită conștiinciozității funcționarilor. Organizarea lor după pragmatica austriacă, care s-a dovedit a fi cea mai bună stabilizare a lor, precum și creșterea de funcționari de carieră

vor asigura statului un aparat administrativ desăvârșit și va pune la adăpost pe viitor guvernul de la centru de atacurile îndreptățite a celor neîndreptățiți, prin o imperfectă executare a măsurilor de guvernământ, datorită unor funcționari fără pregătire și înnămoliți în obiceiuri rele, care au la bază o salarizare insuficientă și, în mare parte, o lipsă de educație și conștiință cetățenească. Trebuie să creștem funcționăria noastră la un element de ordine absolută, de siguranță neșovăitoare a statului, ridicând-o la un factor care încarnează în el însuși ideea de stat.

IV. Comunicațiile. O altă problemă de interes vital care ne preocupă și care pentru populația Bucovinei e chestie de existență, este problema comunicațiilor. S-au cheltuit destule vorbe pentru a arăta unde a ajuns starea deplorabilă în care se află acestea și, deci, nu voi reveni mai pe larg asupra lor. Fiecare știe – căile ferate sunt arterele principale de viață economică într-un stat și că măsuri energice întru remedierea lor nu mai pot întârzia. Ne pare bine a fi înțeles că guvernul, pe a cărui parte stăm, a luat toate măsurile întru reorganizarea lor, pentru a face, în sfârșit, părtaş deopotrivă întreg cuprinsul Regatului de bogățiile solului românesc și de a da vecinilor și străinilor aspectul unei țări civilizate. Întrucât privește legătura de comunicație a Moldovei de Nord cu Transilvania și Maramureș, se impune de urgență construirea liniei Dorna – Bistrița. Greutățile pe care, prin apucături urâte și lipsă de scrupul, ni le fac o parte din [tre] funcționarii acestor căi ferate, nu ne ating, căci sunt dificile și trezesc fapte care, pentru însăși demnitatea noastră, e bine să le lăsăm moarte. Cade, însă, în răspunderea noastră dacă vom întrelăsa a lua cele mai energice măsuri ca să pună capăt acestor destrăbălări.

V. Intensificarea producției. Cu o sănătoasă administrație în fiecare ramură de activitate ar trebui să rivalizeze la solidificarea statului și o gospodărire rațională. Aceasta nu se poate sprijini decât pe echilibrul dintre muncă și capital, pe o reformă radicală a finanțelor publice și pe intensificarea producției. Dacă faptul că în mâna muncitorilor industriali sunt averile vieții naționale și că mersul normal al vieții de stat e în funcție de ei, e incontestat [incontestabil] atunci, e legic ca statul să se îndatorească a le îmbunătăți viața morală și fizică și a lua toate măsurile pentru ocrotirea muncitorilor.

Socializarea mării industrii, pe lângă [faptul] că rezolvă această grea problemă după principii [le] de progres ale unei lumi civilizate, dă muncitorului posibilitatea participării la beneficiile întreprinderii și la administrarea lor. Îmbunătățirea situației lucrătorilor și funcționarilor care lucrează în ramura industrială odată realizată, vom educa o muncitorime conștientă și cu mai mult simț de datorie, ceea ce pe viitor ne va pune la adăpost de conflictele între muncă și capital, care astăzi sunt utilizate cu ascunse gânduri de a zdruncina existența de stat și unitatea noastră națională. Intensitatea muncii va fi sporită prin zelul tuturor celor ocupați în ramura industrială, prin faptul că vor avea drept la o parte din beneficiu. Astfel se statornicește armonia dintre muncă și capital, care va procura statului venituri noi, fără a împovăra pe cineva.

Intensificarea producției trebuie favorizată, însă, nu numai în viața industrială a statului, ci și în viața agrară, mai cu seamă că suntem un stat agrar. Reforma agrară, care e pe cale de înfăptuire, pune capăt conflictului dintre proprietatea de muncă și proprietatea de exploatare. Pământul trebuie să rămână proprietatea individuală a

țăranului, care va fi și proprietarul recoltei, produsul muncii sale. Prin desființarea marii proprietăți, care este proprietatea de exploatare, se întemeiază gospodăria țărănească. Pentru ca economia națională să nu sufere prin această schimbare în repartitia proprietății, statul, având interes la o exploatare mai rațională a pământurilor, astăzi împărțite, trebuie să ia măsuri și să ofere mijloace ca țăranul să stoarcă din pământ un venit cu mult mai mare decât în trecut. Regret că nu suntem așa de departe, pentru ca o educație economică a țărănimii noastre să fie propice, ca simultan cu repartitia pământului la împrumut să se procedeze și la o comasare a parcelor agricole. Proprietatea țărănească, precum știm, este la noi foarte fărâmițată. Comasarea parcelor prin schimb de proprietăți ar fi ușurat munca țăranilor și ar fi sporit producția la hectar.

Mai departe. Statul trebuie să organizeze vânzarea grânelor pentru ca să împiedice specula capitaliștilor care se interpun între țăran și consumator, urcând prețurile și îngreunând viața. Printr-un monopol asupra cumpărării de grâne, care, însă, să nu aibă a face cu rechiziția, statul ar pune capăt speculației de bursă asupra grânelor și ar face posibilă alimentarea orașelor și raționarea exportului. Reforma agrară trebuie să fie urmată de o suficientă aprovizionare a țărănimii cu instrumente de muncă și de o acordare metodică de credite pentru îmbunătățirea și ameliorarea pământului. Numai astfel vom putea intensifica gospodăria țărănească, măbind producția pământului, atât în folosul țărănimii, a consumatorilor de la orașe, cât și a statului.

VI. Reforma finanțelor. Refacerea gospodăriei noastre naționale, care de astăzi înainte se va sprijini pe repartitia pământului prin reforma agrară, trebuie să fie deopotrivă sprijinită și de o reformă radicală a finanțelor publice. Războiul, în afară că a zdruncinat viața economică înăuntru, a împovărat statul cu datorii care trebuie plătite. Acoperirea datoriilor statului cere un efort național care, după actualele mijloace dătătoare de venituri, supun poporul unui tribut strivitor către creditorii statului. Cum războiul, care a secătuit viața economică de jos, a sporit în mod anormal capitalul celor care au folosit mizeria maselor, e logic și e uman ca statul să pășească la exproprierea capitalului și să niveleze astfel sacrificiile pe care ni le-a impus războiul.

Printr-un impozit special asupra oricărui venit, care nu e produsul direct al unei munci personale, statul va trebui să tragă la contribuție capitalul care se găsește în mâinile celor favorizați de război. Istoria ne arată că după fiecare război, așa după războaiele lui Napoleon, după războiul franco-german, s-a luat în discuție serioasă, iar Austria aproape după toate războaiele a înfăptuit exproprierea capitalului, pentru a stabili echilibrul financiar. Impozitul progresiv asupra capitalului, asupra veniturilor nedobândite prin muncă și asupra supravaluei bunurilor imobiliare vor acoperi datoriile statului pe socoteala capitaliștilor și [a] proprietarilor funciari. Prin impozitul asupra moștenirilor și prin limitarea dreptului de succesiune se vor putea strânge titlurile și creanțele care vor reveni drept despăgubiri proprietarilor expropriați. Dacă până astăzi bugetul statului s-a bazat, în primul rând, pe impozitele indirecte, izvorul de căpetenie al veniturilor statului va trebui pe viitor să fie impozitul progresiv direct asupra averii și venitului, precum și beneficiile ce-i revin statului pe urma socializării marii industrii. Prin aceste impozite statul, în afară că-și echilibrează situația financiară, dar și rezolvă o mare problemă socială morală, nivelând deosebirea de clasă și dând o satisfacție meritată clasei proletare și, îndeosebi, țărănimii.

D-lor deputați, consolidarea noului așezământ al patriei și refacerea gospodăriei noastre naționale cer o muncă neșovăitoare și o conlucrare a tuturor forțelor vii ale neamului. Dar această operă trebuie să fie sprijinită nu numai de unitatea sufletului românesc, ci și de o armonie deplină între noi și cei străini de noi prin lege, limbă și rasă. Dacă articolele din Tratatul de Pace care privesc scutul minorităților sunt prisosite și jignesc întrucâtva demnitatea națională, trebuie, totuși, să căutăm ca prin menajarea susceptibilităților naționale și prin garantarea liberelor dezvoltări, să alungăm din sufletul minorităților bănuiala că am fi porniți împotriva lor. Sufletul românului nu e călăuzit de răzbunare, iar îndurările de veacuri a[le] celor ce am suferit la ușa străinilor [trebuie] să ne fie un memento la ce pot duce opresiunile naționale. La rândul lor, minoritățile trebuie să înțeleagă [faptul] că dacă, potrivit, nu atât spiritului de civilizație, ci însăși firii noastre ospitaliere, le deschidem inimile și le oferim prietenie, cu strășnicie ne vom ridica atunci când ar tinde la zdruncinarea edificiului nostru național. Strădania de veacuri a milioanelor de români, ca să ajungem aici unde am ajuns, nu va îngădui subminarea acestei opere uriașe, care ne costă jertfe și sânge. În cadrele românismului ținem, deci, să li se dea deplina lor dezvoltare națională, oferindu-le deopotrivă, fără îngrădire, a se face părtaș de bogățiile, ca și de frumusețile acestei țări, asigurându-le trai liniștit, ordine și pace.

Pentru ca în armonia aceasta sufletească, creatoare de unitate desăvârșită națională să nu fie nicio disonanță care să altereze zelul muncii noastre a tuturor, să-mi fie îngăduit a atinge o chestiune de natură mai mult sufletească, pentru ca să înlătur un echivoc dintre deosebirile de caracter, de educație și temperament, care nuanțează felul de a fi al românilor, pe provincii și regiuni. Netăgăduit că unirea, și cu ea începuturile de unificare, a adus în conflict vederi și mentalități cu totul deosebite, conflicte inerente contopirii noastre care, neînțelese, fie de unii, fie de alții, au mâhnit și decepționat multe suflete. Jignirile acestea, dacă și ele nu sunt făcute cu rea credință, contribuie pe nevrute la rezerva multor elemente din provinciile alipite, care dacă ar intra în luptă ar fi așa de folositoare. Întrucât ne privește pe noi bucovinenii, nu le-am explicat ca datorate unei orientări mai puțin a curentelor politice din Vechiul Regat cu împrejurările de educație și concepțiile de la noi, și poate și felului nostru de a fi prea severi în judecata noastră față de unele porniri ale fraților noștri, care pot să aibă explicația în libertatea sub care au trăit. Cu îngăduiala sufletului nostru blând, nu încape îndoială că vom trece peste toate. Dacă și datorită acestor nepotriviri de vederi și temperamente, Bucovina a văzut pe unii din[tre] fiii ei în altă lumină decât se așteaptă să-i cunoască, căci am fost deprinși să vedem în fruntea instituțiilor noastre oameni cu pregătiri temeinice, atât în viața politică, cât și [în] cea economică, dar, mai cu seamă, în cea culturală, astăzi lucrurile merg înspre bine și înspre o selecționare a tuturor elementelor sănătoase la suflet și la conștiință. Această primenire a aceluia colț de țară care ne-a trimis încoace o datorim aceluia care ne-a cunoscut sufletul și ne-a înțeles durerea, d-lui general [Alexandru] Averescu. Steagul dreptății, legalității și cinstei, ridicat de noi în Bucovina, a strâns sub cutele lui toate elementele de ordine, de muncă dezinteresată și de o absolută conștiință, toate elementele înglobate odinioară în fostul partid național, care singur are meritul de a fi pregătit mărețul act al Unirii. Și dacă, poate, nu putem aduce atâta cât vremurile mari în care trăim o cer, ne cinstim însă să afirmăm fără șovăială: suflet neprihănit, inimă curată, cinste, dor de muncă, aducem pentru înălțarea patriei. Să dea Domnul să fie de folos!

**Partidul Poporului, circumscriptiia electorală Suceava,
județul Suceava**

Sedința A.D. din 29 iulie 1920²⁸⁷

[Interpelare pe marginea discursului lui Nicole Iorga și a
vieții politice din Bucovina]

Nicolae Iorga, în discursul său, face referiri la partidele care reprezintă clasa țărănească: „S-a întâmplat că clasa țărănească a făcut cu ajutorul nostru, al tuturor oamenilor de treabă, a făcut războiul. Și de ce nu am spune-o? Ea ne-a dat Basarabia, fiindcă țărani basarabeni erau românii basarabeni, cu puține excepții în boierime, ici și colo, care i-au ajutat, când a fost nevoie, la renașterea lor națională. În [ceea] ce-i privește pe bucovineni, ei s-au mâncat între dâșii așa de mult, că te miri cum le-a mai rămas carne pe oase. N-am introdus noi discordia între dâșii, discordie a fost totdeauna la ei; de la noi a venit doar câte o tendință de împăcare și a fost un ceas fericit al vieții mele când, acum opt până la zece ani, d-l [Iancu] Flondor mi-a trimis o telegramă²⁸⁸, pentru a-mi spune că, în urma intervenției mele,

²⁸⁶ Eusebie Popovici(1863–1937) a urmat liceul la Suceava și Cernăuți, studiile superioare la Innsbruck (Austria), obținând doctoratul în filologie. A fost profesor la Liceul din Suceava (1890–1928), director al Liceului de Fete (Suceava), președintele Societății „Școala Română” (Suceava). În anul 1918, a fost ales primar al orașului Suceava, reprezentând acest oraș în Consiliul național și la Congresul general al Bucovinei. A publicat următoarele volume: *Curs pregătit pentru examenul de primire în gimnaziul de limbă română* (1896); *Principiile reformei învățământului. Considerațiuni generale* (1925); *Din istoricul Liceului „Ștefan cel Mare” din Suceava, 1860–1935* (1935) ș.a. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 247.

²⁸⁷ D.A.D., M.O., nr. 31, 31 iulie 1920, p. 540, 543–545.

²⁸⁸ Angajat în lupta pentru înfăptuirea unității naționale, Nicolae Iorga i-a însuflit pe românii aflați de o parte și de alta a granițelor nedrepte, prin studii și articole dedicate diverselor aspecte de cultură și civilizație românească din Bucovina istorică. În lucrarea: *Neamul românesc din Bucovina* (București, 1905), marele istoric a făcut o radiografie a stării claselor românești din provincie (țăranul român se afla într-o situație dramatică; învățătorii erau supravegheați de către stat, unii dintre aceștia reprezentând tipul funcționarului austriac perfect; o parte dintre preoți nu aveau aderența necesară la cultură, mai ales cea națională): „Creșterea austriacă, din care iese spirit de clasă, fetișism față de stat, iubirea bunurilor materiale ale vieții. [...] Încrederea în popor, în românimea toată, în alt viitor, nu se vede”. Prin „Neamul românesc”, prin cursurile Universității de Vară de la Vălenii de Munte (la care au participat și numeroși intelectuali bucovineni), prin activitățile din cadrul Ligii Culturale, Nicolae Iorga s-a dovedit activ în tot ceea ce putea determina soarta românilor bucovineni, motiv pentru care autoritățile austriece i-au interzis, în anul 1909, intrarea pe teritoriul Bucovinei. În vara anului 1919, a revenit în provincie, susținând un șir de conferințe, publicate ulterior (*Conferințe bucovinene*, 1919; *Cuvântare pentru aniversarea intrării în războiu, ținută la Cernăuți, în ziua de 28 august 1919*, București, 1919). În anul 1938, a publicat lucrarea *Românismul în trecutul Bucovinei*, în care se vorbește despre noua generație politică, în frunte cu Iancu Flondor și George Popovici (democrați și „liberi de superstițiile dinastice”), înființarea Partidului Național Român din Bucovina la 1897, ridicarea curentului democrat condus de Aurel Onciul, caracteristicile vieții politice după reforma electorală din anul 1907. În textul interpelării se face referire la viața politică din Bucovina în anii de dinaintea izbucnirii Primului Război Mondial, când asistăm, așa cum afirmă Ion Nistor,

s-a realizat, în sfârșit, unirea românilor din Bucovina. A ținut numai două luni, pentru a se cufunda din nou în starea de mai înainte. În Bucovina acești țărani sunt, însă, aceia care au susținut neamul. Adunarea de la Alba Iulia merită să fie pusă alături de Adunarea țărănească de la 3 mai 1848²⁸⁹, fiindcă actorii au fost ei, țăranii, iar nobilii interpreți ați fost voi... (adresându-se către ardeleni). [...] Iar dacă avem legăturile de azi cu Partidul Țărănesc din Basarabia, cu ceea ce este țărănesc și în viața politică a Bucovinei, e prin aceeași hotărâre inapelabilă a stratului adânc, sănătos al poporului românesc din acele părți [...]”.

D-lor deputați, d-l deputat și profesor Iorga, cu prilejul marelui său discurs de astăzi, a făcut unele obiecții la adresa românilor bucovineni, care mă fac a crede că din unele părți se stăruie ca situația de astăzi din Bucovina să se prezinte într-o

la „destrămarea politicii naționale” în provincie. Această perioadă este marcată de: luptele fratricide dintre democrați și conservatori, împăcarea acestora și constituirea Partidului Național Român (iulie, 1905); reapariția ziarului „Gazeta Bucovinei”; lupta dintre naționali din fostul Partid Popular Național și democrați și editarea ziarului „Apărarea Națională” (1906); constituirea unei „dirigențe naționale” (conservatori și democrați) și editarea „Voinței poporului” (1907); adeziunea partidelor bucovinene la Partidul Creștin-Social din Austria și hotărârea de unire a tuturor românilor bucovineni într-un singur partid, Partidul Creștin-Social Român din Bucovina (1908), sub conducerea lui Iancu Flondor, cu organul de presă „Românul”; reconstituirea Partidului Național Român (1909) sub conducerea lui Iancu Flondor și fondarea ziarului „Patria”; retragerea lui Iancu Flondor de la conducerea Partidului Național Român și descompunerea acestuia, pe fondul neînțelegerilor dintre naționali și democrați, în părțile sale componente: conservatori, democrați și naționali (1910); reconstituirea Partidului Național (1912), cu organul de presă „Viața Nouă”; formarea Partidului Țărănesc Român (1914), condus de către Aurel Onciul, cu organul de presă „Foaia poporului”. Modul în care aceste partide au înțeles să ducă lupta politică a dăunat intereselor naționale românești, cu atât mai mult cu cât, așa cum afirma Ioan Cocuz, programele celor două partide și curente politice „se puteau armoniza perfect pentru interesele românilor bucovineni”: Partidul Național Român – interese ce țin de biserică, școală, limbă, mișcare culturală; Partidul Democrat Țărănesc – legi cu caracter social, economic, cultural în slujba țăranilor. Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002, p. 55–56, 132–133; Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, ediție și studiu bio-bibliografic de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, p. 308–339; Ioan Cocuz, *Partidele politice românești din Bucovina. 1862–1914*, Suceava, Editura „Cuvântul Nostru”, 2003; accesat online (11 mai 2015) la adresa <http://ro.scribd.com/doc/19950750/Ioan-COCUZ-Partidele-Politice-Romanesti-Din-Bucovina-1862-1914#scribd>.

²⁸⁹ În contextul izbucnirii Revoluției de la 1848, au avut loc și în Bucovina acțiuni cu caracter protestatar, menite a face cunoscute revendicările sociale, naționale și spirituale ale românilor bucovineni. Amintim aici de adunarea populară din 22 martie 1848, de la Cernăuți, urmată de alte 12 întruniri populare. Revendicările generale ale populației bucovinene au fost dezbătute și în cadrul Adunării naționale din mai 1848, care a avut loc la Cernăuți și la care au participat țărani, orașeni, intelectuali, reprezentanți ai minorităților naționale. Aceste revendicări au fost definitive și fundamentate în programul numit *Petiția Țării* („cea mai adevărată expresie a opiniei publice și a conglăsurilor dorinței ale națiunii”): acordarea și respectarea statutului de autonomie națională, „conducere provincială proprie, atât administrativă, cât și politică și juridică”, „reglementarea situației țăranilor, ținându-se cont de cerințele țărilor”, „înființarea unei instituții bancare de credit pentru moșierii dominicali urbani și rurali”, asigurarea proprietății prin instituția cărților ipotecare și introducerea cărților cadastrale la țară, înlăturarea „supărătorului cordon sanitar” și a carantinei, „ușurarea comerțului și a circulației cu Moldova”, înlăturarea „apăsătorului regim de frontieră”, egalitate deplină pe plan religios și „desființarea tuturor îngrădirilor și greutăților provenite din cauza acestor deosebiri” etc. *Petiția Țării* a fost trimisă prezidiului Parlamentului de la Viena (august 1848), urmând ca toate revendicările să fie satisfăcute prin Constituția din 4 martie 1849. Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774–1862), *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 361–382.

atmosfera cât de puțin priincioasă. D-lor, noi, reprezentanții românilor bucovineni, am urmat, până astăzi, o atitudine de strictă rezervă, o rezervă dictată de împrejurări, care ne impun să așteptăm până ce partidele din Vechiul Regat, până ce partidele fraților noștri din Transilvania și Basarabia își vor încheia, în sfârșit, socotelile lor, socoteli, precum vedem, destul de lungi, destul de grele și, adeseori, destul de dureroase. Noi, bucovinenii, nu am avut parte să intrăm în această Cameră însoțiți de o opoziție respectabilă – se înțelege, o opoziție din Bucovina – căci așa-numitul Partid [Democrat] al Unirii din Bucovina²⁹⁰ este în completă descompunere și unicul său reprezentant în această Cameră, d-l deputat de Ciudei [Vasile Ungureanu], de care regret că nu este de față, nu ne îndreptățește să pornim o luptă sterilă și, în orice caz, o luptă puțin egală. Însă, obiecțiile d-lui profesor Iorga, cu prilejul discursului de azi, cât și unele observații făcute de d-sa în haina obișnuită a întreruperilor, cu prilejul discuțiilor în jurul validării alegerilor din Bucovina²⁹¹, înfățișează lucrurile cu totul în altă lumină, pentru că trebuie să presupun că d-l Iorga – care este cineva în această Cameră, precum d-sa este cineva și în această țară – a avut motive bine determinate, care l-au îndemnat să pronunțe astăzi, cu un gest de infailibilă competență, sentința sa asupra Bucovinei și ca să ia în scutul și apărarea sa Partidul [Democrat al] Unirii din Bucovina. Este, poate, o coincidență fatală că aceeași duioasă sollicitudine de apărare a acestui partid în maturul Corp al Senatului o are fostul ministru liberal, d-l senator Al. Constantinescu.

D-lor, Partidul Național din Bucovina, contopit astăzi cu Partidul Poporului, e cel mai vechi din Bucovina, e tot atât de vechi cât de veche e mișcarea pentru deșteptarea națională din această țară. N-a fost, bineînțeles, de la început un partid cu organizare politică, cu statute și regulamente, dar a fost mai mult, a fost întovărășirea acestor bărbați luminați și devotați, care au pornit cea dintâi luptă pentru redobândirea caracterului național al Bucovinei. Acești bărbați au reușit să redobândească autonomia Bucovinei, prin care s-a descătușat această țară din lanțurile rușinoase ale guvernului polon din Galiția. Toți acești bărbați au reușit să înființeze la Cernăuți, pe lângă Liceul de Stat, Catedra pentru limba și literatura română, ceea ce înseamnă nespus de mult, dată fiind politica austriacă, care, în ceea ce privește naționalitățile, era îndrumată într-o direcție diametral opusă. Primul titular al acestei catedre a fost neuitatul transilvănean Aron Pumnul și poporul român din Bucovina va rămâne veșnic recunoscător fraților transilvăneni că le-a trimis pe acest luminat îndrumător al culturii românești din Bucovina²⁹².

²⁹⁰ Vezi nota 21.

²⁹¹ Vezi interpelarea lui Dorimedont Popovici (Partidul Poporului, circumscripția electorală Gura-Humorului, județul Gura-Humorului) pe marginea contestațiilor referitoare la alegerile desfășurate în județele Storoniș și Cernăuți, susținută în ședința A.D. din 28 iunie 1920.

²⁹² Aron Pumnul (1818–1866) – lingvist, istoric, istoric literar, publicist. Își face studiile la Liceul romano-catolic (Odorheiul Secuiesc), Gimnaziul din Blaj, Liceul episcopal (Blaj), Liceul piarist al congregației catolice (Cluj), Colegiul Teologic „Sf. Barbara” (Viena). Participă la evenimentele revoluționare din anul 1848 și este condamnat la moarte de către stăpânirea maghiară. Se refugiază la București, apoi la Iași și ajunge, în final, în Bucovina, unde a influențat mișcarea de emancipare a românilor din provincie. Este angajat de către frații Hurmuzachi la revista „Bucovina”; profesor de limba și literatura română la Liceul german din Cernăuți; membru activ și de onoare al Societății

În jurul acestui partid s-au concentrat vrednicii coborâtori din vechile familii boierești moldovene, s-au concentrat pușinii intelectuali curajoși, căci trebuia, în adevăr, să aibă cineva curaj, când era vorba să se pună de-a curmezișul aspirațiilor politicii austriece. Și s-a concentrat în primul rând preoțimea română bucovineană, care a fost și a rămas lungă vreme un factor cumpănitor în dezvoltarea și mișcarea națională a românilor din Bucovina. S-au întemeiat societățile de cultură, s-a pornit lupta pentru naționalizarea școlii primare și pentru întemeierea de școli secundare naționale. S-a îndrumat organizarea economică a poporului și s-a deșteptat și adâncit până în păturile largi ale poporului conștiința națională și de abia aici și prin aceasta s-a pus stavilă slavismului și slavizării, care înainta neconținut sub puhoiul slav și apăsa cu putere elementară din miazănoapte.

Cei 30 de ani din urmă din viața noastră politică din Bucovina au fost consumați de lupte grele contra slavismului și slavizării, de procese care aflau protecția guvernului și [a] politicii austriece. E cunoscut că Austria, pururea în frică față de Rusia, concepuse bizara idee de a întemeia un stat ucrainean, pentru a câștiga un stat tampon, spre a îndepărta Rusia de frontierele sale. Aceste considerații, din pretinse interese mai înalte de stat, au determinat politica austriacă să ia în grija și ocrotirea sa elementele slave din Galiția și Bucovina.

D-lor, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, Partidul Național din Bucovina a fost singurul reprezentant credincios și devotat al intereselor poporului românesc în această țară. Venise însă vremea ca să se nască și al doilea partid politic, nu din necesitățile vremii, nu în interesul poporului român, ci din necesitățile politicii și diplomației austriece, care trebuia să aplice și față de noi același principiu de guvernare ca și față de celelalte naționalități, principiu care zice: *divide et impera*, adică „învrăjbește și vei stăpâni”. Acest partid, numit democrat, a sprijinit în toate aspirațiile rutenilor, care peste noapte deveniseră ucraineni, fără ca ei, în gândul lor, să poată cuprinde nici ideea unui stat ucrainean, nici conștiința de naționalitate ucraineană. La noi în țară ucrainenii dobândiseră preponderența nu numai în Stat, dar și în biserică. Blândul mitropolit [Vladimir] Repta²⁹³ poate să povestească cu

pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina; a întemeiat prima bibliotecă cu cărți românești. A colaborat la publicațiile „Bucovina” (Cernăuți), „Învățătorul poporului” (Blaj), „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (Brașov). Este autorul volumelor *Convorbire între un tată și între fiul lui asupra limbei și literelor românești* (1850); *Lepturariu românesc cules den scriptori rumâni* (I–IV. 1862–1865); *Gramatica limbii române pentru școlile medii* (1864); *Privirerăpede peste două sute șezeci și șapte den proprietățile așa numitei Moșiile Mănăstirești, den carile s-a format mărșul FundRelegiunariu al Bisericei dreptcredincioase răsăritene den Bucovina* (1865) ș.a. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 280–281; Ilie Rad, *Aron Pumnul (1818–1866)*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Cluj-Napoca, Editura „Școala Ardeleană”, 2016.

²⁹³ Vladimir (nume de botez Vasile) Repta (1841–1926) – mitropolit. A făcut studiile gimnaziale (1856–1864) și cele universitare – Institutul Teologic (1864–1868) la Cernăuți. Între anii 1871 și 1873, a urmat specializări la Viena, München, Bonn și Zürich. A fost profesor la Gimnaziul superior din Cernăuți (1868–1871), profesor la Institutul Teologic (1873–1875) și la Facultatea de Teologie (1875–1896), decan al Facultății de Teologie în patru legislaturi, rector al Universității din Cernăuți (1883–1884), inspector pentru învățământul primar din districtul Cernăuți (1875–1895). După ce s-a călugărit (1885, Mănăstirea Sucevița) a urcat treptele ierarhiei bisericești: ieromonah (1885), protosinghel (1886), arhimandrit (1890), vicar general al Mitropoliei Bucovinei (1896–1902), episcop de Rădăuți (1899), arhiepiscop al Cernăuților și mitropolit al Bucovinei și Dalmației (1902). În anul 1924, s-a retras din

câtă teroare s-a influențat asupra sa ca să facă din zi în zi concesiuni tot mai excesive pretențiilor ucrainene.

Dar acest lucru, d-lor, aparține istoriei și rămâne ca istoria să-și zică cuvântul său din urmă. Voiesc numai, spre a ilustra motivele pretinsei învrăjbiți între bucovineni, accentuată astăzi de d-l Iorga și pentru a documenta cât de mult a știut politica austriacă să corupă convingerile și caracterele unora dintre noi, voiesc să vă aduc un document care a rămas, se vede, uitat de nemți în momentul retragerii lor din Bucovina, în arhivele din Cernăuți. Acest document este adresat de [către] șeful biroului prezidial și cuprinde următoarele: se prezintă șeful Partidului Democrat, el însuși deputat și reprezentant al poporului românesc, atât în Parlamentul din Viena, cât și în Dieta din Cernăuți, se prezintă în biroul prezidial al guvernului, însoțit de un om de încredere al său, și el un stâlp al Partidului Democrat, care avea să servească drept martor capital – vă amintesc că acest personaj a avut cinstea, mai apoi, să fie membru în cea dintâi Cameră de României Mari.

Acești doi reprezentanți ai Partidului Democrat din Bucovina²⁹⁴ fac unele depoziții pentru care neamțul precaut pune mai întâi să se dresăze [întocmească] un protocol. Se dă mai întâi declarația că dumnealor pun condiția ca numele lor să nu iasă în publicitate, căci depozițiile pe care le fac, le fac numai din curat sentiment patriotic și, doamne ferește, nu din pornire de răzbunare față de Partidul Național și conducătorii lui. Apoi se spune că acest partid este cuibul iredentismului, că îndeosebi la Suceava s-a făcut un cuib de iredentiști, că liceul din Suceava este pepiniera iredentismului și apoi se înșiră unii bărbați de valoare, între aceștia președintele actual al Academiei, d-l profesor Onciul²⁹⁵ și mult regretatul membru al Academiei,

scaunul de mitropolit. A fost vicepreședintele Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1889–1896), membru al Camerei Deputaților în Consiliul Imperial din Viena (din anul 1901). S-a luptat pentru îmbunătățirea condițiilor de trai ale preoților, a construit numeroase case parohiale, a restaurat vechi ctitorii voievodale (Putna, Mirăuți), a ridicat pe bani proprii un cămin pentru bătrâni. Mitropolitul Vladimir Repta a prezidat, în noiembrie 1918, în Palatul Mitropolitan, lucrările adunării care a declarat unirea Bucovinei cu Regatul României. A colaborat la revistele „Candela” și „Viitorul”. Este autorul lucrării: *Psihologia și însemnătatea ei pentru deșteptarea, cultivarea și înaintarea vieții religioase* (1888). A fost senator în Parlamentul României întregite și președinte al Senatului, ca decan de vârstă, în legislatura 1919–1920. Pentru meritele sale în activitatea de cultivare a identității românești din Bucovina a fost ales, în anul 1919, membru de onoare al Academiei Române. Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 718; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 305–306.

²⁹⁴ Eusebie Popovici face o confuzie între Partidul Conservator Democrat (1908–1922), care a purtat, de-a lungul timpului, mai multe denumiri (Partidul Democrat, Partidul Conservator Naționalist, Partidul Conservator Unionist) și Partidul Democrat al Unirii. Asupra acestei confuzii atrage atenția deputatul Vasile Ungureanu, în ședința A.D. din 21 august 1920.

²⁹⁵ Dimitrie Onciul (1856–1923) – istoric, membru corespondent (1889) și membru titular (1905) al Academiei Române, vicepreședinte (1913–1916, 1919–1920), apoi președinte (1920–1923) al Academiei Române; președinte Secțiunii istorice a Academiei Române. A urmat, la Cernăuți, studiile liceale și universitare (istoria și geografia). Și-a continuat specializarea la Viena. Membru al societăților „Arboroasa”, „Junimea”, „România Jună”. A fost profesor la Liceul și Școala Normală din Cernăuți, la Universitatea din București, a condus Arhivele Statului din București, a întemeiat Comisia Consultativă Heraldică, a fost președintele Comisiei Monumentelor Istorice. A fost considerat întemeietorul școlii critice în istoriografia românească. A publicat lucrări despre originea și dezvoltarea poporului român și modul de formare a Țărilor Române, istoria diferitelor provincii românești (Bucovina, Maramureș, Banat, Dobrogea), precum și documente descoperite în arhivele de la Viena, privitoare la

Teodor Ștefanelli²⁹⁶, care sunt învinuiți că ar aduce sume de bani din țara românească, de la guvernul român, ca să alimenteze iredentismul din Bucovina.

Este adevărat că acești bărbați au adus sume de bani din România, însă nu ca să alimenteze iredentismul, ci pentru a alimenta societățile culturale din Bucovina. Se aduce și învinuirea care era îndreptată în contra conducătorului de pe atunci al Partidului Național, care eram eu, că aș fi publicat cărți de lectură românească, în care nu se află măcar un singur cuvânt patriotic și această învinuire a fost adevărată. D-lor, în Bucovina, în școlile noastre ne-am folosit lungă vreme de cărțile românești, alcătuite de harnicul Aron Pumnul. Acestea, însă, dată fiind dezvoltarea literaturii noastre, nu mai corespundeau trebuințelor vremii și atunci am luat asupra mea sarcina de a pregăti aceste cărți de lectură și trei tomuri le-am fost scos din tipar, după ce trecuse cenzura unei comisii, instituită de [câte] Ministerul Instrucțiunii. Trebuie să accentuez că numai mulțumită acestei comisii, din care cea mai mare parte erau membri ai Partidului Național, a fost cu puțință ca [și] cărțile să fie introduse în învățământ. În aceste cărți, în loc de lectură patriotică austriacă, am introdus un curs sistematic de istorie română. În anul 1915, cărțile acestea, care de doi ani erau în uzul școlilor, în urma acestui denunț, fură scoase din învățământ, iar autorul fu tras la răspundere. În acel timp eram la Viena și ministru al Instrucțiunii era un polonez, d-l Zwiklinsky, care a înțeles foarte bine ca și mine că [și] cărțile de lectură, fie ele românește, fie ele polone, n-au nimic de a face cu sentimentul patriotic austriac.

Am spus aceasta numai ca să ilustrez motivele așa-numitei învrăjbi dintre frații din Bucovina, deoarece era peste puțință să trăim frățeste cu aceste elemente. S-a mai introdus în acest protocol un alt stâlp al Partidului Democrat, care și acesta a avut cinstea să fie membru în Parlamentul prim al României Mari. Și acest domn face împărțășirea că în anul 1913 a avut o convorbire cu mine, că eu i-aș fi împărțășit un lucru grav, că eu prevăd schimbări mari în Europa, care vor fi de natură să schimbe soarta poporului român din Bucovina, și de aceea ceream ca toți românii bucovineni să fie uniți, căci numai așa vom putea face față opresiunii guvernului și greutăților care ne așteaptă. D-sa a interpretat această declarație că este în contra intereselor austriece. D-lor, eu nu fac aceste împărțășiri din alt motiv, ci numai ca să arăt că dacă a fost învrăjpire, nu putea să nu fie cu astfel de elemente.

istoria românilor: *Dragoș și Bogdan, fondatorii principatului românesc* (1884); *Despre controversata chestiune română* (1887); *Originile Principatelor române* (1889); *Români în Dacia Traiană până la întemeierea Principatelor, chestiunea română* (1902); *Tradiția istorică în chestiunea originii române* (1907) ș.a. Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 604–605.

²⁹⁶ Teodor V. Ștefanelli (1849–1920) – membru corespondent (1898) și membru titular (1910) al Academiei Române. A urmat studiile liceale la Cernăuți, iar cele universitare (Facultatea de Drept) la Viena. A fost membru al societăților „România Jună”, „Arboroasa”, „Școala Română”. A sprijinit înființarea colecției „Biblioteca de petrecere și învățatură pentru tineretul român” și a publicației „Revista politică”. A fost judecător la Câmpulung Moldovenesc, magistrat la Suceava, consilier la Curtea de Apel din Lemberg, consilier la Înalta Curte de Casație din Viena. A fost preocupat de istoria Bucovinei, fiind autorul lucrărilor *Câteva date statistice și istorice din Bucovina* și *Documente din vechiul ocol al Câmpulungului Moldovenesc*, urmate de altele consacrate unor personalități bucovinene, între care cea închinată lui Eudoxiu Hurmuzachi. A publicat nuvele, povestiri, un volum de amintiri despre Eminescu (*Amintiri despre Eminescu*), cu care a fost coleg de școală, precum și câteva traduceri din scrierile lui Franzos, Hoffmann și Umlauff. Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 804.

D-lor, un alt democrat care are scuza de a fi stat înaintea Curții Marțiale, bănuir fiind a fi avut raporturi prea intime cu rușii, face următoarea declarație înaintea Curții: văzând că Societatea Academică „Junimea” este compusă din tineri lipsiți de orice simț patriotic, am înființat o altă societate, numită „Dacia”, numai cu scopul expres ca ea să cultive adevărate sentimente patriotice austriece. D-lor, noi am fost bănuiri în publicitate că am fost autonomiști și că peste noapte, ca prin minune, din autonomiști ne-am făcut unioniști. Este o regretabilă confuzie de idei. Noi, Partidul Național, în frunte cu Iancu Flondor, am făcut unirea necondiționată a Bucovinei cu Patria Mamă. Însă, actul din octombrie 1918 a fost numai sancționarea unei uniri care era deja isprăvită în inimile noastre, ale bucovinenilor, din momentul în care Franz Josef și cu Wilhelm [al II-lea] declaraseră că vor ridica din nou regatul Poloniei, căci în inimile noastre era deja convingerea înrădăcinată că în momentul ridicării acestui stat, noi, bucovinenii, suntem fără legătură cu centrul imperiului și, cu voie sau fără voie, Austria va trebui să ne alipească patriei mume românești.

D-lor deputați, noi suntem trimiși în această Cameră înainte de toate pentru a isprăvi opera unificării. Această operă, începută poate cu prea mult zel pe calea decretelor-legi și a ordonanțelor ministeriale, trebuie să iasă din dezbaterile acestui Parlament ca un monument de granit, neted și armonios în toate amănunțele sale, pentru ca viața politică a poporului român în toate manifestările sale să-și poată lua liberă și neîmpiedicată avântul, care să fie vrednic de aspirațiile și chemarea poporului român. Suntem pentru unificare, însă o declar cu toată convingerea mea, suntem contra centralizării. Noi vom stărui pentru o descentralizare cât se poate de înțeleaptă și de cuprinzătoare. Vă sunt dator, d-lor, o lămurire. Este un fenomen interesant, că între toate popoarele Europei, popoarele de rasă latină, de altfel cele mai democratice, au o administrație de un centralism aproape despotice. Dar în toate aceste state, și îndeosebi în Franța, se manifestă curente care tind către o descentralizare administrativă cuprinzătoare, cu scopul vădit ca să se asigure individualitatea istorică a frumoaselor provincii din Franța. Acest curent își află bogata alimentare din noile orientări ale minții omenești care, în frământarea sa, caută cu nerăbdare acele mijloace prin care s-ar putea stabili raporturi trainice, atât între păturile sociale ale statelor, cât și viața statelor, între olaltă, raporturi stabilite pe întronarea definitivă a principiului umanității. De aceea, d-lor, și noi vom fi din toată convingerea noastră pentru o descentralizare cât de cuprinzătoare, care să nu se oprească decât acolo unde se va asigura individualitatea istorică a țărilor noastre eliberate, ca ele să rămână stâncile neclintite în frumoasa clădire a statului unitar național român.

Și acum vin să vă cer scuzele mele Bucureștiului. De când am fericirea să fac parte din această Cameră și să petrec în acest strălucit centru de cultură și de civilizație românească, care este Bucureștiul, m-am întărit în convingerea mea, că ar fi poate fatal dacă am încerca să aducem pripit și fără de vreme largul țării românești în raza influenței mijlocite a Bucureștiului, în lumina lui atât de orbitoare, dar și atât de ademenitoare. D-lor deputați, să căutăm să păstrăm atât individualitatea blândului popor bucovinean, cât și vigoarea cerbicosului transilvănean, cât și duiosia sufletului moldoveanului basarabean, căci toate acestea sunt izvorul nostru de nesecată putere de viață a poporului român, care putere de viață a dat cea mai strălucită dovadă pe toate câmpurile de luptă ale Europei, într-o viteză vrednică de gloria străbunilor noștri.

D-lor deputați, noi, când ne-am despărțit de alegătorii noștri, le-am făcut un sărbătorec jurământ și le-am făgăduit, înainte de toate, că vom întovărăși toate puterile noastre ca să tămăduim rănila trecutului și să așezăm această țară pe temelii noi și trainice. Eu vă mărturisesc că am făcut această făgăduință alegătorilor mei și presupun că și d-voastre trebuie să fi făcut aceeași legătură cu alegătorii d-voastre. De șase săptămâni suntem întruniți în această Cameră pentru a isprăvi opera legiferării și unificării, dar până astăzi încă nimic nu e pornit. Din contră, s-au introdus în această Cameră obiceiuri parlamentare cam puțin obișnuite. În toată ziua asistăm la izbucniri furtunoase și pătimașe care...

Nicolae Iorga: La Cernăuți și Viena, uități cum era?

Eusebie Popovici: ... nu sunt deloc o dovadă de puțină îngăduință și de foarte puțină considerație reciprocă, ceea ce este condiția capitală nu numai pentru bunul mers, dar și pentru existența Parlamentului.

Din aceste talazuri, care se lovesc adeseori atât de furtunos, se ridică figura generalului [Alexandru] Averescu, cu popularitatea lui atât de bănuită și atât de îndușmănită. Nu d-lor, această popularitate nu este o închipuire, ea este o realitate serioasă. [...] Dați-mi voie să cer d-lui general Averescu scuzele mele, dacă vin să fac o mărturisire. Pentru noi, popularitatea d-lui general Averescu nu este atât un fenomen interesant în psihologia poporului român; ea este pentru noi un simptom, dacă nu primejdios, dar îngrijorător, deoarece în această popularitate, deoarece în generalul Averescu se concretizează, se simbolizează dorul și dorința poporului, că d-l general Averescu, fericitul și viteazul comandant al oștirilor pe câmpul de luptă va ști și aici să salveze o țară ajunsă aproape la deznădejde. D-lor deputați, poporul a atins fruntea generalului Averescu cu semnul bărbaților providențiali și așteaptă de la el, cu nerăbdare, să facă această minune. Această minune d-l general Averescu singur nu o poate face. Cât de neînfrântă ar fi voința d-sale pentru cauza frumoasă ce [o] îmbrățișează, el singur nu poate face aceasta și ar fi, d-lor, o adevărată minune dacă s-ar reuși a salva această țară în mijlocul focului mistuitor care încinge hotarele țării noastre din toate părțile. Generalul Averescu nu va putea face aceasta dacă d-voastre cu toții nu vă veți întovărăși spre aceeași țintă. Și cred că nici nu se poate altfel; cred că fiecare din[tre] noi nu poate fi stăpânit de alte gânduri, decât că în aceste hotare largi să se ridice un popor mare, mare în sufletul și în aspirațiile sale și, îndeosebi, mare în năzuințele reprezentanților suveranității acestui popor.

D-lor, să ținem urechea la bătaia inimii acestui popor și vom observa lesne că sângele zvâcnește mai repede în vine și acesta este un simptom că în adâncul sufletului acestui popor încep a se mișca valurile, care pot prevesti furtuna, care pot dezlănțui uraganul, dacă nu veți ști pregăti și aplica la vreme balsamul pentru tămăduirea rănilor materiale și, îndeosebi, a rănilor sufletești ale acestui popor. D-lor, nu aș voi să devin patetic, căci vorba patetică s-a cheltuit multă sub această cupolă grandioasă, începând de la primul Parlament, din această cauză a cam pierdut din farmecul său, cred, însă, că trebuie să ținem bine aminte că aceste hotare largi ale României Mari au cerut jertfe de sute și sute de mii de vieți și că această Românie Mare se clădește pe osemintele sfinte ale acestor jertfe. D-lor, să ne ferim ca generațiile viitoare să nu fie îndreptățite să zică: așa a voit o soartă rea a neamului românesc, ca după o generație de adevărați eroi să urmeze o generație de epigoni pigmei.

Ședința A.D. din 26 ianuarie 1921²⁹⁷

[Comunicare adresată Ministerului de Interne despre locul rămas vacant în circumscripția Bocșa Română, județul Caraș Severin]

D-lor deputați, firul telegrafic ne aduce cam întârziat vestea despre trecerea din viață a colegului nostru Casian Munteanu, deputat din circumscripția Bocșa Română, județul Caraș Severin. Mult regretatul nostru coleg a fost unul din[tre] cei mai devotați luptători pentru cauza noastră națională din ținutul Banatului și moartea atât fără de vreme, căci moare în vârstă de 29 de ani, l-a surprins în harnica străduință pentru consolidarea suflotească a patriei sale întregite. Deputatul [Casian] Munteanu s-a făcut vrednic de pioasă și binecuvântată aducere aminte. În urma trecerii din viață a deputatului Munteanu, declar vacant scaunul de deputat din circumscripția Bocșa Română, județul Caraș Severin. Se va face comunicarea necesară Ministerului de Interne, pentru a proceda la noi alegeri.

Ședința A.D. din 19 aprilie 1921²⁹⁸

[Comunicări adresate ministrului Lucrărilor Publice, Ioan Petrovici, privitoare la orașul și județul Suceava]

D-lor deputați, rog să mi se îngăduie ca să fac unele mici comunicări d-lui ministru pentru lucrările noastre publice, comunicări care privesc orașul și județul Suceava. Acest județ, în partea sa de sud, a rămas fără legătură de comunicație cu rețeaua șoselelor din Moldova de Nord, pentru că șoseaua care străbate acest județ, administrația austriacă, din motive lesne de înțeles, nu a lăsat să treacă frontiera. Este, deci, numai decît necesar ca această odioasă rămășiță a vechii fruntării să dispară și aceasta îndeosebi și din considerații economice. Șoseaua județului trebuie legată cu rețeaua de șosele din Moldova de Sus și prin un pod de trecere peste apa Sucevei, cu stația Verești. De asemenea, se impune ca apa Sucevei în aceste părți ale județului să fie numai decît regularizată, deoarece un lanț întreg de comune rurale este primejduit de a se prăbuși în valuri. Mult regretatul ministru de Comunicație [Dimitrie] Grecianu a luat toate dispozițiile necesare ca aceste lucrări să se facă. Ele s-au întrerupt, însă trebuie numai decît întregite și terminate, căci astfel județul va îndura mari pagube.

Trec la altă comunicare care privește Suceava, vechea Suceavă a Moldovei, care vreme de 140 de ani a fost o strajă credincioasă a românismului la pragul țării. Acest oraș a fost complet desconsiderat de [cătore] administrația austriacă în interesele sale economice cele mai vitale și se impune ca această desconsiderare azi să fie precumpănită prin mai multă sollicitudine din partea administrației României Mari. Suceava are, înainte de toate, lipsă ca legătură de cale ferată de la Ițcani la Suceava

²⁹⁷ D.A.D., M.O., nr. 24, 30 ianuarie 1921, p. 557.

²⁹⁸ Idem, nr. 89, 6 mai 1921, p. 2023–2024.

să se reconstruiască numaidecât, că această legătură apoi să se continue, pe de o parte, până la Fălticeni, iar pe de altă parte, până la linia care va lega pământul Bucovinei cu Transilvania și în altă parte cu Cehoslovacia. Rog pe d-l ministru al Lucrărilor noastre Publice ca, în opera mare a refacerii Bucovinei, care a pățimit nespus de mult de pe urma războiului, să cuprindă cu aceeași sollicitudine și necesitățile vitale ale orașului și județului Suceava.

[Răspunsul ministrului Lucrărilor Publice, Ioan Petrovici]

D-lor deputați, nu pot să las intervenția d-lui Eusebie Popovici fără un răspuns imediat. Aceasta din condescendență, atât față de d-sa ca persoană, cât și ca reprezentant al unei provincii care, dacă nu este nici cea mai întinsă, nici cea mai bogată dintre țările alipite, este cu siguranță cea mai duioasă din toate. [...] Ca și mănoasa Basarabie, ca și vigurosul Ardeal, ceea ce numim cu toții vesela grădină a Bucovinei merită toată sollicitudinea noastră acum, când și-a întors podoaba ei de pomi roditori în cuprinsul României întregite [...].

D-l Eusebie Popovici, în cuvântarea [pe] care a ținut-o aproape mișcat de la această tribună, s-a ocupat, în deosebire, de un județ al Bucovinei și, mai ales, de un singur centru. Unul singur, dar desigur cel mai luminos din toate, chiar pe o bucată de pământ care este ticsită de suveniruri istorice, cum este Bucovina. D-sa ne-a vorbit despre Suceava, vechea capitală a Moldovei în epoca ei de glorie, Suceava care a decăzut treptat, ajungând în cele din urmă, pe vremea stăpânirii austriece, un simplu și modest orașel de frontieră. Și ne aducem aminte cu toții când ne apropiam de vama Burdujenilor, atunci când călătoream în acea parte, cum ne întâmpina de dureros Suceava, pe o colină, căci era imposibil în acele momente să nu-i atribui un suflet, care plânge și care așteaptă în preajma pământului făgăduinței, care era Moldova liberă.

În ceea ce privește chestiunea pe care a atins-o d-l Eusebie Popovici, și asupra căreia m-a întrebat la tribună, trebuie să vă spun că am moștenit, în materie de drumuri și de mijloace de comunicație, o stare de lucruri foarte dezavantajoasă pentru Suceava. Orașul Sucevei, deși în apropiere de marile artere de comunicație, nu se găsește pe ele, ci a fost lăsat la o parte. De aceea o construcție de drumuri ar fi în cazul acesta o construcție de interese pur locale. Știm cu toții că în momentul de față, când nevoile sunt așa de mari și mijloacele financiare așa de reduse, că o construcție de drumuri pur locale nu poate avea precădere, ci ar urma să fie lăsată pentru mai târziu.

Totuși, d-le Popovici, pentru motivele pe care le-ați invocat și d-voastră și pe care le-am trăit și eu, în aceste câteva clipe în care v-am răspuns, pentru tot ceea ce reprezintă Suceava, cu trecutul și farmecul ei istoric, sunt dispus să fac o excepție și cred că nu o să mă învinuiască nimeni dacă în calculul rece al cifrelor și în socotelile intereselor economice am să las să picure și puțin sentiment, mai ales că acest sentiment pornește de la o înaltă datorie morală, când este vorba de fosta capitală a Moldovei. Oricare ar fi micimea mijloacelor noastre bugetare – și vă asigur că sunt cât se poate de modeste și mi-a trebuit să lupt zi cu zi ca să capăt și un fond destul de restrâns pentru construcții – vă asigur, d-le Popovici, că voi lua în cea mai largă considerare dezideratul d-voastră.

**Partidul Poporului, circumscripția electorală Cuciurul Mare,
județul Cernăuți**

Ședința A.D. din 24 iunie 1920³⁰⁰

[Interpelare referitoare la contestația față alegerile desfășurate în circumscripția Cuciurul Mare și răspuns la interpelarea deputatului Vasile Ungureanu³⁰¹]

Onorată Cameră, eu am fost pe vremea austriacă deputat în Dieta Bucovinei, ales chiar din județul Cernăuțiului. În decursul războiului am fost, primii patru ani, infanterist, negradat la rangul de ofițer, din motive politice și chiar la ordinul generalului Fischer³⁰². M-am purtat întotdeauna cinstit, încât alegătorii mei m-au ales. Rezultatul alegerilor a fost că am întrunit 3 174 voturi, iar contracandidatul meu [Nicolae Mitencu] 1 634. Așadar, am întrunit de două ori atâtea voturi cât contracandidatul. Eu, chiar în Cuciurul Mare, în satul natal al contracandidatului, am întrunit majoritatea voturilor în două secțiuni, iar contracandidatul a întrunit majoritatea numai într-o unică secțiune în acest sat. Aceste cifre sunt dovada cea mai bună de care simpatii se bucură contracandidatul în satul său natal, precum și în acest cerc electoral.

Trebuie să mai adaug un lucru, că nu am avut intenția să candidez, am fost silit să candidez chiar din cauza purtării contracandidatului. Acolo este cunoscut faptul cum că contracandidatul este un om care vrea la orice situație să facă stoarceri. [...] De aceea organizația noastră din Cernăuți l-a șters din lista membrilor ei. Nu admitem ca sub masca naționalismului și democrației, un candidat la deputăție să facă afaceri. [...] La alegerile trecute a încercat contracandidatul să stoarcă pe d-l Nistor și anume a cerut fel de fel de beneficii materiale, atât pentru persoana sa, cât și pentru fratele său și am aici o declarație a d-lui profesor gimnazial Ioan Forgaci, pe care permiteți-mi să o citesc: „Declarație. Subsemnatul, mărturisesc pe cuvânt de onoare următoarele: am citit la

²⁹⁹ Modest Cezar Scalat a fost funcționar (asistent) la Banca Țării, deputat al curiei a III-a (română) în legislatura a XI-a (1911–1914), membru în comisia de verificare a Dietei. În camera legislativă bucovineană a reprezentat fracțiunea democrată din Partidul Național Român. A fost ales în Adunarea Națională de la 27 octombrie 1918 membru al Consiliului Național Român. Mihai-Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 519–520. Radu Economu, *op. cit.*, p. 141.

³⁰⁰ D.A.D., M.O., nr. 5, 27 iunie 1920, p. 48–49.

³⁰¹ Vezi interpelarea lui Vasile Ungureanu (Partidul Democrat al Unirii, circumscripția electorală Ciudei, județul Storozinet) în ședința A.D. din 24 iunie 1920.

³⁰² Eduard Fischer (1862–1935) a fost comandantul Jandarmeriei din Bucovina. A avut o carieră militară, fiind distins cu numeroase ordine și medalii militare. Din anul 1915, a fost general maior. În octombrie 1927, a primit titlul de Cavaler al Ordinului „Maria Terezia”. Este autorul unor lucrări cu caracter geografic și care privesc istoria războaielor din Principatul Moldovei. În anul 1899 i-a apărut, la Cernăuți, lucrarea: *Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde, verfaßt anlässlich des 50 jährigen glorreichen Regierungsjubiläums Seiner k.u.k. Apostolischen Majestät, unseres allergnädigsten Kaisers und obersten Kriegsherrn durch die k.u.k. Gendarmerie des Landesgendarmeriekommandos* (Bucovina. O descriere istorico-geografică generală, alcătuită cu prilejul jubileului glorios de 50 de ani de domnie a Maiestății Sale Apostolice, prea milostivului nostru împărat și comandant suprem al armatei, cu sprijinul Comandamentului Național al Jandarmeriei cezaro-craiești). În anul 1935, și-a publicat, la Viena, cartea de memorii *Krieg ohne Heer: meine Verteidigung der Bukowina gegen die Russen* (Război fără armată: apărarea Bucovinei de către mine împotriva rușilor). Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 377.

începutul lunii mai a.c. o hârtie pe care era scris de mâna d-lui Nicolae Mitencu cam așa: «Condițiile în care d-l Nicolae Mitencu e gata să renunțe la candidatura sa în cercul Cuciurul Mare: d-l Dimitrie Mitencu va fi avansat șef de gară în Cuciur, va fi pensionat și va căpăta 140 ha din moșia Fondului Cuciurul Mare. D-l Nicolae Mitencu va căpăta: furnizarea a 30 000 m.c. lemn și 70 000 m.c. lemn de brad, depozitul de sare Cernăuți...». Originalul acestei scrisori, ale cărei cuvinte exacte nu le pot repeta întocmai, se află la d-l Constantin Zoppa și afară de această scrisoare, faptul mărturisit în fața mea (și a altor martori) de d-l N. Mitencu, anume că d-sa a stat la târguială cu d-l Nistor și în București acum în urmă, dându-i acestuia declarația că primește din mâna lui Nistor secretariatul Reclădirii, au fost motivele ce ne-au determinat să ne separăm de d-l Mitencu, pe care noi îl considerăm descalificat de a face politică în cadrul unui partid, care înainte de toate se cere unui candidat: cinstea indispensabilă oricărui om care solicită încrederea și concursul unor oameni ce se respectă singuri. Cernăuți, 8 mai 1920, (ss) Profesor, I. Forgaci”. D-lor, dacă voiți încă probe, e aici un act, pe care d-l Mitencu l-a trimis d-lui Dori Popovici. Din aceste motive organizația din Cernăuți a ținut necesar să facă ordine chiar în sânul partidului nostru din Cernăuți. L-a șters pe d-l Mitencu din lista membrilor și i-a spus „Frate dragă, tu nu ești pentru politică, nu ești pentru noi”. Aceasta m-a îndemnat să candidez și plângerile d-sale sunt numai lacrimi, că și-a pierdut orice nădejde ca să mai capete oarecari beneficii materiale. [...] Din aceste patru mii, dacă or fi 50 [de] iscălituri adevărate, autentice. Celelalte sunt false.

Ședința A.D. din 21 februarie 1921³⁰³

[Întrebare adresată ministrului Industriei și Comerțului, Alexandru Averescu, despre bugetul Secretariatului general de industrie, comerț și îngrijire socială]

D-le președinte, cu toate că Secretariatul general de industrie, comerț și îngrijire socială din Bucovina a înaintat Ministerului de Industrie și Comerț în trei rânduri preliminarele cerute pentru 1920/1921, n-a primit nici până azi bugetul său, astfel că secretarul general de acolo nu poate face ordonanțările de plată pentru leafa funcționarilor și a impegaiților, în număr de peste 80 de persoane din acest oficiu. Are d-l ministru pentru Industrie și Comerț știre despre aceasta și este d-sa gata să dispună cele necesare?

Ședința A.D. din 11 iulie 1921³⁰⁴

[Comunicare pe marginea Legii pentru încurajarea construcțiilor]

D-lor deputați, art. 27 [al Legii pentru încurajarea construcțiilor], în forma care i s-a dat, este neacceptabil pentru populația orașului Cernăuți. Și iată de ce. Orașul Cernăuți este împărțit în raioane: raion central, corespunzând zonei comerciale a d-voastre, iar celelalte zone sunt suburbii. Zona comercială este exclusiv locuită de străini, pe când suburbiile sunt locuite de populație creștină, în mare parte de cea românească. Populația creștină se ocupă aproape exclusiv cu agricultura, având

³⁰³ D.A.D., M.O., nr. 42, 24 februarie 1921, p. 864.

³⁰⁴ Idem, nr. 145, 24 februarie 1922, p. 3711.

foarte multe terenuri virane fără clădiri, două – trei fălci pe care fac agricultură. Aș ruga, dar, pe d-l ministru, să modifice legea în sensul că în aceste suburbii din Cernăuți, ca și din toate orașele din țara românească, numai zona comercială să fie supusă prevederilor acestei legi. Dacă tendința legii este ca populația să fie constrânsă de a construi case, cred că ar trebui propuse alte mijloace.

Ședința A.D. din 19 iulie 1921³⁰⁵

[Comunicare pe marginea Proiectului de lege pentru reforma agrară din Bucovina]

D-lor deputați, la art. 5, alin. a³⁰⁶, propun să se adauge, acolo unde zice „ale tuturor persoanelor juridice de drept public”, să se adauge „și privat”. Aceasta o motivez pe următoarele: la noi în Bucovina, mai multe societăți ungurești au păduri întinse, care le-au acaparat în vremea războiului și nu ar fi în interesul țărânimii de acolo ca aceste păduri întinse să rămână mai departe în mâinile străinilor. Pentru aceste motive propun, deci, ca să fie posibilă exproprierea acestor păduri, căci este și interesul țărânimii și interesul țării ca toate aceste societăți juridice și de drept privat să fie expropriate.

13. BENNO STRAUCHER³⁰⁷

Independent, circumscripția electorală Cernăuți-oraș

Ședința A.D. din 30 iulie 1920³⁰⁸

[Declarație pentru apărarea drepturilor evreilor]

D-lor deputați, cu adâncă emoție iau cuvântul în Parlamentul României Mari, în îndoita mea calitate de mandatar al orașului Cernăuți și ca alesul și reprezentantul

³⁰⁵ Idem, nr. 155, 15 martie 1922, p. 4459.

³⁰⁶ Acest articol are următorul conținut: „Se declară expropriate în întregime: a) Proprietățile rurale, fără deosebire de caracter și întindere, ale tuturor persoanelor juridice de drept public, fără considerarea oricărei clauze contrarii. Se exceptează de la expropriere terenurile mănăstirilor Dragomirna, Putna, Suceava și Sucevița, până la 100 ha. Se mai exceptează 50 ha din pământul cultivabil al Fondului bisericesc ortodox-oriental pentru Mitropolia din Cernăuți. Se mai exceptează proprietățile comunelor rurale și urbane, pădurile tovărășiilor, precum și pădurile Fondului bisericesc greco-ortodox, afară de părțile mărginașe din apropierea satelor, pe care Comitetul Agrar le va afla proprii pentru defrișare, în scop de a întemeia gospodăria țărănești și pășuni comunale”. Vezi Documentul nr. 2.1.2.

³⁰⁷ Benno Straucher (1854–1940), lider al evreilor bucovineni. Și-a făcut studiile liceale la Cernăuți și cele de drept la Universitățile din Cernăuți și Viena. A obținut doctoratul în drept în anul 1878. A apărat interesele evreilor, fiind membru (1882), apoi președinte (1903) al Comitetului de conducere al Comunității religioase evreiești din Cernăuți. S-a implicat în viața politică, fiind consilier imperial (1897–1907), deputat în Dieta Bucovinei (1900–1918), membru, în mai multe legislaturi, în Consiliul municipal Cernăuți (1897–1930). După unirea Bucovinei cu România a fost deputat în Parlamentul României, militând pentru păstrarea identității evreilor și criticând politica de românizare a învățământului. Este autorul lucrării: *Darea de seamă asupra comunităților israelite din Cernăuți la finele anului 1924*, Cernăuți, 1925. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 434–435.

³⁰⁸ D.A.D., M.O., nr. 33, 6 august 1920, p. 588–591.

evreilor bucovineni. Simt măreția acestei clipe istorice și, în deplină conștiință a răspunderii ce o am față de populația evreiască din țară, fac declarația în numele meu și în numele colegilor mei evrei, deputații [Mihail] Schor și [Nathan] Lerner din Basarabia, sincer și loial: în trecut, guvernele României au păcătuit foarte grav în contra populației evreiești și a intereselor vitale ale României însăși. Evreii români nu aveau drepturi, evreii români au fost expuși la multiple persecuții și starea lor devenită rușinoasă, de ocară și disperată. România era pentru evrei o patrie vitregă. D-lor deputați, subjugarea aduce cu sine sclavia, pe când libertatea omenia! Vremurile sclaviei sunt trecute și pentru evrei! Din toate partidele au vorbit până azi toți reprezentanții din majoritate și din minoritate, dar nicio voce nu s-a ridicat pentru a apăra drepturile evreilor. Niciun reprezentant al vreunui partid n-a pus chestiunea modificării sau completării Constituției în sensul libertății și egalității evreilor. Niciun orator nu s-a ocupat nici cu decretele-lege din 28 mai 1919 privitoare la încetățenirea evreilor³⁰⁹. Dar nici chiar vreun reprezentant al guvernului

³⁰⁹ Reglementarea situației evreilor din România s-a făcut în timp, prin elaborarea unor documente privitoare la statutul politico-juridic al acestora. Conferința reprezentanților celor șapte puteri europene (Marea Britanie, Franța, Austria, Regatul Sardiniei, Prusia, Rusia și Imperiul Otoman) a adoptat Convenția de la Paris (1858), care stabilea statutul politic, social și administrativ al Principatelor Române. Conform art. 46 al acestui document, doar locuitorii „de orice rit creștin” beneficiau de drepturi politice. Statutul Dezvoltător al Convenției de la Paris (1864), prin care se precizau atribuțiile domnitorului și ale Parlamentului, nu făcea nicio referire la ritul religios, dar se înscriseră în limitele Convenției de la Paris. Constituția din 1866 relua prevederile Convenției de la Paris în privința dobândirii cetățeniei, pe care o puteau obține doar străinii de rit creștin. Însă, prin art. 11, „toți cetățenii aflați pe pământul României se bucură de protecția dată de lege persoanelor și averilor în genere” (libertatea individuală, inviolabilitatea domiciliului, garantarea proprietății, libertatea conștiinței, libertatea învățământului etc.). Începând cu anii '60-'70 ai secolului al XIX-lea, au fost elaborate unele documente internaționale privitoare la acordarea de drepturi cetățenilor evrei, care au vizat și România. La Conferința internațională evreiască din octombrie 1872 s-a cerut acordarea de drepturi civile și politice pentru evreii din România. Tratatul de Pace de la Berlin (1878) recunoștea independența României în condițiile respectării, printre altele, a art. 44 al acestui Tratat, care prevedea, printre altele, că „în România, deosebirea credințelor religioase și a confesiunilor nu va putea fi opusă nimănui ca motiv de excludere sau de incapacitate în ceea ce privește beneficiul drepturilor civile și politice, admiterea în funcții publice sau exercitarea diferitelor profesii și industrii în orice localitate”. În octombrie 1878, a fost modificat art. 7 al Constituției României, care admitea egalitatea religioasă, iar cetățenia se acorda tuturor evreilor care participaseră la Războiul de Independență, ceilalți evrei putând s-o obțină în urma unei cereri individuale și prin votul Parlamentului. În iulie 1917, a fost modificată Constituția, art. 57 al acesteia nemai făcând nicio mențiune privitoare la excluderea de la vot a unor cetățeni având o altă religie decât cea creștină. După unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Regatul Român, locuitorii acestor provincii au devenit cetățeni români, dacă aceștia nu optau pentru o altă cetățenie. În timp ce evreii din aceste provincii erau de drept cetățeni români, Constituția României, prin art. 7, conținea unele restricții în privința evreilor din Regatul României, care au fost înlăturate prin Decretul-lege din 30 decembrie 1918 și cel din 29 mai 1919, prin care s-a acordat cetățenie tuturor evreilor din Regatul României. Problema minorităților naționale s-a dezbătut și în cadrul Conferinței de Pace de la Paris, cu prilejul elaborării Tratatului de Pace cu Austria și a Tratatului minorităților (semnat de România în decembrie 1919), care prevedea, la art. 7, că: „România se obligă a recunoaște ca supuși români, de plin drept și fără nici o formalitate, pe evreii locuind în țară pe teritoriile României și care nu se pot preleva de nici o altă naționalitate”. Constituția din 1923 stabilea drepturile și obligațiile cetățenilor României (art. 5, 7, 8, 22, 28, 29, 72, 119); art. 133 preciza că se ratifică decretele-lege din 30 decembrie 1918 (acordarea drepturilor cetățenești), 28 mai 1919 și 13 august 1919 (încetățenirea evreilor locuitori în Regatul României), precum și toate decretele de încetățenire individuală care s-au făcut înaintea

n-a făcut-o! Din toate părțile se cer drepturi și dreptate, numai când este vorba de evrei, se tace din toate părțile. Dacă, însă, guvernele României nu-și vor schimba radical vechile procedee, vor păcătui și mai grav! Nu numai condițiile vieții internaționale s-au schimbat radical, dar însăși condițiile naționale sunt schimbate, căci în țară trăiesc evrei, care se cifrează aproape la un milion și care, alături de români, au luptat pentru cucerirea dreptului minorităților și nu vor consimți de bună voia lor a li se încălca drepturile lor sfinte.

D-lor, este de neînțeles și foarte dureros că astăzi, în veacul al XX-lea, după marea Revoluție Franceză, care a proclamat declarația *Drepturile omului* (libertate, egalitate și fraternitate), după prăbușirea tuturor întocmirilor reacționare, produse de Războiul Mondial, să se poată contesta încă, tocmai în România democratică, egalitatea deplină a evreilor, acest popor care reprezintă una din[tre] cele mai vechi și mai glorioase culturi din lume! Sperăm că spiritul timpului nou și suferințele comune, prin care am trecut în Războiul Mondial, precum și spiritul de dreptate și libertate vor schimba radical situația de până acum și vor inaugura o eră nouă a progresului modern.

D-lor, toți oamenii au fost făcuți după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. După cărțile sfinte este recunoscută egalitatea tuturor oamenilor pe pământ. Pentru ce să nu fie ea recunoscută și de către state? Existența sigură a statelor nu se bazează pe baionete, ci este clădită pe fericirea popoarelor lor. În aceasta constă mulțumirea drepturilor naturale ale fiecărui popor. Evreii neromâni, complet încetățeniți, vor fi fericiți să arunce vălul uitării asupra trecutului dureros. Ca cetățeni români egali după Constituție și în toate ramurile administrației statului, declarăm solemn că noi, evreii din țară, vrem și înțelegem a fi credincioși și devotați fii ai României, vrem și înțelegem a conlucra la propășirea și mărirea statului. Mănat de aceste sentimente, care sunt acelea ale tuturor evreilor din țară, îmi voi îndeplini cu sfințenie datoriile de mandat al țării și voi contribui cu toate puterile mele la dezlegarea marilor probleme de refacere și întărirea statului român.

Între problemele de primenire organică a statului este și aceea a chestiei evreiești, partea esențială a libertății, care formează cheia de boltă a statului modern și o voi socoti ca o datorie imperioasă a stăruii în interesul suprem al țării, pentru desăvârșita egalitate a tuturor evreilor din toată țara în viața politică și civilă. Noi, evreii din Bucovina și cei din provinciile alipite, vom urma a ne bucura în România întregită de libertățile noastre de mai înainte, fără nicio știrbire. Întrucât privește pe evreii din Vechiul Regat, numai o parte a populației evreiești a fost încetățenită printr-un îngust decret-lege. Va fi una din[tre] lucrările cele mai urgente și mai însemnate ale acestui Parlament, nu numai să ratifice aceste decrete-legi, dar și să le lărgască și să le completeze în așa chip, ca să încetățenească pe toți evreii

acestor decrete-legi. În anul 1909, s-a înființat Uniunea Evreilor Pământeni, care a promovat interesele acestei comunități pe plan intern și internațional, transformată, în anul 1923, în Uniunea Evreilor Români, înglobând organizațiile locale din Basarabia, Bucovina și Transilvania; în anul 1928 s-a creat Clubul parlamentar evreiesc, în anul 1931, Partidul evreiesc, iar în anul 1936, Consiliul Național al evreilor din România. Ioan Scurtu, *Statutul politico-juridic al evreilor din România (1858–2004)*; accesat online (27 aprilie 2015) la adresa <http://www.ioanscurtu.ro/statutul-politico-juridic-al-evreilor-din-romania-1858-2004>.

din țară, căci azi sunt încă mulți dintre ei lăsați afară din cetatea română și să li se garanteze deplină autonomie culturală și religioasă, sub scutul și cu ajutorul statului. Nu numai atât, dar decretul-lege provizoriu va fi tot provizoriu ratificat, căci numai Constituanta va consolida în mod definitiv statutul civil și politic al evreilor din România. Până atunci, în niciun caz chestiunea nu se va putea socoti ca rezolvată.

Numitul decret-lege este din 28 mai 1919, nr. 2 085, al cărui articol 1 dispune: „Locuitorii evrei ai Vechiului Regat, majoritatea născuți în țară sau întâmplător în străinătate, din părinți așezați în țară, care n-au fost supuși unui stat străin, sunt cetățeni români și se vor bucura de toate drepturile cetățenești, dacă...” ș.a.m.d. Prin cuvântul „sunt”, dispoziția acestui decret-lege este imperativă, declarativă de drepturi, recunoscând calitatea de cetățeni români evreilor pământenii, priviți până azi ca „străini fără protecție străină”, împotriva adevărului istoric și al noțiunilor de drept public. Fără a voi cătuși de puțin să apăr regimul decretelor-legi, trebuie, totuși, recunoscut că interzicerea ratificării de către puterea legiuitoare dă un caracter precar multor instituții publice, cărora le-a dat ființă și atinge chiar legalitatea Parlamentului, ales pe baza unor asemenea decrete-legi. Este inadmisibil ca să se refuze aceste dispoziții imperative, caracterul validității legale. Este, mai departe, inadmisibil să se joace cu sfântul drept de cetățean. Nicio autoritate, nicio instanță judecătorească nu poate desființa un asemenea decret-lege. Numai Parlamentul are căderea de a da sau a refuza ratificarea. Până la acest vot ele rămân în deplină vigoare. Totuși, deoarece într-un stat constituțional regimul decretelor-legi este o anomalie, datoria Parlamentului este de a le examina și a se pronunța asupra lor, fără nicio interzicere. Aceasta se aplică, mai ales, la Decretul-lege citat, privitor la încetățenirea evreilor – lege care înseamnă triumful libertății și egalității drepturilor, temelia și fala României Mari, României noi. În interesul acestei Românie noi, precum și în interesul evreilor români, este imperios ca acest decret-lege nu numai să se ratifice de urgență de Parlament, dar să se completeze, primind în calitatea română și miile de evrei care încă au rămas în afară și aplicând egalitatea în toate ramurile organismului de stat, așa încât populația evreiască să se bucure în fapt de toate drepturile, precum îndeplinește și va îndeplini toate datoriile cetățenești.

Considerăm ca o datorie sfântă de a lupta pentru încetățenirea completă și desăvârșită a întregii populații evreiești; de a lupta pentru recunoașterea comunităților evreiești, căci astăzi comunitățile evreiești nu sunt recunoscute de stat, neavând dreptul de a administra averile obștii evreiești; de a lupta pentru autonomia culturală și religioasă; este anormal și greu de priceput de ce până în ziua de azi guvernul n-a găsit prilejul ca să vină cu un proiect de lege pentru organizarea comunităților evreiești în Vechiul Regat, care n-au personalitate juridică și ființă legală; considerăm ca o datorie de a lupta pentru contribuirea statului la întreținerea instituțiilor noastre școlare și de cult și pentru valabilitatea certificatelor noastre școlare; de a lupta pentru întronarea unei democrații sincere și cinstitute în toate domeniile vieții publice – fiindcă democrație constituie o parte integrantă în firea poporului evreiesc, pentru care a sângerat și va sângera; de a lupta contra prejudiciilor nefondate împotriva evreilor; de a lupta, mai ales, contra antisemitismului oficial. Va fi și datoria Parlamentului să vegheze ca drepturile chezașuite prin lege să fie înfăptuite astfel

încât libertatea din lege să devină o libertate vie, o libertate de fapt în toate ramurile organizației și [în] serviciile statului, fără vreo restricție.

Se știe că în războaiele de independență și mărire ale României, evreii din România au adus mari jertfe – în toate aceste războaie, soldații evrei din armata română au luptat cu credință, cu curaj, cu vitejie, au suferit și au răbdat împreună cu camarazii lor creștini, cu toate că se băteau cu chinuitoarea umilință că sunt egale, drepturi egale! Constituția nu trebuie să cuprindă nelămuriri și echivocuri în ceea ce privește emanciparea evreilor. Hotărârile trebuie să fie precise – clauze și îngrădiri nu au loc într-o decizie și nu pot să le îngreuneze prin nicio controversă. Casa de unde izvorăsc legile este adevăratul templu al dreptului și al legalității. Constituția este *Magna Charta* și *Magna Charta* a statului trebuie să aibă o deviză: „datorii egale – drepturi egale”. Noi credem că chestiunile care privesc cultul, exercitarea cultului și [a] instrucției școlare evreiești, nu pot și nu trebuie să fie rezolvate decât de oameni care cunosc aceste chestiuni.

În acest scop, cerem ca la Ministerul de Culte și [al] Instrucțiunii Publice să fie angajați, după normele obișnuite, funcționarii evrei competenți, afectați exclusiv rezolvării chestiunilor de care v-am vorbit, căci funcționarii neevrei, cu toată buna lor voință, nu pot rezolva aceste chestiuni, necunoscându-le așa cum ele trebuie cunoscute. Numirea acestor funcționari, care vor trebui să se bucure de același tratament ca și colegii lor români, va fi făcută de [cătore] stat, însă numai în urma unei prealabile înțelegeri cu organizațiile evreiești, pe care vom avea onoarea să le indicăm ca reprezentând totalitatea evreilor din România Mare.

Iată un exemplu caracteristic tratamentului inegal și neglijării injurioase a evreilor. În timpul războiului au fost distruse în Bucovina multe biserici, sinagogi și case de rugăciuni, iar avutul lor jefuit. Cu ocazia refacerii, statul a contribuit la cheltuielile reparațiilor tuturor bisericilor, numai pentru refacerea și reparația sinagogilor evreiești, distruse și jefuite la fel, statul n-a dat niciun ajutor. Cu toate acestea, se știe că evreii nu posedă niciun fond religios. Numărul evreilor din Bucovina este aproape de 140 000 [de] locuitori, egal sau ceva mai mare decât numărul catolicilor și se șase ori mai mare decât numărul protestanților. Nu sunt oare și evreii contribuabili? Nu este acest fapt o eclatantă atingere a dreptății și o grea ofensă adusă evreilor? Dacă protestanții au căpătat de la stat, pentru scopul arătat, 600 000 de coroane, atunci cât s-ar cuveni proporțional evreilor care, totuși, n-au căpătat nimic? Pentru ce? Iată și un alt caz. La începutul anului 1919, au fost scoși din funcțiile lor toți jandarmii evrei, între care mulți au un serviciu de 20–30 de ani, distinși și lăudați. Au fost aruncați pe drumuri, fără hrană și fără niciun ajutor. Este de necrezut, la câte nevoi, mizerie și disperare au fost expuse toate aceste familii prin asemenea măsuri arbitrare. Vreau să dovedesc imediat acest caz. Dați-mi voie să citesc următorul document: „Comanda Jandarmeriei Zastavna, nr. 7. Dovadă. Prin aceasta se atestă că Solomon Grossmann a fost în serviciul activ al armatei din anul 1895 până la 1898 și apoi până la 1919 la Jandarmerie și scos din acest serviciu din cauză că aparține religiei mozaice. Zastavna, 1 februarie 1919”. Acest Solomon Grossmann este brigadier de acum 48 de ani, născut în Vășcăuți, din Bucovina, posedă toate limbile țării, părinte a trei copii, în etate de 6–12 ani și cu

întreaga sa familie [a] rămas azi pe drumuri, fără hrană, fără ajutor. Grossmann a fost de trei ori rănit, de opt ori distins și laudat. Ca și acesta au mai fost scoși din serviciu alți treizeci [de] jandarmi evrei, numai pentru că sunt evrei, rămânând fără vreun ajutor. Orice comentariu e de prisos! Consider ca o datorie imperioasă ca guvernul, în interesul dreptății și al moralei publice să șteargă, fără întârziere, aceste nedreptăți și să reintegreze pe toți acești funcționari în serviciile lor, achitându-le salariile pe tot timpul cât au fost scoși. Aștept să se facă dreptate!

Ceea ce se petrece în Basarabia, d-lor deputați, cunoașteți și d-voastre. Bătaie de joc și apăsare în general, destul de bine descrise, atât aici, în Cameră, cât și în Senat, de [către] d-nii deputați basarabeni. Însă, d-lor, ceea ce a suferit toată populația basarabeană este o simplă jucărie față de nenorocirile și înjosirile ce a îndurat și îndură încă populația evreiască din Basarabia. Numai presupunerea că înaintea autorității se află un evreu, fiindă fără apărare, dă și a dat autorităților militare și civile o mare energie pentru a călca demnitatea omenească cu cea mai mare sfidare. Pentru a înțelege mai clar cele expuse, dați-mi voie, d-lor, să vă prezint aici numai câteva fapte. Se știe ordinul medieval al căpitanului Dimitriu, care a impus populației târgului Iediniț să salute cu fața veselă chipiul d-sale, așezat pe un băț de lemn! Pentru neexecutarea acestui ordin s-au aplicat bine cunoscutele „25”. În târgul Secureni, căpitanul Chițulescu a pus 25 de evrei fruntași ca să-l salute până în genunchi în glodul străzii. D-l deputat Dragomirescu cunoaște cazul. La Briceni, locotenentul Timoșoi bătea populația pașnică dacă nu-l saluta! Tot în târgul Briceni, locotenentul Jochin a alungat oamenii de pe trotuare și i-a bătut, dacă cumva nu-l salutau. Diferite insulte și arestări a operat în târgușorul Lipcani colonelul Steriade, din Regimentul 8 Călărași, tot pentru că n-a fost salutat la timp. A fost insultat cu agresiuni de [către] acest colonel și arestat la comenduire însuși președintele societății evreilor din Hotin și dr. Mihail Schor, actualul deputat al acestui județ, în martie a.c., tot pe motivul că n-a salutat pe numitul colonel; d-l deputat [Mihail] Schor a reclamat cazul și s-a instituit o anchetă. Rog pe d-l ministru de Război [Ion Rășcanu] să-mi pună la dispoziție dosarele.

Perceptorii au găsit și ei un mijloc de a ruina populația evreiască. Cunoașteți legea firmelor. Ea nu obligă pe comerciant să-și înscrie firma. Singura sancțiune este bancruta simplă, în caz de faliment. Ori perceptorii silesc pe toți negustorii, inclusiv pe cei ambulanți, să-și înscrie firma. N-ar fi nimic, d-lor, dacă pentru acest scop nu li s-ar cere la tribunal asistența unui avocat, pentru care se ia 300–400 de lei, atunci când tot capitalul său nu este poate atât de mare. Atrag atenția d-lui ministru de Finanțe [Nicolae Titulescu] și-l rog să dea ordin perceptorilor să nu se amestece în aceste lucruri și d-l ministru de Justiție [Matei Cantacuzino] să dispună la tribunale ca identitatea să se poată stabili cu bilete, iar nu numai cu certificarea unui avocat. Guvernul să se îngrijească ca dispozițiile să fie strict observate.

Ce se mai spune astăzi despre plaga generală a permiselor și autorizațiilor, dacă această plagă este o piedică pusă în calea refacerii și o pricină de mizerie în România veche, unde acestea se cer ministerului. Vă închipuiți, d-lor, toată grozăvia situației, când autorizațiile și permisele în Basarabia trebuie cerute celui dintâi jandarm sau agent de poliție. Este o altă chestiune și mai gravă, dacă pot vorbi astfel.

Reduși la cea mai neagră mizerie, oamenii vor să părăsească țara nașterii lor, ei vor să se ducă în America. Nici asta nu se poate. Luni de zile administrația răspundea că nu are formulare pentru pașapoarte. Iar când, în sfârșit, ele au venit, plăteau între 3 000 până la 5 000 de ruble pentru un asemenea pașaport. Aceeași situație în Bucovina, unde negustorii, bolnavii și alți călători, nu pot obține pașapoarte, fiindcă li se spune că nu sunt formulare pentru pașapoarte. Această situație rușinoasă ține de luni de zile. Guvernul nu poate dezlega imediat această tristă chestiune? Priviți ca străinii, fără căpătâi, cu toate că au fost maltratați, insultați, bătuți, batjocoriți față de camarazii lor. D-lor, va veni momentul pentru a destăinui ororile săvârșite și a fixa răspunderile. În aceste războaie, sângele soldaților evrei s-a amestecat cu acela al luptătorilor creștini; trupurile soldaților evrei morți pe câmpul de onoare zac cu acelea ale camarazilor lor creștini în morminte comune și pietre funerare comune vestesc posterității pe acești eroi căzuți pentru țară. Sângele acestor eroi cere ca frații lor rămași în viață să fie tratați cu dreptate în această țară pentru care au murit. Prin aceasta, România Mare va adopta, în privința evreilor, largă și înțeleapta politică a marilor săi aliați, alături de care a luptat în Războiul Mondial, politică ce s-a dovedit folositoare și rodnică pentru acele țări.

România este aliata Angliei, Franței, Italiei, Statelor Unite, Iugoslaviei și Greciei. În toate aceste țări, evreii se bucură de o egalitate și de o libertate desăvârșită în exercitarea drepturilor lor politice. Toate aceste state prosperă și înfloresc politicește și economicește. Pentru ce, deci, să nu imite și România mărită și întregită pilda [a] aliaților ei față de evrei? Interesul statului cere imperios o mulțumire [adusă] pretențiilor juste a[le] tuturor minorităților: o echitabilă lege electorală, o împărțire justă a cercurilor electorale și libertatea alegerilor, ca să fie în Parlament reprezentate corespunzător toate națiunile țării. Atunci va înflori cea putere morală, care este adevărata forță a statului. Astfel, România Mare va deveni România Nouă și toate popoarele în țară vor fi unite prin adevărata libertate și egalitate și prin sinceră frăție.

Bucovina a fost greu încercată în acest groaznic război; cea dintâi datorie din partea guvernului este de a începe, fără întârziere, cu executarea reclădirilor, pentru că în decursul războiului au dispărut de tot sau în parte mai multe sate, pentru că mii de clădiri au fost distruse și mii de locuitori au rămas fără locuință. De la alipirea Bucovinei la Patria Mamă a trecut un an și șapte luni și aproape nimic nu s-a făcut. Cea mai mare parte a populației păgubite nu este în stare a se ajuta cu puterile proprii, pentru că e cu totul sărăcită. Bucovina este tratată într-un mod nedrept și odios – și totuși Bucovina nu este o colonie a Vechiului Regat. Acest tratament se evidențiază mai mult din pricina măsurilor ilegale ale guvernului, mai cu seamă cu privire la funcționarii și slujbașii statului de toate categoriile, ale căror lefuri în Bucovina sunt mult mai mici decât ale celor mai inferiori slujbași din Regat. Starea economică și materială a tuturor funcționarilor și slujbașilor din toate categoriile în Bucovina este foarte tristă și deplorabilă.

Funcționarii descriu, într-un memoriu, nevoia lor și eu rog pe d-l președinte a citi unele pasaje: „Toți funcționarii din Bucovina au pierdut avutul lor din cauza multiplelor invazii ce i-au adus într-o stare extrem de tristă. Exemplele aduse

pentru ilustrarea lipsei și a mizeriei au arătat că situația funcționarilor în general și, mai ales, cea a funcționarilor inferiori e groaznică și că nevoia a ajuns punctul culminant. Momentul este foarte apropiat, în care funcționarilor [le] va fi imposibil mersul în birou, pentru că ultimul rest de haine a fost dat croitorului spre reparare și pentru că un nou rând de haine ar costa mai mult decât salariul mai multor luni; multiple sunt cazurile în care funcționarii n-au putut veni la birou pentru că ultima pereche de ghete fusese dată cizmarului spre reparare. Pericolul există că insuportabila stare materială a funcționarilor ar pute altera și paraliza munca spornică și poate să-i ducă în ispită de a-și realiza un adaos de venit nepermis. Dacă într-o adunare a funcționarilor de stat s-au putut rosti astfel de vorbe și exprimă astfel de idei de către funcționari, pentru care împlinirea datoriei până la sacrificiu, formă, rostul și fala vieții lor, atunci situația lor materială trebuie să fie în adevăr disperată. Din toate părțile, polipul ispitei își întinde antenele sale către funcționarul sărăcit, gol, flămând, ca să-l poată prinde în mreaja sa spre dauna țării și [a] stării sale, până acum nepătate. Se revoltă sentimentul de cinste și de datorie al fiecărui funcționar conștiincios că principala condiție pentru prosperarea statului și pentru funcționarea mașinii administrative, existența unui corp integru de funcționari, e periclitată și că prestigiul lor ar putea fi redus și toate acestea din simpla cauză că funcționarii nu sunt în stare să-și procure pentru sine și pentru familiile lor mijloacele de trai. Funcționarii de stat vor numai să se sature, să nu-și vadă familiile în mizerie, să nu meargă cu haine ferfenițite în birou și să nu fie mai rău îmbrăcați decât ocnașii”.

Între toți funcționarii statului din Bucovina domnește nemulțumire mare, mișcare periculoasă și agitație foarte acută, provenită de nevoie și mizerie. Și eu atrag atenția guvernului și îi aduc aminte cuvintele: *Videant consules, ne quid detrimenti capiat republica!* Nevoia n-are stăpân! Dorințele cele mai însemnate ale funcționarilor Bucovinei sunt următoarele: crearea legală a unui regulament pragmatic de serviciu pentru toți funcționarii și slujbașii de stat, după principiile prevăzute în pragmatica de serviciu din vechea Austrie; avansarea după un anumit timp, cu dreptul de avans în salariu; dreptul la concediu; drept disciplinar; dreptul la pensie și inamovibilitatea funcționarilor; mărirea salariilor; încadrarea funcționarilor din Bucovina în corpul funcționarilor de stat din România Mare; măsuri economice; prealabil și provizoriu până la unificarea și încadrarea lor definitivă pe calea legislativă pentru funcționari un adaos de 300 [de] lei lunar, pe lângă salariul lor actual, care cuprinde salariul net, adaosul de activitate; adaose și remunerații de scumpete pentru funcționarii de stat din categoriile inferioare, funcționarii auxiliari, servitorii de birouri etc.; un adaos de 200–250 [de] lei lunar pe lângă salariul lor actual, începând cu 1 mai 1920. Asemenea cereri cu principii egale se întind la învățătorii de școală primară și la profesorii tuturor școlilor. Mai revoltătoare este greua apărare, prin diferite biruri și tot felul de dări, din[tre] care multe introduse prin măsuri ilegale și de aceea populația bucovineană trebuie să plătească mai mari și mai grele dări decât populația din Vechiul Regat.

Guvernul se interesează însă prea puțin de Bucovina, luând măsuri cu totul greșite, mai ales, în chestiunea valutei, a preschimbării coroanelor, a plății în lei.

a dărilor către stat, la un curs cu totul arbitrar, cursul de un leu la două până la trei coroane, câtă vreme populația nu poate procura lei decât la cursul de cel puțin 3 coroane [și] 50 [de] heleri pentru un leu. Populația Bucovinei protestează cu energie contra acestei nedreptăți, precum și contra încercării de a se preschimba coroanele pe calea unui decret-lege; populația Bucovinei cere ca preschimbarea coroanelor să aibă loc numai prin măsuri legale, luate de Parlament, în înțelegere cu reprezentanții Bucovinei și numai la cursul de un leu coroana. O altă modalitate de preschimbare ar însemna ruina economică a unei mari părți din populația Bucovinei și o confiscare a averii unei mari părți a acestei populații, îmbogățind și avantajând statul, ceea ce e urmare a greșelilor făptuite de guverne.

Declarația d-lui ministru de Finanțe [Nicolae Titulescu] nu ne-a mulțumit, pentru că Bucovina nu e o provincie învinsă, tot așa cum nu e învinsă nici populația. Declarația d-lui ministru de Finanțe („poftă de luptă”) este identică cu anunțarea unei lupte către populație, a cărei consecință poate fi foarte fatală. Să nu se treacă cu vederea că această populație a trebuit să suporte trei invazii dușmănoase³¹⁰, că a pierdut întreaga avere, a căror clădiri au fost distruse și arse, care a pierdut și prin împrumutul de război o avere considerabilă, diferitele pagube de război, nu mai poate să suporte, în fine, și o confiscare de avere prin preschimbarea coroanelor în sensul amintit de d-l ministru de Finanțe. Bucovina a avut deja de suferit pagube incalculabile de pe urma acestor greșeli ale diferitelor guverne. Proteste și plângeri n-au ajutat la nimic până în prezent, rămânând toate zadarnice.

Bucovina face parte integrantă din statul român și cere, de aceea, să fie impusă la aceleași dări și să fie tratată în toate privințele pe picior de egalitate cu populația din Vechiul Regat. În adevăr, toată populația din Bucovina cere păstrarea autonomiei. Dacă guvernul vrea să ducă la bun sfârșit unificarea întregii administrații în Regat, atunci trebuie să înceapă dând exemplul, tratând ca egali pe toți locuitorii din toate părțile țării, de acord cu toată populația Bucovinei; fac atent guvernul că unificarea dorită nu se va putea realiza prin sistemul de ură și prigonire, ci numai prin adevărata bunăvoință și dragoste în legătură cu dreptele cereri ale popoarelor. Și toate acestea mai cu seamă numai prin cele mai de încredere persoane ale țării, cu cruțarea particularităților țării. Parlamentul trebuie să ceară o reformă administrativă, o administrație care să funcționeze în mod ireproșabil și curat, stărpirea oricărei corupții în viața publică, trebuie să ceară dreptate și legalitate față de toată lumea, fără deosebire de persoană. Temelia statului este legea. Ca exemplu de strictă pază a legii trebuie să vină întâi guvernul, pentru ca poporul să aibă încredere în conducătorii statului. Vai de acel stat în care sentimentul de dreptate pentru lege este subminat! Parlamentul trebuie să ceară conștiincioasă muncă în toate ramurile administrației, trebuie să ceartă reforme largi sociale – fiecare om cuminte este socialist –, o înlăturare treptată a marelui neajuns de a avea un procent atât de enorm de analfabeți, deci ridicarea nivelului

³¹⁰ După izbucnirea Primului Război Mondial, Bucovina a fost ocupată și reocupată, chiar dacă nu în întregime, de către trupele rusești în mai multe rânduri: septembrie – octombrie 1914; noiembrie 1914 – februarie 1915; iunie 1916 – august 1917.

cultural al poporului, căci numai un popor cult poate fi un popor liber. Învățătorii sunt educatorii, amicii și sfetnicii poporului, învățătorii au o sarcină spinoasă de a răspândi cultura și civilizația, într-adevăr oficiu sfânt! Cine are școală, are tineretul și cine are tineretul – generația viitoare, va avea și toată națiunea! Pentru aceasta are poporul înțelegerea adevărată și zice: cine are carte, are patru ochi. De aceea statul trebuie să trateze învățătoria în mod demn și să-i asigure o existență ușoară, lipsită de griji materiale. Cerem ca guvernul să ia măsuri energice și urgente pentru ameliorarea stării deplorabile, căci continuând a rămâne în această stare, ne apropiem de o prăbușire administrativă. În călătoriile pe calea ferată, viața e periclitată, avutul fiecăruia este expus la pierderi și la multe consecințe grave. Cerem ca guvernul să aibă grijă adevărată, părintească, pentru invalizii și schilozii războiului, care au făcut gloria României, pentru orfanii, văduvele și familiile celor căzuți pe câmpuri de onoare. Nu ne mai mulțumim cu făgăduieli, care rămân *ad calendas graecas*. Cerem ca guvernul să ia grabnice măsuri pentru a înlesni imediata întoarcere a prizonierilor de război, care se găsesc într-o situație disperată, și a căror familii, soții și copii trăiesc în mizerie și deznădejde. Soarta acestor nenorociți, care au pierdut libertatea și trăiesc în cele mai depărtate regiuni ale Siberiei, este de tot amară și tristă; tot așa de nedescrise sunt suferințele sufletești ale nemângâiatelor familii rămase acasă, care trăiesc în nevoie groaznică, căci subvenția statului pentru alimentarea lor este în totul nesuficientă.

Pe baza experiențelor mele, socotesc că nu este parlamentar ca opoziția să fie exclusă în totul de la alcătuirea biroului Camerei, a comisiilor pe specialități și este desigur ultima rămășiță a vechiului și greșitului sistem parlamentar. O mare greșală mai reprezintă și faptul că în Cameră nu există niciun colegiu parlamentar care să stabilească din timp ordinea de zi a fiecărei ședințe. În alte Parlamente există un asemenea colegiu, care este compus din reprezentanții tuturor partidelor, guvernamentali și opoziție și care pregătește ședințele plenului parlamentar, discutând dinainte ordinea de zi și schimbând păreri asupra diferitelor proiecte de legi ce urmează a fi prezentate, fie de guvern, fie de opoziție. În acest mod se produce și apropierea între majoritate și minoritate. Am fost dureros afectat că în Parlamentul care se întrunește pentru a consolida România nouă, n-am auzit minoritatea să arate populației evreiești, siluită și privată și ea. D-lor, socot că într-o adevărată democrație poate exista numai un singur regim de dreptate, de libertate și de egalitate pentru toți fiii țării.

Sunt trei chestiuni mari care trebuiesc să fie rezolvate în modul cel mai echitabil de către acest Parlament: 1) Legalizarea tuturor decretelor-legi, inclusiv ratificarea Tratatului de Pace [Tratatul de la Saint Germain] și a rezolvării mulțumitoare a chestiei evreiești; 2) Reglementarea finanțelor statului, inclusiv rezolvarea satisfăcută a chestiei valutare, a împrumutului și a pagubelor de război; 3) Crearea și introducerea unei reforme de administrație modernă și rezolvarea problemei agrare. Pentru acest scop e necesar un guvern de coaliție și o majoritate capabilă de lucru. Presupunerea este păstrarea păcii. România nu trebuie să ducă o politică de aventură imperialistă, după modelul polonilor. România nu trebuie să-i jertfească oasele unui singur soldat român pentru interese străine.

[Întrebare adresată ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu, cu privire la incidentele dintre studenții români și cei evrei de la Universitatea din Cernăuți]

D-le președinte, onorată Adunare, am onoarea a adresa d-lui ministru de Instrucție următoarea întrebare. În București a avut loc un congres al studenților evrei din întreaga Românie. Se cunoaște motivul convocării acestui congres. La congresul general al studenților români, care a avut loc anul trecut în Cluj, s-a luat hotărârea ca studenții evrei să nu facă parte din Asociația generală a studenților români³¹². Însăși d-nii profesori dr. [Mina] Minovici, Nanu Muscel, Proca și Mitică Ionescu au dezaprobat atitudinea studențimii de la congresul de la Cluj, exprimându-și dorința de a vedea toată studențimea întrunită la un loc. Studenții evrei, întorcându-se de la congresul lor, au cerut rectorului din Cernăuți să le dea o sală a Universității pentru a face colegilor lor un raport asupra congresului. Rectorul le-a aprobat aula universității, cu condiția ca la întrunire să asiste și d-nii profesori Cotlarciuc³¹³ și Berariu³¹⁴, precum și d-l decan al Facultății de Filosofie. Studenții români, aflând că se ține întrunirea, au așteptat pe studenții evrei în aula înarmați cu ciomege. Când s-a deschis adunarea, studenții români au pătruns în sală, strigând că interzic această întrunire. Președintele Adunării le-a răspuns că ei nu au drept să interzică întrunirea, deoarece s-a făcut cu aprobarea rectorului. Urmând apoi un schimb de vorbe, delegații Universității au oprit întrunirea, cerând a se interveni din nou la rector.

³¹¹ D.A.D., M.O., nr. 86, 27 aprilie 1921, p. 1934–1935.

³¹² În perioada 4–6 septembrie 1920, a avut loc, la Cluj, primul congres al studenților din România întregită. Acum a fost adoptată motiunea propusă de către Corneliu Zelea-Codreanu privitoare la eliminarea studenților evrei din organizațiile studențești.

³¹³ Nectarie (nume de botez Nicolae) Cotlarciuc (1875–1937) a urmat studiile liceale la Suceava (1887–1895) și pe cele universitare la Cernăuți, fiind absolventul Facultății de Teologie (1895–1899). A obținut doctoratul în teologie și filosofie. A făcut studii de specializare la Viena, Bonn, Würzburg și München. A fost profesor de liceu (1901), bibliotecar la Universitatea Cernăuți (1901–1905), profesor la Catedra de Teologie Practică a Facultății de Teologie (1915–1923) și decan al acesteia (1920–1921). A fost arhiepiscop al Cernăuților și episcop de Cetatea Albă și Ismail (1923), iar în perioada 1924–1935 a fost mitropolitul Bucovinei. A reprezentat B.O.R. la congresele ecumenice de la Stockholm (1925), Lausanne (1927) și la congresele catolice de la Viena și Bonn (1931). Este autorul unor studii de drept bisericesc, filosofie, omiletică și liturgică: *Ceva despre reforma patronatului Bisericii din Bucovina* (1904); *Istoricul literaturii românilor din Bucovina* (1906); *Ocotirea socială și biserica* (1921); *Împrumutul Fondului bisericesc al Bucovinei* (1932) ș.a. A reprezentat Universitatea din Cernăuți în Senatul României întregite (legislatura 1919–1920), fiind și secretar al biroului Senatului. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 277; Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 589; Vasile Diacon, *Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc și faptele sale*, Iași, Editura PIM, 2012.

³¹⁴ Constantin Berariu (1870–1929) – scriitor, ziarist, dramaturg, traducător. A absolvit Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți, și-a continuat studiile la Innsbruck, iar în anul 1920 a obținut doctoratul în drept. A fost profesor la Universitatea din Cernăuți, director al Teatrului Național din Cernăuți, a colaborat la publicațiile: „Deșteptarea”, „Încercări literare”, „Junimea literară”, „Tribuna”, „Foaia legilor” ș.a. A tradus *Herro și Leandru*, de Grillparzer și a publicat lucrările: *Făt-Frumos în grădina Sfintei Vineri* (1904) și *Cheleş Împărat* (1923). Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 103.

Rectorul, de data aceasta, a intervenit asupra hotărârii dintâi și a aprobat întrunirea, cu condiția să asiste și studenții români și să se vorbească limba germană. Aceasta din urmă condiție studenții evrei nu au putu să o admită, arătând că sunt siliți să vorbească și jargonul evreiesc pentru studenții basarabeni, care nu cunosc limba germană. Întrunirea nu a avut loc și studenții evrei au părăsit aula. Studenții români, înarmați cu ciomege, s-au luat după cei evrei, i-au atacat pe stradă și au rănit, prin lovituri, doi studenți. Rog pe d-l ministru al Instrucțiunii să binevoiască a ordona o anchetă pentru clarificarea acestei chestiuni, ascultând și [pe] reprezentanții studențimii evreiești și să dea sancțiunile cuvenite. De la răspunsul primit depinde dacă va fi cazul pentru a dezvolta o interpelare în această chestiune³¹⁵.

[Interpelare adresată ministrului de Finanțe, Nicolae Titulescu,
referitoare la schimbului coroanelor]

Onorată Cameră, am onoarea a adresa d-lui ministru de Finanțe următoarea interpelare. D-l ministru de Finanțe a lansat acum în urmă o ordonanță prin care decide că băncile nu trebuie să plătească depunătorilor dobândă pentru cele 40 la sută, reținute cu ocazia schimbării coroanelor. Această dispoziție sau decizie ministerială este o flagrantă încălcare a Constituției unui stat civilizat și a legilor existente, precum și o încălcare nemaipomenită a drepturilor private, la care nu-i dădea dreptul nici Legea din 13 august 1920, privitoare la schimbul coroanelor și rublelor³¹⁶. Legea aceasta împuternicește Ministerul de Finanțe numai ca să retragă din circulație rublele și coroanele, să-i preschimbe pentru note ale Băncii Naționale, apoi să hotărască care feluri de bancnote vor fi schimbate contra bani peșin sau până în termen de cel mult trei luni de zile; împuternicește, totodată, Ministerul de Finanțe ca să stabilească cursul coroanelor și al rublelor. Tot această lege obligă guvernul ca până în termen de cel mult trei luni să achite bonurile date pentru cele 40 la sută. După cum este, însă, notoriu cunoscut, el n-a achitat aceste bonuri la termen și, conform legilor civile existente, el este obligat să achite dobânda legală pentru acest 40 la sută, începând de la 11 decembrie 1920, data până când aceste bonuri trebuiau să fie achitate.

În [ceea] ce privește depunerile părților la bănci, există între ele o convenție privată. Guvernul întrebuițează acum trucul, scutind băncile de la plata dobânzilor

³¹⁵ Deputatul A. C. Cuza a făcut o interpelare referitoare la comunicarea deputatului Benno Straucher: „În legătură cu interpelarea d-lui deputat [Benno] Straucher, am onoare a interpela pe d-l ministru al Instrucțiunii cu privire la conflictul dintre studenții români și evrei de la Universitatea din Cernăuți. Subsemnatul, în calitate de profesor la Facultatea juridică a Universității din Iași, cunoscând spiritele de ordine și de toleranță largă, care însuflețesc pe studenții noștri români, precum și uneltirile anarhice ale studenților evrei, am onoare a interpela pe d-l ministru al Instrucțiunii, rugându-l să binevoiască a-mi spune care sunt măsurile ce crede că sunt necesare a se lua pentru a înfrâna aceste uneltiri periculoase statului și care sunt cauza adevărată a conflictelor ce se produc în Universitate, întrucât jignesc sentimentele naționale și de ordine, legitime, ale studențimii românești de la toate universitățile noastre și cu care eu mă declar solidar. Rog pe d-l președinte a dispune conexasă interpelării mele cu aceea a d-lui [Benno] Straucher și să binevoiască a fixa o zi pentru dezvoltarea lor”. D.A.D., M.O., nr. 86, 27 aprilie 1921, p. 1936.

³¹⁶ Vezi nota 252.

pentru a se sustrage și el, la rândul său, de plata dobânzilor. Acest procedeu este ilegal, imoral și aduce daune populației care, în afară de aceasta, prin schimbul coroanelor, pierde jumătate din avere. Protestez, de aceea, cu toată energia în contra acestui amestec ilegal în dreptul privat.

Întreb, de aceea, pe d-l ministru de Finanțe: 1) Cum poate să justifice această ilegalitate; 2) Este dispus ca în respectarea legilor civile să retragă imediat această ordonanță și să dispună ca să se achite dobândă legală posesorilor, respectiv depunătorilor bunurilor de 40 la sută; în fine, deoarece menținerea de 5 la sută făcută de către ministerul de Finanțe din cele 40 la sută este absolut samavolnică și este bazată pe lege; 3) Adresez întrebarea d-lui ministru de Finanțe, dacă d-sa este dispus a restitui depunătorilor sumele de 5 la sută reținute din cele 40 la sută.

Ședința A.D. din 19 iulie 1921³¹⁷

[Comunicare privitoare la votarea bugetului
și asigurarea drepturilor evreilor]

Onorată Cameră, d-lor deputați, aseară, în preajma închiderii celei de a doua sesiuni parlamentare, camera a votat, în câteva ore, un buget de multe miliarde. Din întâmplare, nu m-au lăsat să vorbesc. Sunt nevoit, ca parlamentar cu suficientă experiență, a declara următoarele. Respectarea drepturilor și [a] privilegiilor membrilor Parlamentului este un principiu elementar, de care orice parlamentarism veritabil trebuie să țină seama. Nu numai Constituția și regulamentul fiecărui Parlament, nu numai istoria parlamentară modernă, nu numai bunul simț și logica situației, dar chiar interesul țării și funcția pe care fiecare dintre noi e chemat să o săvârșească aici în numele poporului pe care îl reprezintă impun președinției îndatorirea să apere imparțial drepturile și privilegiile deputaților. Regula fundamentală este: toți deputații, fără deosebire, sunt egali. Președintele Parlamentului are să fie apărătorul natural al drepturilor tuturor deputaților din Cameră. Președintele Parlamentului englez, care se numește acolo „vorbitorul”, se bucură de autoritate netăgăduită din cauza obiectivității sale clasice. Fiecare mandatar al poporului trebuie să aibă posibilitatea de a-și spune în Parlament, nestingherit, cuvântul, în limitele regulamentului și al bunei cuviințe parlamentare. De aceea protestez cu toată energia în contra încălcării regulamentului prin care libertatea cuvântului mi-a fost suprimată.

După obiceiul parlamentar al tuturor statelor constituționale, discuția bugetului este ocazia principală pentru discutarea chestiunilor cele mai importante pentru toți locuitorii statului, fiindcă economia politică și finanțele statului privesc toți cetățenii. Astăzi, față de nerăbdarea Adunării, este pentru mine foarte greu să se atragă atenția Parlamentului asupra unor chestiuni, deși de mare importanță, dar care se ascultă, totuși, cu neplăcere. Cu toate acestea, trebuie s-o fac. D-lor, eu stau aproape singur în acest Parlament pentru apărarea drepturilor neamului meu. De aceea cer să binevoiți a mă asculta [...].

³¹⁷ D.A.D., M.O., nr. 155, 15 martie 1922, 4378–4380.

Parlamentul nostru este forul unde toate națiunile din această țară trebuie să-și aducă plângerile. Noi, evreii din statul român, suntem fiii credincioși ai României Mari, noi trimitem fiii noștri în armată, plătim biruri cuvenite, ne luptăm pentru gloria țării românești, ne facem toate datoriile către țară ca și ceilalți cetățeni români. [...] De aceea cerem ca și drepturile cuvenite să ni se dea, la fel cu ceilalți! Noi, evreii, atâta timp cât am fost sub statul austriac, am fost patrioți sinceri austrieci, devenind, prin prăbușirea Austriei, cetățeni români; noi, evreii din ținuturile alipite, suntem cetățeni sinceri și leali patrioți ai acestui stat, fără rezervă și fără restricție mentală și ca atare considerăm patriotismul de a nu tăcea, ci de a releva întotdeauna lacunele și erorile pe care le observăm și suntem convingși că aducem prin aceasta un real serviciu țării și, totodată, mai și păstrăm sentimentele noastre leale.

D-lor, încrezători în înțelepciunea Parlamentului, în conștiinciozitatea guvernului, bazați pe legile și pe principiul fundamental modern al statului român, dreptatea, credem că noi, evreii, în România Mare, suntem cetățeni români cu drepturi depline. Ar fi o jignire adusă guvernului, Parlamentului și autorităților publice ca să se facă să pătrundă o îndoială în sufletele populației evreiești, pentru că, pentru popoarele civilizate, tratatele și legile sunt sfinte. Totuși, această îndoială a făcut să pătrundă în sufletele cetățenilor evrei referatul adresat d-lui ministru și membrilor comisiei însărcinate cu modificarea legislației pentru România Mare, referat care a provocat o adâncă consternare în rândurile întregii populații evreiești. În adevăr, d-l senator Alexandrescu, în raportul său, între altele, spune următoarele: „În privința evreilor, pe care aliații i-au împământenit în bloc, în contra art. 7 din Constituție, pe care nu l-am revizuit noi, pe care, însă, l-au revizuit ei, cu samavolnicie, am reprodus art. 7 din menționatul Tratat de Pace, care are următoarea cuprindere: sunt români de drept și fără nicio altă formalitate, toți evreii care locuiesc în toate teritoriile României și care nu se pot prevala de nicio altă naționalitate. Starea creată țării noastre prin acest tratat este, d-le ministru, trebuie s-o recunoaștem, foarte gravă, însă, cel puțin deocamdată, nu avem ce face. Trebuie să ne supunem, ca și cum am fi fost biruiți”. Această înțelegere și concluzie sunt neexacte și provocatoare, fiindcă România a încheiat Tratatul de Pace din propria sa voință cu principalele puteri aliate și asociate și Tratatul de Pace este o lege română votată, sancționată și promulgată. Stipulațiile cuprinse în articolele 2 până la 8 din capitolul I al Tratatului trebuie să fie recunoscute ca legi fundamentale, adică prin modificarea și completarea Constituției, lucru ce până azi nu s-a făcut, și aceasta mă îndrituiește pe mine să cer insistență la aducerea la îndeplinire a Tratatului de Pace.

Astăzi, România Mare face parte din concernul țărilor civilizate din Occident, în care ura de rasă a dispărut cu totul. [...] Teoria d-lui senator Alexandrescu face, lăsând antisemitismul odios la o parte, un rău țării, arătând străinătății că România nu vrea să-și țină angajamentele luate. D-l senator Alexandrescu spune: deocamdată. Va să zică, cu alte cuvinte, nu va trece mult și vom readuce evreii în starea de sclavie în care au zăcut până acum. Și acum se naște întrebarea: este această atitudine a unui jurist-consult de seamă, de natură ca să se aducă încredere țării din

partea aliaților? Se înțelege că în fața unei astfel de amenințări, evreii țării pe drepturile lor răspund, ce este dreptul nostru? Guvernul, după mai bine de doi ani de la Tratatul de la Saint Germain încă n-a găsit prilej să vină cu legea care să soluționeze definitiv chestia evreiască, diferitele greutăți și imposibilități, judecate diferit, diferite păreri asupra Decretului-lege privitor la încetățenirea evreilor, nedreptăți administrative, arbitrarii și tergiversările funcționarilor care au produs o stare haotică și confuză. Se știe că România și-a însușit Constituția belgiană, dar aplicarea nu se face la fel ca în Belgia. De aceea cerem ca Parlamentul să ne dea legea de emancipare, care să recunoască drepturile tuturor evreilor și să ne pună la adăpostul oricăror vexațiuni. Ceea ce ni se datorează și în interesul țării, e lege de emancipare, în masă, fără nicio formalitate, a tuturor evreilor care la încheierea păcii erau stabiliți pe teritoriul României. Sperăm, în special, că dreptatea ni se va face, în primul rând, pe tărâm cultural.

Noi, evreii bucovineni, am intrat în casa ce ni se deschidea în România Mare, căci principiul dreptății urma să fie întronat. O epocă de fericire pentru noi părea a începe – să trăiești într-un stat la a cărui bază este dreptatea și neamul meu să fie recunoscut drept națiune, cu drepturi politice la fel cu celelalte națiuni, cu instituții de cultură națională; cu un cuvânt, cu națiunile în rând! Mai ales când vedeam cu ochii cum se realiza visul nostru de dreptate, cum se ridicau instituțiile culturale, școala noastră națională! Cum binecuvântam noi România, când auzeam de suferințele fraților noștri din statele vecine. România începuse a ne da dreptatea națională și ne recunoscuse drept națiune cu celelalte state ale Antantei, care au încoronat și consfințit opera lor de dreptate față de evrei. Dar noi, evreii, suntem recunoscători! [...] Iubim românismul și copiii noștri și oameni mai în vârstă învață limba română și se străduiesc să posede limba statului în care vor să trăiască și de al cărui pământ îi leagă scumpe amintiri și sentimente gingașe. [...] Constatăm, însă, cu durere, că după doi ani suntem împiedicați în dezvoltarea noastră culturală, școala noastră națională evreiască se prăbușește. Niște funcționari șoviniști, incapabili de spiritul dreptății ce trebuie să cuprindă statul românesc, întronează arbitrarul, părere preconcepută, în contra școlii evreiești. D-lor, ca fiu credincios al României, cred că e de datoria mea să-mi ridic vocea și de la tribuna aceasta să spun: România să nu se abată de la principiul dreptății naționale! România să nu se lase împinsă de câțiva șoviniști în prăpastia nedreptății naționale și să nu uite nobilul ei principiu, de care a fost călăuzită în război și pentru care Dumnezeu i-a și ajutat să-și înfăptuiască idealul milenar. [...] Și noi, evreii, cerem un tratament la fel cu ceilalți cetățeni români, la fel cu celelalte minorități; nu suntem mai răi ca celelalte minorități. Pe când celelalte minorități au școlile lor naționale, nouă ni se răpește școala națională. Noi nu vrem să fim expuși la discreția cutăruia și cutăruia funcționar, incapabil de a pricepe rostul vremurilor în care trăim. Noi nu vrem să depindem de ordonanțe și contra ordonanțe. Noi cerem o viață pe tărâmul de fier al legii, pe tărâmul acelei sfinte și nestrămutate legi, care trebuie să rezulte din principiul fundamental al statului român, dreptatea.

Nu se poate face românizare forțată [...] și fără stadiu de tranziție a tuturor oficiilor și școlilor, căci chiar funcționarii români din Bucovina au început abia

să officieze în românește. [...] Atunci cum să fie în stare acei ce abia de scurtă vreme învață românește? Cum să se deprindă copiii noștri cu atâtea discipline școlare, predate deodată într-o limbă [pe] care încă n-o înțeleg bine? Și apoi, școala e o instituție culturală și, fiind noi o națiune, doar ar trebui să avem dreptul de a ne folosi în aceeași măsură ca și celelalte minorități naționale de limba lor națională. Maiestatea sa Regele, fiind în Cernăuți, ne-a promis că școlile minorităților se vor dezvolta în limba lor. Cum poate atunci un funcționar să îndrăznească să ne dărâme liceul nostru evreiesc din Cernăuți? Acest funcționar a decretat că, începând de anul viitor, la liceul evreiesc să se românezeze cu desăvârșire clasa întâi și a cincea. D-lor, azi nu mai există niciun pretext de drept prin care am putea fi clasificați de cetățeni de mâna a doua. Istoria a dovedit că e periculos a întrebuița forța contra minorităților. Iubesc România și de aceea vin să vă spun aceasta: feriți-vă de acei ce încearcă de a îndepărta România de la principiul ei de viață, care este dreptatea.

Iată, mai departe, un exemplu al tratamentului ilegal al evreilor. În timpul războiului au fost distruse în Bucovina multe biserici, sinagogi, case de rugăciuni și școli și avutul lor a fost jefuit. Cu ocazia refacerii, statul a contribuit și contribuie la cheltuielile reparațiilor tuturor bisericilor, numai pentru refacerea și reparația sinagogilor și școlilor evreiești, statul n-a dat niciun ajutor! [...] Noi, evreii, ca [și] contribuabili și cetățeni egali îndreptățiți, cerem cu energie, pentru acest scop, sprijinul statului, cum ni se cuvine. Dar, mai mult, d-lor, tot așa noi, evreii, suntem nedrept tratați cu privire la sprijinirea școlilor noastre confesionale și orfelinatelor noastre, pentru care scopuri, cu toate intervențiile noastre, nu am primit până în prezent nici cel mai mic sprijin bănesc. Accentuez îndeosebi că învățătorii noștri au depus la timp jurământul de credință. Dar, în întreg bugetul nu se găsește nicio cifră pentru aceste scopuri. Însă, pe baza legilor, statul are îndatorirea la întreținerea instituțiilor noastre școlare, de religie, de cult și pentru edilitate și binefacere [...].

Onorată Cameră, în numele grupării parlamentare germane, am onoare a face următoarea declarație. La începutul dezbaterii bugetului, noi, gruparea parlamentară germană, aveam intenția de a lua cuvântul în această importantă chestiune, spre a exprima dorințele și părerile noastre. Spre părerea noastră de rău, ne vedem, însă, siliți a renunța de a lua aparte la această discuție, deoarece în modul precipitat cum decurg dezbaterile aici în Parlament, o discuție serioasă nici nu este posibilă, ceea ce noi am avut ocazia de a constata într-un mod deosebit de jignitor pentru noi și în ședința de ieri și alaltăieri. Următoarele considerații, însă, ne determină, mai cu seamă, a lua această atitudine. Guvernul n-a realizat până în prezent nimic esențial din promisiunile date, ceea ce ar justifica speranța noastră într-o rezolvare favorabilă a chestiunii minorităților. Spre a nu fi siliți, după experiențele de până acum, a apărea în fața poporului nostru drept din[tre] aceia care se mulțumesc numai cu promisiuni, ne vedem siliți a accentua din nou cererea noastră pentru o neîntârziată și sistematică rezolvare, în spiritul hotărârilor de la Alba Iulia, a tuturor chestiunilor care ating interesele noastre de minoritate și care sunt chestiuni de stat de prim rang, a lua în chestiunea bugetului o atitudine pasivă, până când guvernul se va hotărî, în fine, de a trece de la promisiuni la fapte.

D-lor deputați, am încă o observație în chestiune personală. Eu protestez în modul cel mai hotărât și mai energic împotriva modului cum au fost tratați deputații acestui Parlament, care doreau să-și împlinescă datoria față de stat și de alegători. Ieri și alaltăieri, pe lângă violarea regulamentului, nu mi s-a dat cuvântul de [către] d-l președinte. Cine a luat parte la ședința de ieri și a văzut cum s-a pus la vot bugetul de miliarde al statului nostru, trebuie să-i fie rușine de modul cum a fost votat bugetul. Eu protestez, în calitate de deputat și în calitate de cetățean, față de o astfel de farsă.

14. VIRGIL TEMPEANU³¹⁸

Partidul Naționalist-Democrat, județul Suceava

Ședința A.D. din 3 iulie 1920³¹⁹

[Interpelare adresată lui Ion C. Atanasiu, subsecretar de stat la Subsecretariatul Refacerii și Aprovizionării, referitoare la distribuirea mărfurilor către populație]

D-le președinte, d-lor deputați, am onoarea a întreba pe d-l subsecretar de stat al aprovizionării, dacă are știință, iar după ce va avea știință, să ne răspundă dacă are asentimentul d-sale cu privire la măsurile care s-au luat la acel milion de metri de pânză, destinat, în primul rând, să acopere goliciunea satelor, mai ales în împrejurimile frontului și dacă se are asentimentul d-sale ca această distribuție să se facă prin prefecturi, după criteriul cunoscut, că mărfurile din mâna favoriților să ajungă în acelea ale speculanților, așa după cum s-a întâmplat și cu alte obiecte alimentare, astfel după cum suntem informați că s-a petrecut în județul Suceava, și de ce nu lasă d-l subsecretar de stat ca această distribuție să se facă prin distribuitori firești, care sunt federalele băncilor și [ale] cooperativelor sătești. [...] Prin aceasta să se încurajeze mișcarea cooperatistă din județe, pe de o parte, iar pe de altă parte să se suprime specula și favoritismul, iar prefecturile să nu rămână decât cu rolul de supraveghetor. Aceasta am avut de spus.

³¹⁸ Virgil Tempeanu (1888–1984) – germanist, publicist, filolog, traducător, cadru universitar. Studii secundare la Liceul „Nicolae Bălcescu” (Pitești) și superioare la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. În anul 1935, și-a susținut doctoratul. A funcționat ca profesor la licee din București și Fălticeni. A fost profesor la Universitățile din München, București și Iași, Academia Comercială din București. Membru al unor societăți științifice și culturale: „Deutsche Literatur”, Societatea de Etnografie, Societatea Scriitorilor din R.S.R; membru corespondent al Academiei Germane din München. A fost autorul unor studii privitoare la istoria literaturii germane, fiind unul dintre primii cercetători ai problemelor de diacologie germană. A scris poezii și articole în „Neamul românesc literar” și „Drum drept”. Este autorul lucrărilor: *Din scrisul vechi. Antologie* (1925), *Album istoric al județului Baia* (1926), *Istoria pedagogiei cu specială privire asupra învățământului popular* (1930), *antologie germană* (1941). A fost deputat (din partea Partidului Naționalist-Democrat) în Parlamentul României, în legislatura 1920–1922, prefect al județului Suceava (1919) și al județului Baia (1931). *Minerva. Enciclopedie română*, p. 912; Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 491–492.

³¹⁹ D.A.D., M.O., nr. 13, 7 iulie 1920, p. 196.

[Răspunsul lui Ion C. Atanasiu, subsecretar de stat
la Subsecretariatul Refacerii și Aprovizionării]

Am organizat lucrurile astfel, am dat telegrame ca prefectii din Ardeal, Basarabia, din Bucovina, din Regatul Vechi, din toate părțile, să-mi comunice, în rapoarte oficiale, necesitățile în alimente și în îmbrăcăminte ale fiecărui județ. Pe baza acelor comunicări, dacă de pildă era vorba de cereale în Ardeal, atunci venea un delegat al prefectului și pentru ce prefectul, d-lor? Nu pentru considerații politice, ci pentru un cuvânt foarte simplu, prefectul e reprezentantul guvernului în fiecare județ și om de răspundere acolo și pe care pot să-l chem la răspundere, lucru pe care nu-l pot face cu un director de bancă sau particular. Pe baza acelor rapoarte ale prefectului, sătenii, însoțiți de un delegat al prefectului, cărora eu le făceam, din fondurile aprovizionării, schimbul de coroane, două coroane pentru un leu și acei lei îi încredințam unui delegat de al meu, care mergea cu delegatul prefectului și cu locuitorii care veneau la locurile unde există porumbul de la producători sau comercianți cu prețuri maxime, de 7 000 [de] lei vagonul la producător, de 9 000 [de] lei, dacă este înmagazinat în gară. Am redus în chipul acesta costul porumbului în localitate, fiindcă până acum se vindea în comerțul liber cu 13–14 000 [de] lei vagonul de porumb. Delegatul meu cumpără porumbul, îl plătește, are grijă să-l încarce în trenuri și îl pornește cu delegatul respectiv la locul de destinație.

Ședința A.D. din 20 iulie 1920³²⁰

[Interpelare adresată ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu,
privitoare la măsura retragerii învățătorilor din cooperatie]

D-le președinte, am onoarea a interpela pe d-l ministru al Instrucțiunii Publice, dacă găsește bună măsura ce s-a luat de ministerul d-sale ca, până la 1 septembrie a.c., toți învățătorii să se retragă din cooperatie³²¹. Nu găsește d-sa că această măsură lovește în mișcarea economică rurală, pentru care, până acum, s-a jertfit o bună parte din puterea culturală a țării și tocmai în mersul ascendent al acestei mișcări? Nu găsește d-sa că procedeul acesta constituie o nedreptate jignitoare față de acei care au fost sufletul cooperatiei, fără de care mișcarea ar fi

³²⁰ Idem, nr. 24, 22 iulie 1920, p. 396.

³²¹ Regimul cooperatist s-a născut din dorința dezvoltării economice, culturale și politice a țărănimii. Din inițiativa preoților și a învățătorilor, au fost întemeiate bănci populare, cooperatie de credit constituind fundamentul întregii mișcări cooperatiste. Cooperatie era considerată un „instrument superior al politicii sociale”, „mijlocul desăvârșit în vederea realizării transformării sociale”, cu scopul final de a „înlocui regimul capitalist cu altul, în interesul muncii”. Unul dintre ideologii mișcării cooperatiste, Nicolae Ghiulea, definea cooperatie ca „asociație economică cu capital nelimitat, asociație liberă și conștientă a unui număr nelimitat de persoane, care au drept scop împlinirea unor scopuri comune, prin mijlocul unei acțiuni economice comune și în temeiul principiilor de mutualitate, echitate socială și economică și democrație”. Stanca Alexandra Pop, *Gândirea social-economică a profesorului Nicolae Ghiulea*, teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2013; accesat online (27 aprilie 2015) la adresa <http://193.231.20.119/doctorat/teza/fisier/1630>.

rămas un ideal fără putință de înfiripare? Crede d-sa că acum e momentul să alungăm singurul factor de pricepere, inițiativă și control din această mișcare, după ce le-a impus această activitate ca o obligativitate extrașcolară? Nu crede d-sa că țara noastră, lipsită de valori numeroase, cât ar câștiga – și e problematic câștigul – pe terenul cultural, ar pierde pe cel economic și, deci, chestiunea s-ar învărti în acest cerc vicios? Nu crede d-sa că ar fi mai bine ca procesul de retragere a elementelor didactice din cooperatie – pe care, în principiu, îl admitem – să se facă treptat, nu așa brusc cum se intenționează, părăsind deocamdată posturile de președinți și casieri la bănci (posturi care reclamă timp), dar rămânând ca [și] controlori și îndrumători ai mișcării, ca cenזורi, în care calitate nici învățământul, nici cooperatia n-ar suferi? Dacă, cu drept cuvânt, rolul învățământului e la școală, nu crede d-sa că, în primul rând se impune formarea elementelor care, pe încetul, să poată înlocui pe învățătorii din bănci? Nu socotește d-sa că o măsură așa de grăbită, unită cu măsura d-lui subsecretar de stat al [Refacerii și] Aprovizionării [Ion C. Atanasiu], de a da metrul, litrul și cântarul în mâna prefectilor și subalternilor săi, creează o atmosferă vătămătoare mișcării cooperatiste sătești? De la răspunsurile ce voi obține atârnă dezvoltarea interpelării sau renunțarea la ea.

Ședința A.D. din 11 august 1920³²²

[Interpelare adresată ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu,
cu privire la încălcarea Legii învățământului secundar
cu prilejul susținerii examenelor de capacitate]

D-le președinte, onorată Cameră, am onoare a interpela pe d-l ministru al Instrucțiunii cu privire la flagranta încălcare a Legii învățământului secundar cu prilejul examenelor de capacitate, ținute în actuala sesiune. Într-adevăr, art. 25 și 26 din această lege sunt categorice. Ele spun: „Examenele se trec la trei ani alternativ, la București și Iași”. Guvernul trecut, potrivit legii, a hotărât ținerea examenelor la Iași, unde au și început, la 20 ianuarie 1920. Guvernul actual, crezând probabil că s-a intrat prea multă vreme în legalitate și că popularitatea justifică orice călcare de lege, le-a mutat, la mijlocul sesiunii (subliniez), iar la București. În urma protestării de trei ori repetate a Senatului universitar din Iași, care amenință cu justiția, d-l ministru a revenit în parte, la 17 mai a.c., trecând la Iași examenele care nu începuseră, recunoscând, *ipso facto*, că s-a comis o încălcare de lege. Științele fizico-chimice și istoria au rămas, însă, tot la București, deși la 1 mai erau la Iași. Din acest joc „de-a examenele”, o mulțime de candidați au rămas fără abilitare, nemaiștiind în care din[tre] cele două orașe trebuie să se prezinte. Astfel se explică faptul că la istorie, din 84 de candidați înscriși, s-au prezentat numai 35.

La minister se caută desființarea gimnaziilor (măsură democrată!), a unor școli normale, în reducerea de ore și orare în posibilitatea ocupării catedrelor, în loc să se îmbunătățească situația materială și, mai ales, morală a corpului didactic, spre

³²² D.A.D., M.O., nr. 44, 11 august 1920, p. 949.

a căpăta elemente noi și bune, alungate prin vitregie și ilegalități la tot pasul. Ceea ce e, însă, foarte semnificativ pentru mentalitatea care călăuzește azi ministerul școlilor, este faptul că organele juridice ale sale au recunoscut ilegalitatea comisă. Iar referatul în această chestiune a unui funcționar spune: „Față de condițiile anormale în care s-au ținut aceste examene, precum și faptul că ele s-au mutat de la Iași la București, contrar legii, mai mult din motive sentimentale...”. Rugăm, deci, pe d-l ministru să intre în legalitate deviza casei și, potrivit art. 24, alin. VI, sau să acorde examene suplimentare pentru candidații care nu s-au putut prezenta din cauza încurcăturii oficiale sau să se caseze examenele ținute contrar legii. Din această dilemă nu se iese.

Ședința A.D. din 17 august 1920³²³

[Interpelări adresate ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu și ministrului Industriei și Comerțului, Octavian Tăslăoanu, despre acordarea gradațiilor de merit membrilor Corpului didactic și înființarea unui post de șef de birou al presei pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului]

Onorată Cameră, am onoarea a intercepta pe d-l ministru al Instrucțiunii Publice asupra următoarelor chestiuni. S-a acordat de către Ministerul de Instrucție tuturor membrilor Corpului didactic, care au luat parte la război, o gradație de merit, deosebită de gradațiile normale la leafă. Profesorilor secundari, însă, această gradație le-a fost acordată numai dacă erau titulari în ziua decretării mobilizării, cei suplinitori neavând dreptul la ea. Aceasta este o mare nedreptate pentru următoarele motive: 1) Anii de suplinire au fost recunoscuți, în principiu, ca dând dreptul la gradația normală, rămânând ca aplicarea acestei dispoziții să se facă după ce se va vota de către Parlament. De ce atunci anii de suplinire nu contează la acordarea gradației de merit? 2) Dintre membrii Corpului didactic, cei care au suferit mai mult în cariera lor din cauza neconținutelor concentrării și mobilizării (1912, 1919) au fost tocmai profesorii care n-au putut da examenul de capacitate decât în 1919, când ei aveau dreptul să-l dea din 1912 sau 1914 și pe care, deci, războiul i-a găsit suplinitori. Această nedreptate are următoarele efecte: 1) Gradația a revenit în cea mai mare parte profesorilor care n-au fost o zi pe front, iar cei care au stat tot timpul în linia întâi – profesorii tineri, nu o primesc; 2) Acești profesori, foști suplinitori în timpul războiului, acum titulari, pierd prin această dispoziție două gradații, una normală, la care ar fi avut dreptul dacă examenul de capacitate nu s-ar fi amânat mereu șase ani de zile și a doua, gradația de merit, care li se refuză, cu toate că, dacă s-ar face o statistică de profesori secundari căzuți sau răniți în război, s-ar găsi aproape exclusiv profesori tineri, suplinitori, ei au câștigat, deci, această gradație și lor li se refuză. Credem că d-l ministru va face tot posibilul să se repara această nedreptate, profesorii foști suplinitori intervenind zadarnic până azi la minister.

³²³ Idem, nr. 51, 1 septembrie 1920, p. 1157–1158.

În al doilea rând. Am onoare a întreba pe d-l ministru al Industriei și Comerțului, prin ce justifică d-sa înființarea unui post de șef de birou al presei pe lângă acest minister și dacă socotește d-sa de potrivită încărcarea bugetului deficitar cu încă o sinecură, când informațiile asupra activității ministerului și publicitatea măsurilor trebuie date întregii prese, serviciu pe care ea îl face gratuit. Numirea d-lui Mihael Negru, redactor la ziarul „Universul”³²⁴, în acest post, nu are alt înțeles decât necesitatea de a se câștiga simpatiile unor anumite foi, simpatii absolut necesare pentru risipirea atmosferei, care altfel ar trebui limpezită. Urmarea faptului că statul plătește pe redactorul unei foi se vede în nr. 200 al „Universului” de ieri, 17 august 1920 – se subliniază atacul d-lui Tăslăoanu la adresa d-lui Iorga, iar în ceea ce privește comisia de anchetă cu privire la activitatea d-lui ministru, se trece ușor tendențios peste ea, fără să se scrie că s-a aprobat, nici că s-a primit urgența, redându-se, în schimb, cu un nejustificat lux de amănunte, în chip tendențios, chestiunea d-lui dr. Dobrescu. Cerem, deci, desființarea sinecurei de mai sus și așteptăm de la presă o atitudine de independență curată, care să îi justifice dreptul de mentor al sufletului public.

Ședința A.D. din 6 decembrie 1920³²⁵

[Comunicare adresată ministrului Comunicațiilor, Gh. Văleanu,
în problema transporturilor pe calea ferată]

D-lor deputați, am onoare a interpela pe d-l ministru al Comunicațiilor asupra măsurilor ce a luat sau are de gând să ia pentru a realiza un minimum de ordine, legalitate, cinste și administrație a transporturilor pe calea ferată, a căror dezorganizare a târât după sine catastrofa economică și financiară actuală. În timp ce țări învinse, ca Bulgaria și abia născânda Cehoslovacie, și-au asigurat strictul necesar pentru efectuarea transporturilor, noi parcă voim să arătăm că sarcina victoriei e mai greu de suportat și lăsând ca bogățiile României Mari să putrezească pe câmpuri, păduri și [în] magaziile gărilor, așteptând mijloace de transport cu ochii la aliați; iar prin dificultățile, uneori artificial create, transporturilor de mărfuri care ajung dijmuite, dijmă plătită de consumator, și prin înmulțirea trenurilor navetă, se scumpește enorm traiul, creându-se o pleoră de îmbogății, ieșiți din ruina economică a țării. Nicio îmbunătățire nu se observă, deși au trecut doi ani de la război, exceptându-se trenurile domnilor miniștri, ale inspectorilor de tot felul și chiar ale noastre, ale parlamentarilor. Știe d-l ministru de chinul indescifrabil al unei călătorii pe calea ferată, în care niciodată nu știi când ajungi și dacă ajungi, în vagoane reci, fără geamuri, nici lumină, când șiruri de vagoane, ale căror piese s-ar putea folosi, zac pe liniile de garaj de la Ploiești până la București și în mai toate stațiile mari și când, din cauza lipsei de lumină a felinarelor mașinilor, s-a pierdut

³²⁴ „Universul” (1919–1924), publicație fondată în anul 1884; directori: Virgil N. Dărăscu și Stelian Popescu. A publicat suplimentul „Universul literar”. Și-a încetat apariția în anul 1924. Marian Petcu, *op. cit.*, p. 358.

³²⁵ D.A.D., M.O., nr. 6, 9 decembrie 1920, p. 32.

viața a patru oameni și s-a pus în pericol aceea a încă 80, la Mătăsaru, Direcția C.F.R. trebuind să plătească ca despăgubire o sumă care, desigur, întrece pe aceea care s-ar fi cheltuit cu iluminarea trenurilor? Incuria [neglijența] în această administrație n-are margini, nici până azi nepublicându-se numele răniților, spre a se liniști lumea. Ziarele anunță că guvernul a început negocieri în chestia unei concesiuni, care nu se știe până unde merge, ducând pe această chestiune tratative secrete. Nu găsește onor guvern că e cu cale să pună în cunoștință și Corpurilor legiuitoare o chestiune care angajează țara întreagă, nu numai un trecător guvern? De modalitate răspunsului atâră dezvoltarea sau renunțarea la o interpelare în această chestiune.

Ședința A.D. din 21 decembrie 1920³²⁶

[Interpelare adresată ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu, cu privire la înființarea școlilor române de la Paris și Roma și a drepturilor profesorilor secundari]

D-le președinte, d-lor deputați, am onoare a interpela pe d-l ministru de Instrucțiune Publică asupra măsurilor ce a luat cu privire la școlile române din Paris și Roma, pentru că suntem informați că d-sa, pe temeiul că legea înființării lor a pornit din inițiativă parlamentară, a cerut facultăților să recomande personalul de direcție al sus-numitelor școli, nelăsând ca aceasta să se facă de [către] Academia Română, potrivit dispozițiilor legii. Nu găsește d-sa că se jignește prin aceasta înalta instituție academică și se dă acestor școli, din partea noastră, o atenție mai puțin dedicată decât o dau francezii, care au pus la dispoziție, pentru găzduire, peste 100 de locuri, iar Papa însuși a destinat o mănăstire în acest scop.

De asemenea, tot d-sale am onoare a adresa următoarea interpelare cu privire la satisfacerea drepturilor legitime ale profesorilor secundari, azi titulari, pe care războiul i-a găsit suplinitori. Din cauză că ministerul a amânat – contrar legii învățământului secundar și superior – de la 1914 la 1919 examenele de capacitate, profesorii secundari din această categorie, deși au funcționat efectiv în învățământ, deși aveau calificarea celorlalți colegi ai lor, se văd astăzi deposedați de două drepturi, tocmai ei, care au alcătuit seria de sacrificii pentru scopul suprem național. În primul rând li se răpește dreptul la gradație, pierzând astfel câte 6–8 ani serviți efectiv în învățământ și în al doilea rând nu li se dă nici gradația militară, deși cei mai mulți au luptat în primele rânduri, pe când mulți dintre colegii lor sedentari primesc această gradație. Nu crede d-l ministru că prin aceste nedreptăți se creează categorii favorizate și, deci, animozități de care nu e nevoie în învățământ? Nu crede d-sa că în actuala criză a învățământului se impune măcar menținerea elementelor prezente didactice printr-un tratament omenesc, egal și legal?

³²⁶ Idem, nr. 14, 24 decembrie 1920, p. 280.

[Comunicare despre schimbarea orarului funcționarilor publici din București; întrebare adresată lui Ion C. Atanasiu, subsecretar de stat la Subsecretariatul Refacerii și Aprovizionării, în privința aprovizionării județului Suceava]

Onorată Cameră, mă fac interpretul funcționarilor publici din București spre a ruga respectuos pe onoratul guvern să ne răspundă dacă ar putea să revină asupra măsurii ce a luat de a se schimba orarul în toate administrațiile și dimineața și după amiaza. Ei cer să se fixeze cât de mult de lucru, dând același randament de muncă, chiar de la ora 7 dimineața până la 2 după amiaza, realizându-se prin aceasta mai multe foloase: în primul rând s-ar respecta decizia Consiliului de Miniștri, căci actualmente nu se respectă de către foarte multe ministere, cum e Ministerul de Finanțe, Ministerul Domeniilor, al Lucrărilor Publice și altele, iar în alte ministere unele administrații le respectă și altele nu, cum este la Ministerul Instrucțiunii Publice, unde Casa școlilor nu respectă această decizie. În al doilea rând, statul ar realiza economii prin faptul că n-ar trebui să întrebuițeze atâta combustibil și iluminat; în al treilea rând, funcționarii n-ar face decât două drumuri pe zi, iar timpul disponibil l-ar folosi ca să poată câștiga un plus peste leafa lor, care e destul de redusă și trebuie să recunoaștem că statul, actualmente, nu le poate da mai mult. De asemenea, cea mai mare parte dintre ei sunt studenți și ar putea urma nesupărați cursurile, căci trebuie să recunoaștem că 75% din[tre] intelectualii țării noastre s-au format astfel, statul neputând dispune de burse spre a le acorda. Socotim că e o chestiune de dreptate ca, cerându-se o cantitate mai mare de muncă și, în același timp, și calitate, să li se distribuie timpul potrivit necesităților lor.

A doua întrebare am onoare să o adresez d-lui subsecretar de stat de la [Refacere și] Aprovizionare, rugându-l să ia în cercetare, să găsească măsurile cuvenite în ceea ce privește aprovizionarea județului Suceava cu cele necesare, întrucât sunt informat că situația nu este din[tre] cele bune. De exemplu, zahăr nu s-a mai dat din august și atunci s-a distribuit un vagon la o populație de peste 100 000 [de] locuitori, sare nu există deloc, iar petrolul se vinde cu 6–7 lei litrul în Fălticeni. Se vorbește în ultimul timp așa de des de mărirea producției, dar trebuie să dai posibilitate săteanului și meseriașului să poată lucra în timpul lung al nopții de iarnă, ca astfel să se intensifice producția. Cerem să se facă cercetări și să se ia grabnice măsuri în această privință.

[Declarația grupului parlamentar al Partidului Naționalist-Democrat]

D-lor deputați, am cerut cuvântul la sumar, potrivit art. 27 din Regulament, pentru a citi o declarație a grupului parlamentar al Partidului Naționalist-Democrat,

³²⁷ Idem, nr. 19, 30 decembrie 1920, p. 403.

³²⁸ Idem, nr. 22, 13 ianuarie 1921. p. 520.

în scop de a se modifica în sumar afirmația făcută în chestiunea tratativelor care ar fi urmat între Partidul Naționalist [Democrat] și Partidul Poporului. Credincioși pactului încheiat de a nu voi să ocupăm timpul onoratei Camere cu chestiuni mărunte, izvorând din discuția adresei, ne mulțumim numai cu această scurtă declarație.

În numele Partidului Naționalist-Democrat, declarăm că organizația acestui partid n-a autorizat pe nimeni, niciodată, să trateze vreun fel de legătură cu Partidul Poporului, a cărui origine o cunoaștem prea bine, ale cărui intenții le prevedeam ca o concluzie logică a genezei sale și despre care colecția ziarului „Neamul românesc”³²⁹ stă mărturie. Popularitatea aparentă a d-lui Averescu – de pe acea vreme – nu ne putea induce în eroare pe noi, care cunoșteam moravurile politice. Iar Partidul Naționalist [Democrat], ieșit din nevoia de a rupe cu un trecut de negru politicianism, n-a putut un moment șovăi în atitudinea sa. Mai mult, d-l Ionescu-Boteni, la care se referă d-l ministru [Petre] P. Negulescu, n-a făcut parte din comitetul Partidului Naționalist-Democrat, n-a fost autorizat să trateze nimic în această privință, iar actualmente e înscris în Partidul Poporului. Respingem cu indignare sistemul de a se strecura insinuări cu privire la partidele noi politice, răstălmăcite din convorbiri particulare; iar în ceea ce ne privește, trecutul nostru de peste 15 ani stă ca o oglindă fără de pată și membrii acestui partid nu-și călăuzesc acțiunile lor decât după un imperativ categoric, politic și moral, care pe cel ce nu-l urmează, îl face îndemn pentru totdeauna de a mai rămâne în sânul său. Grupul parlamentar naționalist-democrat: C. Renea, V. M. Kogălniceanu, V. Tomegea, I. I. Duzinschi, M. Gherasim, Paraschiv Chiriță, V. Tempeanu ș.a.

Ședința A.D. din 26 ianuarie 1921³³⁰

[Întrebare adresată ministrului Instrucțiunii Publice,
Petre P. Negulescu, despre Facultatea de Științe]

D-le președinte, am onoarea a întreba pe d-l ministru al Instrucțiunii dacă are cunoștință că la Facultatea de Științe de aproape patru săptămâni nu mai funcționează laboratorul de chimie anorganică, din cauza lipsei de combustibil. D-l profesor Longinescu, din banii d-sale, a plătit 2 000 [de] kg lemne, care acum s-au epuizat. Socotim că onoratul Minister al Instrucțiunii Publice nu poate până la infinit să-și bazeze bugetul său pe bugetul așa de redus al unui profesor universitar, iar de pe altă parte socotim că Ministerul Instrucțiunii Publice trebuie să arate mai multă sollicitudine față de știința românească, care a suferit atâtea scăderi din cauza războiului.

³²⁹ „Neamul românesc” (1906–1908, București; 1908–1913, București – Vălenii de Munte; 1914–1916, București; 1916–1918, Iași; 1918, 1919–1940, București), publicație de orientare naționalist-democrată; a militat pentru Marea Unire; din anul 1916 a devenit cotidian; director Nicolae Iorga. A publicat numere festive (dintre care amintim numărul dedicat Unirii din 1859 și cel închinat lui Andrei Șaguna) și suplimente („Neamul românesc de duminică”, „Neamul românesc pentru popor”, „Supliment literar de duminică”, „Pregătirea militară”, „Supliment artistic al neamului românesc”). A editat un număr special oferit bucovinenilor. În perioada 1919–1924, a apărut la București, ca foaie a Partidului Naționalist-Democrat. Marius Petcu, *op. cit.*, p. 253, 263, 279, 342, 350, 359.

³³⁰ D.A.D., M.O., nr. 24, 30 ianuarie 1921, p. 560.

Ședința A.D. din 31 ianuarie 1921³³¹

[Comunicare despre pensiile văduvelor de război]

[...] S-a invocat, d-lor, cu prilejul cererii de pensii [pensii] a morților noștri iluștri totdeauna motive financiare. Socotesc că aceasta este o profanare a memoriilor acestor morți și socotesc că nu din economia celor 2 000 de lei pe lună a acestor câteva persoane, bugetul statului, care se află în adevăr în mare nevoie, va fi remediat. Socotesc că bugetul trebuie remediat prin alte măsuri, pe care le așteptăm ca d-voastre să veniți cu ele, ca: impozitul progresiv pe venit, impozitul pe câștigurile de război etc., etc. De aceea sunt de părere să votăm cu toții propunerea de pensii [pensii] ce s-a făcut.

Ședința A.D. din 11 februarie 1921³³²

[Întrebare adresată ministrului Instrucțiunii Publice, Petre P. Negulescu, cu privire la salariile profesorilor suplinitori universitari]

D-le președinte, d-lor deputați, am onoare a întreba pe d-l ministru al Instrucțiunii Publice dacă are cunoștință și ce măsuri a luat cu privire la salariile profesorilor suplinitori universitari. Această categorie tranzitorie la profesoratul universitar, având răspundere didactică ca și a profesorilor titulari, având dreptul la examinare, este retribuită, în urma îmbunătățirii situației materiale a asistenților, cu imposibila suma de 1 500 [de] lei, deci inferior retribuției ce [o] primesc auxiliarii profesorilor: asistenți și conferențieri. Cum mulți din[tre] profesorii universitari suplinitori nu au catedre în învățământul secundar și cei ce au primit o diferență neglijabilă (150–200 [de] lei), nu socotește d-l ministru al Instrucțiunii [Publice] că trebuie să ia măsuri ca în viitorul buget să nu pună în condiții de inferioritate și imposibilitate de viață o categorie de elită intelectuală a țării? Îmi rezerv dreptul la o interpelare în caz de răspuns nefavorabil.

Ședința A.D. din 17 februarie 1921³³³

[Comunicare adresată guvernului din partea funcționarilor statului]

D-le președinte, d-lor deputați, mă fac interpretul unora dintre funcționarii publici, spre a comunica onor Guvern următoarele. Funcționarii statului sunt prea numeroși și prea disperat și nedrept plătiți. Până la elaborarea statutului unic, care să reglementeze încadrarea și remunerarea lor, întrebăm pe onor Guvern când are de gând să aplice legea cu privire la acordarea cotelor de 63% și 90%, când are de

³³¹ Idem, nr. 28, 4 februarie 1921, p. 633.

³³² Idem, nr. 37, 18 februarie 1921, p. 784.

³³³ Idem, nr. 39, 20 februarie 1921, p. 813.

gând să reducă numărul funcționarilor sinecuriști pe care îi găsești citind ziare prin mai toate ministerele și dacă nu găsește de cuviință ca sporul de scumpete să nu fie acordat numai în proporție cu salariul ci, pe lângă aceasta, în raport mai ales cu greutățile familiare, adică după faptul dacă funcționarul e căsătorit și dacă are copii, căci socotim nedrept ca un tânăr necăsătorit să primească aceeași indemnizație pentru scumpete ca și un altul, împovărat de o numeroasă familie.

Ședința A.D. din 24 februarie 1921³³⁴

[Memoriul cetățenilor din orașul Fălticeni și județul Suceava adresat guvernului, privitor la construirea liniei ferate Roman – Gura-Humorului]

D-le președinte, d-lor deputați, unesc glasul meu cu acela al miilor de cetățeni ai orașului Fălticeni și județul Suceava care, întruniți într-o mare întrunire publică, la 20 februarie a.c., roagă pe onor Guvern și, în special, pe d-nii miniștri de Lucrări Publice [Ioan Petrovici] și Interne [Constantin Argetoianu], ca să ia măsuri prin toate mijloacele ce le stau la dispoziție, de a para lovitura de grație ce se încearcă a se da orașului Fălticeni, prin construirea liniei ferate Roman – Gura-Humorului. Soluția ar fi ca să se deservească și orașul Fălticeni, pentru motivele enunțate în acest memoriu, din care îmi permit a citi unele puncte.

Având în vedere că această linie, în felul cum îi e traseul, nu deservește întru nimic orașul, întrucât, netrecând direct prin el, s-ar prejudicia în o măsură egală cu dezastrul orice valoare a lui; având în vedere că linia urmând Valea Moldovei fără nicio întrerupere, orașul rămâne izolat de orice transport industrial și comercial, noi, în urma acestor dureroase constatări, găsim că nu e niciun motiv ca această linie să se abată prin altă parte decât prin oraș; ori rațiunea de dezvoltare a târgului cere ca tocmai ea trebuie să treacă prin el, deoarece oricare ar fi sporul de cheltuieli din partea societății prin trecerea liniei prin Fălticeni, nu poate să-i dea dreptul de a ocoli orașul, căci dauna ce i-ar cauza prin aceasta ar întrece cu mult cifra plusului de cheltuieli. Afară de această linie trecând prin oraș ar înlesni mai bine și regiunile de nord și răsărit ale județului, fiindcă linia Dolhasca – Fălticeni nu are nicio legătură de cale ferată cu acele regiuni. Oricum, menirea orașelor este de a progresa, iar nu de a fi sugrumate și, ca o consecință, amenințate cu ruină, noi credem că numai din îmbinările împrejurărilor mai favorabile pentru orașe, județe și țară și de care trebuie să se țină seamă, pe lângă că s-ar înlătura pagube, dar s-ar crea un spor de bogăție pentru viitor.

Pentru toate aceste motive, în numele tuturor cetățenilor orașului Fălticeni și județenilor și în cinstea că acest oraș a dat scriitori ca: Nicu Gane și [Nicolae] Beldiceanu, artiști ca Matei Millo, pictori ca Ștefănescu și Băieși și unde și-au făcut începuturile de cultură marele povestitor [Ion] Creangă și de unde au ieșit și alți fii care trăiesc și ilustrează cu personalitatea lor neamul românesc, rugăm pe onor președinte al Consiliului de Miniștri [Alexandru Averescu], pe d-nii miniștri

³³⁴ Idem, nr. 45, 27 februarie 1921, p. 904.

ai Comunicațiilor [Gh. Văleanu], Lucrărilor Publice [Ioan Petrovici] și ministrul de Interne [Constantin Argetoianu] să binevoiască a nu lăsa să moară acest oraș, care prin ocolirea lui de către linia proiectată, i s-ar da cea mai mare lovitură de grație, ci, ascultându-ne plângerea, să ne dea tot concursul și să ne sprijine interesele noastre de viață. Urmează semnăturile orașenilor și județenilor.

Ședința A.D. din 15 martie 1921³³⁵

[Comunicări adresate ministrului Comunicațiilor, Gh. Văleanu (problemele
maiștrilor din atelierele C.F.R.) și subsecretarului de stat al Refacerii
și Aprovizionării, Ion C. Atanasiu (situația județului Suceava)]

D-lor deputați, am onoare a atrage binevoitoarea atenție a d-lui ministru al Comunicațiilor asupra situației de vădită inferioritate care s-a creat maiștrilor din atelierele C.F.R. Într-adevăr, acești maiștri recrutați prin selecție dintre foștii lucrători specializați și care au avut, de obicei, la bază școli de meserii sunt retribuiți cu maximum 1 500 [de] lei lunar, pe când un lucrător poate câștiga până la 3 000 [de] lei lunar prin introducerea lucrului în acord. Socotim că nedreptatea e prea evidentă, ca să mai facem comentarii. Acești modești muncitori care contribuie într-o așa mare măsură la normalizarea vieții noastre de stat solicită tot atâta atenție ca și lucrătorii pe care îi conduc. Ei merită cu atât mai mult solitudinea statului cu cât atelierele, ca cele din Pașcani, de unde am cules plângeri, produc excelent față de primitivitatea instalațiilor și ale mijloacelor de operă.

O a doua comunicare, [pe] care am onoarea să o adresez pentru a doua oară d-lui subsecretar de stat al aprovizionării, pentru situația precară în care se află județul Suceava din punct de vedere alimentar. Trebuie să recunosc, din spirit de obiectivitate, că de câte ori am fost la d-l subsecretar de stat al Refacerii [și Aprovizionării], am fost foarte bine primit, cu toate acestea personalul său în subordine nu a luat măsuri eficace și din această cauză orașul Fălticeni – de două săptămâni de zile lipsesc și vin din concediu, și știu lucrurile acestea – nu are pâine, cu toate că pe piață se găsesc cozonaci cu 14 lei bucata, făină de păpușoi nu există și se împarte la primărie cu cântarul, câte 5 kg de cap, pentru toată populația odată pentru totdeauna. Primăria a fost nevoită să ceară până și grâul de sămânță adus de federație, ceea ce nu i s-a putut da; negreșit când am intervenit pe lângă d-l subsecretar de stat, a spus să comunicăm întâi ce cereale cerem să se elibereze și pe urmă să ne adresăm comisiei de aprovizionare. Toate delegațiile federalelor care s-au adresat în județ au fost refuzate și au fost trimise la d-l dr. Lupu de către prefect. Populația suferă văzând cum se transportă pentru Polonia cantități mari de grâu. De aceea rugăm pe d-l subsecretar de stat să ia urgente măsuri și să controleze afirmațiile mele prin inspectorii de pe lângă comisiile de aprovizionare ale județului Suceava.

³³⁵ Idem, nr. 62, 19 martie 1921, p. 1255.

[Comunicări despre încălcările Legii de organizare a învățământului secundar și despre campania agricolă]

D-le președinte, d-lor deputați, s-a repetat de pe banca ministerială, după cum vă aduceți aminte, îndemnul care părea că ne vizează mai mult pe noi, membrii opoziției naționale, care sună în modul următor: ori de câte ori avem intenția să urcăm la această tribună și să adresăm vreo plângere în legătură cu chestiunea generală, mai înainte de a face aceasta, să trecem la departamentul respectiv, unde vom căpăta toată satisfacția. Mărturisesc că în ceea ce mă privește, am primit cu oarecare scepticism această propunere, totuși am căutat să o verific și rezultatul este că mă vedeți iarăși la această tribună.

D-lor deputați, încă din sesiunea extraordinară din această vară, am adus la cunoștința d-voastre încălcări flagrante a[le] Legii de organizație a învățământului secundar și superior cu privire la examenele de capacitate pentru profesorii secundari, ținut anul trecut. În adevăr, art. 25 din această lege spune: „Examenele de capacitate se trec la fiecare trei ani alternativ, la București și la Iași”. Ultimul examen de capacitate s-a ținut la București, în 1919; potrivit acestui articol din legea învățământului, urma ca examenele următoare să se țină la Iași. D-lor deputați, nu s-au ținut la Iași, ci la București. Când cei interesați au intervenit, atunci s-a produs o anomalie. D-l ministru [Petre P. Negulescu] a dat satisfacție tuturor și s-au ținut o parte din[tre] examene la Iași și o parte la București. Ce s-a întâmplat atunci? Candidații care erau înscriși la examenul de capacitate, obligați prin această lege să se înscrie la două specialități, una principală și cealaltă secundară, s-au văzut în imposibilitatea să fie în același timp la Iași și la București. Candidatul care și-a ales ca specialitate principală, de pildă, istoria, iar ca specialitate secundară germana, nu s-a putut prezenta la acest examen de capacitate, fiindcă în aceeași zi când germana se ținea la București, istoria se ținea la Iași. Rezultatul a fost că un foarte mare număr de candidați au rămas fără examenul de capacitate, un mare număr de catedre au rămas nesuplinite sau suplinite foarte prost de absolvenți a patru clase de liceu, după cum am avut onoarea să mă plâng și cu altă ocazie de la această tribună. Am fost în două rânduri la d-l director al învățământului respectiv și am intervenit; de două ori am primit această asigurare că se vor publica aceste examene. S-a cerut și raportul organelor competente din minister, care și-au dat avizul și au fost cu toții de părerea noastră. Dar nu mai era nevoie de acest aviz, întrucât însăși legea a dat dreptul ministerului respectiv să țină examenele suplimentare, căci iată ce zice articolul: „În caz când numărul locurilor vacante într-o specialitate ar fi mai mare decât numărul candidaților...” (citește). Cazul este acesta. Un foarte mare număr de catedre sunt vacante, iar ministerul nu vrea să publice aceste examene suplimentare. Cer cu insistență ca să se respecte acest articol din legea învățământului secundar superior.

A doua comunicare. Am onoare a adresa onoratului guvern în legătură cu campania agricolă care a început. Și anume, rog onoratul guvern și, în special, pe

³³⁶ Idem, nr. 66, 24 martie 1921, p. 1322–1323.

d-l ministru de Război [Ion Rășcanu], ca să dispună achitarea bonurilor de rechiziție. Nu s-au achitat decât acelea în valoare [de] până la 1 000 lei, toate celelalte sunt neachitate și azi. Campania agricolă începe, vite nu sunt, instrumente agricole nu sunt. De aceea cer ca și instrumentele agricole să fie admise cu prioritate la transporturi, ca și alimentele. Și acest lucru l-am constatat zilele trecute, când a trebuit să transportăm în județul Suceava 100 de pluguri prin Federala Băncii Populare. Federala Băncilor Populare a făcut o adresă oficială la comisia de transporturi; Direcția Ministerului de Comunicații ne fixează ordinea de zi de transport, a 218-a, ceea ce însemnează că de Sf. Ilie vor sosi și plugurile la Fălticeni. Și această instituție nu lucrează după nicio normă. Știam până acum că există o comisie de transporturi, prezidată de d-l subsecretar de stat [Ion C.] Atanasiu. D-sa ne-a spus, nu fără oarecare mândrie, că îndeplinește și această funcție de președintele acestei comisii. Când i s-a făcut zilele trecute o comunicare că din cauza proastei organizări a acestei comisii, județe întregi sunt înfometate, cum este realitatea în foarte multe județe, d-sa a spus că nu are răspundere, pentru că nu are niciun amestec în comisia de transport, iar la Ministerul de Comunicații ni se spune același lucru, că nici acesta nu are niciun amestec în transporturi. Vrem să știm atunci cui să ne adresăm când avem de făcut transporturi urgente, pentru ameliorarea stării noastre de azi.

Ședința A.D. din 11 aprilie 1921³³⁷

[Proiect de lege pentru înființarea pe lângă Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București a unei conferințe de arheologie preistorică; comunicare către președintele Comitetului agrar despre neregulile din județul Suceava înregistrate cu ocazia împrumutării provizorii]

D-le președinte, onorată Cameră, țara românească prezintă, în ceea ce privește bogăția de antichități preistorice, o regiune bogată și foarte caracteristică. Acest fapt a atras o mare serie de învățați cu renume european, care au cercetat, exploatat și studiat acest material. Cercetări izolate și timide s-au făcut și la noi în țară, în diferite stațiuni preistorice, iar rezultatul acestor cercetări, obiectele preistorice sunt păstrate în diferite muzee regionale care au început să se înfiripeze dintr-o foarte lăudabilă inițiativă privată. La Universitate însă, deși Facultatea de Litere și Filosofie în nenumărate rânduri a cerut, nu există o catedră pentru această disciplină a arheologiei preistorice. Azi însă, după întregirea neamului, necesitatea înființării unei catedre de această natură a devenit imperioasă, iar cheltuielile care s-ar face, d-lor deputați, cu aceasta sunt așa de infime (netrecând mult peste 1 000 [de] lei lunar), încât par cu totul neînsemnate față de enormul aport științific pe care această disciplină l-ar aduce științei românești. Pentru aceasta, mai mulți deputați, atât din majoritate cât și din minoritate, avem onoare a depune un proiect de lege pentru înființarea pe lângă Facultatea de Litere și Filosofie din București a unei conferințe de arheologie preistorică și întrucât e vorba ca această conferință să ființeze de la

³³⁷ D.A.D., M.O., nr. 85, 26 aprilie 1921, p. 1883–1884.

începutul anului școlar viitor, vă rog să admiteți urgența și favoarea de a nu se mai trece în secțiuni, ci prin comisia de instrucție publică și bugetară (se supune la vot de urgență și se admite).

O comunicare scurtă, d-le președinte, am făcut d-lui președinte al Comitetului agrar – și regret că nu este de față – nu o fac cu plăcere, căci îmi este penibil conținutul ei, eu însă trebuie să o fac, fiindcă sunt imperios solicitat de alegătorii mei cu ocazia vizitei ce am făcut prin județ. Vreau să atrag atenția d-lui președinte al Comitetului agrar asupra nemulțumirilor care au cuprins multe sate din județul Suceava cu ocazia neregulilor ce s-au făcut cu împrumutarea provizorie. [...] Și anume, sunt sate întregi, de pildă satul Rădășeni, cea mai gospodărească comună din toată Moldova. Acest sat a rămas fără nicio prăjină de pământ, pentru că locuitorilor li s-a promis că li se va da pământ de colonizare în județul Iași, pe moșia Erbiceni. D-l ministru a semnat cu propria sa mână să li se dea și un teren mai mare pentru casă. Oameni s-au dus la consilierul agricol, de acolo consilierul agricol i-a trimis la agronomul regional și, în ultimă instanță, ordinele ministeriale se izbesc de bunul plac al administratorului de moșie, care spune că nu este pământ. Și îi trimite în Dorohoi și de acolo se întorc cu același rezultat: nu este pământ. În alte sate foarte populate, cum este satul Pleșești, nu au putut fi împrumutați decât șapte oameni. În satul Preotești au fost împrumutați numai nouă oameni și sate întregi au rămas fără islaz. În alte părți s-au comis adevărate escrocherii, și anume: s-a lansat zvonul prin sate că locuitorii care nu au deloc pământ vor fi colonizați și atunci oamenii, de teamă să nu fie colonizați, au spus că posedă câte un hectar sau două de pământ, care pe urmă li s-au scăzut de pe tabloul de împrumutare. În alte părți au venit delegați și au prezentat hârtii spre semnare, ca să li se dea pământ locuitorilor, dar în realitate erau acte de renunțare în favoarea altora. Toate acestea s-au făcut din cauza consilierului agricol de județ. Rog pe d-l secretar de stat, președinte al Comitetului agrar, să dea ordin organelor sale subalterne ca acestea să cerceteze cât mai repede și să ia măsuri de îndreptare”.

Ședința A.D. din 29 iunie 1921³³⁸

[Propunere amendament la art. 27 al Proiectul de lege privind reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea]

D-lor deputați, la art. 27 [al Proiectului de lege privind reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea]³³⁹ propunem următorul amendament:

³³⁸ D.A.D., M.O., nr. 132, 22 ianuarie 1922, p. 3360.

³³⁹ Forma finală a art. 27 al Legii nr. 3 093 privind reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea (14 iulie 1921) este următoarea: „Moșiile rămase în urma expropriierii nu se pot arenda pe un termen mai mic de șapte ani. Arendarea în total a moșiilor rămase după expropriere se va face cu drept de preferință la preț și condiții egale obștilor locale sau agronomilor de profesie”; <http://www.monitoruljuridic.ro/act/lege-nr-3-093-din-14-iulie-1921-privind-reforma-agrara-din-oltenia-muntenia-moldova-si-dobrogea-emitent-parlamentul-publicat-n-28178.html> (4 februarie 2015).

„Statul are dreptul să rezerve din proprietățile sale și din cele expropriate suprafețele de pământ care au astăzi sau care pot avea în viitor o destinație specială pentru împlinirea unui scop social-economic, cultural, general, militar, educație fizică etc. Acest drept se întinde asupra acelor localități în care s-a făcut expropriere totală, rămânând ca pentru celelalte statul să se folosească de dreptul constituțional al exproprierii pentru utilitate publică”.

După cum vedeți, dacă suntem pe deplin mulțumiți cu economia acestui articol în ce privește primul său alineat, nu îmbrățișăm vederile celui de-al doilea, întrucât socotim că strică toate bunele intenții ale celui dintâi. În adevăr, d-lor deputați, în primul alineat nu se vorbește numai de destinația specială actuală a anumitor suprafețe de pământ, ci e vorba și de o destinație viitoare și prin această destinație viitoare socotesc că se deschid porțile tuturor abuzurilor. Din experiența recentă care s-a făcut cu așa-numitele puncte agronomice și cu poligoanele de tragere, s-a văzut că tocmai aceste destinații speciale, fiind atribuite acelor comune care n-au participat în largă măsură la expropriere, toate aceste terenuri au fost nevoite să se mute aiurea. De exemplu, în județul Suceava, comuna Pleșești, comună de reședință cu 150 de capi de familie, n-a putut căpăta niciun singur hectar de pământ din cauza poligonului de tragere care fusese stabilit pe teritoriul acelei comune, pe terenul care revenea, prin expropriere, comunei. Acum, după mutarea aceluși poligon, probabil că se vor satisface și nevoile de împrumietărire ale locuitorilor din acel sat. Socotim, însă, că acest alineat prim se poate aplica acelor comune care au total satisfăcute nevoile de împrumietărire. Nu putem pretinde, însă, că regiunile care n-au putut participa la expropriere să suporte și luxul de a avea suprafețe cu destinații speciale, oricât de frumoase, oricât de simpatice ar fi aceste destinații. Pentru aceste motive, vă rog să binevoiți a primi amendamentul, sigur fiind că va pune capăt multor abuzuri și, în același timp, nu împietază cu nimic asupra economiei generale a legii. [Amendamentul a fost respins prin vot.]

Ședința A.D. din 3 iulie 1921³⁴⁰

[Comunicări pe marginea Proiectului de lege privind reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea]

D-lor deputați, eu nu sunt în principiu în contra acordării celui de-al doilea lot, ci dimpotrivă³⁴¹. Găsesc însă că în cazul când toate cererile de împrumietărire

³⁴⁰ D.A.D., M.O., nr. 138, 10 februarie 1922, p. 3490.

³⁴¹ În A.D. se purtau discuții pe marginea Proiectului de lege privind reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea referitoare la împrumietărire locuitorilor de la munte. S-a admis, prin vot, amendamentul deputatului D. M. Enescu, modificat de către C. Garoflid, ministru de stat, președinte al Comitetului agrar. Acesta stipula faptul că se pot admite cereri de colonizare „timp de trei ani de la terminarea lucrărilor de împrumietărire pe loc”, acordându-se până la un al doilea lot.

și colonizare sunt satisfăcute, este mai drept și mai moral ca în loc să se favorizeze o minoritate alcătuită, în genere, din îmbogății de război rurali, cum este cazul celor prevăzuți în alin. 2 al acestui articol, și anume cazul acelor care posedă o întindere mai mare și cei care plătesc anticipat o sumă mai mare din prețul pământul, căci cine poate plăti mai mult decât cei îmbogății și cine poate avea mai mult pământ decât tot aceștia? Găsesc că în locul acestora să se distribuie, avându-se grijă să se prefere, în caz de paritate de condiții, cei care au mai mulți copii, punându-se, astfel, pe terenul strict al dreptății și moralității și, pe de altă parte, oprind pulverizarea până la extrem a micii proprietăți prin moștenirea loturilor de suprafață prea mică. Pentru acestea, noi propunem acest amendament: „Dacă va prisosi în comună pământ în urma exproprierii și colonizării, se vor vinde celor care au mai căpătat – în ordinea de preferință – de la 1 la 5 ha. În caz de paritate de drepturi, se vor prefera cei cu mai mulți copii”. [Amendamentul a fost respins prin vot.]

Ședința A.D. din 4 iulie 1921³⁴²

[Comunicare pe marginea art. 118
din Regulamentul Adunării Deputaților]

Onorată Cameră, am cerut cuvântul la art. 118 din regulament [Regulamentul Adunării Deputaților], care hotărăște procedura votării legilor din inițiativă parlamentară, pentru că aproape de trei luni de zile am depus o lege din inițiativă parlamentară pentru recunoașterea la gradație a anilor serviți ca suplinitori de către membrii corpului didactic³⁴³, lege care s-a votat și de Cameră și de Senat cu o majoritate absolută, nefiind decât o singură bilă împotrivă, atât la Cameră, cât și la Senat, și de atâta vreme și până astăzi această lege nu este prezentată pentru sancționare Maiestății Sale. Prin urmare, filiera normală a fiecărei legi trebuie să fie aceasta: votare, sancționare și promulgare. Sunt informat că d-lui ministru de Instrucțiune [Petre P. Negulescu] nu-i convine această lege și aș vrea să știu care sunt motivele d-sale. Motive financiare nu pot să fie, întrucât s-a votat cu atâta ușurință sporirea soldelor ofițerilor, prin care un sublocotenent ajunge până la leafa de profesor universitar (și nu mă ridic împotriva acestei sporiri, pentru că aceasta ar însemna că mă ridic contra faptului că oamenii au posibilitatea să trăiască). Prin urmare, nu pot să fie motive de ordin financiar. Eu însă știu că ministrul, după expresia [pe] care am auzit-o așa de des de la banca ministerială, este exponentul voinței majorității și această voință a majorității s-a exprimat liber, așa încât eu termin cu rugămintea pe lângă d-l președinte [Duiliu Zamfirescu] să transmită onor guvern dorința noastră de a prezenta cât mai repede spre sancționare și promulgare legea respectivă.

³⁴² D.A.D., M.O., nr. 138, 10 februarie 1922, p. 3499.

³⁴³ Vezi interpelările din 11 august 1920 și 21 decembrie 1920.

Partidul Naționalist-Democrat, județul SuceavaȘedința A.D. din 22 decembrie 1920³⁴⁵

[Comunicări în problema acordării despăgubirilor de război în regiunea Dornelor, județul Suceava și a salarizării învățătorilor; memoriul funcționarilor administrației financiare din Suceava; petiția locuitorilor din Drăgușeni și Drăgănești, județul Suceava]

D-lor deputați, pentru a veni în ajutorul locuitorilor din regiunea distrusă de război a Dornelor, din județul Suceava, s-a hotărât a se plăti 5 la sută ca avans asupra despăgubirilor de război. Plata s-a făcut de către percepătorul fiscal Mihai Stratulat, de la circ. XV Șarul-Dornei care, folosindu-se de neștiința sătenilor și buna lor credință, a oprit fiecărui dăunat câte o sumă de bani potrivită cu ceea ce dăunatul avea de primit, adică cu cât avansul de plată era mai mare, cu atât și suma oprită era mai ridicată. În acest chip, numitul preceptor a încasat de la zeci până la mii de lei de la fiecare dăunat de război. În ceea ce privește chitanțele ce fiecare trebuia să [le] dea pentru primirea avansului, pentru toți neștiutorii de carte, ele sunt false, căci sumele primite sunt mai mici decât cele trecute în chitanțe; iar pentru a nu se descoperi, numitul preceptor a pus pe un fiu al său să semneze în locul dăunaților. Judecătorul de ocol, ca ofițer de poliție judiciară, a făcut cercetare, constatând peste 100 de cazuri. Comunicându-se aceasta Ministerului de Justiție, s-a ordonat suspendarea funcționarului abuziv. În urma unor stăruințe, însă, depuse pe lângă Ministerul de Finanțe, funcționarul a fost reintegrat, îngăduindu-se contra moralei publice asemenea escrocherii și falsuri. Întreb pe d-nii miniștri de Finanțe [Nicolae Titulescu] și Justiție [Dimitrie Grecianu], se poate ca un funcționar abuziv, fiind suspendat după cererea justiției, să fie reintegrat de către Ministerul de Finanțe și fără avizul prealabil al judeului-instructor să oprească ancheta, înăbușind astfel dreptatea? Față cu escrocheria dovedită și chitanțele false înaintate Ministerului de Finanțe, cu raportul nr. 5 708, din 25 august 1920, a administrației financiare de Suceava, ce măsuri cred să ia d-nii miniștri de Finanțe și Justiție pentru restabilirea prestigiului autorității în fața sătenilor, care constată, cu destulă

³⁴⁴ Vasile Tomegea (1882–1978) – învățător. A urmat școala primară la Boroaia, iar între anii 1897 și 1902 a urmat cursurile Școlii Normale „Vasile Lupu” din Iași. A participat la Primul Război Mondial, fiind decorat pentru faptele sale cu Ordinul „Mihai Viteazul” și avansat în grad de căpitan. În perioada 1906–1940, a fost învățător la Todirești, Crucea și Boroaia. A înființat Casa de sfânt și citire „Unirea”, a condus Cercul „Deșteptarea sătenilor”, revista „Vestitorul satelor”, Banca populară „Moldova” și Cooperativa forestieră „Norocul” (prima de acest fel din țară). A ocupat funcțiile de secretar și casier în cadrul Asociației învățătorilor din județul Suceava, iar în perioada 1928–1936 a făcut parte din Comitetul central al Asociației generale a învățătorilor din România. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 510–511.

³⁴⁵ D.A.D., M.O., nr. 15, 25 decembrie 1920, p. 301–302.

părere de rău, că actualul guvern patronează asemenea abuzuri. De la măsurile ce vor binevoi a lua, depinde dacă va fi locul ca să dezvolt o interpelare.

O altă comunicare. D-lor deputați, dintre toate categoriile de funcționari din țara noastră, învățătorii sunt cei mai rău retribuiți. De la 1918, când s-a fixat salariul inițial al învățătorului la 220 lei și până azi, viața s-a scumpit mult. În raport cu această scumpete, [pre]cum și cu rolul ce îndeplinesc în stat diferitele categorii de funcționari, salariul tuturor a fost sporit, afară de cel al învățătorilor. Crede d-l ministru că, față de traiul excesiv de scump de la țară, ca și de la oraș, poate trăi un învățător numai cu 250 lei pe lună? Și ușierii de la tribunal au mai mult. Nu crede d-sa că pentru ca un funcționar să-și poată îndeplini conștiincios datoria, trebuie mai înainte de toate să-i asiguri existența? Cum înțelege d-l ministru al Instrucțiunii [Publice, Petre P. Negulescu] să aplice unificarea salariilor corpului didactic? Această unificare privește numai Ardealul, Basarabia și Bucovina ori și Vechiul Regat? Ce motive îndeamnă pe d-l ministru să răpească și dreptul legal al unui mare număr de învățători înaintați pe loc, reușiți la examenul din aprilie trecut, seria 1916, dar care nici până astăzi nu și-au primit salariul de înaintat, când trebuia să-l primească încă din 1916?

De asemenea, ce măsuri gândește să ia d-l ministru pentru refacerea școlilor din regiunile devastate de război? Deoarece în plasa Dornelor și Broșteni, din județul Suceava, cel întâi colț de țară ocupat de vrăjmaș în războiul pentru întregirea neamului, școlile se găsesc în locuințe fără uși și fără ferestre în toiul iernii, nu au mobilier, nu au material didactic, nu au localuri, însă, în primul rând. Și, în fine, ce măsuri gândește să ia d-l ministru al Instrucțiunii cu privire la întreținerea localurilor de școală, ajutate astăzi cu cheta de către profesori și învățători, fără lemne și fără cele necesare chiar în puterea iernii? Dintr-o lege bună ca cea a eforturilor școlare, întocmită de profesorul ministru S. Mehedinți³⁴⁶, s-a făcut una rea de către unii directorii din minister, care s-au crezut mai chemați și care nici nu se poate aplica până azi, rămânând numai pe hârtie. De la răspunsul ce d-l ministru va binevoi a-l da la întrebările făcute, va depinde dacă voi transforma sau nu în interpelare această comunicare [...].

³⁴⁶ Simion Mehedinți (1869–1962) – membru corespondent (1908) și membru titular (1915) al Academiei Române, președinte al Secțiunii istorice a Academiei Române (1928–1929). Își face studiile universitare (Facultatea de Litere și Filosofie) la București, cu specializări în geografie la Paris, Berlin și Leipzig. A fost creatorul școlii române de geografie, profesor la prima catedră universitară de geografie (Universitatea București), director al „Anuarului de Geografie și Antropologie”, președinte al comitetului de redacție al „Buletinului Societății Române de Geografie”, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, vicepreședinte al Societății Române de Geografie. Dintre lucrările sale amintim: *Locul geografiei între științe* (1894); *Terra – introducere în geografie ca știință* (1930); *Premise etnografice la istoria României* (1922); *Dacia pontică și Dacia carpatică* (1928); *Cadrul antropogeografic al Ardealului* (1929); *Geografie și geografi la începutul secolului XX* (1938) ș.a. În anul 1918, sub îndrumarea lui Simion Mehedinți, a fost elaborată Legea pentru organizarea eforturilor școlare, care avea în vedere descentralizarea învățământului în mediul rural și susținerea acestuia de către comunitățile locale. Această lege se baza pe valoare educativă a muncii. Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 524–525.

D-lor deputați, mai e o categorie de funcționari din țara noastră care așteaptă nerăbdători îmbunătățirea soartei lor, deoarece față de alți funcționari de la alte ministere, cărora nu li se cer atâtea condiții la numire, sunt mult mai rău retribuiți. În special [cei] de la ministerele noi înființate sunt cu totul în stare de inferioritate. Acești funcționari merițoși sunt cei din administrațiile financiare și Ministerul de Finanțe. Cred că e de prisos să mai insist asupra muncii, încrederii și cinstei de care au dat dovadă acești funcționari până azi. Am onoarea a întreba pe d-l ministru de Finanțe [Nicolae Titulescu] când are de gând să îmbunătățească soarta acestor slujbași? Depun un memoriu bine documentat al funcționarilor administrației financiare de Suceava, rugând pe d-l ministru să-l ia în vedere, iar pe d-nii deputați din comisia bugetară și cea de petiții să-l studieze cu toată atenția. Cu acest prilej mai depun pe biroul onoratei Camere două petiții: una a locuitorilor din Drăgușeni, prin care protestează împotriva urcării prețurilor la hectar și o alta a locuitorilor din Drăgănești, din județul Suceava, prin care iarăși se plâng [de] niște abuzuri ale administrației comunale.

Ședința A.D. din 14 martie 1921³⁴⁷

[Comunicări despre salarizarea învățătorilor și situația sanitară din comuna Broșteni, județul Suceava]

D-lor deputați, după cum știți, dintre toate statele care alcătuiesc Europa, nici unul nu se găsește cu starea culturală a țărânimii mai prejos decât țara noastră. Cu regret trebuie să spun aceasta. Pentru ca să putem face ca România Mare să fie și tare și s-o consolidăm înăuntru, este neapărat nevoie să susținem cât se poate de mult cultura poporului și, în special, a țărânimii. Pentru ca să facem acest lucru avem nevoie ca să dăm cel mai mare sprijin – și se înțelege că și Camera aceasta, ba, poate, mai mult Camera aceasta, fiindcă este o Cameră democratică – este chemată ca să dea cel mai mare sprijin acolo unde este nevoie de lumină mai multă. Și de lumină mai multă este nevoie la țară, la sate. Pentru aceasta, știm cu toții, că aceia care sunt chemați în primul rând să lumineze pătura țărănească sunt aceia care trăiesc în mijlocul lor, în cel dintâi rând sunt învățătorii. Cu regret trebuie să spunem că acești luminători ai poporului, de multe ori, fie prin congrese, fie prin memorii, s-au adresat fără rezultat atât autorităților școlare, cât și diferitelor Camere, în diferite rânduri, ca să [li se] îmbunătățească soarta. S-a vorbit de multe ori de la această tribună despre îmbunătățirea soartei învățătorilor. Ei bine d-lor, văzând că cererile lor se amână din zi în zi, s-au hotărât să se întrunească în congrese, pentru ca să vă ceară d-voastre și onoratului guvern îmbunătățirea stării lor materiale.

Am fost într-una din zile la adunarea Federației Corpului Didactic și am auzit acolo lucruri care dacă și d-voastre v-ați duce să le auziți, se înțelege că v-ați

³⁴⁷ D.A.D., M.O., nr. 61, 18 martie 1921, p. 1236.

îngrijora. Asume tocmai în părțile unde trebuie lumina mai mult întreținută și unde trebuie sentimentul național să pătrundă, tocmai în părțile mărginașe ale Regatului României Mari, unde învățătorii ar trebuie să fie mai bine plătiți ca să-și facă datoria cum trebuie, ei sunt nevoiți să dezerteze. Și spunea un coleg de la întrunirea Federației că de unde în Cadrilater era un număr mare de învățători înainte de război, pe când li se dădea o situație materială mai bună, încurajându-i, astăzi au început să părăsească satele de acolo; iar în schimb bulgarii plătesc foarte bine pe învățătorii lor, ca să poată răspândi cultura bulgărească în aceste sate.

De aceea rog onor Guvern, rog pe d-l președinte al Camerei și vă rog și pe d-voastre să binevoiți a vă gândi cu un ceas mai înainte pentru acești luminători ai poporului și pentru toate gradele de învățământ să li se ridice salariile, să fie plătiți cum trebuie, măcar pentru ca să-și aibă existența lor asigurată. Aceasta este prima comunicare.

O a doua [comunicare], foarte scurtă. Vreau să supun cunoștinței d-voastre ca la 22 luna decembrie, tot înainte d-voastre am venit și v-am spus că într-un sat din plasa Muntele, comuna Broșteni, județul Suceava, era un spital mai înainte de război – acesta este un sat foarte izolat de celelalte sate din județ – azi spitalul este ruinat, niciun doctor, nicio farmacie. Primăvara aceasta s-au ivit epidemii mari și toți cei scăpați din război și de invazia străină mor de tifos recurent și de alte boli epidemice, fără să li se poată veni în ajutor. Rog, [de] asemenea, pe d-l ministru de Interne [Constantin Argetoianu] să binevoiască a interveni la Direcția serviciului sanitar, ca să se îngrijească de această parte izolată a județului Suceava, ca să li se dea un doctor în această parte.

Ședința A.D. din 26 mai 1921³⁴⁸

[Moțiunea cetățenilor din orașul Fălticeni referitoare la construirea
liniei ferate Roman – Gura-Humorului]

D-lor deputați, într-una din[tre] ședințele Camerei din trecut s-a adus la cunoștința d-voastre și a guvernului și, în special, a d-lor miniștri de Comunicație [Gh. Văleanu] și Lucrări Publice [Ioan Petrovici], că o mare nedreptate se face orașului Fălticeni, dacă linia ferată proiectată de la Gura-Humorului la Roman nu ar trece și prin Fălticeni³⁴⁹. Cu aceasta s-a arătat atunci că nordul Moldovei și, în special, orașul Fălticeni, ar rămâne izolat cu totul. Pe urmă, aceasta ar fi singura legătură care să se facă între județul Suceava din Vechiul Regat și Bucovina. Pe de altă parte, dacă această linie nu ar trece prin Fălticeni, s-ar da o lovitură mortală altei părți de răsărit din județul Suceava, cât și orașului Fălticeni.

Pentru aceasta, locuitorii din orașul Fălticeni și din județul Suceava s-au întrunit într-o mare adunare și au făcut o moțiune. Prin această moțiune ne împuternicesc aleșii

³⁴⁸ D.A.D., M.O., nr. 101, 14 iunie 1921, p. 2615.

³⁴⁹ Vezi interpelarea lui Virgil Tempeanu în ședința A.D. din 24 februarie 1921.

județului Suceava să venim înaintea d-voastre și să cerem onor guvernului pentru ca să aibă în vedere ca ordinul care este dat cu nr. 5 937, prin care Ministerul Comunicațiilor aprobă ca în proiectul care se face pentru traseul liniei ferate, [aceasta] să treacă prin Fălticeni, în urmă revine asupra acestui ordin care s-a dat. Tocmai de aceea ne împuternicește ca să venim din nou înaintea d-voastre să rugăm guvernul și, în special, pe d-nii miniștri ai Comunicațiilor și Lucrărilor Publice, să aibă în vedere această parte a țării românești și să revină asupra măsurii luate, aprobând ca linia ferată Gura-Humorului – Roman să treacă și prin orașul Fălticeni. [Deputatul Ion Zelea-Codreanu s-a asociat la această cerere.]

Ședința A.D. din 1 iunie 1921³⁵⁰

[Comunicare privind nereguli în activitatea cooperativelor de consum „România” și „Unirea”; depunerea de petiții]

D-le președinte, d-lor deputați, Direcția cooperativelor orășenești din Ministerul Muncii [și Ocrotirilor Sociale] a publicat în ziare un tablou cu numele cooperativelor cărora li s-a aplicat art. 17 din Legea băncilor populare. Cum sunt informat că s-au făcut și aici hatâruri, scăpând de pedeapsă pe unii vinovați și aplicându-se pedeapsa unora nevinovați, rog pe d-l președinte [Duiliu Zamfirescu] să binevoiască a interveni pe lângă d-l ministru al Muncii [și Ocrotirilor Sociale, Grigore Trancu-Iași] să dispună a ni se pune la dispoziție pe biroul acestei Camere dosarul Cooperativelor de Consum „România” din București, strada Depărățeanu, nr. 2, ai căror conducători trebuiau să fie traduși instanțelor judecătorești, fiindu-le aplicate [pedepse] de [câtre] Consiliul de administrație al Direcției cooperativelor orășenești, art. 17 din Legea băncilor populare, în urma anchetei făcute de către d-l inspector Panaitescu, cu referatul nr. 8 583, din 23 martie 1920. Asemenea, rog să mi se pună la dispoziție dosarul fostului director al Federalei „Unirea” din București, Grigoriu care, deși vinovat, nu a primit nicio pedeapsă. De asemenea, cazul inspectorului Lepădatu, de la Direcția cooperativelor, care este vinovat de imoralitate în chestia Federalei Ploiești, căruia Direcția cooperativelor, pentru a salva prestigiul inspectorilor, i-a aplicat art. 17 din Legea băncilor populare.

Cu această ocazie depun pe biroul Camerei mai multe petiții. Fiindcă două din[tre] ele sunt de o importanță mai mare am să le reamintesc. Una este a văduvei de război Aneta Octav Băncilă, soția unui preot mobilizat în timpul campaniei, căreia nici până azi nu i s-a dat titlul de pensie, primind pensia civilă de 49 [de] lei, 50 [de] bani. Altă petiție este a unui sătean din comuna Cristești, județul Botoșani, care a fost bătut de jandarmi până la sânge în mai multe rânduri. A reclamat d-lui ministru de Interne, a venit în patru rânduri la București, cu bani luați cu lista de subscripție de la binefăcători, ca să se plângă; nici până azi nu i s-a făcut dreptate. Altă petiție este a locuitorilor din comuna Pașcani, care cer să li se facă comună urbană și alta a locuitorilor din comuna Broșteni.

³⁵⁰ D.A.D., M.O., nr. 106, 19 iunie 1921, p. 2710–2711.

**Partidul Poporului, circumscripția electorală Vicovu de Sus,
județul Rădăuți**

Ședința A.D. din 25 iunie 1920³⁵²

[Comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerea deputatului Toma Ionescu în circumscripția electorală Vășcăuți, județul Vășcăuți, depusă de unii alegători din Carapciu și răspuns la interpelarea deputatului Ilie Moscovici]

D-lor deputați, înainte de toate trebuie să protestez contra cuvintelor ce vi le-a spus d-l [Ilie] Moscovici³⁵³, susținând că Bucovina ar fi o colonie³⁵⁴. Bucovina este parte integrantă a României Mari. În ce privește contestația făcută de d-l [Ilie] Moscovici și tovarășii lui, înainte de toate trebuie să citesc din art. 30 din Constituție, care sună [în felul următor]: „Niciun român fără autorizația guvernului nu poate să intre în serviciul unui stat, fără ca însuși prin aceasta să-și piardă naționalitatea”. D-l [Isidor] Țurcanovici [...] a intrat în Bucovina după prăbușirea Austriei și din Bucovina a plecat în Galiția, unde a intrat în armata ucraineană. Prin urmare, pe baza articolului acesta, președintele comisiei de alegere a fost îndreptățit a respinge

³⁵¹ Aurel Țurcan (1876–1939) și-a făcut studiile liceale la Rădăuți și cele universitare la Viena (Facultatea de Silvicultură). A fost membru emerit al Societății Academice „România Jună” (Viena) și vicepreședinte al comitetului de conducere al acesteia (1897–1899). La Cernăuți a sprijinit, prin donații, societatea studențească „Junimea”. A fost administrator al pădurilor și domeniilor Fondului bisericesc în Vicovu de Sus, membru al Partidului Creștin Social, apoi al Partidului Național Român. Frațiunea poporală (apărăristă). Deputat al curiei a III-a române în legislatura a XI-a (1911–1914), membru în Comitetul Țării din anul 1911. În Camera legislativă bucovineană a reprezentat frațiunea poporală din Partidul Național Român. A fost ales, la Adunarea Națională din 27 octombrie 1918, membru al Consiliului Național Român și a făcut parte din guvernul provizoriu (secretar de stat la Ministerul Lucrărilor Publice, 1919). A îndeplinit funcția de director general al Fondului bisericesc, director general la firma Holzindustrie A.G. Bucovina și președinte al Casei de Economii din Bucovina. A fost numit lichidator al bunurilor austriece. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. II, p. 540–541; Mihai-Ștefan Ceaușu, *op. cit.*, p. 530–531; Radu Economu, *op. cit.*, p. 141, 151.

³⁵² D.A.D., M.O., nr. 6, 29 iunie 1920, p. 72.

³⁵³ Ilie Moscovici (1885–1943) – membru fondator al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (martie 1893), secretar la P.S.D. (1918–1921) și membru în comitetul executiv până în anul 1938. <http://www.psd.ro/120-de-ani-de-social-democratie/ilie-moscovici-1885-1943> (27 aprilie 2015).

³⁵⁴ În ședința A.D. din 25 iunie 1920, deputatul Ilie Moscovici a afirmat următoarele: „Și pentru că știa, de exemplu, că d-l Toma Ionescu nu putea să reușească nicăieri în țara românească, în Vechiul Regat, s-a gândit să-l trimită într-o colonie. Și, în adevăr, tot regimul care există în regiunile noi este regim de colonie. Acolo sunt legi speciale pentru cetățeni, cetățenii au drepturi speciale pe care nu le au cetățenii din metropolă, drepturi mai mici. [...] Acolo, însă, din nenorocire pentru guvern, este o conștiință cetățenească mai mare decât în Vechiul Regat, pentru că acolo oamenii au avut și mai înainte votul universal [...]. Și d-l dr. Toma Ionescu, care n-a văzut niciodată Vășcăuții, [...] n-avea nicio șansă ca să iasă [...]. Și atunci s-a recurs la ceea ce s-a recurs în multe părți din teritoriul ocupat, la înlăturarea contracandidatului”. D.A.D., M.O., nr. 6, 29 iunie 1920, p. 71.

candidatura d-lui Țurcanovici. [...] Prin urmare, d-lor, vă rog ca să respingeți contestația înaintată și să validați alegerea d-lui Toma Ionescu³⁵⁵.

Ședința A.D. din 26 iunie 1920³⁵⁶

[Comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerea lui Ifrim Popescu ca deputat în circumscripția electorală Rădăuți-oraș, județul Rădăuți]

D-lor deputați, afirmațiile contestatorului nu sunt bazate pe niciun act oficial și nici pe un proces-verbal. Contestația este iscălită numai de d-l candidat rămas în minoritate [Vasile Bodnărescu³⁵⁷] și de doi sau trei alegători, rude ale sale. În ceea ce privește chestia de care a amintit d-l profesor Iorga³⁵⁸, sunt gata să vă dau toate informațiile. D-l Bodnărescu a fost secretar-șef la Interne în guvernul d-lui Nistor și ca atare a fost acela care a trebuit să îngrijească de siguranța și liniștea în țară. Și

³⁵⁵ Toma Ionescu a fost declarat deputat (circumscripția electorală Vășcăuți) în urma validării alegerilor pentru județul Vășcăuți, desfășurate la 3 iunie 1920. La alegeri s-au prezentat patru candidați: Toma Ionescu – 2 659 de voturi; Eudoxie Gribovschi – 1 026 de voturi; Comelie Daneliuc – 516 voturi; Teodosie Mardari – 299 de voturi. Mai mulți alegători din Carapciu, susținuți de către deputații Iosef Ciser, Ilie Moscovici, Iosef Mayer, Eftimiu Gherman, Iuliu Haszkal, Francisc Geistlingher, au cerut invalidarea acestei alegeri, din cauza faptului că Isidor Țurcanovici, membru al Partidului Socialist, candidatul acestora, n-a fost lăsat să candideze, pe motiv că nu este cetățean român și este sub controlul poliției. Acesta a fost ofițer austriac până la prăbușirea Monarhiei austro-ungare, a intrat în serviciul armatei ucrainene și astfel i s-a interzis accesul în Bucovina. În urma votului exprimat, contestația s-a respins și Toma Ionescu a fost validat deputat al circumscripției Vășcăuți. D.A.D., M.O., nr. 6, 29 iunie 1920, p. 71–72.

³⁵⁶ Idem, nr. 7, 30 iunie 1920, p. 93.

³⁵⁷ Vasile Bodnărescu s-a implicat în evenimentele care au dus la unirea Bucovinei cu Regatul României. A fost unul dintre fondatorii publicației „Glasul Bucovinei”, numită astfel la sugestia acestuia; a făcut parte, în calitate de secretar (alături de Radu Sbiera și Laurențiu Tomoioagă), din primul Consiliu Național Român, constituit în urma hotărârilor Adunării Naționale a românilor din Bucovina, convocată la 14/27 octombrie 1918. Vasile Bodnărescu a fost agent diplomatic pe lângă guvernul român, având întrevederi cu regele Ferdinand, Alexandru Marghiloman, Arthur Văitoianu, Ion Cristescu, Ion I. C. Brătianu, I. Gh. Duca, Nicolae Iorga, A. C. Cuza în probleme legate de restabilirea ordinii în Bucovina. A făcut parte din conducerea politico-administrativă a provinciei în prima etapă a administrației românești (ianuarie 1919 – aprilie 1920), fiind numit, de către Ion Nistor, secretar de stat la Interne. A fost membru al Partidului Democrat al Unirii până în iunie 1920, când, alături de alte personalități, și-a anunțat demisia, fiind nemulțumit de modul în care s-a soluționat problema candidaturilor în circumscripția Rădăuți la alegerile din mai 1920. A întemeiat Partidul Țărănesc din Bucovina, care a fuzionat, în iunie 1922, cu Partidul Țărănesc. A fost deputat (circumscripția Marginea, județul Rădăuți) în primul Parlament al României întregite (legislatura 1919–1920). Teodor Balan, *Rolul lui Vasile Bodnărescu în preajma unirii*, Cernăuți, 1938; Doina Alexa, *op. cit.*, p. 198–199; Rodica Iațencu, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă*, în „Analele Bucovinei”, anul IX, nr. 1, 2002, p. 154, 156; anul X, nr. 1, 2003, p. 192.

³⁵⁸ Nicolae Iorga a dat citire următorului document: „Corpul jandarmeriei, batalionul Moldova, compania Rădăuți. Comandantului plutonului de jandarmi Rădăuți, către d-l candidat deputat Bodnărescu în Rădăuți. Binevoiiți a cunoaște că, în baza ordinului general dat de d-l președinte al Comisiei de verificare și descărcare, d-l Dori Popovici, primiți ordin de a nu părăsi orașul Rădăuți, fără de noi ordine și a vă prezenta în cursul fiecărei zile de două ori la reședința acestui pluton. Comandantul jandarmeriei, plutonul Rădăuți, locotenent [Aurel] Țurcan”. D.A.D., M.O., 30 iunie 1920, p. 93.

d-l Bodnărescu a aflat de bine după ce și-a pus candidatura în acest district, câteva zile înainte de alegeri, să ațâțe preoții și învățătorii și să spună, în adevăr, că el are să le spargă capul dacă ei s-ar amesteca și ar face ingerințe în contra alegerii sale și vor vota contra sa. Ba chiar mai mult, a zis chiar în ziua alegerilor că dacă vor vota contra sa, va fi vărsare de sânge. Pe baza acestui fapt, procurorul a ordonat o anchetă la fața locului și a fost ascultat d-l Bodnărescu și agenții săi. D-sa n-a fost numai reținut pe picior liber în acea localitate timp de două ore, până ce s-a terminat ancheta și s-a dresat [întocmit] cuvenitul proces-verbal. Fratele d-lui Bodnărescu, însă, și mai mulți agenți de-ai acestuia au fost arestați pe baza faptelor constatate. Cercetările în chestie sunt în curs.

Nicolae Iorga: Și bătuți?

Aurel Țurcan: Nu, n-au fost bătuți. Acest act, d-lor, este un act de bolșevism [pe] care l-a comis acel domn Bodnărescu, care a avut să păzească liniștea și ordinea. D-l Bodnărescu a candidat în acest district, unde au fost șapte candidați. Și între acești toți șapte candidați, el a întrunit pentru prima dată – căci acolo au fost și alegeri în balotaj – prea puține voturi. A doua oară, d-lor, a întrunit numai o mie și ceva de voturi, pe când contracandidatul său a întrunit peste 3 500 de voturi; va să zică este o diferență cam de 2 400 de voturi. Dacă, într-adevăr, s-au închis câțiva agenți de ai lui, care poate că ar fi votat pentru el, aceasta n-ar fi înrăurit rezultatul alegerilor. Aceasta voiesc să spun și vă rog să validați alegerea d-lui [Ifrim] Popescu și să respingeți această contestație³⁵⁹.

Ședința A.D. din 19 iulie 1921³⁶⁰

[Comunicare pe marginea Proiectului de lege pentru reforma agrară din Bucovina]

D-le președinte, d-lor deputați, scopul reorganizării agriculturii nu poate fi decât, pe de o parte de a asigura agricultorilor o existență omenească și, pe de altă parte, de a obține cu minimul mijloacelor, maximul efectului economic. Cererea justă a țărănimii pentru o dreaptă împărțire a pământului este în Bucovina tot atât de veche ca și în Moldova, din care a fost detrunchiată această parte de țară românească. Imediat după prăbușirea Imperiului Austro-Ungar, aceste tendințe au ieșit mai mult la suprafață și marele nostru patriot Iancu Flondor le-a pus în discuția Consiliului Național, luând astfel primul inițiativa la rezolvarea acestei mari probleme.

³⁵⁹ Ifrim Popescu a fost declarat deputat (circumscripția Rădăuți-oraș) în urma validării alegerilor pentru județul Rădăuți. În circumscripția Rădăuți-oraș s-au prezentat șase candidați: Vasile Bodnărescu – 1 981 de voturi; Ifrim Popescu – 1 132 de voturi; Constantin Nastasi – 453 de voturi; Teofil Simionovici – 431 de voturi; Constantin Brăilean – 104 voturi; Vasile Strătescu – 92 de voturi. Niciunul dintre candidați nu a întrunit majoritatea absolută a voturilor valabile, așa încât s-a declarat balotaj între Vasile Bodnărescu și Ifrim Popescu, noile alegeri având loc la 6 iunie 1920. Acum au fost date 4 670 de voturi, din care 28 au fost anulate, repartizate astfel: Ifrim Popescu – 3 565 de voturi și Vasile Bodnărescu – 1 077 [de] voturi. Vasile Bodnărescu a depus o contestație, care evidențiază fraudele ce s-ar fi comis cu ocazia organizării acestor alegeri, cerându-se invalidarea candidatului ales și instituirea unei anchete parlamentare. Secțiunea a III-a verificatoare, constatând faptul că informațiile prezentate în contestații sunt nefondate, a respins această cerere. D.A.D., M.O., nr. 7, 30 iunie 1920, p. 92–93.

³⁶⁰ Idem, nr. 155, 15 martie 1922, p. 4455–4457.

Adevărat este, însă, că în timpul de peste 150 de ani de dominație străină în Bucovina, altă dezvoltare a luat problema agrară în Bucovina și alta în Vechiul Regat, altul a fost rolul îndeplinit de marii proprietari în Bucovina și alta a fost chemarea marii proprietăți în Vechiul Regat; alta este distribuția proprietății particulare în Bucovina și mult mai favorabilă pentru rezolvarea problemei agrare e cea din Vechiul Regat. Este, deci, de interes ca să fac o scurtă privire retrospectivă asupra dezvoltării agriculturii în acei 150 de ani, pentru ca, în consecință, să dau dovada necesității unei legi agrare aparte pentru Bucovina.

Înainte de ocuparea Bucovinei de către Austria erau în Bucovina numai orașele și Ocolul Câmpulungului Moldovenesc; regalii și numai țăranii din acest din urmă ocol, proprietari liberi, toată cealaltă țară era boierească, țăranul de pe aceste locuri, un fel de arendaș, care în loc de bani în numerar plătea arenda cu zile de lucru, cu o parte anumită a recoltei și unele dări mai mici. În Ocolul Câmpulung, cum am amintit, țăranii erau proprietari liberi. Aici proprietatea mare nu exista, afară de cea a mănăstirilor. Ocolul Câmpulungului era un fel de republică, care se administra chiar deosebit de cealaltă parte a Moldovei. Domnii Moldovei încheiau convenții speciale cu reprezentanții Ocolului Câmpulung, prin care li se recunoșteau locuitorilor drepturile lor. Județul Câmpulung Moldovenesc a rămas până în ziua de astăzi lipsit de proprietatea mare particulară.

Un alt județ lipsit la fel de proprietatea mare particulară este cel al Rădăuților. Și în acest județ proprietatea mare se reduce numai la proprietatea bisericească a mănăstirilor de la Putna și Sucevița și a vechii Episcopii a Rădăuților. În celelalte județe este mai multă sau mai puțină proprietate mare, însă observăm că și aici proprietăți mari, latifundii de zeci de mii de hectare, cum sunt în Vechiul Regat, în Bucovina de lung timp nu mai există. Împărțirea proprietății pământului cultivabil după reformele agrare, care a urmat anului 1848 și asupra căreia voi reveni, a fost în Bucovina până în zilele noastre mai favorabilă pentru țăranime decât în Vechiul Regat, posedând țăranimea 78%, iar proprietatea mare 22% din suprafața totală a pământului cultivabil.

Din această expunere vedeți, d-lor deputați, că în Bucovina distribuția proprietății mari asupra țării nu este favorabilă spre a putea face față cerințelor locale pentru o egală împroprietărire a tuturor locuitorilor din diferitele județe. D-lor deputați, în [ceea] ce privește felul cum au înțeles proprietarii mari în Bucovina să-și împlinescă rolul lor în timpul dominației străine, el a fost mulțumitor. În fruntea tuturor manifestațiilor naționale și a tuturor întreprinderilor și al așezămintelor noastre culturale au fost vechii boieri români. În anii 1848–1863, când am reușit să recâștigăm independența față de învecinata Galiție și autonomia politică a Bucovinei chiar până la unirea săvârșită cu Patria Mamă, multe familii boierești au făcut nu numai jertfe materiale bănești, ci au prestat și o muncă netăgăduită pentru cauza noastră națională.

Dacă noi, românii, în Bucovina ne-am putut consolida în privința națională, aceasta datorim, pe lângă spiritul de conservare al țăranimii noastre românești și caldului sentiment național de care era însuflețită boierimea noastră și nu mai puțin clerului, bisericii noastre care, ajutorată din mijloacele Fondului bisericesc, a avut posibilitatea [de] a-și însuși o cultură mai înaltă, ceea ce a învrednicit-o să însuflețească cu succes creșterea morală și națională a poporului. Noi, prin urmare, din aceste motive, nu putem afla accente de dezaprobare la adresa marii proprietăți de la noi.

D-lor deputați, cu privire la dezvoltarea agriculturii în acei 150 de ani de dominație străină, dați-mi voie să vă arăt, pe baza cifrelor statistice, progresele ce le avem de înregistrat. La încorporarea Bucovinei cu Austria, din suprafața totală de ceva peste un milion de hectare, 475 000 ha erau păduri, 512 000 ha pământ cultivabil și restul pământ neproductiv, adică aproximativ 50% păduri și 50% pământ cultivabil, dintre care, pe timpul acela, abia 8% arătură. După statistica de la anul 1848, a sporit suprafața pământului arabil de la 8% la 17,75%, iar în anul 1910 la 29,60%, adică, în cifră rotundă, 80% din întreaga suprafață a țării. Din anul 1910 până astăzi, s-a sporit din nou pământul arabil pe seama arealului, fânațelor, pășcătoriilor și pădurilor. În 150 de ani, pământul arabil a crescut, deci, de la 8% la 30%.

Este, desigur, de interes să știm care momente au influențat această creștere neobișnuită a pământului cultivabil și, în special, a pământului arabil. Primul eveniment hotărâtor pentru dezvoltarea agriculturii în Bucovina a fost Patentul împărătesc din 17 septembrie 1848, prin care se desființa iobăgia și boierescul³⁶¹; nu mai puțin însemnat a fost și Patentul din 5 iulie 1853 relativ la desființarea și reglementarea servitutelor silvice³⁶². În baza acestor patente se înființează islazuri și păduri comunale, care cuprind aproape a cincea parte din întreaga suprafață a Bucovinei, din care locuitorii țărani trag considerabile foloase și încep a se întări economicște. Prin înființarea hergheliilor statului în Rădăuți, unde s-a făcut totdeauna o economie model, s-a răspândit progres, atât în privința cultivării pământului, cât și a prășilei și cailor în întreaga țară.

Abia după câștigarea independenței politice și economice față de Galiția, Bucovina capătă deplină autonomie și o Dietă provincială. Reprezentanții poporului nostru, aleși în acea Dietă, au înțeles să întărească starea economică a țărănimii prin diferite legiuri. Așa s-a înființat, în anul 1868, o școală secundară agricolă, înzestrată cu un teren de experimentare. Zece ani în urmă, învățătorii pregătiți în străinătate au fost chemați să țină cursuri agricole în comunele și satele noastre, iar

³⁶¹ Pentru a atenua nemulțumirile țăranilor care, în contextul mișcărilor revoluționare din anul 1848, au cerut desființarea boierescului, înlăturarea dăjdiilor, și a prestațiilor, împăratul Ferdinand I a fost nevoit să anunțe faptul că înlăturarea boierescului în districtul Bucovinei se va face începând cu data de 15 mai 1848. Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 376.

³⁶² Unele dintre moșiile Fondului bisericesc au fost expropriate, împreună cu drepturile de servitute, în vederea împroprietăririi țăranilor. Astfel, la împroprietărirea din anul 1848, Fondul a cedat peste 80 000 ha, dar, și după această dată, țăranii au păstrat importante drepturi de servitute asupra pădurilor Fondului, și anume pentru pășunat și scoatere de lemne de foc și construcție. Aceste drepturi au fost reglementate prin Patenta împărătească, emisă la 5 iulie 1853, prin care „se statoresc dispozițiile despre reglementarea și răscumpărarea drepturilor de a tăia lemne, de a paște în pădure și a se bucura de alte produse silvane, precum și a unor drepturi de servitute și de posesiune și folosire comună”. O nouă dispoziție este dată la 30 martie 1857, „pentru alcătuirea arăturilor și pentru prochemările despre răscumpărarea și reglementarea drepturilor și respectiv a sarcinilor pământului celor însemnate în atât înalta Patentă din 5 iulie 1853”. Exercitarea drepturilor de servitute asupra pădurilor Fondului a iscat diferite neajunsuri, privitoare la o gospodărire forestieră rațională, motiv pentru care Fondul a răscumpărat, pe parcursul mai multor decenii, toate aceste drepturi, prin cedarea unei suprafețe de pădure de peste 85 000 ha și a unei sume de bani, astfel încât averea Fondului a fost eliberată de orice fel de sarcini. „Foaia guvernului Țării pentru Ducatul Bucovina”, Bucata IV, Despărțitura II, 17 mai 1859, p. 36; *Originea Fondului bisericesc Român al Bucovinei văzută într-un document de epocă din 1934*, în „Pădurea și viața”, nr. 3-4, 2009; accesat online (6 martie 2014) la adresa [http://www.revistapadurilor.ro/\(16600\)Padurea-si-viata/\(16601\)Padurea-si-viata-numarul-3-4-2009](http://www.revistapadurilor.ro/(16600)Padurea-si-viata/(16601)Padurea-si-viata-numarul-3-4-2009).

în anul 1897 s-au înființat două școli agronomice inferioare, întocmite pentru trebuințele copiilor micilor proprietari, cu un teren de experimentare complet instruit ca fermă model. Scopul școlii era ca absolvenții ei să poată purta de sine stătători o gospodărie țărănească în conformitate cu principiile economice raționale. La anul 1869 s-a înființat așa-numitul Consiliul agricol al Țării Bucovina. Statul și Dieta Bucovinei au pus la dispoziția acestui Consiliu agricol mijloacele materiale pentru introducerea soiurilor bune de vite din străinătate, pentru distribuirea acareturilor și uneltelor moderne agricole, pe care le pune la dispoziția țăranilor pe prețuri reduse. Acest Consiliu agricol a fost în măsură a încuraja, prin subvenții, pomicultura și apicultura între țărani.

În mod foarte favorabil a influențat intensificarea cultivării pământului în Bucovina o politică vamală protecționistă pentru agrarieni, cât și industria agricolă care s-a dezvoltat. Trei fabrici de zahăr pe acest mic teritoriu, mai multe fabrici de bere, de drojdie și îngrășăminte chimice au făcut ca micul proprietar să-și poată valorifica produsele sale agricole pe prețuri ridicate și a intensifica producția. Datorită acestei intensificări a agriculturii, atât starea economică, cât și cea culturală a țăranului s-au dezvoltat mai favorabil la noi decât în Vechiul Regat. Acestea au fost instituțiile care au făcut ca pământul cultivabil și, în special, pământul arabil să sporească în termen de 150 de ani, de la 8% la 30%.

Acum, când e pe cale înfăptuirea reformei agrare pentru Bucovina, mă adresez guvernului cu rugămintea să mențină și să sprijine cu atât mai mult aceste instituții, întrucât ele mai există în scopul unei intensificări și mai mari a economiei țărănești, căci pământul, fără învățătură practică de a-l munci rațional și fără unelte moderne de lucru, ca să poată scoate totul ce pământul e în stare să producă, nu este izvor de bogăție pentru țăran, ci mai degrabă un dușman al lui, care îi înghite fără milă toate energiile, nedându-i în schimb echivalentul potrivit muncii sale.

D-lor deputați, după cum am amintit, repartitia pământului expropriat asupra județelor noastre este nefavorabilă pentru reforma agrară din cauza inegalității ei. Tot așa pământul expropriabil nici pe departe nu ajunge să acopere cerințele după împrumut. În ultimele două decenii s-au parcelat de [câte] diferiți proprietari mari multe mii de hectare. Această acțiune a fost sprijinită de guvernul austriac, care a favorizat colonizarea acestor moșii cu emigranți din Galiția, contribuind astfel la deznaționalizarea comunelor noastre. În total avem 120 000 ha proprietate mare, din care, în baza legii care este în deliberarea d-voastre, aproximativ 80 000 ha este pământ expropriabil. În aceste 80 000 ha este cuprinsă proprietatea Fondului bisericesc, de cam 16 000 ha pământ cultivabil, care se expropriază în totalitate. Față de această suprafață disponibilă, cererile de împrumut sunt foarte mari și ne putem aștepta la un număr de cel puțin 70 000 de cereri. De aici rezultă că nu vom putea face față tuturor cerințelor pentru împrumut.

Ar rămâne, deci, pentru completarea operei împământării, calea colonizării; și nu mai departe decât în județele megieșe din Moldova sunt moșii de zeci de mii de hectare, unde surplusul populației din Bucovina ar putea fi colonizat. Pentru ca ideea colonizării să poată prinde mai bine în spiritul țărânimii, statul, prin organele sale, va trebui să dezvolte o propagandă la sate. Această măsură ar avea urmări favorabile nu numai pentru cei colonizați, dar și pentru regiunile unde vor fi așezați, deoarece sateanul bucovinean va răspândi prin exemplul cel mai bun un sistem mai rațional și

mai intensiv în agricultura. În Bucovina, ca și în tot cuprinsul României Mari, săteanul are tendința de a rămâne la sate, chiar și în condiții defavorabile, pulverizând proprietatea lui prin moșteniri până la suprafețe atât de mici, încât ele nu mai pot susține traiul unei familii. Va fi, deci, de datoria actualului și viitoarelor guverne ale țării noastre de a îngriji pentru evitarea proletarizării țărănimii, pe de o parte prin crearea lotului indivizibil, prevăzut și în acest proiect de lege, pe de altă parte, prin o politică de stat bine definită, care să dea surplusului de populație a satelor noastre posibilitatea de a trăi o viață omenească, îmbrățișând alte meserii. În statul nostru este atâta lipsă de brațe în diferitele industrii și meserii și în comerț, încât aceste elemente scoase din straturile țărănimii pot să fie totdeauna elemente folositoare statului și economiei noastre naționale. Iar acest scop nu se poate atinge decât prin înființarea de școli pentru meserii, școli comerciale și industriale și suntem convinși că jertfele acestea materiale ale statului vor da, în special în Bucovina, rezultatele cele mai îmbucurătoare. Prin o astfel de politică, populația românească va recuceri târgurile și orașele noastre atât de înstrăinate.

Cu aceste observații am terminat și nu-mi rămâne decât să exprim în numele sătenilor bucovineni, pe care am onoarea a-i reprezenta aici, onoratului guvern sentimentele de satisfacție și recunoștință că și proiectul pentru Bucovina a putut primi puterea de lege alături de proiectele agrare pentru celelalte provincii. Vă rog, d-lor deputați, să binevoiți a aproba legea ce este în discuția d-voastră, căci țaranul român nu va uita această binefacere.

17. VASILE UNGUREANU³⁶³

Partidul Democrat al Unirii, circumscripția electorală Ciudei, județul Storozineț

Ședința A.D. din 24 iunie 1920³⁶⁴

[Comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerea deputatului
Modest Cezar Scalat în circumscripția electorală Cuciurul Mare,
județul Cernăuți, depusă de alegătorii din Cuciurul Mare]

D-lor deputați, în circumscripția Cuciurul Mare din județul Cernăuți se face contestație în contra alesului declarat al guvernului. Declar și țin să vă aduc la cunoștință că atât alesul cât și cel căzut [Nicolae Mitencu] au făcut parte și fac și azi parte din partidul la putere, încât nu am niciun interes și nu voi dezvolta nicio patimă în susținerea acestei contestații. Cred că e datoria fiecărui om să-l apere pe cel care se crede nedreptățit și aduce dovada că e nedreptățit. D-lor deputați, e pentru noi interesant ca să știm ce zic deputații din același partid unul despre altul

³⁶³ Vasile Ungureanu – membru al Partidului Democrat al Unirii. A făcut parte din conducerea administrativă a Bucovinei în perioada de după instaurarea guvernului liberal (1922), când au fost reorganizate Secretariatele de Serviciu, iar Ion Nistor a fost numit ministru secretar de stat și membru în Comisia centrală de lichidare și unificare. Radu Economu, *op. cit.*, p. 80.

³⁶⁴ D.A.D., M.O., nr. 5, 27 iunie 1920, p. 48–49.

și cel căzut despre felul cum s-au făcut alegerile la noi în Bucovina. Această contestație a d-lor deputați este iscălită de 4 443 [de] alegători, încât numai prin faptul că peste 4 000 [de] alegători au iscălit o contestație, merită să o băgăm în seamă cel puțin cinci minute.

D-lor deputați, am declarat și mai declar o dată că nu știu care deputat e mai folositor pentru această Cameră, cel picat sau cel ales. Voi arăta din însuși dosarul [contestației]: întâi că picatul face parte din Partidul Poporului, iar cel ales de asemenea și picatul susține și alegătorii, cei 4 443, susțin că cel picat nu numai că face parte din Partidul Poporului, dar mai susțin că în 17 mai a.c. Generalul Averescu... (citește). Generalul Averescu a sprijinit pe Nicolae Mitencu, care este cel picat, pentru Camera Deputaților, fiind el un partizan valoros care, în baza popularității ce o are, se bucură de multă popularitate și se mulțumește cu atât. Va să zică, domnilor deputați, Nicolae Mitencu este un valoros partizan al Partidului Poporului și este unul susținut de cei 4 443 iscăliți, iar Partidul Poporului, secțiunea Cernăuți, adeverește aceasta prin ștampila și iscălitura președintelui. [...]

D-lor deputați, o contestație iscălită de 4 443 [de] alegători nu o putem trata cu atâta ușurință. 4 443 de iscălituri să fie tratate altfel. Ce se zice despre aceste alegeri din Bucovina, nu o zicem noi, cei din opoziție, ci o zice un partizan de la putere: „Față de atâtea abuzuri, siluiri, ilegalități, teroare, fraude și falsuri săvârșite...”. Așa susține un picat de la putere. D-lor deputați, ca să nu mai lungesc vorba și să dau dovezi cum mi se cere. Pot spune că sunt la dosar acte autentice, constatări medicale, de bătăi de jandarmi, de dare afară a bărbaților de încredere. Eu nu voi să susțin pe cel ce a picat, căci pe el îl susțin cele 4 443 de iscălituri. Cerem o anchetă la fața locului în această privință. Deși se poate să fie mai folositor deputatului ales, dar în interesul dreptății și a celor 4 443 de iscălituri, cerem o anchetă la fața locului³⁶⁵.

Ședința A.D. din 25 iunie 1920³⁶⁶

[Comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerile de deputați pentru circumscripția electorală Suceava, județul Suceava]

D-lor deputați, avem o contestație care pretinde că se bazează pe o încălcare de lege. În Bucovina, de data aceasta, a fost o luptă electorală vehementă și, mai cu

³⁶⁵ Modest Cezar Scalat a fost declarat deputat în urma validării alegerilor pentru județul Cernăuți, circumscripția Cuciurul Mare, desfășurate la 27 mai 1920. La alegeri s-au prezentat doi candidați: Modest Cezar Scalat (3 174 de voturi) și Nicolae Mitencu (1 634 de voturi). La dosar a existat o contestație a lui Nicolae Mitencu, adresată Biroului electoral, prin care sesizează disfuncționalități în procesul electoral. De asemenea, Alexandru Averescu a primit un protest, semnat de către 4 443 alegători, membri ai Partidului Poporului, care declară că se retrag din partid dacă este validată alegerea lui Modest Cezar Scalat. Contestația este semnată de Vasile Ungureanu, T. Mureșianu, Vasile V. Haneș, Al. Mășătescu, Florian Christescu, N. Buțureanu ș.a. Secțiunea I verificatoare a respins aceste contestații, iar în ședința A.D. din 25 iunie 1920, prin vot, s-a respins contestația privitoare la alegerea lui Modest Cezar Scalat. D.A.D., M.O., nr. 5, 27 iunie 1920, p. 47–49; vezi și interpelarea lui Modest Cezar Scalat, în ședința A.D. din 24 iunie 1920.

³⁶⁶ D.A.D., M.O., nr. 6, 29 iunie 1920, p. 72–73.

seamă, în județul Suceava³⁶⁷, unde a candidat un partizan al Partidului Poporului și un partizan din opoziție (Partidul [Democrat al] Unirii). D-lor deputați, ca să fim mai cunoscători de cauză, vă rog să-mi acordați câteva minute ca să trag o linie de deosebire între legea electorală de aici și cea de la noi, din Bucovina. [...] D-lor, eu nu am de gând să vă explic legea, să-mi dați voie, însă, să susțin o contestație. Și nu cred că cineva din majoritate aduce vreun serviciu celui contestat prin întreruperi, mai ales că am de gând să spun de zece ori mai puțin decât ce a fost în Bucovina. Alegerile din Regat sunt prezidate de [căt-re] un judecător, va să zică un bărbat cu oarecare răspundere morală cel puțin, pe când la noi alegerile sunt prezidate de o unealtă a guvernului, și anume președintele Comisiei electorale, care poate să fie orice om din comună, fie analfabet sau nu. Pe lângă el mai este un comisar electoral, care întotdeauna este numit de [căt-re] guvernul care este la putere. Și eu nu vorbesc numai de acest guvern, ci de toate guvernele care se perindă în Bucovina și siluiesc voința poporului. Acești comisari electorali care cutreieră comunele cu o cheie a secretului electoral în buzunar sunt oameni fără nicio răspundere morală și de multe ori nu știu dacă aș risca să-i împrumut cu 20 de lei. Sunt departe de a zice că guvernul cunoaște ceea ce fac acești comisari și nici despre candidații guvernului nu cutez să zic că este cu voia lor [ca] să se facă asemenea abuzuri, dar oamenii care nu au nicio responsabilitate caută să-și câștige oarecare favoruri, ca să aibă căruia se închina mai cu succes; ei singuri fac încălcări de lege și eu sunt dator oricine ar încălca legea să o susțin în contra celui care a călcat-o. Prin urmare, când în Regat avem un om cu mare răspundere morală care prezidează alegerile, candidatul din opoziție are un refugiu și un scut contra încălcărilor de lege. Comisiile electorale din Bucovina, însă, nu au nicio răspundere, comisarul ține la discreția lui pe oricare candidat din opoziție. Care este calea pe care să se refugieze un candidat din opoziție? Singurul for în primă și ultimă instanță este această Adunare. Dacă nici aici nu ne dați voie să ne susținem drepturile noastre, atunci trebuie să mergem cu toții acasă.

D-lor deputați, este adevărat că legea noastră din Bucovina este inferioară legii de aici; dar legea este lege, ea este a noastră și pretind și cred că sunt în asentimentul d-voastre, al tuturor, că în Bucovina trebuie să fie respectată, așa bună rea cum e, chiar numai pentru faptul că este a noastră. Dar, să nu vă rețin, să vin la dovezi. Contestatorii pretind, și sunt dovezi de ajuns, că armata s-a amestecat la aceste alegeri. D-lor deputați, nu cred că se va găsi cineva dintre d-voastre ca să nu-mi dea dreptate, când, mai ales în Bucovina, și cred că și d-voastre știți, să nu-mi dea dreptate când protestez cu energie contra amestecului armatei în chestiuni electorale. Armata este a țării și nu a unui partid politic, oricare ar fi acela. Armata în Bucovina are nevoie să fie iubită de toți, mai ales, la hotarele unde ne găsim noi. Și în Bucovina, d-lor, s-au folosit de armată mai ales aceia care au urât-o îndeajuns

³⁶⁷ La alegerile desfășurate în circumscripția electorală Suceava s-au prezentat trei candidați: Eusebie Popovici – 4 335 de voturi; Filaret Doboș – 2 073 de voturi; Ion C. Brătianu – 671 de voturi. Dintre aceștia, Eusebie Popovici a întrunit majoritatea absolută. La dosarul acestor alegeri au existat două contestații: una semnată de către Filaret Doboș, Teodor Codici și Nicolae Mitrofan și cealaltă de către Vasili Clipa și Sava Lungu. Contestațiile au fost respinse de Secțiunea a III-a verificatoare, însă, conform Regulamentului A.D., s-a cerut vot nominal pentru soluționarea acestora. În urma respingerii contestațiilor, Eusebie Popovici a fost declarat deputat al județului Suceava. D.A.D., M.O., nr. 6, 29 iunie 1920, p. 73, 74.

și nu trebuie ca și noi, care am iubit-o, să câștigăm oarecare resentimente față de armată pentru faptul că se amestecă în chestiuni electorale. Feciorii Bucovinei îi dăm bucuroși pentru armată și cu cea mai mare plăcere, dar pentru țară, nu pentru un partid politic. Să trecem la articole. Art. 63 din legea noastră, așa cum o avem, zice: „Bărbații din Comisie vor fi aleși...” (citește). Acest articol, d-lor, a fost călcat în picioare și nu a fost observat de nicio Comisie electorală. Dovezi sunt de ajuns, dosarul este aici, cine e de bună credință și voiește să se încredințeze, iată-l! Art. 81 zice: „Un număr suficient de buletine se va tipări pentru circumscripțiile electorale...” (citește). Buletinele au fost suficiente numai pentru candidații guvernului, iar pentru candidații opoziției la nicio secțiune electorală nu au ajuns. Dovezi sunt aici de ajuns. Art. 90 zice: „Exercitarea drepturilor bărbaților de încredere...” (citește). Bărbații de încredere din aceste comisii electorale au fost dați afară de jandarmi, nu au fost admiși ca să controleze, să fie măcar de față la despuierea scrutinului. Dovezi sunt sute. Mărturiile sunt aci de față.

O voce: La noi i-a și bătut!

Vasile Ungureanu: Și la noi i-a bătut. Art. 93 din lege pretinde că votul este secret. La noi nu a fost secret. Și zice legea: „Nicio instrucțiune judiciară nu poate să descopere secretul votului” și atunci cum poate un agent electoral, zic, fără știința guvernului și poate fără știința candidatului, ori un comisar electoral să deschidă plicul în sală, să scoată buletinele verzi ori cele galbene și să pună pe acela care-i place lui. Iar art. 97 spune: „Localul de izolare trebuie să fie fără control”. În multe comune nici nu au fost localuri de izolare, pentru numele lui Dumnezeu, d-lor! Dar eu știu, d-lor, soarta contestației de aici; și mai știu că, dacă se respinge această contestație, nu se respinge contestația, ci se votează direct desființarea acestor articole. Și dacă credeți de cuviință ca să desființați articolele esențiale din legea noastră electorală, eu aș crede de cuviință să punem la vot azi desființarea legii noastre electorale; iar părerea mea personală este: decât să avem o lege ca s-o călcăm fiecare în picioare, mai bine să nu avem nicio lege, ca să nu călcăm legea în picioare.

[Răspunsul lui Alexandru Averescu, președintele Consiliului de Miniștri și ministru de Interne]

D-lor deputați, cred de a mea datorie să relev două lucruri din cuvântarea oratorului precedent. D-sa a vorbit de defectuositatea legii electorale din Bucovina și cu mare dreptate. Când am venit la guvern, după ce s-a dizolvat Parlamentul, am pus chestiunea dacă legile electorale nu trebuiau să fie unificate într-una singură, astfel că alegerile să se facă în mod uniform, în tot cuprinsul României Mari. Obiecții foarte serioase au fost ridicate din teritoriile alipite, în contra dorinței noastre și am fost obligați să menținem legile cu defectuositățile lor. Asupra acestui lucru pot să vă spun un detaliu, care pe d-voastre nu vă interesează, dar care vă pune în evidență că ceea ce afirm acum este adevărat. Aveam relații de amicitie politică cu d-l Flondor³⁶⁸;

³⁶⁸ Iancu Flondor (1865–1924) a urmat cursuri juridice, obținând licența și doctoratul în drept la Viena (1894). Militând pentru ideea națională, s-a implicat activ în viața politică, devenind președintele Partidului Național din Bucovina (1892). Din anul 1900, a întemeiat Partidul Național Poporal, care a fuzionat cu Partidul Național în anul 1902. Peste șase ani a înființat Partidul Creștin

după demisionarea d-lui Nistor³⁶⁹ din guvern, era natural să mă adresez d-lui Flondor și d-l Flondor mi-a pus ca [și] condiție, nu pentru a intra în guvern, dar pentru a merge în politică alături cu guvernul, să modificăm legea electorală din Bucovina. Dar fiindcă din cauza hotărârii deja luată, ne găseam în imposibilitate de a mai modifica legea, am trebuit să mă despart cu mare părere de rău de d-l Flondor și, țineți seama, că mai toți candidații Partidului Poporului din Bucovina erau vechi partizani ai d-lui Flondor. Prin urmare, legea dacă a fost menținută în Bucovina, nu a fost ca să ne folosească nouă, căci tocmai candidații noștri erau adversarii cei mai ireductibili ai legii electorale din Bucovina, iar apărătorii ei erau adversarii noștri politici.

Ședința A.D. din 26 iunie 1920³⁷⁰

[Comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerea lui Ifrim Popescu ca deputat în circumscripția Rădăuți-oraș, județul Rădăuți]

D-le președinte, onorată Cameră, d-lor deputați, am început să mă conving că a susține ori a combate o contestație este a pierde în zadar timpul. [...]. Vă rog

Social Român. În anul 1918, a condus acțiunea națională pentru unirea Bucovinei cu România, fiind președintele Constituantei care, la 27 octombrie 1918, a proclamat autodeterminarea românilor din Bucovina. A fost șef al guvernului provizoriu (din 12 noiembrie 1918) și ministru delegat cu administrarea Bucovinei cu reședința la Cernăuți (din 4 ianuarie 1919). În aprilie 1919, a demisionat din această funcție, devenind, pentru scurt timp, membru al Partidului Poporului, iar în iunie 1920 s-a retras din viața politică. Vlad Gafița, *Iancu Flondor (1865–1924) și mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Iași, Editura Junimea, 2008; Ștefan Purici, *Iancu Flondor (1865–1924). O viață în slujba dreptății*, în „Codrul Cosminului” (Suceava), s.n., nr. 10, 2004, p. 259–270.

³⁶⁹ Autor a peste 300 de lucrări, studii și articole pe teme istorice, Ion Nistor (1876–1962) a urmat școala primară în comuna natală și apoi la Rădăuți. În perioada 1889–1897, și-a continuat studiile la Liceul german din Rădăuți. În anul 1897, a început studiile universitare la Cernăuți, urmând Facultatea de Filozofie. Ca student, a fost președintele societății „Junimea”. După absolvirea facultății a fost numit profesor de istorie și geografie la Liceul din Suceava, iar din anul 1905 a ocupat aceeași catedră la Liceul Real din Cernăuți. A fost editor și redactor responsabil al revistei „Junimea literară” (apărută în perioadele: 1904–1914; 1925–1939). După obținerea doctoratului în istorie, cu teza *Pretențiile moldovenești asupra Pocușiei* (1909), a fost profesor la Universitatea din Cernăuți, din anul 1912, la catedra nou înființată de Istorie a Europei sud-estice, cu accent deosebit pe reconsiderarea istoriei românești. În anul 1911, a fost ales membru corespondent al Academiei Române; din 1915, a fost membru titular, iar în perioada 1929–1932 a fost președintele Secțiunii Istorice a Academiei Române. A fost îndepărtat din Academia Română în anul 1948 și repus în drepturi, ca membru titular, în anul 1990. În timpul Primului Război Mondial s-a refugiat, împreună cu familia, în România, contribuind la organizarea refugiaților bucovineni și militând pentru revenirea Bucovinei la România. În perioada interbelică a fost implicat activ în viața politică și culturală a provinciei. A făcut parte din guvernele de la București, în calitate de ministru secretar de stat pentru Bucovina, ministrul Lucrărilor Publice, ministru al Muncii, ministru al Cultelor și Artelor. După 1918, și-a continuat activitatea la Universitatea din Cernăuți, al cărei prim rector a fost după organizarea acesteia pe baze românești, a înființat, la Cernăuți, Institutul de Istorie și Limbă și a condus publicațiile „Junimea literară” și „Codrul Cosminului”. Între anii 1940 și 1941, a fost profesor la Facultatea de Istorie a Universității din București, iar în perioada 1945–1948 a fost directorul bibliotecii Academiei Române. A fost arestat și trimis în Penitenciarul Sighet, fără a fi judecat și condamnat (1950–1955). Este autorul unor *Amintiri din închisoare*, publicate postum, în 2001 și 2003. Doina Alexa, *op. cit.*; Dorina N. Rusu, *op. cit.*, p. 591–592.

³⁷⁰ D.A.D., M.O., nr. 7, 30 iunie 1920, p. 92–93.

să-mi dați voie: între a pierde timpul în zadar și a face lumină într-o chestiune este mare deosebire. Eu țin să fac lumină. [...] Voi fi drept și voi căuta să împac două lucruri: și lumină să fac și să nu pierd timp mult. [...] Această contestație este bazată pe un act de mare nedreptate. [...] D-lor deputați, această contestație conține și aceleași motive ca și cele citite înainte de amiază. Am citit motivele înainte de amiază și, în înșurirea lor, la votare nu a avut niciun noroc. Să înșir și acum, după amiază, aceleași motive, se înțelege că voi avea același noroc. Dar, domnilor deputați, este un motiv. Nu vă supărați pe mine. Mai este un motiv în această contestație care nu a fost adus înainte de amiază, este vorba de o arestare sau de o confirmare ce i s-a făcut candidatului. Înainte de amiază și după amiază era vorba de arestarea nu știu cui și nu știu pentru ce. Domnilor deputați, aici nu e vorba de o arestare a unui cetățean român de altă naționalitate, de altă profesiune politică, aici e vorba de arestarea unui candidat independent, de naționalitate română, cetățean român, în România Mare, pentru a-l opri de la drepturile lui de cetățean.

D-lor deputați, sunt, în adevăr, greu lovit și în sufletul meu se face o contradicție mare între cele ce aud de pe banca ministerială din gura d-lui ministru președinte și între faptele care se petrec la noi. Eu cred ca d-l ministru președinte nu știe ce se petrece la noi. Domnilor deputați, a fi arestat în Bucovina, mai ales astăzi, în România Mare, numai pentru motivul că e candidat, eu cred că e un atentat la libertatea omului și o rușine pentru statul român. Ordinul autentic de arestare se află la d-l profesor Iorga, dacă va avea bunătatea îl va citi.

Nicolae Iorga: Deoarece dumnealui s-a dat jos de la tribună, să-mi dați voie să-l citesc eu, e foarte interesant și foarte scurt: „Corpul jandarmeriei, batalionul Moldova, compania Rădăuți. Comandantului plutonului de jandarmi Rădăuți, către d-l candidat deputat Bodnărescu în Rădăuți. Binevoiti a cunoaște că, în baza ordinului general dat de d-l președinte al Comisiei de verificare și descărcare, d-l Dori Popovici, primiți ordin de a nu părăsi orașul Rădăuți, fără de noi ordine și a vă prezenta în cursul fiecărei zile de două ori la reședința acestui pluton. Comandantul jandarmeriei, plutonul Rădăuți, locotenent Țurcan [...]”.

Sedința A.D. din 28 iunie 1920³⁷¹

[Comunicare pe marginea contestației referitoare la alegerile
din circumscripția Storojineț, județul Storojineț]

D-lor deputați, în circumscripția Storojineț din Bucovina n-am avut nici în timpul austrieilor un deputat de națiune străină. Stăpânirea din Bucovina la aceste alegeri a pactat cu naționalitățile din această țară. S-a făcut o greșală în repartizarea acestor mandate, guvernul dând un mandat unui străin în circumscripția Storojineț. Cred că și candidatul a făcut o greșală primind acest mandat de la stăpânirea din Bucovina, tocmai în această circumscripție unde nici în timpul austrieilor n-a fost un deputat de naționalitate străină, dat fiind că nici candidatul nu se poate înțelege cu alegătorii săi și nici alegătorii nu pot să fie mulțumiți cu un candidat care nu știe

³⁷¹ Idem, nr. 8, 1 iulie 1920, p. 105.

să vorbească limba lor. D-lor deputați, sunt momente în viața omului când [acesta] este silit să-și exprime dreptul la existență și aceste momente se repetă și în viața popoarelor. Acesta este cazul la noi.

D-lor deputați, alegătorii din circumscripția Storojineț astăzi sunt puși la încercare înaintea d-voastră, ca să afirme dreptul lor la existență națională, iar fiindu-le lor impus un candidat de națiune străină, ar însemna ca acest ținut să fie...

O voce: Cum străină?

Vasile Ungureanu: De națiune străină și cetățean român. [...] D-lor deputați, fiind guvernul silit, dându-și cuvântul față de naționalitățile din Bucovina să-l scoată numaidecât, este de [la] sine înțeles că a trebuit să recurgă la orice mijloc ca să-l scoată și atunci candidatul român, d-l Aurel Morariu, a trebui să pice. D-lor deputați, sunt atâtea dovezi la dosar. Toți comisarii electorali care, în timpul războiului, au fost în majoritate confidenți străini, fiindcă d-l Morariu a fost în Regat, acești comisari de [la] sine înțeles că nu aveau simpatii față de acest om și căutau numaidecât să pice. Iar în Comisia electorală Storojineț s-au găsit la scrutin mai multe plicuri în care erau câte zece, câte mai multe buletine de ale d-lui dr. [Alfred] Kohlruss. Protestând bărbații de încredere, s-au luat în seamă și, cu toate că buletinele au fost mai numeroase decât plicurile, totuși, votul s-a declarat legal. Știu că toate aceste motive vor fi respinse, un motiv, însă, cred că nu-l puteți respinge. Agenții electorali ai d-lui dr. Kohlruss au făcut agitații prin populația din acest județ, anume că școlile românești vor fi schimbate în școli rusești. Dacă d-voastră veți admite și acest caz, dacă veți consfinți ca noi să ne suprimăm dreptul nostru de vot național în acest județ, atunci vă rog să-l consfințiți, însă vă repet că nici pe timpul Austriei n-am avut un deputat străin în acest județ și cred că nici în timpul României Mari nu trebuie să fie acest lucru. Ori d-voastră veți zice că poporul acesta nu are nicio conștiință națională, ori veți trebui să confirmați că, în adevăr, s-a comis o ilegalitate ca să poată ieși un deputat de asemenea naționalitate³⁷².

[Declarația lui Nicolae Iorga]

D-le președinte, ar fi de spus un cuvânt, ca să nu creadă d-l dr. Kohlruss că protestarea se îndreaptă împotriva d-sale. Dumnealui este vicepreședinte al Partidului German din Parlamentul român, noi avem toată considerația pentru dumnealui, însă socotim că a fost servit greșit. Dumnealui poate că trebuia să fie ales într-un cerc în care cea mai mare parte din[tre] alegători să fie germani. În loc de aceasta, s-a creat superficial un cerc pentru dumnealui, din fragmente de cercuri românești și în felul acesta evident s-a adus o gravă jignire alegătorilor români, pe lângă [faptul] că administrația a făcut acolo ceea ce a făcut mai pretutindeni. Prin

³⁷² În circumscripția Storojineț, județul Storojineț au candidat: Alfred Kohlruss (3 028 de voturi), Aurel Morariu (1 873 de voturi), Florea Lupu (472 de voturi). În legătură cu desfășurarea acestor alegeri s-au depus două contestații, pe marginea cărora au făcut interpelări Vasile Ungureanu, Dorimedont Popovici și Nicolae Iorga. În urma respingerii acestor contestații, Alfred Kohlruss a fost declarat deputat al județului Storojineț, circumscripția Storojineț. D.A.D., M.O., nr. 8, 1 iulie 1920, p. 104-105.

urmare, d-sa nu este responsabil nici pentru cercul unde a fost pus când i s-a propus candidatura și, mai ales, nu pentru procedeele incalificabile care s-au întrebunțat și acolo ca pretutindeni aiurea. Aceasta am ținut să declar.

Ședința A.D. din 16 iulie 1920³⁷³

[Comunicare pe marginea proiectului de răspuns al A.D.
la Mesajul Tronului]

D-lor președinte, d-lor deputați, declar că vorbesc în numele Partidului Democrat al Unirii din Bucovina. Am auzit și am citit proiectul de răspuns la Mesaj, venit din partea majorității. Declar că poporul bucovinean, în [ceea] ce privește Tronul și Dinastia, e mândru că se găsește astăzi sub conducerea unui rege român. Poporul bucovinean a iubit împărați și împărătese, dar i-a iubit din silă și de frică, după cum copilul iubește pe mama lui vitregă de furia tatălui tiran. Poporul bucovinean vede în Tron și Dinastie putere, adevăr și dreptate. În ceea ce privește armata, d-lor deputați, poporul bucovinean a știut să-și facă totdeauna datoria militară și a fost totdeauna la înălțimea chemării, o mână de oameni, dar această mână de oameni e și o mână de soldați viteji. Poporul bucovinean a luptat vitejește la Königraetz, în Bosnia, în Războiul Mondial, la Ravuruska [Rava-Ruska, astăzi oraș în Ucraina], Halici [astăzi oraș în Ucraina], Ivangorod [astăzi oraș în Federația Rusă, regiunea Leningrad], unde regimentele bucovinene au dat dovadă de un adevărat eroism. Și pe frontul românesc, în armata Regatului, au luptat tineri voluntari ofițeri, care au murit la Neajlov, la Mărășești și Oituz, cum a fost tânărul Luția, Grămadă, Turtureanu³⁷⁴. Acest popor bucovinean a avut fericirea să stropească cu sângele lui steagul Unirii și să conlucreze și el pentru marele act pe care l-a așteptat așa de mult întregul neam românesc. Încât, d-lor, asupra acestor două pasaje din proiectul de răspuns la Mesaj, asupra Tronului și armatei, poporul bucovinean se închină, și se închină cu toată sinceritatea și din convingere.

În celelalte chestiuni, să ne fie îngăduit să avem alte păreri. În Bucovina s-a făcut unirea după cum știți că s-a făcut. Acest mare act al Unirii a întunecat celelalte chestiuni de ordin economic. Și suferințele noastre, necazurile noastre,

³⁷³ Idem, nr. 22, 20 iulie 1920, p. 357–361.

³⁷⁴ Lascăr Luția (1895–1916) – publicist și traducător. Colaborează la publicațiile „Luceafărul”, „Tribuna”, „Românul”, „Epoca”, „Neamul românesc”, „Viața Nouă”, „Viitorul”. După izbucnirea Primului Război Mondial, a trecut clandestin în România și s-a înrolat ca voluntar în armata română. A murit în luptele de la Neajlov. Ion Grămadă (1886–1917) – istoric și prozator. Și-a făcut studiile superioare la Cernăuți (Facultatea de Litere) și Viena. A fost membru al societății „România Jună”, redactor al publicațiilor „Românul” și „Viața Nouă”; a colaborat la „Deutsches Volksblatt” și „Dimineața”. A fost profesor la Liceul german din Cernăuți. A avut contribuții la cercetarea operei lui Eminescu (Mihai Eminescu, 1914), este autorul unei monografii despre societatea „România Jună” și al unor nuvele, schițe și eseuri despre viața țaranului român. S-a înrolat voluntar în armata română (comandant de pluton în Regimentul 8 Vânători) și a murit în luptele de la Cireșoia. În rândul eroilor neamului sunt înscrise și numele altor bucovineni: Teodor Turtureanu, Iustin Breabăn, Ambrozie Micuțariu, Silvestru Micuțariu, Dumitru Mihalaș, Vasile Popescu. Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, vol. I, p. 443–444, 651.

s-au spălat cu lacrimi de bucurie, vărsate de toți când jucam *Hora Unirii*, în Piața Cernăuților. A doua zi, însă, a țâșnit în mintea fiecăruia întrebarea ce este cu chestiunea economică a poporului întreg și a celui bucovinean în special. Știți cu toții că cea mai mare propagandă contra regatului românesc s-a făcut pe două motive: motivul economic și chestiunea naționalităților. Chestiunea naționalităților din regatul nostru a fost prea mult trâmbițată în toată lumea și prea mult exploataată, atât în țările vrăjmașe, cât și cele aliatale. Naționalitățile din Vechiul Regat n-au fost așa de nedreptățite și obișnuite după cum, cu rea credință și cu interes, s-a trâmbițat în toată lumea. Eu nu am văzut pe nimeni venind din vreo țară învecinată, ori de care naționalitate ar fi fost acela, ca să-și cheltuiască milioanele lui aici și apoi să se întoarcă sărac îndărăt. Dar am văzut o mulțime de oameni de altă naționalitate, venind săraci în Regatul nostru, făcând milioane și ducându-se îndărăt. Dacă ar fi fost așa de rău la noi, atunci n-ar fi venit atâția oameni de naționalitate străină în Regat, și poate că mai bine ar fi făcut. Încât se vede că propaganda care s-a făcut pe această chestiune nu a fost destul de îndreptățită, fiind ea mai mult un mijloc de agitație contra statului. Răspândite pe întreaga suprafață a Regatului, aceste naționalități s-au împărțit în două clase, ca și întreg poporul românesc, bogați și sărmani. Naționalitățile sărmene, firește, sufereau alături de poporul nostru sărman; dar bogații acestor naționalități trăiau ca și bogații noștri, ba mai bine, pentru că știau să ne exploateze pe toate căile noastre economice, fără să întindă mâna de ajutor fraților lor, care sufereau în mizerie. Precum și ai noștri, cei avuți, rar întindeau mâna de ajutor celor sărmani, nu din răutate, ci din lipsa concepției adevărat democratică. Dacă voi fi întrebat de ce poporul nostru a urât pe celelalte naționalități din sânul lui, voi răspunde că oricare popor își urăște paraziții, ori de care naționalitate ar fi ei. Noi avem paraziți de naționalitate română și-i urâm nici mai mult nici mai puțin decât pe cei de alte naționalități. Dar nu i-a trecut nimănui prin minte să-l nedreptățească pe altul pentru simpla greșeală că s-a născut, bunăoară, neamț și nu român. Cred că am dovedit că nu națiunea și nici confesiunea a fost pricina antipatiei care s-a pronunțat între poporul nostru și celelalte naționalități de la noi. Oricât ne-am fi dat noi silință să dovedim lucrul acesta în Bucovina, n-am putut. Se credea, se voia a crede că în Regat e bun de mâncat fiecare care nu-i român și creștin. Și de aceea am suferit noi foarte mult. Am fost închiși, am fost batjocoriți și spânzurați. Poporul nostru, însă, este nobil. După ce a învins, ca fiecare învingător nobil, tratează pe învins de la egal la egal. E adevărat că au fost dușmării cât au fost lupte, dar după învingere și unire suntem egali cu toții, toate naționalitățile sunt deopotrivă, așa încât această chestiune s-a încheiat și în Regat și în Bucovina.

Vine acum chestiunea economică. Se înțelege că reformele mari sociale nu au nevoie numai și numai de un guvern care să spună că va legifera. Guvernul are, însă, și nevoie de încrederea poporului. Poporul trebuie să aibă încredere în cea stăpânire, că, în adevăr, dânsa va face așa cum spune. Această încredere nu se face cu poruncă și această încredere trebuie cultivată din bună vreme, ca poporul care așteaptă să zică aceasta este care are să mă ducă la bine. La cârma Bucovinei era atunci d-l [Iancu] Flondor, se crease o atmosferă foarte nedreaptă, căci o mulțime de țărani din Bucovina, în lipsă de pământ și de mijloace de existență, treceau înainte de război în Regat, unde își puteau câștiga pâine și se întorceau îndărăt.

Acești țărani aveau o concepție foarte greșită în ceea ce privește starea economică a țăranului de aici. În Bucovina, în timpul războiului, spiritele au fost înveninate de rău voitori, care spuneau că în Regat este sclavie, că în Regat este robie. Toate acestea și sufletul lor fiind atins de Revoluția rusă și prezența unui mare proprietar la cârma țării, îi făcea pe țărani să nu aibă încredere într-o apropiată îndreptare a lucrurilor.

În afară de aceasta, se crease în Bucovina și o atmosferă de autonomie, îmbrăcată într-un strașnic doliu, după vrednica și iubita Austrie. Începuse a se tâlmăci și răstălmăci condițiile de unire. Cât pe ce, din pricina chestiunii economice și [a] atmosferei acesteia de autonomie, era să fie periclitată chestiunea unirii. Atunci poporul bucovinean s-a despărțit în două tabere, tabăra d-lui Flondor, în rândurile căreia erau toți acei cu ideal de autonomie și care spuneau că în Regat nu sunt oameni capabili de a ne conduce, și o a doua tabără, unde era o mână de tineri, strânși în jurul d-lui Nistor, care dorea ca unificarea să se facă pe deplin și fără multă interpretare. În rândurile acestea, d-lor, mă găseam și eu.

În fine, d-lor, s-a schimbat conducerea țării, venind d-l Nistor. Cum s-au făcut alegerile cu d-l Nistor, când partidul acestuia era la putere? Aici țin să intonez un lucru, că alegerile s-au făcut așa cum trebuiau să se facă, ca actul unirii să nu fie stânjenit. Despre libertatea lor știe poporul. Noi am venit aci, adunarea ne-a apreciat. Cum? A[cea]sta, treaba ei. Adunarea a fost dizolvată. Dedesubturile acestor mari chestiuni eu nu le cunosc și nici nu vreau să le apreciez. La dizolvare a venit guvernul d-lui Averescu. Se înțelege, d-lor, că un guvern nou are nevoie de oameni noi. De unde să iei în Bucovina acești oameni noi? Erau ceilalți nemulțumiți, autonomiștii, de cu o zi mai înainte. Guvernul d-lui Averescu avea un principiu, unificarea imediată, și mă mir de o metamorfoză pe care n-am găsit-o la nicio insectă, așa de repede, din autonomiștii de ieri au ieșit unificatorii imediați de astăzi. Ne-am găsit înaintea unei stăpâniri aduse de d-l general Averescu în Bucovina. D-lor, nu mă ating de persoane, eu țin să critic un sistem. La începutul acestei stăpâniri am avut nu o stăpânire, ci un interregnum; nu știam nici cine e în adevăr trimis de d-l general Averescu, nici cine o să fie trimis, vedeam că se bat, se sfădesc pe seama d-lui general Averescu vreo patru inși și noi ne duceam în Cernăuți să vedem cine e stăpânul și fiecare îndeosebi spunea că el e fericitul ales al d-lui Averescu, când se întruneau toți la un loc, toți se sfădeau.

A venit, în fine, clarificarea în această chestiune și grija cea dintâi a stăpânirii a fost pregătirea pentru alegeri. Nu mă voi ocupa prea mult nici de aceste alegeri, fiindcă, orice s-ar spune, are să treacă în cadrul exceselor de zel. Întrucât, în adevăr, au fost numai excese de zel, știe poporul de acolo. Țin să intonez un fapt: această stăpânire, văzându-se fără încredere călcând pe un pod moale la alegeri, a pactat cu naționalitățile din Bucovina. Nimic de zis când cineva pactează în fața alegerilor cu naționalitățile pe care le are, dar numai până acolo cât se cuvine acelor naționalități și nu până peste cât li se cuvine acelor naționalități. [...] Pentru că, oricât mi-ar vorbi cineva de păci și tratate, tratatele acele nu pot vedea pieirea mea în stat la mine, ci egalitatea naționalităților cu mine și aceasta o dăm. Dar care tratat spune să aduci în acest Parlament, din 18 deputați câți are Bucovina, numai șapte români și cu mine în opoziție – eu cred că e în defavoarea românilor

din Bucovina și a statului. [...] Și cum s-a făcut acest pact? [...] D-lor deputați, chestiunea naționalităților în Bucovina stă astfel: unii, se înțeleg acei care sunt rău voitori nouă, susțin că poporul român din Bucovina a românizat naționalitățile celelalte. Acesta e un mare neadevăr. Bazat pe istorie și în urma experiențelor noastre de toate zilele, spun că o mulțime de comune unde părinții, moșnegii, vorbesc perfect românește, feciorii, prin intrigile guvernului și [ale] politiciii aduse peste Nistru, nu știu nicio boabă românește. Aceste comune și-au venit azi în firea lor și au declarat: noi suntem români. Stăpânirea de azi a aflat de bine să tragă de urechi toate naționalitățile din Bucovina, să le aducă aminte că sunt naționalități și să le dea o lecție bună ca, în viitor, să nu mai uite ceea ce sunt. [...] Aceasta, d-lor, nu înseamnă pregătire pentru alegeri, ci înseamnă jignire a sentimentelor naționale și a intereselor de stat. Altă armă de propagandă electorală. D-voastră știți că poporul nostru, când se află la o răspântie mare, ca și Hercules la răscruce, avea nevoie de puteri, de brațe, de soldați și atunci și noi, cei din Bucovina, am trecut – nu, d-lor, pentru ca să nu facem armată, armată am făcut în Austria și am făcut și în Regat. Toate tabelele armatei arată că în raport cu populația din Bucovina, noi am dat un contingent foarte mare de ofițeri și de soldați în armata română [Vasile Ungureanu este întrebat de către deputatul Toplicescu în ce armată a fost]. În Regimentul 27 austriac și în Regimentul 29 românesc. Mă învinovați pe mine, d-le deputat din majoritate? Chiar când aș fi eu un păcătos, aceasta nu înseamnă că sângele vărsat la Mărășești și Oituz a fost dezertor. Dacă ar fi murit toți, ați fi fost bucușori că nu are cine să vorbească aici. Dar în care oștire au murit toți soldații, încât să nu rămână niciunul? [...] Prietenii de la Dorohoi, care au suferit și ei, mă știu cât am suferit, și am suferit mult mai mult ca d-voastră pentru unire. Această mână de ofițeri, această mână de soldați – care au trecut să lupte în armata română – au fost intitulați dezertori, pentru că mulți din[tre] candidații partidului nostru erau oameni care au trecut frontiera. Apoi cine putea să susțină unirea mai bine decât acei care au suferit și care au luptat pentru dânsa? Iar nu acei care erau autonomiști. Eu susțin un lucru: nu este dezertor acela care părăsește armata inamică pentru a trece în armata națională, ca să lupte contra inamicului [...].

M. Protopopescu: Se pretinde că d-voastră erați subcomisar în funcțiune în acel timp.

Vasile Ungureanu: Nu-i drept, însă, să fi fost eu orice. Cei ce au murit, au murit pentru țară și unire. Și nu mi s-a spus mie dezertor, ci tuturor. Eu susțin mai mult că dezertor este acela [...] care poate părăsi armata inamică pentru a intra în armata națională și nu o face. Și este un dezertor acela care, în preajma unirii, declară că a fost confidentul lui Czernin³⁷⁵ și toți copiii de suflet ai lui [Eduard] Fischer, care ne-a spânzurat, iar nu noi, care am intrat în armata română [deputatul este întrebat cine este Fischer]. Este conducătorul administrației din Bucovina. [...] Confidentul lui Czernin este d-l Dori Popovici. Dar la urmă, d-lor, eu nu judec oamenii numai după calitățile lor, ci pun în judecată oamenii și după intențiile lor,

³⁷⁵ Ottokar Czernin (1872–1932) – diplomat și om politic austriac; între 1913 și 1916 a fost ambasadorul Austro-Ungariei la București; ministru de Externe al Imperiului Austro-Ungar (1916–1918) în timpul Primului Război Mondial.

pentru că l-a văzut pe Catilina, care era cel mai iscusit tânăr din timpul Romei, cu toate că era foarte depravat. Când a ieșit, însă, fugărit de orațiunea lui Cicerone [...], a luptat pe front și a fost găsit mort cu 12 răni pe piept. Ei bine, dacă aceste răni le-ar fi câștigat pentru patrie și pentru țară, ar fi fost în rândurile celor mai mari eroi, dar le-a câștigat, cu tot eroismul lui, în contra țării. Și atunci, d-lor, cu cât un om este mai iscusit și mai rău, cu atât este mai dăunător intereselor noastre și datoria noastră este să ferim poporul de acești oameni, care la un moment dat pot să devină periculoși.

D-lor, v-am făgăduit și cred că m-am ținut de cuvânt, că nu vă voi ține prea mult cu stăpânirea din Bucovina. Să trec acum asupra stăpânirii adevărate, stăpânirea din București, pentru că stăpânirea din Bucovina este numai cât un capitol, o parte, o filială a stăpânirii acestea. D-lor deputați, duminică, 11 iulie 1920, citesc ziarul „Adevărul” și văd un articol intitulat *Funcționarii noștri*. D-l Constantin Mille scrie un articol de fond inspirat, zice el, de d-l [George] Grigorovici și de d-l Alexandri din Senat. Am văzut de aci exprimându-se părerile d-lor din Basarabia: orice îndoială trebuie să dispară când vorbește Basarabia, mai ales prin d-nii Inculeț³⁷⁶, Pelivan³⁷⁷ și ceilalți, încât ceea ce este acolo nu mă îndoiesc că nu este și mă mir cum de stăpânirea mai stă pe gânduri și nu înfundă pușcăriile cu astfel de funcționari. Să-mi fie însă permis să vorbesc că d-l Constantin Mille este rău inspirat și vorbește un mare neadevăr când vorbește despre Bucovina egal cu Basarabia. El zice că „din Regat s-au trimis în Basarabia și în Bucovina funcționară nărăvași, bețivi, hoți, inconștienți, care s-au năpustit ca lăcustele flămânde asupra acestor provincii”. D-lor, eu trăiesc în Bucovina, dar nu am văzut asemenea funcționari trimiși de aici, „hoți”, „bețivi”, „inconștienți” și țin să protestez în contra d-lui Mille, care scrie un mare neadevăr la adresa guvernului. Mai departe, nu se mulțumește numai cu atât; zice „bătăi”, „schingiuri”, „furtișaguri”, „mite”. D-lor deputați, apoi despre mită poate să aibă dreptate: mita, corupția au devenit o altă natură la noi, încât, când vorbesc despre mită, mi se pare că am zis buna ziua cuiva. Dar celelalte acuzații, „schingiuri și furtișaguri”, aceasta este departe de a se găsi în Bucovina așa de des cum crede dumnealui. D-lor, eu cred că apăr interesele românești. Și, la urma urmelor, declar că nu este adevărat, este absolut inexact. Dacă s-au întâmplat

³⁷⁶ Ion Inculceț (1884–1940) – om politic, membru titular al Academiei Române (1918). A urmat studiile superioare (Facultatea de Fizică și Matematică) la Universitățile din Dorpat (Estonia) și St. Petersburg. A fost fizician la Observatorul Meteorologic, profesor la Școala Reală, Școala Comercială și Gimnaziul de Fete din St. Petersburg. A publicat articole de popularizare a științei și biografii ale unor savanți (Camille Flammarion, Henri Poincaré, P. Lebedev). A fost președinte al Sfatului Țării din Basarabia, calitate în care a militat pentru unirea provinciei cu România. A fost ministru secretar de stat pentru Basarabia, ministru secretar de stat, ministru al Sănătății și Ocrotirii Sociale, ministru de Interne, vicepreședinte la Consiliului de Miniștri. Dorin N. Rusu, *op. cit.*, p. 398.

³⁷⁷ Ioan Gh. Pelivan (1876–1954) – profesor universitar, om politic, militant al mișcării naționale din Basarabia. A absolvit Seminarul Teologic din Chișinău și Facultatea de Drept din Dorpat (Estonia). A fost judecător de ocol la Bălți, delegatul României la Conferința de Pace de la Paris și Geneva, ministru de Externe în Republica Moldova (1918), deputat în Parlamentul României întregite, în mai multe legislaturi. A editat ziarul „La Bessarabie” și a fost autorul unor lucrări despre istoria Basarabiei. A decedat în închisoarea de la Sighet, în anul 1954. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 646; Ion Constantin, Ion Negrei, Gheorghe Negru, *Ioan Pelivan, părinte al mișcării naționale din Basarabia*, cuvânt înainte de Comeliu-Mihail Lungu, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2011.

unde va cazuri mult mai ușoare decât schingiuiți și furțișaguri, au fost sesizați cei în drept și s-a făcut rânduială. Dar nu se poate să vii cu asemenea acuzații! Mai departe: „Dar sunt și alte naționalități care sub austrieci trăiau bine, căci trăiau în legalitate, iar noi avem interesul ca aceste populații să nu regrete”. D-lor, pentru numele lui Dumnezeu! Dar ce să le dăm noi acestor naționalități din Bucovina? Le-am dat tot ce avem noi, am împărțit frățeste, ce să le mai dăm? De ce se mai plânge d-l Constantin Mille în articolul său? [...] Încât până astăzi nimeni din majoritate n-a aflat de bine să protesteze, țin să protestez eu de la această tribună contra acestui neadevăr. D-lor deputați, prin întreruperi nu se continuă lucrul, ci se întrerupe lucrul. Dacă mă întrerupeți, nu folosiți nimic, pentru că eu tot am să spun ceea ce vreau să spun. Acest articol, d-lor, este o intrigă. Tocmai când în Bucovina naționalitățile au fost puse mai sus decât suntem noi, se aduce o acuzație că naționalitățile sunt obijduite [nedreptățite] în Bucovina. Cu toate drepturile, cu tot binele ce îl au, tot țin și aceasta, d-lor, face dovada că oricât i-ai da aceluia care te urăște în suflet, tot este nemulțumit. Iată d-lor protestarea mea în contra d-lui Constantin Mille.

Și acum, d-lor, vorba lui Goethe s-a adevărit astăzi: „Este greu de locuit deasupra omenirii”. Eu țin să constat că situația guvernului astăzi, în greutățile țării, este foarte grea. Dar fiindcă a voit să vină la putere, fiindcă a năzuit să vină și fiindcă a venit așa cum a venit, trebuie să-și ia toate responsabilitățile și noi datori suntem să-i atragem atenția. Ori, la venirea acestui guvern, s-ar fi putut spune, din partea guvernului, cu multă siguranță, vorba lui Ludovic al XIV-lea, că „statul sunt eu”. După alegeri, însă, după ce o opoziție puternică a venit aici, mi se pare că onoratul guvern s-a găsit ca și învățatul englez, care în loc să pună oul la experimentat și să caute orarul, a pus orarul la fiert și a rămas cu oul în mână. Stăpânirea de generali nu este nouă și s-a respectat și în istoria veche și în cea modernă, când generalii victorioși, întorcându-se cu lauri de pe front și cu popularitatea ce au câștigat-o acolo, credeau că, la un moment dat, sunt cei mai chemați să conducă țara în timpuri de restriște. [...] Altceva este popularitatea unui general, popularitate câștigată pe front și altceva este puterea lui de bărbat de stat. Este ușor să câștigi popularitate pe front, mai ales în referințele în care trăia soldatul nostru, ca și țăranul de acasă, unde toate clasele îl obijduiau, și când un general, șeful unui corp de armată, vorbește celui din urmă soldat, este sigur că acel soldat trebuie să-l iubească. [...] D-lor, prin situația sa de general, generalul este departe de popor și acum onoratul guvern își dă silința să fie democrat, iar democrația nu crește de azi pe mâine, democrația trebuie cultivată [...].

Adevărata democrație în această țară a fost cultivată de Partidul Național Democrat și nu de celelalte partide. S-a exprimat ieri cuvântul de la tribună că ura de clasă este rea și păgubitoare; este foarte adevărat că ura de clasă este foarte rea, dar să nu punem cheștiunea așa, că ura este rea, dar noi spunem că ura o avem, și să ne întrebăm ce facem cu ea. Și de ce există ura de clasă? Să nu uităm că presiunea aduce represiunea, căci ura de clasă nu este de astăzi ci este demult, și nu țăranul și muncitorul sunt aceia care vin cu această ură de clasă. Nu, ci ura de clasă era în clasele conducătoare, pe care o aveau asupra țăranilor. [...] Și acum, d-lor, după ce m-ai urât veacuri, să-mi dai voie să te urăsc și eu, dar eu sunt sincer și spun, iată de ce te urăsc. [...] Eu constat că ura de clasă e o boală foarte periculoasă.

dar onoratul guvern e chemat să lecuiască această boală. Și cum poate onoratul guvern să lecuiască această ură de clasă, care poate duce la dezastru? Numai prin legiferări, așa cum cere situația statului nostru. D-lor, d-l ministru de Finanțe [Nicolae Titulescu] a vorbit la adresa ținuturilor alipite ca și la adresa unor copii mai mici. Țin să declar că în [ceea] ce privește Bucovina, nu doresc să fie nici copilul cel mai mic, nici copilul cel mai mare și doresc să fie un copil egal cu ceilalți copii din statul românesc. Noi, d-lor, ne mulțumim și cu mai puțină dragoste, dar dorim mai multă dreptate să se facă. Dragostea să fie în alte domenii, în politică, însă, când e vorba de dreptate nu avem nevoie de multă dragoste. Era vorba de schimbarea coroanelor. Cum a intrat armata română în Bucovina, se știa cam câte coroane erau. Bucovina nu avea prea multe coroane și statele limitrofe au aruncat o mare cantitate de coroane în Bucovina. Dar, în locul coroanelor a trebuit să treacă lei? Leii au venit de la centru și ce este de vină populația din Bucovina să sufere în schimbul coroanelor din cauza leilor, pentru că stăpânirea de la centru nu a pus siguranță la frontieră și au venit oameni care, vânzând leul, s-au făcut milionari. Poporul întreg suferă un schimb dezavantajos, pentru că milionarii și-au dublat milioanele prin această speculă de bani. D-lor, eu nu am pretenția să schimb proiectul, el va fi așa cum l-a întocmit d-l ministru de Finanțe, dar spun ca să se știe că acei țărani, că acei funcționari, că acei muncitori care și-au agonisit cu multă cinste coroanele lor și au ajuns pe timpurile acestea [...] să aibă cinci-șase mii de coroane, sunt nedreptățiți când vor fi siliți să-și schimbe coroanele pe un curs egal cu miliardarii. [...] Dacă nu se va face așa cum bănuiam eu, va fi o mare nedreptate pentru acei care și-au câștigat cu greu coroanele lor.

Vin, d-lor, la legea agrară. Poporul bucovinean așteaptă această lege agrară. Această lege agrară nu are multe legături cu aceea din Regat. Există un Decret-lege care e pus în aplicare³⁷⁸. De ce întârzie onoratul guvern să aducă această reformă agrară? S-a dus la Senat de către noi, dar nu știu care va fi rezultatul. Da, d-lor, am spus că onoratul guvern nu a cultivat în trecut o democrație care să ne garanteze astăzi că va face, în adevăr, legi democratice. Însă, să lăsăm trecutul, renunțăm la el, să vedem prezentul. Să vedem legile care s-au adus. Să vedem spiritul democratic al acestei legi, legea islazurilor. Nu sunt mare economist, am citit această lege și vă spun că nu e decât un capitol din adevărata reformă agrară și nu înțeleg de ce guvernul vine cu un capitol de lege, când trebuia să vină cu o întreagă reformă agrară? Acesta nu este un semn de inspirație democratică, ci este un semn mai mult de demagogie. S-a venit cu biruri pe venit la țărani, s-au pus biruri pe venit la țărani pentru anii 1916, 1917, 1918 și așa mai departe. Vă puteți închipui ce venit au putut să aibă țărani din Bucovina pentru anii 1916, 1917, 1918 și așa mai departe. Și nu a ezitat, d-lor, țărani ca să plătească, a plătit, dacă nu a plătit a fost sechestrat și tot a plătit. Când e vorba de ordin, țărani bucovinean tace și face. Noi, însă, ne întrebăm, această lege este ea o lege democratică? În loc să pună biruri pe milioanele capitaliștilor care, în adevăr, sunt o furătură de la țară și țărani, se pun biruri pe țărani care nu au niciun venit, mai ales în Bucovina și pentru anii trecuți, unde și astăzi toate ogoarele sunt pline de șanțuri și sârmă, și astăzi sate întregi locuiesc în pământ și șoareci. Este a[cea]sta o lege democratică?

³⁷⁸ Decretul-lege nr. 3 871/6 septembrie 1919. Vezi Documentul nr. 2.1.1.

Dar grevele, d-lor? Aceste greve, d-lor, ne arată că, în adevăr, guvernul nu se bucură de încredere mare la muncitori, s-a făcut și o interpelare în această privință, dar n-am văzut să vină guvernul să clarifice. Nu sunt socialist și nu știu cine face grevele, nu-i cunosc. Vreau, însă, să văd situația adevărată în care se găsesc acești funcționari și acești muncitori care se pun în grevă și nu cred că ei urăsc așa de mult țara aceasta, ca să se pună în grevă numai pentru păgubirea ei. Ei trebuie să aibă motive puternice, iar dacă guvernul va arăta că nu-s motive, noi vom dezaproba grevele. Vom putea atunci vedea care sunt adevăratele cauze ale grevelor. Guvernul, însă, nu vine să clarifice, să ne spună ce lefuri au aceștia, câți copii au, dacă, cu ceea ce au, pot acești funcționari sau muncitori trăi cinstit sau nu. Căci dacă au, în adevăr, cu ce trăi, atunci desigur că noi vom trebui să-i condamnăm, întrucât exploatează statul. Până, însă, nu va fi dovedit că au cu ce trăi, suntem în dreptul nostru să credem că ei au dreptate, nu guvernul [...].

Dar chiriile, d-lor? Am fost în oraș și am cercetat în popor, tot poporul, d-lor, așteaptă cu nerăbdare ca guvernul să facă ceva în această chestiune și vede că nu se face. Această înseamnă oare democrație? [...] Nu se aduce o îmbunătățire în ceea ce privește chiriile. [...] De ce să fiu eu exploatat de un mare capitalist, al cărui palat reprezintă astăzi atâtea milioane?

Dar să lăsăm și aceasta. Ce îmbunătățiri oare s-au adus în soarta acestei țări, îmbunătățiri de ordin general, de când onoratul guvern se găsește acolo? Oare îmbunătățire înseamnă aceasta, d-lor, când astăzi putem să zicem, cum zicea un ministru francez înaintea căderii regatului francez: „Sire, poporul mănâncă iarbă”. [...] Oare, d-voastră credeți că poporul nostru mănâncă iarbă? Se înțelege că nu o puteți și d-voastre, care stați în București, poftiți, însă, la țară, în unele părți castraveții n-au înflorit. Țăranul nostru are păpușoi de prășit, cu ce să-l prășească? Cu carne, cu lapte, de unde? El nu are. El trebuie să dea birul, când n-a avut venit de la 1916. Ce are el? El nu are nimic, el trebuie să bage, pe lângă munca lui, acum mai mult decât are să ia la toamnă, în o jumătate de falce [veche unitate de măsură pentru suprafețe agricole, folosită în Moldova, echivalentă cu circa un hectar și jumătate] de porumb, pe care trebuie să o prășească și s-o lucreze atât de greu. Și alta decât legume și mămăligă, de multe ori mucedă, nu are. Și mai puteți spune că situația s-a îmbunătățit la noi? După părerea mea ne găsim în fața unor simptome foarte îngrijorătoare, care fatal premerg zguduirile economice în fiecare stat. Avem, d-lor, de o parte sărăcie neagră, pe de altă parte latifundii. Pe de o parte sărăcie, pe de altă parte corupție și desfrâu. Guvernul nu poate face față; în toate părțile, intervenții de cucoane. D-lor, citiți puțină istorie și veți vedea, oare înainte de decăderea Imperiului Roman nu erau tocmai aceste simptome? Dar înainte de decăderea Regatului francez nu erau aceleași simptome? Dar care sunt cauzele Revoluției rusești, ale stării nenorocite în care se găsește astăzi acest popor? Odată cu desfrăul și urgiile vine și decadența poporului și ruina statului. Dar care sunt, d-lor, măsurile [pe] care le ia guvernul în fața acestor simptome îngrijorătoare? Eu nu văd nimic.

O voce: Dar ați fost la guvern până mai alaltăieri, ce ați făcut? Propuneți d-voastră soluțiile.

Vasile Ungureanu: Țara a mai fost la o strâmtoare mare și cred că economicește se găsește și astăzi într-o strâmtoare tot așa de mare. D-lor, ce a făcut țara când se găsea în acea mare strâmtoare? A făcut apel la sângele poporului și acest sânge a

curs din abundență. Ce trebuie să facă acum guvernul țării, când țara se găsește într-o strâmtoare tot așa de grea? Trebuie să facă apel la milioanele furate de la țară și popor.

Ședința A.D. din 21 august 1920³⁷⁹

[Răspunsuri pentru deputații Constantin Krakalia și Eusebie Popovici]

D-lor deputați, cu ocazia ratificării Tractatului de Pace cu Austria, d-l deputat al Coțmanului, Krakalia, a crezut de cuviință să ceară plebiscit pentru o parte a Bucovinei³⁸⁰. Pentru că nu eram de față atunci, îmi permit, în numele partidului meu, să protestez cu toată hotărârea contra acestei cereri nedreptățite, cu atât mai mult pentru că [și] Conferința de Pace a văzut că dreptatea e de partea noastră și ne-a dat-o.

D-lor deputați, în ședința din 29 iulie, cu ocazia discuției la Mesaj, d-l deputat dr. Eusebie Popovici, vorbind de partidele politice din Bucovina, nu știu intenționat ori ba, nu face destulă deosebire între Partidul Democrat³⁸¹, pe care-l învinovățește de puțin sentiment național și între Partidul Democrat al Unirii³⁸², din care fac parte și eu. Pentru că atunci nu eram de față, aduc acum următoarea clarificare: Partidul Democrat al Unirii nu are nici în clin nici în mână cu Partidul Democrat despre care vorbește oratorul.

Ședința A.D. din 21 decembrie 1920³⁸³

[Interpelare despre activitatea Direcției bunurilor din Cernăuți și situația școlilor]

Am onoarea a anunța onoratului guvern următoarea interpelare. Se știe că Bucovina a fost îndeajuns distrusă de furia războiului. Se știe că gospodăriile țăranilor au fost făcute una cu pământul, iar eu mai știu că toate, aproape toate cererile țăranilor au fost respinse de [către] Direcția bunurilor din Cernăuți, cereri pe care le-au făcut țăranii pentru lemne, ca să-și refacă gospodăriile. În ciuda acestor stări de lucruri, Direcția bunurilor vinde, în 27 noiembrie, peste 30 000 [de] metri cubi lemn de construcție unei firme galițiene, anume Fridman Wilicka, în ocolul silvic Ciudei. Nu crede onor guvern și, mai ales, d-l ministru al [Agriculturii și] Domeniilor [Teodor Cudalbu] să pună capăt acestor vânzări păgubitoare țăranimii? Și unde crede onor guvern să împingă țăranimea atât de răbdătoare? Nu crede onor guvern că ar fi bine să anuleze acest contract încheiat cu Direcția bunurilor? Rog să

³⁷⁹ D.A.D., M.O., nr. 51, 1 septembrie 1920, p. 1206.

³⁸⁰ Vezi interpelarea lui Constantin Krakalia prezentată în ședința A.D. din 12 august 1920.

³⁸¹ Este vorba despre Partidul Conservator Democrat (1908–1922), care a purtat, de-a lungul timpului, mai multe denumiri: Partidul Democrat, Partidul Conservator Naționalist, Partidul Conservator Unionist.

³⁸² Vezi nota 21.

³⁸³ D.A.D., M.O., nr. 14, 24 decembrie 1920, p. 277–278.

se dispună ca să mi se aducă dosarul acestui contract, cu toate actele lui, pentru a-mi dezvolta interpelarea.

Altă interpelare. Am onoarea a pune următoarea întrebare onoratului guvern, în lipsa d-lui ministru al Instrucțiunii [Publice, Petre P. Negulescu]. Știe d-l ministru al Instrucțiunii că în Basarabia bănuie scarlatina și vărsatul între copiii de școală, fără ca medicii să se arate pe la sate? Știe d-l ministru că în județul Storojineț este un revizor școlar care știe să dezlănțuie patimă politică de partid în loc să intervină pentru îngrijirea tineretului? Mai știe d-l ministru că școlile populare se închid din lipsa de combustibil, pentru că organele administrative lasă totul în căra învâțătorilor, iar Direcția fondului avizează lemne școlilor să și le taie singure? Cum să țină învățătorul învățământ, când trebuie să meargă la pădure să taie lemne? Ce măsuri a luat d-l ministru pentru îndreptarea acestei stări de lucruri?

Altă interpelare. Am onoare a ruga să dispuneți să mi se pună la dispoziție un tablou al tuturor acelor care au primit aconturi de la Comisia pentru despăgubiri de război de pe lângă Ministerul de Finanțe. Aceasta pentru că sunt industriași care au rămas fără pâine, neputându-și înjgheba atelierele, fără, însă, ca să poată căpăta măcar un ajutor, cu toate actele judecătorești ce le posed. După citirea aceluși tablou, voi dezvolta interpelarea.

Ședința A.D. din 20 aprilie 1921³⁸⁴

[Comunicare despre aplicarea reformei agrare în Bucovina]

D-le președinte, d-lor deputați, am onoarea a comunica onoratului guvern și Camerei următoarele lucruri în legătură cu reforma agrară din Bucovina.

1) Pământul expropriabil în Bucovina se vinde speculanților în așa măsură încât în multe regiuni din această parte a României reforma agrară nu va găsi nimic de expropriat, iar sârmanii care de atâta vreme și-au pus nădejdea în această reformă în zadar o așteaptă. Comunic onoratei Camere că pe valea Siretului moșiile s-au vândut rând pe rând, așa în Crasna, moșia lui Stârcea, a fost vândută unor evrei veniți acolo din comunele Ciudei, Budeni, Igești Pătrăuți, pe urmă Romanești, Comănești, Ivești și atâtea și atâtea. Țăranii care vin în considerare la împroprietărire n-au bani și privesc strângând din umeri; cei care nu vin în considerare la împroprietărire și sunt mai cu dare de mână sunt speculanți în mod ordinar. Speculanții au agenți care înspăimântă lumea că pământul din satul lor se vinde aiurea dacă nu-l vor cumpăra ei și așa, de frică să nu-l piardă, plătesc câte 18–20 [de] mii [de] lei hectarul. Speculanții fac milioane jupuind prin intimidare poporul în fața organelor administrative, ba cu concursul chiar al unor deputați din majoritate. O plângere sosită la mine din comuna Udești, județul Suceava, spune că d-l deputat Eusebie Popovici s-a transportat cu prefectul județului în comună, fiind de față la încheierea unui astfel de contract, în care se vede că hectarul s-a vândut cu 18 000 [de] lei, iar neguțătorul, d-l Zurcan, un funcționar în concediu, a câștigat peste două milioane.

³⁸⁴ D.A.D., M.O., nr. 89, 6 mai 1921, p. 2038.

2) În al doilea rând aduc la cunoștința Camerei că, în urma unei ordonanțe a Secretariatului nostru de Agricultură, delegații comisiilor agrare au încasat plata pentru pământul arendat înainte, acum, în luna martie. Țăranii sărmani nu au avut banii la termen, că doar de aceea sunt sărmani, pământul a fost dat acelor care au avut bani, pentru că așa spunea ordinul. Vă puteți închipui câți sărmani au rămas fără pământ pentru vara aceasta și câți din[tre] acei cărora nu li se cuvine pământ îl au pentru că au avut bani. Dacă reforma agrară se face numai pentru acei care au bani gata, atunci ar fi bine ca să știe poporul, să nu aștepte până în primăvară când, dacă nu are bani la moment, nu capătă nici pământ.

3) Altceva, d-lor deputați, în legătură cu reforma agrară. Rog să mi se acorde puțină atenție ca să vedeți ce înseamnă reforma agrară în Bucovina. Tot într-o ordonanță a Secretariatului se spune să [se] încaseze circa 26 [de] lei de falce, deosebit de plata pentru măsurătoare. Cum pământurile erau toate măsurate din anii trecuți și cum în ordonanțe [se] spunea să nu se schimbe nimic din ceea ce s-a făcut anul trecut, pământul nu a trebuit măsurat, 26 [de] lei face pentru Bucovina cam două milioane, pe care țaranul le plătește curat de pomană. Ei, d-lor deputați, acestea sunt faptele pe care țara nu le poate înghiți și rog ca onorata Cameră să determine pe onor guvern să facă cercetări asupra celor comunicate pentru liniștirea spiritelor, pentru îndreptățirea celor neîndreptățiți și pentru a pedepsi pe cei care jupuiesc fără milă poporul numai pentru că au nădejde în sprijinul politicianilor. Să înceteze odată vorba că „în România nu există dreptate”, dacă într-adevăr există.

Ședința A.D. din 3 iunie 1921³⁸⁵

[Comunicare despre Proiectul de lege pentru reforma contribuțiilor directe]

D-lor deputați, s-a creat o atmosferă atât de favorabilă a acestui proiect [Proiectul de lege pentru reforma contribuțiilor directe], mai ales după cuvântările de ieri și, în special, după cuvântarea d-lui Iorga, încât s-ar părea că e de nepătrunsă și că în zadar își mai spune cineva cuvântul. E adevărat că prin cuvântarea sa, d-l Iorga a dovedit că țara are nevoie de acest proiect și cred că nu e nimeni care să se mai îndoiască despre necesitatea lui. Având, însă, în vedere situația economică a țării, criza de transporturi, urcarea și scăderea anormală a prețurilor, trebuie să constatăm că sunt unele regiuni din această țară care se găsesc într-o situație economică cu adevărat excepțională, încât ele trebuie să fie luate în considerare la alcătuirea unui astfel de proiect.

De aceea, d-lor deputați, găsesc de cuviință, ca bucovinean, să-mi spun cuvântul pentru că situația de la noi este cu totul alta decât aceea din Muntenia. Mai mult chiar, situația economică în Bucovina este cu totul alta decât aceea de la Dorohoi, care este în neapărată megieșie cu ea. Și este alta situația economică din Bucovina, decât cea de la Hotin, care, iarăși, se găsește la hotarul nostru. La Hotin pot putrezi cerealele, pe când la noi, în Bucovina, ducem nevoie de ele. Legea de față, însă, apasă cu aceeași greutate asupra tuturor regiunilor contribuabile. D-lor deputați,

³⁸⁵ Idem, nr. 109, 24 iunie 1921, p. 2756–2760.

se știe că Bucovina a ieșit economiceste din acest război cât se poate de ruinată. Nu e niciun colț de pământ în Europa, și chiar în lumea întreagă, care să fi fost de atâtea ori încălcat de armatele vrăjmașe cum a fost Bucovina. Vrăjmașe, pentru că niciuna nu venea cu gândul să ne cruțe. După atâtea invazii, în Bucovina a rămas pământul răscolit de explozibile ori acoperit cu sârmă ghimpată. Cele mai multe biserici și școli sunt dărâmate, încât nu se poate spune că în Bucovina, după război, țăranul sau alt locuitor ar putea să realizeze din averea lui vreun venit, doar cel mult poate să reclădească ceea ce i-a fost distrus. [...] Cu toate acestea, proiectul de față vine în Bucovina ca un proiect cu pretenții noi și cred că voi dovedi că acest proiect, de care țara are neapărată nevoie și care, după referințele din Vechiul Regat, este un proiect democratic și just, pentru referințele din Bucovina, însă, și față de legile pe care le-am avut în Bucovina, el nu prezintă aceeași față democratică și justă. După ce armatele tuturor neamurilor au pustiit Bucovina în lung și în lat, după ce n-a mai rămas nimic nici în cămara și nici în grajdurile țăranilor, dacă au mai rămas undeva grajduri și cămări, după ce au rămas comunele fără școli, fără case comunale, cu biserici ruinate și fără clopote, după ce Austria a stors ultimul ban, prin împrumuturi de război, a mai venit o unificare a valutei, care a sărăcit complet pe micul agricultor, pe funcționar și pe muncitor, adică, mai bine-zis, a sărăcit complet pe cel care a fost cinstit. Birul însă este ușor, dar nu numai el apasă asupra contribuabilului din Bucovina. Așa fiind, e bine să știm care sunt sarcinile care, afară de bir, apasă asupra contribuabililor din Bucovina. El trebuie să își facă școală pentru că nu o are; trebuie să repara biserica, pentru că e ruinată; să ridice casa preotului, pentru că e distrusă; să refacă [și] casa comunală, pentru că a fost arsă. Nicio biserică nu are clopot și nu are cine să le cumpere, decât însuși țăranul, care și el, în multe părți ale țării, nu are unde să se ascundă de ploaie și de ger. Și când atâtea sunt nevoile lui, mai vine și proiectul d-lui Titulescu [ministru de Finanțe]. N-am nimic de zis, căci statul a fost sărăcit de pe urma războiului și statul trebuie să trăiască tocmai pentru ca poporul să se poată reface în liniște, dar el nu poate să trăiască fără sprijinul ce trebuie să îl dăm chiar din sărăcia noastră. În schimb, războiul a îmbogățit pe unii și norocul a picat la întâmplare, îmbogățindu-se tocmai acei care, alături de averea lor, stă lipsa de sentimente patriotice și naționale. Statul contează cu bunii cetățeni și cu patrioții buni. Cei îmbogățiiți vor și totdeauna să se pună la adăpostul legalității și al ordinii sociale, ca să scape de judecătorul de instrucție și nu li se va întâmpla nimic, chiar dacă averea lor e câștigată în paguba statului. Noi însă, bunii cetățeni și bunii patrioți, trebuie se dăm statului cele necesare pentru existența lui. Un lucru numai nu trebuie uitat, adică toți trebuie să dăm în raport cu mijloace de care dispunem, să nu se întâmple, d-le ministru, ca un cetățean mai sărman să dea mai mult decât vecinul său, care dispune și de mai multă avere și de mai mult venit.

Iată, d-le ministru și d-lor deputați, că cetățeanul din Bucovina, în urma acestui proiect și dacă articolele lui vor rămâne nemodificate, va plăti nu numai mai mult decât a plătit după legile vechi, dar în raport cu situația și cu mijloacele lui economice, va plăti mai mult chiar decât alt cetățean în aceeași situație și cu aceleași mijloace. Găsesc că acest proiect, care este un proiect modern și care a consultat multe legislații străine, a neglijat situația reală locală, cel puțin din unele regiuni ale acestei țări, mulțumindu-se numai cu unele informații neîndestulătoare. Totuși, în astfel de situație, țăranul din

Bucovina nu va mârâi niciodată. Dacă i se va cere chiar de două ori, el va da, însă mentalitatea lui curioasă poate trebuie satisfăcută; el vrea să știe, adică, cui dă, pentru ce dă și ce se face cu ceea ce dă. Cred, d-lor și d-le ministru, că aceasta este o calitate laudabilă de cetățean și un stat poate trăi bazat numai pe conștiințe de acestea. De aceea, cred că proiectul de față ar trebui să fie mai clar, ca să-l înțeleagă poporul și atunci, cum a observat foarte bine d-l general Cantacuzino, chiar dacă va da cu greu, însă va da din convingerea că scapă țara dintr-o situație grea. Nu se va mai împăca țăranul din Bucovina și contribuabilul de oricare categorie cu comparația d-lui raportor, din raportul său, unde compară, după cum a observat și d-l dr. [Nicolae] Lupu, pe contribuabil, adică marele public care suntem noi, cu un călător căruia nu-i pasă nimic mai mult decât ca mașina să-l ducă la timpul hotărât în gara destinată. D-lor deputați, după d-l raportor, raporturile dintre contribuabili și stat sunt cele dintre călător și mașina unui tren. Ciudată concepție financiară; d-l raportor uită că această locomotivă, statul, suntem noi toți, marele public, care trebuie să plătim deopotrivă întreținerea. Și fiind așa, noi avem dreptul să controlăm gestiunea, să dispunem asupra venitului, să facem responsabili pe acei care au păgubit statul. Încât această comparație nici literară nu poate fi, dar, în orice caz, știința financiară este absolut nepotrivită în acest caz. Eu aș putea răspunde d-lui raportor: precum d-sa tot în acest raport spune că este foarte periculos sau în așa fel a exploata cerințele exagerate și neprecise ale maselor, ceea ce este adevărat, tot așa îi spun și eu că periculos este a legifera pe contul inconștienței maselor.

D-le ministru și d-lor deputați, acest proiect nu are nevoie de patimă, el are nevoie de calcul și în calcul nu încapă patimă, nici demagogie, nici literatură, pentru că doi plus doi fac patru, oricât ne-am sili noi să iasă cinci. Ca să nu pic eu singur în păcatul pe care îl critic, trec direct la calcul, pentru a dovedi că [și] contribuabilul din Bucovina va plăti: 1) Mai mult decât până acum, ceea ce nu consider ca un păcat al acestui proiect; 2) Va plăti mai mult decât un contribuabil în condiții egale, din altă regiune a României Mari, ceea ce consider că e o greșală a acestui proiect. Pentru aceasta trebuie să știm ce plăteau contribuabilii în Bucovina după legile vechi. După aceasta vom consulta impozitul de față al d-lui ministru, să vedem ce se va plăti în viitor. Se crede în Bucovina că se va plăti mai puțin după proiectul de față. Nu e bine a da nădejde poporului că va plăti mai puțin, când e sigur că el va plăti mai mult. Și nimeni nu spune că nu este nevoie să se plătească mai mult, eu spun hotărât că este nevoie să se plătească mai mult. Iată ce plătește, după legile vechi, țăranul din Bucovina.

Să luăm, bunăoară, județul de unde sunt eu. Legile financiare din Bucovina au fost foarte vechi, dar s-au modificat în 1914, în ianuarie³⁸⁶. Să luăm un exemplu, bunăoară cinci hectare. Să vedem cât plătea un proprietar după legile vechi și cât

³⁸⁶ În perioada austriacă existau în Bucovina diverse categorii de impozite, unul dintre acestea fiind impozitul regresiv asupra pământului, care afecta mica proprietate, cea mai răspândită. Pentru detalii vezi Lucian Dronca, *Băncile românești din Transilvania în perioada dualismului austro-ungar (1867-1918)*; accesat online (15 mai 2015) la adresa <http://www.slideshare.net/LucianDronca/bancile-romanesti-din-transilvania-in-perioada-dualismului-austro-ungar-18671918>; Oleksandr Ogui, *Piața titlurilor de valoare în Bucovina în perioada austriacă. Etapele formării și dezvoltării (1790/1870 - 1914/18)*, în „Codrul Cosminului”, Suceava, nr. 13, 2007, p. 141-156; accesat online (15 mai 2015) la adresa http://atlas.usv.ro/www/codru_net/CC13/09_ogui.pdf.

va plăti după legea aceasta nouă. În Austria era impozit real și personal. Impozitul real era pe pământ și pe case. D-l ministru de Finanțe n-a pus bir pe casele țăranilor. Impozitul pe pământ, bunăoară la cinci hectare, cum era atunci taxat, înainte de război, după legile vechi fiscale din Bucovina, era taxat foarte jos, însă să nu luăm nici județul unde s-a taxat prea sus, nici prea jos, să luăm Storojinețul, unde chiar după raportul de aici s-a taxat hectarul cu 12 [de] coroane, 12 [de] coroane era taxat venitul la hectar; la cinci hectare ar fi, prin urmare, 60 de coroane. Bir se plătea 18,45 [de] procente; eu iau 20, ca să fie cifra rotundă, ar face 20 de procente la 60 coroane anual, bir direct ar însemna 12 coroane. Pe lângă aceasta se mai plătea, d-lor, în Austria hornul sau birul pe casă, care era, pentru o locuință cu trei încăperi, 3,68 [de] coroane; adăugând la cele 12 coroane, face 15,68 [de] coroane. Mai era în Bucovina cîsla sau dările care se făceau pentru comună și județ [repartizare a dărilor fixată de obștea satului, proporțional cu averea fiecăruia]. Acestea adesea se dublau, fiindcă [și] comuna avea cheltuieli mari. Prin urmare, 15,68 plus 15,58 face 31,26 [de] coroane – ar fi birul cu cîsla la cinci hectare. Să nu uităm această sumă de 31,26 [de] coroane, care face birul direct, cu tot cu cheltuielile comunale, pe care trebuie astăzi să îl plătească un gospodar cu cinci hectare. Am amintit mai sus că în Bucovina se mai plătea un impozit personal. La acest impozit, legea austriacă prevedea un minimum de existență de 1 600 de coroane, ceea ce înseamnă astăzi, după război, cel puțin 16 000 [de] lei. Pentru 1 600 de coroane înainte de război, un contribuabil trebuia să vîndă trei perechi de boi. Nici d-l ministru și nici alt orator n-a ținut socoteală de deprecierea valutei când a socotit minimum de existență, încât, pus față în față minimum de existență din legea veche în Bucovina cu minimum de existență din proiectul acesta, se constată o diferență foarte mare. Dar, d-lor deputați, luăm cazul cel mai rău. Să fi avut cel cu cinci hectare de pământ un venit de 1 600 [de] coroane. Această sumă este impusă cu 0,85 la sută, ceea ce face 13,60 [de] coroane. A daug la 31,26, face 44,86 [de] coroane, adică 45 [de] lei. Acesta era birul [pe] care îl plătea un contribuabil cu cinci hectare în Bucovina, dacă se dovedea că are un venit global de 1 600 [de] coroane, până unde ajunge minimul de existență. Acum să punem alături...

Nicolae Titulescu: Ați făcut un discurs foarte interesant și e foarte respectuos din punctul de vedere al Bucovinei. Binevoii a mai spune la cât e calculat impozitul pe venit în Bucovina astăzi. Nu cota impozitului, venitul la hectar [...].

Vasile Ungureanu: D-le ministru, este 12 coroane socotit venitul pe hectar.

Nicolae Titulescu: La impozitul pe venit, nu la darea pe pământ. Am să vă spun eu, am citat aici.

Vasile Ungureanu: Legea spune că impozitul pe venit se răfuiește de la 1 600 [de] coroane, începând cu 0,85 la sută, până la 16,2 la sută maximum; ori eu acest impozit l-am socotit.

Nicolae Titulescu: Știu, din punctul de vedere al dării de pământ, aveți dreptate, se ia după cadastru, dar din punctul de vedere al impozitului pe venit, vă întreb dacă știți d-voastră la cât este socotit. Noi am moștenit calculul impozitului pe hectar după impozitul pe venit [...].

Vasile Ungureanu: Eu vă spun că această întrebare nu o înțeleg. [...] Dacă îmi dați voie, eu sunt unul care plătesc bir și nu sunt alta nimic astăzi în Bucovina decât un țăran care se găsește în situația discutată. Nu plătesc mai mult decât am arătat, afară de

cazul că d-l ministru are alte calcule și a folosit alte legi pe care nu le cunosc eu; cred, însă, că le cunosc pe toate și sunt sigur că în situația arătată nu se plătește mai mult.

Nicolae Titulescu: Binevoii a da calculul și vă voi arăta eu ce se plătește în Bucovina.

M. Popovici: D-l ministru întreabă foarte corect: pentru impozitul pe venit, care nu este egal cu impozitul cadastral, cât este acest impozit pe jugăr [unitate de măsură pentru aria terenurilor agrare]? Întrebarea este foarte corectă, dar cu siguranță că se plătește după acest impozit pe venit mai puțin decât după impozitul d-tale global, fiindcă progresiunea merge până la cinci procente, pe când la d-ta mi se pare că începe cu cinci procente.

Nicolae Titulescu: Dacă d-ta nu cunoști, vă voi spune eu.

Vasile Ungureanu: Indiferent de ceea ce va găsi d-l ministru, eu știu că nu se plătește mai mult decât atât. Acum, că a existat o lege care nu s-a pus în aplicare, se poate, dar eu, care plătesc, plătesc atât. [...] D-l ministru are dreptate. De vreme ce suma de 1 600 [de] coroane era un minimum de existență, nu se mai plătea impozit pe venit.

Nicolae Titulescu: Așa credeți d-voastră.

Vasile Ungureanu: D-le ministru, d-voastră voiți să știți care era venitul socotit de legea veche pe hectar, ca să poată fi impus la bir? După Ordonanța imperială din 1917 e de 500 [de] lei la hectar. Tocmai despre acest bir am vorbit eu imediat după birul direct. Și l-am și calculat și am găsit suma de 45 [de] lei. Eu credeam, d-le ministru, că d-voastră îmi puneți o întrebare care cere un răspuns nou, nu unul pe care l-am dat fără întrebare. Dacă nu calculam și acest impozit pe venitul global, atunci mă opream la suma de 31 [de] lei.

Nicolae Titulescu: Vă mulțumesc pentru cifra de 500 de lei la hectar.

Vasile Ungureanu: Da, d-le ministru, dar suma aceasta nu clatină calculul meu deloc. Veți găsi la cinci hectare, 2 500 [de] lei. Cum impozitul pe venit începe de la 1 600 [de] lei, rămâne cu același procent de impunere până la 2 500 lei, încât suma impozitului la acest venit este tot de 13,60 [de] coroane sau lei. Ori eu această sumă am calculat-o acuma, [nu] de mult. Cred, d-lor, că am fost destul de clar. Să recapitulăm: bir direct – 15,68 [lei]; cheltuieli comunale – 15,68 lei; impozit pe venit – 13,60 lei; [total] – 44,96 lei. Atât și nimic mai mult.

Acum putem trece la calculul după legea de față. Cât se va plăti după acest proiect? Să luăm tot cinci hectare în aceeași regiune, fără să scădem degrevările, pentru că nu le-am scăzut nici dincolo. După legea veche se știe, este clar cât se plătește. După legea nouă, trebuie să ne ducem la Comisia de recensământ, să vedem cât vor calcula venitul și ce impozit trebuie pus. Sunt comisii de recensământ, comisii de valorificare, sunt atâtea comisii, încât nu știi cu care să stai de vorbă. Cum vor căuta venitul pământului aceste comisii? După contractele de vânzare, contractele de arendă, după orice alte împrejurări care le vor sta la îndemână. E bine, se știe care este situația economică, curioasă în Bucovina; să spun cât se plătește pentru o prăjină de pământ slab arendă în Bucovina. Din cauză că pământul e foarte puțin, populația e deasă și nimeni nu vinde. Am avut înainte de război un proletariat agricol, care s-a dus în America, s-a întors apoi cu mari sume de bani și, mai speculând și valuta, au urcat prețul pământului, atât la vânzare, cât și la arendă. Comisia care va veni, va valorifica pământul după împrejurările de azi și atunci va găsi că o bucată de pământ

slab se dă în arendă cu cinci lei prăjina și va ajunge astfel la o sumă de 400 [de] lei de hectar, ceea ce la cinci hectare face 2 000 lei, cu 10 la sută face 200 de lei. Aceasta e situația de fapt. Și e ciudată, pentru că pământul e foarte scump la vânzare și la arendă, pe când la Dorohoi pământul e mai ieftin, dar produce de trei ori mai mult ca în Bucovina. Comisia de la Dorohoi va stabili un venit mai mic decât la Bucovina. Cum are să facă pentru ca să afle venitul? Cum e mai ușor. Are să întrebe cu cât se dă hectarul în arendă și are să găsească cu siguranță prețul de mai sus. Și în baza § III i se percepe proprietarului 10 la sută. Ceea ce face 200 [de] lei. Prin articolul 18, exploatațiile agricole, indiferent de întinderea lor, sunt supuse unui impozit. Cine își închipuie că un țăran care e vrednic nu are să producă ceva, nu are să vândă o vită, câteva oi și alte produse din gospodărie? Cine își închipuie să poată trăi o familie fără un venit de cel puțin 5 000 de lei? Și acest venit trebuie să iasă de la o gospodărie cu cinci hectare, adăugându-se munca unei familii. Pentru că și câțiva viței și câțiva porci dau această sumă, care e supusă la impozit cu opt la sută, ceea ce face 400 [de] lei. Această sumă plus cele 200 bir direct face 600 [de] lei. Desigur că d-l ministru nu a avut oameni cunoscători de cauză din Bucovina, pe care să-i consulte în această privință. [...] D-lor deputați, să nu uităm suma de 600 [de] lei la care am ajuns până acum. Eu presupun că această lege nu va fi modificată în ceea ce privește cotele și va fi pusă în aplicare așa cum vi se prezintă. Mai presupun că articolele nu vor fi înconjurate de comisii, nici interpretate așa, ca să iasă un venit mai mic decât în adevăr e. Așa fiind, un țăran cu cinci hectare va trebui să plătească ceea ce calculez eu.

Această lege nu scutește de impozit nici industria casnică, care și ea va da un venit. D-lor deputați, poftiți în Bucovina și în fiecare casă țărănească veți găsi o industrie în mic și dacă această se va supune impozitului o nimiciți de la început. În Bucovina, unde nu există îmbrăcăminte, unde nu există fabrici de straie, unde legătura comercială este ruptă cu toată lumea, cu ce voiți să se îmbrace țărani? Acești țărani și-au păstrat portul, portul în alte timpuri și sub alte stăpâniri, fără ca să fie supuși birului pentru aceasta. [...] Această mică industrie, pe care legea veche o scutește de bir, va da cel puțin un bir de 100 [de] lei. Adăugând la 600 [de] lei, avem 700 [de] lei la o gospodărie alcătuită cu cinci hectare. Dar dacă această gospodărie va vinde ceva poame, dacă gospodarul va face căraușie, mai are vreun hectar de pădure, mai vinde legume din grădină, vă puteți închipui unde se urcă darea lui.

Eu însă mă opresc aici, ca să nu exagerez cumva. Trebuie să adaug numai cota impozitului pe venitul global care, la un venit, de exemplu de 7 000 [de] lei face, după articolul 64, 140 [de] lei plus 700, egal 840 [de] lei. Însă, d-lor deputați, aceasta ar fi suma care ar trebui să o plătească fiecare contribuabil din această categorie. Deși suma e considerabilă, dar dacă lovește pe toți deopotrivă, nu pot cere excepție pentru Bucovina. Contribuabilul din Bucovina, însă, nu se oprește aici. El e lovit mai greu, pentru că d-l ministru, prin proiectul de față, menține zecimile și toate cheltuielile comune pentru provinciile alipite. Și aceste cheltuieli comunale în Bucovina se urcă la dublu, pentru că [și] comuna are nevoie de străjeri, de un notar, căruia îi dă locuință să-și îngrijească drumurile, mai având în vedere bisericile, școlile, casele parohiale, casele comunale, care așteaptă reclădirea. Atunci aceste dări, deosebite de ale d-lui ministru, vor dubla aproape această cifră și poate trece peste 1 300 [de] lei, bir care trebuie să-l plătească un țăran în Bucovina în condițiile arătate și în momentul de față

când, cum am spus, e silit toate să le reface. [...] În loc de 45 [de] coroane, va plăti 1 000 și peste o mie, mă rog, acum depinde de venit, de comisii etc. [...].

D-l ministru va ajunge la o cifră mai mare ca a mea, dar iată cum: are să spună că la cinci hectare va fi un nou venit de 500 [de] lei. Dar să-mi arate mie unde dă aceasta în proiect? Și cum poate trăi o familie în Bucovina cu 1 000 de lei venit pe an. [...] Câtă vreme această evaluare de 200 [de] lei la hectar nu o văd în lege, nu poate fi luată ca bază de discuție. Afară de aceasta, cine ne garantează că d-l ministru va fi acela care va pune în aplicare această lege? Un astfel de calcul ar fi și nedrept, pentru că nu toate regiunile pot fi taxate la fel. Este adevărat că persoana d-lui ministru influențează mult aceasta, dar, d-le ministru, o lege se discută după simpatie sau după antipatie față de ministru sau se discută după valoarea ei? [...] Eu cred că în Bucovina acest bir este prea greu. Mai ales pentru că în ceea ce privește zecimile se păstrează legea veche, care percepe în unele comune sută la sută. Fiind birul așa de urcat după proiectul de față, iar legea veche care prevede dările comunale neschimbata, se urcă la dublul sumei. Cei mici și neiscușiți vor plăti, pe când cei care vor fi mai șireți, vor putea așa de bine scăpa prin toate ușile acestea, așa cum a scăpat de toate legile care au fost până acum, încât vom ajunge la vorba unui țăran bătrân, care îmi spunea: „D-le deputat, d-ta să știi un lucru, cel sărac numai un păcat dacă o avea, tot în iad se duce, iar cel bogat toată viața să păcătuiască, că tot în rai intră. [...] Cel sărac nu va avea bani să plătească zece preoți la înmormântare și nu va avea bani să plătească sărindare [rugăciuni] la mănăstiri pentru iertarea păcatelor, pe când cel bogat va face păcate o viață întreagă, iar la urmă, din averea sa, o jumătate o să o dea la preoți care să se roage pentru el”. Mă tem că la aplicarea acestei [legi] multe sărindare se vor plăti.

Așa stând lucrurile, găsesc că acest proiect pentru situația din Bucovina și luând în considerație legile care au fost în Bucovina, pe care noi nu le dorim, dar dacă au fost, sunt și sunt și acum tot din mila guvernului, o găsesc această lege nici destul de justă și nici destul de democratică. Nu este destul de justă pentru situația din Bucovina, când pentru Vechiul Regat este destul de justă și democratică, căci alte legi mai bune n-au existat. [...] Mi se pare că nu este justă, pentru că repartitia impozitelor nu este făcută în mod just și nu este făcută în mod just pentru că nu se repartizează impozitul în raport cu mijloacele de plată ale contribuabililor. Nu se acomodează acest proiect nici mijloacelor de plată ale țăranului mic și nici a[le] muncitorului, încât pe dânsul îl apasă legea greu, pe când pe cel bine situat, d-l ministru găsește de cuviință, studiind alte legi, să se oprească la noi, nu ca în Franța, cu progresiunea la mai puțin de patru milioane. Și nu ar fi mai bine să se scutească aceștia mici, dar cu progresivitatea să se acopere impozitul și să se oprească nu la patru milioane, ci la două milioane? [...]

Nu este democratic acest proiect pentru că minimum de existență după legile vechi era mult mai mare decât acela pe care îl prevede d-l ministru. Minimum de existență, după legile austriece, era de 1 600 [de] coroane în 1914; ori în 1914, 1 600 [de] coroane era mai mult de cât 1 600 [de] lei atunci. Și dacă luăm numai de zece ori mărită valoarea mărfurilor, ar fi 16 000, pe când minimum de existență al d-lui ministru este acum de 2 500 [de] lei. Care este acela care poate trăi un an cu o sumă de 2 500 [de] lei? Atunci, dacă impui un bir și pe aceea ce nu poate cineva, 2 500 de lei venit nu numai în Bucovina, dar oriunde, nu este nimic. Se spune că un țăran care vinde găini, ouă etc., are un venit mare, dar când el, pentru o pereche de opinci,

care costau înainte de război doi lei, plătește 150 [de] lei și când angajează un servitor pe an ca să-l îmbrace și să-i mai plătească pe deasupra 500 lei, faceți calculul să vedeți ce-i mai rămâne, opincile de care el are neapărată nevoie costă astăzi de 150 [de] ori mai mult, ori produsele lui s-au ridicat de atâtea ori? Dar îmbrăcămintea? Ce înseamnă să-l îmbraci pe un servitor? Nu-l îmbracă nici aprovizionarea țării, decât cu 1 500 [de] lei și mai pune și el 500 [de] plata în bani gata, prin urmare ai în total 2 000 [de] lei; din minimum de existență al d-lui ministru îi mai rămâne 500 [de] lei și ce să facă cu ei când are încă o familie de susținut? Încât, d-lor, minimum de existență este absolut prea mic pentru acei care vor plăti birul, de aceea cred că această lege nu este democratică. Și nu este democratică și din următorul motiv: după legea austriacă, comisia de evaluare era compusă din jumătate de membri numiți de fisc, iar jumătate era aleasă de contribuabili. Și atunci vine proiectul de față, care nu mai întreabă nimic contribuabilii, ci numește, prin decret-regal, pe toți membrii fiscului. Soarta contribuabililor este încredințată unor oameni numiți, ceea ce este contra obiceiului democratic. Țăranii din Bucovina vor zice: bine frate, sub legea austriacă plăteam noi biruri, dar alegeam noi jumătate din comisie, aveam oamenii noștri care ne apărau; faptul acesta constituie o dovadă că proiectul e lipsit de inspirația democratică; cei numiți pot să fie de bună credință, dar nu pot să cunoască cauza și, fatal, va fi un haos în aplicare. Țăranii din Bucovina, d-lor, vor fi nevoiți să facă contestații, apeluri și recursuri și într-o bună zi ai să te găsești, d-le ministru, că în toată Bucovina nu se vor mai găsi nici coli de hârtie și nici timbre, ca să se timbreze toate contestațiile, apelurile și recursurile ce se vor face.

Mai luăm alt caz. Toți vor alerga la avocați pentru că nu înțeleg legea. Care este situația avocaților din Bucovina? La noi, avocații din Regat nu au voie să pledeze și atunci țăranii au să se ducă la avocați care, în majoritate, nu știu românește, are să le facă contestația în nemțește, au să fie citați în nemțește. Recursurile se vor face la fel și partea însăși nu va ști ce a scris avocatul în plângere și cum a motivat recursul. La București recursul nu va putea fi citit de [câtre] avocații români. Prin urmare, vedeți că o lege se completează prin o altă lege, trebuie ca situația din Regat să fie și în Bucovina întreagă și apoi să vină cu o lege unitară, pentru ca să poată cuprinde toată situația de acolo.

Al. Oteteleșeanu: D-le Ungureanu, în ceea ce privește chestiunea avocaților, este adevărat că în Bucovina și Transilvania avocații din Vechiul Regat nu pot pleda. Însă, la congresul avocaților, ținut acum de curând, s-a redactat un proiect de lege unitar pentru toată țara. Zilele acestea va fi depus din inițiativă parlamentară la Senat și după aceea va veni și aici și să ne grăbim să-l votăm, pentru ca avocații să poată practica în toată România [...].

Vasile Ungureanu: Dacă legea de care vorbește d-l [Al.] Oteteleșeanu se va vota, negreșit că se va ușura procedura acestui proiect. D-lor deputați, fiecare este clarificat asupra acestui proiect, nimeni nu se îndoiește că acest proiect va fi pus foarte greu în aplicare, nimeni nu se îndoiește de garanțiile persoanei d-lui ministru și dacă nu ar fi aceste garanții, acest proiect ar trece foarte greu. Însă, pentru ca populația din Bucovina și, aș crede, toată populația țării românești să aibă aceeași încredere în d-l ministru, pe care d-sa o merită, v-aș ruga, d-le ministru, cu o zi mai înainte de a pune în aplicare această lege, se să voteze legea contra speculanților de coroane și contra îmbogățitorilor de război și atunci poate populația va primi cu entuziasm această lege. Eu numai cu adânci modificări aș putea vota acest proiect.

Ședința A.D. din 23 iunie 1921³⁸⁷

[Comunicare despre Proiectul de lege
pentru reforma contribuțiilor directe]

D-lor deputați, orice s-ar spune, art. 19 [din Proiectul de lege pentru reforma contribuțiilor directe] va avea urmări grele. Eu, însă, nu mă tem de asprimea unei legi, ci mă tem de executarea ei. Aplicare legilor astăzi, o cunoaște și d-l ministru și o știm și noi, nu poate să spună nimeni că nu se face fără greșeli. Eu vin cu un amendament inofensiv. Nu protejerez pe nicio clasă, dar protejerez chiar spiritul democratic al legii, ca nu cumva populația cu cinci hectare sau cu zece hectare să fie judecată de oameni care nu-i cunosc situația. Propun un amendament la formarea comisiei. Articolul spune: „O comisie numită prin decret-regal, în urma propunerii Ministerului de Finanțe”. Vă puteți închipui, acești domni, numiți prin decret-regal, să vină la Zastavna, la granița României Mari și să poată cunoaște toată starea economică a acestor contribuabili? Cât timp are să-i trebuiască acestei comisii ca să stabilească obiectiv valoarea locativă a acestui venit? Eu aș propune ca jumătate din această comisie să fie aleasă de contribuabili și de țărani și de marii proprietari, după categoriile lor, pentru că nu este democratic a sprijini numai pe țărani sau numai pe marii proprietari, toți sunt interesați la acest articol și cred că ar fi echitabil ca jumătate din comisie să fie aleasă de contribuabili și jumătate să fie numită prin decret-regal.

Acest fel de comisii au fost practicate și de alte legislații, de pildă, de legislația austriacă și au evitat o mulțime de contestații și de recursuri care trebuiau să se facă. Pe de altă parte, populația rurală va fi ferită de o mulțime de agitații care s-ar face, căci ea, trimitându-și oamenii ei, va avea mai multă încredere în valorificarea venitului și nu va veni să facă recursuri și contestații. Cred că nu aduce nicio scădere legii și nu ofensez pe nimeni, nici chiar intenția d-lui ministru, dacă propun acest amendament: „O comisie va determina acești coeficienți. Jumătatea membrilor acestei comisii va fi aleasă de contribuabili, iar cealaltă jumătate va fi numită prin decret-regal, în urma propunerii Ministrului de Finanțe”. Cred că această comisie nu schimbă deloc intenția legii, are, însă, chemarea să liniștească spiritele și să aibă mai multă încredere contribuabilii în comisii și în hotărârile lor.

Ședința A.D. din 30 iunie 1921³⁸⁸

[Comunicare despre problema orfanilor de război]

Această lege care se votează aici [Proiectul de lege privind reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova și Dobrogea] este dătătoare de ton pentru reforma agrară care vine din Bucovina și Ardeal. Trebuie să vă spun că în Bucovina orfanii sunt puși în primul rând. Nu trebuie să se creeze un precedent, pentru că atunci

³⁸⁷ D.A.D., M.O., nr. 125, 31 decembrie 1921, p. 3213.

³⁸⁸ Idem, nr. 133, 26 ianuarie 1922, p. 3390.

când se va veni cu reforma agrară din Bucovina, d-voastre, deputații majorității din Bucovina, să susțineți ca orfanii să fie plasați în al cincilea sau al șaselea rând. Aici este vorba de orfanii de război, iar dincolo poate că se vor găsi și orfani de altă categorie. Aceasta este o chestiune de sentimentalism, însă este chestiune și de dreptate. Statul acesta poate să mai aibă nevoie de război sau ba? Și atunci, dar, să vă între ochii până peste cap. [...] Dacă țara știe că va mai avea nevoie să mai cheme a doua oară să calce hotarele, nu înțeleg ca orfanii de război să fie aduși în discuție și nu pot să fie tratați în felul acesta. Țin să protestez în numele orfanilor de război din Bucovina, care dacă nu știu ei să se revolte, să mi se dea mie voie să mă revolt. D-l președinte al Consiliului [agrar, Constantin Garoflid], care are pretenția să fie omul cel mai popular, râde atunci când orfanii de război cer pământ.

Ședința A.D. din 16 iulie 1921³⁸⁹

[Comunicare despre încălcările de regulament în A.D. în contextul ratificării
Decretului-lege privitor la Societatea „Reșița”³⁹⁰]

D-le președinte, Parlamentul a fost convocat pentru a da țării întregite legile de care are nevoie, în colaborare cu toți factorii constituționali. De la început, însă, majoritățile, influențate de guvern, s-au abătut de la această cale, disconsiderând părerile opoziției și încălcând regulamentul și uzanțele parlamentare. Niciodată însă aceste apucături nu s-au manifestat mai vădit ca în ședința Camerei din 14 iulie

³⁸⁹ D.A.D., M.O., nr. 150, 5 martie 1922, p. 3977–3978.

³⁹⁰ Uzinele de Fier și Domeniile Reșița (U.D.R.) s-au înființat în anul 1920 (Decretul nr. 2 455/ 8 iunie 1920), pe structura fostei societăți austro-ungare STEG, funcționând cu structuri centrale (București) și teritoriale (Reșița, Oravița, Anina, Timișoara). Până în anul 1928 au funcționat două structuri principale: Direcțiunea Uzinelor și Direcțiunea Atelierelor. În anul 1928, s-a creat Direcțiunea superioară a Exploatărilor Reșița, iar în anul 1920 a avut loc contopirea administrativă a celor două direcțiuni, formându-se Direcțiunea Superioară a Exploatărilor Reșița, ulterior (1931) Direcțiunea Exploatărilor Reșița. În perioada la care face referire deputatul bucovinean (1920–1921), problemele mai importante ale U.D.R. au fost legate de tranzacționarea acțiunilor, încheierea unor contracte de arendare, încheierea și aplicarea contractelor colective de muncă. În urma „afacerii Reșița” (naționalizarea uzinelor Reșița de către guvernul Averescu), întreaga opoziție s-a retras, în iulie 1921, din Parlament (Iuliu Maniu – Partidul Național Român, Ion Mihalache – Partidul Țărănesc, Ion Incuțel – Partidului Țărănesc din Basarabia, Vasile Ungureanu – Partidul Democrat al Unirii, Chiriță Paraschiv – Partidul Naționalist-Democrat, reprezentanți ai Partidului Național Liberal), alături de doi deputați ai Partidului Poporului, Amos Frâncu și G. Băcescu-Silvan. S-a cerut demisia guvernului, dizolvarea Parlamentului și organizarea de noi alegeri, de către un guvern neutru. Guvernul Averescu a fost demis în decembrie 1921, fiind înlocuit cu guvernul Take Ionescu, demis și acesta în urma mișunii de cenzură introduse de către Octavian Goga (Partidul Poporului) în ianuarie 1922. Noul guvern, condus de către Ion I. C. Brătianu, a organizat alegeri pentru Adunarea Națională Constituantă în martie 1922. http://www.arhivelenationale.ro/images/custom/image/serban/inventare%20sjan/carasseverin/Uzinele%20si%20Domeniile%20Resita_1920-1948.pdf (5 martie 2015); Marin Pop, *Alegerile parlamentare parțiale din circumscripțiile electorale Zalău și Crasna (1920–1921)*, în „Caiete silvane”. Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, 2009; accesat online (15 mai 2015) la adresa <http://www.caietesilvane.ro/indexcs.php?cmd=articol&idart=685>.

curent când, la stăruința guvernului, s-a forțat un vot prin călcarea bruscă a regulamentului și prin nesocotirea protestelor legitime ale opoziției.

Tot cu această ocazie, de pe banca ministerială s-au rostit, la adresa unui reprezentant al națiunii, cuvinte de o trivialitate fără precedent în anele parlamentare. Considerând, deci, că prin ratificarea forțată a Decretului-lege privitor la Societatea „Reșița”, statul iese păgubit cu miliarde, că apărarea națională este atinsă, că după însăși afirmarea d-lui prim-ministru, peste 80 [de] deputați și 30 [de] senatori sunt interesați de Reșița și care, ca atare, trebuiau excluși de la vot și că prin această votare și prin ieșirea incalificabilă a d-lui ministru de Interne [Constantin Argetoianu], Parlamentul a pierdut prea mult din prestigiul său, încât, în alcătuirea sa actuală, nu mai poate avea autoritatea morală de a legifera, declar, în numele Partidului Democrat al Unirii din Bucovina că, în deplină solidaritate cu celelalte grupări din opoziția constituțională, cu adânc regret nu pot participa la lucrările acestei Camere.

DOCUMENTE

1. LISTĂ GUVERNE (1920–1922)

1.1. Guvernul Alexandru Averescu (13 martie 1920 – 17 decembrie 1921)³⁹¹

Alexandru Averescu – președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Interne

Ion Inculeț – ministru secretar de stat

Ion Nistor – ministru secretar de stat

Anton Mocsony – ministru secretar de stat

Grigore I. Trancu-Iași – ministru secretar de stat

Constantin Argetoianu – ministru de Finanțe și *ad interim* la Ministerul de Justiție

Ion Rășcanu – ministru de Război

Duiliu Zamfirescu – ministrul Afacerilor Străine

Petre P. Negulescu – ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice

Gheorghe Văleanu – ministrul Lucrărilor Publice

Octavian Tăslăoanu – ministrul Industriei și Comerțului

Teodor Cudalbu – ministrul Agriculturii și Domeniilor

18 martie 1920

Vasile Goldiș – ministru secretar de stat (demisionează la 19 martie 1920)

Octavian Goga – ministru secretar de stat

30 martie 1920

Grigore I. Trancu-Iași – ministrul Muncii și Ocrotirilor Sociale (minister înființat la 29 martie 1920)

Matei Cantacuzino – ministru de Justiție

3 aprilie 1920

Constantin Garoflid – ministru de stat, președintele Comitetului Agrar

³⁹¹ D.A.D., M.O., nr. 45, 19 martie 1920, p. 652; Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 689–670.

2 mai 1920

Ion V. Stârcea – ministru secretar de stat (în urma demisiei lui Ion Nistor)
Sergiu Niță – ministru secretar de stat (în urma demisiei lui Ion Inculeț)

13 iunie 1920

Constantin Argetoianu – a preluat Ministerul de Interne
Gheorghe Văleanu – a preluat Ministerul de Comunicații
Octavian Goga – a preluat Ministerul Cultelor și Artelor (înființat prin scindarea
Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice)
Take Ionescu – ministru de Externe
Dimitrie Grecianu – ministrul Lucrărilor Publice
Nicolae Titulescu – ministru de Finanțe

15 iunie 1920

Ion C. Atanasiu – subsecretar de stat la Subsecretariatul Refacerii și Aprovizionării
(înființat în iunie 1920)

27 august 1920

Dimitrie Grecianu – a preluat și interimatul Ministerului de Justiție (în urma
demisiei lui Matei Cantacuzino)

30 august 1920

Ion Angelescu – subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe (post nou
înființat)

Anton Mocsony – a demisionat din funcția de ministru secretar de stat
Ion V. Stârcea – a demisionat din funcția de ministru secretar de stat

16 noiembrie 1920

Dimitrie Grecianu – a preluat Ministerul de Justiție
Octavian Tăslăoanu – a preluat Ministerul Lucrărilor Publice
Alexandru Averescu – a preluat Ministerul Industriei și Comerțului

9 decembrie 1920

Take Ionescu – a preluat și interimatul Ministerului de Justiției, în urma
decesului lui Dimitrie Grecianu

1 ianuarie 1921

Mihai Antonescu – a preluat Ministerul de Justiție

Ioan Petrovici – a preluat Ministerul Lucrărilor Publice, în urma demisiei lui Octavian Tăslăoanu

7 martie 1921

Albert Popovici-Tașcă – subsecretar de stat la Ministerul de Interne (post nou înființat)

16 aprilie 1921

Petru Groza – ministru secretar de stat

Dorimedont Popovici – ministru secretar de stat

22 iulie 1921

Constantin Garoflid – a preluat Ministerul Agriculturii (creat prin scindarea Ministerului Agriculturii și Domeniilor)

1.2. Guvernul Take Ionescu (17 decembrie 1921 – 19 ianuarie 1922)³⁹²

Take Ionescu – președintele Consiliului de Miniștri și ministru de Finanțe

Caius Brediceanu – ministru secretar de stat

Gheorghe Derussi – ministrul Afacerilor Străine

Gheorghe Mironescu – ministrul Instrucțiunii

Ștefan Holban – ministru de Război

Ion Cămăreșescu – ministru de Interne

Gheorghe Lucasievici – ministrul Lucrărilor Publice

Dumitru Dumitrescu – ministrul Agriculturii

Mihai Vlădescu – ministrul Domeniilor

Stelian Popescu – ministru de Justiție

Vasile Dumitrescu-Brăila – ministrul Cultelor și Artelor

Mihai Ormolu – ministrul Industriei și Comerțului

Constantin Xenii – ministrul Muncii și Ocrotirilor Sociale

³⁹² Ioan Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea, *op. cit.*, p. 691–670.

Constantin Cihodariu – ministrul Comunicațiilor
Ion Angelescu – subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe

23 decembrie 1921

Victor D. Hortopan – subsecretar de stat la Ministerul de Interne

2 ianuarie 1922

Gheorghe Lucasievici – *ad interim* la Ministerul Industriei și Comerțului

5 ianuarie 1922

Dimitrie Bogos – ministru secretar de stat

1.3. Guvernul Ion I. C. Brătianu (19 ianuarie 1922 – 30 martie 1926)³⁹³

Ion I. C. Brătianu – președintele Consiliului de Miniștri și ministru de Război

Ion Inculeț – ministru de stat

Ion Nistor – ministru de stat

Arthur Văitoianu – ministru de Interne

Alexandru Constantinescu – ministrul Agriculturii și *ad interim* la Ministerul

Domeniilor

Constantin Angelescu – ministrul Instrucțiunii și *ad interim* la Ministerul de
Comunicații

Ion G. Duca – ministrul Afacerilor Străine

Vintilă I. C. Brătianu – ministrul de Finanțe

Gheorghe Mârzescu – ministrul Muncii și Ocrotirilor Sociale

Constantin Banu – ministrul Cultelor și Artelor și *ad interim* la Ministerul

Lucrărilor Publice

Ioan Th. Florescu – ministrul Justiției

Vasile P. Sassu – ministru al Industriei și Comerțului

24 ianuarie 1922

Traian Moșoiu – ministrul Comunicațiilor

Aurel Cosma – ministrul Lucrărilor Publice

³⁹³ *Ibidem*, p. 692–693.

27 ianuarie 1922

N. Zigre – subsecretar de stat pe lângă Ministerul de Interne (demisionează la 1 iunie 1922)

25 martie 1922

Ion I. C. Brătianu – președinte al Consiliului de Miniștri, fără portofoliu

10 aprilie 1922

Alexandru Constantinescu – ministrul Agriculturii și Domeniilor (departament unificat)

26 aprilie 1922

Gheorghe Mârzescu – ministrul Sănătății Publice, Muncii și Ocrotirilor Sociale

30 octombrie 1923

Ion I. C. Brătianu – președintele Consiliului de Miniștri, numit și la Ministerul de Interne

Gheorghe Tătărăscu – subsecretar de stat la Ministerul de Interne

Arthur Văitoianu – ministrul Comunicațiilor

Gheorghe Mârzescu – ministrul Justiției

Traian Moșoiu – ministrul Lucrărilor Publice

Alexandru Lapedatu – ministrul Cultelor și Artelor

Nicolae N. Săveanu – ministrul Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale

Tancred Constantinescu – ministru al Industriei și Comerțului

3 noiembrie 1923

Nicolae N. Săveanu – secretar de stat la Ministerul Sănătății Publice și Ocrotirilor Sociale

Nicolae D. Chirculescu – secretar de stat la Ministerul Muncii, Cooperăției și Asigurărilor Sociale, creat prin Legea nr. 5 300, din 3 noiembrie 1923

Richard Franasovici – secretar de stat la Ministerul de Interne (subsecretariat înființat prin Legea nr. 5 301, din 3 noiembrie 1923)

13 decembrie 1923

Gheorghe Cipăianu – subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor (subsecretariat creat prin Legea nr. 5 941, din 12 decembrie 1923)

2. DECRETE ȘI PROIECTE DE LEGE

2.1. Proiecte de lege pentru reforma agrară din Bucovina³⁹⁴

2.1.1. *Decretul-lege agrară nr. 3 871 din 6 septembrie 1919*

D-le președinte, Decretul-lege agrară pentru Bucovina, apărut în „Monitor”, la 6 septembrie 1919, n-a primit încă ratificarea din partea Corpurilor legiuitoare; instigatori de tot felul cutreieră Bucovina și tulbură liniștea populației, spunându-i că legea agrară se va modifica în paguba țărănimii. Pentru a pune capăt aceste stări de nesiguranță, am onoarea a prezenta onoratului Senat, din inițiativă parlamentară, Decretul-lege pentru Bucovina, spre ratificare. Și aceasta din motivul că onor guvernul n-a venit încă, până acum, cu propunerea ca acest Decret-lege agrară să fie ratificat³⁹⁵. Totodată, cer urgența pentru propunerea mea. Iată expunerea de motive și Decretul-lege a cărei ratificare o cerem.

Expunere de motive

Situația economică a țărănimii din Bucovina reclamă imperios o reformă a repartizării pământului cultivabil. În ultimii 20 de ani, zeci de mii de țărani bucovineni, lipsiți de pământ și neaflând loc de muncă în industrie, au părăsit țara spre a-și căuta norocul în America. De la 1907 încoace, de când s-a introdus în Bucovina votul universal, țărănimea n-a pierdut nicio ocazie fără de a cere mereu parcelarea moșiilor de mână moartă, cum și [cele] ale proprietății mari. Înfăptuindu-se unirea Bucovinei cu Patria Mamă, în momentul când, atât în Vechiul Regat, cât și în Basarabia, reforma agrară era în curs, ea nu putea fi amânată nici în Bucovina, unde lipsa de pământ cultivabil este, în general, mai simțitoare ca în orice altă parte.

Din suprafața totală a Bucovinei, de 1 040 000 ha sunt: păduri – 437 500 ha (43 procente); teren neproductiv – 198 500 ha (19 procente); teren arabil – 255 108 ha (25 procente); fânețe și pășuni – 148 962 ha (13 procente). Din terenul arabil, fânețe și pășuni, în întindere de 404 070 ha, 98 000 ha se află în posesia a 412 proprietari, cu proprietăți de la 50 ha în sus. 40 300 ha se află în posesia Fondului religiosar; 18 212 ha – în posesia comunelor; 5 200 ha – în posesia sesiilor preoțești; 5 450 ha – în posesia a 430 nețărani, capi de familie, repartizat după cum urmează: 55 766 capi

³⁹⁴ Începută în anul 1917, odată cu modificarea Constituției, activitatea de legiferare a reformei agrare s-a încheiat în anul 1921, prin adoptarea unor legi (distincte, dar care aveau, în esență, un caracter unitar) referitoare la Basarabia (6 martie 1920), Vechiul Regat (17 iulie 1921) și Transilvania (30 iulie 1921). În ceea ce privește Bucovina, a fost emis Decretul-lege agrară nr. 3 871/6 septembrie 1919, care a fost propus spre ratificare în ședința Senatului din 14 iulie 1920, de către Ion Nistor (s-a supus la vot urgența pentru această lege și s-a respins). D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217–225. În anul 1921, a fost elaborat Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, prezentat de către Ifrim Popescu, în ședința A.D. din 20 iulie 1921 și adoptat la 30 iulie 1921. D.A.D., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4437–4455. În această anexă prezentăm ambele proiecte de lege, din anii 1919 și 1921.

³⁹⁵ În timpul ședinței parlamentare a avut loc un schimb de replici referitor la această problemă: „Constantin Coandă, președinte de ședință: Ați consultat, d-le Nistor, tabloul decretelor-legi depus de d-l prim-ministru spre ratificare? Ion Nistor: N-am primit acest tablou, însă știu că legea agrară a Bucovinei nu figurează în el. N. Cărtianu: Am fost la cancelarie, am întrebat pe d-l director al cancelariei și mi-a spus că acest tablou s-a dat la tipărit”. D.S., M.O., nr. 16, 20 iulie 1920, p. 217.

de familie: mai puțin de 1 ha; 34 731: de la 1 la 2 ha; 14 290: 2–3 ha; 8 002: 3–4 ha; 4 372: 4–5 ha; 8 190: 5–10 ha; 1 913: 10–20 ha; 938: 20–50 ha. Urmând să fie împrăștiate cei cu o proprietate mai mică de 4 ha, adică aproximativ 112 000 capi de familie și adăugând la aceștia cam 8 000 muncitori agricoli fără nicio proprietate, e evident că terenul expropriabil de aproximativ 100 000 ha nu ajunge pentru a împrăști pe toți nevoiașii.

Scopul reformei agrare în Bucovina este de a ajuta pe cei ce au suferit mai mult de pe urma războiului și pe cei mai vrednici, care dispun măcar cât de cât de mijloacele necesare pentru purtarea unei mici gospodării. Astfel se va putea ajuta măcar în parte țăranimea, până ce va fi dată posibilitatea de a coloniza țăranii bucovineni în acele părți ale României Mari unde există un plus de pământuri agricole și până ce capitalurile ce vor rezulta de pe urma exproprierii vor crea o industrie care va putea valorifica puterea de muncă a acelor care nu vor avea ogrorul propriu.

Acestea sunt motivele care ne-au condus la alcătuirea proiectului de lege de față, bazat pe aceleași principii care au necesitat reforma agrară în Vechiul Regat, Basarabia și Transilvania, asupra căroră e superflu să mai insistăm.

Modificări la articole

Art. 4. S-au suprimat din categoria terenurilor ce nu vor fi lovite de expropriere „locurile de arie și parcelele pe care se află clădiri”, întrucât primele ar putea da naștere la interpretări abuzive, iar cele din urmă sunt cuprinse în cuvintele „locuri de fermă”, care rămân. La fel a fost suprimată propoziția: „Scutite sunt de expropriere și terenurile necesare ca locuri de hrană pentru personalul silvic” etc., trecând la art. 22. La art. 4 s-au mai adăugat ca terenuri ce vor fi scutite de expropriere: terenurile mănăstirilor Putna, Dragomirna și Sucevița, aceasta pentru că s-a avut în vedere caracterul de importante monumente istorice și de sălașuri de odihnă ale domnilor Moldovei ale acestor mănăstiri. De altfel, toate posesiunile acestor trei mănăstiri nu trec peste 100 ha.

Art. 5 devine art. 6, iar ca art. 5 a fost intercalat următorul: „Nu vor fi expropriate pădurile Fondului religios, afară de părți mărginașe din apropierea satelor, pe care Comisia agrară centrală le va afla proprii pentru lărgirea prin defrișare a terenului necesar pentru întemeierea de gospodării țărănești și islazuri comunale”.

Art. 6 din Decretul-lege din 6 septembrie 1919 se desființează, întrucât legea în vigoare în Bucovina cuprind dispoziții de același sens, atât privitoare la subsol, cât și la drepturile de apă.

La art. 7, I, lit. a, se modifică textul precum urmează: „Proprietățile rurale ale acelor persoane care...” etc., înlocuindu-se cuvintele „străinilor, considerându-se ca străini persoanele...”. La același articol, lit. d, se suprimă cuvintele: „și celor incapabili de a gospodări înșiși”, pentru a nu se da ocazii la interpretări greșite.

Art. 7, II, lit. a se înlocuiește în modul următor: „Se declară expropriat pământul cultivabil al tuturor proprietăților particulare, în toată întinderea ce trece peste 100 ha pământ cultivabil”. Totuși, proprietarii care posedă pe proprietățile supuse exproprierii gospodării model, pentru întemeierea cărora au investit capitaluri însemnate, vor putea să păstreze în stăpânire o întindere totală de cel mult 250 ha, după scara următoare (urmează scara). „Proprietarul are dreptul să-și aleagă partea neexpropriabilă, considerându-se cerințele economice ale interesatilor”.

La art. 7, II, lit. b se suprimă cuvintele: „după o scară progresivă” și se înlocuiește cuvântul „raport” cu „proporție”, lăsându-se astfel dreptul Comisiei agrare respective de a stabili porțiunea expropriabilă, fără a o lega de forma rigidă a unei a doua scări progresive. Din alineatul penultim se elimină fraza: „Maximul proprietății nelovite de expropriere va trece peste 250 ha”.

Art. 10, alin. 2 se elimină cu totul.

La art. 11 se înlocuiesc cuvintele „acestui decret-lege” cu „decretul-lege citat”.

La art. 13 se adaugă la sfârșit cuvintele: „După cursul oficial al coroanei, la data publicării Decretului-lege citat, 6 septembrie 1919”.

La art. 18 se înlocuiesc cuvintele: „acestui decret-lege” cu „acestei legi”.

La art. 21 se modifică textul: „Loturile întregi sunt la țară de 4 ha”, dându-se forma: „Loturile întregi sunt la țară de până la 4 ha”, aceasta avându-se în vedere că în anume locuri nu se vor putea da loturi întregi de 4 ha, fiind lipsă de teren.

La art. 21, alin. 2 se elimină în întregime.

La art. 22 se adaugă la cuvântul „parohii”, precizarea „ort.-or” și la sfârșit, după cum am amintit la art. 4, următoarele cuvinte: „și posturile sistematizate ale personalului silvic al statului, care face serviciul la ocoalele silvice, și anume: personalul superior, cu un lot și jumătate și cel inferior, cu un lot”.

La art. 26 s-a modificat termenul de plată [de] 40 ani, pentru a fi în concordanță cu termenul de plată din legile agrare [ale] celorlalte țări românești.

La art. 27 s-au suprimat cuvintele: „donație sau”, desființându-se astfel transmiterea lotului prin donații, care ar putea da loc la abuzuri. La sfârșitul articolului s-au adăugat cuvintele: „Despre această restricție se va face mențiune în registrele funciare”.

La art. 30 se modifică sfârșitul în următorul mod: „asupra cărora nu poate fi admisă vânzarea silită”, aceasta pentru a se scuti, cel puțin în parte, drepturi deja câștigate.

La art. 32 s-au adăugat cuvintele: „al instanțelor judecătorești civile” și s-a înlocuit cuvântul „judecătorie” cu „instanță”.

În art. 33 s-au suprimat toate amănunțele care arătau schimbarea institutului Banca Țării în Banca Regională din Cernăuți, întrucât, între timp, s-a publicat Decretul-lege de transformare al acestei instituții³⁹⁶.

Art. 34 a fost înlocuit prin textul prezent, întrucât numai în aceste condiții înfăptuirea reformei agrare se va putea asigura.

La art. 35, lit. b s-a înlocuit cuvântul „județeană” cu „judecătorească”.

La art. 40 se elimină cuvintele: „și împrumuturilor ce au să se ia pe ele”.

La art. 54, alin. 1, se suprimă cuvintele: „cu amortizarea prealabilă a administrației” și la alin. 2 se adaugă după „fiecare proprietate scoasă la vânzare” cuvintele „dacă trece de 5 ha”.

La art. 55 se suprimă propoziția finală.

La art. 56 se înlocuiesc cuvintele: „țărani lucrători de pământ” cu cuvântul „agricultori”.

Ținem să observăm că proiectul acesta de lege este alcătuit în înțelegere cu toate părțile interesate.

³⁹⁶ Banca Țării Bucovinei a fost transformată, prin Decretul-lege nr. 4 209, din 12 septembrie 1919, în Banca Regională din Cernăuți, primind o altă organizare. M.O., Partea oficială, nr. 139, 9 octombrie 1919, p. 7965.

Legea de reformă agrară pentru Bucovina, decretată prin Decretul-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919, se ratifică cu modificarea art. 4-7, 11, 13, 18, 21, 22, 26, 27, 30, 32, 35, 40, 54, 54-56

Capitolul I Exproprierea

Art. 1. În conformitate cu dispozițiile art. 365 al Codului Civil în vigoare în Bucovina se declară expropriate, pentru cauză de utilitate publică și pentru a spori întinderea proprietății țărănești, terenurile cultivabile în măsura și condițiile cuprinse în legea de față.

Art. 2. Se socotește ca pământ cultivabil, în înțelesul legii de față, tot terenul pe care s-au făcut până azi arături, locurile de fâneață și pășuni, precum și oricare alt teren ce s-ar găsi propriu să fie întrebuințat cu folos pentru producții agricole.

Art. 3. Exproprierea este declarată deplin drept pe ziua publicării Decretului-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919 și obiectele expropriabile sunt lovite de indisponibilitate în aceeași zi, fără îndeplinirea niciunei alte formalități.

Art. 4. Nu vor fi lovite de expropriere și nici nu vor fi socotite în întinderea suprafețelor de expropriat: terenurile mănăstirilor Putna, Dragomirna și Sucevița, apoi, la exproprierea parțială, locurile de ferme, conacul cu grădina, viile, grădinile cu zarzavaturi și pomi roditori și stabilimentele industriale, cu terenul strict necesar pentru folosirea lor, întrucât toate acestea nu sunt cuprinse în partea expropriată. Aceste terenuri se vor stabili de Comisia agrară de ocol.

Art. 5. Nu vor fi expropriate pădurile Fondului religionar, afară de părți mărginașe din apropierea satelor, pe care Comisia agrară centrală le va afla proprii pentru lărgirea prin defrișare a terenului necesar pentru întemeierea gospodăriilor țărănești și islazuri comunale și pământul de hrană al personalului silvic al Fondului, și anume un lot și jumătate pentru fiecare post superior sistematizat și un lot pentru fiecare post inferior și aceasta numai pentru personalul exterior.

Art. 6. Exproprierea atinge proprietatea fără privire la calitatea proprietarului, capacitatea lui juridică sau caracterului imobilului expropriat.

Art. 7. Se declară expropriată:

I. În întregime: a) Proprietățile rurale ale acelor persoane care până la 1 august 1914 nu aveau indigenatul în una din comunele Bucovinei sau nu sunt cetățeni români; b) Proprietățile rurale ale tuturor persoanelor juridice, de drept public sau privat, fără a considera niciun fel de clauză care oprește înstrăinarea lor, orșicare ar fi domiciliul sau terenul lor de activitate; c) Proprietățile rurale ale absenteiștilor, intrând în această categorie moșiile ale căror proprietari au petrecut în câte cinci ani consecutivi, în timpul de la 1 august 1909 până la 1 august 1919, mai mult de jumătate de an afară de hotarele României întregite, fără motive binecuvântate; d) Proprietățile rurale care în anii 1901-1919 au fost arendate prin mai mult de nouă ani, exceptând proprietățile minorilor. Dacă proprietatea a fost arendată numai în parte, se expropriază o parte de întindere egală din corpul întreg al proprietății, restul cade sub dispozițiile alin. II al acestui articol; e) Proprietățile interzișilor și curanzilor, întrucât nu au descendenți. Pădurile tuturor acestor categorii expropriate în întregime trec în proprietatea statului.

II. a) Se declară expropriat pământul cultivabil al tuturor proprietăților particulare, în toată întinderea ce trece peste 100 [de] hectare pământ cultivabil. Totuși, proprietarii care posedă pe proprietățile supuse exproprierii gospodării model, pentru întemeierea cărora au investit capitaluri însemnate, vor putea să păstreze în stăpânire o întindere totală de cel mult 250 [de] hectare, după scara următoare:

Proprietăți (ha)	Proprietate rămasă (ha)
100	100
105	104,6
110	109
115	113,2
120	117,3
125	121,1
130	124,9
135	128,5
140	132,0
145	135,3
150	138,6
155	141,7
160	144,7
165	147,6
170	150,5
175	153,2
180	158,9
185	158,4
190	168,9
195	163,4
200	165,7
210	170,2
220	174,5
230	178,5
240	182,3
250	185,9
260	189,4
270	192,7
280	195,8
290	198,8
300	201,7
320	207,1
340	212,1
360	216,6
380	220,9
400	224,8
420	228,5
440	232,0
460	235,3
480	238,4
500	241,2
525	244,6
550	247,8
557	249,0
600	250,0
și peste 600	250,0

Proprietarul are dreptul să-și aleagă partea neexpropriabilă, considerându-se și cerințele economice ale interesaților. Dacă, însă, ocupația principală a proprietarului nu este agricultura și nici părinții lui n-au fost agricultori, terenul neexpropriabil se reduce la 4 ha. Asupra împlinirii condițiilor va decide Comisia agrară de ocol. Proprietățile lovite de expropriere, conform scării precedente, nu cad sub sancțiunile acestei dispoziții. b) Proprietățile rurale cultivabile ale comunelor rurale și urbane, în proporție cu trebuințele de imaș ale locuitorilor acelor comune.

Art. 8. Statul are dreptul de a rezerva din obiectele expropriate terenurile care au sau cărora li s-ar putea da o destinație de interes obștesc.

Art. 9. Întinderea proprietăților din punct de vedere al exproprierilor se va socoti după 1918, data alipirii Bucovinei în România.

Art. 10. Mai multe proprietăți ale aceluiași proprietar, precum și proprietățile stăpânite în indiviziune, se consideră ca o singură proprietate, rămânând ca proprietarii sau coproprietarii să-și aleagă partea ce rămâne liberă de expropriere, acolo unde e mai puțină lipsă de pământ pentru împroprietărire.

Art. 11. Toate obiectele expropriate trec, cu ziua publicării Decretului-lege, în proprietatea statului, formând Fondul de pământ bucovinean al statului, libere de orice sarcini, acestea fiind desființate de drept (art. 16).

Art. 12. Contractele de arendă ale moșiilor supuse exproprierii se desființează deplin drept pentru partea expropriată, deducându-se proporțional și arenda. Dacă porțiunea expropriată trece de 25% din întinderea totală a moșiei, arendașul și proprietarul sunt în drept de a cere rezilierea întregului contract. De asemenea, sunt reziliate de drept, în întregime, contractele de arendă făcute pentru moșiile în care arendașii nu au intrat în stăpânire. Din simplul fapt al desființării contractelor aici amintite, nu vor rezulta pretenții de daune interese.

Capitolul II Despăgubirile

Art. 13. Proprietarii vor fi despăgubiți pentru obiectele expropriate, pe baza prețurilor ce au existat înainte de război, după categorii și calități de pământ, determinându-se prețul prin orice elemente de apreciere în ultimii cinci ani înainte de 1 august 1914, ca: prețul de vânzare al pământului în localitate și vecinătate, prețul normal de arendare, taxarea făcută de instituții de credit sau media prețului de arendă al ultimilor cinci ani înainte de război, înmulțit cu 20. Socoteala se va face în lei, după cursul oficial al coroanei la data publicării Decretului-lege citat, la 6 septembrie 1919.

Art. 14. Deodată cu prețul obiectelor expropriate se va determina și partea restantă din dările publice și din sarcinile tabulare, precum și despăgubirile pentru investiții și ameliorări făcute, dacă valoarea acestora nu se poate computa [socoti împreună] cu prețul obiectului expropriat.

Art. 15. Servituțile care, în urma exproprierii, și-au pierdut rostul lor economic, se vor desființa fără niciun echivalent. Alte servituți desființate în detrimentul celui în drept se vor despăgubi, capitalizându-se folosul lor anual cu 5%. Pentru

exploatarea părților neexpropriate, inclusiv instalațiile industriale, se pot constitui servituți noi.

Art. 16. Toți cei ce au sau pretind drepturi de orice fel asupra părții de pământ expropriat, nu le pot exercita decât asupra prețului în numerar sau obligațiilor funciare consemnate ca preț. Dacă asupra proprietății expropriate se găsesc creanțe ipotecare, ele, prin derogare de la lege sau convenție, rămân de drept desființate asupra porțiunii expropriate, iar drepturile creditorilor se exercită numai asupra prețului în obligații funciare consemnate la judecătorie. Ele continuă, însă, a subzista proporțional asupra părții ipotecate rămasă expropriatului în condițiile actului de ipotecă. Partea proporțională din creanța ipotecară care revine creditorului pentru partea expropriată se declară eligibilă. Ea se va plăti din obligațiile funciare consemnate, socotindu-se valoarea nominală drept o valoare egală în numerar, conform cursului legal al valutei. Tot în obligații funciare socotite astfel se vor achita orice dobânzi datorate până în ziua consemnării. Din acea zi, procentele convenționale încetează, creditorul neavând dreptul decât la cupoanele obligațiilor funciare. Diviziunea, restrângerea și radierea creanței se va determina de judecătoria situației imobilului, la care se va depune prețul despăgubirii în numerar sau în obligații funciare.

Art. 17. Despăgubirile și echivalentul sarcinilor desființate se vor plăti în numerar sau în obligații funciare emise de stat, amortizabile prin tragere la sorți și purtătoare de dobânzi de 5%, valoarea lor nominală socotindu-se ca valoare reală.

Art. 18. Plata se va face îndată ce vor fi îndeplinite formalitățile de expropriere și împrumutarea conform acestei legi.

Art. 19. Ea va urma la mâna celor în drept, dacă persoanele respective se pot constata din cărțile funciare și dacă proprietatea e liberă de sarcini. La caz contrar, întreaga despăgubire se va depune la judecătorie.

Capitolul III Împrumutarea

Art. 20. Clădirile și instalațiile, dacă proprietarul, întrucât este cetățean român, nu le reclamă pentru sine, apoi terenurile necultivabile a[le] proprietăților expropriate în total, rămân la dispoziția statului, urmând a se taxa conform art. 13. Celelalte obiecte expropriate, întrucât nu rămân rezervate pentru utilitate publică, se vor împărți în loturi între capii de familie care muncesc pământul înșiși sau numai cu ajutorul membrilor familiilor lor, apoi parohiilor ort.-or., ca sesie pentru preoți și cantori, școlilor, ca teren de experiențe agricole, personalului silvic, ca loc de hrană și comunelor, ca imaș.

Art. 21. Loturile țărănești sunt loturi de completare, loturi întregi și loturi de colonizat. Loturile întregi sunt la țară de până la 4 hectare; la munte, întrucât pământul nu este arabil, întinderea lotului poate fi sporită până la 8 hectare. a) La loturile de completare au drept țărani din comuna obiectului expropriat sau din comunele apropiate, țărani care au o proprietate mai mică de 4 hectare; b) Loturile întregi se vor da țăranilor capi de familie, fără nicio proprietate sau acelora care, neputând

primi lot de completare în comuna proprie, de bună voie doresc să se colonizeze, după ce se vor fi satisfăcut toate cererile de loturi de completare, de sesie, pământ pentru școală, pentru personalul silvic și imasă; c) Țăranii care doresc să fie colonizați aiurea, vor primi loturi de colonizare de 5 hectare. În toate cazurile vor avea precădere: 1) Cei ce au luat parte la război, preferându-se în prima linie cei ce au luptat pentru întregirea neamului, apoi familiile celor căzuți sau invalizii. 2) Cei despăgubiți pe urma războiului. Cei ce fără motive s-au sustras de la recrutările din anul 1919, precum și cei ce au comis acte de dușmănie față de statul român sau națiunea română nu vor fi luați în considerare la împrumut.

Art. 22. Se vor împrumuta, de asemenea, parohiile ort.-or., și anume: de fiecare loc sistematizat de preot, câte două loturi întregi, de cantor, un lot întreg, apoi școlile rurale, câte un lot întreg, ca pământ de experiențe agricole.

Art. 23. Lotul acordat se va da celui în drept, ca proprietate individuală, printr-un contract de vânzare și cumpărare, încheiat între Banca regională, în calitate de mandatară legală a Fondului bucovinean de pământ al statului, [pe] de o parte, și cumpărător, [pe] de altă parte.

Art. 24. Prețul de vânzare va cuprinde: a) Plata pentru întreaga suprafață a loturilor determinate pe hectare; b) Cota pentru deschidere de comunicație, care rezultă din repartizare pe hectar asupra tuturor loturilor formate din aceeași comună politică; c) Cota cheltuielilor ce rezultă din operațiile de expropriere și împrumut.

Art. 25. Pentru a ușura pe sătenii împrumutați la întemeierea gospodăriei lor și la plata pământului, statul va contribui cu o sumă de 35% din prețul de expropriere.

Art. 26. Prețul de vânzare fixat se va putea plăti, în total sau în parte, în numerar, la iscălirea contractului, iar restul, respectiv întreaga sumă, se va intabula ca împrumut ipotecar în primul rang pe lotul vândut amortizabil în 40 ani, cu 5%, adăugându-se la aceasta cheltuielile de regie ale băncii.

Art. 27. Până la amortizarea deplină a întregului împrumut și în niciun caz înainte de 10 ani de la cumpărare, cumpărătorul sau succesorul său nu are dreptul de a-l împărți, vinde, ipoteca sau amaneta, sub nicio formă, lotul cumpărat, admisă fiind numai transmiterea prin moștenire, în care lotul întreg va trece cu toate sarcinile lui. Despre această restricție se va face mențiune în registrele financiare.

Art. 28. În caz de înstrăinare, fie chiar prin execuție silită, lotul nu va putea trece în alte mâini decât ale altui țăran agricultor, preferându-se cei arătați în art. 21 sau în proprietatea Fondului bucovinean de pământ al statului, care îl va da cât de curând, prin acte de vânzare sau arendare, unui țăran agricultor român.

Art. 29. Actul de vânzare va avea toate condițiile legale ale unui act sub semnătură privată (art. 32 din Legea funciară). În act se vor aminti și restricțiile prevăzute în art. 27 al acestei legi și se va nota în Cartea funciară.

Art. 30. Pentru toți țăranii agricultori împrumutați sau neîmprumutați se declară minim de existență un hectar de pământ, precum și casa și celelalte clădiri ce s-ar găsi pe acest pământ. Vânzarea silită a acestui imobil este exclusă, admisă fiind numai administrarea silită pentru dări, prime de asigurare contra focului, creanțe provenite din delict și pretenții de alimentare. Drepturile câștigate de creditori înaintea

publicării acestei legi vor fi respectate. Dispozițiile detaliate pentru punerea în aplicare a acestui articol se vor stabili prin ordonanță ministerială.

Capitolul IV Luarea și darea în seamă

Art. 31. Luarea în seamă a obiectelor expropriate începe după promulgarea decretului-lege citat; până la luarea în seamă, proprietarului expropriat îi rămâne folosința obiectelor acestora, cu toate drepturile și datoriile unui uzufructuar, fiind obligat a tolera operațiile inginerului hotarnic și ale organelor însărcinate cu parcelarea obiectelor. Dacă pe pământul dat în stăpânirea sătenilor sunt semănături și arături, proprietarul are dreptul la valoarea cheltuielilor făcute. Stabilirea se va face în conformitate cu prețurile locale, prin bună învoială între interesați. În caz de neînțelegere, va hotărî definitiv Comisia agrară centrală.

Art. 32. Luarea în seamă a obiectelor expropriate nu se poate împiedica prin niciun act al instanțelor judecătorești civile; instanța competentă, la cererea băncii, va închide, relativ la aceste obiecte, orice acțiune sau urmărire; orice drept pretins se poate exercita numai asupra despăgubirii determinante.

Capitolul V Organele pentru înfăptuirea reformei agrare

Art. 33. Operațiile financiare și tehnice ce vor urma din executarea acestei legi se vor face de către Banca regională din Cernăuți.

Art. 34. Pentru înlesnirea măsurilor de expropriere și împrumut, statul va pune la dispoziția Băncii regionale din Cernăuți suma de 20 000 000 [de] lei, rambursabilă din sumele ce se vor încasa de la cei împrumutați.

Art. 35. Pentru înfăptuirea reformei agrare se instituie: a) Comisii agrare, câte una de fiecare comună; b) Comisia agrară centrală, cu reședința la Cernăuți.

Art. 36. Comisia agrară comunală, care va purta numele comunei în care funcționează, se compune din doi intelectuali din comună (preot, învățător etc.), numiți de prefect, din primarul comunei, doi săteni agricultori, doi acei agricultori ce au mai puțin de 4 ha, având ei și doi locuitori și un reprezentant al proprietarilor, ale căror moșii sunt luate în vedere să se exproprieze în favorul locuitorilor acelei comune. Președintele comisiei este unul din cei doi intelectuali ieșiți la sorți în fața prefectului. Președintele convoacă comisia de câte ori este necesar; ea decide cu majoritatea voturilor celor prezenți, trebuind să fie de față majoritatea din comisie.

Art. 37. Comisia comunală formează tabloul tuturor capilor de familie cu mai puțin de 4 ha, notând mărimea proprietății fiecăruia, numărul și vârsta copiilor, note de ordin moral și situația ce a creat-o fiecăruia războiul, adună cererile de la toți cei ce doresc să fie împrumutați și trimite tabloul în copie și cererile în original Comisiei agrare de ocol, împreună cu propunerile făcute privitor la terenurile de expropriat și împrumut.

Art. 38. Comisia agrară de ocol se compune, sub prezidiul unui judecător, dintr-un reprezentant al administrației Bucovinei, un reprezentant al Băncii regionale, un expert agricol, un proprietar expropriat, un inginer hotarnic și doi țărani, cu toții numiți de administrația Bucovinei, numindu-se pentru fiecare membru și un substitut.

Art. 39. Comisia agrară de ocol se întrunește la invitarea președintelui, adresată fiecărui membru, de câte ori și unde este necesar și poate lua decizii dacă sunt de față, afară de președinte, cel puțin patru membri; deciziile se iau cu majoritatea absolută a voturilor membrilor prezenți. Votul președintelui prevalează în caz de paritate.

Art. 40. Comisia agrară de ocol determină obiectele expropriate, considerând dorința proprietarilor ca să-și aleagă partea care le-a rămas într-un singur complex, destinația pe destinatarii și mărimea loturilor ce au să se formeze, apoi sarcinile și servituțile ce se mențin, prețul obiectelor expropriate și echivalentul sarcinilor desființate, precum și prețul loturilor formate.

Art. 41. Asupra deliberărilor se vor dresa [întocmi] procese-verbale iscălite de toți membrii prezenți; terminându-se operațiunile într-o comună, rezultatele se vor depune de Comisia agrară de control la primărie, spre cunoștința celor interesați.

Art. 42. În contra deciziilor Comisiei, interesații pot face apel, în termen de 14 zile de la data depunerii rezultatelor la primărie, la Comisia agrară centrală.

Art. 43. Comisia agrară centrală își are sediul la Cernăuți și se compune, sub prezidiul unui membru al Curții de Apel, din: trei reprezentanți ai administrației Bucovinei, trei judecători, trei reprezentanți ai Băncii regionale, trei experți agricoli, trei proprietari expropriați (un reprezentant al autorității bisericești și doi ai proprietarilor mari) și șase țărani, cu toții numiți de ministrul delegat; tot pentru câte trei membri din aceeași categorie se va numi câte un substitut.

Art. 44. Comisia agrară centrală se întrunește la invitarea președintelui sau locțiitorului, trimisă fiecărui membru, împreună cu ordinea zilei; ea poate lua decizii dacă pe lângă convocator este de față majoritatea absolută a membrilor.

Art. 45. Ea dirijează întregul mers al operațiilor agrare și judecă toate neînțelegerile și nemulțumirile provenite din ele, putând proceda și din oficiu.

Art. 46. Chestiunile de interes general se deliberează în plen, iar cele care se referă la interese particulare, se judecă în senat compuse de președintele sau locțiitorul comisiei, din câte un membru din fiecare categorie amintită la art. 43, prezidând membrul judecător. Contra deciziilor luate în senat se poate înainta recurs în plen în termen de opt zile de la înmânarea deciziei. În chestiunea prețului, însă, se va rosti în ultimă instanță, dacă părțile nu se mulțumesc cu hotărârea Comisiei agrare centrale, Curtea de Apel din Cernăuți.

Art. 47. Deciziile Comisiei agrare centrale luate în plen sunt definitive.

Capitolul VI Operațiile de parcelare

Art. 48. Pentru înlesnirea operațiilor agrare, proprietarii atinși de expropriere sunt obligați a face Băncii regionale, în termen de 21 zile de la publicarea

Decretului-lege sus citat, notificări potrivit formularului anexat (1) și a le alătura mapele, extractele tabulare, coalele de posesiune și contractele de cumpărare de care dispun. În caz contrar, comisiile vor proceda din oficiu și proprietarii nu vor avea deschisă nicio cale de protest contra oricărui fel de omiteri ce s-ar putea întâmpla cu ocazia exproprierii.

Art. 49. În același termen vor prezenta și doritorii de loturi comisiilor de ocol, prin comisiile comunale ale domiciliului lor, cereri potrivite formularului anexat (a), care cereri se vor trimite Băncii regionale.

Art. 50. Banca regională va forma, cu ajutorul notificărilor și al cererilor, în înțelegere cu Comisia centrală, tablouri cu propuneri și le va trimite comisiilor agrare de ocol.

Art. 51. În baza deciziilor definitive ale comisiilor agrare, inginerii hotarnici vor purcede la parcelare, creare de comunicație și [a]meliorațiuni [îmbunătățiri funciare] indispensabile și vor ridica în plan loturile demarcate pe teren și înșirate în tabloul loturilor.

Art. 52. Banca regională va încheia, apoi, contractele, intabulându-le, va efectua plățile cuvenite, va lua în seamă obiectele expropriate și va da în seamă loturile vândute.

Art. 53. Detaliile operațiunilor agrare se vor stabili într-un regulament special, ce se va elabora de secretarul pentru Agricultură și întărit de ministrul delegat al Bucovinei.

Capitolul VII Parcelarea facultativă

Art. 54. Pentru completarea reformei agrare, Banca regională este autorizată a cumpăra proprietăți neatinse de expropriere. Fiecare proprietate scoasă la vânzare, dacă trece de 5 ha, va trebui oferită Băncii regionale spre cumpărare. Dacă banca nu se pronunță în termen de o lună, proprietarul este liber a vinde proprietatea în altă parte.

Art. 55. Dacă Banca regională se pronunță pentru cumpărare, prețurile se vor fixa prin bună învoială. În caz de neînțelegere asupra prețului, hotărăște judecătoria.

Art. 56. La nicio vânzare de pământ, fie ca [este] voluntară sau silită, nu se vor admite intermediari sau cumpărători care nu sunt agricultori.

Capitolul VIII Dispoziții generale

Art. 57. Toate actele și transmisiile privitoare la expropriere, precum și toate actele judiciare și extrajudiciare făcute în exercitarea legii de față sunt scutite de taxele de timbru și înregistrare.

Art. 58. Toate legile și regulamentele contrare legii de față sunt și rămân abrogate.

Art. 59. Ministrul nostru secretar de stat la Departamentul Agriculturii și Domeniilor este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a legii de față.

Art. 60. Tot ce s-a făcut până la promulgarea legii de față, în conformitate cu Decretul-lege din 6 septembrie 1919, rămâne bine făcut.

Ion Nistor, C. D. Georgescu, Iuliu Grofșoreanu, Gh. Bogdan-Duică, E. Popovici, I. A. Atanaisu și Iancu Mețeanu.

I. Anexă
Notificări pentru reforma agrară
Art. 48

- a) Numele proprietății, al comunei, plășii și județului.
- b) Numele proprietarului, capacitatea juridică și domiciliul lui real.
- c) Starea juridică a proprietății pe ziua de 15/28 noiembrie 1918 și sarcinile ei.
- d) Câte proprietăți are, situația și întinderea fiecăreia, cu indicarea supraedificatelor și stabilimentele industriale.
- e) Întinderea proprietății, specificând, în ha, arătură, fânețe, pășuni, grădini, vii, păduri etc., precum și terenul scutit de expropriere, pe care dorește să-l țină pentru sine.
- f) Pământul pe care îl oferă spre expropriere de bună voie.
- g) Dacă proprietatea este arendată, care e numele arendașului, durata contractului de arendă, arenda anuală și până când este arenda plătită.
- h) Dacă moșia are plan (hartă) sau plan de economie.
- i) Dacă posesiunea reală consună [corespunde] cu cărțile funciare și dacă are procese de proprietate sau repoziția sumară în curgere.
- j) Venitul total după Cadastru, specificat pe parcele de Cadastru.
- l) Prețul de cumpărare al moșiei, total sau pe ha, evaluarea la partaj, moșteniri și evaluări a[le] institutelor de credit, împreună cu anul când s-au plătit aceste prețuri și s-au făcut evaluările.
- m) Obligământul de mai sus pentru minori interziși și curanzi cade în sarcina reprezentanților lor legali și în cazul dacă asupra imobilului este constituit un drept de uzufruct legal sau convențional asupra uzufructuantului.

II. Anexă
Cerere pentru împrumut
Art. 49

Către Comisia agrară comunală
În

Subsemnatul, țăran agricultor, domiciliat în comuna, județul, dorește să cumpere ha de pământ din moșia

Subsemnatul este căsătorit/necăsătorit, în etate de, are copii....., în etate de....., are proprietatea sa de prezenți ha.

Avizul Comisiei agrare comunale.

2.1.2. Proiect de lege pentru reforma agrară din Bucovina (1921)

Adunarea Deputaților³⁹⁷

Domnule președinte, Comisia permanentă de agricultură, păduri și domenii, întrunindu-se în numărul cerut de regulament, în ziua de 17 iulie a.c., sub președinția d-lui C. Jornescu, vicepreședintele comisiei, a luat în cercetare Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina, alegând de raportor pe subsemnatul, iar ca membri în comisia pentru cercetarea amendamentelor ce se vor prezenta în ședință publică au fost aleși, potrivit art. 93 din Regulamentul interior al Adunării, d-nii: Scalat Modest Cezar, preotul I. Grigorescu și dr. Iacob Ioan. Acest proiect de lege a fost admis de comisie cu modificările anexate la acest raport.

Dezvoltarea istorică a proprietății rurale în Bucovina

După anexarea Bucovinei de către Austria, vechiul sistem agrar – identic cu cel din Moldova – a rămas în Bucovina și mai departe, cu mici modificări în vigoare. Abia mișcările revoluționare din 1848 au pus capăt unei stări de lucruri atât de învechite și au pus pe o temelie mai trainică viața sătenilor. Parlamentul din Kreamsier a desființat claca (robotul) și a luat o serie de hotărâri principale pentru emanciparea țăranilor. Aplicarea lor s-a făcut prin Decretul imperial din 1853³⁹⁸. În baza acestor dispoziții, sătenii au ajuns stăpâni liberi pe pământul lor, iar drepturile lor asupra pădurilor și pășcătorilor au fost răscumpărate prin crearea de păduri și iazuri comunale. Au trecut atunci $\frac{3}{4}$ (75%) din suprafața întregului pământ cultivabil în proprietatea țăranilor. Împărțirea proprietății între săteni și proprietari a fost, deci, în Bucovina mult mai favorabilă sătenilor decât în Vechiul Regat.

Dacă studiem urmările acestor măsuri de emancipare, observăm întâi că, mulțumită înzestrării mai largi cu pământ, populația a crescut în mod rapid, ajungând la starea de densitate de astăzi, când aproape 200 de locuitori vin la un kilometru pătrat de pământ cultivabil. Faptul acesta ne dă și speranța că una din urmările fericite ale reformei agrare în Vechiul Regat va fi o creștere extraordinar de rapidă a populației. Pe de altă parte, însă, a rezultat în Bucovina o atomizare foarte mare a proprietății țărănești. Opera emancipării fusese incompletă. Ea nu ținuse cont de o însușire a poporului român: tendința lui de a rămâne în orice condiție la țară, în satul său, chiar pe o părticică de pământ infimă. De aceea și în Bucovina se observă același fenomen, că satele sunt congestionate, o populație prea numeroasă stă la țară, pe când populația urbană este relativ puțină la număr și

³⁹⁷ Proiectul de lege a fost prezentat de către Ifrim Popescu, în ședința A.D. din 20 iulie 1921. Acesta a fost votat cu majoritate (124 de voturi pentru și șase contra). D.A.D., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4437–4455.

³⁹⁸ Prin Patentele imperiale din anii 1853–1854, s-a recunoscut trecerea pământurilor în proprietatea țăranilor prin despăgubire și posibilitatea răscumpărării servituțiilor.

străină. Statul uitase să facă o politică hotărâtă și bine definită pentru a combate acest neajuns și pentru a atrage surplusul de la țară, unde nu-și mai află condițiile unui trai omenesc, la orașe și la industrii; tot acolo vom ajunge și noi cu toate măsurile luate astăzi, dacă statul nu va face o politică fermă, care va împiedica cu energie fărâmițarea pământului pe de o parte, iar pe de altă parte va crea condiții favorabile de viață în comerț, industrii și meserii pentru copiii de țărani care, în interesul superior al țării, vor trebui să părăsească satul natul. Procedând astfel, statul va mai ajunge la naționalizarea orașelor, care astăzi, pe cuprinsul cel mai mare al țării, sunt locuite de populație neromânească ca rasă. O neglijare a acestor îndatoriri ar duce statul la o criză, căci în scurt timp problema ar deveni iar acută și imposibilă de rezolvat.

Am primit, deci, cu bucurie dispozițiile proiectului despre indivizibilitatea loturilor. Atomizarea aceasta a pământului, întâmplată în Bucovina, firește că trebuia să producă o mișcare pentru o reformă agrară. Pe timpul dominației austriece, curente acestea care existau și pe atunci se manifestau cu oarecare sfială. Tradițiile și instinctele de stat feudal al Austriei și frica [de faptul] că pământul expropriat ar putea ajunge, prin politica ostilă neamului nostru a unei stăpâniri vitrege, în mâna unor coloniști neromâni, aduși de nu știu unde, au împiedicat dezvoltarea liberă a curentului pentru reformarea proprietății rurale. Imediat, însă, după căderea Austriei, curentul acesta s-a manifestat cu putere elementară și în Consiliul Național din Cernăuți, care reprezenta, în zilele istorice ale prăbușirii Imperiului Habsburgic, suveranitatea națională a românilor bucovineni, s-a luat hotărârea de a înfăptui, printr-o reformă agrară, o împărțire mai dreaptă a pământului între proprietari și săteni. Declarațiile marelui patriot român Iancu Flondor, pe atunci președintele guvernului provizoriu al Bucovinei, vor rămâne înscrise cu litere de aur în istoria dezvoltării țărănimii bucovinene.

În realizarea și aplicarea acestei idei, s-au ținut la Cernăuți mai multe anchete cu caracter consultativ și pe urmă a fost dat Decretul-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919. Principiile dezvoltate în acest decret constituie un mare pas înainte în rezolvarea acestei mari probleme și țărănimea bucovineană va fi veșnic recunoscătoare marelui ei protector, augustului nostru rege Ferdinand I pentru acest act măreț de dreptate.

Împărțirea proprietății înainte și după realizarea reformei agrare

Astăzi, când suntem chemați să legiferăm definitiv în această materie, trebuie să examinăm cu atenție starea reală a lucrurilor, pentru a găsi soluțiile necesare. Actualmente, proprietatea pământului cultivabil se împarte în Bucovina în modul următor: A. Proprietatea mică: a) Proprietate individuală – 365 000 ha; b) Islazuri comunale – 40 000 ha (405 000 ha sau 781 ha). B. Proprietate mare: a) Proprietari particulari – 72 000 ha; b) Fondul bisericesc ortodox oriental – 43 000 ha (din care 16 000 [de] arături și 27 000 [de] pășcători) (115 000 ha). Din această mare

proprietate, Fondul bisericesc dispare, cu întreaga lui suprafață de teren cultivabil, iar particularii nu vor poseda, după aplicarea proiectului de lege de față, mai mult decât 25 000 până la maximum 30 000 ha, adică între 5% și 6% din suprafața totală a pământului cultivabil, prin urmare chiar și mai puțin decât în Vechiul Regat și în Ardeal.

Principiile de expropriere

Proiectul de față realizează principiul că pământul este [al] aceluia care-l muncește, cu restricția că chiar acela care-l muncește nu poate poseda mai mult decât maximum, pentru a nu împiedica dezvoltarea celorlalți muncitori de pământ. Drept aceea, se expropriează în întregime proprietățile arendate în mod continuu, iar proprietățile acelor care nu sunt agricultori și ai căror părinți nici n-au fost agricultori se reduc la 4 ha. Proprietățile cultivate în regie se expropriează după o scară progresivă, lăsând proprietarului până la un maximum de 250 ha, dacă gospodăria lui îndeplinește condițiile unei gospodării intensive, iar în caz contrar, ele se reduc la 100 ha. Mai multe proprietăți ale unui proprietar se vor considera ca una, tot așa și dacă se află mai mulți coproprietari pe o moșie.

Împroprietărirea și colonizarea

Prin dispozițiile acestea radicale, sperăm să câștigăm prin expropriere cifra ca de 80 000 până la 85 000 ha pentru împroprietărirea sătenilor. Cererile de împroprietărire vor fi, însă, foarte mari, ne putem aștepta cel puțin la 60 000 de cereri îndreptățite, așa că loturile vor trebui să fie mai mici decât în Vechiul Regat. Este adevărat că întinderea mai mică a lotului se compensează în parte prin intensitatea mai mare a agriculturii în Bucovina, unde, prin faptul acesta producția, renta și valoarea pământului sunt mai mari; dovada cea mai bună este că săteanul bucovinean s-a dezvoltat mai bine, a trăit un trai mai omenesc și are gospodării mult mai frumoase și un număr de vite mult mai mare și de o calitate superioară decât fratele său din Vechiul Regat. Cu toate acestea, însă, problema agrară nu va putea fi rezolvată în mod favorabil pentru țărănimea bucovineană dacă statul nu le va pune la dispoziție suprafețe mai mari în Vechiul Regat pentru colonizare. O asemenea acțiune va avea urmări fericite nu numai pentru sătenii bucovineni, dar și pentru regiunile unde se vor coloniza, căci vor răspândi acolo, prin exemplul cel bun, sistemul de agricultură intensivă și creștere rațională de vite. Ea se impune din punctul de vedere a unei politici agricole bine definite.

Islazurile comunale

Proiectul de față menține neschimbate proprietățile comunale, chiar dacă întrec trebuințele de islaz ale comunelor, rămânând ca suprafețele de prisos să fie arendate după normele unui regulament special la persoanele cele mai lipsite din

sat, stabilindu-se astfel o mică rezervă pentru viitor. Islazuri comunale noi se vor constitui din terenurile expropriate proprii numai pentru pășune și din poienile mai mari de 10 ha. La ideea de a face și din pământul arabil islazuri comunale, am renunțat, căci ar însemna un pas înapoi în cultura pământului, în regiuni de agricultură intensivă, unde cultura plantelor furajere este întrebuințată; pământul arabil semănat cu asemenea plante întreține un număr de mai multe ori mai mare decât islazul, folosit, în cele mai multe cazuri, în mod irațional. Nu trebuie să mergem în țări îndepărtate pentru a dovedi aceste afirmații, observăm chiar și în Bucovina că [și] comunele care au islazuri comunale întinse, ară întreg pământul arabil și își rețin numai o parte mică proprie, într-adevăr, numai pentru pășune și care servește vitelor mai mult ca teren de mișcare, iar pe de altă parte chiar și comunele care n-au deloc islazuri cresc vite splendide și numeroase.

Problema pădurilor

În [ceea] ce privește exproprierea pădurilor, proiectul de față nu ia măsuri de oarecare importanță. Rezolvarea acestor probleme rămâne rezervată unei legiuri ulterioare, după ce studiile pregătitoare, atât pentru măsura în care exproprierea va trebui să fie făcută, cât și pentru modul cum se vor folosi și cui se vor da pădurile expropriate nu vor fi terminate. În Bucovina, unde jumătate din suprafața ei este împădurită, nu se poate legifera fără ca să avem depline garanții că această bogăție a țării și acest regulator al climatului vor fi menținute.

Chestia prețului

Dispozițiile luate în proiectul de față în ce privește prețul dau toate garanțiile că nici țăranul care suportă 50% din plată, nici statul, care suportă restul, nu vor fi împovărați cu plata unui preț exagerat. Partea contributivă a statului se va acoperi din impozitele extraordinare pe îmbogățirii de război. Partea săteanului va fi așa de modestă, încât vedem toate garanțiile îndeplinite pentru a asigura o dezvoltare economică în condițiile cele mai favorabile.

Ameliorări funciare

Pentru o folosință mai rațională a pământului expropriat, proiectul de față prevede măsurile necesare, prin crearea de tovărășii silite și subvenționarea lor de către stat. Astfel, foarte multe terenuri, astăzi neutilizabile, vor fi aduse la maximul de producție, întregind astfel, într-o regiune unde pământul cultivabil este atât de căutat, opera reformei agrare.

Domnilor deputați, îndeplinind proiectul de față toate condițiile unei reforme agrare radicale, democratice și raționale din punctul de vedere economic, termin cu rugămintea să-i dați aprobarea d-voastre.

Legea pentru reforma agrară în Bucovina, pe care o prezint discuției d-voastre, cuprinde principiile Decretului-lege nr. 3 871/1919, cu modificările și adaptările impuse de experiența ce s-a făcut până acum. În ceea ce privește exproprierea, se mărește suprafața expropriabilă prin principiul dezvoltat la art. 7, alin. c, expropriind întreaga suprafață cultivabilă, întrecătoare peste una sută hectare din moșiile proprietarilor cultivatori, care nu au instalații importante agricole, în clădiri și inventar, crescătorii de vite sau industrii agricole. La art. 5, punctul b, alin. II, am socotit ca absenteiști și pe proprietarii care nu au avut domiciliul în țară de la 15/28 noiembrie 1918 și până azi, urmând a li se expropria moșiile în întregime. Asemenea, se mai mărește suprafața expropriabilă prin exproprierea sesiilor parohiale până la 12 hectare pentru parohii și până la 6 hectare pentru cooperatori. Ținând seama de faptul că Bucovina, atât prin condițiile naturale, sub raportul climei și terenului, cât și prin aptitudinile populației rurale, este foarte prielnică creșterii de vite, am socotit necesar ca prin lege să completăm pășunile comunale acolo unde se găsesc și să creăm altele noi în comunele unde lipsesc și ar exista posibilitatea de a le forma. În regiunea alpină care, în mod deosebit de bine se potrivește creșterii vitelor de tot soiul, se vor înființa pășuni de stat, fiindcă terenul are îngrijire deosebită și vor fi puse la folosință comunelor din regiune. Privitor la împrumutarea, dreptul de preferință a celor îndreptățiți a suferit ușoare modificări, potrivit cu văditele necesități. Am prevăzut indivizibilitatea loturilor pentru a opri pulverizarea micii proprietăți, atât de dăunătoare intensivizării culturii și unei producții mai mari. Am prevăzut libera vânzare a pământului dat în loturi și puțința concentrării în proprietăți mijlocii. Pentru înlăturarea cametei, am îngredit ipotecarea pământului țărănesc, lăsând puțința de a se face numai către instituțiile funciare autorizate de stat.

Efectuarea reformei agrare depinzând în bună parte de organele de aplicare, am dat o deosebită atenție alegerii și compunerii lor. Experiența făcută în Vechiul Regat cu exproprierea și împrumutarea a fost o bună călăuză și un îndemn pentru a proceda în același mod. Ca instituție de finanțare a reformei agrare în Bucovina, era consacrată, prin Decretul-lege nr. 4 209/1919, Banca Regională din Cemăuți, care va rămâne și pe viitor însărcinată cu finanțarea operațiunilor privitoare la reforma agrară, iar în ceea ce privește aplicarea reformei, ea trece asupra Casei Centrale a împrumutării din București. Pentru stabilirea prețului, am rămas la elementele prevăzute în Decretul-lege, la plată, însă am egalat leul cu coroana, pentru motivul că elementele de calcul sunt cele de la 1914, când aceste două monede erau egale. Pentru ca ameliorațiile funciare, ca drenaj și irigație, să poată da și pe viitor în terenurile expropriate, pe care se găsesc asemenea îmbunătățiri, rezultate bune pentru menținerea unei producții ridicate, am prevăzut măsuri legale, în baza cărora viitorii lotași să fie obligați la întreținerea lor, venindu-le, în parte, și statul în ajutor. Prin noile măsuri care se adaugă la cele din Decretul-lege nr. 3 871/1919, cred că am făcut o operă de armonie socială, fără a stânjeni prea mult rostul economiei noastre naționale.

Președintele Comitetului agrar, ministru de stat, Constantin Garoflid

Domnilor senatori, Proiectul de lege pentru reformă agrară în Bucovina, votat și adoptat de Adunarea Deputaților în ședința de la [20] iulie 1921 și adus în deliberarea Senatului cu Mesajul Regal de la 19 iulie 1921, secțiunile d-voastre luându-l în cercetare, l-au admis toate, numind delegați: Secțiunea I – colonel Jecu; Secțiunea II – Z. Arbore; Secțiunea III – P. Cantilli; Secțiunea IV – Gh. Jemna; Secțiunea V – A. Horvat, care, întrunindu-se în ziua de 19 iulie 1921, s-au constituit în Comitet al delegaților, sub președinția d-lui Zamfir Arbore și, luând din nou în cercetare sus-arătatul proiect de lege, l-a adoptat pe considerentele arătate în expunerea de motive.

Expunere de motive

Legea pentru reformă agrară în Bucovina, pe care o prezint discuției d-voastre, cuprinde principiile Decretului-lege nr. 3 871/1919, cu modificările și adaptările impuse de experiența ce s-a făcut până acum. În ceea ce privește exproprierea, se mărește suprafața expropriabilă prin principiul dezvoltat la art. 7, alin. c, expropriind întreaga suprafață cultivabilă, întrecătoare peste una sută hectare, din moșiile proprietarilor cultivatori, care nu au instalații importante agricole, în clădiri și inventar, crescători de vite sau industrii agricole. La art. 5, punctul b, alin. II, am socotit ca absentești și pe proprietarii care nu au avut domiciliul în țară de la 15/28 noiembrie 1918 și până azi, urmând a li se expropria moșiile în întregime. Asemenea, se mai mărește suprafața expropriabilă prin exproprierea sesiilor parohiale până la 12 hectare pentru parohii și până la 6 hectare pentru cooperatori.

Ținând seamă de faptul că Bucovina, atât prin condițiile naturale sub raportul climei și terenului, cât și prin atitudinile populației rurale, este foarte prielnică creșterii de vite, am socotit necesar ca prin lege să completăm pășunile comunale acolo unde se găesc și să creăm altele din nou în comunele unde lipsesc și ar exista posibilitatea de a le forma. În regiunea alpină, care în mod deosebit se potrivește creșterii vitelor de tot soiul, se vor înființa pășuni de stat, fiindcă terenul cere îngrijire deosebită și vor fi puse la folosința comunelor din regiune.

Privitor la împroprietărire, dreptul de preferință a celor îndreptățiți a suferit ușoare modificări, potrivit cu văditele necesități. Am prevăzut indivizibilitatea loturilor pentru a opri pulverizarea micii proprietăți, atât de dăunătoare intensivizării

³⁹⁹ Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina a fost prezentat de către Gh. Jemna, în ședința Senatului din 20 iulie 1921. Toate articolele au fost admise, fără a fi supuse discuției, iar proiectul de lege a fost adoptat în „aplauze prelungite și îndelung repetate” și în „strigăte de bravo și de ura” (rezultatul votului a fost următorul: votanți – 101, majoritate regulamentară – 49, bile albe – 100, bile negre – 1). D.S., M.O., nr. 120, 12 februarie 1922, p. 3407–3423.

culturii și unei producții mai mari. Am prevăzut libera vânzare a pământului dat în loturi și puțința concentrării în proprietăți mijlocii. Pentru înlăturarea cametei, am îngădit ipotecarea pământului țărănesc, lăsând a se face numai către instituțiile funciare autorizate de stat.

Efectuarea reformei agrare depinzând în bună parte de organele de aplicare, am dat o deosebită atenție alegerii și compunerii lor. Experiența făcută în Vechiul Regat cu exproprierea și împroprietărirea a fost o bună călăuză și un îndemn pentru a proceda în același mod. Ca instituție de finanțare a reformei agrare în Bucovina, era consacrată, prin Decretul-lege nr. 4 209/1919, Banca Regională din Cernăuți, care va rămâne și pe viitor însărcinată cu finanțarea operațiunilor privitoare la reforma agrară, iar în ceea ce privește aplicarea reformei, ea trece asupra Casei centrale a împroprietării din București. Pentru stabilirea prețului, am rămas la elementele prevăzute în Decretul-lege; la plăți, însă, am egalat leul cu coroana, pentru motivul că elementele de calcul sunt cele de la 1914, când aceste două monede erau egale. Pentru ca ameliorațiile funciare, ca drenaj și irigație, să poată da și pe viitor în terenurile expropriate, pe care se găsesc asemenea îmbunătățiri, rezultate bune pentru menținerea unei producții ridicate, am prevăzut măsuri legale, în baza cărora viitorii lotași să fie obligați la întreținerea lor, venindu-le în parte și statul în ajutor. Prin noile măsuri care se adaugă la cele din Decretul-lege nr. 3 871/1919, cred că am făcut o operă de armonie socială, fără a stânjeni prea mult rostul economiei noastre naționale.

Președintele Comitetului Agrar, ministru de stat Constantin Garoflid

Lege pentru reforma agrară din Bucovina

Partea I Exproprierea

Capitolul I Îndreptățirea și măsura exproprierii

Art. 1. În conformitate cu hotărârea Consiliul Național din Bucovina, se declară expropriate pentru cauză de utilitate publică proprietățile rurale, în măsura și condițiile cuprinse în legea de față, în scop de a spori întinderea proprietății țărănești, de a înființa pășuni comunale, precum și pentru scopuri de interes general, economic și cultural.

Art. 2. Starea juridică și întinderea proprietăților rurale, din punctul de vedere al aplicării acestei legi, se socotește pe ziua de 6 septembrie 1919, ținându-se socoteală de efectul succesiunilor deschise de la această dată până la promulgarea legii de față. Bonurile expropriabile sunt lovite de indisponibilitate din aceeași zi, fără îndeplinirea niciunei formalități. Se exceptează și rămân valabile: a) Vânzările până la 10 ha de fiecare cumpărător, făcute către țărani, invalizi, văduvele și orfanii

de război, agronomi, preoți, învățători, cultivatori de pământ. Aceste vânzări vor putea fi revizuite de Comitetul Agrar; b) Vânzările făcute până la promulgarea legii, făcute cu aprobarea Comitetului agrar, cu restricțiile prevăzute în legea de față în ceea ce privește exproprierea. Toate vânzările peste 10 ha vor fi obligatoriu revizuite de Comitetul Agrar care, în cazuri bine motivate, le validează. Transcrierea dreptului de proprietate asupra imobilelor rurale, făcute cu aprobarea Comitetului agrar, este nulă.

Art. 3. Exproprierea atinge proprietatea fără privire la calitatea proprietarului, capacitatea lui juridică sau caracterul imobilului expropriat.

Art. 4. Subsolul terenurilor expropriate trece în proprietatea statului, cu excepția drepturilor câștigate.

Art. 5. Se declară expropriate în întregime: a) Proprietățile rurale, fără deosebire de caracter și întindere, ale tuturor persoanelor juridice de drept public, fără considerarea oricărei clauze contrarii. Se exceptează de la expropriere terenurile mănăstirilor Dragomirna, Putna, Suceava și Sucevița, până la 100 ha. Se mai exceptează 50 ha din pământul cultivabil al Fondului bisericesc ortodox-oriental pentru Mitropolia din Cernăuți. Se mai exceptează proprietățile comunelor rurale și urbane, pădurile tovărășiilor, precum și pădurile Fondului bisericesc greco-ortodox, afară de părțile mărginașe din apropierea satelor, pe care Comitetul Agrar le va afla proprii pentru defrișare, în scop de a întemeia gospodăria țărănești și pășuni comunale; b) Proprietățile rurale ale absenteiștilor, intrând în această categorie proprietarii care au petrecut, în câte cinci ani consecutivi, în timpul de la 1 august 1909 până la 1 august 1919, pe an mai mult de o jumătate an afară de hotarele României întregite și ale Austriei, fără motive binecuvântate, precum și acei proprietari care de la 15/28 noiembrie 1918 și până azi nu și-au avut domiciliul în țară. Cu autorizația Comitetului agrar, persoanele juridice expropriate în întregime își pot rezerva clădirile și instalațiile care nu sunt necesare unor scopuri naționale, culturale și economice.

Art. 6. Se declară expropriat în întregime tot pământul cultivabil din: a) Proprietățile persoanelor juridice de drept privat; b) Proprietățile rurale care între 1 ianuarie 1905 și 1 ianuarie 1919 au fost arendate mai mult de nouă ani, exceptând proprietățile minorilor, funcționarilor publici și femeilor incapabile a gospodări însăși. Dacă proprietatea a fost arendată numai în parte, se expropriază o întindere egală cu partea arendată din corpul întreg al proprietății, iar restul cade sub dispozițiile art. 7. Se înțelege prin arendare în sensul aliniatului b, art. 6, atât arendarea prin arendaș, cât și arendările în parte, în care proprietarul nu a pus nici arătură, nici sâmbânță; c) Proprietățile interzișilor și celor puși sub curatelă, întrucât nu au descendenți direcți.

Art. 7. Se declară expropriat parțial: a) Sesiile existente pentru parohii, până la 12 ha și sesiile existente pentru cooperatori până la 6 ha; b) Pământul cultivabil din proprietățile rurale ale proprietarilor particulari, care au sau au avut la 1 august 1914 instalații importante agricole, în clădiri și inventar, crescătorii de vite sau industrii agricole, după următoarea scară:

Suprafața expropriabilă (ha)	Suprafața rămasă (ha)
100	100
105	104
110	109
115	113
120	117
125	121
130	124
135	128
140	132
145	135
150	138
155	141
160	144
165	147
170	150
175	153
180	155
185	158
190	160
195	163
200	165
210	170
220	174
230	178
240	182
250	185
300	201
320	207
340	212
360	216
380	220
400	224
420	228
440	232
460	235
480	238
500	241
525	244
550	247
575	249
600	250
peste 600	250

Toate proprietățile cuprinse între 100 ha și 105 ha exclusiv se reduc la 100 ha; toate proprietățile cuprinse între 105 și 110 ha exclusiv se reduc la 104 ha ș.a.m.d.; c) Moșiile proprietarilor care nu îndeplinesc condițiile de la art. 7, alin. b, se expropriază până la 100 ha pământ cultivabil; d) Proprietarilor care au unul sau mai mulți fii care au studiat sau studiază agronomia, fiind înscriși în școală cel mai târziu până la 1 ianuarie 1920 și o frecventează, li se poate rezerva un lot de 50 ha peste suprafața ce-i rămâne neexpropriată conform prevederilor acestei legi, cu

obligăția, sub pedeapsă de nulitate a acestui drept, să obțină diploma în cel mult cinci ani de la promulgarea acestei legi și de la acea dată să-și cultive singur pământul.

Art. 8. Proprietarului îi revine dreptul să aleagă partea de moșie neexpropriată, cu condiția ca partea dată sătenilor să poată fi economică bine folosită. Tot asemenea, nici proprietarul nu poate fi expropriat altfel, decât așa ca partea ce-i rămâne să formeze un întreg economic cu investițiile economice principale aflătoare pe moșie.

Art. 9. Dacă, însă, ocupația principală a proprietarului nu este agricultura și nici părinții lui n-au fost agricultori, terenul neexpropriabil se reduce la 6 ha. Intră în această categorie și acei proprietari care, nefiind agricultori, au cumpărat moșii după 15/28 noiembrie 1918.

Art. 10. Se socotește ca pământul cultivabil, în înțelesul legii de față, tot terenul pe care s-au făcut până azi arături, locurile de fânețe și pășune, precum și orice alt teren ce s-ar găsi propriu să fie întrebuințat cu folos pentru agricultură. Exproprierea se calculează numai asupra pământului cultivabil, adică asupra întinderii rămase din fiecare moșie, după ce s-au scăzut: locurile permanente de arie și ferme, conacul, cu grădina, viile și grădinile stabile de zarzavaturi și pomi roditori, pădurile, poienile mai mici de 10 ha înconjurate de păduri, luncile împădurite, râurile, lacurile, stabilimentele industriale cu terenul de instalare strict necesar și parcelele pe care se află clădiri, întrucât toate acestea nu sunt cuprinse în partea expropriată.

Art. 11. Sunt scutite de expropriere terenurile necesare ca locuri de hrană pentru personalul silvic de supraveghere, în întindere de 6 ha pentru personalul superior și 4 ha pentru personalul inferior.

Art. 12. Mai multe proprietăți ale aceluiași proprietar, precum și proprietățile stăpânite în indiviziune se consideră ca o singură proprietate, rămânând ca proprietarul sau coproprietarii să-și aleagă partea ce rămâne liberă de expropriere.

Capitolul II Pășunile comunale

Art. 13. Pășunile comunale existente se mențin. Din terenurile expropriate după această lege, pământul propriu numai pentru pășune va fi întrebuințat la înființarea sau completarea pășunilor comunale.

Art. 14. Pentru înființarea și completarea pășunilor comunale se pot expropria peste suprafața obținută prin dispozițiile de mai sus: a) Poienile mai mari de 10 ha, proprietarul având dreptul să dea în schimbul acestor poieni o suprafață egală din terenul împădurit, situat la marginea pădurii, după tăierea lemnului; b) Acolo unde este nevoie absolută, vor putea fi expropriate cu avizul serviciului silvic și cu aprobarea Comitetului agrar și din păduri, dar numai dacă terenul este propriu.

Art. 15. Pământul expropriat, conform dispozițiilor din acest capitol, va servi numai la înființarea sau completarea pășunilor comunale, pentru folosința tuturor locuitorilor proprietari de vite, fără privire dacă au pământ cultivabil. Proprietatea acestor pășuni aparține comunelor care le administrează sub conducerea și controlul serviciului agricol județean, cu excepția pădurilor alpine, care rămân statului și se vor administra conform unui regulament special, întocmit de Ministerul Agriculturii.

Capitolul III Dispoziții generale

Art. 16. Cu aprobarea Comitetului agrar, se poate încuviința schimbul între pământul expropriat și cel posedat de săteni, comune, școli, biserici, parohii etc.

Art. 17. Până la luarea în seamă a bunurilor expropriate, folosința lor rămâne proprietarilor, cu toate drepturile și datoriile unui uzufructuar, fiind obligat a tolera operațiunile inginerilor și ale organelor însărcinate cu parcelarea și ameliorarea terenurilor. Terenurile arendate țăranilor până în prezent, în vederea exproprierii, rămân în folosința lor până la exproprierea și împrumetărirea definitivă, proprietarul având dreptul dearendă.

Art. 18. Dacă pe pământul expropriat și dat în folosință sătenilor sunt semănături, ele rămân până la recoltă proprietarului, iar dacă sunt arături, proprietarul are drept la valoarea lor. Stabilirea acestei valori se face în conformitate cu prețurile locale prin buna învoială între interesați. În caz de neînțelegere, va hotărî definitiv Comisia agricolă de ocol.

Art. 19. Luarea în seamă a bunurilor expropriate nu se poate împiedica prin niciun act judecătoresc. Instanța competentă, la cererea Casei centrale a împrumetării, va închide, relativ la aceste bunuri, orice acțiune sau urmărire, orice drept pretins putându-se exercita numai asupra prețului.

Art. 20. Servituțiile indispensabile pentru folosința bunurilor expropriate se mențin. Proprietarii și sătenii împrumetăriți vor permite unii altora drumul de acces și drumurile la apă. Organele de aplicare vor determina pentru fiecare caz în parte aceste drepturi.

Art. 21. Statul, prin Ministerul Agriculturii, poate rezerva din bunurile expropriate terenurile care au sau căroră li s-ar putea da o destinație de interes obștesc, cultural, economic și social.

Art. 22. Contractele dearendare a moșiilor supuse exproprierii se desființează de drept pentru partea expropriată, reducându-se proporțional și arenda. Dacă porțiunea expropriată trece de 15% din întinderea totală a moșiei, arendașii și proprietarii sunt în drept de a cere rezilierea întregului contract. De asemenea, sunt reziliate de drept, în întregime, contractele dearendă făcute pentru moșiile în care arendașii nu au intrat în stăpânire. Din simplul fapt al desființării contractelor aici amintite nu vor rezulta niciun fel de pretenții de daune interese.

Art. 23. Moșiile rămase în urma exproprierii nu se pot arenda pe un termen mai mic de șapte ani. Arendarea în total a moșiilor rămase după expropriere se va face cu drept de preferință la preț și condiții egale obștiilor locale sau agronomilor de profesie.

Art. 24. Casa centrală a împrumetării poate vinde, prin buna învoială, sătenilor atât bunurile mici, care sunt proprietatea statului, cât și suprafețele de pământ expropriate și care, prin natura lor, nu sunt proprii a fi întrebuințate pentru împrumetărirea sau pentru pășune, preferându-se: așezămintele culturale, sanitare și cooperative, invalizii de război, văduvele cu copii, vecinii sau cei care l-au stăpânit înarendă înainte. Ministerul Agriculturii poate vinde prin buna învoială din pământul expropriat până la 10 jugăre pentru instalații industriale, dacă [și] cumpărătorul se obligă ca în cel mult doi ani de la cumpărare să instaleze o industrie cu un capital de cel puțin 60 000 lei. Nerespectarea condițiilor de mai sus atrage rezilierea vânzării.

Art. 25. Statul are drept de preemțiune, cu același preț și în condiții egale, la cumpărarea conacelor moșiilor expropriate, precum și a moșiilor în corpuri întregi, de la 50 ha în sus. Acest drept de preemțiune privește numai pământul cultivabil, astfel cum este definit prin art. 13 din lege; el se exercită de Casa centrală a împrumutării. Orișice vânzare, pentru a fi definitivă, trebuie să fie notificată Casei centrale a împrumutării, care are timp de 30 de zile libere pentru a reține imobilul vândut pe prețul și în condițiile arătate în contractul de vânzare. Dacă în acest timp Casa centrală a împrumutării nu și-a arătat în scris intenția de a cumpăra pe același și în aceleași condiții imobilul, vânzarea este definitivă. Orișice vânzător poate să evite exercițiul dreptului de preemțiune în condițiile de mai sus, notificând Casei centrale a împrumutării intenția sa de a vinde, arătând prețul și condițiile. În cazul în care Casa centrală a împrumutării nu a răspuns în scris, în termen de 30 de zile libere de la notificare, că voiește să cumpere imobilul în condițiile și [la] prețul arătat, vânzătorul este liber să dispună de imobilul său cum va voi, vânzându-l cu prețul și în condițiile indicate în notificare, în termen de șase luni. Dacă vânzarea nu se face în acest termen, imobilul rămâne în situația dinaintea notificării. Schimbul de moșii de o întindere egală sau echivalentă ca valoare nu este supus dreptului de preemțiune.

Art. 26. Procedura exproprierii pe baza legii de față se face de drept numai o dată pentru fiecare moșie sau parte de moșie și este terminată prin hotărârea definitivă dată de organele de aplicare. După terminarea exproprierii, dispozițiile legii de față relativ la expropriere se abrogă.

Capitolul IV Prețuirea

Art. 27. Prețul cu care se plătesc bunurile expropriate se fixează în primă instanță de Comisia de ocol pentru expropriere, în a doua instanță de Comisia regională, cu drept de apel la Curtea de Apel.

Art. 28. După terminarea lucrărilor Comisiei regionale, Comitetul Agrar va face un studiu de unificare și armonizare a prețurilor făcute de aceste comisii. Acest studiu va fi înaintat Curții de Apel respective, pentru a-i servi de călăuză la fixarea definitivă a prețurilor. Hotărârile Curților de Apel pot fi atacate în termen de trei luni de la pronunțare, înaintea Înaltei Curți de Casație, numai de către ministrul Agriculturii, prin procurorul general de pe lângă Înalta Curte. Curtea de Casație va judeca în secțiuni unite, citând părțile și Ministerul Agriculturii, considerând afacerea urgentă. Dacă Înalta Curte casează hotărârea, Curtea de Trimitere este datoare să se supună hotărârii Curții de Casație.

Art. 29. Prețul bunurilor expropriate se stabilește separat pentru fiecare moșie în parte și pentru fiecare categorie și calitate de pământ: a) Pentru pământul cultivabil se vor avea în vedere orice elemente de apreciere, și anume: prețul de vânzare al pământului în localitate și vecinătate în ultimii cinci ani înainte de 1 august 1914, taxarea făcută de instituțiile de credit sau media prețului normal de arendă din același interval înmulțit cu 20. Se va ține seama și de calitatea fizică a pământului și puterea lui de producție, depărtarea de târgurile de desfacere, gări sau porturi; b) Pentru vii și sădiri se va socoti după prețul mijlociu în localitate și

vecinătate în ultimii cinci ani înainte de 5 august 1914; se va avea, însă, în vedere vârsta viei sau sădirilor, modul plantației, varietățile, lipsurile și starea vegetației, capitalul investit etc.; c) Pentru păduri se va stabili luând ca bază prețurile din localitate sau regiune în ultimii cinci ani înainte de 1 august 1914. Se va avea în vedere la prețuire calitatea materialului lemnos, speciile, căile de comunicație, depărtarea de gări și de centrele de desfacere; d) Pentru clădiri și instalații industriale se va stabili prețul de cost avându-se în vedere și starea de întreținere. Se va ține seama și de puțința și modul de utilizare. Evaluarea se face în coroane. Pentru stabilirea prețului, coroana se consideră egală cu leul.

Art. 30. Deodată cu prețul bunurilor expropriate se va determina și partea restantă din dările publice și din sarcinile tabulare, precum și despăgubirile, investițiile și ameliorările făcute, dacă valoarea acestora nu se poate calcula în prețul bunului expropriat.

Art. 31. Servituțiile care, în urma exproprierii, și-au pierdut rostul economic se vor desființa fără niciun echivalent. Alte servituți desființate în detrimentul celui în drept se vor despăgubi, capitalizându-se folosul lor anual cu cinci la sută.

Capitolul V Organele de aplicare și procedura de expropriere

Art. 32. Organele de aplicare sunt: 1) Comitetul Agrar; 2) Comisia regională de expropriere; 3) Comisia de ocol pentru expropriere.

1) Comitetul Agrar

Art. 33. Comitetul Agrar este organul consultativ al Ministerului Agriculturii în toate chestiunile privitoare la expropriere, împrumut, înființare de proprietăți mijlocii și dare în folosință a pământurilor expropriabile în perioada interimară. Atribuțiile și compunerea Comitetului agrar sunt determinate prin art. 37 din Legea pentru reformă agrară din Vechiul Regat.

2) Comisia regională de expropriere

Art. 34. Comisia regională de expropriere și împrumut își are sediul în Cernăuți și se compune din opt membri: doi membri ai Curții de Apel sau în lipsă doi judecători de la Tribunalul din Cernăuți, desemnați de președintele Curții de Apel, din care unul ca președinte și unul ca vicepreședinte; doi delegați ai proprietarilor; doi delegați ai Casei centrale de împrumut și doi delegați ai sătenilor. Ea se împarte în două secțiuni, compuse din câte un membru din fiecare categorie amintită mai sus și prezidată de către membrul judecător. Odată cu numirea delegaților proprietarilor și sătenilor se face și numirea câte unui supleant. Normele acestor numiri se vor determina prin regulament. Pe lângă fiecare comisie regională va funcționa câte un secretar. Hotărârile secțiilor comisiilor se iau cu majoritate de voturi, în prezența a cel puțin trei membri. În caz de paritate, votul președintelui va

hotărî. Aceste hotărâri se vor da de îndată ce lucrarea a fost terminată. Se vor constata, prin procese-verbale, care vor cuprinde susținerile părților, motivele hotărârii și semnăturile membrilor comisiilor și a secretarului ei. Aceste procese-verbale vor cuprinde și păreri deosebite ale minorității. Atribuțiile comisiilor regionale sunt:

- 1) Se pronunță în a doua instanță asupra prețurii pământului expropriat și asupra edificatelor. Proprietarii care acceptă prețul fixat de comisia județeană vor primi 80 la sută din valoarea suprafeței expropriate, după încheierile comisiilor rămase definitive. Plata se va face în chipul arătat la art. 55 și 56. Restul de 20 la sută se va achita după facerea definitivă a măsurătorii;
- 2) Se rostește în ultima instanță asupra apelurilor făcute în contra hotărârilor de expropriere a comisiilor de ocol. Privitor la prețul hotărârilor Comisiei de apel sunt supuse apelului la Curtea de Apel;
- 3) Stabilește și dispune care din comisiile de ocol va face exproprierea proprietarilor cu mai multe moșii, situate în circumscripții judecătorești diferite. Stabilirea pe teren a pământului expropriat se face de către direcția Cadastrului, prin serviciul bucovinean de operatori topometri. Hotărârile Comisiei regionale cu privire la alin. 2 sunt definitive și executorii, fără drept de opoziție sau recurs, cu rezerva dreptului de revizuire a Comitetului agrar timp de un an de la executarea în fapt a hotărârii.

3) Comisia de ocol pentru expropriere

Art. 35. Una pentru fiecare circumscripție de judecătorie de ocol se compune din patru membri: un delegat al Ministerului Agriculturii, judecătorul de ocol, ca președinte, un delegat al proprietarilor și un delegat al sătenilor. Odată cu desemnarea delegaților proprietarilor și sătenilor se face și desemnarea [a] câte unui supleant. Normele pentru aceste delegații se vor determina prin regulament. Hotărârile comisiilor de ocol se dau cu majoritate de voturi și în prezența a cel puțin trei membri. În caz de paritate, votul președintelui va hotărî. Aceste hotărâri se vor da de îndată ce lucrarea a fost terminată. Se vor constata prin procese-verbale, care vor cuprinde susținerile părților, motivele hotărârii și semnăturile membrilor comisiilor și a secretarului ei. Aceste procese-verbale cuprind și păreri deosebite ale minorității. Hotărârile date de unanimitatea membrilor comisiei, dacă nu sunt apelate de niciuna din părți, sunt definitive și se execută de îndată. Atribuțiile comisiilor de ocol sunt:

- 1) Se pronunță în primă instanță asupra întinderii și situației juridice a proprietăților ce cad sub expropriere, asupra alegerii, întinderii, stabilirii a terenului expropriabil și asupra prețului bunurilor expropriate. Pentru acest scop, comisia va asculta concluziile părților și va face toate investigațiile pentru dobândirea datelor ce [le] va socoti necesare pentru darea hotărârii. Comisia va putea, pentru aceste lămuriri, însărcina ca experți orice persoane va crede;
- 2) Adună toate elementele necesare:
 - a) Pentru evaluarea prețului pădurilor, viilor, plantațiilor de orice fel, clădirilor, stabilimentelor industriale, bălților, stuhăriilor, iazurilor, pământului inundabil, necultivabil etc., care cad sub expropriere;
 - c) Pentru evaluarea prețului de arendă pe ha în perioada interimară până la expropriere.

Art. 36. Procedura pentru funcționarea organelor de aplicare se va preciza prin regulament și instrucțiuni.

Capitolul VI Operațiile exproprierii

Art. 37. Aplicarea dispozițiilor legii de față privitoare la expropriere se va face de către Casa centrală a împrumutării. Operațiile de expropriere se vor desfășura deodată în toată țara.

Art. 38. Toate dosarele privitoare la expropriere, adunate până în prezent de organele de aplicare a Decretului-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919, se vor remite Comisiei regionale de expropriere și împrumutării spre a le distribui după competența comisiilor de ocol de expropriere. Aceste dosare vor servi ca bază pentru lucrările de expropriere a legii de față. Fiecare proprietar are dreptul ca în curs de o lună de la promulgarea legii de față să completeze aceste dosare cu următoarele date: a) Numele proprietății, a satului, comunei, plășii și județului unde este așezată moșia; b) Numele proprietarului, capacitatea lui juridică și domiciliul lui real; c) Starea juridică a proprietății acum și la 15/28 noiembrie 1918; d) Suprafața de pământ, specificând în ha câtă pădure, grădini, vii, terenuri irigabile, neproductive, bălți etc. și cât teren cultivabil; e) Numărul moșiilor ce posedă acum și la 15/28 noiembrie 1918, cu arătarea suprafețelor lor totale și parțiale, ca mai sus; f) Dacă această moșie este cultivată prin arendaș la 15/28 noiembrie 1918 și de cât timp și dacă mai este încă arendată; g) Moșia sau moșiile în care înțelege să-și păstreze maximum prevăzut de lege; h) Dacă pe moșie are organizație agricolă, industrială sau intensivă, în ce constă, ce capital a investit; i) Dacă moșia are plan și hotărnicie sau plan economic; dacă planul și hotărnicia sunt confirmate; dacă posesia reală consună cu cărțile funduare și dacă are procese de proprietate sau reparații sumară sau în curgere; k) Venitul total după Cadastru și darea după pământ, case și stabilimente industriale; l) Prețul de cumpărare a moșiei, total sau pe jugăre cad[astrale], evaluarea la partaj, moșteniri și orice evaluări a[le] institutelor de credit, cu indicarea anului când s-au plătit aceste prețuri și s-au făcut evaluările. Obligația de mai sus pentru minori și curanți cade în sarcina reprezentanților lor legali și în cazul dacă asupra imobilului este constituit un drept de uzufructuar legal sau convențional, asupra uzufructuarului. Șeful judecătoriei de ocol va alătura declarației înaintate extrasele funduare și le va pune la dispoziția Comisiei de ocol. Declarația dată de proprietar servește ca bază pentru operațiunile exproprierii. Dacă un proprietar nu va da această declarație, organele de aplicare sunt îndreptățite a și le procura pe cheltuiala proprietarului, afară de cazul de forță majoră adevărată. Primăriile comunale vor fi datoare a soma proprietarii și în scris, în timp de opt zile de la promulgarea acestei legi, să facă declarația. Somarea se va face la sediul administrației moșiei, păstrând primăria dovada despre aceasta. Judecătorul de ocol va trimite după aceste declarații două copii legalizate, una Casei centrale a împrumutării și alta consilierului agricol județean respectiv.

Art. 39. Comisiile de ocol pentru expropriere își vor începe operațiunile în cel mult 70 [de] zile de la promulgarea legii de față. Ele își fac lucrările lor pe baza dosarelor și a declarației de la art. 38, precum și pe baza încunoștiințărilor ce ar avea pe orice cale despre existența vreunei moșii supusă exproprierii și pentru care proprietarul nu

a făcut deosebită declarație. Oricine este în drept să aducă la cunoștința comisiei omiterile săvârșite de cei obligați a face declarația conform art. 38.

Art. 40. Ziua hotărâtă pentru începerea operațiunii va fi adusă la cunoștință de către președintele comisiei atât proprietarului, prin citație la sediul administrației moșiei, cât și Casei centrale a împrumietării.

Art. 41. În ziua fixată, Comisia de ocol se transportă la fața locului și se rostește asupra întinderii proprietății, pentru care se face declarație asupra diferitelor categorii de teren, asupra clădirilor și asupra suprafețelor care, în limitele art. 6 și 7, urmează a se lăsa proprietarului. În același timp, comisia adună și elementele necesare pentru fixarea prețului.

Art. 42. Hotărârile date de unanimitatea membrilor Comisiei de ocol pentru expropriere, dacă nu sunt apelate de niciuna din părți, rămân definitive și se execută imediat.

Art. 43. Hotărârea Comisiei de ocol se va da îndată după terminarea lucrărilor printr-un proces-verbal, după care se trimit copii în termen de 15 zile de la data hotărârii celor interesați și Casei centrale a împrumietării.

Art. 44. În contra hotărârilor Comisiei de ocol pentru expropriere se va putea declara apel către Comisia regională de expropriere atât de proprietar, de țărani, cât și de Casa centrală a împrumietării. Termenul de apel este de 15 zile libere după înmânarea hotărârii. În caz când hotărârea nu a fost pronunțată în unanimitate, ea va fi în mod obligatoriu cercetată de Comisia regională pentru expropriere. În acest scop i se va înainta dosarul din oficiu de către președintele Comisiei de ocol pentru expropriere.

Art. 45. Președintele Comisiei regionale, primind apelurile arătate la art. 44, fixează termenul de judecată, care nu poate fi mai scurt de 30 zile de la primirea apelului. Acest termen se afișează la ușa locului și se aduce la cunoștința părților din citații: a) Proprietarului, prin citații la sediul administrației moșiei, afară de aceia care, prin declarația făcută președinților Comisiei regionale, vor alege alt domiciliu; b) Sătenilor, prin afișare la ușa primăriei comunei în care e sediul principal al moșiei expropriate. Aceștia vor fi reprezentați de [câtre] delegații sătenilor în folosința cărora s-a dat terenul expropriat; c) Casa centrală a împrumietării.

Art. 46. Înaintea comisiilor de expropriere sătenii vor putea fi reprezentați printr-un delegat, iar proprietarii, în persoană sau printr-un reprezentant.

Art. 47. Hotărârea dată de Comisia regională cu privire la fixarea prețului este supusă apelului, în termen de 15 zile de la înmânarea sentinței de expropriere, la Curtea de Apel. Poate face apel proprietarul, Casa centrală a împrumietării, sătenii și oricine are drept real asupra imobilului expropriat, în termenele și condițiile arătate mai sus. Curtea de Apel judecă aceste apeluri de urgență și cu precădere. Deciziile ei nu sunt supuse opoziției, nici recursului în casație.

Art. 48. Toate sentințele definitive de expropriere se vor adnota în cărțile funduare. După plata prețului, conform art. 55 și 56, se va înscrie statul ca proprietar al terenurilor expropriate. Toate organele însărcinate cu executarea reformei agrare vor fi obligate a cere judecătorilor de ocol și tribunalelor ca în cărțile funduare să se treacă operațiunea exproprierii.

Capitolul VII

Executarea definitivă și aplicarea pe teren a deciziilor comisiilor

Art. 49. Hotărârile definitive ale comisiilor de expropriere vor fi executate de Comisia de ocol de expropriere prin inginerul operator delegat al direcției Cadastrului.

Art. 50. În acest scop, Comisia de ocol pentru expropriere va fixa termenul pentru începerea executării, va pune la dispoziția inginerului delegat al direcției Cadastrului toate datele, precum și dosarul de expropriere. Lucrările de executare vor începe îndată și se vor urma până la terminarea lor fără nicio întrerupere.

Art. 51. Delegatul direcției Cadastrului, în conformitate cu hotărârile definitive ale comisiilor de expropriere, va alcătui planul terenului expropriat, folosind în acest scop planurile cadastrale existente și relativ la moșiile comasate hărțile și celelalte lucrări tehnice de comasare sau executând un plan nou, în conformitate cu dispozițiile regulamentului special și cu toate prevederile în vigoare cu privire la lucrările tehnice de comasare. După verificarea noului plan se vor fixa în natură hotărârile terenului expropriat. În contra lucrărilor de executare se va putea face, de la înmânarea avizului despre verificarea acestora, în termen de 15 zile, contestație la Comisia regională. După terminarea lucrărilor de executare pe teren, judecătorul de ocol va trece în cărțile funduare hotărârile definitive de expropriere, intabulând dreptul de proprietate al statului. Planul original se va trimite direcției Cadastrului; o copie va fi reținută la dosarul de expropriere, care va fi păstrat la arhiva judecătoriei de ocol; altă copie va fi trimisă primăriei respective.

Capitolul VIII

Exploatarea pământurilor expropriate.

Plata prețului și lichidarea sarcinilor

Art. 52. Paralel cu operațiile de expropriere, Casa centrală a împrumutării va lua măsuri ca să înceapă operația de parcelare a pământului expropriat și vânzarea lui la țărani.

Art. 53. Până la efectuarea împrumutării, pământul expropriat va fi folosit prin arendare. Arendarea pământului supus exproprierii, atât în ceea ce privește întinderea, alegerea, cât și prețul de arendă, se hotărăște de Comisia regională de expropriere.

Art. 54. Odată cu începerea lucrărilor pentru arendare, Casa centrală a împrumutării poate organiza tovărășii de exploatare agricolă, cărora li se va da în stăpânire pământul supus arendării. Membrii acestor tovărășii nu sunt răspunzători decât pentru obligațiile lor proprii.

Art. 55. Plata prețului convenit proprietarului expropriat se face în titluri de rentă, amortizabile în 50 de ani și purtătoare de dobândă de 5% pe an. Valoarea nominală este socotită la plată drept valoare reală.

Art. 56. Plata prețului pentru fiecare proprietar se face de îndată ce exproprierea este definitivă. Statul face plata prețului totdeauna prin consemnarea rentei convenite la Banca Regională Cernăuți. El se eliberează valabil prin simplul fapt al consemnării prețului. Proprietarul va ridica titlurile de rentă de la Banca Regională numai cu autorizația judecătoriei, ca autoritate a cărții funduare competente.

Art. 57. Orice acțiune de revendicare, urmăriri imobiliare sau de venituri, precum și orice drepturi reale, ca privilegiile, ipotecile legale sau convenționale, uzufruct, servituți, embatic sau besman⁴⁰⁰ și orice altele de orice natură, chiar cunoscute statului, nu pot împiedica exproprierea și rămân desființate de drept asupra porțiunii expropriate din ziua consemnării prețului cuvenit în rentă la Banca regională. Judecătoria, prin Oficiul cărții funduare, în urma cererii Casei centrale a împrumutării și sub dovada consemnării prețului, va ordona radierea tuturor acestora deasupra porțiunii expropriate și închiderea oricăror dosare de acțiuni sau urmări.

Art. 58. Proprietarul este îndatorat să-și ridice singur sau prin procurator special prețul. La ridicarea prețului se va cere dovada identității și autorizației personale prin act public.

Art. 59. Dacă imobilul este împovărat, judecătoria de ocol, ca autoritate de carte funduară, va reține tot prețul exproprierii, ordonând serierea pretențiilor după normele legilor în vigoare. În baza semnării judecătorești se vor achita creditorii ipotecari în rentă.

Art. 60. Orice acțiune de revendicare, urmăriri imobiliare sau de venituri, precum și orice drepturi reale de pe imobil vor trece asupra contravalorii lor, neschimbând această împrejurare competența judecătoriei. Sarcinile patronatelor inerente moșiilor expropriate vor trece asupra celor împrumutării până la ulterioara definitivă și unitară reglementare a chestiunii. Drepturile patronale inerente pământului expropriat trec, până la reglementarea definitivă a chestiunii, asupra mitropolitului Bucovinei.

Partea II Împrumutării

Capitolul IX Ordinea de preferință la împrumutării

Art. 61. Pământul expropriat pe temeiul legii de față se parcelează, spre a se vinde în loturi țăranilor muncitori de pământ, parohiilor ortodoxe creștine, ca sesie pentru cooperatori, cantori și pălmari și școlilor, ca teren de experiențe agricole.

Art. 62. Pământul expropriat se vinde în loturi celor îndreptățiți în următoarea ordine de precădere: 1) Țăranilor muncitori de pământ, care au pământ mai puțin decât întinderea lotului tip fixat în comună; 2) Parohiilor ortodoxe, de fiecare loc sistematizat de cooperatori câte șase ha, dacă nu are sesiune [sesie], iar dacă sesiunea lui este necompletată, ea se va întregi până la șase ha, însă numai în cazul când, prin exproprierea sesiunilor, conform art. 5, vor fi pe teren disponibil din sesia parohului, de cantor și de pălmari, câte un lot în întinderea arătată la art. 67; 3) Școlilor rurale,

⁴⁰⁰ Embatic (în Moldova purta și denumirea bezmân, bezmen sau besman) – termen juridic care desemnează un drept real de folosință asupra imobilului altuia, care izvorăște dintr-o locație perpetuă sau de lungă durată; formă de arendare a unei proprietăți pe termen foarte lung, în intervalul căruia arendașul beneficia de toate drepturile de proprietate. Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 425.

ca pământ de experiență agricol, câte un ha de fiecare clasă sistematizată. Folosința acestui pământ se va stabili prin regulament; 4) Țăranilor muncitori de pământ, lipsiți cu desăvârșire de pământ. Se vor prefera în aceeași categorie: a) Familiile celor căzuți în război și invalizii; b) Cei care au luat parte la război, cu precădere voluntarilor care au luat parte în armata română sau aliată; c) Cei păgubiți în urma războiului. Sunt îndreptățiți bărbații de 21 ani, cu ziua publicării Decretului-lege nr. 3871, din 6 septembrie 1919, și vădulele cu copii minori. Cei care, fără motive, s-au sustras de la recrutările din anul 1919, precum și cei ce au comis după 28 noiembrie 1918 acte de dușmănie față de statul român sau în acțiunea română, dacă actele acestora vor fi constatate prin sentințele judecătorești, nu vor fi luați în considerare la împrumut. În averea capilor de familie se va socoti și averea imobilă a soției. Starea proprietății se va considera după starea din ziua promulgării legii de față.

Art. 63. La condiții egale de împrumut se vor prefera: 1) Cei care au inventar și gospodărie întemeiată; 2) Cei care au mai mulți copii; 3) Cei mai în vârstă.

Art. 64. În caz de paritate de condiții între împrumutarii din aceeași categorie și de neajungerea pământului se va proceda prin tragere la sorți. Acolo unde nu este destul pământ pentru a împrumuta pe toți cei îndreptățiți, o parte din ei se vor putea muta în regiuni de colonizare. Această alegere se va face de către locuitorii înșiși, iar când pe această cale nu s-ar ajunge la un rezultat împăciuitor, alegerea se va face de [către] comitetul local de împrumut. Vor fi preferați la împrumutarea pe loc invalizii și vădulele de război, iar din fiecare categorie oamenii în vârstă familiști, care posedă gospodării întemeiate.

Capitolul X Parcelarea pământului expropriat

Art. 65. Pământul expropriat se parcelează în loturi de completare, loturi întregi până la 4 ha și loturi de colonizare până la 6 ha. La munte, întrucât pământul nu este arabil, întinderea lotului poate fi sporită până la 8 ha.

Art. 66. Acolo unde pământul cultivabil expropriat nu ar ajunge pentru împrumutarea tuturor celor îndreptățiți cu loturi de 4 ha, împreună cu pământul ce posedă și unde mijlocul principal de existență al locuitorilor nu este agricultura, comitetele locale pentru împrumut, cu aprobarea prealabilă a Comitetului agrar și în înțelegere cu majoritatea sătenilor împrumutarii, vor putea face loturi mai mici de 4 ha, având în vedere condițiile locale, natura pământului și felul cultivării lui. La formarea și distribuirea acestor loturi se va socoti și pământul ce sătenii posedă.

Art. 67. Parohiile ortodoxe vor primi de fiecare loc sistematizat de cooperativă până la 6 ha, de fiecare loc de cântar câte 3 ha și de fiecare loc de pălmar câte un ha.

Art. 68. Școlile rurale vor primi câte un ha de fiecare clasă sistematizată.

Art. 69. Pământurile care au aptitudine naturală deosebită vor putea fi împărțite, cu aprobarea Ministerului Agriculturii, deopotrivă între cei în drept, exceptându-se acei locuitori care posedă cel puțin un ha din asemenea pământ.

Art. 70. Loturile de completare se distribuie, de preferință, în apropierea satelor; ele nu vor fi mai mici de $\frac{1}{4}$ ha, iar scara va merge din $\frac{1}{4}$ în $\frac{1}{4}$ ha, fracțiunile mai mici de un sfert completându-se până la pătrime în favoarea sătenilor.

Art. 71. Pe pământurile irigate sau plantate cu vii și pomi fructiferi, întinderea loturilor poate fi scoborâtă până la ¼ ha.

Art. 72. Locurile rezervate pentru construcții de case se vând deosebit sătenilor domiciliați de fapt în comuna căreia aparține terenul expropriat și care nu au locuință proprie. Se dă preferință cumpărătorilor de loturi.

Art. 73. Meseriașii săteni din comunele rurale au drept numai la un loc de casă și cel mult un ha de pământ.

Capitolul XI Organele de aplicare

Art. 74. Organele de aplicare ale împrumietării sunt: 1) Comitetul local; 2) Comisia de ocol pentru împrumietărire; 3) Comisia regională pentru împrumietărire.

1) Comitetul local se compune din: primar, preotul sau învățătorul diriginte și doi săteni delegați (aleși din sânul lor). Comitetul local are însărcinarea de a întocmi în fiecare comună un tablou cu toți sătenii care ar avea drept să fie împrumietăriți în conformitate cu dispozițiile legii și cu ordinea de precădere ce se stabilește și care se vor dezvolta prin instrucțiuni.

2) Comisia de ocol de împrumietărire se compune din: a) Judecătorul ocolului în care e așezată comuna sau substitutul său; b) Agronomul regional sau delegatul consilierului agricol; c) Doi delegați ai sătenilor, desemnați de ei în fața judecătorului la începerea operațiunilor în fiecare comună; d) Un delegat al Casei centrale a împrumietării. Comisia de ocol are însărcinarea de a judeca listele întocmite de comitetul local cu sătenii doritori a se împrumietări și îi va așeza în ordinea de preferință, potrivit art. 33 și următorii. Comisia hotărăște cu majoritate de voturi. În caz de paritate, votul președintelui decide. Hotărârea se dă cu apel la Comisia regională de expropriere.

3) Comisia regională de expropriere și împrumietărire, cu sediul la Cernăuți, compusă conform dispozițiilor art. 34, cu deosebire că la lucrările de împrumietărire va lua parte la lucrările Senatului în locul delegatului proprietarului un delegat al Casei centrale a împrumietării. Comisia regională judecă la reședință și la ultima instanță toate contestațiile ivite la întocmirea tablourilor de împrumietărire, stabilind în mod definitiv listele sătenilor ce urmează a fi împrumietăriți. Comisia regională fixează și mărimea lotului tip din comună și face tragerea la sorți a celor îndreptățiți din fiecare categorie, atunci când numărul loturilor fixate este mai mic decât numărul celor îndreptățiți.

Capitolul XII Procedura împrumietării

Art. 75. Comitetul local întocmește tabloul de împrumietărire. Acest tablou va sta afișat 15 zile la ușa primăriei, școlii și a bisericii și a tuturor localurilor publice din comună.

Art. 76. Comisia de ocol va proceda la judecarea listelor întocmite de comitetul local. Judecarea se va face la reședință. Listele încheiate vor sta afișate 15 zile la ușa localurilor publice din comune. Comisia va încheia proces-verbal de formarea și afișarea lor în dublu exemplar, păstrând unul la arhiva comunei, iar altul înaintându-l, împreună cu dosarul, Comisiei regionale. Sătenii nemulțumiți voi înainta contestații Comisiei regionale de expropriere și împrăprietărire în termen de 15 zile de la publicare.

Art. 77. Comisia regională de expropriere și împrăprietărire fixează termene de judecare a contestațiilor și fixează în mod definitiv, în termen de cel mult 30 zile, tabloul cu ordinea de clasificare a celor în drept de a cumpăra pământ, fixează mărimea lotului tip pentru fiecare comună și procede [procedează] la tragerea la sorți, dacă este cazul. Tragerea la sorți se face pe categorii și în ședință publică, în fața comisiei. Ziua fixată tragerii la sorți îndreptățiților din fiecare comună va fi adusă la cunoștința sătenilor cu cel puțin zece zile înainte. Delegații sătenilor din comisiile locale vor fi invitați a asista dacă nu s-au făcut contestații la comisia regională.

Art. 78. Organele serviciului agricol județean sunt obligate a cere judecătorilor și tribunalelor ca să treacă în cărțile funduare pe sătenii împărtașiți cu pământ, atât în localitate, cât și în regiunile de colonizare.

Capitolul XIII Aplicarea împrăprietării

Art. 79. Înainte de parcelare, organele de aplicare vor destina pământul expropriat mai întâi: a) Suprafețele necesare pentru împlinirea intereselor generale obștești, spitalicești și ale statului; b) Pământul necesar pentru construirea sau completarea pășunilor comunale, acolo unde asemenea pășuni nu există sau nu sunt îndestulătoare; c) Suprafețele necesare pentru mărirea vetrei satelor (locuri de casă, grădini), pentru crearea de sate noi, pentru drumuri, adăpători etc.

Art. 80. Pe baza lucrărilor de împrăprietărire rămase definitive, Comisia regională va dispune întocmirea planului de parcelare, prin inginerul operator sau delegatul direcției Cadastrului, în conformitate cu regulamentul special. Planul de parcelare se va depune la primăria comunei în al cărei hotar e partea cea mai mare a pământului parcelat, spre vedere publică, afișându-se avizul despre aceasta la toate comunele interesate. De la afișare, în termen de 15 zile, se poate face contestație în contra planului de parcelare la comisia județeană.

Art. 81. Judecătorul de ocol, împreună cu inginerul operator al direcției Cadastrului, având în vedere lucrările de împrăprietărire rămase definitive și planurile de parcelare întocmite, va aplica parcelarea pe teren și va face la fața locului distribuția loturilor și punerea în stăpânire a celor îndreptățiți.

Art. 82. Îndeplinirea acestei operațiuni se va insera într-un proces-verbal, făcut în trei exemplare, din care unul va rămâne la arhiva primăriei locale, altul se va trimite consilierului agricol din județ, iar al treilea se înaintează Casei centrale a împrăprietării.

Art. 83. În contra aplicării parcelării pe teren, se va putea face contestație la Comisia regională, în termen de 15 zile de la terminarea definitivă a aplicării parcelării pe teren.

Art. 84. Îndată ce lucrările de împrumietărire vor fi definitiv terminate, Comisia de ocol va înainta originalul planului parcelar la serviciul cartografic al direcției Cadastrului, iar dosarul întreg, împreună cu o copie a planului de împrumietărire, se vor trimite judecătorei de ocol, pentru trecerea în cărțile funduare a parcelării executate și intabularea dreptului de proprietate asupra celor împrumietăriți; o altă copie se trimite primăriei comunei respective.

Art. 85. Intabularea proprietății în folosul împrumietăritului se va face după plata unui avans de cel puțin 20% din prețul de cumpărare, în baza procesului-verbal în care vor urma să fie fixate atât restanțele, cât și modul de plată a lor și celelalte obligații ale împrumietăritului care rezultă din legea de față. Acest proces-verbal, semnat de membrii comisiei și săteanul împrumietărit, va avea puterea unui act notarial, imediat executoriu în sensul legii.

Capitolul XIV Colonizări

Art. 86. Întreaga operație a colonizării regiunilor având populație rară, în înțelesul legii de față, e încredințată Casei centrale a împrumietăririi, care ia măsurile necesare pentru alcătuirea de sate noi sau mărirea celor existente.

Art. 87. Casa centrală a împrumietăririi determină localitățile în care urmează a se face colonizarea, stabilind, potrivit cu nevoile locale și cu dezvoltarea viitoare, numărul loturilor ce pot forma rezervele, vetrele de sat, porțiunile pentru sporirea vetrelor și islazurilor comunale înființate, loturile pentru școală, diferite așezăminte de interes public și execută lucrările necesare.

Art. 88. Pentru a înlesni coloniștilor înființarea gospodăriilor, Casa centrală a împrumietăririi organizează depozite de materiale pentru construcție, unelte și semințe, acordă credite coloniștilor, execută lucrările tehnice necesare și elaborează, prin direcția Cadastrului și a lucrărilor tehnice, planuri de construcții rurale cu devize de materiale și cheltuielile respective, înlesnind coloniștilor executarea.

Art. 89. Statul avansează prin Casa centrală a împrumietăririi sumele necesare pentru întocmirea gospodăriilor de la articolul precedent, urmând ca jumătate din aceste cheltuieli să fie restituite de coloniști în timp de 40 de ani, prin anuități⁴⁰¹ care încep după scurgerea celor dintâi cinci ani de la așezarea coloniștilor; cealaltă jumătate rămâne să fie suportată de Casa centrală a împrumietăririi din fondul ce i se va aloca anual din bugetul statului.

Art. 90. Au preferință la colonizare, în ordinea de precădere stabilită în tablourile de împrumietărire, locuitorii din împrejurime, din județ, din alte județe, din alte provincii.

⁴⁰¹ Anuitate, anuități (din fr. annuité. lat. *annuitas, -atis*) – sumă vărsată în fiecare an pentru a lichida treptat o datorie (inclusiv dobânda). Ion Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 83.

Art. 91. Toate celelalte dispoziții din prezenta lege, care nu ar fi contrarii celor din acest capitol, se aplică și la colonizare.

Capitolul XV Înstrăinarea loturilor

Art. 92. Loturile mici se pot vinde. Până la plata prețului, vânzarea loturilor nu se poate face decât în suprafața lor totală, astfel cum au fost cumpărate de la Casa centrală a împrumutării. Cumpărătorii sunt ținuti să achite integral datoria Casei centrale a împrumutării. În aceleași condiții sunt permise și donațiile, legate⁴⁰² și schimburile.

Art. 93. Pământul stăpânit de săteni poate fi cumpărat sub rezerva dreptului de preemțiune a statului de orice cetățean român, cu obligația de a-l pune în valoare personală. Vânzările dintre săteni, cultivatori manuali de pământ, precum și acelea făcute absolvenților școlilor de agricultură de toate gradele, nu sunt supuse dreptului de preemțiune al statului. Dreptul de preemțiune al statului se exercită de [către] Casa centrală a împrumutării, potrivit dispozițiilor unui regulament special, care va dezvolta și procedura aplicării.

Art. 94. Pământul până la 10 hectare aparținând sătenilor nu se poate ipoteca decât către instituțiile autorizate de stat.

Capitolul XVI Indivizibilitatea loturilor

Art. 95. Pământul cultivabil nu se poate divide prin succesiune decât până la două ha la șes și un ha la munte și la deal. Pentru locuri de casă, fabrici, grădini de legume, plantații de pomi și vii, diviziunea proprietății este permisă fără nicio limită.

Art. 96. Prin derogare de la Codul Civil și cu respectarea articolul precedent, orice proprietar de pământ poate desemna prin testament pe moștenitorul său, moștenitorii beneficiari care vor avea să despăgubească pe comoștenitori după normele legii de față.

Art. 97. În cazul când împărțirea pământului între moștenitori nu s-ar putea face fără a încălca dispozițiile art. 95 și în cazul când moștenitorul nu a fost desemnat, conform art. 98, pământul poate fi atribuit, prin bună înțelegere, unuia din moștenitorii legali, care sunt ținuti pentru aceasta a se prezenta singuri, când sunt majori sau prin tutori sau curatorul lor, când sunt minori ori interziși în fața judecătorului, pentru a lua act de învoială. Judecătorul de ocol poate să nu legitimizeze învoiala, numai dacă tutorele sau curatorul e altă persoană decât tatăl sau mama moștenitorului și dacă socotește că învoiala nu ocrotește de ajuns interesele moștenitorilor reprezentați.

⁴⁰² Legat, legate (din lat. *legatum*) – dispoziție testamentară prin care se lasă cuiva o moștenire, un bun; *ibidem*, p. 722.

Art. 98. În caz de neînțelegere între moștenitori, judecătorul, în termen de zece zile de la cererea oricăruia dintre moștenitori, va chema toți moștenitorii prin citații individuale la domiciliu și va căuta să stabilească o înțelegere asupra aceluia sau acelor care vor deveni proprietari ai lotului sau loturilor și asupra despăgubirilor de acordat celorlalți moștenitori, înscriind înțelegerea într-un proces-verbal semnat și de părți. În cazul când părțile nu cad la învoială, judecătorul va trage la sorți lotul sau loturile ce sunt de împărțit între moștenitori, fixând totodată și prețul potrivit cu valoarea inițială și cu cota de scăzut din valoarea inițială, pentru a nu împovăra prea mult pe viitorul proprietar și încheind despre toate aceste operațiuni un proces-verbal, semnat de părțile interesate. În toate aceste cazuri, judecătorul de ocol va înainta proces-verbal de constatare în original Casei centrale a împrumutării, oprind însă la dosar o copie cu semnătura sa.

Art. 99. Moștenitorul asupra căruia rămâne pământul ia de drept în sarcina sa întreaga sumă convenită ca despăgubire fiecărui moștenitor în parte și are obligația să achite partea fiecăruia în termen de cinci ani și cu o dobândă de 5% pe an, plătită din șase în șase luni, începând cu luna a doua de la recolta întâia a noului proprietar și continuând anual în același termen. În caz de întârziere mai mare de trei luni de la data când urma să fie făcută plata, fie a capitalului, fie a dobânzii, comoștenitorii pot să ceară judecătorului de ocol, după normele arătate în art. 98, excluderea moștenitorilor care nu și-au îndeplinit obligațiile, rezilierea împărțelii și facerea unei noi împărțeli.

Art. 100. Construcțiile sau îmbunătățirile funciare făcute în cursul posesiunii de moștenitorul asupra căruia a rămas lotul nu împiedică operațiunea din articolul precedent, judecătorul urmând să stabilească, pe baza unei evaluări, drepturile la despăgubiri[le] ce [i] se cuvin.

Art. 101. Moștenitorii loturilor pot să se împrumute de la Casa centrală a împrumutării cu ipotecă asupra loturilor pentru sumele ce trebuie să răspundă celorlalți moștenitori. În acest caz, Casa centrală a împrumutării va încasa, odată cu ratele împrumutului acordat, și anuitatea datorată pentru plata prețului loturilor.

Art. 102. Toți proprietarii de pământ pot declara indivizibilă și supusă transmisiunii, după dispozițiile cuprinse în acest capitol, o suprafață [de] până la 50 ha. Declarația va fi făcută în scris la judecătoria de ocol respectivă de către proprietar, care se va prezenta în persoană. Ea va cuprinde numele proprietarului, domiciliul, situația, întinderea și vecinătățile terenului ce voiește să se declare indivizibil și semnătura proprietarului. În caz când proprietarul nu știe carte, declarația va fi semnată de redactorul sau scriitorul actului, care se va prezenta în persoană la judecătoria de ocol. Judecătorul de ocol va primi declarația scrisă a proprietarului, va lua act de voința acestuia și va încheia proces-verbal de cele constatate. Declarația și procesul-verbal vor fi transcrise într-un registru anume alcătuit și ținut la judecătoria de ocol pe numele proprietarilor.

Art. 103. Prin derogare [de] la regulile stabilite prin Codul Civil, sătenii proprietari de pământ au libertatea de a dona sau a testa porțiunea indivizibilă arătată în art. 95, fără obligația pentru donator sau legatar de a raporta chiar în numerar excedentul peste cotitatea disponibilă.

Art. 104. Un regulament special va dezvolta în amănunt aplicarea dispozițiilor din acest capitol.

Capitolul XVII Cultivarea loturilor

Art. 105. Pentru asigurarea unei bune culturi a pământului micii proprietăți, o cât mai bună întrebuințare a islazurilor comunale, cum și punerea în valoare a produselor micii proprietăți, Casa centrală a împrumutării are dreptul de a stabili și impune micilor proprietari obligații privitoare la planul de cultură, la organizarea mijloacelor de cultură și tovărășii, care să [îi] îndrume pe săteni spre o cultură rațională și intensivă, la desfacerea produselor lor și îmbunătățirea rasei vitelor, determinând și sancțiunile de luat.

Art. 106. Acei care nu vor îndeplini obligațiile prevăzute în articolele de mai sus vor fi deposedați, fără somație, printr-o hotărâre pronunțată de judecătorul de ocol, după cererea Serviciului agricol județean și după ce va fi citat pe cel a cărei deposedare se cere. Hotărârea se va da cu drept de apel la tribunal. Termenul de apel este de 30 zile de la pronunțare. Tribunalul va judeca în camera de consiliu, în termen de 15 zile maximum. Hotărârea tribunalului va fi definitivă, fără opoziție sau recurs. Procedura va fi gratuită și părțile se vor cita din oficiu. Proprietarul deposedat are dreptul la restituirea valorii pământului plătită.

Art. 107. În toate cazurile de deposedare, loturile intră în proprietatea Casei centrale a împrumutării, care va dispune de ele conform prevederilor acestei legi.

Art. 108. Cumpărătorii de loturi care nu vor fi achitat patru rate semestriale din preț vor fi deposedați de către Casa centrală a împrumutării pe cale administrativă, după somație, în termen de 30 zile, punere în întârziere ori judecată și fără îndatorirea de a urmări în prealabil încasarea ratelor.

Capitolul XVIII Plata loturilor

Art. 109. Îndată ce prețul exproprierii va fi statorit [stabilit] definitiv și sătenii îndreptățiți vor fi intrat în posesie, se va calcula prețul de vânzare al imobilelor și se va repartiza pe noii proprietari. Sătenii pot plăti la intrarea în posesie, total sau în parte, valoarea pământului sau imobilelor expropriate.

Art. 110. Statul va contribui cu 50 la sută din prețul cumpărării imobilelor la împărțirea cu pământ a celor îndreptățiți de la art. 62. Pentru pământul întrebuințat la înființarea și completarea pășunilor comunale statul nu contribuie la plata prețului.

Capitolul XIX Ameliorări funciare

Art. 111. Pentru întreținerea instalațiilor existente de ameliorare (drenaj și irigație), împrumutării cu terenuri ameliorate constituie, de la data împrumutării definitive, o asociație de ape pe baza legii dreptului de apă în vigoare pentru Bucovina. Dacă o parte din completul terenului ameliorat a rămas neatinsă de expropriere, proprietarul intră cu acest teren în asociația de ape.

Art. 112. Statul va ameliora terenurile țăranilor agricultori, fie ei împrăștiți sau neîmprăștiți, la care se va constata necesitatea îmbunătățirii pentru sporirea producției. Proprietarii terenurilor în chestiune vor forma o asociație de ape.

Art. 113. Toate aceste asociații de ape sunt obligatorii și vor luat ființă potrivit § 42 din Legea dreptului de apă, în vigoare pentru Bucovina.

Art. 114. Cheltuielile instalațiilor de ameliorări funciare și ale întreținerii lor vor fi purtate cu o treime de proprietarii terenurilor ameliorate și cu două treimi de stat. Cotizațiile membrilor asociației de ape la cheltuieli sunt eligibile pe cale administrativă.

Art. 115. În caz de necesitate, statul va ameliora și pășunile comunale. A treia parte din cheltuielile acestor ameliorări o va purta comuna, care va putea repartiza aceste cheltuieli asupra locuitorilor din comună.

Art. 116. Biroul tehnic pentru ameliorări funciare din Cernăuți va constata fără apel necesitatea ameliorărilor, va îndruma înființarea și funcționarea asociațiilor de ape, va controla activitatea lor și va conduce lucrările de ameliorare.

Capitolul XX Dispoziții finale

Art. 117. Toate actele și transmisiunile, fără nicio excepție, privitoare la expropriere și împrăștiere, precum și toate actele judiciare și extrajudiciare făcute în executarea legii de față sunt scutite de orice taxă de timbru și înregistrare.

Art. 118. Corespondența oficială privitoare la chestiunile de reformă agrară este scutită de orice taxă poștală; aplicarea și controlul acestei aplicări se face de [cătore] Ministerul Agriculturii.

Art. 119. Sentințele de expropriere date de organele de aplicare în baza Decretului-lege nr. 3 871, din 6 septembrie 1919 și rămase definitive în sensul suscitatăului decret-lege vor fi înaintate de către Banca regională din Cernăuți și celelalte organe la care se păstrează originalele sentințelor, comisiei respective de ocol pentru expropriere, care va decide din nou asupra lor, aplicând legea de față.

Art. 120. Ministerul Agriculturii este îndreptățit să organizeze în Cernăuți o secție a Casei centrale de împrăștiere pentru aplicarea și finanțarea reformei agrare din Bucovina. Această secție va putea fi Banca regională din Cernăuți.

Art. 121. Un regulament de aplicare va completa și lămuri în amănunt dispozițiile prevăzute de această lege.

Art. 122. Toate legile și regulamentele contrarii legii de față sunt și rămân abrogate.

Vicepreședinte, dr. Eusebie Popovici
Secretar, Niculae G. Manolescu

[În aceeași ședință a Senatului⁴⁰³, Dorimedont Popovici, ministru secretar de stat, a spus următoarele]: D-lor senatori, sunt fericit că am putut fi martor, în acest

⁴⁰³ D.S., M.O., nr. 120, 14 februarie 1922, p. 3423–3424.

moment solemn, când d-voastre, prin votarea reformei agrare din Bucovina, ați binevoit să duceți la bun sfârșit această operă și să îndepliniți și așteptările bietului țaran din Bucovina. Votul d-voastre nu este numai o răsplată pe care ați dat-o țaranului din Bucovina pentru nesfârșitul chin și amar [pe] care l-a suferit în stăpânirea guvernului austriac, ci este și o recunoștință bine meritată ce ați arătat țaranului din Bucovina pentru dragostea și credința nestrămutată cu care a știut să apere un secol și jumătate drapelul național, nu numai istoric [...], al celui mai istoric pământ românesc. În numele acestor bieți țărani pe care am avut onoarea să-i reprezint poate în cele mai grele zile de deznădejde, dați-mi voie, d-lor senatori, ca astăzi, când li s-a înseninat viitorul pentru totdeauna, să vă aduc, atât d-voastre, cât și prea iubitului nostru general Averescu [...], nu mai puțin și prea iubitului meu coleg de bancă ministerială [...], neobositul muncitor, ministrul [Constantin] Garoflid, prinosul de cea mai adâncă mulțumire și să vă asigur că țărani din Bucovina vor fi pentru vecii vecilor element de cea mai desăvârșită ordine, un factor neșovăitor în îndeplinirea operei de înălțare a unui stat unitar național. Trăiască Maiestățile Lor Regale!

2.2. Proiect de lege pentru sporirea și perceperea unor taxe în județul Suceava (20 august 1920, 27 august 1920)⁴⁰⁴

Expunere de motive

Consiliul general al județului Suceava, în ședința de la 15 și 30 aprilie 1920 a sesiunii sale extraordinare, examinând situația financiară a județului și multiplele nevoi ivite de pe urma războiului, a constatat [următoarele]: cu actualele venituri nu se pot acoperi toate cheltuielile impuse de bunul mers al serviciului, cum sunt cele relative la repararea localurilor proprietatea județului, construirea de localuri de școli, care numai 59 sunt proprietatea comunelor, iar restul de 102 școli se

⁴⁰⁴ Proiectul de lege, emis din inițiativă parlamentară, a fost prezentat în ședințele A.D. din 20 august și 27 august 1920, de către Ion Zelea-Codreanu, care a subliniat faptul că acest proiect „este făcut cu scopul ca să ajute bisericile, școlile și alte clădiri întreținute de județ în județul Suceava” (un proiect de lege asemănător, referitor la mărirea veniturilor județului Suceava, a fost prezentat și adoptat în legislatura 1919–1920, ședința A.D. din 3 martie 1920 și ședința Senatului din 9 martie 1920). Proiectul a fost adus în deliberarea Senatului, în ședința din 27 august 1920. Urmând-se procedurile parlamentare, proiectul a fost cercetat pe secțiuni, fiind numiți delegați pentru fiecare secțiune: Gh. Tudoran – Secțiunea I; Virgiliu Budescu – Secțiunea II; Gh. Gheorghiu – Secțiunea III; C. Florescu – Secțiunea IV; I. Carale – Secțiunea V. Aceștia s-au constituit, la 27 august 1920, într-un comitet al delegaților, sub președinția lui C. Florescu și, luând din nou spre cercetare acest proiect, l-a admis pe considerentele din expunerea de motive. Proiectul este semnat de Ion Zelea-Codreanu, Andoniu Schitanescu, V. Lucaci, Ion Tomescu, I. Angheliescu, G. Dinopol, G. Lupu, G. Nicolau, N. Popovici, N. Manolescu, Ioan Grigorescu, D. M. Enescu, Artenie Moldoveanu, V. Potârcă, Mișu Protopopescu. Proiectul de lege a fost adoptat, rezultatul scrutinului fiind următorul: la A.D. s-au înregistrat 95 de votanți, majoritate regulamentară – 90, bile albe – 95; la Senat: votanți – 70; majoritate regulamentară – 46; bile albe – 70. D.A.D., M.O., nr. 53, 10 septembrie 1920, p. 1258; D.A.D., M.O., nr. 56, 18 septembrie 1920, p. 1371–1372; D.S., M.O., nr. 42, 16 septembrie 1920, p. 840–842.

găsesc instalate în localuri de cârciumi și case țărănești, învelite multe din[tre] ele cu stuf și mai toate incomode, insalubre și ruinate; construirea de localuri de primărie, administrații de plăși, judecătoria de ocoale rurale; construcții de biserici; îmbunătățirea situației comunelor care nu au mijloace de a acoperi cheltuielile lor de administrație; repararea și întreținerea drumurilor județene și comunale și, în consecință, a avizat la găsirea de noi mijloace pentru mărirea veniturilor județului.

Ținând seamă ca zecimile județene ce se percep de la contribuțiile directe către stat nu se pot majora, fiind ajunse la maximum și că sumele provenite din aceste zecimi nu pot satisface toate aceste cheltuieli, Consiliul a dispus ca atare să se perceapă următoarele taxe: – lei 6 pentru fiecare m.c. lemn fasonat, produs din lemn de brad ca: scânduri, căpriori, grinzi, scânduri de frasin și stejar, ce se exploatează pe teritoriul acestui județ; – lei 3 pentru fiecare m.c. de șipci, leături, margini, blăni de fag, traverse, stâlpi sau grinzi de stejar și lemne rotunde de brad, afară de lemnele rotunde de brad, ce se vând de exploatare la fabricile de cherestea din județ pentru fasonare; – lei 1 pentru fiecare m.c. lemn de orice esență de la pădurile din județ puse în exploatare pentru foc.

Produsul acestor taxe se va repartiza și întrebuința, fără a i se putea schimba destinația, în modul următor: 1. Două părți din șase pentru construcții și reparări de școli și biserici; 2. Una parte din șase pentru construcții și reparări de școli și biserici; 3. Două părți din șase pentru județ, care va servi la construirea și repararea localurilor pentru administrațiile de plăși, judecătoria de ocoale rurale, dispensare, infirmerii etc. 4. Una parte din șase pentru repararea și întreținerea drumurilor județene și comunale.

În susținerea impunerilor acestor taxe, Consiliul județean invocă, între altele, starea precară în care se află acest județ și cum veniturile actuale sunt prea mici, e imposibil de a se face astfel față nevoilor mai sus arătate. Din expunerea ce însoțește decizia Consiliului general al județului Suceava, dată în privința taxelor sus menționate, rezultă că impunerea acestor taxe va fi suportată fără greutate de [cătore] populația din județ și că ele se vor putea încasa cu ușurință. Această dispoziție a Consiliului județean este întemeiată pe art. 51 din Legea consiliilor județene, care prevede că, pe baza autonomiei județene, pot aviza la găsirea de noi mijloace pentru mărirea lor. Pe de altă parte, prin art. 72, alin. 8 din sus menționata lege se prevede că, în cazul când maximul zecimilor existente nu va fi suficient pentru acoperirea tuturor cheltuielilor obligatorii ale județelor, cum este cazul de față, guvernul poate propune crearea de noi venituri. Pentru aceste motive și față de dispozițiile mai sus citatului articol din Legea consiliilor generale județene, se aduce, dar, la deliberarea d-voastre cuvenitul proiect de lege, întocmit pentru autorizarea județului Suceava de a încasa taxele în chestiune.

Proiect de lege

Art. I. Județul Suceava este autorizat să perceapă, de la promulgarea acestei legi, următoarele taxe: lei 6 pentru fiecare m.c. lemn fasonat, produs din lemn de brad, ca: scânduri, căpriori, grinzi, scânduri de frasin și stejar ce se exploatează pe teritoriul județului; lei 3 pentru fiecare m.c. șipci, leături, mărgini, blăni de fag,

traverse, stâlpi sau grinzi de stejar și lemne rotunde de brad, afară de lemnele rotunde de brad ce se vând de exploatare fabricilor de cherestea din județ pentru fasonare; lei 1 pentru fiecare m.c. lemn de orice esență de la pădurile puse în exploatare pentru foc. Aceste taxe se vor încasa prin administrația financiară respectivă.

Art. II. Pentru încasarea sus ziselor taxe, statul va percepe o remiză de cel mult 4%, care se va înscrie printre cheltuielile obligatorii ale județului.

Art. III. Produsul taxelor în chestiune se va prevedea între veniturile bugetului zecimilor județului și se va repartiza și întrebuința în modul următor: 1. Două părți din șase pentru construcții și reparări de școli și biserici; 2. Una parte din șase pentru ajutorarea comunelor care au venituri mici și care se va întrebuința mai mult la repararea și construirea localurilor de primărie.

Art. IV. Toate dispozițiile de lege contrarii celor de față sunt și rămân abrogate.

2.3. Proiect de lege relativ la anulare de fond în bugetul Ministerului Agriculturii și al Domeniilor și deschidere de credit – mărirea fondului bănesc alocat Hergheliei de cai de la Rădăuți (30 decembrie 1920)⁴⁰⁵

Domnii deputați, cu Mesajul Regal nr. 5 384, din 18 decembrie 1920, d-l ministru al Agriculturii și Domeniilor a înaintat onor Adunării Proiectul de Lege relativ la anulare de fond în bugetul Ministerului Agriculturii și Domeniilor și deschidere de credit. Prin acest Proiect de Lege se deschide un credit suplimentar de 200 000 [de] lei, la art. 473 (cumpărare de nutreț și naturale) al bugetului de cheltuieli al Ministerului Agriculturii și Domeniilor pe exercițiul 1920–1921 și pentru acoperirea lui se anulează o sumă egală de la art. 482 al aceluiași buget. Acest credit suplimentar va servi la mărirea fondului de 500 000 [de] lei destinat pentru hrana animalelor hergheliei de cai, pe care statul o posedă la Rădăuți (Bucovina). Comisia financiară, luând în cercetare acest proiect de lege, văzând și expunerea de motive, l-a admis și, prin subsemnatul raportor, vă rogă, d-lor deputați, să binevoiți a-i da aprobarea d-voastre.

Expunere de motive

Statul posedă în Bucovina, la Rădăuți, o importantă herghelie de cai, populată cu foarte alese exemplare. La întocmirea bugetului s-a destinat un fond de 500 000 lei pentru hrana animalelor, ori acum se constată că acest fond e insuficient și că trebuie majorat printr-un credit suplimentar. Cauza acestei insuficienței de fond e, în primă linie, scumpetea excesivă a furajelor de toată natura, scumpete intervenită ulterior și care nu se putea prevedea la epoca facerii bugetului. În consecință, am

⁴⁰⁵ Raportul și proiectul de lege referitor la mărirea fondului bănesc alocat Hergheliei de cai de la Rădăuți a fost prezentat de către I. Angelescu, în ședința A.D. din 30 decembrie 1920. Proiectul de lege a fost adoptat (votanți – 99; majoritate regulamentară – 93; bile albe – 97; bile negre – 2). D.A.D., M.O., nr. 22, 13 ianuarie 1921, p. 539–540.

întocmit alăturatul proiect de lege pentru deschiderea unui credit suplimentar de 200 000 [de] lei la art. 473 (cumpărare de nutreț și naturale) al bugetului de cheltuieli al acestui minister pe exercițiul 1920–1921 și pentru acoperirea lui propun anularea unei egale sume de la art. 482 al aceluiași buget, cu care să se sporească fondul general al statului pentru deschidere de credite suplimentare și extraordinare.

Proiect de lege

Art. I. Fondul general al statului pentru deschidere de credite suplimentare și extraordinare pe exercițiul 1920–1921 se sporește cu lei 200 000, care se anulează din bugetul de cheltuieli al Ministerului Agriculturii și Domeniilor (cap. XXVI, art. 482), prevăzut în bugetul Secretariatului general al Agriculturii din Bucovina, pentru cumpărarea cailor fostei herghelii și a celor destinați ucrainenilor.

Art. II. Asupra acestui fond, astfel sporit, se deschide asupra bugetului 1920–1921 al Ministerului Agriculturii și Domeniilor un credit suplimentar de lei, 200 000, la cap. XXVI, art. 473 (Bucovina) pentru cumpărare de nutriment și naturale necesare hergheliei de la Rădăuți.

Ministrul Agriculturii și Domeniilor, Teodor Cudalbu

2.4. Proiect de lege privitor la majorarea competenței civile a autorităților judecătorești din Bucovina (15 iulie 1921, 20 iulie 1921)⁴⁰⁶

Proiectul de lege relativ la majorarea competenței civile a autorităților judecătorești din Bucovina, votat și adoptat de Adunarea Deputaților, în ședința de la [20] iulie 1921 și adus în deliberarea Senatului cu Mesajul Regal nr. 3 066, de la 13 iulie 1921, secțiunile d-voastre, luându-l în considerare, l-au admis toate, numind delegați: Secțiunea I – Gh. Tudoran; Secțiunea II – Popovici Eftimie; Secțiunea III – Cantilli Panait; Secțiunea IV – Iliescu I; Secțiunea V – Nistor Ion, care, întrunindu-se în ziua de 14 iulie 1921, s-au constituit în Comitet al delegaților, sub președinția d-lui Ion Nistor și, luând din nou în cercetare sus arătatul proiect de lege, l-a admis pe considerentele arătate în expunerea de motive.

Expunere de motive

Competența civilă a autorităților judecătorești, stabilită prin noul Cod de Procedură Civilă, a fost majorată până acum în două rânduri: întâi prin așa-numita novelă pentru degrevarea judecătorească (Ordonanța Imperială din 1 iunie 1914) și

⁴⁰⁶ Proiectul a fost prezentat din inițiativă guvernamentală și a fost votat în ședința A.D. din 20 iulie 1921 (votanți – 107; majoritate regulamentară – 93; bile albe – 105; bile negre – 2). Acesta a fost prezentat și în ședința Senatului din 15 iulie 1921, de către raportorul Panait Cantilli. Proiectul a fost supus la vot („fără discuție generală”) și admis cu unanimitate (votanți – 75; majoritate regulamentară – 49; bile albe – 75). D.A.D., M.O., nr. 157, 17 martie 1922, p. 4674–4675; D.S., M.O., nr. 117, 8 februarie 1922, p. 3275–3277.

apoi prin Decretul-lege nr. 2 380, din 16 iunie 1919. Cu toate acestea, din cauza creșterii excesive a valorii lucrurilor de tot felul, majorările aduse competenței civile prin aceste două dispoziții au ajuns insuficiente în timpul de față. Nu puțin a contribuit la acestea și faptul retragerii din circulație a coroanelor, care a determinat o nouă depreciere a banului. Din această cauză, numărul proceselor de competența judecătorilor de ocoale, ca primă instanță, este din ce în ce mai redus. În schimb, însă, și tot din această cauză, tribunalele sunt împovărate în mod considerabil. Cum această stare de lucruri are de efect a lipsi pe locuitorii satelor de o justiție mai expeditivă și puțin costisitoare, întrucât pentru cele mai mici diferende sunt nevoiți a merge să se judece la tribunal și să suporte cheltuieli de transport și pierderi de timp, de care ar fi scutiți dacă pricina s-ar judeca la judecătoria de ocol, am întocmit alăturatul proiect de lege, prin care competența judecătorului unic la tribunale se majorează la 10 000 [de] lei, a celui de la judecătoria de falimente la 3 000 [de] lei, a judecătoriei de ocol la 3 000 [de] lei, iar pentru afacerile mărunte (bagatele), după procedura simplificată, la 500 [de] lei și a judecătorilor industriale la 500 [de] lei.

Ministrul Justiției, M. Antonescu.

Proiect de lege privitor la majorarea competenței civile a autorităților judecătorești din Bucovina

Art. 1. Norma de jurisdicție (Legea de la 1 august 1895, f.l.i. [„Foaia legilor imperiale”], nr. 111), completată prin novela pentru degrevarea judecătorilor (Ordonanța imperială de la 1 iunie 1914, f.l.i., nr. 118) și prin Decretul-lege nr. 2 380, din 16 iunie 1919, se modifică precum urmează: la paragraf 7, alin. 1 și 2 cuvintele „5 000 [de] coroane” se înlocuiesc prin „10 000 [de] lei”; la paragraf 49, alin. 1 și paragraf 51, cuvintele „2 000 [de] coroane” se înlocuiesc prin „3 000 [de] lei”.

Art. 2. Codul de Procedură Civilă (Legea din 1 august 1895, f.l.i., nr. 113), completat prin novela pentru degrevarea judecătorilor (Ordonanța Imperială de la 1 iunie 1904, f.l.i., nr. 118) și prin Decretul-lege nr. 2 380, din 16 iunie 1919, se modifică astfel: la paragraf 224, alin. 7, cuvintele „300 [de] coroane” se înlocuiesc prin „500 [de] lei”; la paragraf 448, cuvintele „300 [de] coroane” se înlocuiesc prin „500 [de] lei”; la paragraf 502, alin. 3, cuvintele „2 000 [de] coroane” se înlocuiesc prin „3 000 [de] lei”.

Art. 3. Legea pentru judecătoriile industriale din 27 noiembrie 1896 (f.l.i., nr. 218), modificată prin Decretul-lege nr. 2 380, din 16 iunie 1919, se modifică precum urmează: la paragraf 30, cuvintele „300 coroane” se înlocuiesc cu „500 lei”.

Art. 4. Legea pentru falimente (Ordonanța Imperială din 10 decembrie 1914, f.l.i., nr. 237), modificată prin Decretul-lege nr. 2 380, din 16 iunie 1919, se modifică precum urmează: la paragraf 114, cuvintele „2 000 coroane” se înlocuiesc prin „3 000 lei”.

Art. 5. Procesele azi pendinte înaintea tribunalelor și care prin modificările cuprinse în această lege ar deveni de competența judecătorilor de ocoale, vor continua a fi judecate de [către] tribunale după regulile competenței lor. Procesele azi pendinte la judecătoriile de ocoale, în valoare [de] până la 500 [de] lei sau până

la 1 000 [de] coroane, vor continua a fi judecate după procedura privitoare la afaceri mărunte (bagatelare).

Ministrul Justiției, M. Antonescu.

2.5. Lege pentru lichidarea despăgubirilor de război și amortizarea datoriei publice interne (19 iulie 1921, 20 iulie 1921)⁴⁰⁷

Art. 1. Produsul impozitului progresiv excepțional asupra averii și a îmbogățirii de război se afectează [alocă], înainte de toate, plății despăgubirilor de război și amortizării datoriei publice interne, în condițiile prevăzute în articolele ce urmează.

Art. 2. Pentru repararea pagubelor produse de război, Ministerul de Finanțe va emite bonuri de despăgubiri de câte 100, 1 000, 5 000, 10 000 și 50 000 [de] lei fiecare.

Art. 3. Decretele-legi cu nr. 1 852/1919, 3 795/1918, 1 656/1919 și 1 794/1920 se ratifică și constatările pagubelor de război făcute în virtutea acestor decrete-legi, precum și cele deja făcute în noile provincii alipite, pe baza normelor acolo stabilite și ce vor fi recunoscute de [cătore] Ministerul de Finanțe, sunt admise de [cătore] stat ca dovadă a daunelor încercate, dar nu constituie creanțe decât în măsura în care statul dă în schimbul lor bonuri de despăgubiri. În ajutorul dăunaților de război din Vechiul Regat, statul vine în ajutor cu trei miliarde lei. Ministerul de Finanțe va remite dăunaților de război bonul de despăgubire pentru valoarea integrală a hotărârilor definitive ce dețin, dacă paguba constatată ca preț de cost nu întrece suma de 3 000 [de] lei, inclusiv pagubele referitoare la efectele de corp și mobilier, socotindu-se în calcul chiar până la această limită pentru jumătate din valoarea lor constantă, coeficienții de scumpete neintrând în calcul. Dăunații de război care au hotărâri pentru pagube mai mari de 3 000 [de] lei vor primi bonuri de despăgubiri pentru cota parte ce la va reveni din suma globală de trei miliarde lei, din care s-au dedus în prealabil pagubele mai mici de 3 000 [de] lei. În niciun caz dăunații cu sume mai mari de 3 000 [de] lei nu vor primi o sumă mai mică de 3 000 [de] lei. Sumele alocate cu ocazia constatării pagubelor, ca [și] coeficienți de refacere, nu vor intra în calcul, iar la repartitia sumei de trei miliarde lei, pagubele referitoare la efectele de corp și mobilier se vor socoti pe jumătate, spre deosebire de pagubele privitoare la clădiri, la gospodăriile agricole, industriale, comerciale, care vor veni în concurs la reparația sumei de trei miliarde pentru întreaga valoare cuprinsă în hotărârea constatatoare de pagube. În provinciile nou alipite, statul vine în ajutorul dăunaților de război cu suma de un miliard lei, care se va împărți după normele de mai sus. În niciun caz cota parte nu va fi mai mare decât cea aferentă pagubelor din Vechiul Regat, iar dacă va fi mai mică, se va veni cu o lege ulterioară. O comisie specială, numită de [cătore] Ministerul de Finanțe prin Înalt Decret Regal, va face

⁴⁰⁷ Legea a fost prezentată în ședința A.D. din 19 iulie 1921 și adoptată cu majoritate de voturi (115). Aceasta a fost prezentată și în ședința Senatului din 20 iulie 1922 și votată cu unanimitate de voturi (votanți – 68; majoritate regulamentară – 49; bile albe – 68). D.S., M.O., nr. 120, 14 februarie 1922, p. 3431–3432, 3434.

repartiția sumei de patru miliarde lei, pe baza normelor stabilite mai sus și a instrucțiunilor ulterioare ale Ministerului de Finanțe.

Art. 4. Acei care au primit în contul despăgubirilor avansuri în numerar, în material sau vite, nu vor putea primi bonuri de despăgubire decât pentru diferența între avansurile primite și creanța ce li s-ar recunoaște. Dacă avantajele acordate de către stat unui dăunat de război sunt mai mari decât suma ce i s-ar cuveni pe baza art. 3, dăunatul e dator a restitui statului diferența în bani, conform dispozițiilor ce se vor lua pe cale de instrucțiuni.

Art. 5. Bonurile de despăgubiri vor purta o dobândă de unu la sută anual și sunt netransmisibile între vii. Statul este obligat să răscumpere bonurile de despăgubire emise, în termen de 10 ani, înscriind în bugetul său sumele necesare pentru amortizare și dobânzi. Bonurile de despăgubire vor fi primite la casele publice numai drept plată a sumelor datorate în virtutea legii pentru impozitul progresiv și excepțional asupra averii și îmbogățirii de război. Bonurile de despăgubiri odată intrate în tezaurul public ca plăți ale impozitului sus menționat, nu se vor mai putea pune în circulație, Ministerul de Finanțe fiind obligat să le distrugă.

Art. 6. Oricine are de primit de la stat bonuri de despăgubire și are de plătit către stat o sumă de bani ca impozit asupra averii sau îmbogățirii de război, va putea cere compensarea creditului și [a] debitului său respectiv în limita bonurilor de despăgubire ce are să primească. Compensația se va opera imediat și integral, indiferent de faptul dacă impozitul asupra averii și îmbogățirii de război ar putea fi plătit de [câtre] contribuabili, într-un număr oarecare de ani. În caz de litigiu asupra proprietății averii dăunate, ajutorarea este indiviză în ce privește Ministerul de Finanțe și bonurile de despăgubire vor fi trimise instanței judecătorești respective, spre a decide asupra distribuției celor în drept.

Art. 7. Cei care, cu rea credință, nu vor declara avansurile ce au primit, fie în bani, fie în materiale, precum și cei care, având mai multe hotărâri, nu le vor declara, vor fi pasibili de pedepsele prevăzute în Codul Penal pentru înșelăciune.

Art. 8. Pagubele suferite de stat, județe și comune sunt valabil constatate și evaluate prin acte dresate [întocmite] de [câtre] autoritățile ce au fost însărcinate cu această lucrare, aceste acte constituind titluri definitive, în sensul dispozițiilor tratatelor de pace, însă lichidarea acestor pagube nu intră în prevederile prezentei legi.

Art. 9. Ministerul de Finanțe este obligat să retragă bonurile de tezaur emise și date drept acoperire Băncii Naționale pentru garantarea monedei sale și, în acest scop, cu începere de la 1 aprilie 1921, Ministerul de Finanțe va înscrie în bugetul său o sumă de cel puțin 300 [de] milioane lei anual, exclusiv destinată la reducerea circulației fiduciare. Sumele înscrise în buget în acest scop vor fi luate cu precădere din produsul impozitului progresiv și excepțional asupra averii și îmbogățirii de război.

Art. 10. Ministerul de Finanțe va însărcina cu serviciul special al lichidării conturilor de război, în legătură cu datoria publică și prevederile legii de față, Casa specială creată prin art. 22 din Legea asupra impozitului pe avere și îmbogățirii de război.

Art. 11. Pe temeiul legii de față, Ministerul de Finanțe este autorizat să alcătuiască instrucțiuni care, în măsura în care completează dispozițiile de mai sus, au putere de lege.

3. SISTEMUL CONTRIBUȚIILOR DIRECTE ANALIZAT PRIN LEGIUIRILE CONTRIBUȚIILOR DIRECTE ÎN BUCOVINA⁴⁰⁸

Impozitele azi în vigoare în Bucovina sunt de două feluri: a) reale; b) personale. Impozitele reale cuprind: 1) Darea pe pământ; 2) Darea pe case. Impozitele personale cuprind: 1) Darea pe câștig în genere (Patenta); 2) Darea pe venitul societăților și celor obligați la publicarea bilanțului; 3) Darea pe rente; 4) Darea pe venit. Impozitul asupra câștigurilor de război, care a existat până în anul 1919, nu mai urmează a fi examinat aici.

Darea pe pământ

Acest impozit e foarte vechi în Austria. Ultima lege, acum în vigoare, este din 24 mai 1869. El este așezat asupra venitului cadastral, așa cum a fost stabilit în anul 1880. Tabela cadastrală conține evaluarea tuturor felurilor de terenuri, fânețe, grădini, islazuri, munți și păduri. Evaluarea pământului de arătură începe de la mai puțin de o coroană de jugăr (un jugăr = 5 754 mp) și anume de la 40 heleri pentru terenurile foarte puțin productive, ridicându-se, pentru cele mai productive, până la maximum 5,80 [de] coroane pentru județul Câmpulung, 12 coroane pentru județele Rădăuți, Siret, Storojinet; 13 coroane pentru [județul] Vijnița; 14 coroane pentru județele Coțmani și Suceava și 17 coroane pentru [județul] Cernăuți. Pentru celelalte feluri de terenuri, evaluările sunt ca și pentru pământul de arătură, foarte reduse. Astfel, pentru fânețe începe de la 4–30 [de] coroane, pentru islazuri de la 40 [de] heleri până la 10 coroane.

Cota. Cota impozitului era de la 21,70% coroane, însă la așezarea impozitului pe venit s-a dispus reducerea cu 15% din prezenta dare, așa că astăzi cota este de 18,45%. Prin legea din 16 martie 1917 s-a adăugat la această cotă 2% pentru acoperirea fondului de scăderi eventuale din pagube, precum grindină, secetă, inundații. Asemenea scăderi se fac cu aprobarea Administrației Centrale de Finanțe din Cernăuți, după constatările agenților fiscului. Asupra impozitului pe pământ se mai adaugă zecimi, atât în folosul statului, cât și a altor instituții. Aceste adaose sunt:

1) Adaosul în folosul statului în 1916, a 80% din impozit. El a fost stabilit prin Ordonanța ministerială din 28 august 1916 (decret-lege).

2) Adaosul provincial pentru țară (adică pentru Bucovina); el e de 40%. Acest adaos era stabilit anual, prin bugetul provincial al Bucovinei.

3) Adaosul pentru fondul școlar de 50%. El era stabilit prin același buget.

4) Zecimi județene pentru șosele, care variază de la 25–50%, după județe.

5) Zecimi comunale, care variază de la 15–400%. În unele comune, ca de pildă Suceava, care au alte mijloace, nu se așează asemenea zecimi.

Impozitul pe pământ, pentru toată Bucovina, împreună cu sporul de 80%, dă circa 1 400 000 [de] coroane. Aceasta dovedește cât de jos e apreciat venitul cadastral.

⁴⁰⁸ D.A.D., M.O., nr. 95, 2 iunie 1921, p. 2320–2331 (ședința A.D. din 19 mai 1921).

Darea pe case

Acest impozit e stabilit prin Legea din 23 februarie 1820, cu modificările aduse la 9 februarie 1882, la 28 decembrie 1911 și la 23 ianuarie 1914. Prin ultima modificare s-a stabilit tariful azi în vigoare. El e așezat în două chipuri: după numărul încăperilor (darea pe casele neînchiriate) și după valoarea locativă (dare pe case, după chirii).

a) Darea pe casele neînchiriate. Acest impozit se aplică în orașele unde mai puțin de jumătate din[tre] case sunt neînchiriate. În orașele în care casele închiriate trec de jumătate, se aplică numai impozitul pe case după chirie, mai jos analizat. Conform legii austriece, însă, toate reședințele de provincie suportă impozitul pe case după chirie. Acesta e, dar, cazul Cernăuților. Tariful pentru impunerea caselor neînchiriate este următorul:

Numărul încăperilor	Pentru case construite (coroane)	
	Înainte de 1912	De la 1912
Pentru o cameră	2,63	2,03
2 camere	2,98	2,30
3 camere	3,68	2,84
4 camere	8,58	6,62
5 camere	9,63	7,43
6 camere	17,50	13,50
7 camere	26,25	20,25
8-9 camere	35	27
14-10 camere	52,50	40,50
18-15 camere	87,50	77,50
21-19 camere	131,25	116,25
24-22 camere	175	155
27-25 camere	218,75	193,75
29-28 camere	262,50	232,50
35-30 camere	315	279
40-36 camere	385	341

Peste 40 de camere – se adaugă de fiecare cameră câte 8,75 coroane.

Acest impozit nu suportă adaosul de război, ci numai adaosul pentru fondul țării și cel școlar (90%), [pre]cum și zecimile județene și comunale. Numărul proprietarilor înscriși pentru toată Bucovina este de circa 143 000, cu venit total de 400 000 [de] coroane.

b) Darea pe case după chirii. Acest impozit e așezat, de la 1914, asupra venitului brut și este de 16½% la Cernăuți, iar pentru celelalte comune, 12,25%. Până la 1914, impozitul era așezat asupra venitului net, adică asupra a ceea ce rămânea după ce se scădea din venitul brut 30%, iar cota lui era de 26½% pentru Cernăuți și 20% pentru celelalte comune. Adaosele pentru fondul țării și al școlilor se calculează însă chiar azi la impozitul stabilit după normele dinainte de 1914. Deosebit, impozitul acesta mai suportă zecimi județene și comunale calculate în același mod. Pentru casele noi, impozitul este redus pe timp de șase ani la 3,5%. Casele construite de la 1912 continuă a beneficia de o scădere chiar după expirarea

termenului de șase ani, și anume: impozitul fiind pentru ele în Cernăuți la 10,5% și în alte localități la 8,4%.

Stabilirea impunerii se face pe baza declarațiilor. Declarațiile și impunerile se fac anual, afară de Cernăuți, unde ele se fac pe doi ani. Pentru imobilele locuite de proprietar, evaluarea se face chiar de [căt-re] aceștia în declarația lor. Impozitul de față se așează asupra valorii locative a clădirilor locuite de proprietar numai în Cernăuți; în celelalte comune, cum am văzut mai sus, impozitul pe case nu se așează după chirie, decât dacă jumătate din case sunt închiriate, ceea ce, însă, nu se va întâmpla de fapt în Bucovina, mai toate casele fiind locuite de proprietari. Verificarea și evaluarea se face de către o comisie compusă dintr-un delegat al primăriei și doi proprietari. Dacă [această] comisie schimbă evaluarea din declarație, ea comunică proprietarului cifra nouă. În cazul când acesta e nemulțumit, el face contestație și comisia de impunere vine la fața locului, făcând proces-verbal de constatare sau de asimilare cu imobilele închiriate pentru cele locuite de proprietar. Pe baza acestor evaluări se stabilesc impunerile din oficiu de către agenții fisco-lui, cu drept de apel la Comisia de apel din Cernăuți și recurs la Curte, conform Legii din 28 decembrie 1911.

Darea pe câștig în genere

Acest impozit e cărmuit de Legea din 25 octombrie 1896, modificată prin Legea din 23 ianuarie 1914. Sunt supuse acestui impozit întreprinderile de orice fel, [pre]cum și ocupațiile producătoare de câștig. Nu sunt supuse impozitului de față: a) Întreprinderile obligate la publicarea bilanțului; b) Ocupațiile sau serviciile care sunt plătite cu salariu sau leafă; c) Exploatațiile agricole, împreună cu grădinaritul, vânatul și pescuitul. Sunt scutite de acest impozit: 1) Întreprinderile care fac obiect de monopol al statului sau pe care statul le exploatează în interes public; 2) Venitul din arenda micii proprietăți, pe care arendașul și familia sa o lucrează singur sau în mod excepțional cu lucrători; 3) Câștigul lucrătoarelor care lucrează acasă la ele sau în casele clientelor; 4) Industria accesorie exploatației agricole mici; 5) Industria casnică; 6) Câștigul studenților care dau meditații etc.

Impozitul pe câștig, în genere, era un impozit de repartitie, care trebuia să aducă Monarhiei 35 464 000 [de] coroane pe fiecare an. Această sumă era sporită din doi în doi ani cu 2,4%.

Legea împărțea pe contribuabili, din punctul de vedere al acestui impozit, în patru clase: clasa I, cuprinzând persoanele impuse peste 2 000 de coroane; clasa a II-a, cuprinzând persoanele impuse între 300 și 2 000 de coroane; clasa a III-a, cuprinzând persoanele impuse între 60 și 300 de coroane și clasa a IV-a, cuprinzând persoanele impuse până la 60 de coroane. Repartitia se făcea la Viena, de către o comisie centrală de contingentare, compusă din 26 membri, sub președinția ministrului de Finanțe, între diferite clase, pe clase și provincii. Pentru clasa I și II repartitia se făcea numai pe provincii, adică: Bucovina avea de plată o sumă globală pe care ea urma s-o împartă între contribuabili, iar pentru celelalte clase repartitia se făcea pe județ (Bezirk). În urmă se făcea repartitia pentru fiecare clasă de [căt-re] comisiile de impunere, după apreciere și după tariful B. Acest tarif stabilește numai baza de

impunere, lăsată la aprecierea comisiei; ele încep cu 3 coroane și sfârșesc cu 2 600 de coroane; de aici înainte, această bază crește din 400 în 400. Sumele ce revin fiecărui contribuabil, după tarif, sunt, însă, sporite sau micșorate cu cota la sută în plus sau în minus pe care o dă repartitia efectivă între contribuabili a contingentului stabilit. De pildă, suma contingentată de la centru a fost de 26 mii coroane, iar suma repartizată, după bazele de la Tabela B, ar fi 32 mii coroane. În cazul acesta, excedentul de 6 mii coroane va fi scăzut, reducându-se fiecărui contribuabil 19%, el având, deci, a plăti din suma stabilită numai 81%. Dacă, invers, după repartizare, întreaga sumă contingentată nu este acoperită, se adaugă la fiecare contribuabil cota la sută mai mult, calculată în același mod.

Comisiile pentru repartizare între contribuabili sunt instituite pentru fiecare clasă în parte și compuse dintr-un număr de contribuabili fixat de către Ministerul de Finanțe pentru fiecare circumscripție în parte. Jumătate din [tre] numărul membrilor e ales de contribuabili și jumătate numit de [câte] Ministerul de Finanțe.

Pentru repartizare, comisiile au în vedere: venitul ce fiecare contribuabil are și suma ce poate suporta, cum și comparația cu contribuabilii de felul său. În cazul când se ivesc noi cazuri de impunere în cursul anului, pentru contribuabilii necontingentați, autoritățile fiscale stabilesc sumele ce aceștia au plătit prin analogie cu contribuabilii de aceeași categorie. În acest caz, impozitele stabilite revin statului peste suma contingentată. În anul ce urmează, noi contribuabili intră în clasa respectivă, după suma ce li s-a atribuit în anul de începere. Trecerea unui contribuabil de la un grup la altul se face numai în cazul când în anul precedent impunerii acești contribuabili au avut a plăti, după impunerea stabilită, conform normelor de mai sus, o sumă mai mare decât cea prevăzută de lege ca limită de clasificare. Dacă, de pildă, un contribuabil, în anul 1912–1913, a fost impus după tarif la 56 de coroane și apoi, în anul 1914–1915, comisia găsește că trebuie impus la o sumă mai mare, și anume de 120 lei, el, însă, rămâne contingentat tot în clasa a IV-a, din care a făcut parte până aici. La viitoarea contingentare, însă, el va fi trecut pentru stabilirea repartitiei la clasa următoare, întrucât a întrecut limita superioară admisă pentru clasa a IV-a.

Ultima contingentare a avut loc în 1914–1915, rămânând în vigoare până azi. Toate impunerile care au urmat se consideră în afară de contingent și ele s-au făcut după tariful B al legii, cu sumele prevăzute în acest tarif, fără niciun adaos sau scădere.

Prin Ordonanța imperială din 2 iulie 1916, publicată în „Monitorul Oficial” austriac, nr. 210, contingentarea ce trebuia să aibă loc la 1916–1917 a fost amânată pentru regiunile devastate de război, până când întreprinderile din acele regiuni vor putea fi puse din nou în funcțiune, iar atunci când ele vor reîncepe a funcționa, vor fi impuse în afară de contingent.

Darea pe venitul societăților și celor obligați la publicarea bilanțului

Ea e stabilită prin Legea din 25 octombrie 1896 („Monitorul Oficial” imperial, nr. 220), modificată prin Legea din 23 ianuarie 1914 („Monitorul Oficial”, nr. 13). Sunt supuse acestui impozit toate întreprinderile obligate la publicarea bilanțului, adică: l) întreprinderile pentru câștig și anume: a) toate societățile pe acțiuni și în

comandită; societățile cu răspundere limitată, fără acțiuni și care sunt obligate la publicarea bilanțului numai dacă au un capital care trece de un milion; b) întreprinderile miniere; c) societățile de asigurare; d) instituțiile publice de credit; e) căile ferate ale statului, aceasta în scopul ca [și] comunele să poată obține zecimile cuvenite; f) cooperativele industriale și agricole, întrucât activitatea lor nu se mărginește la membri; II) Întreprinderile pentru utilitate publică și cooperativele: a) cele de sub litera f, carte fac operațiuni numai între membri; b) casele de economie; c) instituțiile de asigurare mutuală; d) casele de păstrare comunale.

Se acordă scutiri de impozit: a) Societăților și cooperativelor care nu lucrează pentru câștig și se ocupă cu asigurări mutuale în contra incendiilor, bătrâneții, bolilor, infirmităților, susținerea văduvelor etc.; b) Caselor de păstrare a poștelor; c) Societăților de păstrare și credit cu răspundere nelimitată, sub condiție ca activitatea lor să se mărginească la o comună sau un cerc mic și numai la membrii ei și ca acțiunile să nu fie mai mari de 50 de coroane, iar câștigul net să se adauge la fondul de rezervă și să nu se distribuie. Ele nu pot emite cambii⁴⁰⁹ și dobânzile nu pot fi mai mari decât cele plătite pentru sumele depozitate, plus 1½%; d) Cooperativelor rurale, care fac operațiuni numai între membrii lor; e) Asociațiilor de păstrare și credit, dacă venitul net nu trece peste 1 200 [de] coroane și dacă activitatea lor se mărginește numai între membri.

Stabilirea impozitului. Impozitul se stabilește anual. Baza lui e venitul net din anul precedent. Modul distribuirii e indiferent. Sumele ce se iau din beneficii pentru sporirea capitalului se impun; de asemenea, sumele care au fost date în cursul anului pentru achitarea datoriilor, ca și dobânzile capitalurilor investite în valori străine, [pre]cum și cele cu care s-au făcut donații, gratificații etc. Impozitele nu se scad din beneficiul net, nici sumele întrebuințate pentru acoperirea deficitelor anilor precedenți. Se scad, însă, câștigurile raportate din anii precedenți, deja impuse; cele din case ori pământ, impuse la impozitele respective; subvențiile și ajutoarele date de autorități; rezervele pentru prime de asigurare; amortizările în raport cu întreprinderile care rămân a fi verificate de fisc; taxele de asigurare a personalului; sumele plătite de [căt]re societățile de economie și societățile de păstrare și credit membrilor din consiliu.

Cota impozitului. Ea este de 10% la venitul net, însă impozitul nu poate fi mai mic de 1 la mie din capital.

Sporuri. Societățile pe acțiuni plătesc cota de mai sus numai dacă dividendul nu este mai mare de 10%. În caz când el e mai mare, se adaugă următoarele sporuri: până la 15% cota se sporește cu 2%; pentru ce trece de 15% se sporește cu încă 2%. Tantiemele⁴¹⁰ plătite de aceste societăți pe acțiuni, dacă întrec 5 000 de coroane, se suprataxează cu 10%, în afară de taxarea beneficiului societății. Cotele de mai sus sunt modificate în următoarele cazuri:

⁴⁰⁹ Cambie – document financiar prin care semnatarul se obligă să achite necondiționat, la un anumit termen, o sumă de bani. Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *op. cit.*, p. 190.

⁴¹⁰ Tantiemă – Sumă de bani încasată de membrii unui consiliu de administrație sau de funcționari superiori ai unei societăți comerciale (din beneficiul net al acesteia) pentru participarea la conducerea ei; *ibidem*, p. 1477.

a) Societățile de asigurări mutuale plătesc 1% asupra sumelor rămase ca diferențe între sumele intrate și cele restituite în cursul anului, adică la suma ce rămâne net în casă;

b) Casele de economie înființate pe baza regulamentului din 1884 se taxează în mod special, după prevederile de mai jos. Aceste case pot fi fondate fie de cooperative private, cum e în Cernăuți, fie de primării, cum sunt în Rădăuți, Storojineț, Suceava, Gura-Humorului și Câmpulung. Venitul lor nu se distribuie, ci se trece la rezervă; când fondul de rezervă trece 5% din capital, se poate întrebuița pentru scopuri de utilitate publică. Taxarea pentru aceste societăți se face în modul următor: dacă venitul nu trece de 20 000 de coroane, cu 3%; de la 20 000–200 000 de coroane, cu 5%; de la 200 000–400 000 de coroane, cu 7½%; și de aici înainte cu 10%. Pentru obținerea unei progresii mai desăvârșite, dacă suma depășește limita imediat inferioară și impozitul întrece diferența de venit impus, se aplică cota inferioară, adăugându-se la impozit plusul de venit ce trece peste limită. De pildă, un venit de 400 000 de coroane se taxează cu 7½%, impozitul va fi 30 000 de lei; un venit de 401 000 de coroane urmând a se taxa cu 10%, ar da un impozit de 40 100. Cum însă sporul de impozit întrece diferența de venit, care în exemplul nostru e de 1 000 [de] coroane, se aplică cota de 7½% asupra limitei de 400 000 de coroane, iar la impozitul de 30 000 de coroane se mai adaugă partea din venit ce trece peste limită, adică 1 000 de lei, astfel încât impozitul se urcă la 31 000 [de] lei.

c) Societățile cooperative a căror activitate se limitează numai între membri se impun precum urmează: dacă venitul impozabil e mai mic de 1 200 de coroane, ele sunt scutite; dacă el e mai mare, se impune: până la un venit impozabil de 2 800 de coroane inclusiv, 2½%; de la 2 800–5 000 de coroane inclusiv, 3%; de 5 000–40 000 de coroane inclusiv, 3½%; de la 40 000–100 000 de coroane inclusiv, 4%; peste 100 000 de coroane, 5%. Se aplică regula de la punctul b) pentru stabilirea unei drepte progresiuni între două limite;

d) Societățile cooperative ale căror operațiuni nu se limitează între membri, se impun astfel: pentru un venit până la 2 800 de coroane inclusiv, 4%; de 2 800–5 000 de coroane inclusiv, 5%; de 5 000–10 000 de coroane inclusiv, 6%; de 10 000–20 000 de coroane inclusiv, 8%; peste 20 000 de coroane, 10%. Se aplică aceeași regulă ca mai sus pentru stabilirea unei drepte progresiuni a impozitului între două limite.

Adaoșe. Asupra tuturor impozitelor stabilite conform regulilor de mai sus se plătesc următoarele adaoșe: a) 20% din impozit, supliment de război; b) Pentru societățile pe acțiuni, cooperative miniere și asociații cu răspundere mărginită, afară de Casele de Economie, se plătește un supliment de rentabilitate, și anume: dacă rentabilitatea e de 6–8%, se plătește 30% din impozit; 8–10% inclusiv, 40% din impozit; 10–12% inclusiv, 50% din impozit; 12–14% inclusiv, 70% din impozit; [dacă rentabilitatea] trece de 14% inclusiv, 80% din impozit. Rentabilitatea se calculează după raportul dintre venitul impozabil și capitalul investit (inclusiv rezervele).

Stabilirea impozitului. Locul de impunere e comuna unde se află întreprinderea. Când o întreprindere se exercită în mai multe comune, impunerea se face la fiecare din[tre] ele. Chiar dacă există un singur bilanț pentru o întreprindere exercitată în mai multe comune, impozitul stabilit se repartizează pe comunele unde are loc întreprinderea, după venitul obținut în fiecare comună, iar dacă el nu se poate deosebi, se repartizează impozitul după alte indicii și dacă nu există alte indicii,

după salariile plătite funcționarilor în fiecare comună. Dacă centrala unei afaceri industriale sau miniere se află într-o comună unde nu are întreprindere, se repartizează 20% din beneficiu la comuna unde se află centrala și 80% la localitățile unde are loc exploatarea. Pentru instituțiile financiare, comerciale și de asigurare aflate în aceleași condiții, repartizarea se face impunându-se 50% la comuna unde se află centrala și 50% la comunele unde are loc executarea. Impozitul asupra venitului căilor ferate, fie ale statului, fie particulare, se repartizează pe comune astfel: 10% din impozit asupra comunei unde e reședința întreprinderii (pentru [cele] ale statului era la Viena), din restul de 90% se repartizează 2/4 la comunele unde se află direcția regională (pentru Bucovina, numai la Cernăuți) și 1/4 între toate comunele pe unde trece calea ferată, repartizarea între comune făcându-se în raport cu toate contribuțiile directe plătite în acele comune.

Constatarea impozitului. Ea se face anual de către autoritățile fiscale, pe baza declarației contribuabilului, la care trebuie alăturat bilanțul și tabloul de profit și pierdere. Contribuabilii sunt obligați a prezenta registrele la verificare, dacă se cer. În caz de nemulțumiri, se poate face apel la direcția financiară a provinciei (Cernăuți) și apoi recurs la Curie (Curtea de Casație). Dacă întreprinderea încetează în cursul anului, obligația plății încetează la finele fiecărui trimestru. La începerea în cursul anului, plata impozitului se face de la începutul afacerilor, stabilindu-se pentru primul an un impozit provizoriu, în raport cu capitalul investit (aproximativ 4%).

Darea pe rente

Acest impozit e stabilit prin Legea din 25 octombrie 1896. El se plătește de toți acei care au venituri din orice bunuri sau drepturi, nesupuse la alte impozite, și anume: 1) Cupoane din rente de stat (afară de cele scutite prin legi speciale), din rentele fondurilor publice și împrumuturi comunale, județene sau provinciale; 2) Dobânda oricăror creanțe, fie intabulate ori nu, acțiuni, depozite, împrumuturi și altele; 3) Câștiguri rezultate din sconturi sau diferență de dobânzi, afară de cele realizate de profesioniști; 4) Arendări de drepturi sau de întreprinderi, afară de cele supuse impozitului precedent; 5) Orice fel de rente, afară de cele ce se dau pentru servicii prestate; 6) Sumele la care are cineva drept, fie de la lege, fie prin decizii (pensii alimentare etc.); 7) Dividentele și dobânzile titlurilor străine, întrucât acestea nu sunt scutite în țară.

Scutiri. Sunt scutiți de impozit: 1) Statul și provinciile; 2) Județele, plășile, comunele, numai pentru dobânzile capitalurilor fructificate provizoriu; 3) Institutele și fondurile subvenționate de stat (spitale etc.); 4) Casele orfanale (pentru asigurarea orfanilor) și, în genere, toate instituțiile de binefacere, bisericile și școlile; 5) Casa de economie a poștelor; 6) Societățile de credit și împrumuturi, asociațiile și instituțiile provinciale care, conform paragrafului 84, alin. e, sunt scutite de impozitul de câștig (patentă), precum și cooperativele sătești și asociațiile de credit, care sunt scutite de impozitul pe câștig; 7) Persoanele a căror venituri din rente, împreună cu alte venituri ce mai are, nu întrec suma de 1 600 de coroane anual; 8) Sumele primite pentru întreținere, fie de [câte] unul din[tre] soți de la celălalt, fie de [câte] copii de la părinți sau de părinți de la copii.

Venitul impozabil. Venitul impozabil este venitul brut realizat în anul ce precede impunerea, din care se scad numai: 1) Dobânzile corespunzătoare capitalului plasat pentru asigurarea unei rente sau oricărei alte servituți asupra rentei; 2) Dobânzile pasive la conturi curente; 3) Cheltuielile ocazionate de arendarea unei întreprinderi și amortizările instituțiilor. Impozitul se așează anual.

Cota impozitului. Cota impozitului e stabilită precum urmează: a) 10% asupra cupoanelor titlurilor de împrumut ale statului, nesocotite prin lege și ale cupoanelor împrumuturilor provinciale sau ale caselor publice, întrucât au fost emise înainte de Legea pentru înființarea impozitului; b) 3% asupra rentei întreprinderilor industriale; c) 2% asupra celorlalte venituri supuse acestui impozit, cu excepțiile de la punctul următor; d) 1½% la dobânzile plătite de casele de economie și cooperative și asupra cupoanelor obligațiunilor emise de ele, [pre]cum și asupra cupoanelor obligațiunilor emise de [căt]re institutele ipotecare provinciale (Creditul funciar Rădăuți); de asemenea și cupoanelor titlurilor emise de [căt]re orice alte instituții de credit provinciale, pe baza împrumuturilor date pe ipotecă.

Așezarea impozitului. Impozitul se plătește la locul domiciliului sau al reședinței, iar dacă contribuabilul locuiește în altă țară, acolo unde se află capitalul ce produce venitul. Plata impozitului se face în două moduri: a) Pe bază de rețineri pentru următoarele categorii: 1) Cupoanele împrumuturilor de stat provinciale și fonduri publice; 2) Dobânzile plătite către casele publice și casierile întreprinderilor obligate la publicarea bilanțului, cuprinzându-se în acestea și dobânzile la depozite, indiferent de modul în care se face plata; b) Toate celelalte venituri sunt impuse pe bază de declarații. Aceste impuneri se stabilesc în același mod ca și cele asupra venitului societăților și celor obligați la publicarea bilanțului și sunt supuse acelorași jurisdicții.

Adaoșe. Asupra acestor impozite, oricare ar fi cota, se percep adaose de război de 100%, stabilite în anul 1916. Zecimi nu se iau la impozitele ce se percep prin reținere. La cele ce se încasează pe bază de declarații se iau adaose pentru țară, școală, județ și comună. Veniturile ce străinii trag din alte țări sunt scutite pe baza reciprocității. Cetățenii statului aflați în țară străină cu servicii publice sunt supuși impozitului, dacă acolo nu plătesc un impozit similar. Străinii ce nu locuiesc în țară plătesc numai pentru venitul ce trag din țară. Moștenirile deschise, dar neatribuite, sunt impuse asupra veniturilor ce ele realizează pe seama lor. Impozitul acesta e suprapus asupra tuturor celorlalte impozite pe venituri înființate de [căt]re legile citate mai sus.

Scutiri. Sunt scutite de acest impozit: a) Ajutoarele date pentru distincții, răniri sau invaliditate parțială de război; b) Veniturile străinilor, pe baza reciprocității; c) Retribuțiile primite de [căt]re ofițeri, preoți, militari și militarii de orice armă, [pre]cum și asimilații lor; d) De asemenea, pe tot timpul mobilizării, retribuțiile celor mobilizați; e) Veniturile globale sub 1 600 de coroane.

Baza impozabilă. Baza impozabilă de față e venitul anului precedent. Dacă venitul anului precedent e realizat pe un timp mai mic de un an, se raportează venitul încasat la un an întreg. Pentru întreprinderile obligate la publicarea bilanțului, venitul se calculează după anul pe care e încheiat bilanțul. În venitul global înscris pe seama capului de familie intră toate veniturile membrilor din familie ce locuiesc cu el, [în] afară de cazul când veniturile acestora nu sunt la

dispoziția capului de familie sau dacă membrii familiei au un venit separat din munca lor. De asemenea, nu se înscrie pe numele capului de familie venitul soției care trăiește separat. Membrii unei societăți în nume colectiv se înscriu la impozit fiecare pentru partea sa de venit. Asemenea se procedează [procedează] cu orice asociație nominală. E impozabil orice venit net, fie în numerar, fie în avantaje de orice fel, ce trage contribuabilul sau membrii familiei sale. Câștigurile realizate din vânzări de bunuri intră în venitul impozabil, dacă sunt rezultatul unor operațiuni de speculație sau când sunt realizate de către societăți sau întreprinderi cu scop lucrativ. Se impun, de asemenea, câștigurile din loterii, deși nu sunt prevăzute în lege, fiindcă legea nu le enumeră între veniturile scutite de impozit. Nu se impun: averile moștenite, capitalurile asigurărilor pe viață și donațiile de orice fel.

Scăderile. Din veniturile brute se scad: 1) Cheltuielile pentru dobândirea, asigurarea și întreținerea venitului și pierderile rezultate din exploatare. Toate acestea sunt în mod amănunțit enumerate prin lege; 2) Primele pentru tot felul de asigurări; în [ceea] ce privește primele asigurărilor pe viață, scăderea e limitată la 3 000 de coroane pe an pentru un singur membru al familiei, iar pentru mai mulți membri la un loc, la 6 000 de coroane anual; 3) Sumele plătite ca asigurări pentru accidente, bătrânețe etc.; 4) Impozitele cu adaose, afară de impozitul de față; 5) Dobânzile justificate, plătite la datorii, atât cele rezultând din afaceri, cât și cele personale. Toate aceste scăderi sunt admise numai dacă ele nu sunt aferente unor venituri scutite de impozitul de față. Nu se pot scădea: 1) Veniturile plasate spre îmbunătățirea sau sporirea averii și amortizarea datoriilor; 2) Pierderile ce se referă la averea principală, iar nu la venitul obișnuit, precum reducerea valorii ce nu are legătură cu realizarea venitului; cumpărarea de lucruri cu preț mai mare ca valoarea lor; pierderi de drepturi succesoriale; pierderi de creanțe, afară de cazul când ele provin din exercitarea afacerilor; 3) Dobânzile la un capital propriu pus în întreprindere; 4) Spesele personale și familiare, [pre]cum și a servitorilor personali; 5) Donații și ajutoare date. Venitul luat ca bază la impunere e cel real, iar nu cel prezumtiv. Astfel, venitul cadastral nu servă [servește] de bază la impozitul pe venit, decât ca indiciu pentru stabilirea celui real. De asemenea, intră în calcul anume venituri, precum cele ce provin din pescuit, vânat etc. Venitul clădirilor se socotește la acest impozit, chiar dacă o locuință se cedează gratuit, afară de cele date pentru scopuri publice, ca învățământ, spitale etc. Salariile, pensiile și toate accesoriile intră în calculul venitului global. Sumele date ca spese de serviciu, însă, nu intră.

Cota impozitului. Impozitul e progresiv și calculul impunerii se face după o tabelă, care e anexată la lege. Ea e stabilită prin Ordonanța imperială nr. 280, din 28 august 1916. Veniturile până la 1 600 de coroane sunt scutite. La 1 600 de coroane se percepe un impozit de 13,60 coroane, adică 0,85% și cota merge progresând până la limita maximă de 6,7%. Se mai ia un adaos de război, care variază de la 15% la 120% asupra impozitului, astfel încât cota maximă se ridică la limita de 14,04%. Afară de aceasta, se mai ia un adaos pentru cei căsătoriți fără copii, care este de 10%, iar pentru cei necăsătoriți, 15%. Aceste două din urmă adaose se calculează și asupra adaosului de război, astfel încât limita superioară a impozitului devine 15,44% pentru cei căsătoriți fără copii și 16,2% pentru cei necăsătoriți.

Declarația. Impunerea se face pe baza declarației scrise sau verbale; în acest din urmă caz se întocmește un proces-verbal de constatare de [către] agenții fiscalii.

Stabilirea impunerii se face prin comisii de evaluare, și anume câte una de fiecare județ sau oraș care are peste 10 000 de locuitori. În prezent, comisie specială nu are decât orașul Cernăuți; celelalte orașe au o singură comisie pentru tot județul. Aceste comisii se compun dintr-un președinte, care e delegatul Fiscului, și un număr de membri care se fixează de [către] minister. Acest număr e de circa 12 membri, din[tre] care jumătate sunt aleși și jumătate numiți. Dintre cei numiți, pot fi cel mult jumătate funcționari. Contra impunerii se poate face apel la Comisia Centrală de Apel din Cernăuți și recurs la Curtea de Casație.

Impozitul pe salarii

Acest impozit este stabilit prin aceeași lege ca și impozitul pe venit. Sunt supuse impozitului de față toate salariile și accesoriile peste 6 400 de coroane. Cota impozitului este la: 6 400–8 000 de coroane inclusiv: 0,4%; 8 000–9 000 de coroane inclusiv: 0,8%; 9 000–10 000 de coroane inclusiv: 1,2%; 10 000–12 000 de coroane inclusiv: 1,6%; 12 000–14 000 de coroane inclusiv: 2%; 14 000–16 000 de coroane inclusiv: 3%; 16 000–20 000 de coroane inclusiv: 4%; 20 000–30 000 de coroane inclusiv: 5%; peste 30 000 de coroane: 6%. Pentru o mai dreaptă progresie se aplică dispoziția corectivă prevăzută la impozitul asupra venitului societăților. Încasarea impozitului se face prin rețineri, atât pentru funcționarii publici, cât și pentru cei particulari sau lucrători de orice fel. Cei ce rețin impozitul, sunt obligați a-l vărsa la stat, cu anumite formalități și sancțiuni. Impunerile se stabilesc din oficiu, ca și impozitul asupra rentelor. Din anul 1916, printr-o dispoziție luată cu ordonanță imperială, funcționarii statului nu mai sunt supuși la impozitul pe venit și la taxa pe salarii; cei particulari au rămas, însă, impuși.

4. DISCURSURI PARLAMENTARE

4.1. Pavlică Brătășanu

Ședința A.D. din 19 iulie 1921⁴¹¹

[Proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina]

D-lor deputați, departe de mine de a strica armonia care văd că există între deputații bucovineni, indiferent de naționalitate și de partide politice. S-ar crede că față cu această armonie, eu, din Vechiul Regat, nu ar mai trebui să intervin. Socotesc, însă, că este o datorie a mea, ca unul care am luptat din greu pentru înfăptuirea idealului național românesc, după cum am intervenit în discuția legii agrare din Transilvania, trebuie să intervin și la discuția acestei legi, fiindcă este vorba de un colț al pământului românesc, pentru care avem aceeași dragoste și același interes ca pentru orice pământ al României întregite, pentru care țara

⁴¹¹ D.A.D., M.O., nr. 155, 15 martie 1922, p. 4460–4461.

românească a făcut atâtea jertfe. D-lor, d-voastre spuneți în expunerea de motive că prin această expropriere radicală veți câștiga 80 000 până la 85 000 ha pentru împrăștierea sătenilor. Cererile de împrăștiere vor fi, însă, foarte mari, cel puțin 60 000 de cereri îndreptățite, așa că loturile vor fi foarte mici; dar, prin intensitatea agriculturii, producția, renta pământului, este foarte mare; dovada cea mai bună este că săteanul bucovinean a trăit un trai mai omenesc, are gospodării și vite mult mai bune și frumoase decât fratele său din Vechiul Regat. Va să zică, este stabilit că veți avea 60 000 de cereri pentru cele 80 000 ha de pământ ce vor da exproprierea, ceea ce vine cam un hectar și ceva de locuitor. Acest lucru pe mine mă îngrijorează, fiindcă eu nu-mi pot închipui ce ar putea face țăranul din Bucovina cu un hectar de pământ, oricât de fertil ar fi, pentru a-i putea asigura un trai convenabil. De aceea, ceea ce mă îngrijește pe mine este că sunt convins că el nu va fi prea mult fericit cu această mică cantitate de pământ [pe] care o are țăranul nostru bucovinean. De aceea am căutat să văd prin ce mijloace s-ar putea face oarecare îmbunătățire, ca să se mărească cantitatea de pământ expropriabil și la art. 7 văd ca la o proprietate de 600 ha se păstrează intact 250 ha. În tot Vechiul Regat, proprietarului nu-i mai rămâne decât această scară: 100, 200 și 250 ha [...], respectiv 300 și la colonizări 500. Dar în mai toată țara nu rămâne decât adevăratul lot de 200 ha, căci cererile din comună și din vecinătăți reduc proprietatea la 200 ha.

Și atunci vreau să se știe de jertfa mare a proprietarilor din Vechiul Regat – după cum spuneam și deputaților din Transilvania –, proprietarii din Vechiul Regat care au dat un exemplu prin votarea legii de împrăștiere și în [ceea] ce privește cantitatea de pământ ce li s-a luat prin expropriere, prețuirea ridicolă, plus suferințele și sărăcia pe care au îndurat-o șase ani de zile. Nu ne întrece nimeni în sacrificii și nu regretăm, dar avem dreptul să cerem ca toți frații noștri țărani din provinciile alipite să nu fie mai nedreptățiți. Și eu cred că, deoarece pământul e așa de fertil în Bucovina, încât țăranul cu un ha poate să trăiască, așa zice cu mult rezon, 100 ha sunt suficiente proprietarului și, deci, cer ca maximum de proprietate pentru proprietar să fie de 100 ha și cu chipul acesta am mai câștiga ceva pământ pentru țăran.

Constantin Garoflid, ministru de stat, președinte al Comitetului agrar: Este paradoxal că d-l Brătășanu, fost mare proprietar, vine și acuză legea din Bucovina că nu expropriează îndeajuns. Această scară pe care o vedeți d-voastre în lege a fost și în decretul-lege, cu o deosebire, care este în favoarea exproprierii și pe care o voi spune în curând. Această scară din decretul-lege e rezultatul unui compromis și o înțelegere a tuturor factorilor din Bucovina, inclusiv țărani. Eu am discutat această lege în primăvara trecută, la care discuție a fost reprezentată și opoziția, prin d-l Nistor și am căzut de acord asupra acestui lucru, menținerea scării pentru proprietățile cultivate intensiv și reducerea celorlalte la 100 ha. Acesta a fost chiar dezideratul d-lui [Ion] Nistor. [...] Dar d-l Brătășanu a făcut comparație cu scara de aici, din Vechiul Regat și a găsit-o mai favorabilă proprietarilor. Se înșeală d-l Brătășanu. Această scară face deosebire între proprietarii care au cultură intensă și acei care n-au și pe cei care n-au îi reducem la 100 de ha, pe când în Vechiul Regat aceștia sunt 150, 200, 250 ha. Cei care au cultură intensivă li se dă de la 100–250 ha, pe când în Vechiul Regat de 200–500 ha.

Pavlică Brătășanu: Numai la colonizări.

Constantin Garoflid: Da, pentru că așa sunt circumstanțele noastre particulare. Eu ziceam să nu se dea și pentru colonizări, ci să se păstreze aceste 500 ha. Am trebuință de stoc de rezervă. Acum, d-lor, trebuie să vorbim din alt punct de vedere și anume din punct de vedere al chestiunii agrare. Eu vă întreb pe d-voastre, ar fi bine să se desființeze această mare proprietate și să reducem la 100 ha moșiile care sunt cultivate în mod intensiv în Bucovina? Eu nu știu cum veți putea răspunde d-voastre; dar eu vă răspund hotărât că, după cum am lăsat în Ardeal o posibilitate de întindere mai mare pentru moșiile cultivate în mod intensiv, trebuie să lăsăm și aici; pentru că, făcând altfel, pe de o parte câștigul pe care l-am avea e foarte mic, și anume de cel mult 2 000–3 000 de hectare, iar pe de altă parte paguba [pe] care am avea-o ar fi foarte mare, căci am dezorganiza economia națională, iar câștigul țaranului ar fi prea puțin în raport cu mijloacele de lucru pe care le are dânsul la dispoziție în aceste moșii. Punctul de vedere care trebuie luat în considerare este că și aceste moșii trebuie să rămână și trebuie să lăsăm ca moșiile cultivate în mod intensiv să trăiască mai departe. [...] Nu se mai poate face niciun compromis, căci scara de expropriere din această lege s-a făcut cu consensul tuturor. Aici noi ne-am oprit pe această scară la 250 de hectare, tocmai cât este la noi pe moșiile care se cultivă în chip obișnuit în regiunile cu populație mijlocie. De aceea cred că aici trebuie să lăsați legea așa cum este, mai ales că nu trebuie să refacem din nou ceea ce s-a hotărât într-un compromis la care au aderat toate clasele sociale de acolo; și în legile care privesc respectivele provincii, dacă s-au înțeles toți întru această privință, eu cred că nu este bine ca să mai venim noi acum și să înlăturăm înțelesul acestei înțelegeri. Cred că este mai bine așa cum au făcut-o ei, decât am face-o noi acum.

Ion Zelea-Codreanu: Faceți până la 200 [ha].

Constantin Garoflid: Cât o să fie de mare folos? Care credeți d-voastră că este întinderea pe care am putea-o reduce la 200 [ha]? Sunt cinci moșii numai și pentru aceste cinci moșii trebuie să schimbăm scara? Dar, d-lor, mai este acum și un alt punct de vedere, care e destul de însemnat și anume că printre acești proprietari sunt cuprinși între ei și oameni cărora trebuie să le fim foarte recunoscători, fiindcă ei și familiile lor au ținut aprinsă făclia naționalismului în această țară atât de oropsită în trecut, în timpurile vitrege prin care a trecut. Dacă am proceda cum ați spus d-voastră și dacă câștigul ar fi mare, să zicem de 100 000–200 000 ha, aș înțelege. Dar, când toată această expropriere suplimentară, dacă am face-o, nu ar produce decât cel mult 2 000–3 000 ha, eu cred că nu mai trebuie să mai pierdem atâta vreme ca să discutăm lucruri care nu aduc niciun folos. De aceea eu rog pe onorabilul domn Pavlică Brătășanu, care este un atât de mare naționalist, să aibă în vedere aceste motive.

Pavlică Brătășanu: D-le ministru, eu nu aș fi insistat asupra acestui lucru, dacă nu aș avea convingerea fermă că țărani din Bucovina sunt și ei în perfect acord cu această măsură.

Constantin Garoflid: Sunt.

Pavlică Brătășanu: Să dea Dumnezeu să fie. Când voi trece pe acolo, prin Bucovina, o să le spun ce-am auzit aici.

Ifrim Popescu: Țin să comunic d-lui deputat Brătășanu că eu, ca fost membru în Consiliul Național, imediat după revoluție am luat parte la toate ședințele unde a fost chemată întreaga țară și unde se află și reprezentanți ai țărănimii, care au

discutat toate aceste lucruri și care au luat hotărârile acestea. Și aceste hotărâri s-au luat nu din motive fiindcă am vrut să lăsăm prea mult pământ boierilor, dar bazați pe faptul că în Bucovina sunt câteva moșii de boieri românești, care au pe dânsese instalații perfecte și industriale și ca [și] cultură și care pot servi ca exemplu; și față de acest timp proprietarii, înșiși acești delegați ai țărănimii au convenit nu numai asupra principiului exproprierii, dar și asupra împrumutării. Deci, d-lor, în baza acestui principiu s-a făcut această lege, cu toate dispozițiile ei, și pe care vă rog să o admiteți.

[Se supune la vot. art. 7 și se admite nemodificat; art. 8, până la 33 inclusiv se admit. Se dă citire art. 34].

Constantin Garoflid: D-lor, am aici o mică modificare [la art. 34]. În alineatul 3, rândul 2, cuvântul „alegera” se înlocuiește prin cuvântul „numirea”.

[Articolul astfel modificat se supune la vot și se admite. Art. 35, 36 și 37 se votează nemodificate. Se citește art. 38].

Eusebie Popovici: D-lor deputați, la art. 38 se fac unele schimbări, anume la punctele c, e, f, datele: „15/28 noiembrie 1918” se înlocuiesc prin data de „6 septembrie 1919”.

[Se supune la vot și se admite art. 38, cu schimbările indicate. Art. 39 până la 61 se admit fără discuție. Se citește art. 62].

Cezar Modest Scalat: Rog pe d-l ministru să binevoiască a face o declarație. Sunt îndreptățiți bărbații de 21 de ani și văduvele cu copii minori. Sunt îndreptățite văduvele sau minorii?

Constantin Garoflid: La noi se împrumutăm copiii [...], deci pentru copii trebuie să punem și aici. [...] Va să zică, se înțelege că împrumutarea se face pentru copii.

[Se supune la vot art. 62 cu rectificarea făcută de către Constantin Garoflid și se admite. Art. 63–73 se admit fără discuție. Se citește art. 74].

Constantin Garoflid: D-lor deputați, în orașul Cernăuți va funcționa în fiecare suburbie câte un comitet local de împrumutare, având în vedere că orașul este mare și un singur comitet local nu este de ajuns.

[Se supune la vot art. 74 cu rectificarea făcută și se admite. Art. 75–109 se admit fără discuție. Se citește art. 110].

Eusebie Popovici: Aici este un amendament prin care se cere să se șteargă cuvintele „și pădurilor” din alineatul 2.

[Se supune la vot și se admite. Art. 111–122 se admit fără discuție. Se supune la votul cu bile proiectul și rezultatul este următorul: votanți – 130; majoritate regulamentară – 93; bile albe – 124; bile negre – 6].

Eusebie Popovici: D-lor deputați, prin votarea legii agrare a Bucovinei s-a isprăvit legiuirea mării opere a reformei agrare din tot cuprinsul țării românești. Această reformă este și va rămâne pentru totdeauna o operă monumentală, pentru că ea nu numai că tămăduiește o rană veche și dureroasă în organismul nostru național, dar ea are putere să deștepte sufletul poporului român la o nouă și mai priincioasă viață politică și națională. D-lor deputați, cu dragoste nemărginită pentru neam, am săpat noi cu toții în această lege, în piatra de granit pe care o așezăm drept piatră triumfiulară în temelia noul stat românesc. Rămâne ca

celelalte mari reforme să cimenteze această temelie în stânca neclintită, în care să se adâncească cea mai curată conștiință națională, ca din ea să izvorască cu putere elementară conștiința de stat național unitar. În numele Bucovinei, vă mulțumesc d-ilor deputați, că prin votul d-voastre de astăzi ați sancționat această lege. Mulțumesc și onoratului guvern și, îndeosebi, d-lui ministru Garoflid, care a îmbrățișat și chestiunea noastră agrară cu atâta căldură și sollicitudine.

4.2. Ioan Petrovici

Ședința A.D. din 30 iulie 1920⁴¹²

[Politica guvernului față de provinciile reunite]

D-lor, de multe ori în albi vechi curge apă limpede și curată și în albi noi poate să curgă apă tulbure și mocirloasă, așa după cum vedem în albi care sunt chiar sub ochii noștri. D-lor, găsesc, deci, că apelul [pe] care l-a făcut generalul [Alexandru] Averescu la oamenii din toate păturile sociale nu amenință câtuși de puțin preocupările și datoria pe care dânsul o are față de țărani, ba încă a făcut un lucru foarte bun, căci acele reforme se fac pe cale mai liniștită, care nu se fac de oamenii unei singure clase în contra claselor celorlalte, ci se fac de un partid care să cuprindă reprezentanți ai tuturor claselor sociale.

D-lor, trec la o altă chestiune, o chestiune foarte delicată, care a format un obiect de critică din partea onoratei minorități: politica guvernului față de provinciile alipite. D-lor, această chestiune a luat foarte mari dezvoltări în această Cameră și era natural ca frații care au stat despărțiți atâta vreme, care abia s-au regăsit, era foarte natural să-și povestească îndelung toate cele ce au pățimit în timpul despărțirii, după cum chiar era firesc ca să-și facă și oarecare reproșuri, că nu s-au gândit destul unii la alții sau că nu și-au scris îndeajuns. Prin urmare, lucrurile erau în perfect normal și s-a povestit îndelung istoricul alipirii Ardealului, Bucovinei și Basarabiei. Ei, este drept că la un moment dat reproșurile luaseră o notă foarte ascuțită, începuse aproape un fel de răfuială, se scotocea în trecutul fiecăruia, întrebându-se care s-au comportat mai bine și care mai rău, care om din Ardeal a fost mai curând pentru unire și care mai târziu. Eu împărtășesc părerea, este personală din acest punct de vedere, că nu avem decât de câștigat închizând această discuție.

D-lor, îmi este indiferent cine s-a încălzit mai repede la ideea unirii, cine a mers mai drept și cine mai în cotituri. Este suficient că la momentul hotărâtor toți, sau mai toți fruntașii Ardealului au fost la înălțime și de aceea trebuie să îmbrățișăm cu aceeași recunoștință și pe Octavian Goga și pe [Iuliu] Maniu și pe [Alexandru] Vaida-Voevod și pe toți aceia care au contribuit ca la Alba Iulia, acolo unde cu câteva sute de ani în urmă își înfinse drapelul vitejia românească, acum să se înfingă drapelul dreptății neamului românesc. Același lucru pentru Bucovina, același pentru

⁴¹² D.A.D., M.O., nr. 33, 6 august 1920, p. 597–598.

Basarabia și n-am să stau să cântăresc și să socotesc dacă d-l [Ion] Incuț s-a încălzit tot așa de repede la ideea unirii ca d-l [Ion] Pelivan, dacă, în adevăr, amândoi, în beția acestei bucurii, de a se alipi la Patria Mamă, amândoi, în mod egal, au uitat condițiile care erau de pus pentru unire. Toate sunt chestiuni care nu mă interesează, destul că ei și-au făcut deja datoria la momentul necesar.

Nu tot așa pot trece sub tăcere criticile ce ni s-au adus din partea fraților nouă, reproșurile care, la un moment dat, au luat un ton de asprime nemeritată. Eu cred că au fost nedrepti cu Vechiul Regat. Nu mai vorbesc de dragostea veșnic viu întreținută pentru Ardeal, dar chiar când e vorba de Basarabia, față de care a fost, poate, o preocupare mai puțină, nu se poate spune că în țara noastră privesc dragostea pentru provincia de peste Prut. Și de aceea d-l Incuț a făcut o critică destul de nedreaptă. Este suficient să menționez două sau trei momente, ca să se vadă că în această provincie, despre care este drept că se vorbea mai puțin, nu dispăruse din inima românească. Odată este anul 1912, când s-au împlinit 100 de ani de la răpirea Basarabiei. Îmi aduc aminte cum în ziua acelei comemorări renăscuse aproape întreagă, la Iași cel puțin, unde am fost eu martor.

Voci: În toată țara.

Ioan Petrovici: Durere trebuie să fi fost cu o sută de ani în urmă, atunci când s-a petrecut răpirea acestei provincii. S-a făcut o comemorare pioasă, s-au scos drapele negre și într-o consfătuire a triumfat părerea colegului nostru, d-l Cuza, care a spus să nu se scoată numai drapele negre, ci și drapelul tricolor, înfășurat în negru, ca să se simbolizeze prin aceasta că, sub durerea care întunecă, trăiește speranța care nu cedează. Simbol profetic, căci n-au trecut decât câțiva ani și tot învelișul acela negru s-a spart, stindardul slobod a început să fluture și a pornit spre Nistru, în zbor victorios. Apoi căminurile basarabene făcute de d-l Iorga, care sunt iarăși un fel de operă de dragoste și de pietate pentru Basarabia.

A mai venit, d-lor, și al treilea un alt moment din care să se poată vedea că Basarabia a ocupat un loc serios în sufletul românesc. Și voi atinge o chestiune foarte delicată, fiindcă este complicată cu o mică chestiune personală, pe care nu o ascund, pentru că sinceritatea nu poate să-mi facă decât cinste întotdeauna. D-lor, atunci când a izbucnit marele război s-au auzit în opinia publică diferite păreri în ceea ce privește ce trebuie să facă România. Marea majoritate a fost, însă, de părere ca România să se alipească îndată la țările Antantei și să facă război. Evident, d-lor, a fost părerea cea bună, a fost părerea care a triumfat și voi recunoaște întotdeauna meritul acelor care exprimau în mijlocul atâtor vicisitudini și descurajărilor de tot felul această credință, care a avut succes, un Iorga, un Take Ionescu, un general Averescu.

D-lor, este inutil să demonstrăm că politica aceasta a fost bună, căci au demonstrat-o faptele; cel mult aș putea să adaug o mică demonstrație pentru aceia care susțin că am fi ajuns la același rezultat rămânând neutri, deci fără participarea la război a noastră. Și vom aduce în această chestiune o simplă observație, care este personală, poate nu are valoare, dar pentru mine are o oarecare putere de convingere [convingere]. Ar fi fost o nenorocire dacă nu participam la luptă lângă Antanta și pentru motivul următor: la anul 1918, se punea, nu-i așa, chestiunea Basarabiei, odată cu Revoluția rusă. Frații basarabeni ne-ar fi chemat, așa cum ne-au chemat, ei bine, dacă noi nu am fi luat parte la război lângă puterile Antantei, în momentul când am fi

trimis armata în Basarabia și nu puteam refuza să o facem, ne coboram, în mod inevitabil, alături de Puterile Centrale. Și atunci vedeți ce perspective ne așteaptă.

D-lor, ceea ce vreau să relev totuși, ca un testimoniu de dragoste pentru Basarabia, este starea sufletească, a a tuturor, dar a unora din[tre] aceia care au șovăit, nefixându-se îndată, în ceea ce privește directiva politicii externe a țării noastre. Ei bine, pentru unii pot să garantez că această oscilație a avut ca origine imposibilitatea de a se hotărî între Ardeal și între Basarabia, faptul că își treceau înduioșați privirea când spre Carpați, când peste Prut, faptul că, întocmai ca o mamă, care nu poate să aleagă între copiii săi, întârzia să se hotărască pe care trebuie să-l elibereze mai întâi.

D-lor, trec, în sfârșit, la al treilea moment. E acel moment de tensiune care a fost în anul 1918, când așteptam să auzim că Basarabia s-a alipit, când așteptam să ne sosească această veste de peste Prut; îmi aduc aminte ce frenezie, ce freamăt de bucurie a fost în momentul acela în care Basarabia a adus o supremă mângâiere țării nefericite și însângerate în gestul său cu care s-a aruncat în brațele mamei sale; era, poate, mai puțin mișcarea copilului care cerea protecție, cât gestul copilului duios, care dezmiarda fruntea mamei sale îndurerate.

Ați fost primiți cu toții, cu toată dragostea v-a îmbrățișat țara întregă. Academia l-a îmbrățișat îndată pe d-l Inculeț într-un consens deplin cu opinia publică și fără niciun murmur din partea aceluia care nu avuseseră norocul să se nască în Basarabia, dar care aveau, poate, titluri și lucrări deopotrivă ca d-sa. Prin urmare, a fost o caldă îmbrățișare din toate părțile, care nu se poate contesta și toată acea explozie de nemulțumire și de imputare mărturisesc că mi s-a părut fundamental neîndreptățită și am fost chiar profund atins când, ca închidere a acestei explozii, d-l Inculeț a ajuns să ne spună la această tribună: „Fraților, spuneți, ori vreți de noi, ori de nu, să ne căutăm de cale”. [...] Și mă mărginesc a spune d-lui Inculeț numai când ești musafir în casa altuia, când nu ești bine primit, poți să te întrebi, la un moment, dacă nu trebuie să pleci. Ori d-voastră, basarabeni, aici, în România Mare și în Parlamentul României Mari sunteți gazdă, la fel cu noi toți. D-lor, dar aceste imputări se adresau îndeobște vechii țări întregi și nu erau adresate guvernului nostru [...].

4.3. Petre P. Negulescu

Ședința A.D. din 11 februarie 1921⁴¹³

[Unificarea învățământului]

[...] Cu această ocazie să-mi dați voie să mă bucur de atenția pe care Parlamentul o arată de câtva timp instrucțiunii publice. Mi s-au adresat, în adevăr, de câtva timp încoace, mai multe interpelări privitoare la starea învățământului nostru⁴¹⁴ [...].

⁴¹³ D.A.D., M.O., nr. 37, 18 februarie 1921, p. 795–805.

⁴¹⁴ Ministrul răspunde pe această cale interpelărilor din Parlament pe tema unificării învățământului susținute de către A. C. Cuza, Vasile V. Haneș și Florian Christescu.

D-lor, această dorință [unificarea învățământului] este foarte legitimă, o am și eu tot așa de vie și în marginile posibilității, am și lucrat în această direcție, luând o serie de măsuri cu caracter provizoriu și prealabil până la unificarea definitivă prin lege, care va veni, de asemenea, cât mai curând. [...]

D-lor, atât în vederea acestei unificări, cât și pentru ridicarea nivelului învățământului nostru primar, care lasă foarte mult de dorit, m-am ocupat, încă de la venirea mea la minister, de noua lege a învățământului primar, lege menită să aducă modificări importante, atât în ceea ce privește obligativitatea, cât și în ceea ce privește programele. De ce nu v-am prezentat până acum această lege? Nu v-am prezentat-o, pentru că am socotit că această reformă a învățământului primar nu este decât o parte din reforma generală a învățământului de toate treptele, pe care o pregătesc, iar această reformă generală a învățământului propriu-zis trebuie să fie precedată de reforma administrației școlare. D-lor, aplicarea unei reforme generale și mai adânci constituie pentru învățământ o perioadă de perturbare relativă, o perioadă de criză de dezvoltare care, dacă este vorba să nu se transforme într-o perioadă de zăpăceală, trebuie ca învățământul, în timpul când se transformă, să fie condus și supravegheat de o administrație mai bună decât aceea pe care o avem acum, de o administrație care să funcționeze mai ușor, mai repede și mai sigur și care să fie compusă dintr-un personal, prin urmare, cu mai mult prestigiu și cu mai multă autoritate față de cei pe care trebuie să-l conducă și să-l supravegheze. Iată de ce am redactat întâi legea pentru reforma administrației școlare, reformă care cuprinde organizarea ministerului central și descărcarea lui de o mare parte din[tre] atribuțiile care îl strivesc acum prin descentralizare. Această lege e gata de mult. Dacă nu v-am prezentat-o până acum, a fost fiindcă am așteptat să fie gata și reforma administrativă generală, care se lucrează la Ministerul de Interne, căci este evident că reformele administrative parțiale ale diferitelor departamente trebuie să se pună de acord cu reforma administrativă generală a Ministerului de Interne. A mai fost un motiv pentru care am amânat depunerea acestei legi. Trebuia ca [și] comisia însărcinată cu noua împărțire a țării în județe și regiuni să-și termine lucrările, căci este evident că unitățile administrative trebuie să fie aceleași pentru Ministerul Instrucțiunii Publice, ca și pentru Ministerul de Interne și pentru celelalte ministere. Lucrările acestei comisii sunt terminate acum și sper ca într-o săptămână, în zece zile, să prezint Parlamentului Legea pentru reforma administrației școlare, în același timp cu Legea învățământului primar și împreună cu cele două legi anexe ale ei, Legea pentru învățământul adulților și legea comitetelor școlare. [...] Cel dintâi rezultat al punerii lor în aplicare va fi unificarea învățământului [...].

Până atunci am zis că am luat măsuri cu caracter provizoriu și prealabil în vederea acestei unificări și aceste măsuri sunt următoarele: s-a unificat până acum clasa I primară în noile teritorii; s-au unificat primele cinci clase normale; s-au ținut cursuri de vară pentru învățătorii din noile teritorii în Vechiul Regat, în vederea unificării terminologiei școlare și a metodelor de predare, precum și pentru unificarea suflotească în general, întrucât nu mai încape îndoială, deși ne iubim ca frații, noi, cei din Vechiul Regat cu românii din noile teritorii, totuși sunt între noi există deosebiri care trebuie, pe cât posibil, micșorate, pentru ca unificarea ideilor

și sentimentelor să se facă în adevăr. La cursurile de vară din anul acesta, din Vechiul Regat, au urmat peste 1 200 de învățători din Ardeal, Basarabia și Bucovina. Am creat școli normale noi după tipul din Vechiul Regat, școli cu patru clase, la Sighet, Oradea-Mare, la Arad. Eram gata să creez una și la Rădăuți, în Bucovina, dar, din nefericire, nu am putut obține localul, care a aparținut Fondului religios. Am acordat, tot în vederea unificării cât mai grabnice, o primă de încurajare profesorilor și învățătorilor din Vechiul Regat, care primesc să se ducă în noile teritorii, mai ales în părțile mai depărate, înspre graniță, părți în care am constituit un fel de zonă culturală, o zonă în care activitatea cultural-națională trebuie întărită cât mai mult. Această primă de încurajare se constituie dintr-un plus de 25% asupra retribuției lunare, plus care se servește, firește, lunar [...], care se dă pentru totdeauna, după raportul inspectorului regional din localitatea unde funcționează profesorul. Această primă de încurajare era necesară, am părerea de rău să v-o spun, pentru că profesorii și învățătorii din Vechiul Regat nu se duceau bucuroși în noile teritorii, unde nu au găsit întotdeauna o primire destul de călduroasă. Să-mi dați voie să nu insist asupra acestui punct, el e, însă, o realitate care se poate dovedi cu acte. [...]

De asemenea, tot în vederea unificării, am pus la cale un schimb de învățători cu noile ținuturi. Am reglementat, adică, ca învățătorii din Ardeal, Bucovina și Basarabia să vină și să funcționeze vremelnic, un an, doi ani, cât voiesc, la școlile din Vechiul Regat, iar în locul lor să se ducă învățătorii de la școlile respective din Vechiul Regat; această măsură am luat-o, în special, în vederea unificării terminologiei școlare, a metodelor de predare și a programului. În sfârșit, am adus în școlile normale din Vechiul Regat elevi din noile ținuturi. Aș fi dorit să aduc mai mulți; deocamdată nu am putut aduce decât 700, ceea ce e deja, pentru început, o cifră destul de frumoasă [...].

Am însă părerea de rău să vă comunic că aceste măsuri de unificare nu au fost primite pretutindeni, în noile ținuturi, cu destulă bunăvoință, nici nu au fost aplicate pretutindeni cu destulă stăruință. Bunăoară, ca să vă dau un caz cât mai puțin iritant, pentru că nu implică chestiuni de persoane – am dispus ca școlile normale din Ardeal, care au opt clase, să fie reduse la șase ani de studiu, [...] cum sunt școlile normale din Vechiul Regat.

D. Manu: A[cea]sta e o degradare culturală, degradare față de confesiuni, față de străini.

Petre P. Negulescu: Vedeți, d-lor, nici nu s-au așteptat măcar explicările pe care trebuia să le dau și obiecțiile au început. Vă rog să aveți puțină răbdare și să apreciați explicările pe care vi le voi da, pentru că, dacă am luat aceste măsuri, fiți încredințați că nu le-am luat ca să degradez învățământul normal din Ardeal. Nu cred să existe niciunul dintre d-voastre, oricât ați face opoziție guvernului, care să-mi atribuie o asemenea intenție; trebuie să presupuneți că am găsit, în socotelile mele, că aceasta era în interesul învățământului. Poate că l-am înțeles rău acest interes, dar intenția mea nu poate fi decât bună. Iată, d-lor, de ce am crezut că se poate reduce durata studiilor învățământului normal la șase ani numai și în Ardeal, ca în Vechiul Regat. În realitate, în Ardeal învățământul normal durează patru ani,

ca învățământul specializat. În școlile normale din Ardeal intră absolvenții a patru clase gimnaziale. La noi, cursul de șase ani se face numai în școlile normale; este, cu alte cuvinte, un învățământ complet specializat și, judecând după rezultate, școlile acestea, în șase ani de specializare completă, au dat roade cel puțin tot atât de bune ca școlile normale cu opt ani din Ardeal. Și am la minister rapoartele inspectorilor ardeleni cu privire la activitatea învățătorilor din Vechiul Regat, care funcționează la școlile din Transilvania, rapoarte cât se poate de elogioase, în care inspectorii ardeleni găsesc că învățătorii noștri, ieșiți din școlile normale cu șase clase, sunt foarte buni și uneori mai buni decât învățătorii ardeleni ieșiți din școlile normale cu opt clase. [...] D-lor, această constatare nu constituie câtuși de puțin, în mintea mea, o acuzare pentru învățământul normal din Ardeal. [...] Nu voiesc, dar, să fac din constatarea că învățătorii ieșiți din școlile normale cu opt ani din Transilvania nu sunt mai bine pregătiți decât cei care ies din școlile normale cu șase ani din Vechiul Regat, nu voiesc să fac din această constatare o acuzare pe care aș aduce-o învățământului normal din Transilvania. Este evident că au fost multe cauze, lupta contra ungarilor, cum a zis d-l deputat, și multe altele, care au făcut ca învățătorii ardeleni să nu dea tot ce puteau pentru școlile românești. Ceea mă interesează este că învățământul normal complet specializat, cu șase ani, poate să dea rezultate destul de bune pentru învățământul primar și, întrucât avem o mare lipsă de învățători, ne trebuie, ca să completăm toate nevoile noastre, peste 20 000 de învățători; este indicat să grăbim producția și să reducem anii de studiu numai la șase, cum este în școlile normale din Vechiul Regat. Iată care au fost motivele care m-au îndemnat să iau această măsură și nicidecum ca să degradez învățământul normal din Ardeal.

Ei bine, deși m-am explicat pe larg cu reprezentanții cercurilor didactice din Ardeal și, deși cei mai mulți au recunoscut îndreptățirea măsurilor mele, totuși, îndată ce măsura a fost luată, dintr-o minoritate a acelor cercuri didactice s-au ridicat protestări foarte vii și ați auzit și aici protestările deputaților ardeleni, protestări care se rezumă în această obiecție, că ministerul degradează învățământul normal din Ardeal. Vedeți, nu pot decât să regret că s-a dat unei măsuri care era bună o interpretare atât de puțin potrivită cu intenția care a dictat-o. Tot la această lipsă de bunăvoință, la această insuficiență stăruință în aplicarea măsurilor de unificare, se raportează și neajunsurile pe care le-a relevat d-l deputat [Vasile V.] Haneș, cu privire la modul cum funcționează învățământul din Basarabia⁴¹⁵. Aceste neajunsuri s-ar putea explica, ca și acelea pe care le-am constatat în Ardeal și

⁴¹⁵ Deputatul s-a referit, în interpelarea prezentată în ședința A.D. din 26 mai 1921, la „răspândirea învățaturii de carte în masele largi ale poporului” prin aplicarea unor „reforme culturale” care „să dea corpului didactic situația materială la care se așteaptă”. Deputatul propune câteva soluții în acest sens: „politică bugetară înțeleaptă”, „crearea unei numeroase armate de educatori”, reincadrarea învățătorilor pensionari și facilitarea angajării în învățământul primar a „bacalaureaților de liceu, în urma unui adaos de cultură pedagogică”, folosirea „elementului preoțesc pentru educația didactică”. De asemenea, deputatul basarabean sugera adoptarea cât mai grabnică a Proiectului de lege pentru salariile membrilor corpului didactic, deus din inițiativă parlamentară. D.A.D., M.O., nr. 101, 14 iunie 1921, p. 2614–2615.

Bucovina, printr-o oarecare tendință către regionalism, dacă nu chiar către autonomie, tendință care s-a adăpostit sub prejudecata că tot ce vine din Regatul Vechi, chiar și în materie de învățământ, este rău sau, în orice caz, mai puțin bun decât ceea ce se găsește în noile teritorii. Ați văzut singuri adineaori cum se susținea că tipul învățământului normal cu șase ani din Vechiul Regat este mai puțin bun decât tipul învățământului normal cu opt ani din Ardeal și reducerea învățământului normal din Ardeal la șase ani înseamnă a-l degrada, scoborându-l la nivelul celui din Regat.

D-lor, s-a mers și mai departe în această direcție. Vă spuneam adineaori că profesorii pe care îi trimitem noi din Vechiul Regat în noile teritorii nu sunt întotdeauna destul de bine primiți. Am părerea de rău să vă comunic că sunt puși mai prejos decât colegii lor din localitate, care nu au aceleași titluri, nu au examene de stat, iar uneori sunt înlocuiți, pur și simplu, deși fuseseră ceruți de noile teritorii la cea dintâi ocazie, și uneori fără niciun motiv. Să vă dau un exemplu din grămadă: printre locurile care nu s-au arătat vacante în Transilvania în învățământul secundar era și un loc de maestră de muzică. Am numit la acel loc o maestră de muzică, cu studiile în regulă și cu examen de capacitate. Când s-a dus la Sibiu a găsit locul ocupat de o suplinitoare din localitate și a fost trimisă la școala medie de băieți. Suplinitoarea nu avea titluri, nici examen de capacitate. Titulara numită de noi le avea și totuși a fost pusă mai prejos decât suplinitoarea și a fost repartizată la o școală inferioară ca tip, întrucât școlile medii nu sunt echivalente cu școlile secundare. La încadrarea profesorilor în buget – fiindcă am uitat să vă spun adineaori că am unificat lefurile corpului didactic din noile teritorii cu acelea din Regatul Vechi –, la acea încadrare, profesorii școlilor medii s-a hotărât să fie plătiți cu 800 [de] lei lunar, pe când profesorii de la școlile secundare propriu-zise sunt plătiți cu 1 100 [de] lei lunar. Cu alte cuvinte, titularii noștri, cu studiile universitare terminate, cu licență sau doctorat și cu examene de capacitate, sunt siliți să se ducă la școlile medii cu 800 lei lunar, iar suplinitorii fără titluri din Ardeal sunt menținuți în învățământul secundar cu leafă de 1 100 [de] lei, firește cu reducerile cerute de lege pentru suplinitori. [...]

Să-mi dați voie să vă citez câteva asemenea cazuri și din Basarabia și să vă explic care a fost atitudinea pe care a luat-o ministerul față de această stare de lucruri. În Basarabia [...] funcționa, la Bolgrad, un profesor titular din Vechiul Regat, care primise să se ducă în Basarabia pentru ca să transplanteze în noua noastră provincie metoda de predare din Regatul Vechi. Era un act frumos, întrucât nu mulți profesori au primit să facă acest sacrificiu, să-și părăsească situațiilor lor stabilite din Regat, să-și părăsească casele și gospodăriilor lor, pentru ca să facă apostolat în Basarabia. Ei bine, după nu mai mult de o jumătate de an de funcționare, acest profesor s-a trezit înlocuit fără niciun motiv și a venit să mi se plângă că a fost înlocuit de [către] Secretariatul General din Chișinău cu un profesor basarabean care nu avea aceleași studii și aceeași pregătire și care nici nu vorbea destul de bine românește. Cazuri de acest fel nu sunt rare. Secretariatul General din Chișinău a mers până acolo, încât a intrat chiar în conflict cu ministerul pentru un asemenea caz. Și anume, funcționa la Secretariatul General din Chișinău un inspector contabil

de la ministerul central din București. Se vede că activitatea lui nu era tocmai pe placul administrației de acolo, că s-au ridicat în contra lui oarecare plângeri, care pe urmă s-au dovedit neîntemeiate, în urma anchetei pe care am trimis-o. S-a dovedit că acele plângeri erau o simplă înscenare și, deși în timpul anchetei fusese numai suspendat, când ancheta terminându-se, funcționarul s-a reîntors ca să-și ia locul, s-a trezit înlocuit. În locul lui fusese numit, de [cătore] Secretariatul General din Chișinău, un basarabean. În urma corespondenței care s-a urmat cu ministerul, corespondență în care ministerul a explicat cazul Secretariatului General din Chișinău, s-a arătat că nu avea drept să înlocuiască acel funcționar, care nu fusese destituit, ci numai suspendat; în urma acestei corespondențe, d-l secretar general din Chișinău, în semn de protestare, și-a dat demisia; nu admitea nici măcar explicația ministerului de la București. Această demisie, care mai era motivată și de alte lucruri analoage, am ținut-o în suspensie din octombrie până în decembrie și i-am dat curs de abia în ianuarie, în urm anchetei pe care a făcut-o unul din[tre] inspectorii noștri de la minister în Basarabia, îndeosebi cu privire la cele ce se petrec la Cetatea Albă. Și în raportul pe care mi l-a înaintat d-l inspector Chirițescu se găsesc confirmate, în parte, cazurile pe care vi le-a adus la cunoștință adineaori d-l deputat Haneș. Este adevărat, între altele, că una din[tre] cele două școli primare românești din Cetatea Albă nu s-a putut deschide din cauză că localul ei era ocupat de [cătore] directoarea Școlii medii de fete rusești, directoare care avea locuința în localul Școlii medii, dar voia să aibă o casă mai încăpătoare și era menținută acolo, în contra autorităților locale și cu toată stăruința ministerului, de [cătore] Secretariatul General din Chișinău. Firește că în fața acestei constatări, chiar și dacă n-ar mai fi fost altele, ar fi fost cazul să facă un raport de înlocuire, ca să nu întrebuițez un termen mai aspru, dar m-am mărginit să primesc pur și simplu demisia d-lui secretar general Ciobanu, pe care o aveam la minister, și am numit pe d-l Erhan.

Să-mi permiteți, d-lor, să răspund acum la întrebarea d-voastră de adineaori, de ce tolerează ministerul cazuri de felul acesta.

Vasile V. Haneș: D-le ministru, dacă îmi permiteți, în ordinea de idei pe care ați spus-o, referitoare la numirea profesorilor din noile ținuturi, este adevărat sau nu că d-voastră aveți intenția de a numi profesori secundari titulari în Ardeal, institutori?

Petre P. Negulescu: D-lor, eu nu pot să am această intenție, pentru că nu pot să mă abat de la legile organice ale învățământului, care sunt în vigoare în Vechiul Regat și care opresc ca institutorii fără titluri academice și fără examene de capacitate să fie numiți în învățământul secundar. Nu mai încape îndoială că situațiile de fapt care se găsesc în Ardeal, consacrate de legile în vigoare acolo, la numirea profesorilor care se găsesc în funcție, acele situații de fapt vor trebui să fie respectate. Iată răspunsul meu.

D-lor deputați, știți că după desființarea Consiliului Dirigent, care constituie un al doilea guvern în Ardeal, precum și după desființarea guvernelor locale din Bucovina și Basarabia, guvernul central, în vederea unei unificări administrative cât mai grabnice, așa precum o doriți și d-voastră, a numit secretari generali la toate

departamentele din noile ținuturi, însă nu administrează direct de la centru acele ținuturi, că dă numai directivele generale și rezolvă cazurile în care legiurile locale vin în conflict cu legiurile din Vechiul Regat. Administrația curentă în noile ținuturi se face de [căt-re] secretariatele generale, după legile care se găesc în vigoare în acele ținuturi, atunci când ele s-au alipit la Patria Mamă. Aceasta este situația. Pe de altă parte, nu mai încape îndoială că tocmai în vederea unificării sufletești la care ținim și care este temelia și condiția *sine qua non* a tuturor celorlalte unificări, și administrativă și școlară și judiciară și așa mai departe, numai în vederea acestei unificări sufletești, trebuie să fim cât mai îngăduitori și cât mai preventivi față de frații noștri din noile ținuturi. Iată de ce linia noastră de căpătâi a fost: cât mai multă răbdare, nicio măsură pripită sau violentă, explicații largi și prietenești în toate cazurile iritante și, pe cât posibil, aplanarea conflictelor în mod cât mai pașnic, ca să nu ajungem la rezultatele contrarii celor pe care le urmărim, adică la dezbinare în loc de unificare.

O voce: Aceasta nu s-a simțit în Ardeal.

O altă voce: De aceea secretarul d-voastră general a fost în Ardeal să dea ordine ca învățătorii să voteze pe candidații guvernului [...].

Petre P. Negulescu: D-lor deputați, vă rog să-mi permiteți să vă reamintesc că răspund la trei interpelări, dintre care una a fost dezvoltată pe larg două ore întregi și, prin urmare, vă rog să-mi îngăduiți să-mi economisesc cât mai mult timpul, fără să răspund la toate întrebările care mi se fac.

A doua chestiune care l-a interesat îndeosebi pe d-l deputat Florian Christescu a fost aceea a programelor. D-sa se plângea că programele învățământului nostru primar sunt prea încărcate și prea abstracte; cuvintele sunt proprii, cuvinte care indică și cauza probabilă, după d-sa, a acestei stări de lucruri, sunt următoarele: „Noi, când am făcut programul, ne-am luat, în mare parte, după germani și atunci nu s-a avut la bază experiența pedagogică, fiindcă nu s-a cercetat sufletul copilului român, să se vadă dacă este capabil să suporte problemele pedagogice pe care le pot suporta copiii din Germania”. D-lor, lăsând la o parte cauza pe care d-l Florian Christescu o atribuie stării de lucruri existente, să-mi dați voie să vă atrag atenția că nu eu sunt răspunzător de neajunsurile ei, fiindcă nu eu am creat-o. Nu eu am făcut programele care se găesc în vigoare. Tot ceea ce pot să fac este să le schimb și în această direcție am luat toate măsurile convenite. Pot să vă anunț că noile programe ale învățământului primar s-au lucrat de astă vară. S-au redactat chiar și instrucțiunile ce urmează să fie trimise învățătorilor, în vederea aplicării acelor noi programe. Aceste instrucțiuni, dacă d-l Florian Christescu dorește să le cunoască, are puțința să o facă foarte ușor, fie cerându-le la minister, fie citind extrasele pe care redactorul lor, d-l Nisipeanu, profesor de pedagogie la Școala Normală din R[âmnicu] Vâlcea, le-a publicat în revista „Lamura” din decembrie trecut. Revista „Lamura” este revista oficială a Casei Școalelor și d-l Florian, care este institutor, cred că o cunoaște. Vedeți că în această direcție s-a lucrat. Noile programe sunt gata; ele aduc o ușurare și simplificare simțitoare a programului actualmente în vigoare, și anume dau învățământului primar un caracter mai concret și mai practic, așa ca [și] copiii să și-l poată asimila mai ușor și părinții să poată înțelege mai lesne utilitatea

învățământului primar, pe care astăzi nu prea o văd și de aceea și obligativitatea învățământului primar la țară nu se aplică destul de riguros; iar în ceea ce privește obligativitatea, pot să vă dau indicația că noua lege a învățământului primar o întinde în jos, până la patru ani și în sus, până la 15 ani împliniți, pentru motivele pe care voi avea onoarea să vi le arăt pe larg atunci când veți discuta proiectul respectiv.

O altă problemă care l-a preocupat pe d-l Florian Christescu este aceea a cărților și rechizitelor școlare, care s-au scumpit atât de mult încât au devenit aproape inaccesibile copiilor săraci. Această problemă este foarte reală și foarte gravă și m-a preocupat și pe mine, cu atât mai mult cu cât dezlegarea ei e departe de a fi ușoară. Astă vară, grație unui fond de rulment de șase milioane, pe care l-am obținut de la Consiliul de Miniștri, am putut să pun la dispoziția autorilor de cărți didactice 80 de vagoane de hârtie cu un preț relativ ieftin, și anume combinând diferite tipuri de hârtie am putut să ajung la un preț unitar de 3,50 lei/kg. Cu toate acestea, cărțile tipărite, care s-au pus în vânzare cu începerea acestui an școlar, adică din toamna aceasta, au ajuns la prețuri nemaipomenite până acum de 7, 8, 10 și chiar 15 lei *Abecedarul* și *Cartea de citire*, adică tocmai cărțile de care au nevoie copiii din populația săracă din învățământul primar. Scumpetea aceasta se datorește, în primul rând, scumpirii tiparului. Tiparul, care costa și astă vară foarte mult, acum costă enorm. Și aici am încercat o soluție, care îmi permitea să cred că vom ajunge la o ieftinire a cărților didactice. Am voit anume să contractez oficial, din partea ministerului, cu marile noastre instituții de editură pentru tipărirea în cantități mari cel puțin a cărților elementare, tipărire care făcută, cum să zic, în cantități mari, putea să ne permită să obținem prețuri mai reduse. Lucrul, însă, nu a fost cu puțință, întâi pentru că autorii de cărți didactice nu au consimțit – mulți din[tre] ei aveau obligații mai vechi față de editori, obligații cu caracter juridic – și după informațiile pe care le-am luat, nici casele de editură nu erau dispuse să contracteze pentru comenzi mai mari, care să nu poată fi efectuate decât într-un timp mai îndelungat, căci nu erau sigure de prețuri. Astă vară prețurile tiparului se ridicau vertiginos, nu numai din lună în lună, dar chiar din săptămână în săptămână, din cauza sporurilor pe care le cereau continuu lucrătorii. M-am mărginit, dar, să pun la dispoziția autorilor de cărți didactice hârtia și ei și-au tipărit cărțile cum și unde au putut. Mă gândesc, însă, cu groază la cărțile școlare ale anului viitor. Încă de astă toamnă am făcut tot posibilul ca să-mi procur 120 [de] vagoane de hârtie. Am cerut oferte, fie direct, fie prin intermediari, din patru țări diferite: din Cehoslovacia, Austria, Germania și Franța. [...] Fabricile noastre de hârtie nu sunt în stare să îndeplinească consumul intern. Dovada este că din importul nostru total, care este foarte mare, aproape jumătate e hârtie. Este un fapt pozitiv; puteți să vă informați la Ministerul de Industrie, la serviciul statistic. [...] Am primit oferte din toate țările pomenite; din nefericire, ofertele sunt scumpe [...]. În orice caz, fiindcă am speranța să obțin hârtia prea ieftină, am voit cel puțin să dovedesc opiniei publice ca ministerul a făcut tot ce i-a stat în putință ca să obțină prețuri cât mai reduse. De aceea am căutat să suprim intermediarii, ca să nu se zică că dacă hârtia este scumpă și cărțile didactice se vor vinde cu prețuri mari [...]. Am trimis un director din

minister, pe d-l Popa Lizeanu, la Viena, întrucât valuta austriacă nu este atât de favorabilă, ca să examineze situația pe loc și să aducă oferte directe din partea fabricilor de hârtie. L-am însărcinat, [de] asemenea, să examineze pe loc chestiunea tiparului. Am fost informat că la Viena tiparul e mai ieftin ca la noi și am întrevăzut posibilitatea ca să tipărim acolo cărțile didactice, cel puțin cele elementare, cu prețuri mai mici și în cantități mai mari. Nu mă îndoiesc, dacă acest proiect se va realiza, marile case de editură vieneze vor consimți să toarne litere noi, cu caractere fonetice românești, întrucât toate tipografiile mari au și turnători de litere. D-l Popa Lizeanu nu s-a întors încă; voi vedea ce propuneri îmi va aduce și voi lua măsurile cele mai potrivite ca să îndeplinesc nevoile țării. [...] Dați-mi voie să închei această parte. V-am citat aceste tratative, foarte plicticoase, fiindcă cred că un ministru, când răspunde unei interpelări, trebuie să răspundă cu fapte precise, iar nu cu fraze generale, care nu au nicio valoare. V-am citat aceste fapte ca să vedeți că problema cărților didactice preocupă ministerul, că ministerul face tot ce poate și dacă nu va reuși să dea pentru anul școlar viitor cărțile didactice atât de ieftine cât ar fi de dorit, vina nu este a sa. [...] D-lor, nu începe nicio îndoială că dacă ministerul ar avea tipografia lui, chestiunea cărților didactice ar fi mult simplificată. Din nefericire nu are o asemenea tipografie [...].

D-lor [...], să-mi permiteți să ating și chestiunea combustibilului [...] Școlile primare suferă de frig pentru că nu au combustibil de ajuns. Lucrul este adevărat și ministerul știe și regretă acest lucru; în marginile legilor actuale, nu poate să facă nimic, pentru că întreținerea școlilor primare cu cele necesare cade în sarcina comunelor. [...] Aici, însă, nu este vina Ministerului de Instrucție, ci dacă vină este, este a Ministerului de Industrie și a Ministerului de Comunicații [...].

D-lor, un alt punct [...], care este foarte important, întrucât privește buna funcționare a învățământului nostru, este privitor la retribuția corpului didactic primar. [...] Nu mai începe îndoială că azi niciun funcționar al statului nu este destul de bine plătit față de greutatea grele ale traiului. Cazul este, dar, general, el nu privește numai pe învățători. Dar pot să vă spun că pentru corpul didactic s-a făcut în această privință mai mult decât pentru toți ceilalți funcționari ai statului; lefurile corpului didactic s-au mărit mai mult decât la ceilalți funcționari ai statului. Ca dovadă de lucrul acesta pot să și dau faptul că din partea Ministerului de Justiție s-au adus plângeri până la Consiliul de Miniștri, tocmai pe tema că Ministerul de Instrucție a sporit lefurile corpului didactic și că din această cauză magistrații au rămas cu mult îndărăț. Vedeți, dar, că s-au făcut pentru corpul didactic sacrificii destul de însemnate [...].

Și cu această ocazie trec la o altă serie de învinuiri pe care d-l Florian Christescu le aduce ministerului. Și anume că din cauza lefurilor insuficiente pe care le au învățătorii, mulți din[tre] ei părăsesc școala, demisionând, ministerul nu le primește demisiile, însă continuă să le servească leafa acasă. [...] D-lor, aceste afirmări sunt inexacte. Este adevărat că unii învățători din[tre] aceia care au servit în armată ca ofițeri de rezervă în timpul războiului, au voit să se activeze și au demisionat, însă numărul lor nu este mare, pot să vă dau cifra exactă. Dintre 3 000 de învățători mobilizați în timpul războiului, numai 50 au părăsit învățământul. Au mai demisionat

și alții, însă Ministerul de Război nu i-a primit să se activeze decât numai dacă aveau situația în regulă cu Ministerul de Instrucție. Iar noi nu le-am putut primi la toți demisia, fiindcă nu erau eliberați de obligațiile pe care le contractaseră, ca elevi bursieri ai statului, în școlile normale din care ieșiseră. În orice caz, nu este exact că ministerul a plătit sau a trimis leafa acasă vreunui învățător demisionat care își părăsise postul. Faptul este absolut inexact. Mai mult decât atât [...], ministerul nu ordonanzează individual leafa învățătorilor și cu atât mai mult nu le-o trimite acasă. Ordonanțarea se face pe state [de plată] colective și numai după ce revizorul certifică prezența la școală a învățătorilor trecuți în state [...].

D-lor, când am venit la minister, în primăvara trecută, am fost sesizat de nenumărate plângeri, că învățătorii nu sunt la școală. Am luat, deci, măsura să se inspecteze [...] școlile primare, mai ales cele rurale. [...] Am ordonat o anchetă generală în întreg învățământul primar. Dacă această anchetă a coincident [coincis] cu alegerile, este foarte regretabil, dar ea n-a fost făcută în vederea alegerilor [ministerului i-au fost aduse acuzații privitoare la faptul că acesta a aplicat „rău tratament” în timpul alegerilor unor învățători care nu au făcut politică]. [...]

D-lor, rămâne chestiunea inspectorilor inamovibili, care au fost mutați din locurile lor. Aceste mutări au fost motivate de faptul că circumscripțiile inspectorilor au trebuit să fie mărite. Dacă am suprimat 26 de inspectorii amovibili, inspectorii inamovibili care rămăneau trebuiau să-și întindă activitatea, nu activitatea de inspecție, care nu se putea întinde pentru inspecțiile propriu-zise, am dat delegații, ci activitatea administrativă. Sunt o mulțime de acte ale vieții școlare care cer intervenția administrativă a inspectorilor. Am mărit, dar, din punct de vedere administrativ, circumscripțiile și firește că această mărire a lor – mărire absolut cu caracter provizoriu – a provocat o deplasare a inspectorilor. [...] Art. 157 din Legea de organizare [a învățământului] îmi dă dreptul să transfer pe funcționarii inamovibili în interes de serviciu. Funcționarii inamovibili, însă, sunt inamovibili numai în grad, nu și în loc. Acesta mi s-a părut că este înțelesul evident al legii. [...] D-lor, trec la ultimul punct [...], acela privitor la clădirile școlare. Este necontestat că această parte este cea mai dureroasă a învățământului nostru. Tot învățământul, de toate gradele, și îndeosebi cel primar, este lipsit de localuri proprii. Noi nu avem astăzi decât jumătate din[tre] localurile de școli primare care ne trebuiesc, și din cele pe care le avem, numai jumătate sunt localuri proprii, care corespund, adică, menirii lor [...]. D-lor, fără să intru în dezvoltări mai întinse asupra acestei chestiuni a localurilor, la ea m-am gândit, mai ales când am întocmit acel program general de lucrări necesare pentru aducerea învățământului în starea normală de care vorbeam adineaori, căci este evident că, pentru ca să avem școli, nu e de ajuns să avem învățători, mai trebuie să avem și localuri. Învățători producem. Avem actualmente peste 70 de școli normale și cu ele, precum și cu cele pe care le vom mai crea, socotim că, într-un timp de 8–10 ani vom ajunge să dăm țării învățătorii de care avem nevoie. Însă, paralel cu această producție de învățători, trebuie să ne îngrijim și de localuri și această sarcină este, din punct de vedere material, imensă. Ne mai trebuie, apoi, localuri și pentru școlile normale, despre care v-am spus că avem deja

peste 70, însă mai mult de două treimi, aproape trei pătrimi dintre acesta funcționează în localuri improprie și cu totul insuficient înzestrate în ceea ce privește materialul didactic; nu mai vorbesc de atelierele de lucru manual, pe care ar trebui neapărat să le aibă și care lipsesc cu desăvârșire. [...] Pentru îndestularea tuturor acestor nevoi, am pus în studiu un program general de lucrări [...] necesare pentru aducerea învățământului nostru public în stare normală. Acest program este calculat să fie realizat succesiv, în timp de zece ani și va costa un miliard și jumătate. [...]

Cererea d-lui [N.] Mănescu [acesta a propus ministerului ca în învățământul primar să funcționeze, în locul celor 5 000 de suplinitori, preoți, încadrați pe aceste locuri fără examen, în baza diplomei de absolvire a Seminarului Teologic, care ar dovedi aptitudinile lor pedagogice] este inadmisibilă, căci atâta timp cât pe absolvenții școlilor noastre de învățători, cărora le dăm o pregătire proprie, o pregătire specială, ca să devină învățători, îi supunem la un examen de capacitate, atâta timp este inadmisibil ca pe absolvenții seminariilor și facultăților de teologie, care nu se pregătesc în special pentru cariera didactică, să-i introducem în corpul didactic fără garanția examenului de capacitate. [...] În schimb, nimeni nu a împiedicat pe preoți ca să intre în învățământ ca suplinitori. Dimpotrivă, am făcut apel la dânsii, la începutul fiecărui an școlar. Dar, mai mult decât atât, li s-a dat dreptul absolvenților de seminar să treacă un examen de capacitate special, un examen de favoare, ca să nu fie puși în concurență cu absolvenții școlilor normale și să poată astfel să intre mai ușor în învățământ ca titulari. [...] Pe de altă parte, după lege, preoții nu pot funcționa decât la școlile cu mai multe posturi. [...] Dar, din 1914, li s-a dat dreptul să fie numiți și la școlile cu un singur post și să fie numiți chiar și diriginți, așa încât, când pleacă, rămâne școala în părăsire și vă atrag atenția că aceasta se întâmplă foarte des. [...] Rapoartele inspectorilor dovedesc că preoții suplinitori și chiar și preoții titulari intrați cu examen de capacitate sunt inferiori învățătorilor ieșiți din școlile normale propriu-zise, inferiori și ca pregătire didactică și cu entuziasm pentru școală și ca exactitate în împlinirea datoriilor. [...] Nu mai departe decât în conferința generală de săptămâna trecută, a inspectorilor și revizorilor, s-a discutat din nou această chestiune și la întrebarea dacă preoții învățători își fac datoria pe deplin, revizorii și inspectorii prezenți răspund în cor: sunt slabi și nu-și fac datoria cum ar trebui. Și de aceea, d-lor, nu e nici o rea voință din partea Ministerului Instrucțiunii, care este gata să primească pe preoți în învățământ cu titlul de suplinitori și să le acorde și mai departe dreptul de a se prezenta la examenul de capacitate special, acel examen de favoare de care vorbeam adineaori, ca să poată intra în învățământ mai ușor și ca titulari. Dar a le acorda dintr-o dată situația de învățători titulari, fără examenul de capacitate pe care îl cere legea pentru absolvenții școlilor normale, unde se dă o instrucție specială, cred că ar fi o mare nedreptate făcută absolvenților de școli normale. [...] Vedeți, dar, câte dificultăți sunt ca această cerere a preoților să fie satisfăcută și de aceea [...] fac apel și la preoți în general să nu silească ministerul, sub pretextul marii lipse care se simte în țară de învățători, ca să le dea drepturi pe care nu le pot avea după lege.

4.4. Voicu Nițescu

Ședința A.D. din 13 iulie 1920⁴¹⁶

[Prizonierii români din Rusia⁴¹⁷]

D-lor deputați, în războiul pe care Austro-Ungaria l-a purtat cu Rusia, știți foarte bine că au căzut prizonieri în Rusia aproape 130 000 de români originari din Transilvania și Bucovina. Acești prizonieri au fost răspândiți de [cătore] guvernul rus prin mai multe lagăre din Rusia și Siberia, iar alții au fost împrăștiați la munca câmpului, la țară. Înainte de izbucnirea războiului pe care a înțeles să-l facă România pentru eliberarea românilor din Transilvania și Bucovina, e știut că s-a produs o vie mișcare printre românii prizonieri din Rusia, ca ei să vină, cu permisiunea guvernului rus, în țara românească, pentru ca atunci când războiul se va declara, să se înroleze și ei în rândurile armatei române eliberatoare și să lupte și ei pentru eliberarea Transilvaniei și a Bucovinei.

După declararea războiului de [cătore] România Puterilor Centrale, mișcarea începută a devenit un curent care s-a accentuat cu o vie putere în rândurile prizonierilor români din Rusia, și pentru că această dorință atât de vie a românilor de acolo să fie împlinită, s-au trimis de [cătore] guvernul român mai multe comisii, care să recruteze pe acești români, doritori să intre în rândurile armatei române. Chemarea acestor comisii a fost ascultată cu o mare însuflețire și din toate unghiurile Rusiei s-au grăbit fiii Transilvaniei și Bucovinei să vină să se înroleze în rândurile armatei române și să combată alături de ostașii Regatului Român pe dușmanii lor seculari. Vă aduceți, poate, mulți aminte de primul batalion, de însuflețirea, de dragostea și de entuziasmul cu care a fost primit primul batalion de ostași transilvăneni și bucovineni la Iași. Vă aduceți cu toții aminte, acei care ați fost acolo, cum s-a jucat hora unirii, deși dincolo, în Muntenia și Oltenia, era mai multă jale ca oricând, pentru că acest pământ era încălcat de dușmani. Scurgerea românilor din Rusia înspre România s-a întâmplat până la izbucnirea revoluției bolșevice, pe la sfârșitul lunii octombrie. Venind bolșevicii la putere, aceștia nu au mai îngăduit ca românii transilvăneni și bucovineni să mai meargă spre țara românească și să lupte împotriva Puterilor Centrale. Și eu, care mă găseam acolo, ca membru al unei comisii⁴¹⁸, știam perfect de bine că guvernul bolșevic de atunci nu mai îngăduia românilor aflători acolo ca să intre în rândurile armatei române, nu pentru motivul că acești români ar fi avut sau nu îndreptățire să lupte pentru libertatea lor, ci pentru că guvernul bolșevic înțelegea să servească cauza dușmană nouă. Acel guvern al sovietelor stă în slujba germanilor și guvernul lui

⁴¹⁶ D.A.D., M.O., nr. 19, 16 iulie 1920, p. 310–312.

⁴¹⁷ Chestiunea repatrierii prizonierilor de război ardeleni și bucovineni din Siberia a stat și în atenția senatorului bucovinean Nicolae Carabioschi, care a prezentat, în ședința Senatului din 21 februarie 1920 (legislatura 1919–1920), o interpelare pe această temă. D.S., M.O., nr. 32, 28 februarie 1920, p. 349–350.

⁴¹⁸ Voicu Nițescu a condus Consiliul Național Român, constituit la 3 august 1918, în subordinea căruia se aflau cele trei regimente („Horia”, „Alba Iulia” și „Mărășești”) constituite din voluntari români. Cristian Negrea, *Luptătorii români din Siberia (1914–1920)*, accesat online (4 aprilie 2016) la adresa http://istoria.md/articol/967/Lupt%C4%83torii_rom%C3%A2ni_din_Siberia.

Lenin și Troțki a devenit cu timpul o veritabilă agenție a lui [Wilhelm von] Mirbach, ambasadorul Germaniei la Moscova. În 1918, pe la sfârșitul lunii mai, pe când mai mulți inși ne găseam la Samara, s-a întâmplat o ciocnire între cehoslovaci și bolșevici. De ce întreprinseră cehoslovacii această ciocnire cu bolșevicii? Pentru motivul că cehoslovacii aveau convingerea că prin această lovitură vor putea să restabilească în Rusia frontul împotriva austro-germanilor și în chipul acesta se va putea da un ajutor efectiv aliaților, care pe atunci erau inundați de puterea germanilor, eliberată de pe frontul rusesc. Iar cum în Rusia se găseau încă foarte mulți prizonieri români, ne-am gândit ca la această acțiune a cehoslovacilor să luăm și noi parte. Și a fost suficient un apel către românii care erau acolo, ca să răspundă cu sutele și miile și în foarte puțin timp să închegăm un serios corp de voluntari români și să luăm parte, alături de cehoslovaci, în lupta pentru restabilirea frontului în Rusia și cu chipul acesta în lupta pentru ajutorarea aliaților noștri și pentru desăvârșirea idealului nostru național⁴¹⁹.

⁴¹⁹ Pentru detalii privind înființarea unităților de voluntari români și a serviciului prizonierilor de origine română din Rusia (în număr de peste 120 000) vezi Cornel Țucă, *Istoricul Corpului voluntarilor români ardeleni și bucovineni din Rusia prezentat în Memorii colonelului Pietraru I. Constantin*, în vol. Marusia Cîrstea, Sorin Liviu Damean, Lucian Dindirică (coordonatori), *Gheorghe Buzatu. În memoriam*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014 p. 328–345. Pe tema istoriei corpului de voluntari români în Siberia au scris și: Ioan I. Șerban, *Voluntarii transilvăneni și bucovineni din Rusia în războiul pentru întregirea neamului (1916–1919)*, Alba Iulia, Editura Aeternitas, 2003; Ioana Rustoiu, Cătean Smaranda, Gabriel Rustoiu, *Album. Corpul voluntarilor români din Siberia (1918–1920)*, Baia Mare, Editura Marist, 2010. Au fost publicate și trei volume de memorii ale locotenenților Elie Bufnea și Simion Ghișa: Elie Bufnea, *Cruciați, tirani și bandiți*, vol. 1, *În Rusia sovietelor*, vol. II, *În Siberia lui Kolceak*, Baia Mare, Editura Marist, 2008; Simion Ghișa, *Luptele românilor cu bolșevicii în Siberia (1918–1920)*, Baia Mare, Editura Marist, 2010. Din datele prezentate în *Memoriul asupra organizării și funcționării în Rusia a unui Corp de voluntari români ca și a unui Serviciu pentru prizonierii de origine română* (2 aprilie 1918), redactat de către colonelul Pietraru I. Constantin, reiese că acestea au fost înființate în baza ordinelor Ministerului de Război nr. 191/23 februarie 1917 și nr. 10 346/15 iunie 1917 și în urma mai multor întrevederi diplomatice între România și Rusia. În acest scop s-au format mai multe comisii și subcomisii de recrutare, s-au stabilit centrele de adunare și echipare a voluntarilor, s-a obținut sprijinul Marelui Stat Major Rus pentru a permite recrutarea voluntarilor români, având ca punct unic de concentrare orașul Kiev, însă aceste operațiuni au fost îngreunate de starea de anarhie care domnea în Rusia. Pentru organizarea serviciului prizonierilor români s-au înființat la Kiev (15 iulie 1917) două birouri, Biroul ardelean (condus de către Octavian Vasu, înlocuit cu Emil Monțiu) și Biroul bucovinean (condus de către Emanoil Isopescu). Scopul era acela ca toți prizonierii de origine română să fie concentrați în șapte-opt gubernii, între Kiev și sudul Rusiei, însă „luptele bolșevice, care la sfârșitul lui octombrie s-au întins în toată Rusia, au împiedicat ca asemenea bună măsură să fie pusă în executare”. Cele două servicii conduse de către colonelul Pietraru I. Constantin, Corpul voluntarilor români și Serviciul prizonierilor români, au fost desființate în 7/20 februarie 1918 și, respectiv, 1/14 martie 1918. În urma activității de recrutare și organizare a prizonierilor români din Rusia, din perioada iulie-noiembrie 1917, așa cum reiese din memoriul colonelului Pietraru I. Constantin, „au fost trimiși în țară 374 de ofițeri și 8 261 de soldați, iar în Rusia au rămas, la lucru în depozite sau la Kiev, gata de pornire în țară, încă 22 de ofițeri și 1 460 de soldați. În total, dar, am angajat în Rusia 396 de ofițeri și 9 721 de soldați din cifra de circa 120 000 de prizonieri de origine română (după cum dă statistica Marelui Stat Major Rus), adică o proporție de 8,43%. Este un rezultat foarte satisfăcător și de care țara și neamul românesc trebuie să fie mândri. Cu mijloace foarte reduse (am întrebuințat numai circa 35 de ofițeri și 130 de subofițeri și recrutori), în timp foarte scurt (3½ luni), pe timpuri așa de grele în Rusia, noi am adunat un total de 10 117 voluntari, adică o proporție de 8,43%, pe când celelalte naționalități, care luptau pentru aceleași aspirații, deși intrate de mult timp în război, au dat rezultate mai slabe”.

D-lor, s-a adus acuzarea că acești români pribegi din Rusia s-ar fi contagiat de bolșevism. D-lor deputați, la Moscova se începuse o acțiune lăaturalnică, care era condusă, poate nu serios, poate că neintenționat, de doi ofițeri români, cu intenția de a se înrola și prizonierii români în armata bolșevică, în armata roșie. Nu s-a găsit, însă, un singur român care să se înroleze în această armată. În vreme ce a fost destul un apel din partea noastră, ca miile de români care se găseau răspândiți în Rusia, în toate părțile, să vină și să se înroleze sub steagul frumos național pe care am înțeles să-l desfășurăm după ce România fusese învinsă de Puterile Centrale și silită să încheie pacea umiltoare de la București. Steagul înfășurat în doliu, sub care sângerase dorobanțul, steagul Regatului Român îl desfășura acum o legiune de transilvăneni și bucovineni, o puternică armată română, hotărâtă să-l ducă cu cinste la biruință. Acest steag a fost purtat timp de mai bine un an pe câmpiile de gheață ale Siberiei și Rusiei, fără ca vreodată să fie umilit. Și vă rog să credeți că, cu toate umilințele pe care le-a avut acest corp de voluntari, cu toate suferințele pe care le-a îndurat, ei au rămas cu sufletul curat și n-au avut altă dorință decât ca să se întoarcă cât mai curând acasă, ca să slujească și ei țara lor și să contribuie cu puterea și munca lor la consolidarea acestei țări.

Era un timp când cehoslovacii, osteniți, nu mai voiau să mai ia parte în lupta ce se ducea în Siberia de către naționalitățile originare din Austro-Ungaria. Românii, însă, au ținut să-și facă datoria și mai departe, cu toate greutățile și cu toate obstacolele care li s-au pus în cale. Dar, în fruntea Rusiei eliberate și, mai ales, în fruntea Siberiei curățate de bolșevici, venise într-un timp amiralul [Aleksandr Vasilevici] Kolceak⁴²⁰. Eu, care am avut ocazia să-l cunosc pe acest amiral și să vorbesc cu dânsul și care cunoșteam foarte bine anturajul lui mi-am dat din primul moment seama că dânsul și anturajul său urmăreau refacerea Rusiei de altădată. Animați de un perfect spirit democratic și hotărâți ca să ducem lupta pentru libertatea noastră și a umanității, noi nu înțelegeam ca prin sângele nostru să se ridice din nou la hotarele Nistrului Rusia de altădată, care să amenințe interesele și viața noastră și nu puteam să luptăm pentru susținerea amiralului Kolceak și, în consecință, pentru refacerea Rusiei imperialiste vechi, cu atât mai vârtos că victoria aliaților era fapt împlinit și idealul nostru aproape de realizare. Și atunci am trimis mai multe telegrame guvernului român și l-am rugat să binevoiască ca să ne trimită dispozițiile sale, arătând, în același timp, că rolul nostru după victoria aliaților a încetat în Rusia și că corpul voluntarilor de acolo dorește ca să fie repatriat cât mai curând. La toate aceste insistențe și la toate aceste telegrame, însă, nu am primit niciun răspuns de la guvernul român.

⁴²⁰ Aleksandr Vasilevici Kolceak (1874–1920) – contraamiral al flotei rusești în timpul Primului Război Mondial. A făcut parte din conducerea Armatei Albe, fondată de către un grup de ofițeri loialiști, după înlăturarea țarului Nicolae al II-lea, care doreau înlăturarea bolșevicilor și readucerea pe tron a dinastiei Romanov. În timpul războiului civil din Rusia, Kolceak, devenit amiral și guvernator al Siberiei, a condus lupta anibolșevică de aici. Luat prizonier de către comuniști, a fost executat. Istoricii ruși susțin teoria că strămoșul acestui amiral ar fi fost un român turcit, Iliș Colceg. <http://www.romanalibera.ro/aldine/history/cine-a-fost-mercenarul-basarabean-din-dinastia-kolceak-224458> (18 iunie 2015).

D-lor deputați, acest corp de voluntari din Siberia a avut și câteva manifestații de înalt ordin politic. La 29 octombrie 1918, corpul voluntarilor români, care erau împărțiți în mai multe batalioane, la Celiabinsk, Kurgan și Petropavlovsk (în cele două orașe din urmă aveam chiar comandanți români în oraș), a declarat, în cunoștință, că el reprezintă acolo voința și dorința românilor din Austro-Ungaria, desfacerea Transilvaniei și a Bucovinei și alipirea lor la România. Această hotărâre, care s-a pronunțat cu un entuziasm fără margini, și vă puteți închipui ce proporții a putut să aibă acest entuziasm acolo, în mijlocul unei lumi străine și, mai ales, adânc zdruncinate de microbul bolșevic, a fost comunicată și bărbaților noștri de seamă de la Paris. [...] D-l ministru de Externe, Take Ionescu, a primit o telegramă, nu știu însă dacă a răspuns.

Take Ionescu: Da, am răspuns, dar fiindcă răspunsul venea greu, l-am dat publicității în Franța și a fost foarte util cauzei naționale.

Voicu Nițescu: D-lor deputați, acest corp de voluntari era în mare parte recrutat din români bănățeni. A înțeles, în consecință, să apere integritatea idealului nostru național, integritate care a fost totdeauna susținută și apărată de toți oamenii noștri, care au știut și au înțeles că fără să avem Banatul întreg, nu poate să existe o înțelegere desăvârșită între noi și sârbi. Și că, fără să avem o graniță strategică la Tisa, nu poate să fie vorba de o pace și de o liniște statornică în viitor între noi și vecinii noștri, indiferent cine ar fi. Această fermă hotărâre a corpului voluntarilor români de a lupta pentru integritatea idealului nostru național a fost asemenea comunicată tuturor bărbaților noștri de seamă care se găseau la Paris.

D-lor deputați, să revin la raporturile dintre corpul voluntarilor și Kolceak. Eram prezidentul Consiliului Național Românesc, care înjghebase și organizase acest corp de voluntari și în această calitate am luat dispoziția ca până atunci, până când nu ne va veni un ordin de la guvernul român, noi declarasem acest corp ca făcând parte din armata românească și, prin urmare, ne pusesem la dispoziția și la ordinele guvernului român; noi nu putem să luăm parte într-o luptă pentru susținerea amiralului Kolceak. Această hotărâre a noastră a adus-o și la cunoștința comandantului suprem al aliaților, care se găsea în Siberia, d-lui general [Maurice] Janin și dânsul a găsit-o foarte firească. Îmi face, însă, impresia că, cu toată hotărârea pe care o luasem noi, rușii lui Kolceak, de acord cu comandamentul francez din Siberia, se gândesc ca să întrebuițeze trupele naționale care se găseau acolo pentru susținerea amiralului Kolceak și a cauzei pe care o reprezintă acesta, cu atât mai vârtos că amiralul Kolceak nu putea să se reazime pe soldații săi, care nici ei nu voiau să susțină pe un amiral care tindea la refacerea Rusiei imperialiste de altădată. Oricât de ignorant ar fi fost țăranul din Rusia, de un lucru își dădea perfect seama: țarul a fost dușmanul libertății lui și era hotărât să lupte din toate puterile împotriva revenirii lui pe tron. Amiralul Kolceak făcuse greșeala inițială ca să se proclame dictator și prin asta infiltrase în mintea țăranului rus ideea că el urmărește refacerea Rusiei imperialiste. Prin acest act, Kolceak și-a semnat sentința de moarte.

Telegramele noastre adresate guvernului român au rămas fără răspuns. Se pare că ele erau reținute de [cătore] guvernul rus. Nerăbdarea fiind mare, m-am hotărât

să vin în țară ca să iau în persoană ordinea guvernului. În țară însă nu am găsit bunăvoința la care mă așteptam. Veneam, aducând cu mine dorința așa de firească a voluntarilor români de a fi repatriați și nu am găsit decât pe Maiestatea Sa Regele, care m-a ascultat cu toată bunăvoința. [...] Și mi-a făgăduit tot sprijinul său. Între oamenii, însă, care conduceau afacerile statului, n-am găsit acea bunăvoință la care m-am așteptat. [...] Printre aceștia nu am găsit decât un singur om, pe generalul [Ion] Rășcanu, care era atunci secretar general, care singur mi-a făgăduit tot sprijinul. D-l general [Arthur] Văitoianu, din primul moment m-a primit cu cuvintele: „Apoi d-ta vrei să repatriezi pe bolșevicii d-tale?”. „D-le general, îmi permiteți, i-am răspuns eu, corpul voluntarilor nu e un corp de bolșevici, ci e un corp de voluntari, care a înțeles să sufere cele mai mari chinuri în câmpurile de gheață ale Siberiei – și toate acestea numai pentru apărarea unei credințe și pentru susținerea unui ideal, numai pentru că voia să păstreze curat steagul țării românești, care fusese îmbrobodit în doliu, după Pacea de la București⁴²¹, însemnând acest steag simbolul de voință și de dor și pentru mai departe al țării românești întregi și al românilor de pretutindeni, nu poate fi numit corp de bolșevici”. După ce i-am spus că dorința și a M.S. Regelui este ca acest corp de voluntari să fie repatriat, a consimțit și d-sa să facă repatrierea. Pentru a o pune la cale, a trebuit să merg la Paris. La Paris n-am găsit însă o înțelegere perfectă pentru situația care dăinuia în Rusia. Se credea acolo că amiralul Kolceak este un om serios, un om care reprezintă o forță și care ar putea să refacă Rusia, nu de altă dată, dar cel puțin o Rusie destul de solidă și cu oarecare colorit democrat. D-l prim-ministru de atunci, d-l Ionel Brătianu, mi-a comunicat că nu poate face deocamdată repatrierea, deoarece Franța este de părere ca [și] corpul voluntarilor români să mai rămână încă în Siberia, iar în schimb ni se făgăduia că Kolceak va recunoaște drepturile noastre asupra Basarabiei. Eu, însă, am ținut să-i dau d-lui prim-ministru informația că amiralul Kolceak în niciun caz nu era dispus să recunoască drepturile noastre asupra Basarabiei și că d-sa are numai intenția ca, după recucerirea Rusiei, să convoace o constituantă, care ea să se pronunțe asupra acestor drepturi. Informația mea, însă, a rămas fără efect, dar adevărul spuselor mele a fost recunoscut după o lună de zile, când Consiliul Suprem a comunicat amiralului Kolceak că e dispus să-l recunoască, sub

⁴²¹ Tratatul (Pacea) de la București, încheiat la 24 aprilie/7 mai 1918, între România și Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Turcia), vine ca un acord final al armistițiului de la Focșani (26 noiembrie/9 decembrie 1917) și a Păcii preliminare de la Bufta (20 februarie/5 martie 1918), semnate ca urmare a situației create de către Revoluția rusă. România trebuia să retrocedeze Bulgariei sudul Dobrogei (Cadrilaterul) și o parte a nordului Dobrogei; restul teritoriului dobrogean, deși rămânea în proprietatea statului român, urma să fie controlat de către Germania și Bulgaria; controlul asupra trecătorilor din Munții Carpați urma să fie cedat Austro-Ungariei; s-a impus demobilizarea armatei române, monopolul german asupra comerțului cu cereale românești, asupra exploatării și prelucrării lemnului și a exploatării petrolului pe o perioadă de 90 de ani, controlul german asupra navigației pe Dunăre, trecerea șantierelor navale românești în proprietatea statului german etc. Tratatul nu a fost ratificat de către Parlamentul român sau promulgat de către regele Ferdinand. Acesta a fost în vigoare timp de șase luni, iar din octombrie 1918, odată cu prăbușirea Puterilor Centrale, dispozițiile acestui tratat au fost anulate de către guvernul Marghiloman. Georgeta Smeu, *op. cit.*, p. 262.

anumite condiții, între care aceea ca să se recunoască drepturile noastre asupra Basarabiei. Atunci amiralul Kolceak a răspuns că el nu poate să facă acest lucru și că amână hotărârea până la eliberarea Rusiei de bolșevici, când va convoca o Constituantă, care va avea să se declare asupra chestiunii basarabene. [...] D-l prim-ministru Brătianu, după ce a luat cunoștință de acest răspuns, s-a învoit ca să se facă toate demersurile necesare pentru repatrierea voluntarilor. Am intrat în legătură cu japonezii. Dar de la japonezi am primit un răspuns, după oarecare amânare, că nu ne poate pune la dispoziție vapoare. Am intrat în legături atunci cu alte societăți particulare din Japonia, dar niciuna nu ne-a putut pune la dispoziție vapoare. De ce aceasta? Pentru că din partea noastră nu se oferea drept preț al transportului decât petrol, iar japonezii cereau ca plata să se facă în bani, pretinzând că nu au tancuri pentru transportarea petrolului.

La Paris, în întreaga această chestiune a repatrierii, am avut, d-lor deputați, trebuie s-o spun, un singur sprijin devotat, acela al d-lui dr. Alexandru Vaida-Voevod. D-sa, pentru că era vorba de repatrierea unor români, a unor cetățeni care înțeleseseră să-și facă o datorie frumoasă în Siberia și în Rusia, din primul moment s-a grăbit să ia întreaga răspundere față de guvernele aliate pentru toate cheltuielile care aveau să se facă pentru repatrierea voluntarilor români. Casieria statului mi se spunea că e goală și a trebuit să recurgem la ajutorul Cehoslovaciei și Franței, să cerem bunăvoința lor, ca să avanseze sumele necesare pentru repatriere. Iar cheltuielile misiunii române, trimise în luna decembrie 1919 în Siberia, a trebuit să le acoperim cu banii românilor din America, adunați din taxele impuse pe pașapoarte. Astfel, statul român n-a contribuit până azi cu niciun franc la acțiunea de repatriere a românilor din Siberia.

Acum, parte din[tre] acești voluntari, în sfârșit, cu ajutorul Franței și al Cehoslovaciei și al Angliei au fost repatriați. În portul Constanța au sosit 1 700 de soldați și vreo 76 de ofițeri. Nu știu, însă, de ce acest corp de voluntari este pus într-un fel de carantină. Este cumva vorba de o carantină morală? Se crede oare că acest corp de voluntari poate să fie contagiat de bolșevism și dacă afirmația se face, ce se înțelege prin acest bolșevism? [...] Acum acești oameni, care au înțeles să-și facă datoria așa de frumos, o datorie națională în Siberia – alunecări, abateri vor fi fost, dar ca din acestea să se facă un punct de vedere general, care să privească pe toți, cred că nu e cu cale –, pot fi oare puși la carantină? Vă dați d-voastră seama cu cât dor au venit acasă acești oameni, cum au dorit ei ca, cât mai repede, să ajungă la vetrele lor? De ce acum sunt ținuți în portul Constanța? Dar ce impresie poate să facă asupra acestor oameni, care s-au coborât pe pământul românesc cu atâtea bucurii și cu atâta entuziasm, când, văzându-se pe pământul țării românești întregite, a cărei întregire au simțit-o de atâtea ori, au voit-o, s-au luptat și s-au jertfit pentru ea, constată că sunt reținuți în carantină?

D-lor, îmi permiteți să cer guvernului o lămurire în privința acestei rețineri a corpului voluntarilor la Constanța? Și îmi permit, însă, să rog pe d-l ministru de Externe [Take Ionescu] să binevoiască a lămuri asupra măsurilor pe care d-sa înțelege să le ia pentru repatrierea românilor prizonieri care se mai găsesc în Rusia

și Siberia. Șeful misiunii române din Vladivostok comunică că, din lipsă de bani, repatrierea prizonierilor va eșua. În ceea ce privește românii prizonieri în Rusia până în ziua de astăzi, pe cât știu, nu s-a luat nicio măsură, am, însă, informații că s-au făcut oarecari discuții și la Copenhaga și la Londra și s-au dat oarecari răspunsuri precise, nu știu, însă, ce dispoziții a luat guvernul român în această privință. Dorința noastră și a țării este ca să se ia toate măsurile și cât mai iute, pentru ca acești zeci de mii de prizonieri care pribegesc încă prin Rusia și care doresc să se întoarcă cât mai iute acasă, să fie repatriați de urgență și cu orice sacrificii. În consecință, rog pe d-l ministru de Externe să ia toate măsurile pentru repatrierea lor.

ENCICLOPEDIA BUCOVINEI ÎN STUDII ȘI MONOGRAFII. COLECȚIE FONDATĂ ÎN ANUL 1996

1) Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I–II, îngrijirea ediției, studiul introductiv, bibliografia, notele și indicele: Ion Popescu-Sireteanu, introducere: D. Vatamaniuc, București, Editura Anima, 1996, 366 + 374 p. + 26 p. cu facsimile + *Harta Bucovinei* (politică și administrativă post 1994).

2) *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, prefață de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 1998, 464 p.

3) Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775–1861*, cuvânt-înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi” – Liga Tineretului Român din Bucovina, 1998, 272 p.

4) Mircea Pahomi, *Biserici și schituri ortodoxe românești din Ținutul Cernăuți. Din istoria Bisericii Ortodoxe Române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuți*, Suceava, Editura „Hurmuzachi” – Liga Tineretului Român din Bucovina, 1998, 272 p. + 28 planșe cu reproduceri după fotografii.

5) Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, ediție îngrijită, prefață, microbiografii, glosar și note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, traducerea, rezumatul lucrării și verificarea textelor în limba germană: lector dr. Gina Măciucă, indice general: Veronica Iacobescu, Suceava, Editura „Hurmuzachi” – Liga Tineretului Român din Bucovina, 1998, 198 p. + 15 planșe cu facsimile.

6) Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura Timpul, 1999, 220 p.

7) *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie prin Carpații Dacici (1788–1789)*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, prefață de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Rădăuți, Editura Septentrion, 2002, 136 p. + 14 planșe cu reproduceri după vignete și desene colorate.

8) Ștefan Purici (editor), *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861–1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Rădăuți, 20–22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universității, 2002, 264 p.

9) Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Gheorghe Platon, membru al Academiei Române, Rădăuți, Editura Septentrion, 2002, 256 p.

10) Valerian I. Procopciuc, *Sucevița – sat al Obcinilor Bucovinei și gropniță a Moveștilor*, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române [cuvânt

de încheiere: Vasile I. Schipor], Rădăuți, Editura Septentrion, 2003, 312 p. + 27 planșe cu reproduceri după fotografii și facsimile.

11) Petru Bejinariu (coord.), *Familia Isopescu în mișcarea națională din Bucovina*, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, Rădăuți, Editura Septentrion, 2004, 262 p.

12) Petru Bejinariu, *Eugen Botezat și școala de biologie de la Cernăuți*, cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Constantin Toma, m. c. al Academiei Române, Rădăuți, Editura Septentrion, 2005, 152 p.

13) Teodor Balan, *Istoria teatrului românesc în Bucovina*, ediție după manuscrise de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2005, 276 p.

14) Daniel Hrenciuc, *Continuitate și schimbare. Integrarea minorităților naționale din Bucovina istorică în Regatul României Mari (1918–1940)*, vol. I, *Perspectiva național-liberală (1918–1928)*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2005, 240 p.

15) Elena Olaru, Marian Olaru (coordonatori), *Colegiul Tehnic Rădăuți. Studiu monografic*, cu o postfață de Vasile I. Schipor, Rădăuți, Editura Septentrion, 2005, 326 p.

16) Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. VII–IX, ediție îngrijită, note și comentarii de prof. univ. dr. Ioan Caproșu, indici de nume și de materii de Arcadie Bodale, prefață de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, postfață de prof. univ. dr. Pavel Țugui, Iași, Editura Taida, 2005–2006, 318 + XVI + 164 p.

17) *Bucovineni împotriva comunismului: frații Vasile și George Motrescu*, ediție îngrijită, note și comentarii de Marian Olaru, prefață de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, postfață de Vasile I. Schipor [indice de nume de Rodica Iațencu], Suceava, Editura Universității, 2006, 344 p.

18) *Claudiu Isopescu, mesager al spiritualității românești în Italia*, I. *Correspondență (1926–1942)*, ediție, prefață și studiu introductiv de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, notă asupra ediției de Elena Pascaniuc, București, Editura Academiei Române, 2006, 246 p.

19) Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina între milenii. Studii și documente*, cuvânt-înainte: D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, ediție îngrijită de Rodica Marchidan și Rodica Iațencu, indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2006, 492 p.

20) D. Vatamaniuc, *Bucovina între Occident și Orient. Studii și documente*, cuvânt-înainte de acad. Ștefan Ștefănescu, București, Editura Academiei Române, 2006, 688 p.

21) Teodor Balan, *Die Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina. 1825–1877. Istoria teatrului german în Bucovina, 1825–1877*, editată după manuscrise de către D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, București, Editura Anima, 2007, 208 p.

22) Vasile I. Schipor, *Bucovina istorică. Studii și documente*, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2007, 642 p. + 40 planșe cu facsimile și reproduceri după lucrări de artă.

23) Teodor Balan, *Lupta pentru Tricolor. Un capitol din istoria politică a Bucovinei, 1898–1904*, ediție îngrijită, comentarii, cronologie și indice de nume de prof. dr. Marian Olaru, prefață de prof. univ. dr. Pavel Țugui, traducerea textelor din limba germană de Ștefănița-Mihaela Ungureanu, București, Editura Academiei Române, 2008, 306 p.

25) Petru Bejinariu, *Constantin N. Hurmuzachi – om de știință și om politic*, prefață de prof. univ. dr. Constantin Toma, m. c. al Academiei Române, postfață de Anatolie-Alexandru Hurmuzachi, membru al Academiei de Științe a Republicii Moldova, Rădăuți, Editura Septentrion, 2007, 202 p.

26) Filimon Rusu, *Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor*, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii, tabel cronologic [și album], *Filimon Rusu și Bucovina în care a trăit*, de Vasile I. Schipor, indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2009, 300 p.

27) Petru Bejinariu (coordonator), *Ion T. Tarnavschi – biolog, întemeietorul Școlii de palinologie*, cuvânt-înainte de Constantin Toma, m. c. al Academiei Române, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2009, 238 p.

28) Constantin Hrehor, *Silvestru Morariu-Andrievici*, cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Iași, Editura Timpul, 2009, 168 p. + 60 de planșe cu facsimile și reproduceri după fotografii.

29) Dan Camer, *Mazilii și răzeșii din Bucovina. Studiu istoric și statistic elaborat pe baza materialelor recensămintelor moldovenești din anii 1772–1773 și 1774*, cuvânt-înainte de Vasile I. Schipor, Buzău, Editura Omega, 2009, 258 p.

30) Ilie Dugan-Opaiț, *Familia Dugan din Cireș-Opaițeni*, ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției, comentarii, glosar, postfață, anexe și album: Vasile I. Schipor, indice de nume: Rodica Iațencu, Rădăuți, Editura Septentrion, 2009, 638 p.

31) Al. Bocănețu, *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*, studiu introductiv de Ștefan Purici, notă asupra ediției și indice de nume: Rodica Iațencu, Cernăuți, Editura Zelena Bukovyna, 2010, 116 p. + *Planul orașului Cernăuți*, tipărit de D. Werenka, în 1898, după *Protocolul Pitzelli* (1787).

32) Tudor Nandriș, *Jurnal de campanie. 1939–1945*, cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Ștefan Purici, ediție îngrijită, studiu introductiv, notă asupra ediției și comentarii: Iulia Brânză, indice de nume: Rodica Iațencu, Rădăuți, Editura Septentrion, 2010, 224 p.

33) Dimitrie Vatamaniuc, Constantin Hrehor, *Convorbiri sub scara cu îngeri*, cuvânt-înainte: acad. Eugen Simion, Iași, Editura Timpul, 2010, 405 p. + 147 p. cu anexe.

34) Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice despre Bucovina și Transilvania și studii lexicografice*, cuvânt-înainte de academician Radu Grigorovici, ediție, studiu introductiv, note și comentarii de D. Vatamaniuc, m. o. al Academiei Române, [indice de nume alcătuit de Rodica Iațencu], București, Editura Academiei Române, 2007, 278 p.

34) Constantin Hrehor, *Letopisețul de mătase. Episcopul Gherasim Putmeanul și Bucovina*, cuvânt-înainte: Grigore Ilisei, Rădăuți, Editura Septentrion, 2012, 452 p. + 26 planșe cu reproduceri după fotografii + 6 planșe cu facsimile.

35) Constantin Hrehor, *Muntele mărturisitor. Anii rezistenței, anii suferinței. Convorbiri cu Gavril Vatamaniuc*, ediția a II-a revăzută, prolog de Dan Puric, studiu introductiv de dr. Marian Olaru, postfață de Vasile I. Schipor, Suceava, f. ed., 2012, 308 p. + 13 planșe cu reproduceri după fotografii + 3 p.

36) Arthur Loebel, *Geschichtliche Entwicklung des Eisenbades Dorna / Evoluția istorică a băilor feroase Dorna*, ediție bilingvă îngrijită, notă asupra ediției și indice de nume: Ovidiu Bătă, traducerea textului german: Ștefănița-Mihaela Ungureanu, Iași, Editura Terra Nostra, 2012, 280 p.

37) Constantin Hrehor, *Grănicești. Un sat sub pecete domnească*, cuvânt-înainte, *Carte pentru inimă și minte*, de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Iași, Editura Timpul, 2014, 936 p.

38) *Bucovineni în Parlamentul României întregite*, vol. I, *Sesiunea 1919–1920*, cuvânt-înainte de prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de Rodica Iațencu și Marian Olaru, indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2015, 300 p.

39) Constantin Hrehor, *Casian Bucescu, omul de piatră*, cuvânt-înainte de Elvira Sorohan, studiu [introductiv] de Vasile I. Schipor, Iași, Editura Timpul, 2014, 484 p.

40) „*Revista Bucovinei*”, *București, 1916; Cernăuți – Timișoara, 1942–1945. Bibliografie*, studiu introductiv și notă asupra ediției: dr. Vasile I. Schipor, bibliografie, indice de nume și album: dr. Alis E. Niculică, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, MMXV, 156 p.

41) Arcadie Dugan-Opaiț, *Albumul Mare al Societăților Academice „Arboroasa” și „Junimea” din Cernăuți*, ediție îngrijită, prefață, notă asupra ediției, index și glosar: Olaru Marian și Bodale M. Arcadie, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2015, 405 p.

INDICE DE NUME

A

Agrigoroaiei, Ion 10, 53, 334
Alecsandri, Vasile 94
Alexa, Doina 13, 15, 21, 213, 222
Alexandrescu 188
Alexandrescu, Ida 332
Alexandrescu, Ion 69, 73
Alexandrescu, N. 13
Algazi 116
Angelescu, Constantin 26, 30
Angelescu, Ion 248, 250, 292
Angheliescu, I. 40, 290
Antonescu, M. 50, 249, 294, 295
Arbore, Zamfir 269
Ardeleanu, Nicolai 23, 28
Argetoianu, Constantin 46, 47, 51, 76, 127, 132, 139, 200, 201, 210, 245, 247, 248
Atanasiu, Ion C. 59, 63, 64, 191–193, 197, 201, 203, 248
Averescu, Alexandru 5, 7–9, 12–15, 17, 19–21, 25, 51, 52, 58, 62, 69, 73, 75–79, 81, 83, 85, 103, 112, 162, 170, 174, 198, 200, 219, 221, 227, 244, 247, 248, 290, 310, 311

B

Bacalbaşa, I. C. 77
Balan, Teodor 213, 332, 333
Balmuş, Ion 7
Banu, Constantin 250
Barbacioru, C. 26
Bătă, Ovidiu 334
Băcescu-Silvan, G. 244
Băieşi 200
Bălan, Emanuel 19
Băltănoiu 77
Becescu-Silvan, G. 48
Beethoven, Ludwig van 37, 141
Bejinariu, Petru 332, 333
Beldiceanu, Nicolae 200
Beldiman, Al. V. 116
Berariu, Constantin 185
Bierrer, Iosef 19, 20, 26, 29
Billig, Friedrich 19
Binderer, Simion Lazăr 130, 131
Bobeş 115

Bocăneţu, Al. 333
Bodale, Arcadie 53, 332, 334
Bodnărescu, Vasile 13, 24, 29, 149, 155, 157, 213, 214, 223
Bogdan-Duică, Gh. 263
Bogos, Dimitrie 250
Bohateriş, Casian 19, 26, 30
Botez, Gheorghe 112, 113, 114, 116
Brandeis, Louis 79, 80
Brandis 96
Brânză, Iulia 333
Brăileanu, Constantin 24, 27, 29, 30, 214
Brăileanu, Traian 7
Brătăşanu, Pavlică 55, 306–308
Brătianu, Ioan 23
Brătianu, Ion C. 23, 28, 220, 327, 328
Brătianu, Ion I. C. 17, 21, 52, 76, 213, 244, 250, 251
Brătianu, Vintilă I. C. 17, 37, 74, 250
Breabăn, Iustin 225
Brediceanu, Caius 249
Broşţeanu, Ernest 112, 114
Bucşan, C. 51
Budescu, Virgiliu 290
Bufnea, Elie 324
Bujor, Teodor 27, 30
Bulei, Ion 69, 73
Burac, Amfilochie 27, 30
Burebista 70, 71, 81
Buţureanu, N. 25, 219
Buzatu, Gheorghe 7, 12

C

Calmuschi 114
Camer, Dan 333
Candrea, Ion 23, 28, 31–33, 57, 61, 67
Cantacuzino, Gheorghe 22, 24, 26, 27, 107, 237
Cantacuzino, I. 110
Cantacuzino, Matei 180, 247, 248
Cantilli, Panait 269, 293
Caproşu, Ioan 332
Carale, I. 290
Carol al II-lea 12, 17
Carp, Horia 19
Catilina 229
Cămăreşescu, Ion 249
Cărtianu, N. 252

Ceaușu, Mihai-Ștefan 128, 173, 212
 Chirculescu, Nicolae D. 251
 Chiriță, Paraschiv 198, 244
 Christescu, Florian 219, 318–320
 Cicerone 229
 Cicio-Pop, Ștefan 134
 Cihodariu, Constantin 250
 Cincu, Nistor 157
 Ciobanu, Vasile 18
 Ciobanu, 317
 Cioranu, M. 116
 Ciorogariu, Roman 50
 Cipăianu, Gheorghe 251
 Ciser, Josef 27, 213
 Ciura, Al. 76
 Cîrstea, Marusia 324
 Clipa, Sorin-Toader 122
 Clipa, Vasili 23, 220
 Coandă, Constantin 12, 50, 252
 Cocărlă, Ion 27, 30
 Cocuz, Ioan 164
 Codici, Teodor 23, 220
 Cogălniceanu, Vasile 48
 Colceg, Iliăș 325
 Constantin, Ion 229
 Constantinescu, Alexandru (Alec) 50, 99, 104,
 105, 165, 250, 251
 Constantinescu, Tancred 251
 Corlățeanu 75
 Cosma, Aurel 250
 Cotlarciuc, Nectarie (Nicolae) 185
 Creangă, Constantin Gheorghe 102
 Creangă, Ion 200
 Crețu, Ion V. 22, 28, 31, 33, 44, 45, 57, 61,
 118
 Crețu, Toader 28
 Cristescu, Ion 213
 Cudalbu, Teodor 57, 61, 90, 91, 96, 109, 233,
 247, 293
 Cutean, Smaranda 324
 Cuza, A. C. 49, 68, 69, 74, 89, 186, 213, 312
 Czerkowski, Tytus 20
 Czernin, Ottokar 228

D

Damean, Sorin Liviu 324
 Dan, Romulus 14
 Daneliuc, Corneliu 19, 27, 213
 Davidovici, Menasche 47
 Dărăscu, Virgil. N. 195
 Decebal 70, 71, 81
 Deceneu 81
 Demetrescu, Constantin 22, 28
 Demetrescu, P. 48

Demetrian, Dumitru 48
 Derussi, Gheorghe 249
 Diacon, Vasile 185
 Diaconu, Mircea A. 331
 Dimitriu 180
 Dimitriu, Ștefan 22, 28
 Dindirică, Lucian 324
 Dinescu, Constantin 92–95, 111–114
 Dinopol, G. 40
 Doboș, Filaret 23, 28, 220
 Dobrescu 195
 Dobrescu, Aurel 51
 Donici 78
 Dracinschi, Teofil 19
 Dragomirescu, C. 180
 Dragonesi, Constantin A. 20, 25, 26, 30–32, 48
 Dronca, Lucian 237
 Duca, I. Gh. 213
 Dugan-Opaț, Arcadie 334
 Dugan-Opaț, Ilie 333
 Dumitrescu, Dumitru 249
 Dumitrescu-Brăila, Vasile 249
 Duzinschi, I. I. 198

E

Ebner, Mayer 19
 Economu, Radu 7, 9, 13, 14, 15, 17, 43, 67,
 133, 173, 212, 218
 Ehrlich, Eugen 46
 Eminescu, Mihai 168, 225
 Enescu, D. M. 40, 205, 290
 Enzenberg, Karl Freiherr von 121
 Erhan 317

F

Ferdinand I 17, 71, 216, 265
 Filipescu, Nicolae 82
 Fischer, Eduard 173, 228
 Flammarion, Camile 229
 Flondor, Iancu 9, 10, 13, 15, 16, 51, 163, 164,
 169, 214, 221, 222, 226, 227, 265
 Florescu, C. 290
 Florescu, Ioan Th. 250
 Forgaci, Ioan 173, 174
 Franasovici, Richard 251
 Francisc Iosif I (Franz Iosef) 169
 Frâncu, Amos 244

G

Gafița, Vlad 13, 222
 Gaidosch, Rudolf 5, 17, 18, 20, 21, 26, 29, 31,
 33, 37, 50, 57, 61, 119

Gane, Nicu 200
Garoflid, Constantin 47, 57, 59, 61, 64, 90, 91,
102, 109, 115, 127, 151, 205, 244, 247,
249, 268, 270, 290, 307–309, 310
Gavrilescu, Dumitru 23, 28
Geistlingher, Francisc 27, 213
Georgescu, C. D. 263
Georgescu, Sică 109
Gheorghiu, Gh. 290
Gheorghiu, Spiru 50
Gheorghiu, Vasile 20, 24, 29
Gherasim, M. 198
Gherman, Eftimiu 27, 213
Ghiulea, Nicolae 192
Ghișa, Simion 324
Goethe, Johann Wolfgang von 230
Goga, Octavian 12, 51, 69, 76, 244, 247, 248,
310

Goldiș, Vasile 247
Goldstein, Max 50
Grancea, Mihalea 106
Grămadă, Ion 225
Grămadă, Nicolai 331
Grecianu, Dimitrie 50, 171, 207, 248
Gribovski, Eudoxie 27, 213
Grigorcea, Vasile 20, 27, 30, 31, 32, 41, 48, 51
Grigorescu, Ioan 40, 264, 290
Grigorescu, Vasile 48
Grigoriu 211
Grigorovici, George 14, 17, 20, 21, 26, 29, 32,
43, 51, 229
Grigorovici, Radu 331–333
Grillparzer 185
Groșoreanu, Iuliu 263
Grossmann, Solomon 179, 180
Grosu, I. V. 46
Groza, Petru 249

H

Halippa, Pantelimon 73
Hamick, Mihael 17, 25, 30
Haneș, Vasile V. 25, 219, 312, 315, 317
Haszkal, Iuliu 27, 213
Hausleitner, Mariana 7, 15
Heftner, Alfred 116
Heșca, Ion 17, 19, 20, 26, 30, 32, 46, 47, 49, 50
Hnidei, Vasile 7
Holban, Ștefan 249
Hortopan, Victor D. 250
Horvat, A. 269
Hostiuc, Constantin 29
Hotnog 112–114, 116
Hrehor, Constantin 333, 334

Hrenciuc, Daniel 332
Hurmuzachi, Anatolie-Alexandru 333
Hurmuzachi, Constantin 13
Hurmuzachi, Eudoxiu 168
Hurmuzachi, frații 165

I

Iacoban, Th. 48
Iacobescu, Mihai 122, 123, 164, 216, 331, 333,
334
Iațencu, Rodica 53, 55, 213, 332–334
Iliescu, I. 293
Ilisei, Grigore 333
Imbroane, Avram 48, 109, 112
Incluleț, Ion 12, 17, 229, 244, 247, 248, 250,
311, 312
Ioan, Iacob 264
Ioanițescu, D. R. 145
Ion Vodă cel Cumplit 70
Ionescu, E. 7
Ionescu, Gheorghe 113
Ionescu, Mitică 185
Ionescu, Take 21, 83, 146, 244, 248, 249, 311,
326, 328
Ionescu, Toma 20, 27, 30–32, 60, 64, 212, 213
Iordăchescu-Boteni 198
Iordăchescu 114
Iorga, Nicolae 12, 13, 24, 42, 48, 58, 62, 68,
69, 76, 110, 154–157, 163–165, 170, 195,
198, 213, 214, 223, 224, 235, 311
Iosif al II-lea 121
Isopescu, Emanoil 324
Iunian, Gr. 35, 49, 51, 114, 118
Ivasiuk, R. 19

J

Janin, Maurice 326
Jaurès, Jean 149
Jecu 269
Jemna, Gh. 20, 269
Jochin 180
Jornescu, C. 264
Jurcă, Nicolae 14, 21

K

Kaminieczky, Leon 20
Kenkala, Ignacy 20
Kipper, Norbert 18, 19, 20, 26, 29
Kogălnic:anu, V. M. 198
Kohlruss, Alfred 5, 18–20, 24, 29, 31–34, 41,
42, 49, 57, 61, 120, 154, 224
Kolceak, Aleksandr Vasilievici 325–328

Koralevici, S. 19
Kozak, Eugen 19, 20
Krakalia, Constantin 5, 14, 17, 19–21, 26, 30–33,
35, 41, 43, 46, 49, 50, 52, 57, 60, 61,
65, 123, 133, 233
Kun (Cohen), Béla 78
Kwiatkowski, Stanisław 20, 26, 155

L

Lang, Franz 26
Lapedatu, Alexandru 251
Lascu, D. 71, 72
Last 46
Lebedev, P. 229
Lebouton, Alois 18
Lehár, Franz 37, 141
Lenin, Vladimir Ilici (Uljanov) 78, 324
Lepădatu 211
Lerner, Nathan 176
Linteș 114
Lițu, Vasile 23, 28
Livezeanu, Irina 8
Loebel, Arthur 334
Longinescu 198
Lucaci, V. 39, 110, 290
Lucasievici, Gheorghe 249, 250
Ludovic al XIV-lea 230
Lukasiewicz, Anton 5, 19, 27, 30–33, 35, 41,
47, 49, 57, 62, 128
Lungu, Corneliu-Mihail 229
Lungu, Sava 23, 220
Lupu, Florea 24, 29, 224
Lupu, G. 40, 290
Lupu, Nicolae 12, 13, 74, 75, 77–79, 87, 88,
91, 92, 94–96, 98, 109, 110, 201, 237
Luția, Lascăr 225

M

Madgearu, Virgil 73, 89
Maftei, Gh. St. 46
Mamina, Ion 69, 73
Mandicevschi, Constantin 7
Maniu, Iuliu 49, 50, 156, 244, 310
Manolescu, Ioan 23
Manolescu, N. 40, 290
Manolescu, Nicolae G. 289
Manu, D. 314
Marchidan, Rodica 332
Mardari, Teodosie 27, 30, 213
Marghiloman, Alexandru 75, 213, 327
Maria, regină 17
Marian, Leontina 48
Marian, Simeon Florea 48

Marmeliuc, Dimitrie 8, 15, 51
Mărzescu, Gheorghe 250, 251
Maurice, Maeterlinck (Polydore Marie Bernard)
108
Mayer, Iosef 27, 213
Mănescu, N. 322
Mășătescu, Al. 25, 219
Mehedinți, Simion 208
Mețeanu, Iancu 263
Micuțariu, Ambrozie 225
Micuțariu, Silvestru 225
Mihai Viteazul 70, 82
Mihai, Florin-Răzvan 18, 19
Mihai, Mare Voievod de Alba-Iulia 17
Mihailiuc, Dimitrie 19, 26, 30
Mihalache, Ion 12, 73, 86, 244
Mihalaș, Dumitru 225
Mihulea, P. 19
Mille, Constantin 229, 230
Millo, Matei 200
Minovici, Mina 185
Mirbach, Wilhelm von 324
Mironescu, Gheorghe 249
Mitencu, Nicolae 25, 30, 173, 174, 218, 219
Mitrofan, Nicolae 23, 220
Mocanu, Constantin 69, 74, 247, 249
Mocsony, Anton 247, 248
Moldoveanu, Artenie 40, 48, 290
Monțiu, Emil 324
Morariu, Aurel 13, 16, 24, 29, 51, 224
Morariu, Constantin 331
Moscovici, Ilie 27, 50, 51, 60, 64, 212, 213
Moșoiu, Gh. 17
Moșoiu, Traian 250, 251
Munteanu, Casian 171
Mureșianu, T. 25, 219
Muscel, Nanu 185

N

Nandriș, Tudor 333
Napoleon I 161
Nastasi, Constantin 24, 29, 214
Neagoe, Stelian 15, 164
Neagu, S. 27
Negrea, Cristian 323
Negrei, Ion 229
Negru, Mihael 195
Negru, Gheorghe 229
Negulescu, Petre P. 6, 40, 55, 58, 59, 62, 63,
124, 131, 185, 192–194, 196, 198, 199,
202, 206, 208, 234, 247, 312, 314, 317,
318
Niciu, V. 23
Nicolau, G. 40, 290

Niculică, Alis E. 334
Nifon, episcop 50
Nistor, Ion 7–10, 13–15, 17, 20, 24, 29, 34, 43,
51, 126, 128, 163, 164, 213, 218, 222,
247, 248, 250, 252, 263, 293
Niță, Gh. 78
Niță, Sergiu 12, 248
Nițescu, Voicu 6, 55, 323, 326

O

Octav Băncilă, Aneta 211
Ogui, Oleksandr 237
Olaru, Elena 332
Olaru, Marian 53, 55, 164, 331, 332–334
Onciul, Aurel 163, 164
Onciul, Constantin 24, 29
Onciul, Dimitrie 167, 333
Oprea, Ion 123, 130, 139, 281, 285, 301
Ormolu, Mihai 249
Oteteleşeanu, Al. 242
Otu, Petre 69, 73

P

Pahomi, Mircea 331
Pamfil, Carmen-Gabriela 123, 130, 139, 281,
285, 301
Panecki, Anton 20
Papuc, Liviu 53
Paulescu, Nicolae 69
Pelivan, Ioan Gh. 229, 311
Petcu, Marian 77, 116, 195, 198
Petrescu 146, 147
Petrovici, Ioan 6, 55, 58, 62, 171, 200, 210,
249, 310, 311
Pietraru, I. Constantin 324
Pistiner, Iacob 5, 14, 17, 19, 20, 21, 26, 29,
31–33, 37–40, 42, 44, 47, 49, 50, 57,
62, 130, 139, 142
Platon, Gheorghe 331
Poincaré, Henri 229
Pop, Marin 244
Pop, Stanca Alexandra 192
Popa Lizeanu 320
Popescu Oprișoreanu 110, 115
Popescu, Ifrim 5, 20, 24, 29, 31–34, 36, 41, 44,
48–50, 58, 60, 62, 64, 67, 149, 150,
152, 153, 213, 214, 222, 252, 264, 308
Popescu, Stelian 195, 249
Popescu, Vasile 225
Popescu-Sireteanu, Ion 331
Popovici, Dorimedont 5, 7, 12–14, 20, 28, 31–33,
41, 42, 44, 48, 50, 58, 62, 153, 155–158,
165, 174, 213, 223, 224, 228, 249, 289

Popovici, Eftimie 293
Popovici, Eusebie 5, 20, 28, 31, 32, 33, 41, 42,
44, 48, 49, 58, 60, 62, 65, 163, 167, 170,
172, 220, 233, 234, 263, 289, 309
Popovici, George 163
Popovici, M. 239
Popovici, N. 40, 290
Popovici-Tașcă, Albert 249
Potârcă, V. 40, 290
Predescu, Lucian 68, 69, 74, 75, 76, 81, 82,
185, 229
Proca 185
Procopciuc, Valerian I. 331
Procopovici, Al. (Alec) 8, 13
Protopopescu, Mișu 40, 228, 290
Pummul, Aron 165, 168
Puric, Dan 334
Purici, Ștefan 10, 11, 19, 222, 331, 333
Pușcaș, Vasile 7

R

Rad, Ilie 166
Radu, Alexandru 16
Radu, Dimitrie 50
Radu, Rodica 123, 130, 139, 281, 285, 301
Radu, Sorin 18
Rășcanu, Ion 47, 57, 58, 61, 62, 81, 91, 93, 95,
111, 112, 131, 180, 203, 247, 327
Rășcanu, V. 78
Renea, C. 198
Repta, Vladimir 20, 166, 167
Reuș, Romulus 23, 28
Rusnac, Dimitrie 19, 26, 30
Rușșindilar, Petru 17
Rustoiu, Gabriel 324
Rustoiu, Ioana 324
Rusu, Dorina N. 69, 73, 76, 110, 167, 168, 208,
222
Rusu, Filimon 333

S

Sârbu, I. 78
Sassu, Vasile P. 48, 250
Satco, Emil 120, 123, 130, 153, 163, 166, 167,
173, 175, 185, 191, 207, 212, 225
Sauciuc-Săveanu, Teofil 14
Savu, Constantin 48
Savu, Horia 68
Săgeată, Rădu 22
Săveanu, Nicolae N. 251
Săveanu, Nicu 27, 30
Sbiera, Radu 213

Scalat, Modest Cezar 5, 20, 25, 30, 31–34, 37,
44, 48, 49, 58, 60, 62, 64, 173, 218, 219,
264, 309
Scarlat, Constantin 7
Schauz, Gheorghe 26
Schemsohn 95, 96
Schipor, Vasile I. 53, 332–334
Schitănescu, Andoniu 39, 290
Schläger, Karl 18
Schnirch, Eduard 18
Schor, Mihail 176, 180
Schuller 143, 144
Schweig, M. 116
Scurtu, Ioan 7, 12, 69, 73, 74, 77, 177, 247, 249
Segall 80
Sever, Dan 51
Simion, Eugen 333
Simionovici, Teofil 24, 29, 214
Sion, Vasile 26, 30
Siiulescu, Flavius Cătălin 20
Skibiecowski, Alexandre 20
Slăvescu, Victor 127
Slăvescu, Virgil 22, 24, 25
Smârcea, Doina 69, 74, 247, 249
Smeu, Georgeta 123, 327
Soare, Oprea 36, 117
Soroșan, Elvira 334
Spetco, Gheorghe 19, 27, 30
Stanef, E. 50
Stârcea, Ion V. 7, 13, 15, 234, 248
Stere, Constantin 73
Stirbey, Barbu 74
Stratulat, Mihai 207
Straucher, Benno 5, 19, 20, 26, 29, 31, 33, 41,
42, 44, 48–50, 52, 58, 63, 175, 186
Strătescu, Vasile 24, 29, 214
Stroescu, Vasile 157
Strohmayer, Ludwig 18, 26
Suciu, Ioan 12

Ș

Șaguna, Andrei 198
Șandru, D. 10
Șandru, Gheorghe 9
Șelepiuc, Ilie 19
Șerban, Ioan I. 324
Ștefan cel Mare 70, 82, 151
Ștefanelli, Constantin 7
Ștefanelli, Emilia 48
Ștefanelli, Teodor V. 48, 168
Ștefanov, Boris 50
Ștefanowicz, Paul 20
Ștefănescu 200

T

Tarangul, Erast 7, 20
Tarnavski, Ipolit 20
Tăslăoanu, Octavian 57, 59, 62, 63, 76, 130,
194, 195, 247–249
Tătărăscu, Gheorghe 251
Tempeanu, Virgil 5, 22, 28, 31, 33, 40, 44, 46,
49, 59, 63, 191, 198, 210,
Timoșoi 180
Titulescu, Nicolae 37, 47, 57, 58, 61, 90, 96,
110, 119, 120, 123, 136, 137, 139, 147,
148, 151–153, 180, 183, 186, 207, 209,
231, 236, 238, 239, 248
Toma, Constantin 332, 333
Toma, Iorgu G. 13, 16, 23, 28
Tomegea, Vasile 5, 22, 28, 31, 33, 37, 40, 49,
59, 64, 198, 207
Tomescu, Ion 40, 290
Tomoiogă, Laurențiu 29, 213
Toplicescu 228
Trancu-Iași, Grigore 85, 211, 247
Tudoran, Gh. 290, 293
Tulbure, G. 48
Turculeț 133
Turtureanu, Teodor 225

Ț

Țârcă, Petre 117
Țopa, Dimitrie 25, 30
Țopa, Octavian 11, 12
Țucă, Cornel 324
Țugui, Pavel 332, 333
Țurcan, Aurel 5, 20, 24, 27, 29, 31–33, 36, 45,
48, 50, 60, 64, 150, 155, 212–214, 223
Țurcanovici, Isidor 17, 19, 27, 157, 212, 213
Țurlea, Petre 68

U

Ungureanu, Ștefănița-Mihaela 61, 333, 334
Ungureanu, Vasile 5, 20, 23–25, 29, 32, 33,
36–41, 43–45, 49, 50, 53, 58, 60, 62,
64, 165, 167, 173, 218, 219, 221, 224,
228, 232, 238, 239, 242, 244,

V

Vaida-Voevod, Al. 13, 74, 76, 81, 310, 328
Vasilievici, Aleksandr 420
Vasu, Octavian 324
Vatamaniuc, D. 331–334
Văitoianu, Arthur 81, 213, 250, 251, 327

Văleanu, Gheorghe 57–59, 61–64, 96, 119, 149,
150, 195, 201, 210, 247, 248

Vesa, Vasile 7

Vihovici, Iosif 19, 26, 30

Vlădescu, Mihai 249

Voitcu, Gheorghe 29

Voronca, Zaharie 29

W

Wilhelm al II-lea 169

Wilicka, Fridman 233

X

Xeni, Constantin 49, 88, 89, 249

Z

Zamfir, Apostol 84

Zamfirescu, Duiliu 12, 76, 77, 131, 132, 206,
211, 247

Zăhărescu, Mihai 22, 28

Zăstroiu, Victoria 123, 130, 139, 281, 285, 301

Zelea-Codreanu, Eliza 95

Zelea-Codreanu, Ion 5, 28, 33, 35, 39, 44, 45,
48, 49, 57, 61, 68, 72, 74, 78, 84, 86–89,
96, 98, 100, 109, 115, 211, 290, 308

Zenta, Constantin 19, 26, 30

Zigre, N. 251

Zoppa, Constantin 174

Zurcan 234

Zwiklinsky 168

Imprimat în România

ISBN 978-973-27-2685-3

www.ear.ro